

v. / • 7

ACADEMIA ROMANA

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția
OPERE FUNDAMENTALE

Coordonatorul colecției:
acad. EUGEN SIMION

C. STERE

OPERE

ÎN PRAJMA REVOLUȚIEI

roman

CIUBĂREȘTI • ÎN AJUN • URAGANUL

Ediție îngrijită de
VICTOR DURNEA

Postfață de
MIHAI CIMPOI

Academia Română
Fundația Națională pentru Știință și Artă
București • 2010

Coperta :
PODALV

Redactor:
TIBERIU AVRAMESCU

Tehnoredactor:
VASILE CIUCA

Tehnoredactare computerizată:
CONSTANTIN NITĂ

VOLUMUL AL VI-LEA

CIUBAREȘTI

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Fundației Naționale pentru Știință și Artă

ISBN 978-973-1744-87-2
ISBN 978-973-1744-89-6

Cap. I

„PE CELALT TĂRÂM"

Trenul fu oprit departe de stație, la capătul podului, „pentru inspecția sanitară și dezinfectarea bagajelor", înainte de internarea călătorilor la carantină.

Cei patru noi sosiți de peste Prut se înșirară smeriți, lângă geamantanele lor.

Ion Răutu aruncă o privire mirată împrejur.

La câțiva pași de linie, chiar în fața vagonului lor, aburea și fâsâia o enormă etuvă.

Un mecanic și un soldat în opinci cotrobăiau, preocupați, în jurul ei, strângând și învârtind diferite șuruburi și manivele.

Un tânăr sergent, cu sfârcurile mustății răsucite în ace, și vreo patru alți soldați de sub comanda lui reprezentau „forța publică".

Soldatul în opinci, de la etuvă, se repezi la lădița doctorului Silbermann, o desfăcu și începu, sub supravegherea mecanicului, să-i arunce efectele în căldura înfierbântată.

Un vameș, mustăcios și rumân, cam soios, căsca urmărind alene operația, în interesul fiscului.

În așteptarea rândului său, Răutu își scoase cărțile, care îl însoțeau tocmai de la hotarele Chinei; își așeză la o parte pe cele legate, care nu puteau risca temperatura etuvei.

- Care-i domnul doctor aici? - întrebă el cu sfială.
Nimeni nu-i răspunse.

- Domnule! - se adresă, în sfârșit, mecanicului -
cărțile *aistea perepletite* nu se poate amu băga în căl-
dare, că se strică. Cum aveți să le *dezinfiziți*?

Mecanicul înalt, deșelat, foarte slab și puțin
gârbovit își fixă, grav, o clipă, asupra lui niște ochi
excesivi de limpezi și răspunse hotărât, respirând de-
getele dreptei:

- Cinci minute!...

Se resemna să aștepte.

„Patria ideală” nu-1 primea cu prea multă prie-
tenie...

O zi de mai, necruțată de soare.

Lonca joasă a Prutului, răsufând încă revărsă-
rile primăverii - toată învelită în verdeață de sălcii și
stufiș - cu rari ochiuri de apă prin care se oglindeau
pe alocurea figuri pitorești de pescari cu ciorpacul
în mână sau de vânători la pânda rașelor sălbatece, -
sclipea în tremurul văzduhului cald și senin.

Spre sud, la dreapta, coama Cristeștilor se tăia în
azurul dens, de peruzea, abia îmbrobodit mai sus de
pușinii nori albi, ca movile involburate de zăpadă.

Prins de priveliște, Răutu nu băgă de seamă
când se isprăvise dezinfectarea lucrurilor doctoru-
lui Silbermann și deodată se trezi că mecanicul, cu
bravul său ajutor în opinci, se și apucase de cărțile
lui legate.

Se aruncă spre ei:

- Domnule mecanic! Mi-ai spus să aștept ca să
văd cum se vor *dezinfizi* cărțile *perepletite*, dar amu
văd că le și bagi în părpăleală. Înțelegi, - nu se poate,
se strică!...

Lunganul, cu aceeași privire excesiv de senină și
cu aceeași siguranță, iarăși mârâi numai cu degetele
resfirate:

- Cinci minute!...

} - Cum? să aștept cinci minute?... Scoate, dom-
nule, cărțile, că le prăpădești...

Mecanicul se aplecă puțin spre fața lui Răutu și
repetă, însă cu mai puțină siguranță:

- Cinci minute!...

10 Răutu se înfură:

- Ce cinci minute, domnule? In cinci minute se
fac borș acolo! Scoate-le, mă înțelegi, îndată. Sunt
cărți scumpe... Nu e vreun specialist pe aici?

13 Mecanicul, cu capul plecat spre umăr, stătu o
clipă nemișcat ca un surd care se muncește să prindă
niște sunete nedeslușite.

Apoi, o mișcare a lui din umeri îi deșteptă lui
Răutu vagi amintiri: desigur, îl văzuse undeva...

20 - Nu ești cumva tovarășul Ion Răutu, pe care îl
cunoscusem la Krasnoiarsk? - îl uimi deodată omul
etuvei cu o întrebare în rusește și aruncându-se să-1
îmbrățișeze și să-1 sărute.

25 Era *Iernst Kenik*, cetățeanul *Saxon Vieimarului*,
expulzat peste granița rusă după ispășirea pedepsei
în Iacutia!...

Problema cărților legate fusese astfel rezolvată:
n-au mai fost supuse dezinfectării.

Oficialitatea prezentă nu opuse nicio obiecțiune.

30 Numai mustăciosul vameș exclamă mirat, dar sa-
tisfăcut:

- Uite, măi! Ii adevărat că rusul îi un neamț din
Siberia? Sunteți tovarăși din Siberia, domnule? Că
noi de la neamțul acesta, care nu știe decât rusește,
numai atâta am putut înțelege: *Sibir* încolo, *Sibir*

încoace... He-he-he! Vasăzică, *Pobod na Sibir*, camarade ? - se adresă râzând prietenește „neamțului rus”, bătându-1 peste umăr.

Un ecou neașteptat al trecutului.

Baracele carantinei îngroziră pe călători: în fața lor, se desfăceau niște șandramale de scânduri rău încheigate, prevestind prin crăpăturile lor ce poate fi într-o zi de ploaie; soarele își zugrăvea arabescurile pe podeaua de pământ gol, frământată numai de picioarele vechilor locatari și acoperită cu un strat de resturi de merinde...

În aerul îmbâcsit de exhalări putrede, cu toată ventilația crăpăturilor, mișunau miriade de muști, iar pe jos furnicau în toate părțile șoarecii și guzganii, spărieți de invazia călătorilor.

Lipsa de orice acomodări igienice infesta totul și în jurul baracelor...

- Nu știi dacă purtăm în noi bacili holerii, - strecură printre dinți, în nemțește, doctorul Silbermann -, dar aici viața ne e în primejdie și fără bacili !...

- Putem să vedem amu pe domnul doctor a carantinei ? - întrebă Răutu pe spilcuitul comandant al străzii.

Sergentul trăgână pe nas, răsucindu-și sfârcurile:

- Păi, trebuie să vie! Trebuie să i se fi *tiligrafat* la Iași că ați venitără. De patru zile nu s-a coborât niciun câne de om p-aci. D-aia îi lipsă...

O „bumașcă” întinsă cu discrețiune, după sfatul doctorului constantinopolitan, înlesni o soluție provizorie: comandantul garnizoanei se învoi ca, în așteptarea medicului, pacienții să-și așeze tabăra pe iarba verde, sub cerul liber, la oarecare depărtare de emanațiile pestilențiale ale baracelor.

Doctorul Silbermann râdea sarcastic...

Bietul Răutu se simți, ciudat, vinovat față de un „străin” pentru orânduielele din patria lui ideală și aproape nici nu îndrăznea să se întrebe cum, în adevăr, vor putea ei suferi două săptămâni de „supraveghere medicală” în aceste condițiuni...

După ce-și „pusese mașina în regulă”, veni în lagărul carantinei și Kenik, care, așezat pe iarbă, cu genunchii îndoiți între brațele sale, își povesti, nu fără umor, pățaniile neînchipuite.

io Era o tristă odisee de peregrinări aproape prin toată Europa, după ce fusese respins de patria necunoscută a „Saxon-Vieimarului”, care nu-i recunoștea calitatea de cetățean.

75 După fantastice tribulațiuni, în care pierduse și pe cei doi copii din urmă, odiseea se isprăvi în România, unde Kenik reuși să fie angajat ca mecanic la căile ferate și, puține zile înainte de sosirea lui Răutu, însărcinat cu manipularea etuvei de la Ungheni...

20 Bine spre seară, apăru, în sfârșit, în lagărul „holicilor” medicul carantinei.

încă de departe, se repezi spre Răutu, strigându-i:

- Domnule Răutu, domnule Răutu! Acuș aflai din hârtii că ești aici! Știam de la Vasile Credință că trebuie să vii. Să trăiești! Balanovici, - se recomandă el.

25 Balanovici!...

Alt ecou al trecutului...

30 „Zărghitul” din a cărui pricină se prăbușise pe vremuri transportul de cărți al lui Alexandru Levi și fusese descoperită organizația din Chișinău!...

Era un om înalt, spătos, cu o față foarte smeadă, cu o groasă mustață ruginită, cu un gât prea scurt,

care părea și mai scurt, fiindcă își ținea capul vecinie înclinat spre umărul stâng.

Un gros port-țigaretă de chihlimbar, neconținut fumegând, îi complectă, pentru Răutu, înfățișarea insolită de „burtă-verde” a acestui „om de știință”.

5 - Ce ghinion, frate! - urmă jovialul medic al carantinei - de patru zile nu venise o țipenie de om pe aici; stau la Iași, dar vin îndată ce mi se telegrafiază. Dar tocmai acum mă dusesem cu niște prieteni
10 să tragem un chef la Rivalet. Și când colo, sosind acasă, aflu că sunt patru internați la carantină! A dracului treabă! Trenul plecase, noroc că prinsei unul de marfă. Iartă-mă dar că am venit așa de târziu. Nu-i nimic, le aranjăm toate îndată...

11 - Că amu îi târziu, nu-i *ninica*, - îi răspunse Răutu cam iritat - dar cum să stăm în porcăria aiasta două săptămâni? Ne prăpădim!... Cum să *domini* chiar noaptea aiasta ?...

20 - Nu face nimic, te iau cu mine la Iași. Mi-a spus șeful că pleacă o mașină liberă. Vei face carantina la Hotel Traian.

- Amu, ghine, eu am să merg... dar tovarășii mei? Cum să-i las, mi-i rușine...

25 - Mă! A dracului liftă mai sunteți și voi, rușii! Și toată tagma voastră îi așa. Câte păcate le tragem cu voi! Noi suntem mai dezghețați, mai puțin formalști, dar voi îndată ne dați cu *nažad!*... Ei bine, care și unde sunt? Aceștia? Mare treabă. Uite că îi pornesc și pe ei la Iași, - să-ți fie de suflet!...

30 Așa a fost asigurată paza României de holeră, la carantina din Ungheni...

Răutu nu se mai mira că o găsisse goală.

¹ *Nažad* (rus.) - înapoi! (n. ed.)

Ce nenorociți au trebuit să fie însă aceia care, totuși, și-au lăsat acolo „resturile culinare”, aceste moderne *Kjoekkenmoeddings*

Hotelul Traian, cu toată fațada lui impozantă,
5 învăli îndată pe Răutu într-o atmosferă irespirabilă. Orașul încă nu avea canalizare, nici instalația conductelor de apă.

Acolo, după prescripțiunile doctorului Balanovici, Răutu cu Silbermann - ceilalți doi dispărură
10 de la gară - trebuiau să aștepte vizita medicului comunal, fără a cărui autorizare nu aveau voie să iasă în oraș...

A doua zi dimineața, doctorul constantinopolitan, mai în curent cu obiceiurile orientale, porni,
15 fără nicio jenă, să-și caute cunoștințele din oraș...

Răutu însă, respectând consemnul, abia dacă îndrăzni să se coboare până la restaurant.

În așteptarea vizitei medicale, în zadar a stat toată ziua la fereastră, privind spre micul *square*,
20 asupra căruia dădea fațada principală a hotelului și admirând case vechi din față, de arhitectură turcească, cu arcade.

Nu se prezentă nimeni. Ziua următoare, nicio schimbare.

25 Nu putea fi o situație mai tragicomică:

Să visezi ani de zile o țară și să fii imobilizat la prag, într-un hotel, unde nu cunoști pe nimeni, fără să știi măcar pentru câtă vreme!

Singurul om cu care putea din când în când
30 schimba o vorbă era tot doctorul Silbermann - nu numai că străin și el, dar și pornit și ostil.

Privind seara pe fereastră, Răutu fu impresionat de o stranie procesiune:

Vreo douăzeci de soldați rău îmbrăcați, în opinci, duceau între puști pe alți douăzeci, tot așa de rău îmbrăcați, numai că dezarmați.

- Ce-i asta? - întrebă el pe doctorul din Constantinopole, ce intrase în acel moment în cameră.

- Dezertori!... Asta-i armata română: o jumătate dezertează, iar cealaltă o prinde și o păzește - până la recrutarea noului contingent, care îi dă, la rândul ei, puțința să dezerteze și ea...

io Răutu, cu toată amintirea recentă a propagandiștilor din satele Basarabiei, se simți rușinat și chiar jignit - nici el nu știa pentru ce - și evită de aici încolo și pe acest unic cunoscut din România.

Singura distracție o găsea la restaurant.

ii Mușteriii acestuia se împărțeau în două categorii tranșant demarcate:

Străinii - oameni de afaceri și „comis-voiajori” discreți și grăbiți - dispăreau îndată ce-și luau masa.

20 „Autohtonii” însă - toți bine cunoscuți între ei - transformau sala de restaurant într-un fel de club politic.

Dezbaterile asupra chestiilor de la ordinea zilei se prelungeau nu numai în jurul fiecărei mese, dar și de la o masă la alta.

25 Și ciudată „politică” era aceasta.

Se discuta, mai cu deosebire, cu pasiune, dacă „X intră” sau „Y iese” și cine în locul lor intră sau iese - și dacă intră, ca să iasă, sau iese ca să intre...

30 Sub altă formă, palpitanta problemă reapărea în întrebarea: cui și ce „s-a dat” sau „se va da”, precum dacă și când „se va da”.

Un comesean nervos și înăcrit întrebă, de pildă, pe altul, mărunțel, palid și slăbuț, chiar la primul dejun:

- Măi, Vasilide, ție ce-ți dă?

- Nu știi încă, - răspunse Vasilide cam jenat, fixându-și farfuria.

5 - O-ho-ho! Să vă spui ceva! - interveni deodată un domn gras și exuberant. Am fost cu Vasilide la baie, la Șpaier, și-1 întreb și eu: Măi, Vasilide, ție ce-ți dă? Dar el, tot așa, bate laturile: Nu știe încă! Dar cu mine nu merge! Zic: Măi Vasilide, măi, dar tu ce ai cerut, măi? Zice: Direcția Teatrului Național! Mă uit eu la anatomia lui, așa cum stă gol pușcă în fața mea, și-i zic: Bine, măi, Vasilide, cu asta vrei să duci Teatrul Național?..

io - Ho-ho-ho!! Hu-hu-hu! - hurui hohotul din toate părțile.

15 - Apoi, frate, - îi zic - ca să diriguești atâtea artiste temperamentoase, se cere... alt armament!..

-Ha-ha-ha! He-he-he! Hi-hi-hi! - izbucni din nou hohotul.

- Și pentru aceasta nu-i dă direcția? - se miră comeseanul nervos și înăcrit.

20 - Ași! Pentru atâta treabă ar găsi el... șefi de cabinet! Să vă spun eu pentru ce, - se amestecă un domn serios și măsurat la vorbă, cu impozante favorite la Franz Ioseph. Nicu, care e acum la Culte, ține mult, cum știți, la doamna Mîmy Petrescu - hm! - și *25* vrea să-1 numească pe Vasiliică Petrescu la teatru la Iași, ca să aibă omul acolo distracție - hm! - Dar acum e vorba ca Nicu să treacă la Comunicații și în locul lui să vie Nitza. Iar Vasilide are fâgăduiala lui Nitza, că, în caz că acesta iese de la Comunicații, intră la Culte...

30 - Dar Nicu, dacă iese de la Culte, nu intră la Comunicații, ci... pentru că... iese... intră... iese...

Răutu nu mai putea reține numele tuturor care iese sau sunt pe cale să intre. Dar avu impresia că în

România o schimbare de guvern duce după sine schimbarea întregului aparat judiciar și administrativ.

Câteodată, discuția lua un caracter mai „principlal”, pe tema: cine sunt mai tâlhari, „ai voștri” sau „ai noștri”?

- Ai voștri - spunea, de pildă, domnul serios și cumpănit - au întrecut orice măsură cu podul peste Jijia, au cheltuit sute de mii, dar podul se prăbușește după fiecare ploaie mai mare...

- O-ho-ho! - întrerupe burduhănosul exuberant și jovial - las-o mai domol, frățioare! Ce au făcut ai voștri cu Palatul Administrativ din Ciubărești? Se cere o reparație de optzeci mii de lei; și, iată, se tot repară, se tot repară, de șase ani, - s-au cheltuit milioane și sfârșitul tot nu se vede...

- Ce atâta vorbărie! - începu cu un glas plângător comeseanul nervos și înăcrit, palid, strâmbându-și de necaz și de scârbă buzele groase. Mi-i silă să vă aud! Pentru ce facem cu toții politică? Pentru florile mărilor sau pentru jâmbra? Și voi: Jijia, Palatul Administrativ... Nu vi-i greață? Ptiu!

- Hi-hi-hi! toți ca unul, fata mea!

- Ho-ho-ho! Ce mi-i Tanda și ce mi-i Manda!...

Aceste comentarii, care răsunară de la mai multe mese deodată, păreau acceptate de toată lumea ca o încheiere de la sine înțeleasă a discuțiilor „principiale”...

Și, minunat, pacinica reuniune în jurul meselor nu era tulburată de incriminările cele mai acerbe: parcă nu le lua nimeni în serios sau nu le socotea prea grave.

Lui Răutu îi venea să-și muște degetele, ca să vadă dacă nu visează...

în ziare găsi aceleași interminabile racontare despre cine iese și cine intră și de unde iese și pe unde intră... Nici discuția „principlală” despre „ai voștri” și „ai noștri” nu lipsea.

Cu o nuanță: emfaza suspectă cu care „ai voștri” își atrăgeau toate trăsnetele și fulgerele pentru tâlhăriile lor scandaloase, iar „ai noștri” erau proslăviți pentru cinstea lor neprihănită...

Răutu se simțea ca înecat într-o ceață compactă și rău mirositoare. Desigur, și un locuitor din Marte, căzut pe Pământ, n-ar fi fost mai uluit de cele văzute și auzite.

Cap. II

VĂRUL ZAMFIRACHE

De la medicul comunal tot nu veni încă niciun semn...

5 Răutu, disperat, își aduse aminte de vărul său Zamfirache Zaima, președintele Tribunalului de F..., pe care bătrânul Iorgu Răutu îl prevenise despre sosirea fiului său.

Ii telegrafia de urgență.

10 A treia zi dimineața, se și ivi „vărul Zamfirache” - un om ca de vreo patruzeci de ani, scurt și gros, cu umeri așa de ridicați, încât capul îi părea înșurubat în trunchi.

15 Abia intrat în cameră, își puse jos geamandanul de pânză, ros de vechime, și se strâmbă cu dezaprobare:

- Bine, măi vere Ionică, ce cameră ți-ai luat, bre? Asta-i pentru feciorul lui moș Iorgu din Năpădeni? Eu unde să mă oploșesc în chichineața asta? Doar n-am să-mi plătesc hotelul din simbria mea de biet magistrat, când mă trambalez pentru voi hăt până la Iași!...

Răutu se fâstâci de asemenea binevenit.

- Să trăiești, vere Zamfirache! - își găsi el, în sfârșit, cumpătul. Pentru *di ci...*

25 - Pentru ce, măi vere! - îl corija cu severitate Zamfirache. Voi, cei de peste Prut, v-ați rusit și

schimonosiți limba noastră strămoșească. Lasă că te învăț eu! - adăugă el parcă amenințând, închizându-și ochiul sașiu din stânga și lăsându-și în jos colțul gurii din dreapta.

5 - Pentru ce, vere, - se supuse Răutu - pentru ce era să tocmesc eu o odaie mai mare pentru mine singur?...

- Ehe! ești cârpânos ca tot neamul vostru al Răuteștilor! Dar cu mine nu merge, vere! - amenință din nou Zamfirache, închizându-și ochiul și strâmbându-și gura și, în același timp, ștergându-și de sudoare capul tuns chilug și obrazul gros și verzui.

- Da amu...

- Dar acum, - măi vere!

15 - Dar acum putem lua *cei di piști* drum...

- Aceea de peste coridor, bre! adică aceea din față!...

- Aceea din față!...

- Așa!...

20 Răutu a suferit întotdeauna din cauza graiului său basarabean, care devenea mai agresiv de emoție și mai cu seamă prin contrastul cu vorbirea din țară.

Acum dar accepta cu resemnare, chiar cu recunoștință îndreptările vărului Zamfirache, cu toată asprimea și chiar mojicia lor.

El supraveghea cu mare atențiune mișcarea acestor buze groase, abia acoperite de o mustață neagră, rară și aspră, pentru ca să nu-i scape nicio nuanță de pronunțare.

30 Cetitorii ne vor ierta însă, dacă nu vom urmări aici cu stricteță progresele realizate de dânsul, de altfel, destul de rapide.

Mult mai mare interes prezintă evoluția intelectuală - mai grea și mai lentă -, pe care a trebuit să o sufere spre a se adapta la noul mediu...

- Vărul Zamfirache se arătă foarte mulțumit de camera spațioasă și luminoasă pe care și-o reținuse:
- 5 - Așa, da! - spunea el, ștergându-și tigva. Aici pot primi pe oricine, în interesul tău. Tu rămâi, dacă vrei, în cămăruța ta, că n-am venit aici să fac multă brânză, și ești și tu de capul tău! Dar bine ai nimerit-o, măi vere, tocmai acum la Iași! - își schimbă
- 10 el deodată tonul, nu numai lăsându-și pleoapa peste ochiul sașiu și strâmbându-și gura, dar scoțându-și și vârful limbii. Bine, zic, ai nimerit, vere! Astă-seară, pentru o singură reprezentație, sosește la circul
- 15 Sidoli opereta franceză cu Mealina și Montbazonoaia, cele mai vestite artiste din Paris. Pricepi ?
- Și adaugă sec:
- Scoate parale, bre, pentru două fotolii, ca să prindem locuri bune...
- 20 - Bine, vere! Dar ce facem cu supravegherea medicală... cu carantina?...
- Ce supraveghere ? Ce carantină, frate ?
- Holera! N-am voie să părăsesc hotelul până ce nu-mi dă voie doctorul primăriei și n-a venit
- 25 încă *nime până amu...*
- *Nimeni până acum!...*
- N-a venit nimeni până acum...
- Dă-1 încolo, dacă nu vine! Treaba lui! Ai să te muzezi aici, până ce-i trăsnește, dacă îi trăsnește, să vie ?
- 30 - Dar îi holeră... M-am legat cu doctorul Balanovici, care m-a slobozit din Ungheni...
- Măi, măi, măi! Sălbateci mai sunteți voi rușii! Fie! Vom regula și afacerea asta îndată. Dar mergem

mai întâi la Sidoli, să prindem locurile mai bune. Apoi trecem și pe la primărie; îl cunosc pe d'Ionidi, primarul lor de aici.

- Zamfirache Zaima urcă scara primăriei zgomotos, fără fasoane, salutând în dreapta și în stânga, unora strângându-le numai mâna, pe alții sărutându-i și îmbrățișându-i, tuturor aruncându-le câte un salut pitoresc:
- 5 - Să trăiești, nene... Bună ziua, moșule! Ce face conia Frosa ? Să-i săruți mâna! - Bată-te să te bată, pezevenghiule, tot te mai rabdă pământul ?...
- 10 La etaj, întrebă pe slujitorul care stătea în fața unei uși monumentale:
- Conu Cristache îi în birou ?
- 15 Și dându-1 la o parte, fără să-i mai aștepte răspunsul, deschise ușa.
- în cabinetul vast și luxos, se ridică din fața enormului birou de stejar un omuleț mărunțel, aproape pitic, cu o față parcă mototolită, însă nu lipsită de fineță
- 20 și luminată de ochi albaștri, blânzi și chiar timizi.
- Bună ziua, coane Cristache - îl salută cu efuziune Zamfirache Zaima. îmi pare bine că te gălesc sănătos tun! Nu te mai duci la Vichy ? Dar ce face coana Profira ? Tot tânără și frumoasă ? Ehe-he-he!
- 25 Când îmi aduc aminte de acum douăzeci de ani!... Iată că ți-am adus pe vărul meu, Ionică Răutu din Basarabia, nepotul răposatului Ioniță Răutu din Botoșani, pe care, sigur, l-ai cunoscut...
- Cum nu ? Am fost prieteni și vecini de moșie, și chiar cam cîmotii, - răspunse cu afabilitate primarul, dar se grăbi să întrebe: Cu ce vă pot servi ?
- 30 - Iată, are bucluc cu carantina și rușii, știi, îs cam trăsniți...

Primarul se simți jenat de povestea carantinei. Medicul șef al comunei, domnul doctor Chebap, lipsind în acel moment de la serviciu, a făgăduit să ia îndată toate dispozițiunile necesare pentru elibe-

5 rarea captivului:

- Suntem o țară liberă și independentă, domnule Răutu!...

La dejun, Zamfirache Zaima ajunse, natural, centrul de gravitațiune al clubului din restaurantul

10 Traian:

- Ai icre moi? - comandă el: Trimite la Ermacov, dar să fie proaspete, bre!... Și batoc! Să ne dai o sticlă de Cotnari înfundat, de cel ruginit, măi! Pricepi? Dă lista încoace!... He-he-he! Plătește vărul meu Ionică

15 Răutu de peste Prut, - se adresează Zamfirache către asistență. Tatăl său Iorgu - îl cunoașteți? - are cinci mii de fâlci în județul S***, - pământ *cernozjom*, domnule, calitatea întâi, - șocolată -, dar acesta-i un târâie-brâu, - vine acum drept din ocnă,

20 din Siberia!...

- Din ocnă? Din Siberia?... - întrebă, puțin îngrijorat, domnul serios și măsurat - dar pentru ce l-au trimis acolo?

- Nihilist!... S-a tras în degete cu țarul! Ho-ho-ho!

25 - De! Dacă are cinci mii de fâlci!... - încheie cu un gest expresiv burtosul jovial.

- Fiul lui Iorgu Răutu din Năpădeni? - întrebă înăcritul comesean, cel palid, cu buze groase. L-am văzut acum vreo doisprezece-cincisprezece ani, când a fost la Iași; suntem neamuri, - mă recomand: Vasilică Gârlă, din Vaideci, de lângă Ciubărești. Răposatul moș Ioniță Răutu din Botoșani și-a lăsat averea, prin testament, surorii mele Aglaița...

S-au recomandat, pe rând, și ceilalți domni, care, dacă vădit nu simpatizau cu „nihilismul”, se arătau impresionați de cele cinci mii de fâlci...

Răutu nu le-a putut măcar reține numele.

5 Ca să abată conversația de la subiectul care îl cam supăra, Răutu puse vărului Zamfirache întrebarea care îl preocupa de când își aruncase ochii pe acest extraordinar președinte de tribunal:

io - Vere Zamfirache, la ce universitate ai învățat dumneata?

- Ehehehe! - începu să se lăfăiască vărul din F. Am luat și eu un fel de licență de la Academia Ciubăreană - cea veche... Dar nu mă las bătut de toți doctorii din Paris și din Berlin... Știți ce am

15 scornit mai dăunăzi? - se adresează el către asistență, îl cunoașteți pe bietul Tache Alexandrescu din județ de la noi? S-a încurcat sârmanul în datorii și i-au scos jidanii moșia în vânzare. I-a sărit toată lumea în ajutor. Și avem avocați meșteri. Cum venea

20 afacerea în instanță, ei și găseau un clenci, iar eu anulam procedura sau acceptam vreun incident și amânam toată daravera pentru alt termen. Și așa a mers afacerea aproape trei ani, s-a îngroșat dosarul, de trebuie să-1 poarte trei aprozi. Dar la termenul

25 de mai deunăzi s-au epuizat toate mijloacele, - de! au luat și jidanii pe Achilică Epaminondides-Porphrogenete. Așadar, s-au epuizat toate surubăriile - nu se mai putea amâna. Da!... Umblau forfota pe lângă mine toți doctorii cei mult învățați din Paris și

30 mai știu eu de pe unde: Ce facem, nene Zamfirache, se prăpădește sârmanul Alexandrescu?... De, ce să vă fac, zic, găsiți și voi - atâția doctori și paradoctori! - vreun meșteșug... Dar înainte de a-i veni rândul, suspend

ședința pentru cinci minute și mă retrag în camera de deliberare. Apoi, la redeschidere, poruncesc grefierului să citească actele... în răstimp, însă, vine un aprod cu două sfeșnice, - acuma în mai, la ora trei
5 postmeridiane, ziua în ameaza mare, - le pune în fața mea pe masă și le aprinde...

Eu, atunci, întrerup pe grefier și-mi citesc *considerentele*: „Considerând că, conform cu art... de procedură civilă, urmărirea silite nu pot avea loc după
10 apusul soarelui;

Considerând că lumânările sunt aprinse și, deci, soarele este apus..."

Și așa - pricepi ? - am amânat, fraților, execuția până în septembrie. Bietul Tache mi-a căzut în genunchi... Acum aud că se aranjează cu jidanii. Doctorii și paradoriil!... Hm!...

- Ho-ho-ho! - izbucni din toate părțile. Brava, bădiță Zamfirache!... Bine ai învățat-o!... Ți-o fi picat ceva și de la Tache!...

20 De nicăieri, nicio notă de protestare...

Numai domnul măsurat, cu favoritele â la Franz Ioseph, surprinzând uluirea lui Răutu, se năcăjea, tăcut, să-și aprindă o enormă țigară și părea dezinteresat de povestire...

25 Răutu, în adevăr, nu vroia să-și creadă urechilor.

Ii vuia capul de zgomotul conversațiilor, îl dezgustau subiectele lor, îl exaspera însuși sunetul gol al cuvintelor auzite.

Își plăti nota - cam pipărată - și se retrase în cameră...

Spre seară, se anunță domnul doctor Chebap, medicul șef al comunei.

în cameră apăru un domn cărunt, cu un nas cât o stâncă din munții Caucaziei, foarte chel, dar cu o bordură de peri lungi și tari, care îi înconjurau craniul lucios ca o umbrelă.

; Era foarte năcăjit:

- Ce te-ai plâns, domnule, de mine primarului ? - întrebă supărat.

- Nu m-am plâns, domnule doctor, dar voiam să știu cum stau cu supravegherea medicală și dacă
10 am voie să ies în târg ?...

- Dar cine te ține ? Iată hârtia doctorului Balanovici; cum am primit-o, i-am și pus rezoluția: „stare perfectă, nu e nevoie de supraveghere..."

- N-am știut, domnule doctor... Nu mi s-a comunicat nimic...

- Ce ? Poate trebuia să-ți trimit ambasadori ? Ți-au stat la ușă jandarmii ?

Răutu nu putu înțelege nici supărarea, nici lămuririle...

20 Ce o să fie, - se gândi el - dacă holera va trece cumva peste Prut ?...

După prânzul de seară, Zamfirache întrebă îngrijorat pe Răutu:

25 - Dar tu, măi Ionică, ai măcar vreo haină neagră, dacă nu jachetă ? în ce ai să te duci la teatru ?

- În ce sunt...

- Nu se poate, frate... E o reprezentație de gala, *high-life*, pricepi ? Vine aristocrația noastră... Toată lumea are să fie în frac... Eu sunt democrat -
30 pricepi ? -, nu-mi pun fracul, dar o să fiu în jachetă... Sălbateci mai sunteți, bre!...

Când se înfățișă spre a merge la teatru, în toată splendoarea lui de *high-life*, nu se putea închipui

un contrast mai izbitor între fasonul hainelor și fasonul omului:

Jachetă, cu croiala ei *dernier cri*; cravată elegantă, legată cu îngrijire ca un fluture negru; o garoafă palidă - de unde a găsit-o? - la butonieră, ghete de lac; și, în același timp, chipul de tătar, înșurubat între umeri, cu craniul lucitor și diform, fața pământie, ticurile ochiului și ale gurii, vocea grasă și lătă, vorba vulgară, gesturile prea „democratice”, **manile** mereu - și prea fără fason - rătăcite...

Lui Răutu i se părea acum că până și Spirea Varnacul din Serghinsk avea mai multă fineță intelectuală și mai multă ținută...

Sala cercului Sidoli - pe vremuri singura sală de spectacole din Iași - înfățișa, în grandios, același contrast: o mizerabilă baracă de bâlci, cu zugrăveli inimaginabile, rău aerisită, rău luminată; o scenă microscopică - un fel de coteț sau șopron pentru lemne; niște loje ce semănau mult cu staule de grajd; și în ele, femei elegante, în rochii luxoase, excesiv decoltate, acoperite de pietre prețioase, înconjurată de bărbați în fracuri și uniforme aurite...

Pentru Ion Răutu, care de sub regimul auster al Smaragdei Theodorovna fu transmutat direct de pe băncile școlii în închisori și în Siberia, această etalare de lux și exhibiție de anatomii feminine părea de o indecență supremă...

Peste tot răsuna limba franceză...

Jacheta impecabilă a lui Zamfir Zaima, încoronată de capul lui înșurubat, se multiplica - se putea vedea parcă, în același timp, în loje, între staluri, în coridor, la bufet...

¹ *Dernier cri* (fr.) - ultimul răcnet, la modă (n. ed.)

Și din toate părțile se auzeau frânturile de conversație: vărul meu, - Năpădeni... Basarabia... cinci mii de fâlci... nepotul lui Ioniță Răutu din Botoșani... nihilist... direct din Siberia...

; Răutu se trezi în centrul atenției publice - din lojă în lojă și din rând în rând, treceau în valuri șoapte sonore: Nepotul lui Ioniță Răutu din Botoșani... Cinci mii de fâlci în Basarabia... Nihilist... Siberia...

Binocurile *șiface-ă-main-uri* se puseră în mișcare...

O doamnă, foarte brună, cu o abureală pe buza superioară, declară, fără jenă, din loja ei, numai la doi pași de stalul lui Răutu:

- *Quelle belle chevelure! Mais...* ar trebui să o mai tundă... și să-și găsească un croitor...

Răutu se bucură, când, în sfârșit, lumina scăzu și cortina se ridică...

Dar nu avu parte de răgaz prea multă vreme:

Pentru un revoluționar rus, abia de vreo trei luni scăpat din taigaua de la poalele Saianilor, unde trăise în societatea altor intelectuali rigoriști, în mijlocul unei populațiuni primitive de soyoți, cealdoni sau varnaci, cu sălbătăcia lor primitivă, chiar cu atavismul lor bestial, spectacolul de pe scenă se dovedi prea tare...

„Mealina” și „Montbazonoaia” parcă aveau dinamită în sânge: clocoteau; decoltate de sus și de jos, dinapoi și din față, „cancanau” îndrăcit, dezvelindu-și tainele; cântecele lor „fără perdea” și cuvintele lor de duh - când ascuțite ca o lamă de brici, când corozive ca vitriolul, - creau o atmosferă de delăsare desfrânată, de veselie nebună, dar și de lubricitate.

¹ *Ce păr frumos! Dar...* (fr.) (n. ed.)

Scena, dintr-o jalnică și mohorâtă cotenească, se transformă miraculos într-o feerie infernală.

În sală, doamnele tinere și domnișoarele abia adulte, cu ochii scânteietori și obraji rumeniți, cu dinții albi descoperiți de răs până în gingii, fără să mai recurgă la jocul evantaliului, nu se sfiau să arate că nu le scapă nicio aluzie și nicio nuanță.

În antract, Răutu, tulburat de spectacol și oprimat de curiozitatea nedeghizată a publicului, întrebă sficios pe Zamfirache Zaima:

- Unde-i aici... Aș vrea să ies pentru câteva minute...

- Hai cu mine, rusule...

În drum, Zamfirache, salutând mereu cu exuberanță, arunca din când în când zgomotos:

- Frumos, hai? - Bună seara, Pavelică! Scot pe nihilistul meu la aer...

Urmându-1, Răutu ieși din sală, trecu prin vestibul și se trezi în stradă.

Aici, Zamfirache se postă, în jacheta lui *dernier cri*, la marginea trotuarului și se făcu comod...

Cu uimire, siberianul nostru văzu aici, numai la douăzeci de pași de Piața Unirii, o colonadă de domni eleganți, cu butoniere înflorite, înșirați de-a lungul trotuarului în posturi sculpturale, până la care nu s-ar fi putut ridica nici imaginația lui Rabelais...

Nu avu curajul să-și ia locul în rând...

- Ce stai ca înlemnit, frate? - îl interpelă Zamfirache. Noi aici, la Sidoli, nu avem alt salon de toaletă - pricepi? Și nu facem fasoane.

În clipa aceasta, și dădu o confirmare prea expresivă vorbelor sale...

Răutu tresări...

- E-hehei, măi vere! Ce te sperii așa? - râse elegantul magistrat din F. Nu știi vorba românească: nuntă fără lăutari...

Pentru Răutu, erau prea suficiente impresiile acestei „reprezentatii de gala”...

Toată viața a fost urmărit de amintirea simbolicei amalgamări:

Pe scenă, în cadrul bâlciurilor medievale - ultima eflorescentă a decadentismului, efluviile morbide ale unei civilizații rafinate; iar împrejur - icoane ce nu mai pot fi văzute decât doar în târgurile turcești de pe litoralul Asiei Măre...

Se simți deodată grozav de obosit: abia se putea ține în picioare.

15 - Vere Zamfire! - se adresă mondenului său ghid - nu mai pot de oboseală... Mă duc acasă... Să mă hodinesc... Hotelul îi aproape, se și vede de aici... Mă duc singur... Petrecere bună!

20 - Iacaaa! - protestă vărul Zamfir. Mai sunt două acte, frate! Apoi, după spectacol, toată lumea își dă întâlnire la *Aurora* - un minunat varieteu... și ce fete frumoase!...

Răutu porni, fără să mai discute.

25 - Bre, bre, bre! Sălbateci mai sunteți voi, rușii!... - își auzi leit-motivul din urmă.

A doua zi dimineață, pe când Zamfir Zaima încă dormea după petrecerile din ajun, Răutu porni să caute pe Lucheria Kenik.

30 O găsi într-un bordei din partea de jos a orașului, dincolo de Târgul Cucului: numai piele și oase, ochi febrili, pete suspecte pe obraz, tusă elocventă, și din nou însărcinată...

Verdictul destinului nu putea fi pus la îndoială...

Lucheria era prea conștientă de starea ei.

- Ar fi bine ca și copilul să moară înaintea mea, - declară ea liniștită - de trăit, tot nu poate trăi... cel puțin să nu chinuiască pe bietul Kenik... Și pentru

5 dânsul trebuie să caut o femeie bună... El nu poate rămâne fără mângâiere... Are un suflet prea tandru, o inimă de aur...

- Nu-ți pare rău, tovarășă Lucheria, că ai plecat de acasă? - nu se putu stăpâni Răutu.

io - Vai de mine! Cum să-mi pară rău? Aceea-i viață? Toți oamenii de acolo ar trebui omorâți sau mutați. Altfel, nu vor fi buni de nimica. Așa, după câteva generații, câți vor mai putea rezista, vor ajunge, poate, în rând cu omenirea... Sunt foarte fericită că

1} am văzut, mai cu seamă, Germania și Elveția, - și puțin Italia...

Știu cel puțin cum *poate* fi viața... Ce va fi ea odată... îmi pare rău numai pentru bietul Kenik... Dar, fără doar și poate, voi găsi eu pe cineva pentru

20 dânsul... Orice femeie bună va fi cu el fericită...

Răutu nu mai găsi niciun cuvânt de mângâiere pentru sărmana fiică a tundrelor Iacuției și plecă trist, dar totuși parcă mai întărit sufletește...

Cap. III

SPRE CIUBĂREȘTI

în cameră, găsi un plic de la Vasile Credință, căruia îi scrisese din prima zi.

5 Cuprinsul suna:

„29 Mai 189...

Ciubărești

str. Cojocari No. 13

Tovarășe Răutu,

10 Fii binevenit! Băieții nu mai pot de bucurie. Avem aici un grup de marxiști, unul și unul, - dau cu barda în Dumnezeu!

După cât pot pricepe, la adică, n-ai nevoie de învățătură. Câtă vreme ai hălăduit în clime reci, trebuie să fi ajuns tobă de carte, vrei numai o batalama la mână. Aceea, după mintea mea cea proastă, ți-o

n poate mai curând și mai ușor hărăzi Academia noastră Ciubăreană.

învățătură ca oamenii nu poți căpăta nicăieri în

20 școlile noastre.

Dacă Dumnezeu a umplut lumea cu ce a putut, universitățile noastre s-au umplut și cu ce nu se poate, - corpul profesoral e mai rău ca o adevărată strânsură. N-am făcut ca japonezii, care de la în-

25 ceput au adus o universitate întregă de profesori

străini și acum au specialiști în toate ramurile, adevărați oameni de știință.

Dar la Ciubărești ai cel puțin liniște, biblioteci vechi și bune, poți chiar buchisi cât ți-o fi pofta inimii.

5 Cu băieții de aici se poate face brânză bună și politicește.

Mai avem și vro trei învățați cu oarecare vază chiar în Europa: fizicianul Peters, arheologul Themis - toclide, geograful Arghir (pe aista încă nu-l cunosc **io** bine, - e proaspăt picat din Paris, unde a făcut, se zice, studii bune).

Nu-ți mai vorbesc despre societățile noastre științifice și literare, cum nu sunt nicăieri în țară.

15 Și în politică - Ciubăreștii dau tonul, șefii partidelor noastre sunt, de obicei, născuți aici și de aici pleacă la noi toate ideile mari și generoase.

Pe când la Iași, acum și broaștele din Bahlui se oftigesc.

20 Despre București, nici vorbă: îi iarmaroc; Universitatea stă goală, - nu dau pe acolo nici profesorii, nici studenții. Profesorii fac politică, - studenții așș-derea, cu subvenții de la toate guvernele, pe rând.

Chiar cărțile ce au fost dăruite Universității pentru bibliotecă ei stau de nu știu câți ani nedespa- 25 chetate, în lăzi, le mănâncă șoarecii...

Bibliotecarul n-are vreme, că stă noptile pe la hale de bere și face cursuri de estetică schopenhauriană chelnerilor.

30 Vino, dar, la noi, la Ciubărești: nu e departe; viața e ieftenă; aerul e sănătos.

Dacă nu ți-o plăcea, poți întoarce cojocul.

Cu salutări socialiste
Vasile Credință

P.S. De vii, durăm noi aici o revistă științifică, socială și politică de crapă catapeteasma! *V.C.*"

După experiența puținelor zile din Iași, hotărârea lui Răutu, pe temeiul acestei scrisori, fu luată 5 fără șovăire.

Cu greu însă se putu dezbăra de Zamfir Zaima, care susținea că trebuie întâi să-1 prezinte ministru- 10 lui de Instrucție publică, așteptat peste două zile la Iași, rectorului Universității, prefectului de județ, șefilor de partid...

Dar după ce-i fu achitat contul pe care îl prezentase și în care figurau cheltuiala de la Varieteu și trăs- 15 surile care nici nu fuseseră întrebuintate - rămânând, bineînțeles, ca Răutu să plătească și nota de hotel -, se resemna și plecă cu Domnul să distribuie justiția în blagoslovitul F...

Răutu, care, până la cetirea raportului prezentat de Vasile Credință la congresul socialist din Paris, nici nu bănuia existența Ciubăreștilor, se aprovizionase la 20 librărie cu toată bibliografia relativă la acest centru cultural - poreclit de consensul quasi-unanim al noilor sale cunoștințe: *Atena românismului...*

Contactul cu doi cetățeni eminenți ai Ciubăreștilor i-au înlăturat ultimele îndoieli.

25 Se oprise din întâmplare pe terasa hotelului, chiar în acea seară, să admire efectele apusului pe coastele Repedei.

Doi domni, cufundați în jocul de table, îi atraseră atenția atât prin înfățișarea lor, cât și prin crâm- 30 peiele din conversație ce ajungeau până la dânsul.

Unul încă tânăr - un cap de „atenian”, cu trăsături parcă cizelate în bronz, cu o bărbie pătrată, cu ochii mici, dar scânteietori de inteligență; de o statură puțin peste mijlocie, - părea format după canoanele sculptorilor Eladei, ca un model de bărbăție.

5 E greu de închipuit un contrast mai izbitor decât cel înfățișat de celălalt jucător:

Nu avea vrâstă; un cap de mort; o piele cadaverică, lipită de oase; ochi prea deschiși, care parcă lă-
10 sau cavitățile lor goale; părul incult și stufos, întins peste tot obrazul, dar prea decolorat, - se mistifica ciudat din vedere; un corp atât de șubred, încât statura-i atârna de suportul eventual ce-l putea avea, variind de la o prăjină lungă, până la un ghem diform.

n Dacă mai adăugăm că mereu tremura din tălpi până în creștet și că brațele lui, în vecinică revoltă împotriva centrelor de conducere, se zvârleau mereu în toate părțile, ne putem da seama de impresia ce trebuia să producă alături de icoana armonioasă
20 a tovarășului său.

Și totuși îi înrudea o stranie umbră de melancolie, pe care nu o goneau de pe fața lor nici cuvintele de duh cele mai explozive, nici glumele cele mai ardeiate...

- Ia, ascultă, mă, Knix! - se auzi baritonul catifelat al atenianului, în timp ce aruncă zarul. Spune, mă, Knix, dacă poate fi o idioție mai mare decât să
25 stau eu două zile în odoarea terasei lui Traian și să joc table cu un bețiv ca tine!...

- Mai întâi, amice Osmanii! - răspunse Knix
30 ca din oală spartă, dar liniștit, suflând la o muscă ce i se așezase pe vârful nasului - spre cinstea ta, nu ești mai puțin bețiv decât mine. Deci valorile egale se eliminază... In al doilea rând, pentru suflete ciubărene, cum suntem noi, nu poate fi ocupație intelectuală

mai adecuată ca jocul de table între halbe de bere: parcă faci ceva și înaintezi, dar, în realitate, nici măcar nu bați apa în piuă, ci stai pe loc... Sublim! Dacă însă tu nu minți cumva, când afirmi că spațiul și timpul,
5 deci și mișcarea, sunt numai o născocire a filosofilor...

- Halt, Knixule! - îl întrerupse parcă furios Osmanii. Ai decăzut până într-atâta, încât îți bați joc de categoriile kantiene! Degeaba am stat trei nopți la beție cu tine ca să ți le explic? Să tăgăduiești formulele necesare ale fenomenelor și, în același timp, să afirmi realitatea Ciubăreștilor! O! înțelege odată, cap de lemn ce ești: Ciubăreștii sunt un mit, nu există și n-au existat niciodată, ca și pretinsul lor întemeietor Ciubăr-Vodă. Și acum, când abia de două zile
15 m-am trezit din coșmarul care mă ținuse zece ani sub teroarea fantasmagoriei, ca și cum în adevăr așa fi stat pe malurile puturoase ale Calcarinei, tu-mi vorbești de suflete... *ciubărene!*... He! Nu există, bre! înțelegi? Nu există, nu există, nu există!...

20 - *Acuma visezi*, dragă Osmanii; să știi: nu există în lume *decât* Ciubărești - restul este o iluziune, un mit. Noi ne naștem, trăim și murim în Ciubărești - nu putem ieși, oricât ne-am zbate, din Ciubărești, ca din pielea noastră. Tu mi-ai vorbit odată de spațiul de numai două dimensiuni: ființele ce ar fi trăit în acel spațiu putând numai visa la a treia dimensiune!... Asta e! înțelegi? Ciubăreștii sunt spațiul nostru, - nu știi cu câte dimensiuni, că pentru mine - *je m'enfiche!* de toate spațiurile și de toate dimensiunile... *Prosit!* - își întrerupse el deodată disertația, ridicându-și halba de bere, umplută în răstimp: - *Prosit!*

¹ Expresie argotică (fr.) - nu-mi pasă (n. ed.)

² *Prosit!* (germ.) - Noroc! Sănătate! (n. ed.)

Asta-i, amice: Nu putem ieși din Ciubărești, - nu există altceva în lume!

- Intreci măsura, bețivule! Eu - mă vezi? - eu, așa cum sunt, cum mă vezi, eu am fost la Paris, la
5 Viena, la Veneția, la Florența, la Roma... De Ciubărești nu știu nimic decât când sunt în catalepsie!...

- Ho-ho-ho, stai! Eu n-am fost și nu cred că există; cel puțin pentru noi românii, oriunde suntem, ducem și Ciubăreștii cu noi!... Ai visat numai
10 că ai fost în alte lumi... Și-mi zici mie că sunt bețiv! Ce bețiv mai năstrușnic poate fi ca poetul care își ia toate închipuirile drept realități? *Prosit!* - își ciocni din nou halba de a lui Osmanii.

- *Prosit!* - Poetul, dragul meu, se deosebește tocmai prin aceea că are al șaselea simț, prin care vede lumea mai adânc ca ceilalți bipezi fără pene, - și își dă seama că realitatea nu e decât o închipuire, - și că ceea ce vi se pare închipuire - e realitate. De pildă, concetățenii dumitale până acum n-au înțeles încă -
20 și nu vor înțelege nici de acum înainte multe generații - că toată Ciubărenia nu este decât o invenție rusească. Rusul are nevoie de drum liber spre strămtori. Lui nu-i trebuiesc realități aici, între Prut și Dunăre. De aceea, spre a nu lăsa pe nemți până la țărml
25 mării, să-i zăvorească poarta, a buimăcit lumea cu fumurile lui, a inventat Ciubărenia. Habsburgului, pentru moment, îi convin și lui aceste fumuri, ca sub pretextul lor, să ție și pe ruși departe de gurile Dunării - canalul respirator al împărăției sale... *Prosit!*

30 - *Prosit!* - icni Knix. A m susținut întotdeauna, amice, că numai Ciubăreștii sunt o realitate, - tu o tăgăduiești. Dar atunci realitatea este aici!... Aici este un stat, - fii logic!... *Prosit!*...

- *Prosit!*... Te înșeli, bețivanule! Statul presupune înainte de toate o *societate*, - o *obștie vie, organizată*. Unde o găsești aici? Vedem numai un aparat administrativ, o excrescență parazită, și de
5 desubt, cel mult o grupare etnică, - adică o speță zoologică, care nu e, încă, constituită în societate, - nu s-a ridicat încă până la stat.. Speța zoologică e aici, în adevăr, o realitate, statul însă e numai o închipuire, o invenție rusească. Uite-te la orașele noastre, în cap cu Ciubăreștii tăi, adică - așa cum îți
10 imaginezi: - sunt ele organisme, comunități vii, fiecare cu fizionomie, cu suflet propriu, cum, de pildă, sunt și cele mai insignifiante târgușoare în Germania? Nu seamănă ele mai curând cu grămezi amorfe
15 de prundiș omenesc, fără coeziune, fără viață, - sub ferula unor administratori corupți și efemeri?

Statul se va naște numai atunci când nu-i va mai sta în cale împărăția Țarilor... Fiindcă numai atunci se vor putea naște și focare adevărate de viață obștească... Adică... Până atunci, operele mele geniale nu găsesc editori - și eu trag pe dracul de coadă, pe
20 trec la table cu tine și beau bere... *Prosit!*...

- *Prosit!*... Hm!... Fumuri! Adânc și... inutil!...

Ultimele declarații, cu toată extravaganța lor, l-au
25 intrigat mult pe Răutu: înseamnă că Nitza Vasilescu - care-i tot din Ciubărești - nu este singurul care înțelege situația reală a României în fața Rusiei țariste și, deci, și misiunea ei istorică,

întrebă discret pe *ober*:

30 - Cine sunt domnii aceia care beau acum bere, - cu jocul de table la masa ceea?

† *Ferula* (lat.) - *nuia, varga* (n. ed.)

C. STERE

Oberul, lovindu-și cu șervetul palma stângă, grăbit, strecură:

- Unul este așa... A fost odată profesor la gimnaziu, - îl cheamă domnul Albrecht Knix; celălalt, domnul Miron Osmanii, nu face nimic, - scrie cărți, stihuri și povești... stau la Ciubărești. Au venit la Iași de vro două zile, - și au rămas aproape nemișcați pe terasă...

In orice caz, aceștia prezintă alt nivel al creațiunii decât fauna clubului de la restaurantul Traian...

Dimineața Răutu își ceru nota.

Plăți fără obiecțiune și porni la gară...

Cap. IV

TERASA „GRUTLI”

La vro două zile de mers de la zidul sumbru al Carpaților de nord, la răsărit, drept în fața siluetei grandioase a Ceahlăului, se coboară, înecată în grădini, din amfiteatrul dealurilor surâzătoare ale Moldovei, spre șesul mâlos al Calcarinei, târgul Ciubăreștii - vechea și glorioasa cetate a lui Ciubăr-Vodă.

Casele, împrăștiate pe coastele blânde ale celor patru coline (care, în ciuda aritmeticei, închipuiesc pentru orice adevărat ciubărean numărul legendar de „șapte”), izbesc, la prima vedere, prin alăturarea strigătoare a unor somptuoase palate, arogante și insipide, de niște mizerabile cocioabe, câteodată pitorești, dar întotdeauna ofensatoare ca locuințe omenești.

Un observator mai atent poate descoperi, însă, fără greutate, o sugestivă orânduială în topografia orașului, desfășurat în evantaliu, de la nord spre sud.

Colina din dreapta, la miazănoapte, a „Ogarului”, cu parcurile și grădinile ei de ornament și cu arhitecturile ei extravagante, cuprinde cartierul elitei. E partea cea mai bine îngrijită de edilitate; numai în străzile de jos, fac irupție, prin „Glodărie” bădărniiile din șesul Calcarinei.

în centrul celei de-a doua coline, mai spre sud, sunt așezate edificiile diferitelor autorități și instituții:

Palatul Justiției, Prefectura, Primăria, Poliția, apoi Teatrul Național, Academia Ciubăreană, Liceele, Banca Națională, - ca și edificiile impunătoare ale marilor bănci și ale întreprinderilor industriale de căpetenie.

În depresiunea dintre această colină și cea următoare, mai din stânga, se întinde cartierul comercial, cu toate prăvăliile și atelierile de meseriași, care pe nesimțite se revarsă în „Târgul Pupăzei”, de pe a treia colină, cu îngrămădeala înăbușitoare și dezordonată de suprapopulate cartiere evreiești, întinse până la malul Calcarinei, care, ieșind dintre dealuri, desparte aici restul orașului de mahalaua românească „Cazacinci” - de pe ultima colină de la miazăzi -, pentru a se îndrepta apoi, șerpuind prin șes, spre nord-est.

Ca un paradox arhitectonic, ramura de cale ferată - despărțită la vro treizeci de kilometri din magistrala Iași-București -, care servește exclusiv capitala lui Ciubăr-Vodă, se înfundă la o gară-terminus, care e așezată tocmai aici, pe malurile pustii ale Calcarinei, încât nu se poate ajunge în oraș decât pe un drum nepavat, lung de peste un kilometru și jumătate, desfădat la cea mai fugară ploaie, dar care poartă, ca o promisiune a viitorului, somptuosul nume de *Bulevardul Unirii*.

Acest aspect de oropit târg de provincie păru lui Ion Răutu puțin compatibil cu cele aflate din literatura Ciubăreștilor despre însemnătatea cetății în istoria și viața națională, precum și cu acea hegemonie culturală, care răsare din titulatura ei, unanim acordată, de Florența sau chiar de Atena românismului.

E adevărat că, din vechi, Ciubăreștii a fost vestit prin frumusețea și temperamentul fiicelor sale, ca și prin aroma și gustul vinurilor din podgoriile ce-1

încununează, - condițiuni primordiale pentru dezvoltarea artistică și literară de oriunde.

Dar numai virtuțile și însușirile sufletești ale cetățenilor pot explica și justifica situația privilegiată a oricărui oraș, oricât de glorios.

Sufletul ciubărenilor a fost format de credința nelintită în trecutul falnic al cetății lor - capitala unui mare voievod, viteaz neîntrecut, dar nerecunoscut și nedreptățit de vulg.

Adevărul istoric se predă însă în toate școlile Ciubăreștilor, încă din prima jumătate a veacului trecut, după cum a fost stabilit în marile lucrări ale ilustrului savant autohton, regeneratorul slăvitei Academii Ciubărene, doctor al Universității din Salamanca - primul doctor „occidental” din Ciubărești, I.P. Motoc, încă în teza lui de doctorat, tânărul savant, pe temeiul documentelor inedite și al actelor secrete, misterios păstrate în moștenirea vornicului Motoc (de unde rezultă și descendența lui, care l-a îndreptățit să se transforme treptat din Ion Petrescu în I. P. Motoc), a dovedit că Ciubăr-Vodă, cu un veac și jumătate înaintea lui Mihai Viteazu, realizase pentru o clipă unirea țărilor române, dobândind în 1449 Muntenia (ceea ce o confirmă și *Engel*, numind din greșală Bassarabia, pe când orice elev știe că Basarabia a fost din veci moldovenească, - dar *Dlugoss* restabilește adevărul, vorbind expres de Valachia).

Iar cronicile ungurești ne arată că, în același timp, fusese voievod al Ardealului un Nicolai *Cipor*, care nu poate fi decât o schimonosire ungurească a numelui neaoș românesc de Ciubăr-Vodă.

E adevărat că documentele și actele invocate, ca și însăși diploma din Salamanca, au fost înghițite de valurile Mediteranei, la întoarcerea în țară a ilustrului

ciubărean. Dar, din fericire, autenticitatea lor o certifică căpitanul vaporului prin procesul-verbal încheiat la debarcare în Galați, prin care se confirmă pierderea geamandanului.

- 5 Astfel, dreptul Ciubăreștilor de a reclama și renunța la geamandanul pierdut nu se mai poate discuta.

Faima lor culturală se întemeiază pe titluri tot așa de puțin contestabile.

- 10 Într-o ladă părăsită, din podul vechi al casei boieresti a Băneștilor, fu găsit la dărâmare, printre hârtoagele roase de șoareci, un exemplar al *Visului Maicii Domnului*. Vetustitatea cârticicăi o dovedea chiar aspectul ei.

- 15 Dar deși îi lipseau câteva file de la început și de la sfârșit, se găsea și o probă mai directă: o inscripție în slove vechi, bine conservate: „*Ciubărești, Tîparnița... 1409*”...

- 20 Bătrânul profesor de Istoria română la Academia Ciubăreană, I. P. Motoc, se simți grozav de încurcat: *văleatul* din inscripție este anterior nu numai domniei lui Ciubăr-Vodă, dar și invenției lui Gutenberg!

Au existat Ciubăreștii înainte de Ciubăr-Vodă? Atunci cum se explică numele lor?

- 25 A fost tiparul inventat la Ciubărești?

Marele doctor din Salamanca nu reuși prin nicio manipulație să coboare *văleatul* cel puțin până la 1449, ca să fie mai potrivit cu știința de pe vremuri.

- 30 Cu decenii în urmă, un alt mare ciubărean a dezlegat, în sfârșit, cum vom vedea, misterul, dovedind în același timp că tot pe atunci fusese întemeiată la Ciubărești și prima școală românească, din care a evoluat în cursul veacurilor și prima universitate românească, sub numele de Academia Ciubăreană.

Cetatea a fost dar proclamată pentru vecii vecilor focarul nestins al culturii naționale...

Fluierul locomotivei, vestind apropierea de stația-terminus, sili pe Răutu să lase din mână, amețit,

- 5 *Istoria Ciubăreștilor* de I. P. Motoc.

- io Într-o dulce după amiază de mai, pe terasa cafetăriei „Grtitli” - forumul elitei ciubărene -, așezată cam în josul colinei „Ogarului”, la capătul străzii Motoc, stăteau de vorbă, la o măsuță din stânga ușii de intrare, trei bătrâni notabili ai Ciubăreștilor: „beizadea” Nicu Dogia-Misitu, cu obrazul apoplectic, colonelul Scarlat Rinetta - înalt și încă sprinten, și prințul Alecu Sferțea-„Casta-Diva”, mic și voi, care avea vro zece ani mai mult ca cel mai bătrân dintre
- 15 ceilalți, dar părea cel mai tânăr dintre toți.

- Pe trotuarele înguste ale străzii Motoc - *Corso* și *Rue de la Paix* a Ciubăreștilor -, mișună mulțimea împetrișată; în față, dincolo și ceva mai la stânga de suburbia Cazacincilor, se înalță dealul pitoresc al
- 20 Recei, semănat de vile bariolate; iar la dreapta, peste acoperișuri și copaci, se taie în razele apusului creasta întunecată a Ceahlăului.

- Dar notabilii absorbiți în conversație nu acordau nicio atențiune mușuroiului omenesc din afară,
- 25 și mai puțin frumuseților peisagiului.

- Ce va face acum bietul Tică? - întrebă beizadea Nicu. Rău 1-a pocnit tocmai acum în ajunul alegerilor...

- Ei! - exclamă supărăcios colonelul Rinetta.

- 30 Să se astâmpere și coana Elvira! Ce dracu? La cincizeci de ani, e vreme...

- Oh! Amice, - interveni aici și prințul Alecu Sferțea, zâmbind - o femeie ca aceasta nu are vrâstă:

e un vulcan nestins... Ca și Vezuviul, poate adormi o clipă, pentru a izbucni cu atât mai multă violență... E o minune de femeie... Dar ce a devenit ultimul favorit - Fron... Frunz... Frunzăreanu, mi se pare?...
5 - E la sanatoriul de la Orela! - răspunse posomorât colonelul. S-a betegit, sărmanul... Exces de droguri... Candidat la „senatul elvirian”... Uite cum se strâng aceia, în colțul lor, în așteptarea noului confrate...

10 In direcția arătată, un domn cărunțit prea de timpuriu își târa penibil piciorul drept, îndoindu-se la fiecare pas din ambii genunchi, spre o măsuță de la marginea terasei, unde era așezat un grup straniu de invalizi: unul își smucea vecinie capul; altul cu greu
15 reușea, cu mâna tremurândă, să-și aprindă țigara; al treilea parcă sfida toată lumea cu niște groaznice strâmbături...

- Ce ai aflat, doctore? - întrebă pe noul sosit cel cu smuciturile capului.
20 - Colegul Bogza spune că nu pierde nădejdea, dar îi greu și va cere mult timp...
- Dar Elvira?... - se repezira deodată toți invalizii...

Ologul se așeză greu între ei și „senatorii” își
25 adunară capetele în șoapte agitate, făcând din când în când semne misterioase către doctorul Bogza, absorbit la o măsuță din fund în partida sa cotidiană de table cu conul Alexe Danciu...

In colțul opus al terasei se găsea masa rezervată
30 pentru *la jeunesse doree* a Ciubăreștilor.

Jeunesse doree (fr.) - tinerețea aurită (n. ed.)

în fiecare zi, *à cinq o'clock*, aici se grupau: impetușul Râul Rinetta, nepotul colonelului, - un tip de condotier italian din vremea Renașterii, cu un nas aquilin și ochi înflăcărați; frumosul și manieratul
5 Boris Cerbini, cu trăsături de corectitudine plictisitoare de Adonis provincial, și trei perechi de frați: doi Zernate - unul durduliu și roz, altul sumbru cu coama de artist; doi Borcea - cel obez și Borcea cel cârn; apoi, Gheorghia-des-Gură Strâmbă și
10 Gheorghia-des sportsmanul, poreclit așa, pentru că se primbla în *tandem* și pierdea două ore zilnic pentru a-și lipi perii rari de la ceafă pe „infinita”-i chelie.

Toți tinerii aceștia, din care numai Gheorghia-des-Gură Strâmbă trecuse de treizeci de ani, făceau
15 parte din elită - deși, cu excepția lui Rinetta, cu toții erau de obârșie obscură sau chiar prea luminoasă, ca frați Gheorghia-des, fiii unui cârciumar grec îmbogățit, dar care, mulțumită terminațiunii în *ades*, au rămas în aristocrația românească, chiar fiind de mult
20 *decafați*. Pe toți îi distingea însă de „vulg” o exagerată eleganță și lipsa de mijloace de existență, cunoscute sau, mai bine-zis, mărturisite...

Azi, și între „juni”, de asemenea, se discuta, și cu mai multă aprindere, „mezaventura” coanei Elvira,
25 amestecându-se misterios numele lui Boris Cerbini, care, pentru moment, lipsea și a cărui apariție era, vândit, pândită cu încordare, cu priviri furișate de-a lungul străzii Motoc.

- Ce credeți, va reuși Boris? - întrebă în șoaptă
30 rozul și rotundul Popilică Zernate, ștergându-și gura, care îi lăsa apă.

- Ași! - aruncă disprețuitor Râul Rinetta. Elvira are lavă topită în vine. Îi trebuie un amor pasionat... Nu se mulțumește ea cu serviciile unui *gigolo*...

- De! - observă melancolic Petrică Gheorghia-des. La cincizeci de ani... Apoi, Boris a luat aseară licența în drept... Conu Tică Vasilescu a stăruit personal la toți profesorii...

5 - Aha!...

- Hm...

- Fiu, fiu, fiu...

- Bre, bre, bre!

Se auzi de la toate mesele, chiar de la cele unde -
10 din pricina alegerilor - și-au stabilit cartierele res-
pectiv corifeii celor două partide de guvernământ.

- Ce facem acum, șefule? - întrebă cu îngrijorare Serge Covorescu, un tânăr prea agil, pe domnul Anton Zori, profesor de mineralogie, ajuns șef
11 al partidului „roșilor” în urma defecțiunii domnului Tică Vasilescu.

Acesta tăcu, învârtindu-și cu îngrijire o țigaretă din *bectemis*, fără să arunce măcar o privire inoportunului interpelator.

20 - Ce facem? insistă tânărul. E primejdie. Tică Vasilescu e mare elector... cunoaște bine și cadrele noastre... Apoi și talentul lui Nitza...

Domnul Anton Zori, tot în tăcere, își examina cu atenție țigaretă, îi lipi încă o dată un capăt, scoase din
25 buzunarul vestei un toc de piele galbenă, îl deschise, luă din el cu băgare de seamă un port-țigaret subțire, din chihlimbarul de Buzău, băgă țigaretă, o așeză în colțul gurii; apoi, tot așa de tacticos, prinse din alt buzunar o chibritelniță de argint, aprinse țigaretă,
30 pufăi de vro două ori; și - după ce își luă iar între degete port-țigaretul, urmărindu-și inelele de fum - slobozi - tot fără să dăruie o privire tânărului agil - un răs subțirel, subțirel, mai mult un șuier:

- Hi-hi-hi-hi!...

Acest sunet însă irită grozav cercul vecin, prezidat de șeful partidului albaștrilor - domnul Sorin Dogia-Ialpugeanu, fratele consanguin al beizadelei „Misitu”, bărbat frumos, cu un bogat păr alb și cu
5 mustăți în coarne de taur.

Vădit clocotind, șeful lansă într-un *a parte* sonor:

- Râs galben!... Le-om freca noi ridichea și fără Vasileștii lor... Ne ajunge Coteanu al nostru...

10 De la masa „roșilor” șerpui numai același șuier subțire:

- Hi-hi-hi-hi!...

Din acest moment, cele două cercuri, care, până atunci, își schimbau și ele prietenește impresiile
11 asupra accidentului coanei Elvira, începură să se ignoreze ostentativ și disprețuitor, încrucișându-și priviri otrăvite...

Beizadea Nicu oftă și parcă se jălui către prințul Alecu „Casta-Diva”.

20 - Mi-e frate... din flori... Tatăl nostru a fost un om deștept, - pentru ce amândoi fiii i-au ieșit niște prostălăi?...

- Oh! - bufni prințul. Domnișoara Ialpugeanu niciodată n-a putut produce decât insipidități...

25 In capătul străzii Motoc răsări atunci silueta elegantă a lui Boris Cerbini. Ajuns pe terasă, se apropie de masa „junilor”, dar se așeză la oarecare distanță de ei, mai aproape de cartierul „albastru”.

30 - Ei? - nu avu răbdare Armând Zernate, „artistul”.

- Nimic! Conu Tică îmi va impune candidatura la colegiul al treilea... - răspunse cu un ton de siguranță și quasi-indiferență Boris Cerbini...

Senzație mută...

„Albaștrii" se priveau furios.

„Roșii" zâmbeau sarcastic.

- Hi-hi-hi-hi!... - tăie tăcerea râsul șuierător al domnului Anton Zori...

5 O bruscă schimbare de decor: de la un capăt la altul al terasei parcă trecu o undă de emoție. La intrare, apăru o tânără pereche: un ofițer slăbuț și spălăcit, de un blond cenușiu, cu ochii neliniștiți, și o doamnă de o frumusețe feciorelnică și, în același

10 timp, „păgână", cu părul ca „pana corbului", în viu contrast cu ochii verzi foarte deschiși și cu pielița obrazului mată-aurie, parcă puțin aburită, - locoteventul Tudor Barancea cu soția...

Urmăriți de toate privirile, se îndreptară spre

15 masa din dreapta ușii, la care își consumau în tăcere ceaiul doamna și domnul general Artur Vernea - comandantul Corpului "*****" al armatei, de curând creat pentru Ciubărești.

Coana Zulnia - Madame general Vernea - era o

20 monumentală matronă, pe care cu greu o putea cuprinde și susține canapeaua de trestie împletită, anume așezată pentru dânsa pe terasă.

în această vecinătate, bravul general parcă se topea, cu tot părul și mustățile lui cănite și cu toată silueta

25 lui strânsă în corset, de o impresionantă rigiditate.

La apropierea soților Barancea, generalul se ridică, întinse pentru doamna un scaun și luă o poziție militărească de „front".

Iar generăleasa, deși clocotea de mânie, își aranja

30 o strămbătură care să închipuie un surâs amabil și începu să *ruculeze*¹ din cascada de cărnuri ce se lăsa de la bărbie spre volutele mai impunătoare de desupt.

¹ *Roucouler* (fr.) - a ugui ca porumbeii, a ganguri (n. ed.)

— Ah! Uite, Dolores! Ce bine îmi pare, *ma chere!* Ești foarte drăguță că te-ai gândit să vii...

Beizadea Nicu ostentativ își întoarse spatele, bocănind necăjit cu cârja-i noduroasă în asfaltul terasei.

5 Apoi oftă, scoase din buzunar trei gologani de câte zece bani și mormăi îngândurat:

- A! Atâta mi-a rămas... Și mai sunt patru zile până la pensie... Băietel! - cheamă el pe chelner, întinzându-i gologanii:

io - Să dai doi gologani babei, - arătă el o bătrâna cerșetoare ce se milogea pe trotuar - iar pentru al treilea, să-mi aduci două țigări de damă!...

Se ridică greoi din scaun, salută cu un gest asistența și porni, răzemat în cârjă, fluturându-și aripile eternului său macferlan.

15 își luă rămas-bun de la prințul „Casta-Diva" și colonelul Rinetta:

- Mă așteaptă partida de preferans, prințule... Nu vii și tu la club ?...

20 - Când am în fața mea această frumuseță divină? He! Nu am de trăit prea mult, ca să mai pot risipi așa clipe - *pour me rincer l'oeil, mon cher...* Și bătrânul crai, desfătat, rămase singur la măsuța lui, răsucindu-și mustățile și „musca" de sub buza de

25 jos și fredonând încetșor, cu un falset subțirel, cavatina lui favorită:

— *Caaasta diiiva, - Caasta diiva!...*

Che inargenti

Queste saacre, queeste sacre

30 *Antique piaante...*

¹ *Ma chere* (fr.) - draga/scumpa mea (n. ed.)

² Pentru a-mi clăti ochii, dragul meu (fr.) (n.ed.)

C. STERE

Conul Alexe Danciu a dat semnalul obișnuit pentru sfârșitul orei de *five o'clock*, și-a tras ciuperca de pălăriuță pe ochi bodogănind:

- Ești jucător? Hei? Ești un borfaș, o mazăță!...

Doctorul Bogza numai își mângâia favoriții bine îngrijiți și-și îndrepta surâzând eterna lui cravată albă.

Soarele se apropie de orizont. Razele apusului, trecând peste creasta Ceahlăului, îi aprinseră vârfurile și aruncară la poalele-i înnegrite o umbră vânătă.

Cap.V

„CÂRNĂȚĂRIA LUI CIPUS”

Cine ar fi văzut pe „marele elector” al Ciubăreștilor - domnul Tică Vasilescu, avocat, profesor de
5 Enciclopedia dreptului și de Istoria literaturii române la Academia Ciubăreană, ale cărui tribulațiuni conjugale preocupau saloanele, cafenelele și chiar mahalalele de pe malurile Calcarinei, - în momentul când în cabinetul său intra părintele Partenie Aroneanu, parohul bisericii din mahalaua Cazacincilor - supranumit *Popa Oaie* —, nu ar fi putut ghici prin ce criză grea trecea el tocmai atunci, și nu numai în viața lui de familie.

- Ah! Săhrut mâna, dhragă Păhrinte Păhrtenie! -
15 se repezi „conul Tică” de la birou spre ușă. Ghrozav îmi pahre de bine! Am vhrut să trec chiar în astă seahră pe la sfinția ta!...

Se plecă parcă voind să-i sărute cu adevărat mâna, dar Popa Oaie își interpușe ghibaci mutra pă-
20 mantie, parcă răcâită de păsări, și primi în plin trei pupături sonore.

- Ia loc, păhrinte! - urmă, graseind agreabil conul Tică. E i! Ce veste bună îmi aduci din Cazacinci? Ce gânduhri au cetățenii?... Ce vohr face în alegehri...
25 Acum să te vād...

- Bine, bine, coane Tică! - șopti cu înțeleș parohul Cazacincilor. Ne cunoaștem doar din copilărie

și de treizeci de ani facem politica împreună... Ehe! E multă vreme, treizeci ani, coane Tică, de când tragem la același car...

Se priviră un moment drept în ochii unul altuia.

- 5 Popa Oaie - care în zadar își făsea chipul Domnului cu niște plete ce-i cădeau în zdrențe jalnice din jurul vastei chelii pe gulerul soios al antereului, cu o barbă jumulită și cu un năsuc cărn și ridicol de mic, - cu greu putându-și fixa ochii mici și sireți, îi
- 10 coborî îndată, trăgându-și pudic poalele peste turecile peticite ale cizmelor sale scâlciate.

Conul Tică îi scruta cu băgare de seamă orice mișcare a feței, mângâindu-și fluviul alb ce-i încadra partea de jos a capului înzăpădit, dar încă leonin.

- 75 Acest frumos chip de bătrân, cu fața-i încă neatinsă de zbârcituri și cu un nas parcă cizelat de un sculptor al Renașterei, se luminează de un zâmbet ironic, nu lipsit însă și de o umbră de melancolie în ochii mari albaștri: Moise de Michel Angelo, îm-
- 20 blânzit și surâzător...

- Așa e, păhrinte, am jucat poahra în sthradă și, de threizeci de ani, facem alegehri împreună... O, ce gând bun te-a adus, doctohre! - se aruncă el la ușă spre un nou vizitator - să thrăești, dhragă doctohre, săhrmana Elvihra de mai multe ohri m-a înthrebat de dumneata... Să mă ierți, păhrinte! - se

25 adresă din nou parohului Cazacincilor - am puțină threabă acum cu domnul doctohr Bogza. Te voi căuta mâne... Să thrăiești.

- 30 Popa Oaie, salutând adânc, dispăru cu pași mărunței pe ușă.

- Ai auzit, dhragă doctohre? - își încheie salutarile prietenești conul Tică. Threizeci de ani... threizeci de ani thragem la același, cahr, a zis... Hm!... Da!...

- Adevăhrat, de threizeci de ani fac alegehri la Ciubăhrești și acesta e singuhrul alegătohr desphre cahre niciodată nu am putut fi siguhr cum a votat... Dahr bănuiesc că întotdeauna o feștelește... Să threcem la
- 5 biata Elvihra...

E, în adevăr, stranie legătura dintre Marele Elector și Popa Oaie.

- Ambii, feciori de preoți săraci din Ciubăhrești, ale căror biserici stăteau față în față pe cele două
- 70 line sudice, despărțite numai de valea Calcarinei în partea ei cea mai îngustă, aveau o soartă atât de deosebită numai mulțumită înfățișării lor.

- Partenie - „Tinichea”, cum fusese poreclit de mic de covârșniciei din mahala -, bolnăvicios, aproape
- 75 schilod, de urât foc ce era, înăcrit cu al noulea prinos nedorit al unei căsnicii sărace, a crescut ros de o invidie și ură tăinuită pentru norocosul său tovarăș de joc de dincolo de Calcarina, - Ticușor Vasilescu, copil frumușel și jovial, singur la părinți, răsfățat
- 20 din leagăn nu numai de acei de acasă, dar și de toate țatele și duduile din cartier, care nu aveau pentru el alt nume decât „îngerăș” sau „Florică”.

- Pe bietul Tinichea îl exaspera însuși faptul că, pentru a ajunge mai de-a dreptul până la Ticușor, trebuia să se bălăcească prin undele odorante ale Calcarinei, căci acela, totdeauna curățel și chiar cochet
- 25 îmbrăcat, nu se putea gândi măcar să-și supere mama, întreprinzând o astfel de excursiune la Cazacinci.

- Tinichea, însă, cu tot veninul din sufletul său întunecat, se simțea atras, ca fluturele de lumânare, de strălucirea „Floricăi Calcarinei”, cum îl zădărea el.
- 30

Tică Vasilescu, adolescent, sprinten și cu figura de efeb al Olimpicilor, a trecut cuceritor peste marginile

parohiei părintești, admirat de focoasele zâne ale elitei ciubărene, pe care le înnebunea chiar defectul lui de pronunțare; a isprăvit liceul jucându-se și, căpătând, grație admiratoarelor, o bursă pentru Paris, s-a întors doctor în drept și licențiat în litere.

Căsătorit în curând cu frumoasa Elvira Bronia, fată de boierinași înstăriți din nordul Moldovei, a ajuns vertiginos profesor la Academie, mare elector, deputat, șef al organizației locale a „roșilor”,
10 ministeriabil...

În răstimp, Tinichea, abia putând trece peste patru clase de seminar, după penibile încercări de a găsi vreo altă carieră, reușise cu greu, prin căsătoria cu o fată de popă, bătrâioară și slută, să-și asigure,
11 nu fără sprijinul cuconiștelor lui Tică Vasilescu, la intervenția acestuia, dreptul de „a trage pe dracul de coadă” la cea mai mizerabilă parohie a Ciubăreștilor, la marginea Cazacincilor.

Un incident tragicomic și melodramatic - când
20 oiaia rătăcită a unui vecin din mahala fu pe neașteptate regăsită pe pridvorul bisericii sale - i-a asigurat pe viață porecla batjocoritoare de „Popa Oaie”...

Și iarăși numai mâna prietenească a lui Tică Vasilescu i-a cruțat consecințe mai grele.

De atunci părintele Partenie Aroneanu, tot mai înveninat, parcă nu mai trăia - cu toate manifestările sale de devotament și supunere oarbă față de „Conul Tică” - decât pentru a sta la pândă, urmărind ascensiunea „Floriticăi Calcarinei” - cum tot îl numea
30 în sine - spre a-i surprinde poticnirile și a-i înregistra avariile...

Acesta era și izvorul tainic, care revărsa în piața Ciubăreștilor marile tribulațiuni și micile mizerii ale căsniciei Vasileștilor...

Un hamal sașiu, posomorât și tăcut, scoase bagajele lui Răutu pe peronul gării și se întoarse cu o mută întrebare, ștergându-și nasul cu dosul **manei**.

Răutu își puse și el aceeași întrebare, aruncându-și privirea plictisită de la un capăt la altul al zidurilor galbene, scorojite, prea joase față de lungimea clădirii.

Deodată zări, cu bucurie, sărind din alt vagon, pe cei doi „tablagii” de pe terasa Hotelului Traian. Poetul Miron Osmanii, sprinten și grațios, fu aproape prins în brațe de o brună tânără și zveltă, iar Albrecht Knix îl urmă cu un geamandan jupuit în mână, chicotind și tresăltând ca prins de tremurici.

Își luă inima în dinți și se apropie șovăind:

15 - Iertați! - salută cu sfială. V-am văzut pe terasa de la Hotel Traian din Iași...

Doamna își întoarse privirile îngrijorate spre Osmanii.

- Iertați! - urmă Răutu. Sunt străin... Nu știu...
20 ce hotel este aici mai curat...

- Hi-hi-hi! - chicoti Knix, scrutându-i costumul - se vede că sunteți străin! Domnule, să știți, în Ciubărești nu poate fi hotel curat... Dar ce ploșnițe preferați: aristocratice, cu sânge albastru, sau bătă-rane, roșii?...
25

Osmanii se liberă din strânsoarea doamnei și cu un gest opri expansiunile lui Knix.

- Nu avem, din nenorocire, - răspunse el salutând afabil - nu avem, domnule, decât unul singur:
30 Hotelul „Ciubăr-Vodă” în strada Motoc... știu toți birjarii... De altfel, birjarii noștri sunt ruși cei mai mulți, - dădu el lui Răutu să înțeleagă că i-a prins accentul.

Acesta mârâi ceva încurcat drept mulțumire, salută stângaci și se îndreptă spre ieșire, însoțit de hamalul său sașiu și posomorât.

5 Birjarul, obez și spân, bucuros că poate vorbi ru-
sește, porni la trap pe o uliță largă și adânc prăfuită, -
dar pe alocurea cu urme de băltoace după ultima
ploaie -, dreptă ca o săgeată și abia din când în când
mărginită de rari garduri știrbe, în dosul cărora se
plecau pe o coastă sau alta niște maghernițe cariate.

io Soarele se apropia de apus.

Drept în față, cupolele bisericilor de pe colinele
umbrite de grădini păreau încununat de domul
formidabil al Ceahlăului, ale cărui piscuri roșite nă-
zuiau să se avânte spre cerul încă senin, din bezna
15 negurilor înghesuite, în așteptarea nopții, la poale.

Inima lui Răutu se strânse: amintirea îi reînvia
peisajul Saianilor.

- Bulevardul Unirii! - izbucni birjarul - mân-
ca-l-ar! - trăzni el o sudalmă în trei etaje. Când
20 plouă, se îneacă caii până în genunchi, iar la secetă,
se înfundă roțile în nisip până în butuci și ne înăbu-
șim de praf... Și dumnealor iată ce scriu la fiecare ale-
gere! - arătă el niște imense afișe lipite de gard.

Răutu putu ceti rândurile mai răsărite:

25 „Bulevardul Unirii pavat... Tramvai... canali-
zare... aducerea apei de la Ceahlău... Linia ferată pre-
lungită până la Noua-Suliță... Ordine și cinste...
economii... Coroana... Minciunile tâlharilor roșii..."

Pe alte afișe, în mare parte zdrențuite, se putea
30 desluși câte un cuvânt sau două:

„Ciocoi înfumurați... Bandiții... Națiunea sugru-
mată... Constituția violată... Coroana de oțel... vâ-
dută jidanilor... Libertatea suprimată... risipa"...

Pe altele în că:

„Să te ferești, române!... Cui străin"...

Sau:

5 „Democrația... Autonomia... descentralizarea...
sufragiul universal..."

- Ce-i asta? - întrebă pe birjar.

Acesta aruncă cu indiferență:

- S-a schimbat guvernul... Alegeri pentru *pârla-*
mient... Așa li-i obiceiul...

io Apoi își întoarse cu vioiciune fața-i roșcovană și
rotundă către mușteriiul său, surâzând până la urechi:

- De unde sunteți, boierule? Din ce gubernie?

A! *Besarabscaia!* - repetă parcă decepționat. Eu
sunt *orlovski*, - din gubernia Orei... N-ați auzit,

15 boierule, nu ne va da voie Măria Sa Țarul, - *Gosudar*
Imperator, - măcar să murim acasă?...

Nemulțumit de răspunsul primit, se răsti la cai,
dând furios din bici:

- No! mârtoagelor!...

20 La capătul nesfârșitului bulevard, într-un *square*
de verdeață, așezat în mijlocul unui semicerc de clă-
diri mai răsărite, mai mulți oameni roboteau la eșaf-
odajul ridicat în jurul unei statui de bronz: un uriaș
gol aplecat spre a susține în spate un imens glob, cu
25 un rând de găuri la ecvator, spre a servi, evident, ca
guri de apă.

- Dar aceasta ce-i? - se miră Răutu.

- Tot alegeri, - bolborosi supărat automedonul
spân. *Atilantiu* pentru apă, îi întoarce... dosul spre
domnul Zori... Așa li-i obiceiul.

30 Răutu rămase nedumerit: ce legătură putea fi în-
tre Atlantele, un oarecare domn Zori și alegerile
din Ciubărești?...

Automedon (fr.) - călăreț, vizitiu îndemânatic (n. ed.).

Hotelul „Ciubăr-Vodă”, o veche clădire joasă, alcătuită din două aripi, împreunate în unghi drept, de-a lungul cărora s-alipea spre ogradă o galerie deschisă, sub o strașină largă, sprijinită pe stâlpi de stejar sculptat rudimentar.

Intrarea principală dădea în această galerie, acces la care nu se putea afla decât prin curte, pe poarta largă, deschisă spre strada Motoc.

Răutu fu plăcut impresionat de aerul arhaic al acestui „hotel de lux” al Ciubăreștilor.

Dar mobilierul îl indispușe prin pretențiunea lui lipsită de gust: oglinzi strâmbe, dar aurite; plăci de marmoră; paturi bronzate, dar lemnăria de brad vopsită „sub nuc” sau „sub mahon”...

Deodată se simți grozav de singur.

În conștiința lui irupse, dominatoare, o viziune uitată a copilăriei:

Se vede pe podul plutitor de peste Nistru - imobilizat în veșnicie; sub un cer înnourat, țărnițele sunt ascunse, ca și căzute în beznă; apa plumburie se scurge sub pod și reapare de cealaltă parte, purtând niște mere care se pierd în depărtarea cenușie; misterioase stau împrejur niște figuri necunoscute, nemișcate, în așteptare. Ce așteaptă? Încotro se îndreaptă?...

Lumea de umbre înecate în tăcerea de moarte...

Amurgul se îngroașă.

Rare sclipiri răzbat prin cerul mahmur...

Iar în străzi amuțite, ca în deriziune, niște gnomi grăbiți aprind luminițele chioare ale lămpilor de petrol...

O slujnică palidă, fără vrăstă, îmbrobodită cu un tulpan negru, puse pe masă o lampă aprinsă.

- Unde aș putea lua un ceai? - o întrebă nervos Răutu.

- Și aici! - răspunse femeia, ducându-și mâna la gură. Dar mai bine v-ați duce la cofetăria „Griitli”, în față. Acolo își iau, de obicei, seara, ceaiul boierii ce stau la noi.

În orașul amurgit, se tăia pe asfalt, spre strada Motoc, o fâșie lucioasă, de la terasa „Griitli”, ca și de la ferestrele luminate *a giorno* ale cofetăriei din dos și din cele de la etajul deasupra, unde se afla „Clubul vânătorilor”.

Răutu se opri la intrarea terasei: toate mesele erau ocupate! Se întoarse, jenat, spre plecare, când, de la măsura din colț, se ridică vioi un domn și-i făcu un gest de invitație.

Era Osmanii!

Răutu, bucurat și puțin intimidat, se apropie salutând cu o sficioasă politeță.

- Poftim, poftim, domnule! - îl salută prietenește și Osmanii. Sunteți un străin; Ciubăreștii ospitalieri nu pot îngădui ca, din prima zi chiar, să plecați fără aperitivul sacramental. Mă recomand: Osmanii, - soția mea, Elena...

- Răutu! - își întinse stângaci mâna invitatul.

- Răutu? V-am socotit rus, după accent.

- Sunt moldovan... român din Basarabia, dar am lipsit peste zece ani de acasă... Viu amu drept din Siberia... tot printre ruși... Iertați!... mi-am și uitat și graiul nostru țărănesc de la Nistru... Amu învăț...

- Din Siberia!...

Osmanii își scarpină cu înțeles bărbia, reținându-și gândul. Apoi, prietenește, mai familiar:

- Ei, ce impresie ți-a făcut țara noastră? Se vede că nu mai trecuseși Prutul înainte...

- La drept vorbind, domnule, nu mă pot dezmetici... Nu înțeleg nimic... Parcă-s căzut de pe alt tărâm... Câteodată mă întreb dacă nu aiurez... parcă-s înconjurat de arătări, nu de oameni vii... La noi, totul îi așa de deosebit... La Iași, la Hotel Traian, am auzit niște vorbe la restaurant!... Nu! nu mă gândesc la dumneavoastră, la terasă... cu dumneavoastră și domnu Knix!... se încurcă Răutu.
- A! Ai auzit și balivernele noastre ?
- io Doamna iarăși își opri asupra lui, îngrijorată, ochii cei negri și triști.
- Osmanii își deschise port-tabacul și oferi lui Răutu:
- O țigaretă ?
- 15 Răutu se fâstăci și mai rău:
- Mulțumesc! - se repezi el. Iaca și amu... mergând pe Bulevardul Unirii am văzut afișe: Tâlhari... Bandiți... Apoi... în grădiniță... Atlantele învârtit... pentru alegeri!... Nu înțeleg...
- 20 - Ha-ha-ha! Lasă că vei înțelege în curând! - izbucni Osmanii răzimându-se în spate și lăsând spirale de fum pe nas și pe gură. Vei înțelege... dacă ai stofă de bun român în dumneata... Noi avem două partide de guvernământ în țară - așa-zișii conservatori și așa-zișii liberali... Ramificările sau afiliațiunile lor din Ciubărești, cu intermitențe și fluctuațiuni, se numesc „albaștrii” și „roșii”... Și precum nu prea se deosebesc între ele, cel puțin ca metode de guvernământ, se perindează la cârmă, printr-o cuminte în-
- 30 țelegere tacită sau printr-o dispoziție constituțională nescrisă, cu fiecare legislatură... Rotativa! Guvernul reușește totdeauna. Lupta electorală nu prezintă dar, în realitate, niciun interes, însă e cu atât mai violentă, pentru fason... pentru gură-cască și găgăuți

- sau frondeuri și târâie-brâu, care, aici, în Ciubărești, au contingente electorale destul de serioase, sub diferite titulaturi: „Cohorta liberă și independentă”, „Fracțiunea democratică și liber-cugetătoare”, „Cercui cultural și artistic” și mai știu ce... suntem oraș original... Pentru câștigarea acestor contingente mai evazive se duce polemica... însă rezultatul este sigur... și indiferent... De decenii, guvernele succesive fâgăduiesc ciubărenilor pavarea bulevardului și prelungirea liniei la Noua Suliță... Și ai văzut...
- Dar Atlantele... învârtit ?
- Simbol, simbol, amice!... E cupa învingătorului. Ca prevestire a splendorilor viitorului bulevard, urma să fie așezat în axa acestuia, cu spatele spre Baia
- 15 comunală. Dar sculptorul avusese reaua inspirație să-1 facă pe Atlante fără pantaloni și cu o anatomie prea... sugestivă. Directorul băii însă - Nenea Nae *Galibardianul* - este un cetățean respectabil, chiar un personaj istoric: când, după răsturnarea lui
- 20 Cuza-Vodă, la Iași a avut loc o demonstrație pentru desfacerea unirii cu Muntenia, Nenea Nae plecase pe jos spre Iași, în capul „legiunii de patruzeci de *galibardieni*”. Dar nu ajunsese la Pașcani, când de intervenția lui nu mai era nevoie. „Legiunea” s-a
- 25 întors la Ciubărești, dar Nenea Nae a rămas cu glorie și, pe viață, cu porecla de „garibaldian” - sau *galibardian*, în dialectul local - și cu sinecura de la Baia comunală. Așadar, Nae *Galibardianul* a resimțit ca o ofensă personală că Atlantele îi arată lui, vechi
- 30 „luptător pentru Națiune... dosul spurcat”. Și a știut să asocieze la protestările lui vehemente opinia publică a Ciubăreștilor. În consecință, directiva „dosului” lui Atlante a fost schimbată, însă îndată a început scandalul o venerabilă matronă a cetății, Coana Sita

Mateescu: „Cum ? - se plângea ea - eu femeie vădană, cu fete mari în casă, să ne uităm toată ziua în... Ptiu!”.

Atunci, primarului i-a venit o idee genială: a întors „directiva” spre casa șefului albaștrilor, conul Sorin Dogia-Ialpușeanu, pe atunci în opoziție.

Toate protestările împotriva „persecuțiunii sălbatice” au rămas zadarnice. Dar îndată ce au venit la putere albaștrii, „dosul” bietului Atlante și fu îndreptat spre casa șefului roșilor - cu toți își au reședințele în acest colț pitoresc al Ciubăreștilor...

Acum e o tradiție, un ritual consacrat: oricine poate afla îndată cine e la cârmă în țara românească din... spatele lui Atlante...

Osmanii își înșira sarcasmele cu voluptate, nuanțându-și fiecare răutate numai prin intonațiile vocii sau pufăind artistic din țigaretă, fără nicio mișcare a mușchilor feței, fără niciun gest...

Răutu se agita, își mototolea țigaretă, abia stăpânindu-și mirarea și indignarea:

- Dar țărănimea ? - întrerupse el, în sfârșit - ce caută ea ? Care e partidul țaranilor ? N-are el nimic de zis în treaba aiasta ?

- Hm ! Prietene, în adevăr cazi din altă planetă ! - îi răspunse cu oarecare gravitate sarcasticul poet. Țăranii noștri nu au niciun cuvânt în politică, sunt, de fapt, iobași, chiar adevărați robi lăsați la discreția moșierului sau a arendașului, nu numai grație mizerabilului petec de pământ ce li s-a dat la emancipare, dar și prin lege. Dreptul lor de vot, chiar atât cât li se recunoaște prin Constituție, e o deriziune. Suntem în campanie electorală, dar dacă cineva ar încerca să treacă în acest scop peste bariera orașului, și-ar lăsa acolo oasele sau ar fi dus la spital pe targa...

- Nu pot, nu pot crede ! - sări Răutu în sus. Mi s-a mai spus așa ceva... Dar nu cred, nu cred ! Ar fi o nebunie... o moarte sigură... O sinucidere... Când democrația biruie peste tot, când o strașnică mișcare muncitorească pregătește o reclădire a zidirii sociale din temelie în toată lumea... când și în Rusia... Cum ați putea trăi...

- Stai, stai, stai, amice ! - se ridică și Osmanii în picioare, aruncându-și brusc țigaretă la pământ. Coboră-te din nori, să-ți dai seama unde ești... Altfel, te vei asfixia... Poate fi adevărat procesul mondial pe care ni l-ai zugrăvit, dar nu ne privește...

- Nu vă privește ? Dar ce ? Nu trăiți pe pământ ? Sau poate credeți lua în coarne năvala istoriei mondiale ?...

- Liniștește-te, liniștește-te, frate ! - îi tăie vorba, mai potolit, poetul. Uite, apostolii și îndrumătorii neamului și încep să-și strâmbă din nas. Ia loc !

Se așeză și el și, după ce-și reaprinse tacticos țigaretă, urmă domol, scărpinându-și puțin bărbia:

- Procesul mondial... procesul mondial !... Inchiuieste-ți un mare șleah intercontinental, pe care, în timp de pace, trec caravanele din toate punctele cardinale ale lumii; în timp de război - oști nenumărate sau, în epocile de mari coliziuni istorice, se îndrumă migrațiunii de popoare. Și la o cotitură a șleahului, într-o băltoacă cântă broaștele... Ce știi ele, ce pot ști ele despre ce se petrece pe șleah numai la doi pași de ele ?... Tot atâta știe țara noastră despre procesul istoriei mondiale...

- Dar dacă cea dintâi caravană sau oaste - obiectă cu durere Răutu - va călca peste băltoacă, o vor frământa caii sau carele lor, ce vor face broaștele ?

- Dar care este leacul? Unde sunt doftorii? -
întrebă, nu fără melancolie, Osmanii, încât lui Răutu
i se strânse inima.

- E ceasul prielnic, - urmă poetul, reluându-și
5 tonul sarcastic și agresiv. Elita, *keigb-life-ul*, s-a re-
tras de *la five o'clock* în cluburi sau în saloane. Acum
e ceasul aperitivului pentru intelectualii și apostolii
neamului, de care suntem foarte bogați. Uite, chiar
la măsuta din colțul opus stau doi. Cel cu coama că-
10 runtă, cu fața rotundă, nas ciupit și ochii vecinie în-
lăcrimați e Ion Petrescu, ilustrul rector al Academiei
Ciubărene și președinte al Societății Academice -
doctor din Salamanca, se zice, care, mistificându-și
15 obârșia dintr-un neam onorabil de cârciumari din
Cazacinci, și-a fabricat o genealogie după care ar
descinde din vornicul Motoc și s-a transformat în
I.P. Motoc. Celălalt, vezi, un pitic cocoșat, cu un
cap pleșuv și spân, cu fața colțuroasă, tăiată în două
20 de nasul coroiat și subțire, care fuge spre bărbia ascu-
țită, ce parcă-1 prelungeste și mai mult? Vezi, acela
ce mereu își tot zvârle umărul în sus? O! acesta e cu
mult mai interesant! E un doctor autentic din Paris,
a ieșit din Sorbona cu un sac de certificate laudă-
25 roase! A bătut recordul în toate privințele. Mai în-
tâi, și-a revendicat descendența, prin humanistul Ion
Argyropulos, din nu știu ce împărat bizantin. Apoi,
pe temeiul inscripției de pe un exemplar al *Visului
Maicii Domnului*, pentru a cărui interpretare pupi-
30 cetate își poartă gloriosul nume de mai înainte de
Ciubăr-Vodă și că în ea fu descoperit tiparul, înainte
de Gutenberg. Spre a-și confirma deducțiunile, ma-
rele sorbonian prezentase la Academie o bucată de
marmoră de origine nediscutat romană, fiindcă pe

fața ei poleită se mai putea vedea o coadă încolăcită
de leu, întocmai cum e pe nu știu care arc de triumf
din Roma. Pe cealaltă față, se puteau încă bine descifra
5 literele (luând un creion, Osmanii, la pronunța-
rea fiecărei slove, o și scria în rânduri pe masă):

CI
BOT
ARIA

Ceea ce, evident, intercalând literele distruse în
10 cursul mileniilor, trebuie citit: „Ci(pi) bot(ul)aria” -
adică, în românește: „Cămătăria lui Cipus”. Cipus a
fost acel cetățean roman căruia, cum se știe, pe vre-
mea când, fiind pretor, lipsea în interes de serviciu de
15 acasă, subit i-au crescut coarnele. Omul, de rușine,
și-a luat lumea în cap și și-a durat, pentru a putea trăi,
o cârciumă pe aceste plaiuri. În jurul așezării lui, cu
timpul, s-a născut cel mai vechi centru al culturii oc-
cidentale dincoace de Carpați. Nu degeaba ciubăren-
20 cele, descendentele soției pretorului încornorat, sunt
vestite prin temperamentul lor! Sărmanul Motoc
de Salamanca fu silit să-și depună armele în fața lui
Argyropol de Sorbona.

E adevărat că nea Niță Spirescu - băcanul din
colț - susține dârz că vestita bucată de marmoră ar
25 fi fost căzută din frontonul palatului dărmat al Bă-
neștilor și folosită de răposatul Petrăchel, ciobota-
rul, care nu prea era tare în ortografie, ca firmă
pentru prăvălia lui...

Osmanii ricana și exulta, dar Răutu, foarte de-
30 primat, își luă rămas-bun și, uitând chiar să sărute
mâna doamnei, porni spre Hotelul Ciubăr-Vodă.

Cap. VI

CREDINȚĂ ȘI „NORMALIȘTII”

La ora zece dimineața, Răutu, după îndrumarea doamnei, care își alăpta copilul în atitudinea conserată de pictorii tuturor Madonelor, bătu discret la ușa cabinetului lui Vasile Credință.

Un bas profund, ca din subteran, răspunse cam iritat:

- Intră!

10 Credință, așezat la o enormă masă simplă de brad, încărcată de dicționare groase, de cărți de toate mărimile și formatele, ca și de tot felul de caiete și hârțoage, își ridică cu necaz capul încadrat de un păr blond spălăcit, uitându-se prin niște ochelari rotunzi, care-i încălecau nasul scurt și gros, „în cartof”.

15 - Ce poftești, domnule? - hârâi el, ciocănind nerăbdător cu creionul în masă.

- Sunt Ion Răutu...

20 - A!... - sări Credință, în toată lungimea lui, smulgându-și ochelarii, cu o față luminată îndată de surâsul ochilor mici albaștri:

- Răutu? Basarabeanul? Siberianul? Bine ai venit, tovarășe! Te așteptam de mult, - îi apucă mâna cu amândouă ale sale, scuturând-o cu violență.

25 - Sico! Sico! - tună basul lui de operă. Vino, vino! E Ion Răutu din Basarabia!...

În ușă apăru Madona de adineauri, cu pruncul ei încă la sân, - o femeie frumoasă, cu trăsături fine, cu ochi negri vii și nas acvilin, cu o siluetă de Junonă rubensiană, dar numai oacheșă:

5 - Fii binevenit, tovarășe Răutu! - începu ea chiar din prag, cu vădită mulțumire. Și ghicisem că ești dumneata, după vorbă. Toți basarabenii vorbesc așa... Și tare-mi place.

- Hai, Sico, să cinstim pe musafir cu vinișorul
io cela de îngheț!

Răutu se trezi, ca prin lovitura de baghetă magică, într-o atmosferă prietenoasă, de familie, între numeroși copii de toate vrăstele și de toate mărimile, ca și cu toate nuanțele de colorit al părului - de la blondul spălăcit al lui Credință, până la negrul vânat al Madonei rubensiene.

Copiii, foarte dezghețați, vădit deprinși cu lumea străină, după un moment de priviri cercetătoare concentrate asupra noului venit, nu-i mai dădeau
20 nicio atențiune, reluându-și jocul neastâmpărat și zgomotos, încât fu nevoie de mai multe intervenții din partea tovarășei Sica și ale lui Credință, până ce, în sfârșit, au fost dați afară.

- Să apucăm taurul de coarne! - începu Credință
25 și, așezându-se la masă, răsfirându-și călții rari ai bărbii. Te-ai hotărât să te așezi în Ciubăreștii noștri? Și ce vrei să studiezi? Sau, mai bine spus, pe ce batalama vrei să pui mâna?

- Tocmai despre aiasta aș vre să am sfatul dumneavoastră. Mă interesează, pe de o parte, economia politică, științele sociale și, îndeobște, științele de stat; iar, pe de altă parte, trebuie să-mi adâncesc cunoștințele istorice, mai cu seamă în ce privește evoluția formelor de stat, de la triburile primitive și

orașe-cetăți, până la încheierea statelor moderne; apoi, mai cu seamă, situația și rostul țărânimii în cursul vremurilor...

- Ho! ho! ho! Stai, frate! - îl întrerupse Cre-
5 **dința**, cu strigătul gonașilor de plug, lovind în masă
cu amândouă **manile**. Aiestea toate nu le-ai putea în-
văța nici la Sorbona, nici la Oxford, ci numai singur
din biblioteci și arhive. **E** vorba, la ce batalama nă-
zuiesti? Cu ce crezi să-ți câștigi pâinea? *Primum*
10 *vivere, deinde philosophari*. Vrai să fii doctor, ingi-
ner, profesor, avocat sau magistrat? Ce?

Tovarășa Sica își dezlipi plodul adormit de la
sân și își încheie liniștit bluza asupra sânelui ei ro-
bust de Junonă. Și după ce duse copilul în odaia de
15 alături, se întoarse în birou și interveni în discuție:

- Dacă vrei să faci politică, e mai bine să faci avo-
catură, - se așeză ea în scaunul ei cu manile subpuse.

După discuții aprofundate, fu hotărât ca Răutu
să se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere,
20 pentru ca apoi să aleagă „văzând și făcând”. Pentru
aceasta, deși e sfârșitul anului școlar, să se adreseze
îndată, ca să nu piardă anul, decanului de la Litere,
Vespasian Sibianu, și celui de la Drept, Gheorghe
P. Motoc, vărul istoricului.

25 La despărțire, Credință îl oprise brusc:

- Pe Motoc l-ai găsi chiar acuma acasă. Și dacă
vrei, te petrec până la dânsul, că am și eu treabă
în târg... Dar stai, frate, încă o chestie. Unde ai
poposit? Aha! La Hotel Ciubăr-Vodă! Han boie-
30 rescl! Trebuie să te coste o groază de parale. Să-ți gă-
sim o gazdă bună, sigură în ce privește spionii, și cu
un preț mai omenesc. Unde crezi, Sico, că-1 vom pu-
tea caza?

- Ar fi bine, poate, la Orleanca, - răspunse după
o pauză de gândire tovarășa Sica. Trebuie să aibă o
odaie liberă și ar fi și un ajutor pentru sărmana... Nu?

Credință stătu și el puțin pe gânduri, răsfirân-
5 du-și barba:

- Ar fi bine... Dar s-ar deochia îndată, față de po-
liție... Știi? - se adresă el către Răutu. **E** vădana unui
tovarăș. **E** și ea militantă... De poliția noastră n-ar fi
grijă... Dar, știu eu, dacă nu ți-ar strica dincolo de

io Prut... **E** femeie foarte de treabă și te-ar îngriji bine.
Nu-ți pasă? - interpretă el un gest al lui Răutu.
Biinee! în trecere, îți voi arăta eu unde șede ea, că
trebuie acum să mă duc la lecție.

Își puse un vast pardesiu de dril și o pălărie cu
15 boruri foarte largi, lăsată pe ceafă.

Porniră din strada Cojocari, care se lungea, în co-
lina a treia, paralel cu Calcarina, spre centrul orașului.

Răutu abia se putu ține după Credință, care își în-
tindea compasul picioarelor lungi în pași alergători,
20 vorbind toată vremea, aproape fără să țină seamă de
tovarășul său de drum.

- Am pățit-o și eu din pricina țarului dumitale...
După ce teroriștii voștri i-au făcut de petrecanie lui
Alexandru al II-lea, l-am prohodit și noi aici, la un
25 chef numărul *ainț*... Scandal!... Urlete prin gazete!
Intervenția Legației rusești!... M-au dat afară din pro-
fesorat. Avusesem catedra de limba latină la Gimna-
ziul „Ștefan cel Mare”.

Coborându-se în jos, prin Calea Ciubăr-Vodă -
30 artera principală a orașului, în colina a doua -, fură
ajunși din urmă de o trăsură, în care un domn bătrân,
cu o lungă barbă albă, purtând un fel de caschetă de
voiaj, o enormă lavalieră albastră cu „picățele”
albe, înfășurat într-o manta cu pelerină largă, saluta

aproape pe fiecare trecător, le trimetea „bezele” și câte o vorbă de duh sau chiar se oprea ca să mai stea la sfat.

- Servus, frate Credință!... Nu te-ai cumișit încă!... Salve, salve! Sărut mâna coanei Sical!...

Credință îl salută zâmbind, apoi se întoarce spre Răutu și se opri cu un răs prietenos:

- E domnul Tică Vasilescu... E marele elector din cetatea noastră, fost șef al roșilor; dar acum a trecut la albaștri... E în echipamentul lui de război... pentru alegeri. Îi vine cam greu moșneagului... A trecut cu puține săptămâni înainte la albaștri, din pricina lui fiu-său, Nitza Vasilescu, pe care albaștrii l-au făcut ministru, luându-l ca din oală, peste noapte, de la foaia radicală „Daco-românul”...

Răutu tresări:

- Nitza Vasilescu ? - întrebă el uimit. Autorul articolului *Inamicul firesc* - ministru conservator ?

- E tare șugubăț - lămuri liniștit Credință. Șmecher!... înțelesese că, la liberali, și tatăl său a mușgăit treizeci de ani și mai bine, ca veșnic ministeriabil. Și el nu înțelegea să se mureze de florile mărilor în politica radicală. Și șolțicul și-a întors la vreme cojocul cu lâna în sus și iacă-1, la douăzeci și șapte de ani, ministru de Lucrări Publice!... Iaca, aici șede Gheorghe Motoc al dumitale, - încheie Credință, fără să bage de seamă zăpăceala în care-1 aruncase, prin cuvintele din urmă, pe Ion Răutu.

După ce se îndepărtă cu câțiva pași, se întoarce brusc îndărăt, strigând lui Răutu:

- Stăi, frate, că am uitat! - răcni el, apucându-se de bărbie. Băieții noștri n-au răbdare să te vadă... Ce avem astăzi ? Vineri ? Poimâne, duminică, sunt mai

slobod Am să-i adun pe toți la mine, după amiază... Poți veni ?...

Nu apucă Răutu să-și exprime consimțământul, când el își și întinse grăbit compasul, aproape fugind.

5 Răutu scrută fațada casei vechi, împeticite, cu vreo două etaje și cu un gang îngust, drept la mijloc, în care locuia, în apartamentul din etajul întâi, Gheorghe Motoc.

Urcând scara, fu surprins de niște zbierete ciudate, ce veneau de sus. Ajuns pe palierul etajului, constată că zgomotul răzbătea tocmai din ușa apartamentului lui Motoc.

O slujnică, cam dezvățată, care-i deschise ușa, ce, de altfel, nici nu era încuiată, îi arătă, tăcută, intrarea spre cabinetul profesorului.

Pe prag, Răutu încremeni.

Vreo cinci-șase „țigănuși”, cu teancuri de jurnale sub braț, zbierau cât le ținea gura:

- „Secolul” de mâne!...

20 - „Alarma” de mâne!...

- „Iniversul” de mâne!...

In fața lor, așezat în fotoliu, râdea în hohote un domn bătrân și obez, cu un ochi legat cu o bandă neagră: era decanul Facultății de Drept, profesorul de filosofia dreptului, G. P. Motoc.

Zărind pe Răutu în prag, opri cu un gest pe țigănuși, scoase din buzunar câțiva gologani și, încă zâmbind de mulțumire, întinse fiecăruia câte cinci bani, poruncind:

30 - *Y\đ\,faşoll* Să nu veniți înainte de vineri, de azi într-o săptămână.

Se întoarce apoi cu voce bună către Răutu.

- Strașnic îmi place concertul acesta... Ce doriri, domnule?... Ia să iai loc.

Răutu, încă puțin uimit de scena surprinsă, îi explică cu oarecare stângăcie motivul vizitei sale.

5 - Așa!... Vii din Basarabia? ca să studiezi la Academia noastră?... Da, da, da, da!... Bine, bine! Foarte bine!... Ești cel dintâi basarabean care vine la noi. Se zice că mai sunt câțiva la Iași și la București. Dar la noi n-au fost până acuma. Ai fost în Siberia?... Ai pierdut zece ani?... Nu face nimica. Ești încă tânăr. îi câștigi.

Aici, profesorul își îndreptă de vreo două ori ochiul sănătos spre o coloană de cărți, așezate pe un taburet la dreapta lui. Apoi continuă parcă cu oarecare șovăire:

15 - Bine, bine. Te înscriem noi. Dar examene tot nu poți să le dai acum pentru anul acesta. Acum e târziu, intrăm în vacanță... Le vei da la toamnă... Poți citi până atunci. Iată, dacă vrei, cursul meu! -
20 ridică din coloana de pe taburet un volum pe a cărui copertă se putea citi titlul:

PHILOSOPHI'A DIREPTULUI
de

GIORGIE P. MOTIUC

25 *Doctore în drept, profesore și decanul la Facultatea Juridică a Academiei Ciubariana în Ciubărești*

Răutu îi mulțumi cam cu jenă.

- Zece lei exemplarul! - strecură în surdină „profesorele”, încă și mai jenat.

30 Răutu, aproape amețit, își adună din buzunare suma cerută, în monede de argint...

Cu totul altă primire îl aștepta la profesorul de literatură română Vespasian Sibianu - ardelean

refugiat de vreo două decenii în țară, un om uscățiv, cu fața palidă și cu mustața și barba rasă, - o raritate pe vremuri.

5 în vastul lui cabinet, cu pereții tapetați de rafturi cu cărți, ca și pe biroul lui, domnea în toate o perfectă ordine și simetrie - fiecare cărțuție, fiecare filă de hârtie și fiecare creion parcă erau așezate cu îngrijire, într-un anume loc și într-o poziție imuabilă.

- No! - bruscă el parcă supărat lămuririle lui
10 Răutu, care fu și mai impresionat din cauza accentului straniu, pe care încă nu-l auzise. No! No! Vrai musai să nu pierzi anul. Dar este gatat cursul. Nu pot să intru în meritul chestiunii, înainte de a avea exmis votul Facultății... Și-i prea târziu... în Rusia, pare-mi-se,
15 nu învățați disciplină și respect al ordinei...

Răutu, indignat, nici nu știa cum își găsi ușa de ieșire.

Alergă îndată în strada Cojocari, dar nu-l prinse pe Credință acasă.

20 îl primi însă, cu multă prietenie, tovarășa Sica, care ieși din bucătărie cu un șorț legat peste fustă, cu mânecele suflecate și, ridicând din leagăn pe pruncul ei, își deschise corșajul rubensian și-și luă din nou atitudinea pitorească de Madonă.

25 Se revoltă și ea la povestirea lui Răutu.

- Așa e ciufutul cea zărghit - exclamă ea. E șeful „Cohortei libere și independente...” Neconținut vorbește de ordine și de disciplină... fiindcă, zice, suntem romani puri, care aveau geniul juridic și puneau mai presus de toate ordinea de stat... Umblă ras ca un actor și poartă o manta caraghioasă, căreia îi zice „toga”. Vrea să ne întorcem în toate la felul de viață al strămoșilor noștri romani... A! - se

întrerupse ea deodată - putem să-i venim de hac...
La Facultatea de Litere, ca de altfel și la cea de Drept,
e tare și mare Tică Vasilescu, care nu-i așa de cănos.
Las' că are să-i vorbească Vasilică. Are acuma cam
5 multe necazuri, dar nu-i un om rău.

Cu doamna Elisa Orleanu, prevenită, de altfel,
de doamna Anastasia Credință - adică tovarășa
Sica -, nu era nevoie de multă tocmeală. Răutu se și
instala îndată într-o cameră luminoasă și foarte simpatică,
10 în decorul ei lipsit de pretenții: foarte modestă,
cu perdele de creton, ca și tapițeria mobilelor, - totul
simplu, dar curat.

Și însăși gazda, o femeie de cel mult treizeci de
ani, avea înfățișarea plăcută - de același stil, în por-
15 tul ei, de asemeni foarte simplu și curat. Aceași im-
presie făcea și figura ei: o față rotundă, tipic, ca să nu
spunem banal, românească; cu un nas puțin în vânt,
cu ochii căprii blânzi, cu părul castaniu, împărțit în
două și legat jos în șinion¹ la ceafă. Din totul răsă-
20 rea multă sănătate și curățenie.

Chiar cei doi copii - Antonel, băiețelul de patru
ani, și Luța, fetița numai de vreo doi ani - aveau ace-
lași aspect de sănătate și de bună îngrijire.

De îndată, Răutu se simți acasă, - potolit și mul-
25 țumit.

Nu isprăvi să-și aranjeze lucrurile, când apărură
în cameră doi tineri, prezentați de coana Elisa ca
tovarășii Spiridon Ciorbadgioglu și Raicu Ionescu,
studenți.

30 Răutu înțelese îndată că erau dintre „băieții” lui
Vasile Credință; nu aveau răbdare să aștepte până la
adunarea de duminică din strada Cojocari.

¹ *Chignon* (fr.) - coc (n. ed.).

Raicu Ionescu, un băiețuș de cel mult optspre-
zece ani, fiu de țăran din județul Vaslui, timid și do-
mol, aproape nu deschise gura în tot timpul vizitei,
ci numai îl privea pe „martirul revoluției” cu admi-
5 rație și parcă îi sorbea fiecare cuvânt.

Ciorbadgioglu, poate cu vreun an mai în vârstă,
se distingea prin chipul lui exotic: fața colțuroasă și
largă, pomeții ieșiți în afară, un nas acvilin și mari
ochi negri, foarte frumoși, dar care parcă ascun-
10 deau în adâncime o tristeță neînvinsă, cu toată zbur-
dălnicia mișcărilor și violența vorbelor.

Era circazian de origine, - cu desăvârșire româ-
nizat. Tatăl său se refugiase pe vremuri din Caucazia,
ca să scape de furiile vendetei și - cine știe cum rătă-
15 cit prin România - fusese înrolat de Mihai Sturdza
Vodă în escorta domnească.

Aproape din prag, îl atacă pe Răutu, răsucin-
du-și cu furie arătătorul stângii, vroind parcă să-l
deșurubeze.

20 - Să mă ierți, domnule Răutu, dar mâne, la tovară-
șul Credință au să fie discuțiuni și așa mai departe...
teorii... și așa mai departe... și noi cu Raicu am vroi să
te întrebăm despre ceva... și așa mai departe... Ce se
petrece în Rusia?... De ce, de atâta vreme nu se
25 aude nimic despre mișcarea revoluționară?... și așa
mai departe... Mai poate reînvia ea? Poate fi nă-
dejde de biruință?

Răutu se văzu îndată întinerit și parcă se mai ușura
apăsarea sub care trăia de la trecerea peste Prut.

30 Lămuri în puține cuvinte starea de lucruri după
înfrângerea partidului *Narodnaia Volia* și se grăbi să
treacă la situația din România.

- O! Noi mergem foarte bine! - exclamă Cior-
badgioglu entuziast, frecându-și când arătătorul drept,

când cel stâng. Toată Școala noastră Normală e cu noi!... Vreo zece suntem chiar înscriși în partid și plătim regulat cotizația și așa mai, departe... La Universitate suntem stăpâni... deși cei mai mulți nu sunt proletari conștienți... Dar acum avem o zarvă mare. Ciocoișii și liberalii, văzând că sunt neputincioși... că noi îi majorăm întotdeauna și așa mai departe... s-au despărțit de noi și au înființat deosebit societatea lor, „Frăția”, au cumpărat măgarii pe porcui de casier al nostru, care a și plecat la ei, cu casă cu tot... și așa mai departe.

5 - Da aiasta-i furtișag!...

- Furt, furt!... Dar ce să-i facem?... L-am prins odată pe casier și i-am dat o bătaie zdravănă. Dar

10 } ce folosește?

- Cum, ce să faceți? Dar rectoratul?... Procurorul ?...

- Ei, rectorul!... procurorul!... Dacă guvernul e cu ei și așa mai departe... și prefectul îi protejează...

20 Profesorii, ca burghezi, sunt natural împotriva noastră și așa mai departe...

- Ce înseamnă că-s burghezi?... Doar nu vrei să spui că profesorii, rectorul, prefectul, procurorul vor să acopere și să sprijine pe niște hoți de rând?

25 Apoi este justiția!...

- Dar dacă sunt ai lor? - se miră de naivitatea „veteranului siberian” Ciorbadgioglu; și tăcutul Raicu, vădit, se mira și el.

- Apoi prefectul, judecătorii, procurorul, ce

30 pot face, chiar dacă ar voi? I-ar da îndată afară din slujbă... și așa mai departe... Sunt doar la discreția guvernului, is amovibili... Și Titi Sarani e nepotul șefului conservatorilor din Moldova, acum ministru de Domenii, domnul Calistrat Cazară... și așa mai

departe... E și pus acum în slujbă, șef al măturătorilor primăriei...

Răutu se simți din nou învăluit de ceață...

Șezătoarea de duminică după amiază, de la Vasile

5 Credință, nu putu împrăști ceața, cu toate că i-adusesese aminte vestitele „sfădălii” ale intelectualilor ruși: vorbărie multă, nori de fum de țigări, ceaiuri pe care duduia Soficel, fata cea mai mare a lui Credință, le servea cu multă drăgălășenie, cu toată înfățișarea ei ingrată, care împreună coloritul smead al

10 mamei, cu trăsăturile moi și nedeslușite ale tatălui.

Discuția porni cu mai multă vioiciune de la întrebarea pusă de Răutu:

- Pe ce categorie socială se poate răzima social-democrația română?

15

Credință răspunse la început liniștit:

- Socialismul, peste tot, se razimă pe proletariatul industrial...

- Dar aveți acest proletariat? Am citit raportul

20 dumitale, tovarășe Credință, de la congresul din Paris, ca și scrisorile dumitale, și nu prea am găsit date în această privință. Aveți industrie?

- O vom avea! Doar nu vom muri ca ciobanii!

- Dacă o veți avea și când o veți avea, veți avea și

25 proletariatul; atunci se va putea naște și dezvolta și partidul social-democrat, - dar până atunci?

- Dar și țărani noștri se proletarizează, - interveni cu obișnuita-i violență Ciorbadgioglu, rupându-și încheieturile degetelor.

30 Un tânăr cu un obraz parcă „repicat”¹ de bucățele subțiri de sârmă de aramă coclită, cu ochi mici,

¹ *Repique* (fr.) - împuns, semănat (n. ed.)

strânși între sprâncene stufoase și un nas cărnos și lat, care până acuma se agita în tăcere și gesticula dezordonat, izbucni:

- Dar noi ce suntem? Tot tineretul e cu noi! Când
5 generația noastră va ajunge la maturitate, cine ni se va putea opune, dacă noi vom face apel la țărani?...

Tovarășa Sica, care, cu foarte multă atențiune, urmărea discuțiunea, interveni aici cu un surâs blajin, nu lipsit însă de ironie:

io - Las-o, Vadrășcane! Tineretul nu e o clasă socială. Apoi, am văzut noi! Pân' la douăzeci de ani și ceva, aproape orice student e socialist; iar cum isprăvește universitatea și începe goana pentru o bucată de pâine, încet-încet ajunge în „Cohorta liberă
n și independentă”, ca faimosul Christophor Arghir, sau chiar sub șefia conului Calistrat Cazară, ca Nitza Vasilescu.

După prima adunare din strada Cojocari, se stabiliră raporturi foarte cordiale nu numai între soții
20 Credință și Răutu, ci, mai ales, între Răutu și „băieții” din Școala Normală.

Bineînțeles, își dădea seama de pregătirea lor prea sumară.

Convingerile lor socialiste, în afară de propaganda lui Vasile Credință, se întemeiau pe broșurile de vulgarizare ale social-democrației germane, câte se găseau traduse în limba română sau franceză. Pe Karl Marx nu-l cunoștea în original niciunul.

însuși Vasile Credință, care era un adevărat erudit în mai multe ramuri de știință și posedea toate limbile principale din Europa, pe lângă cea latină și elenă, și putea cita pe de rost orice pagină din Marx sau Friederich Engels, i se părea lipsit de aparatul logic

necesar și că prea se lăsa influențat de ultima publicațiune a editurii Dietz din Stuttgart.

II uimea pe Răutu, în ce privește pe tinerii lui prieteni, lipsa lor de pregătire și din punctul de vedere
5 al culturii generale.

Rămase ca trăsnet, de pildă, când unul din cei mai simpatici normaliști, președintele societății studențești - a țopârlanilor -, Gheorghe Oanea, mai în vârstă decât ceilalți tovarăși și student al Facultății de Matematici, îi mărturisii că nu prea știe multe despre Auguste Comte și Immanuel Kant și-i cam confundă.

Ce departe era elita asta a studențimii universitare din Ciubărești de nivelul chiar al liceenilor din
15 cercurile de autocultură din Chișinău!

Dar pe Răutu îl reconforta, totuși, idealismul lor naiv, ca și entuziasmul lor juvenil.

Numai mulțumită lor, mai păstra nădejdea de adaptare la mediul acesta atât de necompatibil cu
20 tot trecutul lui și chiar cu însăși firea lui.

Cap. VII

CAMPANIA

Campania electorală ajunsese la paroxism.

La începutul lui iunie, toată lumea în Ciubărești
5 nu mai avea altă preocupare.

Chiar socialiștii pusese candidatura lui Vasile
Credință la colegiul al doilea - colegiul micii burghe-
zii sărăcite și înecate în prejudecăți și superstiții !...

„Normaliștii" nici ei nu aveau altă grijă decât
10 să alerge în vizite electorale sau să lipească și reli-
pească manifestele lui Credință, rupte misterios
peste noapte.

Tică Vasilescu parcă dobândi darul de ubicvitate;
îl puteai vedea, în echipamentul lui electoral, peste
15 tot, în toate cartierele și aproape la toate orele din
zi din noapte.

Își pusese în gând să viziteze, în cele trei săptămă-
mâni ce le avea înaintea lui, nu numai pe cei șapte-
zeci și trei alegători din colegiul întâi, dar și pe cei
20 trei sute patru zeci și șase din colegiul al doilea. Și,
în același timp, urma să redacteze manifeste, să țină
întruniri publice, să-i adune pe candidați și comite-
tul, pentru consfătuiri și pentru *poanta*]....

Avea obiceiul de a duce campania electorală în
25 maniera „dulce", prin seducțiune, în deosebire de
tactica brutală a vechiului elector al albaștrilor, An-

drei Coteanu, care prefera să terorizeze pe alegătorii
„suspecți" și să-i amenințe cu fulgerele stăpânirii.

Tică Vasilescu se coboară, de pildă, la o poartă
de mahala, la locuința vreunui mic funcționar de
5 la primărie.

Nu se arată impresionat câtuși de puțin de in-
teriorul mizerabil, de paturile desfăcute ale odăii
de la intrare, care servește de dormitor pentru în-
treaga familie.

io Cu un aer natural, oprește din fuga ei pe matrona
dezvățată, care, surprinsă de vizita neașteptată, ca-
ută să fugă în bucătărie:

- Sărut mâna, coană Irina! Unde fugi? Ce crezi
că eu nu știu ce înseamnă gospodăria? Îmi plac gos-
15 podinele bune. Am crescut și eu în mahalaua aceasta.
Vino, vino-ncoace, să mai stăm de vorbă!

- De! Coane Tică, - răspunde rușinată gospo-
dina, căutând să-și mai readucă puțină orânduială
în costumul ei, mai rău ca rudimentar - să iertați,
20 suntem plini de griji și necazuri, sărăcie, copii, cu
leafa nu e cu puțință să ținem o slugă, e greu...

Dar Tică Vasilescu îi sărută ca un cavaler galant
mâna - care nu exală numai emanațiile bucătăriei -
și-i oferă scaunul.

25 - Ia să mai stai puțin, coană Irino. Doar te cunosc
de când erai atâtica. Și eram prieten cu tatăl dumitale,
Pintilie Casapu - Dumnezeu să-l ierte... Ei, dragă cu-
coană, toată lumea o duce greu astăzi; trebuie să că-
utăm să ne ajutăm. Ce face Postolache? Tot mai e
30 agent de percepție? Nu l-au mai înaintat? Vai de
mine! - Își lovește el palmele de genunchi - trebuie,
trebuie să facem ceva pentru el. E om vrednic...

Coana Irina, foarte emoționată, așezată la mar-
ginea scaunului, își reține cu stânga încheieturile

corsajului dărăpănat, care-i denunță contururile veștejite, iar cu dreapta încearcă să-și mai refacă coafura; și, în același timp, îngrijorată, trage cu urechea spre odaia de alături, de unde se aud țipetele progeneriturii sale.

5 - De! - revine ea - dacă ar da Dumnezeu să avem măcar zece-cincisprezece lei mai mult pe lună...

- Dar ce fac Sănduță și Măricica? Trebuie să fie acumă măricei, la școală. Au intrat, pare-mi-se, în
io vacanță. Ia să-i văd...

Femeia sare în sus, speriată.

- Dar, coane Tică, nu sunt încă îmbrăcați și îngrijiiți...

- Iată! Ce suntem noi? Lorzi englezi? Asta e a
n copilului; să-și poată face de cap măcar în vacanță. Ia să mi-i arăți.

Biata femeie se repede în odaia de alături, șterge fără cruțare cu un capăt al șorțului nasul Măricicăi, dă peste mâna lui Sănduță, ca să-și scoată degetul
20 din gură, și-i târăște, intimidată, în fața musafirului.

Acesta, cu multă jovialitate, sărută pe Măricica, mângâie peste cap pe Sănduță, îi ia pe amândoi pe genunchi, îi hățănă puțin, scoate din buzunarul vestitei hlamide electorale o cutioară cu bomboane, o
25 împarte între copii, apoi, ridicându-se din scaun, sărută mâna gospodinei și pornește spre ușă cu o vorbă bună:

- Să trăiești, coană Irinuță! Fii liniștită. O da Dumnezeu... Eu n-am să vă uit.

30 Femeia plânge înduioșată de nădejdea reînviată.

- Să trăiești, coane Tică! - sughițe ea de lacrimi, îți mulțumim! - Și adaugă, ca să dovedească că înțelesese rostul vizitei: Fiți sigur de votul lui Postolache... Nezmintit... că altfel, îl mănânc de viu...

În altă parte, conu Tică pătrunde, cu două sticle de vin roș subsuoară, în odaia unui bătrân, fără să se sinchisească de duhoarea asfixiantă, care-l învăluie.

- Bună ziua, moș Antoane! Îmi pare bine că ai
5 față bună, parcă ai întinerit de când nu te-am văzut. Și așezându-se pe marginea patului, adăugă:

- Iată, ți-am adus două sticle de Odobești, care știi că-ți place... Să le bei sănătos, ca să jucăm hora ca vechi prieteni în ziua de alegeri.

10 - Mulțumim, coane Tică, - răspunde cu un glas slab și tremurător bătrânul. Tare mi-i rău. Dar de voi trăi, să știi, la nevoie, voi fi dus pe targa să te votez.

Vizitele la alegătorii din colegiul al doilea puteau îngrozi pe oricine, prin neînchipuita mizerie - cea
15 morală, încă mai înspăimântătoare decât cea materială - pe care o dezveleau. „Căminul familiei” apărea aici de cele mai multe ori ca o cloacă otrăvită.

Bărbații mai aveau vreo scăpare - pretextul slujbei sau al afacerilor le mai dădea mijlocul de a mai
20 trece zilnic un ceas-două la berărie, în fața unei halbe.

Dar femeile duceau viața de ocnă: grija copiilor, sarcinile gospodăriei, - ziua, slugă neplătită, noaptea, surogatul amorului - o bestială copulație fără o umbră de „sublimizare”...

25 Veșnic neîngrijite, extenuate de muncă, zăpăcite de miile de nimicuri ale unei căsnicii sărace; veștejite și îmbătrânite înainte de vreme, ce farmec mai puteau păstra pentru soții lor?

Iar cerințele „decorului”? Ce război crâncen, ce
30 scene tragice, ce bocete și blesteme, ce sfâșieri înveninate și nu rareori chiar bătăi cumplite, pentru fiecare pălărie nouă, pentru fiecare schimbare de guler

la manta sau pentru repararea „rochiei de seară” purtată de trei-patru ani ?

Ce degradare, ce cumplită ofensă pentru însăși demnitatea omenească!

5 Tică Vasilescu, însă, în goana lui după voturi, nu se lăsa biruit de josnica tragedie a mahalalelor românești.

Răutu putu întrezări un aspect al acestei tragedii, într-o formă poate și mai revoltătoare, pe când îl vizită pe poetul Osmanii.

10 Acesta însă se grăbi din prag să-1 invite:

- Tare e cald acuma în casă. Să mergem mai bine în vreo grădină. Vom lua și pe Knix cu noi. E mai plăcut afară.

- Dar amu îți fi musafirii mei! - răspunse Răutu.
15 Osmanii dădu numai din umeri...

Așezați la o măsuță în grădina berăriei „Paradis”, Osmanii și Knix se arătară și ei extrem de interesați de perspectivele campaniei electorale, încât Răutu îl întrebă mirat pe poet:

20 - Dar dumneata doar mi-ai spus că alegerile n-au niciun interes; că guvernul e întotdeauna învingător. Pentru ce dar acuma această agitație și preocupare ?

- Vezi, dragă siberiene, ceea ce ți-am spus e un pur adevăr pentru rezultatul general, al alegerilor pe țară. Ciubăreștii, însă, prezentau oarecare originalitate. Aici, părea să se închege un început modest, parcă răsăreau niște gemeni plâpânzi ai unei vieți obștești. Chiar partidele de guvernământ manifestau oarecare veleități de independență. După tradiție, chiar
30 întrunirile electorale erau aici, de obicei, contradictorii, pentru că existau și grupări cu adevărat independente și relativ puternice, cum e, pe de o parte,

„Cohorta liberă și independentă” - obscurantistă, șovină, antisemită și xenofobă feroce -, iar, pe de altă parte, „Fracțiunea democratică și liber cugetătoare”, care afișa un radicalism quasi-occidental și chiar oarecare tendințe socializante. Astfel, prin diferite manevre și combinații, reușea să se aleagă, din când în când, și un candidat-doi din opoziție. De data asta, însă, Tică Vasilescu a trecut cu arme și bagaje la albaștri, adică de partea guvernului. Roșii
io s-au coalizat cu „Cohorta liberă și independentă”, iar Tică, meșter mare, a reușit să încheie un cartel nu numai cu „Cercul literar”, care întotdeauna avea tendinți conservatoare, dar și cu „Fracțiunea democratică” și, în același timp, să determine pe socialiști
15 să-și depună candidaturile, pentru ca voturile lor să nu se rătăcească pe la roșii. Astfel, și colegiile electorale din Ciubărești riscă să cadă la nivelul comun al țării, ca veșnică zestre guvernamentală.

- Dar tu ce chicotești și te strâmbi ? - se răsti el
20 deodată la Knix, care se strâmba și făcea schime în semn de dezaprobare și denegare.

- Nna! - protestă Knix. Ai uitat principalul, măi frate Osmanii, pe coana Elvira, care luptă împotriva tinerei Dolores Baranca, pentru hegemonia
25 mondenă, pentru supremația alcovului ei... Stăi, prietene, asta e adevărul. Asistăm, sub aparența campaniei politice, la un vulgar dans al pântecelor... De altfel, Ciubăreștiul nici nu cunoaște alt cult decât al zeiței Afrodita... *Prosit!*...

30 Primele rânduri de bere fusese de mult înlocuite de vinul de Cotnar vechi, „ruginit”.

Răutu se simțea cam amețit. Knix și Osmanii, mai puțin sobri, erau și mai tulburați.

Osmanii scria cu creionul pe dosul unui afiș de reclamă găsit pe masă, parcă fără să asculte. Dar deodată protestă:

- Spui prostii, bețivanule!... împărăția Afroditei
 5 nu se mărginește la Ciubăreștii tăi, nici la țara românească și nici măcar la globul acesta de tină. Un sociolog american spune că forțele care hotărăsc destinul omenirii, care determină tot mersul istoriei mondiale, izvorăsc din pântece și din... șele, goana după
 10 pâne și după... amor. Dar și pântecele are nevoie de pâne, numai ca să dea mai multă putere... șelelor pentru gimnastica... amorului. E o putere cosmică, înțelegi?... Osia lumii se învârte, ca în țâțână, în... *Mons Veneris!*... Ai înțeles, prostule?... *Prosit!*...
 15 *Prosit!*... Hi-hi-hi-hi! - se înăbuși în râs subțire Knix. Dar e prea fluctuantă această... osie!... La noi, la Ciubărești, ea pe vremuri se înfigea la... bătrâna coana Antonina Dogia, de viță domnească, care avusese până și curajul civic să conteste căsătoria fiicei sale Pulcherița cu Armând Celtu, sub cuvânt că mirele fetei ar fi fost și amantul mamei!
 20 Hi-hi-hi!... Iar acum... osia se reazimă la... cucoana Elvira Vasilescu, care a betegit pe toți leii și cavalerii Ciubăreștilor... Iar acum, osia amenință să treacă
 25 la... divina ciubăreano-spaniolă Dolores Barancea... Hi-hi-hi! - *Prosit!*...

- Osmanii - care tot urma să scrie, când zâmbea sarcastic sau se încrunta, când se oprea scărpinându-și bărbia sau stătea gânditor cu creionul în gură -
 30 aruncă deodată creionul pe masă și-și ridică hârtia:
 - Stați! - strigă el răsând - să vă citesc ce mi-a inspirat bețivanul de Knix.

Și începu să declame solemn, cu „tremolo”:

BALADA AFRODITEI

- Când nici vremea nu curgea, nici spațiul încă nu fu-ntins,
 Ci-n neantul fără nume, mort în hăul mut și stins,
 Fără tremur de mișcare, dănuia în veșnicie:
 5 In nemărginita-i sete de amor și viață vie,
 Demiurgul solitar pe pragul lumii-n zămislire
 Prins de jarul creator, aprinse-n bezna de neșire
 Farul zânei de iubire... In găoace a-i arzătoare
 Osia lumii își găsi țâțâna-n veci neperitoare...
 10 Din vârtejul de scântei roiră astfel sori și stele
 Uraganul de lumini!... Și fiecare dintre ele,
 In rotirea ei nebună osia sa o căuta
 In aceeași matcă să învârte, - și purta
 Pe cărări neștrăbătute ale dorului vâpăi...
 15 In eteruri, pre pământuri, peste dealuri și prin văi...*

- Iar pe șesul Calcarinei, în cetatea ciubărească,
 Pâlnia zânei se aprinse la Elvira Vasilească.
 Pe altarul Afroditei, în aleanul ei năprasnic,
 în zădar ea arde jertfe, în zădar adună praznic,
 20 Cavalerii și rapsodii pleacă arma lor sfarmată...
 Vrăciul Volbură sârmanul, oratorul Beregată,
 Și savantul Plămădeală, talentatul Verniceanu
 Au fost duși la sanatoriu, ca și Costea Frunzăreanu...
 Ci altarul arde-n fumuri, - i s-apropie amurgul...
 25 Poate osiile-s crăpate... E bețiv și Demiurgul!...*

- Knix trepida de plăcere și necheza în spasme de râs.
 Răutu fu jignit de terfelirea unei femei și înșirarea în public, pe nume, a amantilor ei.
 Dar când auzi hohotul de râs și de la mesele vecine,
 30 se ridică abia stăpânindu-și indignarea:

- Mergem acasă, domnilor, e târziu...
Osmanii înțelese și, înfuriat de „nazurile nebunului de rus”, îl apucă pe Knix de guler.
- Scoală-te, ticălosule, te-ai îmbătat ca un porc!...
- 5 Foaia de reclamă, cu poezia scrisă pe dos, rămase uitată pe masă.
Peste două zile, producția din berăria „Paradis”, copiată de „roșii” în zeci de exemplare, circula în toți Ciubăreștii și fu pusă chiar pe note...
- 10 Situația lui Tică Vasilescu devenea din zi în zi mai grea - și pe câmpul de bătălie electorală, dar mai ales la căminul lui conjugal.
- De la primele luni ale căsniciei sale cu Elvira, în fața lui Tică Vasilescu se puse o gravă problemă.
- 15 Această fetică subțirică și plâpândă, care, în ziua nunții, abia trecuse peste pragul legal al celor șaisprezece ani, se dovedea stăpânită de un temperament vulcanic.
- Din călătoria de nuntă, Tică, cu toată faima lui
- 20 de „cavaler” nebiruit, se-ntoarse scheletic, palid, suferind de palpitații.
Tânăra soție, în nevinovăția ei, nu-și dădea seama de nimic și, insașiabilă, silise pe bietul Tică să ceară sfatul intim al medicului familiei, doctorul Bogza.
- 25 Verdictul acestuia a fost scurt și hotărâtor.
- Halt! Dacă nu te moderezi, n-ai multe zile!...
După o matură chibzuire, Tică Vasilescu se arată un adevărat filosof.
El ținea mult la Elvira; nu putea să-i găsească
- 30 vreo vină pentru temperamentul ce i l-a dat soarta, cu atât mai mult cu cât ea îl adora și era străină de orice gând la aventuri lăaturalnice.

- O compătimea, dar nu înțelegea să se jertfească excesivei ardori conjugale.
Îi impuse un regim, care exasperase pe Elvira și-i dădea accese de migrenă și de isterie.
- 5 Îi fu dar recomandat un specialist - tânărul doctor Volbură, bărbat frumos și viguros...
Desele indispozițiuni ale Elvirei cereau din partea acestuia multă atențiune și asiduitate...
Tică Vasilescu își asigură astfel liniștea.
- 70 Dar peste puține luni, doctorul Volbură suferi un atac de apoplexie, după care nu se mai putu vindeca cu totul, târându-și de atunci, penibil, piciorul drept...
Sărmanul soț reuși, nu fără greutate, să-i substituie pe un coleg din barou, Beregată, orator brilliant
- 15 și om politic de viitor.
Nici acesta însă nu putu rezista multă vreme...
Fu silit să renunțe chiar la advocatura, din cauza veșniciei și violentei tremurături a capului.
Urmară apoi: profesorul Plămădeală, literatul
- 20 Verniceanu, ofițerul Frunzăreanu...
Și astăzi, după peste treizeci de ani ai căsniciei Vasileștilor, Ciubăreștii fură populați de invalizi...
Aceștia, rămași totuși credincioși Elvirei și împrieteniți între ei, au format grupul poreclit de răutatea
- 25 mahalalei „senatul elvirian”...
Din nenorocire pentru soț, Elvira nu era o femeie ușoară - ea nu căuta distracții și aventuri efemere.
Fire tragică, ea era veșnic însetată de amor adevărat, ideal; și când, pentru prima oară, se arunca în brațele
- 30 unui bărbat, pasiunea erupea ca un cataclism, în credința ei, că, în sfârșit, se află pe pragul unei vieți noi, luminate de poezie, de dragoste, de fidelitate.
Și acum, după defecțiunea ultimului favorit, asupra lui Tică Vasilescu căzu, în momentul cel mai

critic al carierei sale politice, sarcina ingrată să caute, pentru o femeie de cincizeci de ani, un nou erou de roman ideal... și într-o vreme când pe orizont apăru o rivală de o frumusețe originală și fascinantă,
5 care nu număra decât șaptesprezece primăveri.

Și încă Elvira, cu toate îmboldirile temperamentului ei, n-ar fi acceptat un surogat al amorului, o aventură vulgară cu un *gigolo* oarecare...

Leul îmbătrânit și resemnat își puse ochii pe junele Boris Cerbini, căruia, spre a-i da oarecare lustru, îi procură titlul de licențiat în drept și-i asigură un mandat legislativ la colegiul al treilea.

Albaștrii fulminau... gurile rele nu conteneau cu sarcasme...

15 Astfel, lupta pentru supremația mondenă și pentru succesul romantic al Elvirei periclită lupta electorală, de la care atârna pentru viitor rostul politic al marelui elector ciubărean.

Migrațiunea politică și ministeriatul fiului său

20 Nitza nu-i îngăduiau dezerțiunea de la luptă... Dar îl exasperaseră și decepțiunile lui personale, pentru că, în disprețul serviciilor aduse timp de decenii roșilor, ultima legislatură de sub guvernul lor se scurse și ea fără ca el să fi ieșit din rolul ăsta ridicol de veșnic ministeriabil.

25 Apoi... Boris Cerbini, ajuns deputat, ar putea fi înfățișat sub altă lumină Elvirei... Nu ar fi deci numai răzbutat prin înfrângerea roșilor, dar ar fi consolidat și situația politică a lui Nitza și și-ar fi asigurat
30 sieși preponderența la albaștri...

Și pentru Răutu, campania electorală prezenta mult interes. Ea îl introducea deodată în adâncurile

vieții publice din România, dezvelea ruajele cele mai tănuite ale mecanismului ei politic.

Era dar nelipsit la toate întrunirile publice.

5 întrunirea albaștrilor avea un aer mai patriarhal, Tică Vasilescu refuzând concursul corifeilor de la centru.

Din capitală nu veni decât fiul său Nitza - de altfel, ciubărean de obârșie - , pus în capul listei colegiului în tâi. Pentru sine, conul Tică își rezervă loc
10 **io** cui în fruntea listei colegiului al doilea.

întrunirea albaștrilor avu loc în sala Teatrului Național, de curând construit, și fu prezidată de „șef”, domnul Sorin Dogia-Ialpugeanu, care își ocupă posomorât fotoliul, abia stăpânindu-și mânia.

15 Era silit să-și tănuiască amărăciunea că „ruginitul Alfons” și bastardul său ocupau toată avanscena politică, luând cele două capete de listă; chiar și colegiul al treilea l-au dat favoritului *in spe* al „târfeii” cele...

20 El, Dogia-Ialpugeanu, descendent dintr-un șir de Domni din Moldova și Muntenia, el, *șeful*, trebuie să se mulțumească cu locul al doilea, în urma „bastardului”...

25 Declarând întrunirea deschisă, președintele mârâi ceva nedeslușit pentru bun venit „celui mai tânăr din membrii guvernului conservator” și dădu cuvântul primului orator înscris.

Urmă o serie de bolborosiri pe aceeași temă, cu singura deosebire că oratorii albaștri „băștinași”
30 erau mai mahmuri, iar „intrușii” - „pripășiții” ai Vasileștilor - mai joviali și mai expansivi.

¹ în argoul parizian, numele propriu, devenit comun, desemna un „pește”, un codoș (n. ed.)

Același refren soporific: prelungirea liniei, pava-
rea și plantarea Bulevardului Unirii... canalizarea...
apa de la Ceahlău... cinste... ordine... restabilirea fi-
nanțelor... economii... Jos tâlharii de roșii!... Jos ri-
sipitorii... ofensatorii moralei publice!... Hoții la
5 pușcărie, oamenii cinstiți la treabă!...

Oarecare senzație produse cuvântarea tânărului
candidat al colegiului al treilea, Boris Cerbini.

Acesta, furișându-și mereu privirile în fundul
io pălăriei, rosti pe neașteptate un panegiric „șefului
nostru iubit și venerat, falnic descendent al domni-
lor Țării... Fratele bunului beizadea Nicu Dogia...
Stâlpul marelui și gloriosului partid conservator”.

Cu apariția lui Tică Vasilescu, aspectul întruni-
15 rii se schimbă îndată. Un val de murmure și un ropot
de aplauze trecu de la un capăt la altul al sălii.

Răsărea o curiozitate obștească față de noua ipos-
tază a marelui elector ciubărean, nuanțată într-o
20 parte a sălii de o vădită simpatie și într-alta de o nu
mai puțin manifestă ostilitate.

Un vlăjgan negricios și păros tună cu o voce for-
midabilă dintr-un colț:

- Urrrra!... Să trăiască părintele nostru, conu
Tică Vasilescu!

25 Aplauze...

- Să trăiască, - răsună, ca de sub bănci, un glas
batjocoritor dintr-alt colț - să trăiască coana Elvira
și Boris Cerbini!...

Râsete și aplauze din palme nevăzute...

30 Oratorul, zâmbitor, saluta prietenos în semn de
mulțumire, mângâindu-și fluviul alb al bărbii.

Trăsăturile clasice ale acestui chip de bătrân fru-
mos nu-i trădau sentimentele.

- Cetățeni ciubăhreni, - începu el cu un glas do-
mol. Băștinaș al acestei uhrbe glohrioase, sunt fehricit
că în fața elitei din cetatea lui Ciubăhr-Vodă, acest lea-
găn al Unihrii, focahr nestins al culthurii naționale,
5 îmi este dat să iau cuvântul după acest tânăhr, floahrea
junimii noasthre, nădejdea viitohrului nostru. E băști-
naș ciubăhrean, hridicat din popohr, nu așteaptă ni-
mic de la actele stăhrii sale civile, totul de la vihrtutea
lui, de la mehritele lui. (Aplauze într-o parte aproba-
toare, într-altă parte ironice.) Hrespectuos penthru
thradiția neamului, mândhru de glohria mahriilor
noșthri Domni, a ținut să-și aducă omagiul entuziast
hrephrezentantului unui neam nobil, cahre n-ahre ne-
voie să evoce în fața dumneavoasthră decât pe glohrioșii
15 săi sthrămoși. (Râsete și aplauze ironice într-o parte,
murmure într-altă parte.) Cu așa tinehret, nu avem ne-
voie de venetici, ca un domn Zohri, phripășit Dum-
nezeu știe de unde. Cine-i domnul Zohri? De unde
a ieșit domnul Zohri? - întrebă cu o prefăcută re-
20 voltă oratorul, ridicându-și brațele în sus.

- De unde ai ieșit și dumneata, coane Tică, - ră-
sună din fund o voce, al cărei timbru Răutu îl recu-
noscuse. Era Knix.

- Ahre dhreptate cetățeanul, - reluă liniștit conu
25 Tică apucându-se de barba lui albă. Cu toții am ieșit
de unde am ieșit. Dahr eu, ca și Bohris Cehribini, ca
și noi toți ciubăhrenii, am ieșit pe cale naturală, nu ca
dumnealohr, cu forhcepsul. (O explozie de râsete și
aplauze.) Noi nu apelăm decât la dhragostea concetă-
30 țenilohr noșthri. E o minciună că noi facem alegehri
cu bâta. Unde sunt bătăușii noșthri, domnilohr? -
își ridică din nou conu Tică brațele în sus.

- Aici suntem, coane Tică! - întrerupse din
fund aceeași voce!...

O ilaritate nestăpănită cutremură sala.

- Ei, iubite cetățene, bătaușii cahre s-ascund sub bănci nu sunt phrimejdioși...

Un nou val de răs trecu simpatiile sălii iarăși de
5 partea conului Tică.

- Acum, cetățeni ciubăhreni, ca fiu al popii din Tâhrgul de sus, cahre am jucat poahrca în sthrăzile mahalalei noashre, sunt mândhru să cedez cuvântul altui fiu al acestei cetății, cahre, ca ministhru de
10 Luchrăhri Publice al țăhrii hromânești, ne dă chezășia că phroghramul desfășurat aici de antevohrbitohri nu va hrămânea un cuvânt deșehrt. Să thrăiți, iubiți cetățeni!...

Aplauze „prelungite și îndelung repetate” au împreunat în entuziasmul sălii încheierea cuvântării tatălui cu apariția la tribună a fiului.

Răutu examina cu viu interes înfățișarea omului care, fără să știe, a avut o înrăurire precumpănitoare în hotărârea lui de a se stabili în țară.

20 Nitza Vasilescu era un tânăr sprinten, de statură mijlocie, cu un cap rotund, pe care lucea un păr castaniu lipit de țeastă; un colorit delicat, aproape maladiv al feței, producea o impresie neliniștitoare.

- Cetățeni, - începu el cu o voce de tenor - ca
25 fiu al părintelui meu, eu n-aș avea nevoie de nicio recomandare personală. Mă simt totuși dator să am o explicație cu dumneavoastră. Sunt, cum v-a afirmat bătrânul meu părinte, un om din popor. Fac însă acum parte dintr-un guvern conservator...

30 Aici oratorul se gândi o clipă, cu un tic puțin iritant, își trase cravata în jos și urmă în fraze legănătoare:

- Socot însă că democrația nu se poate identifica cu anarhia și renegarea tradițiilor... Un om, domnilor, se naște conservator sau liberal, după cum se

naște blond sau brun. Și însăși tragedia tatălui meu, care peste treizeci de ani a luptat, împotriva firii sale, în rândurile unui partid care a rămas străin de aspirațiunile lui, mi-a luminat calea. Revolta a pornit din adâncimile sufletului meu, irezistibilă ca uraganul, și am avut tăria sufletească de a-mi rupe lanțurile... Am nădejdea că vom fi înțeleși de concetățenii noștri, care ne vor sprijini în lupta noastră, trudnică, pentru prosperitatea și slava țării întregi...

10 Cuvântarea curgea în valuri de elocvență ușoară. Asistența părea îmbătată de acest puhoi de sonoritate, subliniind fiecare imagine și metaforă cu erupțiuni de aplauze.

Se auzi însă și o voce provocatoare:

15 - Ești blond sau brun, Nitzulică al taicăi ?..

Dar aceasta fu îndată înăbușită de țistuire și hui-duieli generale.

Răutu plecă deprimat...

20 La întrunirea roșilor, venită și mai mulți foști miniștri și fruntași ai partidului, în cap cu șeful organizației din Moldova, Todiriță Cânta.

Pe Răutu îl miră numărul mare de oameni obezi, care ocupau scena.

- Apoi aceștia mănâncă acuma în țara românească, - îl lămuri Knix, care-și luă locul de alături. Aceștia au băncile, „industria națională”, tot felul de concesiuni și alte mezelicuri...

30 Pe avanscenă se agita un domn scurt, dar enorm ca un butoi, cu fața injectată de sânge și părul tuns scurt, cu volute de cărnuri care-i curgeau de sub bărbie și de la ceafă. Mereu bocănea în podea cu un ciomag gros și noduros și întrețea pe vorbitori cu invective năstrușnice la adresa „bonzilor” și a „mastodonților”.

Când se ridică președintele întrunirii, Anton Zori, șeful roșilor din Ciubărești, în sală se făcu o tăcere mormântală.

- Domnilor alegători! - începu el solemn, foarte încet, aproape șoptind - străvechea noastră urbe are fericirea și cinstea de a putea asculta, în aceste momente grave, când țara este adusă la marginea prăpastiei, cuvântul marilor patrioți, al distinșilor bărbați de stat, în frunte cu șeful partidului liberal din Moldova, ilustrul domn Teodor Cânta. Domnul Teodor Cânta are cuvântul.

Spre măsuta de la avanscenă sări vioi un bătrânel rotunjel, chel, cu fața asimetrică, încadrată de o bărbuță ascuțită.

15 Răsfiră îndată pe masă niște pătrățele de carton, acoperite de rânduri mărunte, la care recurgea mereu ridicând spre ochiul stâng o lupă rotundă.

20 Vorbea repede, sacadat, cu o voce stridentă, subliniind pasajele mai importante cu o mișcare de pumn, parcă boxând pe un adversar din față.

- Domnilor! - se repezi el - niciodată de la 1848 țara noastră n-a trecut printr-o primejdie mai mare!

Și de trei ori, brusc și violent, oratorul își zvârli pumnul spre adversarul invizibil.

25 Butoiul de pe avanscenă dădu semnalul aplauzelor cu ciomagul lui noduros, zbierând cât îl ținea gura:

- Jos bonzii și mastodonții!...

30 - Domnilor! - reîncepu șeful. Pentru ce părinții noștri au făcut revoluția de la 1848? Pentru ca țara să fie astăzi din nou pusă sub stăpânirea fanarioților? Nu! Nu! Nu!

Și iarăși de trei ori, pumnul înțeleștat izbi în văzduh.

- Bonzii și mastodonții la muzeu! - urlă din nou voluminosul înflăcărat.

Oratorul începu o lungă și confuză disertație istorică. Lui Răutu îi vâjâia în urechi:

s - Revoluția de la 1848... Unirea Principatelor... Dinastie străină... Războiul Independenței... Mihai Viteazu... Ștefan cel Mare... Ciubăr-Vodă... Plevna... Grivița... Regatul... înțeleptul nostru Rege... Să avem nădejde în înțelepciunea Majestății Sale! - încheie șeful în tunetul de aplauze și în vociferările sperate ale „bonzului și mastodontului”.

Urmă un șir nesfârșit de oratori localnici, ca și de oaspeți de la centru.

15 Un vestit „tribun al poporului din București”, cu intonația și gesticulația scripcarului din tarafal de lăutari, se crezu obligat „în acest falnic centru al culturii naționale, să analizeze situația cu scalpul chimistului”...

- Bonzii și mastodonții la felinar!...

20 Oaspeții tot mai mult băteau în struna Revoluției de la 1848 și a Războiului Independenței, iar talentele domestice vestejeau urechile cu aceeași litanie despre Bulevardul Unirii... Linia prelungită... Canalizare... Tramvai...

25 Se distinse mai mult, prin intransigența principiilor și violența limbajului, șeful „Cohortei libere și independente”, Vespasian Sibianu:

30 - Cetățeni - declară el categoric - *sânjele* roman care *curje* în vinele noastre nu poate îngădui domnia Fanarului. („Bonzii și mastodonții la Țarigrad”!) Liftele străine... Fanarioții și bulgăroii... Jidovii spurcați, care l-au răstignit pe Domnul nostru Isus Hristos, ne sug măduva oaselor... Să ne întoarcem

la datinele noastre strămoșești aduse pe aceste plaiuri de vulturii *lejiunilor* romane...

Ultimul orator înainta greu, cu pași mășurați, spre avanscenă și, răzemat cu pumnii de masă, primi
5 ca un prinos datorit aplauzele furtunoase cu care fusese salutat.

- Clemente Arnăutu, cel mai mare orator al țării, - lămuri Knix.

Era un om foarte obez, cu pânțele ieșit curios
10 ca un imens con în față, neglijent îmbrăcat, cu niște pantaloni cu saci la genunchi. Încet își întoarse capul cu părul creț și cu buze groase, încercuite de niște peri rari și negri.

- Fraților! - răsună ca un grohot de îndepărtată
15 furtună. Fraților, să ne înălțăm sufletește, să primim pe vrăjmași bărbătește, ca și strămoșii noștri. Să măturăm pleava fanariotă-ciocoiască... Căci părinții noștri la 1848 au ars în piață arhondologia și arsă a rămas!...

20 - Pe rug, bonzii și mastodonții!...

- în zilele de răstřiște, ne ridicăm ochii spre strălucirea coroanei de oțel, dobândită pe câmpiile Plevnei și din rărunchii națiunii pornește strigătul: Măria Ta, nu ne poți lăsa jertfă lipitorilor fanariotel!

25 Măria Ta, Ți-am câștigat falnica coroană prin valuri de sânge. Păzește-o, Măria Ta! ca să nu se joace cu sfântul ei oțel copiii de jidani pe străzile Berlinului!... Ca sa nu fim siliți să apelăm la Majestatea Sa Poporul!...

30 - Bravo!... Bravo!... Trăiască poporul. Jos bonzii și mastodonții! La muzeu!

Oratorul, înecat de sudoare, își ștergea ceafa și gâtul cu o batistă cadrilată cu roș, salutând cu surâsuri de primadonă.

Răutu, spre ieșire, întrebă cu nedumerire pe Knix:

- Ce-i asta? Așa sunt întrunirile dumneavoastră?

Knix se opri din mersul lui deșălat, își puse **ma-**
> nile pe umerii lui Răutu și îl privi, cu capul tremurat, din cavitățile ochilor săi stinși:

- Dar cum vrei să fie întrunirile publice, frate?... Scot panglice pentru găgăuți și gură-cască... Vorbește, de altfel, cu Osmanii, e filozof și te poate lămurii mai bine...

10 - Dar - obiectă Răutu - am mai citit și eu despre lupte politice din Apus: sunt conflicte între marile curente sociale, frământări de idei, ciocniri de interese, programe de guvernământ...

15 Knix își lăsă obosit brațele în jos și, tremurându-și capul, fără să se mai uite la Răutu, porni deșălat înainte:

- Frate Răutu! Dacă nu te vindeci de aceste năzăreli - ascultă-mă -, pleacă din țară!...

în aceeași seară, se adunară în salonul domnului

20 Sorin Dogia-Ialpușeanu candidații și comitetul albaștrilor.

Intre cafele negre și păhăruțe cu coniac, se desfășură un ritual consacrat, indispensabil în orice campanie electorală serioasă: „*poantajul*”.

25 Intre personagiile mai marcante, în afară de stăpânul casei și de Tică Vasilescu, erau prezenți: șeful „Fracțiunii democratice și liber cugetătoare”, Nazarie Mreană, venit anume din București pentru această ședință; foarte brun, cu o față frământată, de

30 o urâțenie impresionantă, dar încântătoare de ochii vii și inteligenți; aghiotantul său din Ciubărești, Gherasie Bivolaru - tip de răzeș, oacheș, cu trăsăturile puternice ale feței brăzdate de sprâncenele și

mustața groasă ca de trei largi perii negre; președintele „Cercului literar”, Ipolit Mircescu - profesor de psihologie, care-și făcuse studiile în Germania și se căznea strașnic să-și dea aerul de „Herr Professor”;
 5 apoi, încercatul doctor de „manieră forte” al albaștrilor, Andrei Coteanu, a cărui față buhavă și siluetă umflată trădau firea brutală și feroce; tânărul subțirel și elegant, excesiv de parfumat, Anatol Cernea - nădejdea albaștrilor, care grație unei zestre
 10 bogate, dintr-un insignifiant subprefect sub guvernele conservatoare, se transformase în aristocrat și bărbat de stat cu viitor; și, în sfârșit, Boris Cerbini.
 Cu toții aveau în față câte o listă electorală.
 Tică Vasilescu citea apăsător nume după nume:
 15 - Alexandhrescu Vasile!
 La aceasta, cei de față se rosteau: „bun!” sau „rău!” - justificându-și verdictul cu observații prea realiste:
 - Bun, pentru că trage nădejdea să fie numit avocat al Spitalurilor Sfântul Haralambie.
 20 Sau:
 - Rău, pentru că nepoata lui, Măricica Bălan, a fost scoasă din direcția școlii din Buna Vestire.
 Tică Vasilescu asculta comentariile și lămuririle și, la sfârșit, făcând în dreptul numelui un semn ca-
 25 balistic, spunea zâmbind:
 - Lăsați-1 pe seama mea! - ori: Threbuie să-1 vadă conul Sohrin... Să-1 viziteze candidatul cutahre...
 Numai când Andrei Coteanu bufnea mohorât:
 „rău”!, marele elector surâdea malițios și, tăcut, își
 30 scria nota în „condicuță”.
 Mai cu osebire se agita Anatol Cernea, care se simțea „în treabă” și ținea să se pronunțe asupra fiecărui nume și, câteodată, insista agresiv asupra caracteristicilor sale.

Tică Vasilescu îl lua cam de sus, părintește, fără să țină prea mult seamă de declarațiile lui.
 Aceasta îl cam irita pe aristocraticul posesor de zestre.
 5 - Vasile Popa! - citi la un moment dat conul Tică.
 - E rău, - declară hotărât Cernea. S-a înscris chiar la roșii, pentru că n-am putut să dăm o bursă verișoarei sale...
 10 **io** - E bun, e foarte bun! lăsați-1 în pace!
 - Pentru ce-1 socotiți bun, domnule Vasilescu, dacă zic că s-a înscris la roșii?
 - E bun, amice, pentru că dumnealui... *consolează* pe coana Mița Andhrescu. Și conul Antim
 15 Andhrescu e al noștrui, siguhr. Vasile Popa nu va îndhrâzni deci să voteze împotriva dumisale.
 - Gheorghe I. Ionescu-Coabză...
 - E foarte bun! - anunță iarăși categoric domnul Cernea. Am vorbit chiar astăzi cu dânsul. M-a
 20 asigurat că ne votează, odată ce i-am făgăduit că băiatul său, student la Paris, va avea, pe lângă bursă, și o funcțiune la legațiunea noastră de acolo.
 - Și eu zic că-i hrău, să-i puneți chruce...
 - Cum puteți spune una ca aceasta, domnule
 25 Vasilescu! - sări furios Cernea. Dacă vă zic că astăzi chiar am vorbit cu dânsul, am primit asigurări și am luat angajamentul...
 - Zic, dhragă domnule Cehrenea, fiindcă știu că pe doamna Eugenia Ionescu-Coabză, o conită cam
 30 întâhrziată, dahr foarte focoasă, o *consolează* tânărul Gaston Zehrnat, cahre e un hroșiu fanatic.
 - Să fiți cel puțin logic, domnule Vasilescu! - se răsti enervat Cernea - odată spuneți că cel ce

consolează determină votul soțului, iar altădată, că soțul hotărăște votul... *consolatorului!*...

- Vezi, domnule Cehrnea, dacă ești, cum ți-am zis, un tânăr fâlră expehriență! Dacă vrei, phriene, să faci politică la Ciubăhrești, threbuie să știi nu numai cine... *consolează* pe cine, dahr și cum... *consolează!*...

În sfârșit, veni ziua cea mare a alegerilor pentru colegiul întâi - o zi înăbușitoare de iunie.

- io** Conu Tică Vasilescu trimise un cuvânt „prietenilor” politici - adică tuturor alegătorilor -, ca înainte de a se prezenta la vot să treacă prin fața caselor sale. Iar el, conform ritualului stabilit, scoase acolo, pe trotuar, un fotoliu de trestie împletită și un scaun /5 de pai pentru dânsul. Îmbrăcat foarte cochet, într-un costum de „mătasă chinezească”, cu o cravată albă, o largă pălărie de panama fină pe cap, în mănuși *gris-perle* și în ghete de căprioară de aceeași culoare, se rezima, în așteptare, pe un bastonaș subțire de trestie, încoronat cu o bilă de aur.

Cu barba lui de patriarh și cu ochii albaștri, veseli, el saluta, de cele mai multe ori numai cu un gest prietenos și cu o vorbă bună, pe alegătorii care defilau înaintea lui, închinându-se smerit.

- 25 Din când în când, reținea pentru o clipă pe vreun cetățean, de care nu prea era sigur, și schimba, cu un aer șiret, mai multe vorbe cu el:
- Ei, ce zici, nene Nae, ieșim bine?
- Cum să nu ieșim bine, coane Tică, - răspundea /30 alegătorul - cum să nu ieșim bine? Ce neobrăzat ar îndrăzni să nu voteze pentru conu Tică al nostru?
- Bine, bine, nene Nae! Dahr să știi că am pe listă pe feciohrul dumitale... Dacă ieșim bine, voi

avea threcehre la Bucuhrești... Să fii siguhr că va fi numit în phrimul post libehr...

Altădată, oprea pe vreun tip cu aer spășit și cu ochii sașii:

- t - Ia vino-ncoace, fhrate Nicolache, să mai stăm de vohrbă. Ia, să ici loc aici, lângă mine.

Îl așeza pe un fotoliu și se apleca spre el, reze-mându-și manile înmănușate pe bastonul lui:

- Fhrate Nicolache, să vohrbim phrietenește. /io Cât ți-a dat phrăpăditul cela de Anton Zohri?...

- Cum se poate, coane Tică? - sârea speriat cetățeanul. Eu!... al dumneavoastră cu trup și suflet! - își strângea el amândouă manile la piept. N-am cerut, pe sufletul meu, nimic de la domnul Zori... Nici nu / > l-am văzut, zău, așa să mor, coane Tică!

- Vezi, de ce nu-mi spui adevăhrul? Nu-mi ești, vasăzică, phrieten, - îl întrerupea liniștit electorul - spune adevăhrat cât ți-a dat, ca să te chred!

- Alegătorul, după mai multe denegări, jurăminte /> și șovăiri, șoptea în sfârșit cu desperare:

- Două sute de lei, coane Tică! Ce să fac?... Să-răcie... Casa-i plină de copii... Nevasta-i bolnavă.

- Ptiu! ptiu!... Numai două sute?... Tahre ești phrost, măi! - îi dădu cu tifla, disprețuitor, conu /5 Tică. Tahre mai e căhrpănos și acel domn Zohri!...

Face în ziua de azi un vot numai două sute de lei? ha! Dahr cum vād că-mi ești phrieten și vhereau să-ți fiu de ajutohr, te sfātuiesc: întoahrce-te la Zohri și cehre-i cinci sute, mă-nțelegi? Și apoi vino /io aici să-mi spui ce-ai făcut. Ai înțeles?

Alegătorul pleca smerit cu capul în jos. Când se întorcea, peste vreo jumătate de oră, conu Tică îl întreba încetișor:

- Ai luat?

Alegătorul făcea, în tăcere, un semn afirmativ.
Nenorocitul, oftând adânc, scotea dinăuntrul
vestei cinci hârtii.

- Dă-le-ncoace! - porunca ritos celălalt.

5 Cu un geamăt adânc, mucenicul electoral își în-
tindea mâna tremurătoare cu cele cinci „bumăști”.

Tică le baga liniștit în buzunarul vestonului:

- Ei, acuma văd că ești un om de threabă, nene
Nicolache! După hrezultatul votului să vii; le vei
10 primi îndăhrât cu o dobândă de altă sută de leișohri...
Un cuvânt ahre Tică Vasilescu!...

La văzul unui alegător ursuz și cam gârbovit,
care îl saluta cu oarecare sfială, conul Tică sărea de
pe scaun și se repezea spre el, sărutându-1 pe amân-

15 doi obraji:

- Să thrăiești cucoane Andhronie! - spunea în-
tre pupături. Nu te-am mai văzut de un veac. Ce
mai face cucoana Lina? Copii? A! Dahr ce, fhrate,
ești fiehrbinte, parhcă ai tempehratuhră?..

20 - Nu, n-am nimic! Mulțumesc coane, Tică, -
se apăra cel atacat.

- Eh, aș! Cum nu ai nimica, fhrate? - exclamă
încrunțat conu Tică, pipăindu-i pulsul. Bhre, bhre,
bhre! Threbuie să ai peste pathruzeci de ghrade.

25 De ce nu stai în pat?

- N-am nimica, coane Tică! Am venit să-mi făc
datoria.

- Ah! Ce datohrie, fhrate? Dă-le dhraclui de
aleghri! Sănătatea e mai scumpă decât toate! Du-te
30 acasă, pune-te în pat, am să-ți thrimet pe doctohrul
Bogza, să nu te găsească cumva în picioahre!...

- Bine, coane Tică, - bolmoji ursuzul - dar...

- Ce dahr și nedahr, fhrățioahre! Hai, ștehrge-o,
că te spui eu la coana Lina! Ce păzește dumneaci?

Ursuzul ofta, privea posomorât și rugător la conu
Tică, însă la gestul necruțător al acestuia se-ntorcea
brusc și pornea spre casă.

5 Guvernul triumfă de data aceasta și la Ciubărești,
cu o zdrobitoare majoritate.

Casa lui Tică Vasilescu, ca și cea a lui Sorin
Dogia-Ialpugeanu ardeau de lumini și în fața lor
cântau tarafele de lăutari și se perindau cu urale
gloatele de cetățeni, entuziasmați și... prea veseli.

W Peste două zile, urmară alegerile pentru colegiul
al doilea. Acum decorul era altul, ca și „echipamen-
tul” lui Tică Vasilescu: purta tot un costum ușor, de
vară, dar de un fason mai democratic - de dril; cra-
vata albă era înlocuită de o lavalieră roșie, iar ghe-

15 tele de căprioară, de o încălțăminte galbenă, solidă.
Mănușile dispărură cu totul.

In calitate de candidat, conu Tică stătea aproape
tot timpul în localul de vot, glumind și spunând la
snoave, jovial și prietenos cu toată lumea, adresând
20 diminutive alintătoare alegătorilor:

- Să thrăești, Andhreiță!... Ești sănătos tun, Io-
nică?... Al îmi pare bine, Mitache!...

Afară, operau fiorosul Andrei Coteanu și oache-
șul Gherasie Bivolarul.

25 Ei organizară o bandă de „cetățeni indignați”,
care, cu ciomegile lor sugestive, puneau pe fugă pe
orice opozant cunoscut.

Coteanu reuși chiar să pună în mișcare „suveica”:
alegătorii care nu ispirau încredere primeau un
30 plic închis, pe care urmau să-1 depună în urnă, adu-
când în schimb buletinele ce li se dădeau de către bi-
roul electoral.

Dacă vreunul dădea greș, era însemnat la spate cu tibișirul și primit, la ieșirea din curte, în ciomegele „indignaților”.

În acest colegiu fiind pusă și candidatura lui Vasile Credință, Răutu, cu mai mulți „normaliști”, dintre care unii și votau, se apropie de localul de vot.

N-au fost supărați de bătauși: candidatura socialistă nu putea primejdi lista guvernamentală, dar „fura” ceva din voturile roșilor.

10 Și aici, biruința guvernului era zdrobitoare.

Tică Vasilescu, capul listei, fu dus în triumf, pe sus, în aclamațiile și uralele mulțimii, în sunetele muzicii.

15 Natural, și alegerea în colegiul al treilea a mers „pe roate”.

Alegătorii din județ au fost aduși de cu seara, pe „căprarii”, sub paza poliției și a agenților guvernului, găzduiți peste noapte în diferite hanuri, fără să fie îngăduită apropierea vreunui necunoscut.

20 Dis-de-dimineață, în străzile orașului, apărură, la răstimpuri calculate, „căprăriile” de țărani, în frunte cu popi și învățători, înconjurați de ciomăgași, sub comanda subprefecților și a primarilor respectivi.

25 Jalnicele turme nu îndrăzneau măcar să-și ridice ochii sau să răspundă la salutul cunoscuților...

Răutu se turbură până în adâncul sufletului, pentru că nici „normaliștii” nu se indignau la acest spectacol degradator.

Boris Cerbini fu proclamat ales în unanimitate...

30 După o manifestație „spontanee” la clubul roșilor, Tică Vasilescu îl aduse pe Boris Cerbini acasă, ca să-1 prezinte pe biruitor Coanei Elvira.

Lăsându-1 în birou, intră în vârful degetelor în budoarul doamnei.

O găsi frământându-se cu ochii aprinși și fața febrilă.

Cu toți cei zece lustru lăsați în urmă, părea încă tânără, micuță de talie, dar zveltă, cu o față, deși veșnic luminată de pasiuni incandescente, încă fragedă, fără mare nevoie de cosmetici.

10 Cu ochii larg deschiși și fixi, tulburi de mânie, întrebă cu o voce surdă, răgușită de tensiune pătimașă:
- Ce-i?...

15 - Am venit, dhragă, cu Bohrea Cehrbini, triumfătorul zilei. Vhrea să-ți săhrute mâna. E un tânăr de viitohr... Băiat de talent... Inimos și devotat... Hrecunoscător... Threbuie și noi să-1 mai mângâiam puțin... Eu mă duc la phrostu de Dogia-Ialpugeanu. Ahr fi bine să-1 phrimești. Ahre să fie fehricit de atențiune... Și penthru dumneata e distracție, -
20 își înșira vorbele, pe jumătate plângător, evitând privirile Elvirei...

Pentru moment, bătălia fu câștigată pe toată linia.

Cap. VIII

VAIDEEI

- îndată după alegeri, intrând în perioada caniculară, Ciubăreștii fură cuprinși de o liniște adormită.
- 5 Populația orașului nu trecea peste patruzeci de mii de suflete. Dar, despărțită prin mai multe îngrădiri orizontale și verticale, era diferențiată în grupuri, care, lipsite de contact între ele și adesea chiar învrăjbite, nu se închegau într-o comunitate de viață obștească.
- 20 Majoritatea o constituiau evreii, considerați ca străini. Cu toate că stăpâneau comerțul și meseriile, trăiau numai între ei și atât de izolați de restul populației, ca și cum ar fi locuit în alt continent.
- 15 Chiar și populația românească nu avea vreo legătură organică, nu forma o adevărată obștie.
- Periferiile erau populate de țărani agricultori, care cultivau peticele de pământ din moșia dăruită orașului de un domnitor generos, ca să servească de islaz
- 20 pentru vitele târgului.
- Târgoveții aceștia agricultori nu erau numai străini de viața orașului, dar împărțeau soarta obștească a țărănimii, care, peste tot, trăia ca despărțită de un zid impenetrabil de orașenime.
- 25 Constituiau de fapt o națiune deosebită, - ignorată și adesea și dușmănită de târguri. Se găsea chiar

în conflict ireductibil până și cu mahalagii din Cazacinci.

Aceștia, vegetând în căsuțele lor, în mijlocul vas-telor curți pline de bălării, înecate, după sezon, în no-roi lipicios sau în praf saharian, duceau o existență

5 aproape misterioasă.

Fără meserie și câștiguri sigure și constante, trăiau din expediente.

Intre altele, deși nu aveau vite, ei luptau din răspu-teri împotriva arendării la agricultorii periferiilor a parcelor din moșia orașului, pentru ca să-și poată în-chiria numele pentru vitele din cartierele evreiești, ex-cluse prin tradiție de la folosința islazului comunal.

10

Această „industrie națională” era chiar încura-jată de către autorități, întrucât cazacincienii, oame-nii hârțagoși și turbulenți, jucau un rol însemnat în alegeri: ei furnizau publicul întrunirilor și al mani-festațiilor, din ei se recrutau și bandele de bățăuși, iar voturile lor se cotau la bursa electorală, în funcți-une de intensitatea luptelor politice.

20

Alte venituri decât diferite manipulații dubioase nu mai aveau. Imensele lor curți rămâneau neculti-vate. Doar fetele din mahala, mai tinere și mai frumu-șele, puteau mări cu ceva câștigurile familiei, servind

25 apetiturile și gusturile mai simple ale tinerimii avute sau ale bătrâneții recalcitrante din elită.

Deasupra plebei din mahala se ridicau în straturi ascendente: funcționarii, profesiunile libere, intelec-tualii și profesorii, demnitarii statului, politicianii

30 de profesie și, în sfârșit, marile familii boierești.

Odată cu vacanța, orașul se pustia. Elita se îm-prăștia.

Unii plecau la moșiile lor sau în străinătate, alții decorau stațiunile balneare din țară, cei mai modești

se refugiau în vilegiatură la mănăstiri sau prin viile și grădinile din împrejurimi. Plecară pe acasă și studenții. Școala Normală rămase goală.

Exodul acesta obștesc al straturilor superioare
5 amorți și activitatea celor de jos.

Străzile supraîncălzite de soarele canicular, lipsite de canalizare și sărace de apă, erau invadate de o duhoare pestilențială.

Răutu, deprins cu spațiile siberiene, cu răsuflările
10 rile pădurilor nesfârșite de brazi și ale vârfurilor înzăpezite ale Saianilor, suferea de aceste emanații otrăvite. Silueta majestuoasă a Ceahlăului îl ispita tot mai mult din zările ei albastre.

Doamna Orleanu, gazda lui, se pregătea să plece
is la via ei din Dealul Recii.

Intre ei se stabiliră raporturi foarte cordiale.

Ea căuta parcă să fugă din cercul lui de viziune: o vedea rar în afară de vremea mesei, când îl servea, fără să se așeze și ea, având alte ore de prânz cu copiii.

20 Dar Răutu simțea mereu prezența ei. Camera lui era ținută totdeauna cu deosebită îngrijire. Cam dezordonat în apucăturile lui, el, ori de câte ori revenea acasă, își găsea cărțile și hârtiile orânduie cu multă băgare de seamă și, pe masa lui de lucru, mereu
25 se premeneau într-un vas florile. Când îi mulțumea, doamna Orleanu - de obicei, palidă, cu un ten delicat și fraged -, se roșea până-n rădăcinile părului.

Răutu nu voia să o stânjenească și, aducându-și
30 aminte de invitația „vărului” Vasilică Gârlă, la moșia lui din Vaideei, care se nimeri să fie și satul natal al prietenului său „normalist” Gheorghe Oanea, se hotărî să o accepte, mai cu seamă în nădejdea că va

putea veni, mulțumită lui Oanea, în contact mai intim cu țărâtimea din România.

„Vărul” îi promise să-i anunțe momentul propice, însă întârzia.

5 într-o zi, dar, doamna Orleanu, în timpul mesei, îl întrebă cu sfială:

- Domnule Răutu!... îi tare cald acum în oraș... Și-i aer greu... Căsuța noastră de la vie e foarte mică, numai două odăi: dar la nevoie, am putea sta eu cu
io copiii într-una și dumneata în cealaltă... Iar masa, în vreme rea, s-o luăm în antrețel... Numai că ai fi cam strâmtorat... fără confort...

Răutu o privi cu mirare. Cu înfățișarea ei simplă, lipsită de artificii de toaletă, o găsi delicioasă, prin
15 delicatețea de expresie aproape virginală.

înduioșat, îi mulțumi, sărutându-i pe neașteptate mâna:

- Mulțumesc, cuconiță, dar trebuie să aștept răspunsul lui Vasilică Gârlă... Poate mai târziu, după ce
20 mă voi întoarce din Vaideei.

Doamna Orleanu, sub privirile lui, păli, numai urechile îi ardeau.

Răutu se simți deodată tulburat de aroma de pâine caldă ce învăluia tânăra femeie, care nu se parfuma niciodată...
25

Și parcă un nod i se strânse în gât...

Sosi, în sfârșit, scrisoarea lui Gârlă.

A doua zi dimineață, Răutu și plecă.

La halta Perieni, așezată în plin câmp, la vreo
30 șase kilometri de Vaideei, îl aștepta o cabrioletă hodorogită, cu două mârțoage scheletice și cu un moș desculț pe capră, numai în cămașă și ițari, dar cu o căciulă în cap.

Moșneagul plesni din bici, mârțoagele porniră cu capul lăsat spre genunchii îndoiți, târându-și cu greu picioarele noduroase prin praf și învărtindu-și mereu, de răul muștelor, cozile pleșuvite.

5 Legănat de arcurile slăbite, Răutu respira adânc, fericit de peisajul deluros, care îi trezea amintirile copilăriei. In priveliștea familiară din nordul Basarabiei lipsea doar creasta masivă a Ceahlăului, prin care irupea însă viziunea Saianilor.

io în arșița soarelui, văzduhul ondula, învăluind rotunzimile dulci ale colinelor într-o rețea tremurată, care se îndesa spre domul Ceahlăului într-o ceață opalizată.

15 Drumul șerpuia prin coamele de deal și prin văi scăldate de pâraie înmălitate, fără podețe și din care încă răsufla frescheța primăverei.

Satul Vaideei se întindea de-a lungul unei coline și-n gâtul care o despărțea spre sud de un deal mare, înalt, se lipea de cătunul Flămânda, cu care forma o
20 singură comună.

Curtea boierească încununa coasta deasupra satului.

în mijlocul ogrăzii, care se pierdea în vârful dealului, plină de spini și buruiene, dizgrațiată de vestigi
25 gii de decădere - butuci de roți și spițe destrămate, sfărâmături de harabale și de schelete ruginite de mașini agricole -, se ridica o clădire lungă, joasă, cu un cerdac dărăpănat și cu un acoperiș de șindrilă, înverzită și peticit.

30 Vasile Gârlă îl aștepta în capătul scării, încă în papuci și în halat.

- Bine ai venit, vere! - salută el cu o voce tânguitoare. Cum ai călătorit?... Ești sănătos?... Poftim

în casă!... E vremea mesei... Dar nu știu ce întârzie Margot...

5 în salonul spațios, cu dușumele strâmbate și aplecate, care se armonizau cu mesele corojite și cu mobilele acoperite de huse vechi, prin care răzbăteau resorturile și curgeau călții, Gârlă se plimba nervos ținându-și manile pe pânțele.

Ochii lui bulbucați și buzele groase se contractau într-o ciudată schimă de disperare.

io - Ah, dragă vere Ionică! De trei zile n-am ieșit afară, - se plângea el. Am luat cascarina... Nu ajută! îmi pun, în fiecare seară și dimineață, câte o clismă... Nu-mi ajută!... Dacă iau sare amară, am crampe și dureri... Untul de ricină mă face să vărs... Tu ai ieșit
15 astăzi?... N-ai constipație?... Ce ai ?...

însă din curte se auzi un tropot de cal.

- Iată și Margot! - se întrerupse Gârlă și porni spre cerdac.

Răutu îl urmă.

20 De pe cal sări cu un gest brusc o doamnă, într-o fustă scurtă, de sub care se zăriră niște pantaloni bărbătești, înfundați în ciubote înalte, mai sus de genunchi.

O femeie fără vârstă, foarte smeadă, mustăcioasă, cu părul scurt tăiat, înfățișa un chip cu mult
25 mai bărbătesc decât al soțului.

- Vărul Ionică? - întrebă ea încă de jos, cu o voce groasă, repezindu-se în sus pe scări. Să trăiești, Ionică, ai venit de mult? - îl strânse ea viguros în brațe și-l sărută pe amândoi obraji.

30 Cam zăpăcit de această explozie de familiaritate, Răutu îi sărută stângaci mâna.

- Hai la masă! Am cam întârziat la prașitul păpușoiului și la moară... îi fi flămând... Dar tu ce faci, Vasilică? Ai luat cascarina?... Și pilulele?... Ai ieșit ?

- N-am ieșit, dragă, n-am ieșit!... - se scâncea Vasilică. ...Și am și crampe...

- Lasă, puiule, că după masă îți fac prișniț pe pân-tece... Marghioale-, Marghioalo! - strigă ea deodată,
5 cu basul ei răsunător. Să dai odată la masă, fal...

Și porni, așa cum era, în sufragerie, unde, pe o masă rotundă, acoperită numai cu o mușama roasă, îi așteptau vreo cinci tacâmuri plesnite și despărechete.

- Da unde-s dracii ceia de copii? N-au venit încă?
10 - Nu știu... Marioara trebuie să fie undeva prin curte... Am văzut-o. Dar unde-s băieții, Dumnezeu știe... M-or omori scârnaviile aiestea, - se jelea Vasilică.

S-au așezat la masă, fără copii.

15 Menu-ul dejunului era alcătuit dintr-o ciorbă de fasole, o mâncărică de găină cu ceapă și mămliguță cu brânză de oaie.

Vasilică înghițea cu lăcomie, tot timpul gemând și scâncind.

20 Copiii veneau pe rând. întâi Marioara, fetița de patru ani, palidă și nepieptănată, într-o rochiță ruptă, scurtă, de sub care se vedea un genunchi vânăt și acoperit de o coajă de sânge coagulat; apoi un băietan de vreo opt ani, dezvățat, cu ochi umflați și înlăcră-
25 mați, și mai târziu, altul, de vreo paisprezece ani, un lungan cu fața verzuie și pleoape galbene, - cu toții nespălați și zdrențuiți.

Tatăl îi primea pe rând cu ocări și jeliri:

- De unde veniți, tâlharilor?... Nu știți ceasul
30 mesei?... Vreți să mă omorâți?...

Mama hărăzi fiecăruia, în tăcere, câte o palmă două și, apucându-1 de chică, îl smunca în jos pe scaun.

Copiii, vădit obișnuiți cu regimul, rămâneau indiferenți și la ocările tatei, și la palmele mamei și,

impasibili, se năpusteau asupra bucatelor. Servea la masă, fără multe fașoane, o fată zdravă, desculță, a cărei cămașă de pânză groasă, de curățenie suspectă, îi încâtușa cu greu sânii răzvrățiți, spre care lunganul de Gheorghiuța își furișa mereu ochii.

Conversația trecea de la tânguiriile lui Vasilică la problemele de gospodărie, care preocupau pe cuconița Margot, spre a reveni mereu la „politică”.

- Trebuie să te duci în oraș, - se adresă lui Vasilică cuconița Margot - să vorbești lui conu Sorin despre perceptor, că se obrăznicește. Tot ne-ndeasă cu dările întârziate, arde-le-ar focul să le ardă...

- Numai să reglez puțin stomahul, - își întinse din nou jelania Vasile Gârlă. Dar Ialpugeanu se trage
/ s în degete cu Vasilescu... și acum Vasilescu e mai tare. Și dacă Pompeianu iese de la Finanțe ca să intre ca guvernator la Banca Națională, și-n locul lui trece Lascaride de la Justiție, atunci, în locul lui Lascaride, se zice că intră Tică Vasilescu, care mi-a și promis
20 că mă face consilier la Curtea de Apel... căci mango-situl cela fudul de Lascaride zice că n-am stagiū și că nici advocatura n-aș fi practicat-o, deși sunt înscris în barou de cincisprezece ani... Tică Vasilescu e bine, de altfel, și cu Pompeianu de la Finanțe... Am
25 mai multă nădejde într-însul și pentru perceptor... Am să o rog și pe coana Elvira...

- Ce? - se oțărî cuconița Margot, întunecându-se de sângele ce i se urcase în obraz. Pe crăcănata ceea?... Ai intrat în favorul ei?

30 Vasilică Gârlă se fasolea măgult...

În sufrageria, cu ferestrele ei îndreptate spre sud, adusă aproape la temperatura de baie turcească, aerul îmbăcsit de duhoarea mâncărilor și plin de bâzâitul

muștelor îl apăsa pe Răutu, sufocat și de tonul, ca și de subiectele conversațiilor.

Conița Margot nu contenea cu întrebări despre impresiile lui, despre cunoștințele ce le făcuse la Iași și la Ciubărești, despre intențiile lui de viitor. însă el abia își putea descleșta gura și stoarce răspunsuri mai mult în monosilabe și gesturi.

După masă, boierii se retraseră, în sfârșit, pentru odihnă, iar copiii dispărură prin bălăriile curții.

io Răutu ieși în cerdac. Cu toată arșița de după amiază, adierea dulce dinspre munți îi mângâia fața aprinsă și trupul molesit.

în liniștea ondulată a zărilor, satul, pitit printre grădini, părea pustiu. Ceahlăul, scânteind din stancile sale izbite de razele soarelui, se arăta mai apropiat de coama împădurită a dealului învecinat.

Zărind pe moșul gârbovit care-1 adusese de la stație, - în cămașa lui albă și cu căciula grea pe ceafă -, târându-și picioarele îndoite spre grajd, îl urmă.

20 Lungul șir de grajduri, care puteau adăposti cel puțin douăzeci de cai, nu era ocupat decât de cele două mârtoage scheletice, iar la capătul din fund, de o vacă adormită.

- Unde sunt ceilalți cai, moșule? - întrebă

25 Răutu, mirat de acest pustiu.

- N-avem alți cai, - sâsâi moșneagul.

- Dar cum boroniți? - se miră și mai mult Răutu.

- Se boronește de oameni, cu caii lor.

30 - Dar arătura o faceți cu boii?..

- Și arătura o fac oamenii, cu boii lor, - hârâi acum moșneagul cu supărare. Ei! Ce era aici sub răposatul conu Gheorghiuță, Dumnezeu să-1 ierte!... Ce cai, harmăsari de trăsură și iepe de prăsilă, ce

cireada de *gite* și ce stână de oi!... Acum iaca, numai haramurile aieste și vaca cea prăpădită din fund. Și la stână au rămas doar câteva capre râioase.

Răutu nu înțelegea nimic...

s Ca instalații igienice, găsi numai o gheretă de scânduri, cu acoperișul ajurat, - inabordabilă de duhoare și murdărie.

io Își aduse aminte că, la Iași și la Ciubărești, Vasilică Gârlă trăgea la cele mai scumpe hoteluri și mânca la cele mai mari restaurante și se plângea, totuși, de lipsă de confort, în comparație cu *palace-unle* din Paris și de pe Riviera!...

După îndreptările vizitiului, Răutu porni în sat să-1 caute pe Gheorghe Oanea.

/ 5 Îl găsi afară, fără vestă, numai în cămașă, reparând împreună cu tată-su un *voloc* de prins pește.

Se bucură foarte mult la văzul „siberianului”.

- Tată! - exclamă el. Aista-i puiul cela de cio-coi, despre care ți-am vorbit că s-a lăsat de boierie și **20** a pătimit pentru norod. A stat prin temnițe și a fost trimes hăt în sus, spre marea înghețată, la Siberia.

Moșneagul, vioi încă, dar ajuns în vrâsta ce îi îngăduia, după obiceiul românului, să-și lase barba, își adăposti ochii blânzi cu mâna de soare și rosti tacticos:

25 - Să-1 binecuvânteze Dumnezeu pentru ispășirea păcatelor dumisale și a părinților...

Răutu de mult nu simțise atâta părere de bine. Se așeză pe prispă, urmărind lucrul lor.

Dar nu întârzie să-și lămurească și nedumeririle.

30 - Moș Spiridoane! - așa îl chema pe bătrânul Oanea - Moș Spiridoane!... Mi-a spus moș Mihai, vizitiul de la curte, că moșia boierească se muncește

cu vitele oamenilor; că ei ar boroni cu caii lor și ar ara cu boii lor. Cum îi aiasta! Nu înțelege!...

- Of, of, of! - oftă bătrânul - așa s-a făcut amu obiceiul aici, care tot se întinde. Boierii își vând caii
5 și boii, iar oamenii trebuie să le muncească moșia cu haramurile lor, cică îi în dijmă. Dar ei iau totul și oamenii le rămâne te miri ce. Nu se mai satură, trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească! - grăi cu ură moșneagul. Ne mănâncă carnea de pe oase și ne sug
10 sângele din vine... Ia să-mi spui, taică: Gheorghiuță zice că ești din Basarabia, de peste Prut. Avem un nepot acolo, fugit din armată, *dișertor*. Scrie că oamenii trăiesc acolo mai bine. Au pământ mai mult. Și că țarul jupoaie pe boieri de piele și o tăbăcește,
11 pentru a face dreptate țăranilor.

Răutu întâmpină greutăți neînchipuite pentru a lămuri lui moș Spiridon, ca și mai târziu altor țărani din Vaideei și din Flămânda, situația adevărată. În
20 ura lor nepotolită împotriva stăpânilor de moșii, erau dispuși să creadă tot ce arunca o lumină mai urâtă asupra boierilor din țară.

Mama Gafița, o femeie posomorâtă și uscată, mai înaltă ca moș Spiridon, invită, închinându-se, pe musafir:

25 - Să poftiți în odaie, să gustați ceva din a noastre țărănești.

Răutu nu putea refuza și luă cu plăcere o cană rece de lapte bătut.

Mai înspre seară, se mai adunară câțiva vecini.

30 Răutu fu atras de figura interesantă a unui bogătaș al satului, Grigore Dobrea, un om cu fața rumenă, înalt, spătos, cu un brâu lat de piele, împodobit cu ținte de alamă și întins peste mijlocul lui, bine în carne.

Spre mirarea lui Răutu, tocmai el - despre care aflase că are peste două sute de oi - arăta mai înversunată dușmănie împotriva „ciocoilor”.

El îi explică lui Răutu în ce constau reformele culturale ale cuconiței Margot, din Vaideei, căci boierul e un bicisnic și ea îi talpa casei, - și anume că se introdusese sistemul din Muntenia: munca numită în batjocură „în dijmă”, cu „rușfeturile” de tot felul.

- Ca vârcolacii sug toată măduva din oameni...
io Muncesc ogoarele cu vitele oamenilor; și nu le dau imaș; când ară pentru ei, trebuie să dea vitelor de păscut ce găsesc sub copite...

Răutu găsea că țăranii din Vaideei semănau foarte mult cu cei din Basarabia: la port, la moravuri și la
15 grai - numai că neologismele rusești din acest grai, ca „sud”, „proșenia”, „stanavoi” sau „poezd”, se găseau înlocuite de neologismele franceze: tribunal, petiție, subprefect, tren... Cu atât mai impresionantă însă era deosebirea, din punct de vedere sufletesc.

20 Mulțumită recomandăției lui Gheorghe Oanea, consătenii săi nu se sfiau de Răutu, nu-și ascundeau ura lor feroce, care-l înspăimânta în previziunea viitorului. Și totuși stăteau ca niște robi umili în fața boierilor; își luau căciula din cap și se închinau
25 spărieți înaintea oricărei trăsuri mai bunicele, ce-o întâmpinau în calea lor.

Întors la curte, în acea primă seară din Vaideei, Răutu găsi în cerdac pe Vasilică Gârlă, tot în papuci și în halat, dar mai înviorat:

30 - Am ieșit în sfârșit, dragă vere! - îl primi el înveselit - fără dureri... Slavă Domnului!

- Dar pe unde te-ai plimbat așa de mult? - îl întrebă „verișoara” Margot, care își trăsese ciubotele

și-și schimbase fusta, luând, în cinstea oaspei, o înfățișare mai feminină.

- Am aici un prieten, student, din Ciubărești, - răspunse Răutu - Gheorghe Oanea. Am stat cu el
5 de vorbă...

Fața lui Vasilică se lungi, iar a verișoarei se întunecă.

- La anarhistul cela, - întrebă vărul - care bun-
tuluiiește tot satul?

io - Dar nu-i anarhist, e un băiat foarte cumsecade, serios și bun, foarte blând. Mi-a fost mult de ajutor...

Verișoara nu-și putu stăpâni mânia și basul ei izbucni:

ii - Ce bun, vere! - îți spun eu. E bun de ocnă, raz-
vrătește satul, îi îndeamnă să nu muncească în dijmă,
îi sfătuiește la răzvrătire! Numai cu vataві îi mai
putem aduce la muncă...

Alegerile de la colegiul al treilea, la care asistase în Ciubărești, îl lămuriseră pe Răutu în ce privește
20 situația constituțională a țărănimii, cu drepturile și libertățile ei cetățenești. Nu-i trebuia multă vreme la Vaideci, ca să-și dea seama și de situația ei economică și civilă.

25 Eremia, vechilul lui Vasilică Gârlă, cumula această slujbă cu funcția de primar în Vaideci, - și ca atare era chemat să aplice vestita lege a „tocmelilor agricole”, care, în locul legăturii personale, din vechime, dintre țăran și stăpân, crease, de fapt, o formă de exploatare mai grea: iobăgia colectivă a țărănimii față
30 de clasa proprietarilor, în bloc.

Clocotul de puteri eruptive, încă subterane, nu-1 auzea nimeni.

Intr-o zi, Grigore Dobrea, întâlnind pe Răutu la poarta țarinei, îl trase la o parte și, aruncând priviri

bănuitoare în dreapta și-n stânga, îi șopti cu manile băgate sub brâu:

- Ia să-mi spui, conașule, n-ai putea aduce aici, de peste Prut, studenți de-ai dumneavoastră, ca să le
5 crăpăm capetele, să strivim năpârcele?..

- Să-mi spui și dumneata, bădiță Grigore, - îl întrebă la rândul său Răutu. Ești gospodar bun, ai oi și ții mai multe loturi de ale săracilor. De ce tocmai dumenata porți atâta dușmănie împotriva boierilor?
10 lor? Mai mult decât cei săraci!

Grigore își scoase manile de sub brâu, își ridică pălăria de pe cap, se uită în fundul ei, o învârti puțin în jurul pumnului și o puse din nou pe ceafă, apoi îi grăi surd:

15 - Apoi, conașule, un golan ce nevoie are? El tot golan rămâne și-i mulțumit, dacă boierul îi dă un pahar de rachiu... Dar eu unde-mi pot paște oile mele? Unde pot avea o fâneață sau măcar o firtă pentru păpușoi? Să cumpăr?... Dar boierul nu vrea să vândă,
20 că-mi poate așa suga și măduva din oase, iar țăranului nu-i dă voie legea să vândă...

Răutu se sufoca în atmosfera aceasta.

25 Și iată, peste vreo două săptămâni, moș Mihai, cu mârțoagele lui, îl duce din nou spre halta rătăcită între dealuri.

Amurgea. În umbra lăsată, dispăreau treptat spinările rotunjite ale dealurilor și zidul Ceahlăului fu mistuit de întuneric. În bolta cerului se aprindeau, unul după altul, focuri scânteietoare...

30 La haltă, află cu necaz că trenul de seară plecase cu vreun sfert de oră înainte și până dimineață nu mai are altul.

Nu-1 mai ispita încă o noapte la Vaideci.

Se hotărî dar să doarmă la haltă.

Șeful, dezvățat și veșnic umflat de somn și plictiseală, îi oferi ospitalitatea.

- În sărăcia noastră, domnule, tot avem noi o ca-
5 napea în cinstea musafirului. Mă veți ierta numai
vrun ceas, pân'ce îmi voi pune scriptele în regulă, că
așteptăm o inspecție... Până una alta, jurnale n-am,
dar mi-a lăsat domnul subprefect o carte frumoasă,
îi zice *Dorul* și nu i-am mai dat-o îndărăt.

10 Răutu se trezi cu un volumaș unsuros și ferfeni-
țos, cu câteva poezii de Alecsandri, cântece popu-
lare și de mahala, precum și unele semnate de niște
poeți despre care nu mai auzise înainte.

15 își aduse aminte că nici la Vasilică Gârlă nu prea
văzuse cărți, iar dintre jurnale, îi venea cu poșta ru-
rală, cu mai multe zile de întârziere, o foaie anostă
din București...

I se strânse și inima de spaimă: Ce groaznică să-
răcie culturală vădesc aceste fapte mărunte!...

20 Șeful intră cu o sticlă mare de țuică subțioară și
cu o farfurie cu mezeluri în mână.

- Ha, ha ha! - râse el voios. Eu sunt burlac.
Trăim aici numai cu un telegrafist și cu un macagiu,
care face și pe hamalul, și pe ușierul, și chiar pe jupâ-
25 neasa! He, he, he, he! Dar tot am cu ce cinsti pe un
musafir! - începu el să orânduiască pe masă păhă-
ruțe și farfurioare.

- Ei, ți-a plăcut cărticica mea ? Ce-ai găsit acolo ? -
se uită el la pagina deschisă. A ! *O poezie* de Vasile
30 Alecsandri. E mare poet, domnule! - își închise el
ochii de admirație - *laureat*, domnule! Auzit-ai ?
Se adunase în Franța, la Paris, poezii din toate nea-
murile, ai mai mari: franțuji, nemți, englezi, itali-
eni, americani, într-un cuvânt de toate neamurile...

pentru concurs adică... și începură cu toții să-și ci-
tească pe rând *poezielele* - și franțujii, și nemții, cu
toții... Și când veni conu Vasilică Alecsandri al nos-
tru și porni:

5 *Latina Gintă e Regină*
A tuturor celorlalte ginți.
Eapoartă-n frunte-o stea divină...

- Nu mai ții minte cum mai merge... Dar e fru-
mos, domnule! Tare frumos! Cum au auzitără, dom-
nule, și franțujii, și italienii, și americanii, cu toții
ziseră: Bravo, Vasilică! halal să-ți fie! Așa poet înțe-
legem și noi! Și-i puseră o cunună de aur pe frunte.
D-aia îi zice *laureat*, înțelegi ? Adică ăl mai mare din
ai mai mari poeți ai tuturor neamurilor! Nimeni n-a
/5 fost ca românașul nostru!... Da' ce nu bei, domnule ?
Și ia din ghidemul ăsta de Botoșani, - *pervail*...

Răutu începu să regrete că nu se întorsese pen-
tru noapte la curtea din Vaideei...

Cap. IX

ELISA

La Ciubărești, găsind casa doamnei Orleanu încuiată, cu ferestrele astupate de hârtie albastră, trase la Hotelul „Ciubăr-Vodă.”

Dar orașul nu era de suferit în luna lui Cuptor. Stând vreo trei zile cu gândul la vreo altă vilegiatură și găsind că lipsesc din oraș nu numai familia lui Vasile Credință, care se așezase pentru vară la mânăstire, dar și Osmanii cu doamna, dar chiar și Knix, se hotărî să viziteze la via ei pe doamna Orleanu, pentru informație și sfat.

Dincolo de șesul Calcarinei, pe coasta înaltă a Recii, care creștea ca un adevărat munte în fața Ciubăreștilor, se găseau împrăștiate prin vii și grădini vile de toate stilurile arhitectonice - de la modestele căsuțe țărănești, până la confortabilele *cotegiuri* englezești sau pitoreștile *șaleuri*¹ elvețiene -, din care se deschidea o priveliște largă asupra orașului, a plaiurilor înconjurătoare, până la lanțul Carpaților, cu cetățuia lor grandioasă, a Ceahlăului.

Doamna Orleanu se bucură tare la vizita „pensionarului” ei, dar totuși se și îngrijoră:

- Vai de mine, domnule Răutu! -se roși ea. Nu te-am așteptat așa devreme de la Vaideei. Mi-e greu

¹ *Chalet* (fr.) - cabană elvețiană; *conac*, casă în stil elvețian (n. ed.)

să mă mut în oraș acuma... N-am pregătit încă cele trebuitoare pentru culesul strugurilor... Și nu știu dacă te-ai împăca cu ce poți avea aici...

Răutu, râzând, îi sărută mâna și iarăși se simți învăluit de aroma de pâine caldă, care parcă îi coborâse în inimă o deosebită mulțumire și liniște.

Dar doamna Orleanu, tulburată și palidă, cu urechile roșite, tăcu brusc și nu îndrăznea să-și ridice ochii.

Răutu se hotărî:

- Am venit tocmai, dragă coniță, - i se adresă cu un ton mai familiar - am venit să-ți cer sfatul, unde aș putea petrece încă vreo patru-cinci săptămâni, până s-ar mai împrăștia duhoarea din oraș;

dar văzând frumusețea aiasta de aici, mă gândesc: ce-o să mai caut în altă parte? Liniște mai multă, ca și o îngrijire mai bună ca a dumatăle nu le voi găsi doar nicăieri. Așadar, cuconiță Elisa, să facem inspecția castelului dumatăle, poate îmi voi găsi un colț și pentru mine.

Conița Elisa, îmbujorată, cu respirația întretăiată de emoțiune, abia putu spune:

- Nu e decât odăița din fund, domnule Răutu, dar... nu are altă ieșire decât prin camera în care ar trebui să stau eu cu copiii... Dimineața, nu e vorbă, eu mă scol mai devreme ca dumneata; dar seara, dumneata te culci mai târziu...

- Să vedem... Oho! - exclamă el, intrând în cămăruța ce i-o destinase - perfect! Dumneata ai să te cam strâmtorezi, dar pentru mine e perfect! Cu ferestruica asta care dă pe prisă, nici nu poate fi o mai romantică intrare și ieșire pentru mine. Iar pentru sufragerie, ce poate fi mai bine decât acolo, sub umbra nucului? În caz de ploaie, ne vom strânge și în tindă.

Și chiar mititica Luța s-a bucurat de sosirea lui „nenea” Ionică.

Răutu trăi poate cea mai tihnită fază din zbu-ci-mata lui viață, - înconjurat de o atenție și o îngrijire
5 cum nu mai cunoscuse. Dimineața, găsea la umbra nukului un samovar clocotind și un serviciu de ceai cu lapte, caïmac, unt proaspăt, toasturi sau felii galbene de cozonac cu stafide multe, cum îi plăceau.

Când, după o țigară fumată în liniște, în fața ori-
10 zontului larg întins peste plaiuri, intra în casă, cămăruța lui îl primea întotdeauna curată și parfumată de câțiva trandafiri sau de un buchet de mixandre.

Cu multă mulțumire, constată că până și ticurile lui erau observate: cărțile și alte ustensile de lucru
15 orânduite cu băgare de seamă în locurile și în pozițiile unde și cum avea el însuși mania să le așeze.

Conița Elisa era aproape invizibilă și rar chiar îi putea auzi vocea. Nu se întâlneau decât când îl ser-
20 veva la dejun sau la prânz ori când trebuia să intervină, ca să nu fie prea turburat de copii.

Răutu luă obiceiul să-i sărute mâna când o saluta dimineața sau când își lua rămas-bun pentru noapte.

Ea se deprinse cu acest omagiu, dar totdeauna se aprindea la față și ochii îi luceau de mulțumire.

Răutu, foarte preocupat de examenele de toamnă,
25 pentru cele două facultăți, stătea toată ziua la masa lui de lucru. Dar simțea multă plăcere neturburată, când o zărea trecând pe lângă fereastra lui sau îi auzea glasul potolit, - un contralt care-i trezea vagi
30 amintiri din trecut.

Când era servit în timpul mesei, se simțea adesea înduioșat de atențiuni delicate, al căror obiect era, și-i urmărea mulțumit mișcările ondulate, îndeosebi

ale brațelor ieșite din mânecile bluzei până mai sus de coate.

Strânsă de o cingătoare de piele galbenă, silueta ei, departe de a fi prerafaelită, îi dădea multă zvel-
s tetă și aer tineresc.

Adesea îi surprindea o privire, care trăda o emoție stăpânită și parcă o mirată și nemărturisită așteptare.

Simțindu-se observată, își lăsa îndată ochii în jos
io și se apuca de vreo treabă cu un surâs jenat, dar urechile ei, mici și bine tăiate, se aprindeau ca străbătute de flăcări.

Într-o zi, având nevoie de ceva, intră în bucătărie.

Elisa deretica, aplecată deasupra mesei, îi vedea
15 numai coatele goale și rotunde, în mișcări cadente, și, la spate, o dungă de gât, deasupra căreia se lăsau în spirale ispititoare câteva bucle negre.

Fu prins deodată de o emoțiune violentă, cum nu o mai simțise de multă vreme, sub regimul rigorist pe
io care și—1 impusese de la aventura tristă din Serghinsk. Se apropie tiptil și, brusc, se aplecă și-i sărută dunga trandafirie a gâtului.

Elisa rămase pe loc, nemișcată. Răutu îi puse în jurul mijlocului brațul drept și o strânse ușor la
25 pieptul lui. îi simți violentele bătaii de inimă.

Apucând-o de bărbie cu stânga, îi duse obrazul pălit la buzele-i lacome...

Albă de emoție, înfricoșată, stătea ca fascinată, cu pleoapele închise, de sub care îi scânteiau, ca sfă-
30 rămături de diamante, lacrimile.

Răutu, ca fulgerat, își descleștă brațele și fugi.

Seara, la prânz, fu servit ca întotdeauna; numai obrații conitei Elisa rămâneau îmbujorați și ochii înflăcărați.

Seara, sărutându-i mâna pentru rămas-bun, se opri o clipă privind-o drept în față, cu o întrebare mută.

Abia îi putu prinde o ușoară înclinare de consimțământ.

5 Inșă își smulse mâna, se întoarse brusc și porni grăbită, spre casă. Răutu adânc turburat, cu capul întins pe speteaza fotoliului lui de trestie, rămase multă vreme privind spre bolta cerului, care ardea tăiată de cingătoarea mistică a căii lactee.

10 Indreptându-se târziu spre ușa vilei, băgă de seamă că Elisa scosese pătucenele copiilor din odaia ei și le așeză în tindă.

Părăsi cărarea ușii și sări prin fereastra odăiței sale.

15 Se dezbracă în neștire, își stânse lampa și, cu respirația oprită, întredeschise ușa Elisci.

Prin pătratul ferestrei luminate pătrundea de afară în odaie dunga de scânteii albastre, iar candela de la icoana din colț, deasupra patului, aprindea în semiumbră reflexe roșietice în niște ochi înspăimântați, larg deschiși, immobili...

Când, în zori de zi, Răutu reveni în camera lui, fu surprins de starea lui sufletească. Se simțea potolit, stăpânit de un echilibru moral, învăluit de o caldă mulțumire, care nu aveau nimic comun cu viforul de pasiune, cu extazul și sublimizarea romantică, care îi colorau legăturile de dragoste din trecut.

25 Cuvântul de mulțumire nu era adecvat. Simțea mai mult chiar decât fericire: un marinar care reușește să-și aducă corabia, după furtunile ce-i răpeau nădejdea de mântuire, la limanul dorit trebuie să fie pătruns de aceeași încredere în sine, de același sentiment de triumf, de biruință și de stăpânire asupra destinului.

Se întinse cu voluptate în pat.

Urmărind razele răsăritului ce irizau pe fereastră din stânga perețele alb al odăiței sale, parcă își asculta gândirile și își scruta mișcărilor sufletești.

După ce își luă ceaiul, se îndreptă spre camera lui, unde știa că va găsi pe Elisa la griji.

Văzându-1 în pervazul ușii, ea se îndreptă repede spre fereastră, ca să fixeze o perdeluță ce se desprinsese din veriga ei. Răutu o prinse de mijloc și-i sărută ochii:

10 - Să stăm puțin de vorbă, dragă Lizi! - o așeză el pe canapea alături de el, fără să-i lase mijlocul. Când facem nunta ?

Elisa clătină numai în tăcere negativ din cap.

15 - Pentru ce nu, draga mea ? Am fi mai liniștiți și mai stăpâni pe viața noastră...

Elisa se lipi un moment de dânsul, învăluindu-1 în aroma ei de pâine caldă, îi aruncă o privire de recunoștință, dar își lăsă îndată pleoapele în jos și rosti încetșor:

20 - Nu, dragă Vania! - pentru prima oară auzi acest nume de când trecuse Prutul. Nu, dragă Vania! Sunt și prea bătrână pentru mata...

- Prea bătrână ? Ce-nseamnă un an sau doi mai mult?...

25 - Trei - șopti ea...

- Ei, fie și trei! Prin câte am trecut eu, sunt cu zece ani mai bătrân decât vrâsta mea.

30 - Apoi, aș pierde pensia... Numai cu venitul viei cu greu aș putea crește copiii... Mata încă nu ți-ai făcut cariera... Nici nu este drept să-ți iai sarcina copiilor... altuia... - abia i se auzea vocea. Așa, sunt sigură că nu vei sta în silă lângă mine, fiind liber, - își stăpâni ea lacrimile.

Răutu o strânse tare în brațe și-i sărută înduioșat, de mai multe ori, ochii.

Ea tremura lipită de dânsul, dar pasivă și tăcută. Apoi se liberă cu o mișcare, se ridică și zâmbind îi

5 porunci:

- Acuma ieși mata afară, ca să isprăvesc grijitul, am întârziat.

În aparență, nu se schimbă nimic în viața lor.

Spre seară, Elisa făcu, ca și înainte, patul lui

10 Răutu în odăița lui, dar scoase și pătucenele copiilor, după ce aceștia adormiră, în tindă.

Răutu, punându-și mâna pe umărul ei și cu cealaltă întorcându-i de bărbie fața spre dânsul, o întrebă:

- N-ar fi mai bine, Lizî, ca s-aduci pe copii aici, la
15 mine?... Nu ne vom împăca noi în cealaltă odaie?...

Ea, trecând de la roșăța aprinsă a feții la paloare străvezie, își clătină iarăși numai negativ capul.

În viața lor intimă, ea, și mai târziu, niciodată nu-și îngădui inițiativa îndrăgostirilor, dar Răutu
20 era sigur că oricând va fi primit în brațele ei cu discreție și înduioșată recunoștință.

Elisa își urma cu aceeași râvnă ocupațiunile de gospodină și îngrijirile pentru Răutu. Nu voi nici s-audă de angajarea unei servitoare.

25 Dar, mai familiarizată - „mai domesticită”, cum glumea Răutu -, acum, în momente mai libere, ea se așeza adesea în fața lui pentru o frântură de conversație.

Sub o aparență de simplitate și candoare, ea îi
30 dădea dovadă de o inteligență vie și mult spirit de observație.

Într-o zi, fu surprins de judecata ei.

îi ceru oarecare informații relativ la organizația socialistă din Ciubărești și, îndeosebi, despre Vasile Credință.

- Nu știu, - răspunse ea puțin intimidată. Tova-
5 rășul Credință e un om foarte bun, foarte brav și învățat... Și tovarășa Sica are o inimă de aur și un suflet mare. Dar, nu știu cum, mi se pare că ei socot că tot ce zboară se mănâncă... Sunt peste cincisprezece ani de când luptă ei dârz și cu multe jertfe pentru soci-
10 alism, cum era și sârmanul meu Nicu, răposatul... Dar nu iesă parcă nimic din lupta lor... A fost ales, odată, la colegiul al treilea din Iași, tovarășul Ion Nădejde... Dar mai mult pentru că i-au dat atunci sprijinul liberalii, - și a doua oară n-a mai fost reales... Se alege
15 acum la colegiul al doilea din D. tovarășul Bran Caroți... Dar e fecior de moșier bogat din județ și întrebuințează aceleași mijloace ca și alți candidați de opoziție în colegiul al doilea - un colegiu de mahala-gii săraci și stricați, care numai socialiști nu sunt. Mi-i
20 cam rușine să mă uit la el, când vorbește despre proletariat... Ce proletariat!... Ce proletariat poate fi într-o industrie care trăiește numai din bunăvoința stăpânirii?... Și la club, aici, să cauți cu lumânarea proletari, să-i iei de unde nu-s... sunt numai studenți și
25 câțiva băieți de prăvălie... Și toată lupta e că se adună la vreun ceai, să cânte cântecele revoluționare sau să discute, fără sfârșit, despre aceleași chestiuni...

Cap.X

AUGURII

La începutul lui septembrie, Răutu se așază din nou la Ciubărești, împreună cu Elisa, care își lăsase, până la cules, via pe seama vierului.

Orașul reînvia.

Elita, în mare parte, revenise, cum se exprimă Vasile Credință, de la „clime reci”. Iar politicienii erau toți față, în vederea alegerilor pentru consiliul comunal, întrucât, după obiceiul pământului, vechiul consiliu fusese dizolvat îndată după venirea la cârmă a albaștrilor.

In luptă se găseau numai două liste: a roșilor, în cap cu însuși „șeful” Anton Zori, și a albaștrilor, cu Andrei Coteanu. Acesta și răscoli mahalalele și îndeosebi Cazacincii, care o duceau în praznic zi și noapte, - bandele de ciomăgași aflându-se de pe acum în treabă.

Pe Răutu însă îl preocupa acum mai puțin această activitate cetățenească. Reînvia însă și viața intelectuală, care, dimpotrivă, îl interesa foarte mult, deși, pentru moment, îi dădea mult de lucru pregătirea pentru examenele care urmau să se înceapă de la 15 septembrie.

Cursurile însă se deschideau cu o lună mai târziu.

Răutu totuși, de mai multe ori, luă parte la un fel de șezătoare a boemei literare, care se strânsese în jurul lui Osmanii. Făceau parte din ea mai mulți „belferi”, tineri profesori secundari; ziaristul Leon Bermann, directorul „Secolului”; nuvelistul Simion Chetriță; profesorul de fiziologie la Academie, care purta numele ilustru de Jean Lascaride; un alt pui de boier abia venit din Paris, unde scotea o vreme și o publicațiune anarhistă - fiul primarului din Iași, care își schimbă însă ortografia numelui în Râul Dionide; un funcționar de la Regie, dintre boierii scăpătați, Vincențiu Undrea; un tânăr original, Paul Trofin, rus de origine, dar cetățean băștinaș al Ciubăreștilor, franțuzit însă prin educație.

Intr-o seară, Osmanii și Knix îl invită pe Răutu la o șezătoare - botezată de Knix sindrofie de gala -, care urma să aibă loc acasă la Chetriță.

- Are să fie o comedie mare, - anunță Knix. Vine Arghir, care nu se mulțumește cu savantlăcurile lui, ci, fiind și fălos, crede să ne epateze și pe noi cu niște versuri de ale lui... Hi, hi, hi, hi! Are să fie strașnic... - se răsucea el.

In salonul lui Chetriță, găsiră publicul în complet. Osmanii fu prins de o ciudată enervare.

Striga că adunarea trebuie să urmeze cu stricteteț ritualul Societății Academice, odată ce trebuie să cinstească, în sânul său, pe cel mai ilustru membru al acesteia. Și, grav, salută pe Arghir, care își îngroșa gușa, nefiind sigur dacă trebuie să-1 ia în serios sau în glumă.

Înșiră scaunele în rânduri, afirmând că rândul întâi este pentru cei mai ramoliți. Dar așază în față pe Jean Lascaride, cu capul lui de faun și ochi vii; pe vi-oiul jurnalist Leon Bermann, sprinten, cu frizura-i

creață și bine îngrijită; pe blondul Râul Dionide, fasonat în stilul poezilor din Montmartre; se așează și el lângă acesta, luând alături pe indispensabilul Knix.

- Iar tu, frate Simioane, - porunci lui Chetriță - } să prezidezi. Ești gata să întreci pe marele nostru *gaga* I. P. Motoc. Și dumneavoastră, ilustre domnule Arghir, - se adresă oaspelui cu o extremă deferență - să luați locul de cinste în capul mesei.

Chetriță, care își fasonase capul *à la Gogol*, deschise ședința.

Pe când un profesoraș de gimnaziu își citea un studiu soporific despre Antioh Cantemir, iar amfitrionul, o nuvelă sentimentală și prea romantică, intitulată *Răzvan și Rodica*, - Osmanii nu-și găsea loc de nerăbdare, parcă ședea pe cărbuni: se învârtea pe scaun, tușea, ofta, se repezea la fereastră s-o deschidă, exclamând: „Uf ce căldură!” Apoi din nou o închi-dea: „Ah! trage, frate, trage!”

La o frază a conferențiarului, că arta ar fi „un di-
20 amant rar și scump”, îl bruscă:

- Taci din gură, domnule, dacă nu te pricepi! Ce diamant, domnule? Arta e un băligar peste care a suflat Dumnezeu! De aceea pute când nu e suflu divin: rămâne numai băligarul...

25 In sfârșit, veni și rândul lui Arghir. Acesta, în picioare, își ridică bărbia ascuțită în sus, își vârî *napoleonic* mâna în deschizătura vestei, sub cocoșa din față.

Osmanii țistui:

- Ssst! Tăcere, tăcere! - și înțepeni în extaz, în
30 fața lectorului.

Knix se ridică și, solemn, cu manile lui tremurătoare, puse în fața lui o carafă cu apă și un pahar.

Arghir, cu o voce stridentă, vesti:

- Poemul filosofic: *Omul!*

în fraze grandilocvente, bipedul omenesc era coborât în fața grandoarei creațiunii și fu comparat cu viermele, care râvnește slava soarelui.

Aici Osmanii îl opri cu o familiaritate brutală:

5 - Frate Arghire! Scoate viermele!... Scoate, dragă, viermele, că-mi vine leșin!

Autorul protestă:

- Nu se poate, domnule Osmanii. Nu se poate! Vei fi dumneata poet, dar nu ești filosof!...

io Osmanii se apucase cu **manile** de pânțece.

- *Hua!* - imită el un sunet caracteristic - *Hua!* Scoate mormolocul, frate, mor...

Knix sări din scaun și, ajuns la fereastră, scoase capul afară și prelung, cu o artă inimitabilă, reproduce un concert întreg al călătorilor în spasmele
n boalei de mare.

- *Hua, hua!* am murit!...

Publicul se zvârcolea în hohote. Dionide sărea în scaun. Chiar aristocraticul Jean Lascaride nu-și
20 putea stăpâni râsul.

Bietul Chetriță, năcăjit în calitatea lui de amfitrion, nu știa cum să-i potolească pe Osmanii și Knix și să-1 ogoiască pe Arghir, care, supărat, se repezi să plece.

25 - Nu te supăra, domnule Arghir! Așa e obiceiul la noi și nu lua în tragic schimonosirile acestor caraghioși. Fii bun, citește cealaltă bucată. E foarte frumoasă. Foarte frumoasă, în adevăr, - asigură el cenaclul răzvrătit.

30 Arghir își relua postura napoleonică și anunță solemn: *Balada sabariană*.

Urmă în hexametri pompoși balada: Nesfârșirea desertului... La orizont se taie în cerul cenușiu

palmierii zvelți ai Oazei... Și trudnic se îndrumază spre ea șirul de cămile ale caravanei... In zarea sură, enorm, răsare regele deșertului - leul... Privește, apoi se întoarce... și se șterge mistuit în dezolarea arămie...

5 Osmanii sare în sus, își ridică scaunul și, furios, îl trânteste pe podea.

Tremurând de mânie și grosolan, cu cruzime, îl interpelează pe autor:

- Bine, măi, Arghir! Țăla e leu, măi ? Așa e leul,
10 măi ? E un cănel ! Măi Knix, ce zici tu ?

- E o javră, o oaie râioasă!

- Domnule Lascaride, ești un om purtat prin lumi. Ai văzut așa leu ? Asta-i leu ?

Lascaride se îndoia în hohote. Și toată audiența
15 se stingea în lacrimi de batjocură...

- Stăi, frate, să-ți arăt eu cum îi leul! - își luă vesta, o aruncă jos cu ciudă. Măi Knix, să-i arătăm noi cioflingarului cum este leul!

Knix îl imită. Apoi, suflecându-și mânecile, din
20 două părți se năpustiră cu ghiarele răsfirate asupra lui Arghir, cu răgete de furie.

- Hrrrr! Hrrrr! Vino la tata, puiule! Hrrrr!

Și-și înaintară ghearele spre gâtul lui Arghir.

Bietul Arghir, pierzându-și cumpătul, exasperat,
25 în zadar încercă, întâi, să se tupileze la spatele lui Chetriță; fugărit apoi în jurul mesei, peste scaune, fu, în sfârșit, prins de guler, ridicat pe sus și scuturat de cei doi lei.

- Hrrrr! Nu vezi că ești javră ? Hrrrr!

30 Cu greu scăpat din mâna nebunilor, palid, sughițând de plâns, fugi pe ușă.

Osmanii căzu la pământ și se tăvălea pe jos, nu se mai știa dacă de răs sau de furie.

Toată asistența se cutremura în paroxism. Lui Răutu i se făcu milă de nefericitul poet, fu chiar indignat de cruzimea cu care fusese tratat.

- Ai fost prea crud. Chiar dacă omul ți-e antipatic
5 și n-are talent, nu este iertat să fie luat în batjocură!

- Ce antipatic ? II ador, frate, că nu e numai prost, dar e și fudul. Cum a zis ăla: Un prost care nu-i fudul n-are niciun haz! Dar acesta-i o grădină! Să știi însă că-i și rău ca o javră turbată, otrăvește
10 mințea copiilor... Ai să vezi când îi vei urma cursul.

- Bate capul studenților, - interveni și Knix - că Moldova se trage din *Montes ova*, iar Bârnova din *Barrinum ova* - ouă de elefant!...

Răutu aștepta cu multă nerăbdare deschiderea
15 cursurilor universitare.

Arestat imediat după examenul de maturitate și expedit apoi în Siberia, zece ani a visat despre universitate - „templul științei”.

Cu toate ponegririle lui Vasile Credință și ale
20 lui Osmanii, urcă emoționat, cu pietate, scările Academiei, până la auditoriul Facultății de Drept, pentru lecția de drept penal a profesorului Nifon Dimitrescu. îl însoțea, mai mult din curiozitate, și normalistul Anton Vădrășcan.

25 Cu mirare, nu găsi în sală decât vreo patru studenți.

- Dar unde sunt ceilalți ?..

- Da' nu vin mai mulți, - răspunse cu indiferență Vădrășcan. La drept vorbind, nici nu prea
30 avem ce căuta aici; ai să vezi...

- Dar ce întârzie așa Dandanache ? - căscă unul din studenți, uitându-se la ceas. Au trecut peste zece minute și e, de obicei, exact...

Răutu se pregătea, ca la o comuniune, să asculte prima lecție universitară.

Peste alte vreo zece minute, în auditor năvăli un om înalt, corpulent, mustăcios, cu o havană în gură,
5 cu o pălărie lăsată pe ceafă și cu un macferlan cu aripi lungi, aruncat pe spate. Se repezi la catedră, aruncând pe masă un volum gros și-și lăsă cu neglijență, pe un scaun, mantaua și pălăria.

- Mă băieți! - începu el gâfâind. Am întârziat.

io A ieșit din mine o tenie de treizeci și cinci de metri... Moașa aceluia care a... fătat-o! Nu face nimic, ajungem noi... De altfel, găsiți toate în cartea mea; costă numai o sută de lei... Vedeți ce volum gros e?

li Lecția se reducea la un fel de exegeză a textului **co-**dului, profesorul nici nu-și prea îngăduia comentarii proprii, ci tot, după carte, cita pe autorii străini.

- Iată, domnilor, ce spune *Garraud*... De altă părere este *Ortolan*... sau *Faustin Helie*... *Boitard*... *Tissot*...

20 Citațiile erau din când în când întretăiate de tri-vialități sau chiar obscenități, rostite și rumegate cu voluptate.

- Adulterul, domnilor, după o concepție, trebuie să fie un delict - căci de ce să bagi două săbii într-o teacă? Iar după altă concepție, de ce să nu
25 bagi, dacă intră?... Adulterul este pur și simplu violarea unui contract; căci căsătoria nu e decât un contract, prin care părțile se obligă să mănânce o lună de zile miere și restul vieții... rahat...

30 Și, curios, exegetul insipid și pornograful neînfrânat nu scăpa niciun prilej de a cita, cu lacrimi de înduioșare, pe Racine sau Corneille, din care putea înșira pe de rost pagini întregi.

Așa, comentariile picante asupra adulterului îi sugerară pe neașteptate comparația dintre icona

tragică a Phedrei și pasiunea ei vinovată, cu figura virginală a Aricie, - și îndată și începu să declame, înduioșat, în stilul autentic al Comediei Franceze, monologul lui Hippolyte:

i *Presente, je vom fuiss, absente, je vous trouve;*
Dans le fond des forets votre image me suit;
La lumiere du jour, Les ombres de la nuit,
Tout retrace a mesyeux Les charmes que j'evite...'

io Noul student al Academiei Ciubărene rămase foarte intrigat să asculte prelegerea de filosofia dreptului a d-lui *Giorgie P. Motoc*.

Fusese exasperat la cetirea cursului lui imprimat de *Philosophi'a Dreptului*, - nu înțelesese nimic!

15 Ii era rușine să mărturisească prietenilor atâta ignoranță a termenilor științifici și nepriceperea stilului literar.

20 Ii zăpăcea și ortografia prea deosebită nu numai de aceea pe care și-o ticluise din Siberia, după gramatica lui *Doncev*, dar și de aceea pe care o găsea zilnic în ziare.

„Ce-i asta? - se întreba el - o ortografie specific filosofică?”

25 De mai multe ori, încercă în zadar să rumege diferitele pasagi chiar din primul capitol al cursului, intitulat: *Obieptulu și carapterii Philosophieii Dreptului*:

„Puterea sociale se nasce ca o necesitate indeclinabile, dera este mărginită de titlu'a si de scopulu seu...

' „...In orice parte/ Vă ocolesc; și sufăr când îmi sunteți departe./ Vă văd aieva, doamnă, în cadrul adumbrat, în tremurul luminii, în blândul asfințit,/ Pe țarmurile mării, pe-ntinderea albastră,/ întreaga mea gândire e-n stăpânirea voastră.” (Jean Racine, *Teatru*, București, ESPLA, 1959, p. 271; trad. Tudor Măinescu.)

Inteligenti'a umana inse naturalmente si esentialmente aptiva, i reclama perfeccionamentu...

Poporii ce nu progredescu, decadu; avemu de doveda națiunile orientali...

5 Nu poate fi unu confliptu intre puterea sociale si libertate...

Legea este unu diptatu al rațiunii...

Desiguru in teoria abstracta nu potu fi legi repumnanți intre dinsele. Contredicerea fiptiva procede
io numai fiendu ca nu pote omulu se întielega acurata-
mente rațiunea naturale, seu nu pote descoperi ade-
văratele reporturi a doue principie aparentamente
discrepanți reciprocamente...

Judecatoriul resolve opusetiunile in faptispecie
15 singularie, dera nu pot respinge postulatul creden-
ției religioase...

Caci credenti'a este voenti'a indireptata spre celu...

Dera daca Domniadeu are fienti'a, omulu are unu
sufletu nemuritoriu; iara daca are un sufletulu nemu-
20 ritoriu, omulu are si unu liberu arbitru. Liberulu ar-
bitru inse postuleza libertatea politica..."

O jumătate din prelegerea domnului profesor
Giorgie P. Motoc fu consacrată corecturii numeroase-
lor „errata” și ameliorărilor stilistice ale cursului său.

25 Profesorul indica pagina și rândul textului și
cum trebuie să fie înlocuite greșelile.

De la prima „corectură” însă, Răutu fu lămurit:

- Domnilor! - își începu domnia sa dictatul -
la pagina... rândul... ștergeți cuvântul *judet* și să-1 în-
30 locuiți cu *intelect*...

Pronunța ca toți oamenii, chiar cu un sensibil ac-
cent moldovenesc. Schimbarea se referea la „sinoni-
mii”: *judet* - *intelect*... dar ortografia se menținea:
judetiulu - *inteleptulu*!...

Oricât de studios ar fi fost Răutu, nu mai putea
dori nimic de la Dumnezeu, - precum nu se mai pu-
teau aștepta la nimic de la un asemenea *profesore*...

Cei mai mulți din colegiul profesoral al Acade-
i mieii Ciubărene nu se ridicau deasupra acestui nivel.

Profesorul de istoria limbii române - ilustrul
președinte al „Cohortei libere și independente” -,
aproape la fiecare prelegere ataca, de pildă, pe Emi-
nescu - care abia murise -, sub cuvânt că poezia
io lui ar fi antiromânească; și ca dovadă cita versurile,
schimonosindu-se:

*Ea se uită... Păru-i galbăn,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
n Toate basmele s-adună...*

- Phe! - sau:

Fruntea albă în părul galbăn...

- Ba încă:

Fața pală-n rațe blonde, chip de inger, dar femeie

20 - Ba:

Rășfiratul păr de aur peste perini se împărăștie

- Și tot așa, fraților, înainte: și

O fucă e de rege, blondă în diadem de stele...

- Și:

25 *Ochii ei cei mari albaștri, de blândețe dulci și moi...*

- Și: „Cosița bălaie” în sus și „capul blond” în
jos... Ce-i asta, domnilor? Unde o fi găsit dumnea-
lui atâtea copile bălaie? - exclama profesorul. Ro-
mâncele noastre sunt oacheșe și arzuie!...

30 Bietul om nu putea înțelege că pur și simplu s-a
întâmpat ca iubita lui Eminescu să fie blondă...

Și „screamăturilor” astea blege” îi opunea creațiunile lui din *Chiote de aramă*:

5 Hai la trântă măi voinicî,
Daținăvală-n inimici!
Pentru-o fată minunată,
Prea subțire de mijloc,
Cu ochi negri ca de foc,
Și la gură
Ca o mură.
io Dați năvală, nu slăbiți, -
De amor să n-o feriți!...

Hopa-hopa, hopa-hop!
No! cu vorbe nu mă-ndop!...

Dar pe toți dascălii Academiei îi întuneca prin
15 originalitatea concepțiilor și curajul de novator eruditul *sorbonian* de la catedra de geografie. Ca geograf, se credea specialist - și singurul competent - în toate științele imaginabile, fiindcă toate se petrec pe pământ sau cel puțin pot fi văzute de pe pământ.

20 Multă vreme, Răutu nu-și putea veni în fire, după singura lui prelegere la care asistase, - consacrată, dragă Doamne, geografiei Imperiului Rus.

Din prag, descendentul marelui Ion Argyropulos, prin poza capului, ca și prin mișcarea ondulată a coaselor sale, manifesta conștiința importanței sale
25 și încrederea în impresia ce producea asupra celor cinci-șase imberbi din auditoriu...

De la primele cuvinte, subiectul anunțat al prelegerii fu uitat pentru un *ex-curs* bombastic asupra misiunii istorice a României: savantul profesor își numea
30 abaterile de la subiect *ex-curs*, - în opoziție cu cursul.

Cursurile erau rare, înecate mereu, ca și de data asta, în *ex-cursuri*:

O expunere confuză care, din digresiune în digresiune, ajunsese la revărsări melodramatice, la Învec-
hi tive și incriminări împotriva necredincioșilor - adică a lumii întregi -, la profetizări asupra viitorului neamului românesc și, mai cu seamă, la glorificarea supraomeneștei sale personalități, care, de altfel, se identifica cu acest neam.

10 - Domnilor! - oficia proorocul geografiei - de la țărmurile Mării Baltice și ale vechiului Pont Euxin, până la nesfârșirea Oceanului Pacific... he!... se întinde Imperiul Țarilor - a șasea parte a globului pământesc... la adăpostul piepturilor de oțel ale
11 strămoșilor noștri... he!... care au stăvilit invazia semilunei... he!... Nerecunoscătorii!... Noi, românii, am dat fermentul, mulțumită căruia a încolțit și s-a dezvoltat cultura rusească... he!... Noi le-am dat pe marele și învățatul mitropolit Movilă, noi le-am
20 dat pe iscusitul diplomat spătarul Milescu... he!... Noi le-am dat pe cel mai mare poet al lor, Antioh Cantemir... he!... Și marele lor general Suvorov, ca și însuși Napoleon, au învățat strategia și tactica nemuritorului nostru Mihai Viteazul, plagînd în
25 Alpii Elveției operațiile din Carpați...

Oratorul izbi din răsputeri cu ambii pumni în masa de sub care studenții puteau zări numai nasul lui coroiat și bărbia-i ascuțită:

- Faimoșii istorici ai Apusului ignorează că în-
30 sași Marea Revoluție Franceză a fost inspirată de răzvrătirea eroilor și a mucenicilor neamului nostru Horia, Cloșca și Crișan... he!...

Oratorul, cu pumnii încleștați, încheie cu blesteme împotriva fiilor denaturați ai națiunii, care „se

jidovesc în admirația cuvintelor deșarte ale demagogilor și ale anarhiștilor, care he!... otrăvesc inima și creierul tinerilor găunoși... he!... Ei desconsideră pe savanții țării... he!... pe țăranul nostru în haina
5 lui albă, din carul strămoșesc, dus în pas mândru de boii noștri pitorești, cu coarnele lor mărețe..."

Răutu fu silit, cu năcaz, să constate că cei mai serioși dintre profesorii Academiei se mărgineau doar la exegeza mai mult sau mai puțin elocventă a textelor sau, în felul lui Dandanache, la compilații insipide din autorii străini, fără nicio preocupare adevărat științifică și fără nicio înălțare de gândire.
10

Chiar și acei care făcuseră studii serioase în străinătate, de cele mai multe ori după ce-și ocupau catedra, se mulțumeau să redacteze un curs, care rămânea neschimbat în tot timpul carierei lor profesoriale.
15

Îi sterilizau, poate, lipsa de focare și de interese intelectuale în țară și desigur că îi descurajau și băncile pururea văduve de studenți din auditoriile lor.

Răutu renunță să mai frecventeze cursurile, chiar după sfatul profesorului său de arheologie, Alexe Themistoclide, care, împreună cu fizicianul Carol Peters, erau aproape singurii profesori ai Academiei care puteau face cinste oricărei universități
20 occidentale.

- Ce să cauți la palăvrăgii ăștia ? - bufni arheologul, ursuz și repezit, aproape smulgându-și mustățile de ciudă. Ce să cauți la ei ? Cel mai cu moț dintre ei, papugiul de la Sorbona, ca să se arate mai dihai decât zărghitul cela din Sibiu, cu chiotele lui de...
30 halva, a avut nerușinarea, - spre a dovedi, dragă Doamne, că Dobrogea ar fi fost pururea pământ românesc - să citeze un vechi text grecesc, după care

arhimandritul unei mănăstiri de acolo ar fi purtat un nume românesc. Dar textul nu vorbește, frate, nici despre arhimandrit român, nici despre mănăstiri, ci numai de o bandă de tâlhari cu atamanul ei. Ce poți
> învăța, frate, de la asemenea profesori ?!

Răutu se convinsese că - după vorba lui Vasile Crediță - cel mai cuminte e să caute numai să pună cât mai repede mâna pe vro „batalama” sau două.

Se puse dar să se pregătească intens pentru examene.
IO

Venea rar în contact acum chiar cu poetul Osmanii și cu boema lui.

Acesta însă îl introdusese într-un cinaclu literar interesant, deși cam prea puțin potrivit cu mentalitatea unui revoluționar crescut sub înrâurirea curentelor dominante în mediul intelectualilor ruși.
>

Cercul, prezidat de profesorul de psihologie Ipolit Mircescu, care studiasse în Germania, nu numai că ducea o luptă înverșunată împotriva „Cohortei libere și independente” și a „Fracțiunii democratice și liber cugetătoare”, dar afișa și supremul dispreț pentru „Franța coruptă și degenerată”.
20

Nivelul lor cultural, cu mult superior celorlalte varietăți de intelectuali ai Ciubăreștilor, atrăgea totuși pe Răutu. Și, mai târziu, se legară chiar oarecare raporturi mai prietenești între el și cei mai puțin „ruginiți” din corifeii cercului.
25

Cap. XI

CONGRESUL ȘI „VARIETEUL PARIZIAN”

Pentru moment, în afară de studii „academice”, pe Răutu îl preocupă problema socialismului din România.

În săptămâna Paștilor, un an după instalarea lui la Ciubărești, avu prilejul să plece la București pentru a asista la ședințele congresului partidului socialist, care urma să se adune în Duminica Tomii în Capitală.

În gara Pașcani, prinse trenul accelerat Cernăuți-București.

Vagonul de clasa a doua, pentru care avea biletul, era mai mult decât plin, încât fu silit să stea în coridor.

Acolo fu zărit însă de Răul Dionide, care mergea și el la București pentru congres:

- Bună seara, rusule! - îl salută jovialul „tovarăș”, încotro?

Răutu se resemnase de mult să fie categorisit „rus” în România, precum era veșnic poreclit „moldovanul nostru” între rușii din Siberia.

- Dar de ce stai în coridor? N-ai loc? Ce-i cărpănoșenia aceasta? În țara asta, nici în clasa întâia nu scapi de ploșnițe, iar aici, la sigur te umpli și de păduchi...

Și apucându-1 de subsuoară, boierinașul român, cu fasonul de boem din Montmartre, îl trase după sine:

- Hai cu mine! Am în compartimentul meu numai vro doi ramoliți... Dar îi voi scoate pe aceștia de acolo. Vom rămânea singuri... Pst! Pst! Conducător! - porunci ritos - diferența de clasa întâia pentru domnul!...

Răutu se trezi astfel într-un compartiment de clasa întâia, în care se găseau, după cum îi prezentă Dionide, un profesor de limba elenă din Iași, Aristide Papamihali, care trecea drept român macedonean, în ciuda înfățișării sale de palicar grec, și celălalt - colonul Mitică Jonea, un bătrân boierinaș din Moldova, un om blând și modest, dar fire talentată, poate chiar cu prea multe talente - pictor, pianist, scriitor; în toate aceste arte „făcea o figură bună”, dar nu excela nici într-una.

Fără avere și îngreuiat de copii mulți, el era silit să facă, împotriva firii sale, politică militantă, ca să-și asigure existența.

Abia așezat pe canapea, Răul Dionide, pe care numai ochii săi albaștri îl trădau, începu să povestească cu voluptate orori despre perversiunile și orgiile din lupanarele Parisului.

„Macedoneanul” Aristide exulta și supralicita cu vechi anecdote turcești, care nu se prea deosebeau de decadentismul „modern” de pe malurile Senci.

Pudicul conu Mitică se rușina. Din timiditate, însă, nu îndrăzni măcar să protesteze și părăsi tiptil compartimentul, în căutarea unei societăți mai cuviincioase.

Papamihali își strâmbă curios nasul și apăsându-și degetul puțin deasupra sprâncenii, râse înfundat:

- Hu-hu-hu-hu!... E coana Veta rușinoasa!... Nu știi cum, de pudic ce este, și-a putut face cei

opt copii, cu manierele astea de fată de pension...
Hu-hu-hu!...

Râul însă schimbă îndată subiectul conversației, povestind despre diferite atentate anarhiste din
5 toate țările lumii; nu mai vorbea decât despre bombe, revolvere, pumnale... Apoi îl făcu pe Răutu să-i dea relațiuni despre mișcarea teroristă din Rusia, despre recente atentate împotriva familiei imperiale și a demnitarilor Curții din Petersburg.

10 Și, deodată, îl întrebă în 'șoaptă sinistră, - numai ochii cu pleoapele strânse îi râdeau:

- Dar cele cinci kilograme? Unde le ai?... Acolo în geamandan?

15 Și-și aruncă privirea spre rețeaua de bagaje deasupra capului lui Aristide Papamihali...

Palicarul macedonean păli și, înspăimântat, fugi și el în coridor.

20 Dionide, foarte, grav, făcând cu cinci degete resfricate o promisiune conductorului, închise ușa, trase perdeaua și se-ntinse, triumfător, pe canapea.

- Culcă-te, rusule! Așa trebuie tratată bur-tă-verzii noștri!...

Răutu se trezi, fără voie, complice al acestei neobrazări, dar nu avu energia să protesteze.

25 Străzile capitalei păreau a reproduce, în mai mare, aspectul Ciubăreștilor: străzi, mai nouă, largi, dar rău pavate, întretăiate de ulcioare primitive, strâmte și întortocheate, care, spre periferie, nu lăsau chiar nimic de dorit în comparație cu Ciubăreștii; curți
30 vaste, nenumărate locuri virane; cocioabe quasi-africane, alături de construcții moderne și palate luxoase, - toate lățindu-se într-un spațiu care ar fi putut îndestula și marile capitale ale Occidentului.

Congresul socialist se adună în sala „Dacia”.

Răutu ocupă un loc în galeria puțin populată, mai mult de femei și adolescenți, - probabil din familiile congresiștilor.

s Pe scenă, la o masă, era așezat biroul, prezidat de teoreticianul și publicistul Gheorghe Război-Vrânceanu. Vasile Credință îndeplinea funcțiunile de secretar.

In momentul când Răutu se așeză în banca lui,
/o vorbea un bătrân foarte decorativ, cu o barbă lungă, moș Costache Popovici, îmbrăcat ca un mahalagiu din Tătărași - vestitul cartier al Iașilor...

- Apoi, tovarășilor, de ce vă căinați că nu avem gazeturi ca oamenii? - sună accentul lui moldove-
/s nesc, care dădea cuvântării sale o notă și mai agresivă, când se îndrepta către un grup de intelectuali tineri. Ia să mai lăsați din ghetele cele galbene și din cămeșile cele subțiri, cu legături de mătăsa și haine ca la *afișeri!*... Și să mai dați pentru gazeta noastră
20 muncitorească, cum dăm și noi golani!...

Un căruțaș de la periferia capitalei, Gheorghe Chiricuță, dădu congresului o notă și mai pitorească, deși nu tocmai potrivită cu doctrina marxistă:

- Ne-au prăpăditără, domnilor, - se tângui el,
)" cu brațele ridicate în lături - ne-au prăpăditără li-ghioanele jidovești!... Suntem căruțași băștinași, cetățeni de la Gropile lui Ouatu, dar onor. primăria își bate joc de noi... A dat nisipul în concesiunea jidani-
lor! Ai?...
io

Fatalitatea voi ca cetățeanului de la Gropile lui Ouatu să-i urmeze la tribună un entuziast - încă tânăr, dar cu un aspect neîndoielnic de fizic -, Avram Eisenstein, calfă de croitor.

Accentul lui caracteristic ar fi putut provoca un surâs, dacă nu se vădea o adâncă convingere și o captivantă sinceritate din fiecare gest și fiecare cuvânt al lui:

5 - Tovarășii! - exclamă el cu avânt - tovarășul Ion Alexandrescu a spus că proletariatul vine!... Oii!... Dar nu vedeți că deja a venit! Nu este aici? Nu este hoitul burghezimii deja în putrefacțiune?... Să trageți cu nasul!... Oii-oi?...

10 Vasile Credință, după o șoaptă a președintelui Război-Vrânceanu, se crezu dator să ia cuvântul pentru a aplana conflictul internațional între Gropile lui Ouatu și Calea Dudești:

11 - Lupta de clasă... Exploatarea capitalismului mondial... Solidaritatea proletariatului... Proletari din toate țările, uniți-vă!...

20 în momentul în care ocupă tribuna un alt vorbitor, se apropie de Răutu, râzând prietenește, o duie mică de statură și vioaie ca o sfârlează, foarte oacheșă, cu un păr creț, tăiat băiețește:

25 - Ești domnul Ion Răutu, basarabeanul sau - cum spune tovarășul Credință - siberianul? Mă recomand - Sidonia Alexe... Ce impresie îți face congresul?... și România, după Siberia?... A!... de mult am vrut să cunosc pe vreunul din eroii revoluției ruse, cum văd că, desigur, ești dumneata. Barba dumitale... chipul acesta de Christ... îmi vorbesc așa de mult!...

30 Răutu abia putu prinde frânturi din cuvântarea oratorului de pe scenă, care, slăbuț din fire, tuna, în ciuda aspectului lui juvenil și delicat, cu o voce sonoră și armonioasă.

Vorbea nu fără duh:

- Tovarășilor, să nu luați graiul pitoresc al tovarășului Chiricuță ca un atac la solidaritatea

internațională... El ne-a învederat numai solidaritatea burghezimii, manifestată în conspirația dintre patriotica noastră primărie și speculanții din sânul burgheziei evreiești... Acestei solidarități, noi opunem frăția proletariatului, fără deosebire de naționalitate și credință religioasă: odată ce tovarășii Chiricuță și Eisenstein merg umăr la umăr la asalt împotriva cetății capitaliste, aceasta se năruie - e și năruiță, strivind sub dărâmurile sale, cum spunea io tovarășul Eisenstein, hoitul burghezimii în putrefacție. După acest congres, care-i dă lovitura de grație, astupați-vă nasurile, tovarășilor!...

15 - îl ascultați pe Todi Baclava? - nu contenea, la întrecere cu vorbitorul de la tribună, și tovarășa Sidonia. E foarte drăguț... E cel mai mare orator al nostru... Scriitor cu mult talent... Un publicist foarte spiritual și caustic...

20 Totodată, ea saluta în dreapta și-n stânga, trime-tea bezele unor fetețe din galerie, făcea semne de invitație - cu capul și cu mâna - unor adolescenți, care, curioși, le supravegheau conversația.

Apoi brusc:

25 - Ah! Am și uitat! îmi face atâta plăcere să stau de vorbă cu dumneata (Răutu nu avusese chip să scoată un cuvânt!)... și, uite, președintele, tovarășul Război-Vrânceanu, mă fulgeră, îmi spusese să te duc în loja intelectualilor... Hai!

30 II apucă de mână și cu salve de răs nestăpânit, care-i descoperă dinții mari neregulați, îl trăgea după dânsa.

Răutu de mult băgase de seamă o lojă misterioasă de avanscenă, drapată de jur împrejur de perdele roșii, grele.

Fu nespus de mirat găsind acolo pitiți în dosul draperiilor, pe lângă vechile cunoștinți din Ciubărești, ca profesorul Jean Lascaride, domniul Paul Trofin și Vincențiu Undrea, și alți intelectuali
5 din Capitală, mai cu seamă din corpul didactic de diferite grade.

La o întrebare mută a lui Răutu, un domn masiv, înfundat adânc în fotoliu, îl lămurii alene:

- Unii din noi nu suntem încă definitivi... Alții
10 sunt funcționari de carieră... Pentru ce să ne expunem prigonirilor?...

Pe scenă, un tovarăș înalt, cu un lung barbișon negru, care tremura la fiecare cuvânt, anunța cu gesturi largi:

15 - Victoria noastră, tovarășilor, e sigură și apropiată!... Avem numărul! - un gest larg spre sală. Avem și inteligența! - o privire discretă spre perdelele trase ale lojii intelectualilor...

Congresul fu încheiat cu o conferință savantă
20 și anostă a președintelui, care își dovedi cultura germană, prin rumegarea neînduratelor teze ale marxismului „ortodox” de dreapta: concentrarea capitalurilor și a întreprinderilor industriale... organizarea proletarietului... revolta forțelor productive... învelii
25 șui societății burgheze crapă... dezvelind societatea socialistă...

După închiderea ședinței, tovarășul Război-Vrânceanu îl invită pe Răutu la ședința „delegației permanente a comitetului executiv al Partidului
30 Social-Democrat al Muncitorilor din România”...

Cu toată rostirea lui pompoasă, Război-Vrânceanu, cu barba lui marxistă, îi făcu lui Răutu impresia unui om blând și simpatic, deși desfigurat de

O asimetrie provenită din încrustarea unui ochi artificial în cavitatea stângă a feței.

Răutu obiectă, jenat, că nu este membru al partidului.

s Aici însă interveni, lovindu-se cu pumnul în piept, singurul deputat al partidului, tovarășul Caroți.

- Un erou și martir al revoluției, care s-a jertfit în lupta aprigă împotriva țarismului, revenind la lumină din întunericul ghețurilor siberiene, ne este tovarăș
10 indiferent de orice formulă statutară!...

- *Voyons*, Răutu! - se amestecă, cu grăsearea lui teribilă, și Jean Lascaride, pe care-l cunoscuse din Ciubărești - nici eu nu sunt înscris încă în partid, *mais ce sont de braves garçons!*... Cât despre delegația lor abracadabrantă, *je m'en fous!*... *Mais on fera la bombe apres!*... Avem să petrecem... *Ily a de droles de types parmi eux!*... Unii chiar *intelijenți!*...

Răutu nu fu ispitit de gândul la „bombă”!... Dar rămase foarte perplex după ședința congresului, în care toate discuțiile se mărgineau la abstracții
20 lipsite de orice interes practic sau la sonorități deșarte, - afară doar de ieșirea tovarășului Chiricuță, care însă nu avea nimic socialist...

în delegație, însă, se discută numai vecinica problemă a jurnalului de partid: muncitorii nu contribuie cu nimic, nici cotizațiile nu-și plătesc, nici
25 ziarul nu-l citesc...

- Atunci de ce îl scoateți? - exclamă Răutu și puse ritos vecinica lui întrebare: - Care sunt perspectivele pentru partidul dumneavoastră? Pe ce
30

¹ Sunt băieți buni (fr.)

² Printre ei sunt tipi nostimi (fr.) (n. ed.)

elemente sociale se poate rezema social-democra-
 ția, în acest stat de țărani înapoiați?... Am asistat la
 alegerile din Ciubărești... Am vorbit cu țărani...
 Am impresia că nici măcar un regim feudal nu s-a
 născut încă aici... Nu aveți acea nobilime care, în
 Apus, a îndeplinit o misiune istorică... Și doar sun-
 teți în vecinătatea imediată a Rusiei țariste și în ca-
 lea ei spre marea liberă... în istoria mondială nu veți
 avea vrun rol decât prin lupta împotriva țarismu-
 10 lui... în loc de a vă juca de-a emanciparea proletaria-
 tului neexistent - dacă facem abstracție de victimele
 industriei parazitare întreținute din budget -, mai
 bine să vă gândiți la dezrobirea țăranimii și la intro-
 ducerea unui regim democratic - cât de modest și
 15 cât de burghez...

Nu i se opuse decât o nouă versiune a disertației
 lui Război-Vrânceanu, pe tema „proletari din toate
 țările, uniți-vă”, și gesticulația melodramatică a to-
 varășului Caroți.

20 - *Allons, compagnons!* - îi întrerupse, lățindu-și
 în răs gras chipul lui de faun Jean Lascaride - mer-
 gem la Varieteul Parizian, să luăm câte o bere!

Răutu se scuză.

în camera lui de la Hotel Regal, multă vreme ră-
 25 mase aprinsă lumina.

Îl năvăliră amintirile din primul an scurs în
 „țara-mumă”:

Carantina din Iași... „clubul” din restaurantul
 Hotelului Traian... campania electorală... țărani din
 30 Vaideei... intelectualii cu cenacele lor... cursurile de
 la Academia Ciubăreană... și acum - „Partidul So-
 cial-Democrat al Muncitorilor din România...”

E cu puțință pentru dânsul să se adapteze la
 acest mediu? Pentru ce să se înăbușe aici, străin,
 vecinie neînțeleasă, desigur? În Apus, ar găsi și o uni-
 versitate adevărată, care să-i adâncească cunoștin-
 s țele și să-i lărgască orizontul... Ca și o adevărată
 mișcare a proletariatului... Participarea efectivă la
 lupta pentru revoluția socială...

Inima i se strânse...

10 Conștiința îi spunea că se găsea doar străin și în
 mediul revoluționarilor ruși... Se dezrădăcinase și
 din Basarabia...

E ruptă legătura cu cuibul străvechi al Răuteștilor
 din Năpădeni... e înstrăinat chiar de familia lui...
 Acum abia dacă încearcă să-și înfigă rădăcinile în so-
 15 Iul acesta, unde a fost născut și crescut neamul orop-
 sit din care, orișicum, face parte.

Și, iarăși, o nouă transplantare?... Cine știe în ce
 țară, necunoscută?... Va fi primit?... Se va prinde?...
 Niciun pom nu poate suferi atâtea transplantări...

20 Dar are dreptul să plece?... E țara părinților...
 Omul nu-și poate alege părinții!...

Tragedia lui personală nu este doar decât conse-
 cința fatală a unui cataclism istoric, suferit de țara
lui, de poporul *lui*...

25 Și poporul acesta are o mare misiune de înde-
 plinit. El, Răutu, poate e chemat să-i dea impulsul,
 îndrumarea...

Se opri o clipă din agitația lui și privi pe fereastră.

Ochiul sângeros al Antaresului îi aduse din nes-
 30 fârșire adierea anilor de adolescență, cu credința ei
 nebiruită, cu entuziasmul ei neîntinat, cu pornirile
 ei de jertfă și eroism...

Și în pat îl frământau aceleași gânduri.

Da! Destinul îi dădea lui o sarcină grea: lupta proletariatului va fi zadarnică, dacă majoritatea omenirii muncitoare - țărănimea - nu va fi solidarizată... Formula marxismului va rămâne fără rod, dacă țărănimea nu va fi încadrată și ea în perspectiva generală a progresului social.

Numai un cugetător din sânul popoarelor de țărani ar da formula adevărată, complectă pentru progresul social, desăvârșind doctrina marxistă...

io Dar țările țărănești, prin forța lucrurilor, sunt înapoiate și din punctul de vedere cultural. Au puțini oameni de nivel intelectual mai ridicat, cu o pregătire teoretică mai adâncă, cu bagaj științific mai bogat, cu un orizont mai larg...

15 Cine știe ?

Calvarul lui, celula cu numărul cinci din Odessa, Siberia au fost necesare pentru a-1 îndruma pe calea cea dreaptă...

Poate dezerta ?

20 Nu! Sortile sunt trase...

El, Ion Răutu din Năpădeni, e chemat poate în România să arunce împotriva forțelor întunecate ale reacțiunii mondiale - întrupate în țarismul moscovit - energiile acestui neam de țărani obidiți...

25 Adormi mai liniștit.

Niște bubuituri violente în ușă îl făcură să sară din somn.

- Vere Ionică, vere Ionică! deschide! - se auzi un bas profund din coridor.

30 Nedezmeticit încă din somn, Răutu deschise ușa.

În cameră năvăli un bărbat înalt, voinic, cu ochii veseli, plini de viață - cu toată pădurea de peri argintii din cap și de pe bărbie.

- Tu ești, măi, fratele Ionică, feciorul lui moș Iorgu, din Năpădeni? - întrebă el cu uimire. Ce prichindel ești!... Noi Răuteștii suntem bărbați zdraveni și moș Iorgu mai dihai ca alții. Și tu? Ptiu!...

s A!... Nu mă cunoști încă... Sunt vărul tău, Lascăr Răutu, feciorul unchiului tău, Mihalache Răutu din Botoșani, - fratele mai mare al lui moș Iorgu și al lui moș Ion. Ai auzit? Sunt deputat și primar în T... Am venit numai pentru o zi... Am treabă la toate
io ministerele... Și-n săptămâna Tomii, trântorii aiștia nu prea vin la birou... De aceea te-am căutat așa dis-de-diminează. Când ți-am aflat numele, nu-mi venea să cred!... De atâta vreme ești în țară și nici nu te-ai gândit la verii tăi!... Mi-a spus și Leonida, frate
/ 5 meu, colonelul, că nu te-a văzut încă... Nu s-a învrednicit decât ciufutul cela de Zamfirache... Stăi, frate, e târziu și mi-am dat întâlnire cu Archimed Ionescu de la Lucrări Publice... bată-1 focul să-1 bată...

Năprasnicul văr își băgă ceasul în buzunar și -
20 încheind:

- N-am vreme!... Trebuie s-alerg toată ziua, din birou în birou... Și mâni dimineața să pornesc acasă... Știi ce, frate? Să ne-ntâlnim seara, la *Varieteul Parișian*... E foarte nostim!... Avem să petrecem frumos... Dacă vii mai devreme, ocupă o masă pentru noi. La revedere! - și porni fuga spre ușă.

Destinul dar tot nu-i cruță lui Răutu petrecerea la *Varieteul Parișian*...

După o plimbare cu trăsura, ca să se mai familiarizeze cu aspectul orașului, făcu și câteva vizite la unele personaje distinse din capitală, la care se angajase să-1 însoțească domnișoara Sidonia Alexe.

Dintre aceștia, cel mai interesant i se păru un locotenent de husari din Rusia, Veniamin Hojma, basarabean de felul lui, ajuns profesor de limbi slave la Universitatea din capitală numai prin faptul că,
5 pe lângă limba rusă vorbită din copilărie, mai putea îndruga și câteva vorbe poloneze, întrucât familia lui avea ramificații și dincolo de Nistru.

Veniamin Hojma, cu înfățișarea lui de magnat polonez, îl primi prietenește, dar îi vorbi numai rusește.
10 - Vrasăzică, - îl întrebă slavistul improvizat, mulțumit de amintirile din tinerețe - vrasăzică, ești dintre Răuteștii din Năpădeni, de pe malul Nistrului? Eu sunt de ceva mai sus, din județul Hotinului... Am fost bun prieten cu tatăl dumitale... Ești fiul lui
15 Gheorghe, nu-i așa?... Ce chefuri am tras, ca flăcăi, împreună, la Odessa și la Chișinău! - își mângâie el cu plăcere mustața groasă.

Vizită și Biblioteca Academiei Române, unde se interesă mai mult de cărți de istorie rusă, prohibite
20 în Imperiul Țarilor.

În trecut, se opri și la un afiș, să afle ora spectacolului la *Varieteul Parisian*.

Exact la ora nouă, se instala la o masă, în așteptarea vărului Lascăr.

25 Cortina se ridică în lipsa lui.

Pentru Răutu, reprezentația păru prea puțin distractivă: jonglerii, acrobații, cuplete și cântece mai mult sau mai puțin „picante”.

„Cuiul” programului era o „*M-elle Virginie, ingenue mais pas vierge*”, care apăru pe scenă cu părul oxigenat și agresiv fardată, călare pe un măgăruș,

• Domnișoara Virginia, ingenuă, dar nu virgină (fr.) (n. ed.)

într-o rochiță scurtă, care la fiecare săritură descoperea genunchii goi, cu perspective prea sugestive.

La refrenuri, măgărușul își închidea sardonice ochi și-și agita limba scoasă de un cot.

5 În sală, de fiecare dată izbucnea o explozie de hohote.

Număr trecea după număr, antract după antract, cortina căzu definitiv, spectacolul se sfârși, dar vărul nu sosi.

10 Răutu, rămas flămând - în așteptarea supeului promis -, îmbucă câteva sandwich-uri și se întoarse la hotel.

Obosit, după noaptea zbuciumată din ajun, fu prins de somn greu, îndată ce-și pusese capul pe pernă.

/s Mijea de ziuă, când abia își putu scutura somnul de noi bubuituri năprasnice în ușă:

- Deschide, măi vere Ionică!... Eu sunt, Lascăr, - tună aceeași voce de bas profund, dar cam răgușit.

Se năpusti în cameră, roș, cu ochii injectați, duh-

20 nind de vinul încă nedigerat.

- Ce făcuși, vere Ionică? De ce n-ai venit la varieteu? Te-am așteptat până acuma!...

Răutu, care sărise din nou în pat, cu plapoma ridicată până peste bărbie, mârâi supărat:

35 - Cum n-am fost, vere Lascăr?!... Am stat de la început și până la sfârșitul reprezentației. *Eu* te-am așteptat în zadar... Nici nu am mâncat din pricina supeului dumitale...

- Ho-ho-ho-ho! - se cutremură de hohot vărul Lascăr, căzând pe scaun și rezemându-se cu palmele resfirate în genunchi. Sălbateci mai sunteți voi rușii!... Apăi... bine, frate! Cine vine la varieteu pentru reprezentație? Abia după reprezentație sosește

lumea, când coboară fetele. Asta încă n-ai învățat tu la Academie ? Bată-te să te bată!... Ptiu! și eu, - cuc singur, am holbat în zadar ochii după tine până-n zori de zi... Și acum trebuie să fug, să prind trenul...

5 Se aruncă asupra „vărului Ionică”, îl îmbrățișă, îl pupă pe amândoi obrazii, învăluindu-1 în duhoarea de vin rău digerat și se mistui pe ușa coridorului...

In urma crizei sufletești prin care trecuse după congresul socialist, din București, Răutu se simți și
10 mai apropiat de Elisa, care-1 primi cu multă bucurie.

Renunțarea la gândul de expatriere îl făcuse să vadă sub altă lumină această femeie, blândă și afectuoasă, cu un caracter de o fermecătoare egalitate, totuși cu multă tărie de voință.

15 Ii era de la început dragă. îi plăcea și acest echilibru sufletesc, și zâmbetul ei mângâietor și luminos, și vocea-i potolită și armonioasă, și coloritul ei ca al mărilor „parmain d'or”.

20 Dar acum găsea în ea veriga de legătură sufletească cu țara însăși, un sprijin moral în hotărârea de a-și consacra puterile luptei în această redută primejduită.

Într-o seară după masă, când Elisa se ridică să plece, o opri apucând-o de mână:

25 - Lizi, pentru ce să nu ne căsătorim ?... Dă-o dracului pensia ceea!... Nu sunt sărac. Tatăl meu e un om foarte bun... Ai să-i plăci și are să ne aranjeze moștenirea încă în viață fiind...

30 Elisa se plecă, îi luă capul în tăcere între manile ei și-1 strânse de urechi. îl privi câteva clipe drept în ochi zâmbind și apoi, clătînând din cap, îi șopti:

- Nu, nu, dragul meu! Pentru ce să cercăm soarta ?... Apoi, ai și pe mama...

Mai dezghețată ca de obicei și parcă și cu mai multă încredere în sine, îl sărută drept pe gură și, înlăcrimată, se depărta cu pasul ei lin...

Peste câteva clipe, Răutu auzi din odaia copiilor
s contraltul ei domol:

- Ce faci, Luța ? Fii cuminte! Are să se supere nenea Vania.

Acest nume i-1 dădeau acuma și copiii.

Cap. XII

GERMENII...

- Peste puține zile, Răutu primi vizita lui Miron Osmanii, însoțit de Knix. Acesta, dezvățat ca-ntotdeauna, tremura însă din tot trupul parcă și mai tare ca de obicei și manile și picioarele i se zvârleau și mai dezordonat.
- 5 Dar Osmanii părea ieșit din cutiuță - într-un costum nou și cu o perlă în acul de cravată, ca și cu un port mai grav al frumosului său cap „atenian”.
- 10 Se așeză pe scaun parcă iritat și încercă, cu un gest brusc, să prindă o molie ca să-și apere haina.
- Răutu îl fixă mirat.
- Knix hârâi sarcastic:
- 11 - I-a murit a treia mătușă, cu moștenire...
- Am venit, amice, - îl întrerupse Osmanii cu un gest disprețuitor din umăr - am venit, amice, să-mi iau rămas-bun. Plec cu toată familia în străinătate.
- Pentru multă vreme ? și încotro ?
- 20 - Pentru totdeauna: pentru vară la o stațiune balneară, cred pe insula Ruegen, iar spre toamnă mă stabilesc la Berlin.
- Cum?... Te expatriezi definitiv?...
- Dar ce să caut eu - răspunse Osmanii cu un aer
- 25 de indiferență - ce să caut eu într-o țară care nu înțelege poezia și se ia după un om care crește strâmb ?...

Arghir a ajuns apostol, îndrumător al tineretului...
Eu nu găsesc editor, iar Ministerul de Instrucție Publică îndoapă până și pe elevii școalelor primare cu elucubrațiile ilizibile ale cretinului sorbonian!

- * Și prinse din nou o molie.
- Hi-hi-hi-hi! - chicoti cu malițiozitate Knix, frecându-și repede nările cu dosul mâinii. Se va întoarce la toamnă, dacă nu-și va toca și mai înainte moștenirea de la răposata coana Elencu, Dumnezeu s-o
- ” ierte... Va aștepta până ce moare a patra mătușă... și mai are încă, slava Domnului, vro jumătate de duzină, - și tot cu moșteniri bunicele...

Toată boema literară din Ciubărești petrecu la gară pe soții Osmanii.

- 15 Poetul purta un costum de voiaj cum Ciubăreștii nu văzuseră până acum decât în jurnale de modă.
- Doamna Osmanii, întinerită și mai fermecătoare ca oricând, era și ea elegant și chiar foarte cochet îmbrăcată; cei doi băieței purtau uniforme de
- 20 marină, iar fetița - într-o rochiță înflorită, cu genunchii goi deasupra ciorapilor de mătasă.

Ciubăreștii, treptat, se deșertau prin migrațiunea de vară a elitei.

- După ce-și dădu examenele, plecă și Răutu cu
- 25 Elisa și copiii la via din Dealul Recei.
- Se simți acasă. Citea și lucra cu multă sârguință.
- Elisa îl alinta. Mai obișnuită cu viața quasi-maritală, se jena mai puțin și, deși nu-l reținea, se arăta mulțumită când Răutu n-o părăsea până dimineața.
- 30 Fericită, întinerea cu fiecare zi și adesea obrazii ei, de o frescheță și delicateță aproape copilărească, se îmbujorau sub privirile lui Răutu.

De la începutul anului școlar, tinerețea universitară din țară era grozav de agitată din cauza persecuțiilor maghiare împotriva românilor din Ardeal.

Se nascu un comitet studențesc de „decemviri”,
5 pentru a conduce campania.

Se resimți și jocul intereselor de partid.

Cam prin noiembrie, sosi la Ciubărești al *unsprezecelea* decemvir - cooptat peste complex pentru a satisface anume ambiții și aspirații ale politicianilor
io din opoziție.

Guvernul se găsi într-o situație penibilă, pentru că era silit să stăvilească agitația - România fiind aliată a Imperiului Habsburgic.

Tânărul agitator, Mitiță Constantiniu - micuț și
7? rotunjel, datorind acestei siluete porecla de „polobocel” - dovedi destulă abilitate.

Adresându-se întâi societății studențești „Frăția”, protejată de autorități, fu primit cu oarecare răceală de președintele ei, Titi Sarani, un pasionat
20 guvernamental.

Se adresă și lui Răutu:

- Frate basarabene, - îl acostă el cu emfază - ca luptător național dintr-o provincie subjugată, ca revoluționar și democrat, martir al libertății, nu poți
25 să fii indiferent pentru suferințele fraților noștri din Ardeal, care gem sub călcâiul călăilor maghiari.

Gesturile lui rotunde, vocea dulce, clipirea și reata a ochilor, ca și frazeologia lipsită de sinceritate îl indispușe pe Răutu.

30 Nu vroi însă să intre în discuție și răspunse scurt:
- Nu prea sunt în curent cu ce se petrece în Ardeal. Sunt încă prea de curând venit și nici nu prea am contactul cu studenții. Dacă vrei, te pun în legătură cu câțiva din tinerii mei prieteni.

„Polobocel” își schimbă îndată tonul, își apropie scaunul de Răutu și-l întrebă cu un aer confidențial:

- Dar cum stă chestia noastră națională în Basarabia? Cum am putea să-i venim în ajutor?

5 Răutu se enervă:

- Știi dumneata, domnule decemvir, - îl întrebă la rândul său - știi dumneata că în fiecare sat din Basarabia se găsesc refugiați câte doi-trei dezertori din armata română? Și că ei scriu părinților lor din țară că țărani de sub oblăduirea țaristă trăiesc mai bine ca cei de dincoace de Prut?

io Decemvirul își rotunji ochii, își răsfiră în lături brațele, cu umerii ridicați de uimire.

Răutu urmă:

n - Nu cunosc starea țărănimii din Ardeal; dar ca să puteți face ceva pentru chestia națională din Basarabia, e necesar ca țărani de acolo să poată invidia soarta țărănilor de dincoace de Prut și ca satele din Regat să servească de adăpost dezertorilor moldo-
20 veni din armata țarului, - nu invers...

- Dar nu vin aici! - își lăsă cu resemnare umerii în jos polobocelul - nu vin aici; n-au conștiință națională!...

25 - Dar cei care fug de-aici peste Prut au conștiința națională? Ce faceți, ce-ar trebui să faceți, ca să-i treziți?...

Cu toată această primire mai mult decât rece din partea lui Răutu, rotunjorul Mitiță Constantiniu nu-și pierdu totuși nădejdea să-l „capaciteze”.

30 La plecare, strânse cu putere mâna „fratelui basarabean”, oftând cu înțeles.

Mulțumită manevrelor lui, Răutu se trezi în centrul unei campanii de presă, nu numai în organele locale, dar și în cele din Iași și București. Pe neașteptate,

fu proslăvit ca „marele luptător naționalist din Basarabia”, care, „pentru liberarea românilor din Moldova de peste Prut de sub jugul moscovit, înfruntă închisoarea și exilul în ghețurile Siberiei... Evadat, acum e gata să pornească lupta aprigă pentru libera-

5 Fură puse în circulație cele mai inimaginabile legende: se descriau tainițele subterane, în care Răutu ar fi fost ținut înlănțuit ani de zile; se povestea tribulațiunile grozave, de care avusese parte în fuga lui de la țărmurile Oceanului Glacial - călare pe urși și cămile peste platoul Tibetului și peste piscurile în-

zăpezite ale Himalaiei.
Răutu turba.

15 Cu acest prilej însă, câștigă o nouă prietenie, care îi rămase credincioasă pentru tot restul vieții.

În cenaclul boemei literare, făcuse cunoștință cu tânărul gazetar Leon Berman.

20 Era și acesta un curios produs al istoriei milenare a poporului ales.
Lipsit de drepturi politice, socotit ca străin, își ducea până la eroism pasiunea pentru politica românească și devotamentul pentru conducătorii „Frațiunii democratice și liber cugetătoare.”

25 Moștenitor al unei averi frumoase, el se consacră publicisticii: crea la Ciubărești jurnalul „Secolul” - prima foaie de provincie cu oarecare difuziune, pe care o puse la dispoziția partidului.

30 Era o adevărată victimă a patimii sale. Înalt, subțire, cu un nas caracteristic rasei, cu o expresie visătoare a ochilor negri, nu trăia decât la masa de redacție, la tipografie sau în cămăruța de administrație și expediție.

Își uita legăturile de familie, îndatoririle sociale, nu se mai interesa de viața coreligionarilor.

în timpul unei campanii electorale, „Frația democratică” nu avea un agent de propagandă mai devotat și mai sârguitor.

5 În gazetărie, nici reporterii americani nu erau capabili de ingeniozitatea și energia cu care căuta să prindă din zbor informațiile cele mai senzaționale și mai proaspete.

Dându-și seama de gustul publicului românesc pentru cancanuri politice și vești din culise, crease chiar un gen de reportaj politic specific românesc.

În zile de criză de guvern sau cu prilejul unei simple demisiuni din minister, așternea la „ultima oră” din „cel mai autentic și sigur izvor” toate ipotezele, posibile și imposibile, despre eventuala soluție a crizei: cine iese, dacă iese; cine intră, dacă intră; unde intră, pe unde iese; - încheind negreșit cu: „rămâne să vedem dacă îndeobște cineva intră sau iese”.

Și întrucât nu era cu puțință ca vreuna din ipotezele închipuite de el să nu fie realizată, articolul viitor începea tot așa, negreșit, cu o constatare sacramentală: „după cum am prevăzut în reportajul nostru de ieri, criza a avut tocmai soluția pe care o găseam naturală și inevitabilă”...

25 Partizan pătimăș și prieten devotat al șefilor săi de partid, își asuma răspunderea pentru toate păcatele acestora și era înjurat, adesea chiar amenințat cu represiuni, ori de câte ori Nazarie Mreană sau aghiotantul său din Ciubărești, Gherasie Bivolaru, se făceau vinovați de o *gafă* sau dacă, din orice motiv, displăceau adversarilor.

30 Și ceea ce era și mai curios, Leon Berman își asigura prietenii în diferite lagăre politice și, cu o virtuozitate neînchipuită, reușea să le rămână tuturor credincios, oricâte învrăjbi i-ar fi sfâșiat...

Larma din presă în jurul lui Răutu îl sili să alerge la acesta, pentru informații „senzaționale și autentice”.

Spre mirarea lui, îl găsi pe Răutu indignat și revoltat de toate fabulele romantice lansate în public.

5 Restabilind adevărul în ce privește modesta lui carieră de revoluționar rus, Răutu îi refuză totuși orice interview sau dezmințire personală.

Așadar, nu-i rămase lui Leon Berman, cu simțul lui de abnegațiune, decât să-și asigure toată răspunderea pentru „punerea la punct”.

întrunirea studenților, adunată în aula Academiei pentru discuțiunea propunerilor lui Mitiță Constantiniu, schimbă brusc orientarea opiniei publice și redacția „Secolului” fu devastată de ceata de
15 patrioți indignați.

O întunecată și rece zi de toamnă târzie.

Norii grei, negri, cu reflexe sinistre, cenușii, se târau jos dinspre nord-est, încoronau vârful Recci și închideau într-un cerc redus tot orizontul, înghițind și
20 plaiurile mai îndepărtate, ca și zidul Carpaților, cu creasta Ceahlăului.

Un vânt rece mătura piețele Ciubăreștilor, purtând prin văzduh rari fulgi de zăpadă, mărunți și tari ca firele de nisip.

25 Trecătorii rătăciți pe străzi în acea zi de duminică mohorâtă, zgribuliți, fugeau grăbiți cu gurile ridicate; și chiar femeile se resemnau să-și ascundă obrajii rumeniți de frig sub blana manșoanelor.

Răutu fu aproape ridicat pe sus de Ciorbadgioglu
30 și Vădrășcan să ia parte la întrunire.

Aula Academiei era arhiplină. Grupuri de studenți agitați erau siliți să stea prin coridoare și chiar pe scări și în curte, în fața clădirii vechi, care supraviețuise

din vremurile când Academia Ciubăreană abia se putea afirma ca o modestă școală secundară.

Părea și mai obidită de vrâstă acum, sub bătaia crivățului, apăsată de învelișul sur al norilor de
5 plumb și sub rețeaua zdrențuită a vârtejului de bobite înghețate.

Intrarea lui Răutu fu primită cu aplauze demonstrative.

Topografia sălii se lămurea sugestiv.

io La stânga catedrei, în jurul „polobocelului”, foarte agitat, se grupau „roșii” din *Frăția*. La dreapta, președintele acesteia, elegantul Titi Sarani, adună în jurul său membrii ei *albaștri*, mai numeroși. În tot restul sălii, până-n fund, ca și prin coridoare, scări și curte,
15 se înghesuiau „țopârlanii”.

Dintre aceștia, însă, făceau bandă aparte „arghiriștii”, o nouă nuanță a studențimii, ce se născuse sub înrâurirea fugosului geograf.

Prezida, ca de obicei, Gheorghe Oanea, măsurat
.10 și calm, ca firea țaranului moldovan, cu ochii gravi și atenți.

- Domnilor! - se mărgini el să spună după deschiderea ședinței - suntem adunați după dorința delegatului comitetului de decemviri, colegul Mitiță
25 Constantiniu din București. Domnul Mitiță Constantiniu are cuvântul.

„Polobocelul” se urcă la catedră și, rezemat cu stânga de masă, își începu expozeul, subliniind fiecare frază cu o mișcare monotonă a dreptei de jos în sus:

30 - Colegi! - porni el cu intonația și frazeologia întrunirilor politice. Colegi! în acest leagăn al unirii, glorioasa cetate a lui Ciubăr-Vodă, focarul secular al culturii naționale, nu-i nevoie de a face apel la sentimente românești, care aci încălzesc toate inimile și

înalță toate cugetele! (Aplauze la roșii din „Frăția” și la arghiriști)... Călcâiul maghiar... Gheorghe Lazăr... Șincal... Maior... Horia... Cloșca... Crișan... Avram Iancu... Memorandumul..

5 In perioade rotunde, se desfășura istoria luptelor din Ardeal.

- Fraților! - declamă patetic „polobocelul” - tineretul universitar are o sacră datorie de împlinit... Da! Guvernul ne refuză până și permisele gratuite

10 de călătorie pe căile ferate și chiar mizerabila indemnizare pentru întreținere... Nu mai putem pune nădejde pentru mântuirea neamului decât în virtutea studențimii naționaliste. (Aplauze furtunoase în grupul *roșilor*, protestări violente din partea *albaștrilor*;

11 tăcere mormântală a „șopârlănimii”)...

Răutu se simțea plictisit și de tonul cuvântării „polobocelului”, ca și de aclamațiile și aplauzele cu care fusese primit la tribună. își dădea seama că lămurirea între el și acest tineret nu poate fi realizată

20 așa de ușor și nici într-un caz în cadrul unei quasi-întruniri politice.

- Colegi! - începu el cu vocea strangulată. Ader și eu la protestarea colegului din București, împotriva unui guvern care s-a dovedit atât de reacționar

25 și antipatriotic...

Roșii, surprinși, izbucniră în aplauze și strigăte de „bravo”; albaștrii mârâiau, decepționați; „șopârlanii” și, în primul rând, normaliștii încremeniră zăpăciți.

- Protestez, pentru că au fost refuzate decemviriilor călătoria gratuită și merindele de drum! Dacă

30 cu atâta putea fi mântuită națiunea, crima guvernului n-are nume...

Mârâieli la roșii, aplauze la albaștri, hohote de râs la „șopârlanii”...

- Dar, colegi! - urmă Răutu și mai necăjit de a se găsi măcar pentru moment și dintr-un ridicul *qui pro quo*, în același lagăr cu albaștrii - vă cer iertare pentru francheța cu care voi vorbi, deși știu că voi

s jigni pe cei mai mulți dintre dumneavoastră. Îmi permit să vă pun o întrebare: pentru ce mărginiți lupta națională numai la Ardeal? Credeți superioară situația românilor din Basarabia, care abia de vreo opt decenii sunt despărțiți de Moldova, iar cei de la sud

io de mai puțin de cincisprezece ani de România liberă și independentă... Și mai cu seamă, credeți că masele țărănești din această țară liberă și independentă se găsesc într-o stare materială și culturală mai bună decât țăranii din Ardeal și chiar cei din Ba-

/s sarabia? Ați auzit despre năvălirea dezertorilor români în Basarabia... Credeți că, în această situație, statul nostru poate avea rolul Piemontului pentru provinciile răzlețite?..

Aplauze și aclamații la normaliști și la „șopârlanii” din stânga; confuziune și perplexitate la albaștri, explozie de urlete și huiduieli prelungi la roșii și arghiriști...

Răutu le strigă furios:

- Sunetele nearticulate nu pot rezolvi problema

.15 națională!... Cel mult veți înăbuși glasul singurului basarabean care poate răsuna dincoace de Prut...

Zăpăceală și dezorientare la albaștri, roșii și arghiriști, - delir la normaliști și democrați...

Răutu părăsi aula în momentul când Ciorbadgioglu

io se sui la tribună pentru a propune o moțiune.

Răutu se simțea amărât de zădărnicia acestei încercări.

Porni spre casă, mai convins ca oricând că ar fi necesară o acțiune stăruitoare și neîntreruptă, poate

timp de decenii, pentru educarea opiniei publice din Regat.

Va avea puteri pentru această uriașă acțiune?...

A doua zi, presa, aproape fără deosebire, vîia împotriva ideilor subversive și a acțiunii dizolvante a unui ocaș evadat din Siberia, care are o înrîurire pernicioasă asupra studențimii din Ciubărești...

Așa fu sădit primul germene al „cazului Răutu”, sortit la o înflorire atât de exuberantă...

10 „Alarma” - foița din Ciubărești, editată de un domn Serge Covorăscu, un vîntător de profesie al portofoliilor ministeriale, - îl denunță *ca. spion rus!*...

Lipsa de logică nu impresiona pe nimeni.

15 Numai „Secolul” lui Leon Berman rupea lăncile pentru Răutu.

Redacția lui fu din nou devastată, de astă dată ziua nămiaza mare, de studențimea arghiristă, sub imboldul marelui geograf, care își începu astfel evoluția ca apostol al neamului...

20 Spre a pune începutul unei acțiuni - fie deocamdată numai culturale -, Răutu întemeiase, sub denumirea de „Chemarea”, o societate studențească pentru organizarea conferințelor și a cursurilor de adulți, mai întâi la periferiile orașului, îndeosebi la Cazacinci,

25 cu perspective de propagare mai târziu și la țară.

La ședința constitutivă luară parte peste o sută de studenți.

30 Parte activă la acțiune luară însă aproape exclusiv normalişti. Dintre ceilalți, se distinsese, prin entuziasmul și energia ei, o tânără medicinistă, Caliopi Candiani. Mică de statură, dar cu o carură viguroasă, nu o rețineau de la îndeplinirea datoriei nici arșița soarelui, nici ploile de toamnă, nici frigul și viscolul

de iarnă; ținea în fiecare sâmbătă seara câte o conferință, în fiecare duminică, cursul de adulți, iar oricând găsea un ceas liber, pornea din casă în casă prin mahalalele Ciubăreștilor, pentru ca, în calitatea ei de medicinistă, să dea povețe mamelor pentru îngrijirea copiilor.

În curând, ovalul ei smead și cu ochi negri, mari, ajunse familiar prin mahalalele Ciubăreștilor și gospodinele auzeau cu mulțumire, oricând, accentul ei pronunțat moldovenesc.

Spre sfârșitul anului, nu mai rămăsese dintre cei „chemați”, în afară de Caliopi, decât Ciorbadgioglu, Oanea, Vădrășcanu, Raicu Ionescu și Ilie Turcu - chiar Nicolae Soltuz, prins în arcele dragostei, dezertase.

Majoritatea „țopârlanilor” de altădată trecuse la arghiriști.

Cap. XIII

INTELECTUALII

- Răutu nu mai găsea aproape nicăieri răsunset pentru credințele lui. Se depărtase și de boema literară a
 5 lui Miron Osmanii, care, cum îi prezisese la plecare Knix, reveni la Ciubărești, chiar din toamnă, cu desăvârșire „decavat” și grozav de înăcrit. Treptat, se destrăma tot mai mult sufletește.
- Capitala județului Z. din nordul Moldovei făcu
 10 în această privință o tristă experiență.
- Cetățenii din Z. întemeiară un „Ateneu” cu numele de „*Christophor Arghir*”.
- Comitetul „noului focar de cultură” îl invită pe Osmanii să țină o conferință în scop de binefacere.
 75 Invitația îl aduse la paroxismul furiei și totuși își dădu consimțământul, aproape scrâșnind din dinți.
- Auzi, frate, bestii! - exclamă el, după ce delegația ieși din cameră. *Ateneul Christophor Arghir!* Auzi?... Cristo-phor-Ar-ghir! Să conferențiez eu
 20 pentru vitele acestea, care, desigur, n-au citit un vers din poeziile mele?!... In scop de bi-ne-fa-ce-re?... Eu!... care nu pot cumpăra o pereche de ghete pentru biata nevastă-meal!... Eu, ale cărui cărți sunt roase de șoareci, în timp ce Arghir sugă zeci de mii din budget pentru o maculatură idioată și odioasă? A!...
 25 Las'că am să le con-fe-ren-ti-ez eu!

într-o vijelioasă seară de iarnă, ateneul din Z., luminat *agiorno*, gema de lume elegantă: femei decoltate și înarmate cu toate farmecele naturale și artificiale, bărbați în uniforme strălucite sau în smockinguri și redingote solemne...

> Comitetul *in corpore* tremura sub mușcăturile crivățului, în așteptarea trenului întârziat. În sfârșit, la sosirea acestuia, pe când notabilii se grupau în fața vagonului clasei întâia, pe platforma clasei a treia
 io apăru, ostentativ, Osmanii și, fluturându-și poalele mantalei vechi și pătate, fugi fără niciun cuvânt de pe peron, se sui într-o trăsură și dispăru.

Până și Knix, lăsat zălog în urmă, se simți cam jenat în fața notabililor uluiți:

/ * - Hi, hi, hi, hi! - chicoti el ca de obicei, nu fără răutate, zvârlindu-și manile în sus în semn de desperare. Vă roagă să-1 scuzați... Are o vizită urgentă... Va veni direct la Ateneu, peste cinci minute...

Sala arzând de lumini, suprapopulată, începu
 20 să-și piardă răbdarea, când, brusc, își făcuse irupția Osmanii, cu pălăria și mantaua împetrișate de fulgi de zăpadă; se îndreptă spre catedră, își împrăstie în dezordine pălăria, fularul, mantaua, șoșonii și pe loc începu să vorbească.

25 - Strălucite doamne, gentile domnișoare și stimabili domni! - sublinie el cu intonații variate fiecare cuvânt. Vă cer iertare pentru întârziere. Dar și în sala aceasta, care strălucește nu numai de ochii arzători ai fermecătoarelor audiente, ci și de nestematele ce le împodobesc, va fi poate înțeles sărmanul
 30 poet care, spre a-și aduce prinosul filantropiei dumneavoastră, a fost silit să caute un împrumut ca să-și poată acoperi cheltuielile călătoriei...

In sală se produse o mișcare: ochii strălucitoarelor doamne și ai gentilelor domnișoare se întunecară, iar fețele solemne ale bărbaților se lungiră.

- Dar, prea onorată asistență, poetul este înaintea
5 de toate un creator. El disprețuiește argintul și poate trăi, cum se știe, numai din ambrozie și nectar... Știți că mă stabilisem la Berlin. Nu în căutarea unei vieți de lux și de plăceri, ci din nevoia de a-mi asigura vreo
10 posibilitate de muncă liniștită... Căci orașele noastre nu sunt centre de activitate intelectuală, ci cel mult niște lupanare și localuri de chefuri. De dimineată până-n noapte târziu și până-n zori de zi, hărmălaie, chiote, uruit de trăsuri... Dar la Berlin? îndată cu amurgul, auzi: hur, hrrr! hrrr!... obloanele de
15 fier ale magazinelor sunt lăsate în jos; și liniștea se coboară peste oraș. Muncitorii au ceasul de odihnă, gânditorii și poeții, liniște pentru opera creatoare... Dar pisicile? Pisici ca la noi n-am văzut, domnilor, nicăieri în lume. Au nunți în toate sezoanele, mereu
20 pe toate acoperișurile miaună, fâsâie, sâsâie, se ceartă, se mănâncă, se bat... La Berlin, cât am stat, am văzut o singură pisică; una albă, cu o pată neagră, aici, la ochiul drept. Te asigur, domnișoară, una singură!

Aci conferențiarul se opri brusc și cu o privire fi-
25 oroasă spre fundul sălii, începu să zbiere, trântind cu ambii pumni în masă:

- Dar dumneata de acolo, ce râzi, domnule? Am venit eu să vă conferențiez pentru binefacerea voastră, ca să vă bateți joc de mine? Ce-i asta, o cap-
30 cană? M-ați atras în cursă, că sunt poet sărac? Ha!... Să vă fie de bine! Adio... Adio! Fi-lan-tro-pilor!

Își apucă, gemând de furie, mantaua, pălăria, fu-
larul, șoșonii, bastonul și, ca un uragan, se aruncă spre ușa de ieșire.

Nu trecuse nici șapte minute de la începutul conferinței...

Publicul, îngrozit, începu să caute pe vinovați și, din toate colțurile, în toate felurile și pe toate tonu-
5 rile, se auzea numai:

- Cine a râs?... Care a râs?... Dumneata ai râs, domnule?... Pentru ce ai râs?...

- Vai de mine!... Dar n-am râs, domnule!...

- Nici eu, zău, n-am râs!... Doamne ferește!

W Aici n-a râs nimeni...

Și lumea se împrăstie, turburată, revoltată, intrigată...

Iar Osmanii și Knix se tăvăleau de râs la „Berăria Centrală”...

15 - *Prosît, măi Knix! Le-am făcut-o! Să mă mai cheme la conferință... filantropii! Să mă recomande și la alții. Prosît!*

- Hi, hi, hi, hi!.., *Prosît!* Dar sălbatec ai mai fost! Strașnic! Bre, bre, bre! *Prosît!*

20 Și porni o discuție tumultuoasă și interminabilă... Proprietarul „Berăriei Centrale” nu îndrăzni să-și închidă stabilimentul noaptea întregă și adormi la tejghea.

Prietenii scăpară trenul de dimineată, parcă
25 într-adins ca să purceadă la amiază triumfal, într-o trăsură de lux, până la gară, în văzul târgului întreg, ieșit la plimbare, după încetarea viscolului, spre a admira scânteierile reflexelor de soare în vestmântul imaculat, sub care se ascundeau murdăriile edilitare
30 ale unui oraș românesc de provincie.

Oricât ar fi admirat talentul lui Osmanii, Răutu nu-i putea ierta asemenea purtări, - ca și tot felul lui de viață. Îl porecli chiar - „un genial stâlp de cafea”.

Poetul însă parcă anume căuta, din răzbunare, să-1 exaspereze.

Intr-o noapte, târziu, când se nimeri ca și Luța, fetița doamnei Orleanu, să fie bolnavă, se auzi o larmă la ușă.

Răutu se aruncă să deschidă, când auzi zbireretele:

- Ce, te culci cu găinile? Vrai să înghețăm aici cu amicul Paul Meșteru, la pragul tău?

Era Miron Osmanii cu un tânăr profesor de la Litere, cu studii frumoase făcute la Berlin și om delicat din fire, dar acum, ca și Osmanii, abia ținându-se pe picioare.

Răutu se opri în prag, perplex: îi sunau încă în urechi gemetele copilei; Elisa, speriată tremura la spatele lui.

- Ce? Nu vrai să ne lași în casă, pe frigul acesta? - se supără Osmanii. Venisem să te iau la *Respect general*, ca să-ți arăt o minune...

Cu tot necazul, Răutu se îmbracă și porni cu musafirii nepoftiți spre poartă.

- Stai, siberianule! - se opri Osmanii în mijlocul curții - să fac loc pentru cotnarul *Respectului general*... Ușurează-te și tu, măi Paule, îți curge și pe nas, și pe urechi.

Și începu o disertație în gura mare, încât stârni și câinii din mahala:

- Fraților, prost neam suntem!... Nu-i vorbă, cu sunt turc de felul meu; Răutu îi rus și tu, Paule, ești un armean. Neam de neamul tău au fost plăpumari cinstiți. Dar acum ne-am românizat cu toții... Vreau să v-arăt însă un pui de jidovcuță - fata *Respectului general*. Un copil genial, măi! Măi Paule, măi!... Unde ești, măi, meștere?... A fugit!... Fir-ar al dracului de armean! S-a românizat... Să mai crezi oamenilor?...

Tânărul profesor în adevăr dispăruse.

Răutu, regretând că nu-i poate urma pilda, păși alături de Osmanii, în jos spre Târgul Pupăzii.

Respectul general era o cârciumă foarte frecventată de intelectualii ciubăreni, într-o ulicioară din Târgul Pupăzii, vestită prin fleicile, ca și prin patronul ei, un bărbat cu un cap de prooroc biblic, care avea obiceiul să-și servească personal clientela, salutând-o cu formula lui sacramentală de politeță, nu mai puțin celebră: *Respect general!*...

Găsiră cârciuma învelită în beznă, cu toate obloanele zăvorite, - ora reglementară fiind de mult trecută.

Osmanii nu se încurcă de acest detaliu fără importanță și începu să tamburineze din răsputeri în ușă:

- Scoală-te, mă *Respect general!* Las-o în pace pe jupâneasa! Deschide! Ți-am adus un oaspe scump și rar, e o fală pentru cotnarul tău.

- Cine-i acolo? - se auzi o voce tânguitoare de după ușă.

- Eu sunt, Osmanii, deschide!

Ușa se crăpă puțin, încât se putu zări un ochi luminat, din jos, de-o lampă, și un colț de mustață și de barbă albă.

25 „Respectul general” oftă, dar deschise ușa; și târându-și papucii, puse lampa pe masă și, cu manile încrucișate asupra cămășii de noapte, întrebă mașinal:

- Cu ce vă pot servi, coane Miroane?

30 - Ai să ne aduci în urmă o sticlută de Cotnar, știi... de cela al meu!... Dar acumă să ne trimiți aici pe fetița, pe Reveca.

- Vai de mine! - se apucă speriat cu ambele mâni de barbă bietul „Respect general”. Dar copila

doarme, coane Miroane. Și mâne dimineață trebuie să fie la școală.

- Să nu crâcnești, mă Ițic! - lovi cu pumnul în masă Osmanii. II vezi pe aista?... Aista nu-i un
5 terchea-berchea, ca să vie aici degeaba, noaptea, în cârciuma ta puturoasă!... L-am adus numai pentru Reveca, auzi ?

Nenorocitul părinte oftă și, cu un gest disperat, se îndreptă târându-și papucii spre ușa odăii de alături.

io Se auziră de dincolo ușoare planșete, scâncete și căscături, oprite de țistuiiri șuierătoare:

-Sșșș! Sșșș!...

Bătrânul reveni îndată cu o redingotă lungă aruncată pe umeri și puse pe masă o sticluță de vin
n cu două pahare.

- Vine îndată! - genu el.

Peste puțin, apărură o copilită abia de vreo doisprezece ani, prea slăbuță și palidă, cu pielița diafană, brăzdată de ușoare vinișoare albastre, îmbrăcată sumar și desculță.
20

Osmanii o luă cu înduioșare pe genunchi, o sărută și, mângâind-o peste cap și peste obraz, îi vorbi domol:

- Nu te supăra, Revecuță dragă... Adu vioara ta să ne cânti. Aici este un pui de ciocoi, dar băiat de treabă... Vom stăruia să te primească la Conservatorul din Iași... E un copil genial, frate Răutu, ai să vezi!... Adu-ți vioara, dragă Revecuță! - se adresă din nou către fată.
25

30 Reveca, în adevăr, avea talent și un arcuș dulce: execută cu măiestrie mai multe cântece țigănești, o doină...

Osmanii stătea nemișcat, cu obrazii răzemați în pumni și mereu oftând și gemând, o fixa cu ochi înlăcrimați:

- Revecuțo, dragă, să mai cânti *Somnoroase păsările și Doi ochi i-am iubit în viață...* O! O! ce-ar face copila asta cu puțină școală!... Și încă, dragă, *Ce te legeni codrule...*

5 Fata, istovită, cântând mereu, ajunsese albă ca varul. Osmanii adormise cu capul plecat pe masă...

Răutu mulțumi fetei, plăti patronului și se furișă tiptil în stradă.

io „Respectul general” îl petrecu la ușa, clătinând din cap și șoptind:

- Păcat!.. Are inimă bună... dar nu-i nimic de capul lui!...

n Osmanii multă vreme nu-i putu ierta lui Răutu „felonia” și „dezertiuina”, pentru că-1 lăsase în cârciumă, unde dimineața primii mușterii îl prinseră dormind mereu cu capul pe masă.

Nu avu mai mult noroc Răutu nici cu un alt intelectual, profesorul său de arheologie, Alexe Themistoclide - un adevărat și mare învățat, cu o reputație europeană, dar fire prea ciudată, aproape maniac, în sensul medical al cuvântului. Un om de caracter, de 0 cinste ireductibilă, dar pe care nu-l interesa decât știința lui. Nu trăia decât pentru arheologie și preistorie, cu desăvârșire străin și indiferent față de ce se petrece în lume. Stătea într-o ursuză singurătate, nu avea cu nimeni raporturi sociale, nu venea în contact nici măcar cu colegii de la Facultate. Din pricina aceasta, ca și mulțumită manierelor sale brusce, era poreclit „ogru”¹ de către colegi și elevi.

30 Dumnezeu știe prin ce asociație de idei, îl interesau aventurile lui Răutu, încât, din când în când -

¹ *Ogru* (fr.) - căpcăun (n. ed.)

la drept vorbind foarte rar - își îngăduia câte o conversație mai lungă cu acesta.

Răutu, care avea multă considerațiune și simpatie pentru acest om de știință, își menținea contactul cu dânsul și indirect, prin normaliștii care colaborau cu el la o operă ce-i inspira și lui foarte mult interes.

Pe temeiul unei donațiuni, Academia Ciubăreană însărcina anume pe învățatul arheolog să scrie *Preistoria Daco-României*. Themistoclide nu înțelegea numai să „bacleze”, în vederea premiului, câteva volume întemeiate pe o superficială documentare, pe sporadice săpături sau plagieri, mai mult sau mai puțin deghizate, din izvoare străine.

Începuse dar o campanie sistematică, în colaborare cu mai mulți dintre elevii săi - cu Ciorbadgioglu și Ilie Turcu, în cap, însărcinați între altele să fixeze pe hartă toate movilele din nordul Moldovei și chiar dincolo de Prut, în Basarabia, unde presupunea un vechi centru de cultură neolitică.

Nu putea suferi nicio întrerupere de la muncă și ura pe oricine îl distrăgea cu vizite sau conversații inutile. În cercurile academice circula o anecdotă nostimă în această privință.

Profesorul Ipolit Mircescu, președintele comitetului însărcinat cu supravegherea și finanțarea lucrării încredințate lui Themistoclide, avu nefericita idee să-și manifeste interesul pentru această operă printr-o vizită, când Themistoclide era tocmai preocupat și ocupat cu clasarea fișelor.

Văzându-1 intrând pe porțiță, arheologul, înspăimântat de pierderea zadarnică de timp ce-1 amenința - căci, natural, disprețuia adânc „savantlâcul”

¹ *Bâcler* (fr.) - a încropi, a face la repezează o lucrare (n. ed.)

lui Mircescu - , surprins înainte de a putea fugi din birou, se ascunse sub masă!

Informat că „boierul este acasă”, Mircescu pătrunse în birou și descoperi numai capetele enormelor ciubote, pe care Themistoclide nu reușise să le tragă sub masă.

- Stimate coleg! - se aplecă sarcasticul președinte al „Cercului literar” și al comitetului de supraveghere - ai pierdut ceva sub masă?... poate să te ajut?...

Themistoclide sări ca ars. Și, scurt și îndesat cum era, se năpusti ca un taur asupra inoportunului vizitator. În săriturile lui dezordonate, își pierduse ochelarii și, holbându-și ochii miopi spre barbișonul lui Mircescu, își trăgea cu exasperare și necaz mustățile în lături.

- Muncesc, domnule, muncesc! - izbucni, în sfârșit, în bubuituri mânioase. Voi stați pe mal, la tafas, domnule, și eu mă înec, - înțelegi? - mă înec într-o gărlă fără fund de hârțoage și documente, pentru a căror clasare numai s-ar cere o academie întreagă; o adevărată academie, domnule, - mă înțelegi? - nu ca...

Și se aruncă în fotoliul său și, deși tot fără ochelari, își apucă condeiul, fără să-și mai îndrepte capul spre musafir...

Nimic nu-1 exaspera mai rău ca cererea de concediu din partea colaboratorilor săi.

Fostul normalist Ilie Turcu, după ce-și luă licența și fu numit profesor la liceul local, voind să se însoare, cu frica în sân, ceru voie să plece pentru o lună în călătorie de nuntă.

- De! - bubui Themistoclide - te-nsori... hm! Te-nsori hm! Călătorie de nuntă... Bine, pleacă! Ce cap ai acum pentru muncă?

Când, ceva mai târziu, veni cu aceeași cerere și Vădrășcan, arheologul începu să urle și să geamă, ca și cum ar fi rănit de moarte:

- Ha... Și tu te-nsori, măi! Hh!... ai nevoie de
5 gondolă, de barcarolă? Te mănâncă limbricii acasă?
Dar preistoria, măi! Cum rămâne cu preistoria, măi!
Să muncesc eu singur, când voi vă... gondolați?...

Ciorbadgioglu însă, la rândul său, îl înnebuni de-a binelea, - era colaboratorul mai de nădejde:

10 - Și tu, măi? Te socoteam băiet serios, măi! Înțeleg, măi... Pup-o. Pup-o, măi! Din față și din dos. Cum vrei și unde vrei!... N-ai loc de... gondolă în... Calcarina? Dar să mă lași singur cu preistoria, măi! Ciufuții ceia de la Academie îmi bat capul, măi! Îmi
15 sug sângele din vine... Și tu nu te poți prăsi decât la Veneția, măi? Cu gondola se face treabă, măi?...

Veni și rândul ferocelui arheolog însuși,
într-una din revistele speciale germane, citi cu foarte multă plăcere un studiu asupra tumulilor din
20 Bucovina și Galiția, semnat de Hermina Krause, care ajunsese la aceleași concluziuni, în ce privește vechiul centru de cultură neolitică în regiunea de la nord și răsărit de Prut.

Cu acest prilej, se angaja o vie corespondență
25 savantă între cei doi specialiști, care avu un final neașteptat. Themistoclide, care de mult se simțise stingherit în viața lui de burlac ursuz, făcu doamnei propunerea de căsătorie în vederea unei colaborări mai temeinice.

30 Hermina își trimise fotografia și-i ceru corespondentului ei științific pe a lui, rezervându-și răspunsul până la mai ample informațiuni de la dascălul lor comun - *Herr Profesor Hellwald*.

Themistoclide se cam supără pentru această tăără-gănare inutilă:

- Ce recomandație mai bună îi trebuie decât lucrările mele? Ce-i poate spune mai mult Hellwald?
J Fotografia? Eu n-am nevoie de fotografie. I-am studiat scrierile... Are metodă bună. Iar ca femeie? Hm!... Trebuie să aibă ce au toate femeile...

W îi scrisese dar ritos logodnicei „înfumurate” că e foarte ocupat, că n-are vreme de pierdut cu fașoane și are nevoie de colaborarea ei cât mai grabnică.

Peste puțin, se și prezentă la Ciubărești o femeie cam trecută, de un blond ofilit, cu o băbușcă micuță și vioaie - mama ei - și, între bagaje, un pian, un cățeluș microscopic, o enormă pisică roșie și o
15 colivie cu un canar.

Din prima zi, colaborarea cu Hermina nu prea satisfăcu pe arheologul ciubărean; mai cu seamă îi lipsea liniștea:

Cățelușul se oțărea și-l lătra ori de câte ori îl vedea; pisica, ziua, fugărea șoarecii, iar noaptea, pe acoperiș, se exercita în serenade de amor; canarul ciripea toată ziua; Hermina - chiar după luna de miere - nu înceta să cânte cu melancolie la pian, acompaniată și de fredonările băbuștii, care veșnic
25 împletea, cu ochelarii pe nas, la interminabilul ei ciorap, cu ghemul blăstămat de lână, în care mereu se încurca, fiind purtat prin odăi de jocul acordat al pisicii cu cățelul...

Într-o zi, descoperind între manuscrisele și fișele
30 sale urme vădite de o colaborare nechemată a pisicii și a cățelului, se înfurie și „ca să sfârșească odată” cu acest bucluc, spânzură cățelul de lampă; colivia cu canar o zvârli pe fereastră; cu toporul sparse pianul

și goni din casă, fără milă, pe savanta arheologă, cu băbușca ei cu tot...

Pisica fugi singură...

Lichidând astfel prima lui colaborare conjugală,
5 savantul nostru nu-și mai regăsi echilibrul sufletesc. Căsnicia îi deșteptă aspirațiuni și-i crea trebuind, încât singurătatea îl tulbura și-l distrăgea de la muncă.

La Biblioteca Academiei era servit adesea de
10 subbibliotecarul Timotei Hertțianu, de fel dintr-un sat din munții Moldovei.

Nu era cărturar. Desigur nu s-a învrednicit să citească o pagină din miile de cărți și broșuri pe care le manipula.

Totuși - sau tocmai din această pricină -, se
îs simțea copleșit de admirație pentru numărul de volume pe care savantul reușea să le mistuie într-un singur an - „ca niște găluște, domnule”!...

Era și omul cel mai tăcut: pentru a-și face serviciul îi ajungea o mârâitură sau o mișcare de deget a
20 „ogrului”.

Pentru acest motiv, se bucura de oarecare toleranță din partea refractarului învățat, care adesea
îl lăuda:

- E o vită încălțată, - prost tare... Dar e om serios, domnule! Își face treaba fără vorbărie...

Intr-o zi, după o noapte tulburată de vise prea excitante, Themistoclide, între două comande de cărți, își opri privirea puțin mai multe clipe asupra subbibliotecarului, îi respinse înciudat volumul oferit
30 și-l interpelă brusc cu bubuiturile lui sacadate:

- Măi, Hertțiene, n-ai tu acolo la voi, în Pipirig - sau cum îi zice -, vreo nepoată sau vară?... Să fie proastă, măi! Proastă ca o vacă, măi!... Fără pian și

marafeturi... Dar să tacă din gură, măi! Îs sătul de vorbărie. Să aibă numai fundamentul solid, înțelege, mă? Să țină la tăvăleală!...

Nu trecu multă vreme și, într-o cămăruță din
5 dos a apartamentului lui Themistoclide, se instala o femeie zdravănă și tăcută, care nu ieșea din bucătărie și nu venea decât chemată în fața ursuzului ei soț, de care era terorizată până la leșin.

Arheologul, mulțumit, putea de acum înaintea să
10 se înfunde liniștit în tulumii săi.

Nu-1 prea interesau nici măcar sarcinile doamnei, nici nu-i număra copiii. Biata mamă se îngrijea ca tatal să-i vadă cât mai puțin și să nu-i audă niciodată.

Pentru alte motive își atrase atenția lui Ion Răutu
15 profesorul de fiziologie Jean Lascaride, om învățat și fire artistică.

Abia sosit din Paris, grație legăturilor de familie, fusese numit la catedra de fiziologie, anume creată pentru el, la Academia Ciubăreană.

20 Ca descendent dintr-o familie de cea mai înaltă aristocrație, care-și trăgea originea din dinastia bizantină a Lascarilor - și prin aceștia din împărății germani Hohenstaufen -, se bucura de o situație excepțională.

25 Tică Vasilescu afirma că cine nu știe articolul nescris al Constituției române, că din orice guvern românesc, al oricărui partid, trebuie să facă parte și un membru al familiei Lascaride, nu poate înțelege nimic în politica românească.

30 Crescut de mic în Franța, unde își făcuse și toate studiile, de la școala primară până la facultățile de știință și de medicină ale Universității din Paris,

vorbea cu greutate românește, cu un accent pronunțat francez.

In contrazicere cu curentul dominant, Jean Lascaride era un înfocat francofil și grupase în jurul lui
5 pe *frantuziții* din Ciubărești, ca Paul Trofin, Răul Dionide, Vincențiu Undrea și alții.

Grupul acesta îl atrăgea pe Răutu tocmai multumită opoziției pe care o făceau *nemțomanilor*.

După alianța cu Puterile Centrale, nu numai în
10 sferele politice, dar și între intelectuali, dintre care mulți își făcuseră și studiile în Germania, deveni la modă în România proslăvirea „spiritului de ordine”, a energiei vitale și a rigorismului moral, întrupate în junkerii din Pomerania, în opoziție cu anarhismul,
15 depravarea și moleșirea caracterelor din Franța...

De altfel, lipsa de orice coeziune sufletească, nu numai intelectuală, în sânul societății românești de pe vremuri, era bine caracterizată printr-un fapt, care de
20 la început izbise pe Răutu.

Oamenii de oarecare cultură din România purtau tiparul intelectual indelebil al țărilor în care își făcuseră studiile. Se putea, la prima vedere și de departe, ghici cine a dus viața de student la Paris, la Berlin, în Elveția sau în Italia.

2; Nu numai ideile, dar chiar și felul de a fi, manierele, costumele, toată psihologia lor reflectau *alma mater* care le-a hărăzit diplomele.

Adăugându-se la aceasta înrăuirile suferite de băștinașii diferitelor provincii românești din afară
30 de Regat, elita culturală se înfățișa ca un conglomerat fără nicio legătură organică.

Originarii diferitelor provincii rămâneau toată viața, pentru cei din Regat, „ungureni”, „austrieci”,

„bulgăroi” sau „grecotei din Macedonia”, sau - vai! - „ruși”, cum resimțeau, năcăjiți, și basarabeni.

Deprins să vadă în Franța avangarda democrației, țara de origine a revoluției mondiale, Răutu - care
s veșnic se războia pe această temă cu prietenii din „Cercul cultural” - era încântat de „disidența” lui Jean Lascaride și a grupului său.

Îi erau, de altfel, personal simpatici și Jean Lascaride însuși, cu chipul lui de faun și cu caracterul lui jovial;
10 IO vial; ca și Trofin, care, cu tot stilul lui de boulevardier elegant al Parisului, nu-și pierduse cu totul nici vestigiile originii sale rusești; și Dionide, cu amalgama caracteristică pe care o înfățișa, de ciocoiș moldovan și boem montmartrean; și chiar și sârmanul Vincențiu
n Undrea, care, și în „decavarea” lui, ca mic funcționar al Regiei, nu renunța la fasoanele aristocratice.

Acesta din urmă, cu toată incultura lui și lipsa exasperantă de inteligență, îl înduioșa pe Răutu prin nemărginita lui admirație și devotamentul de câne
20 față de Jean Lascaride.

Se extazia la fiecare cuvânt al idolului său, sublinindu-i mereu înțelesul cu interjecții de consimțământ:
- Ha!... Nu-i așa?... Zău! Sapristi! - și chiar cuvântul înaripat al lui Cambronne...

25 Cu multe sacrificii - adesea dezertând chiar de la serviciu -, își petrecea fiecare moment liber în suita lui Jean Lascaride.

Și totuși, idolul își bătea cu ferocitate joc de dânsul.

Într-o noapte, Răutu fu înștiințat de Elisa că
30 amândoi copiii sunt acoperiți de erupțiuni suspecte; se hotărî îndată să consulte pe Jean Lascaride, al cărui titlu de doctor în medicină de la Paris îi inspira multă încredere.

îl găsi împreună cu toată banda într-o cămăruță din dos a „Respectului general”, într-o atmosferă de libațiuni stătute și revărsate, într-o stare care-l îngrozi și-l revoltă.

Undrea, mugind, aproape în catalepsie, era întins gol pe masă, cu fața lui cadaverică în jos.

Jean Lascaride, cu ochi sticloși, cu gesturi de preot oficiant al misterelor păgâne, urmărea pâlparile lumânării de ceară, pe care o lipise de spinarea lui Undrea.

Ceara topită se scurgea spre burtă, lăsând în urmă dungii roșii.

Trofin și Dionide, căzuți și ei într-o inconștientă desăvârșită, psalmodiau pe nas, cădelnițând cu ciorapii și bretelele „mortului”.

în halul în care se găseau, nici nu-și dădură seama de prezența lui Răutu și a patronului, care îl însoți înspăimântat.

Răutu dispăru...

- Ce grozăvie!... Ce rușine!... Boieri mari... învâțați! - îl urmări șoapta indignată a „Respectului general”.

Doamna Undrea - boieroaică de bună familie, care cunoștea alte vremuri, acum bătută de nevoi, împovărată de copii, - se revolta adânc de această neomenie și, de mai multe ori, își manifestase amărăciunea când „companionii veseli” îi aduceau pe soțul acasă ca un sac de carne macră sau, mai rău, excitat, cu adevărat sadism, ca un maimuțoi...

Nici educația franceză, nici vasta lui cultură, nici picătura de sânge a Hohenstaufenilor n-au putut distruge atavismul despoților bizantini și... al fanarioșilor români...

Cap. XIV

ULTIMUL STĂPÂN AL NĂPĂDENILOR

în iunie, la sfârșitul celui de al doilea an de studii la Academia Ciubăreană, Răutu fu dotat cu cele două „batalamale”: licența în Drept și cea în Litere.

Catedra de istorie universală la liceul din Ciubărești nu-i putu fi refuzată în vremuri în care majoritatea profesorilor abia dacă aveau bacalaureatul.

Nu apucă să se instaleze pentru vară la vie, pregătindu-se pentru „chemarea” lui, când o telegramă urgentă, anunțându-i „boala gravă” a lui Iorgu Răutu, îi tăie scurt toate planurile.

Întâmpină o neașteptată dificultate: renunțase la supușenia Imperiului Rus, fără să-și facă formele necesare pentru a obține cetățenia românească.

Totuși, mulțumită protecțiunii lui Tică Vasilescu, reuși să obțină un pașaport românesc.

Elisei îi era teamă ca această neregulă în documente să nu aibă urmări rele. Se hotărâse chiar să-1 urmeze până la Unghenii-„ruși” - stația de hotar -, ca să se încredințeze personal de rezultatul prielnic.

Răutu însă nu-i îngădui să-1 însoțească: dacă la graniță nu i s-ar recunoaște calitatea de cetățean român, ar fi expusă la represalii pentru „complicitate” și Elisa, a cărei conviețuire cu dânsul poate că e și cunoscută jandarmeriei ruse.

Nu putea face apel nici la Vasile Credință, nici la prietenii normaliști, care, desigur, erau și ei deochiați.

Din întâmplare, îl găsi însă pe „vărul” Vasilică Gârlă, care venise la Ciubărești pentru o consultație medicală. Acesta, cu toate tânguiriile împotriva canalului lui digestiv, primi să-1 întovărășească, pentru ca cel puțin, în orice eventualitate, să poată înforma opinia publică și autoritățile românești.

Coborându-se din vagon la Ungheni, Răutu încrămeni: în fața lui stătea pe peron, nu mai puțin uimit, comandantul secțiunii de jandarmi din Minusinsk, căpitanul Vesiolchin, de care se despărțise cu vro doi ani în urmă, la plecarea din Siberia.

Sufletul de polițist al căpitanului Vesiolchin nu era în stare să accepte, în ciuda pașaportului, în calitate de cetățean român pe un om pe care-1 văzuse ca deportat politic rus la poalele Saianilor.

La un semn al lui, Răutu se trezi, ca în vremurile cele bune, între doi sergenți uriași, cu săbiile la umăr.

- Vai de mine și de mine! - auzi de la spate scâncetele lui Vasilică Gârlă, care îngălbeni și fugi cu ambele mâni lipite de burtă, spre chioșcul pitoresc de la capătul peronului.

In camera de arest a gării, Răutu, dezbrăcat până la piele, fu supus unei percheziții necruțătoare: până și căptușeala hainelor îi fu descusută și talpa ghetelor desfăcută.

Rezultatul percheziției a fost, natural, negativ. Pașaportul era în perfectă regulă, după asigurarea comisarului de poliție român, care, prevenit, și alergase într-ajutor.

- Domnule căpitan! - ridică tonul Răutu, care, spre a-1 exaspera, îi vorbea în limba franceză - domnule

căpitan, sunt cetățean român, profesor. Vă rog să-mi dați voie să-i încredințez comisarului nostru o telegramă către guvernul țării mele...

Vesiolchin, cam fâstăcit, nu se lăsă totuși bătut și, fără să răspundă, aruncând numai o privire amenințătoare, se îndreptă spre telefonul din biroul său.

Peste vreo jumătate de oră, reveni și porunci sec:

- Să vă îmbrăcați! Deocamdată rămâneți arestat. Plecați sub pază la Chișinău, la dispoziția autorităților superioare.

Când Răutu apăru pe peronul „rusesc” al gării, între „arhangheli”, cu căptușala hainelor care curgea în fâșii din toate părțile și cu tălpile ghetelor clămpănind la fiecare pas, Vasilică Gârlă, care stătea galbăn, cu manile pe pânțele, alături de comisarul român, se apucă de păr și începu să se bocească:

- Vai de mine și de mine!... Și plastronul cravății și l-au sfârticat!...

- Rog să telegrafiați la Năpădeni! - putu numai arunca comisarului de poliție. Tata e bolnav. Să nu fie îngrijorat de întârziere.

- Cum să-1 las așa singur, Popescule? - auzi Răutu, urcându-se în vagon, bocetele vărului. Mă duc și eu până la Chișinău!... Poți să-mi dai un bilețel de graniță, Popescule?...

La fiecare stație, încerca să pătrundă în vagonul de clasa a treia, în care era dus Răutu, bocindu-se mereu:

- Și cravata îi desfăcută!... Nouă, nouă!...

Cine știe pentru ce, această cravată-plastron, cu cusăturile tăiate, îl impresiona mai mult.

La Chișinău, Răutu, chinuit de temeri de ce se petrece la Năpădeni, pierdu încă douăzeci și patru de ore, în care fuseseră puse la lucru firele telegrafice spre Petersburg și București...

Singur Constantin Dimitrievici Chirilă, înștiințat de Vasiliță Gârlă, avu curajul să ceară o întrevvedere cu arestatul - și numai intervenției lui energice Răutu datora liberarea sa fără o și mai mare întârziere...

La mica gară a noii linii „strategice”, care tăia transversal Basarabia, la vreo douăzeci de kilometri de Năpădeni, îl aștepta faimoasa „caleașca” a bunicilor săi, cu nelipsitul Dumitru, cu totul albit, pe capră.

- Cum e tata? - îl întrebă îndată.

Dumitru își făcu cruce și, întors spre el, rosti:

- Boierul nostru, Dumnezeu să-1 ierte, v-a lăsat sănătate...

...Prea târziu!...

Răutu simți o grozavă ruptură.

Această ființă ce dispăruse acuma - din punctul de vedere al perspectivelor istoriei mondiale și al problemelor sociale ce frământau mereu sufletul lui Ion Răutu din Năpădeni - părea să ocupe un loc așa de insignifiant!...

Și totuși, pentru Răutu, moartea bătrânului stăpân al Năpădenilor apără ca un adevărat cataclism.

Oricât îl bătea soarta și-1 arunca mereu de la un capăt la altul al lumii, el rămânea Ion Răutu *din Năpădeni*.

Oricât de subțire și șubred era firul ce-1 lega cu cuibul răzeșesc de pe malul Nistrului, revoluționarul, refractarul intelectual se simțea înfipt în solul acestui colț al pământului.

Și Iorgu Răutu simboliza această legătură. Prin el avea încă ființă Vania Răutu, o mlădiță care își cunoștea, își simțea în urma sa lungul șir de strămoși, născuți, trăiți aici, în lunca Vârtej ei.

De veacuri îndelungate, pierdute în negura începuturilor, până-n vremuri când, din semințiile purtate de uraganele istorice, prin fecundarea lor în acest petec de țară, încolțise neamul românesc, - și s legendarul Ștefanache „bătrânul”, venit dincolo de Răut, își făcu aici așezarea pe bastionul din fața Podoliei - loc de vad pentru pașnicii călători și pentru negustorii vrednici ai Nordului și ai Răsăritului, ca și pentru năvălirile vrăjmașești ale hoardelor pare gâne, care, pornite din fundul misterios al Asiei, băteau stepele Ucrainei.

Dar acum?

De la răspântia Cerlenilor se zăriră, printre bătrânii copaci ai parcului, luminile aprinse ale conacului Răuteștilor.

In fața intrării, stătea în tăcere un grup de săteni - mai mult bătrâni și femei.

Din scară, Răutu auzi citirea „Apostolului” în vechiul grai moldovenesc, care, de la primele licăriri ale conștiinței, îi era atât de familiară.

In vârful scării, mama, pentru prima oară de când își aducea aminte, îl strânse în brațe fără afectare și, un moment, rămase lipită, plângând, de umărul lui...

Răutu fu adânc mișcat - parcă răsărea din nou în sufletul lui nepotolita sete de mângâierile mamei, care, tragic, îi întuneca anii copilăriei...

Ca prin ceață, văzu silueta îndoliată a Masei și, în dosul ei, figura gălbuie, însemnată de vărsat, cu linia îngustă a gurii, a soțului ei, Colea Berezoșchi.

Pe masa lungă, întinsă în mijlocul marelui salon, ca din spuma albă a perinelor și a păturilor, se înălța numai profilul, acum auster și grav, al *celui din urmă* stăpân al Năpădenilor; degetele lungi ale manilor

albe, împreunate pe piept, încrestau sfârșitul pe răbojii vremurilor.

Tot ce a urmat la curtea Năpădenilor după această clipă evoca în amintirea lui Răutu numai un gol, un vid negru.

Procesiunea solemnă... Psalmodiile, ca un ecou venit din alte vremuri și de pe alte tărâmurii... Vizite... Condoleanțe... Un prânz paradoxal și ofensator, în însuși decorul lui...

10 Ce fals!... Ce ipocrizie!... Ce barbarie!...

Ce caută aici el, Ion Răutu, dezrădăcinatul, după ce firul a fost rupt și el, nevrednicul, ca un balon captiv smuls de furtună, e mânat spre zări necunoscute ?...

15 Mama Irina...

O găsi mai albită și mai suptă la față, dar ochii ei albaștri îl primiră tot cu vechea dragoste, - dragostea de mamă.

20 Dar, și aici, un incident comic parcă sublinie tragedia lui Răutu.

Mama Irina - îndoliată spre a-și afirma vechea legătură cu curtea Răuteștilor și, desigur, sincer întristată de dispariția „boierului bătrân”, totdeauna bun pentru ea -, îmbrățișa totuși pe Vania - pe Pimperlicul
25 ei - cu acea bucurie calmă care o caracteriza și începu să-1 întrebe despre rosturile lui de acum.

Vania îi povesti toate vicisitudinile prin care trecuse și care o puteau interesa.

30 Deodată, chipul senin și blând se întunecă și se crispa. își aduse brusc șorțul la obraz, se întoarse și, cu capul răzemat de perete, începu să tremure în spasmele unui plâns năprasnic.

- Mamă Irina, dragă mamă Irina, - întrebă speriat Vania - ce este, de ce plângi așa ?

Fără să se întoarcă, abia putut îngăima, înăbușită de șorțul pe care-1 ținea la gură:

5 - Sărmașelul... sărmașelul de el... Câte îi fi pățit, puiul mamei, de grăiești acum țigănește !...

Răutu, astfel, pe neașteptate, se putu convinge de progresele realizate în cunoștința limbii literare: în Basarabia, numai în șatrele țiganilor nomazi, moldovenii puteau auzi fonetica graiului din Muntenia...

Așadar, pentru mama Irina nu mai era *moldovan*...

La despărțire, Smaragda Theodorovna, se regăsi, în buduarul ei se adună consiliul de familie.

15 Mama se adresă lui Vania, de astă dată în maniera ei rezervată și-n rusește, ca totdeauna:

- Dragă Vania, precum știi, bietul tatăl tău se îngrijea foarte mult de situația ta. Pentru a lichida chestia moștenirii, se hotărâse să recurgă la forma împărțelii între vii...

20 - Vania a fost de acord, - o întrerupse cu vocea lui rece și incoloră Colea Berezovschi. Iată declarația lui, - scoase el o foaie din dosarul ce-1 avea în față.

Vania o recunoscuse îndată:

25 - E declarația pe care am dat-o numai pentru a obține pașaportul pentru străinătate și pentru liberarea din supușenia rusească... Constantin Dimitrievici îmi spusese atunci că nu ar avea valoare...

30 Ochii decolorați sclipiră și fața palidă ciupită de vârsat se acoperi cu o ușoară și abia perceptibilă aburială de roșeață:

- N-ar avea valoare, - abia își descleștă buzele subțiri soțul **Masei**, strecurând cu răceală tărăgănată - n-ar avea valoare, dacă ar fi fost considerată ca o renunțare la moștenire... Dar constituie o perfectă

dovadă că ai consimțit la o împărțeață între vii, te-ai declarat mulțumit de partea ta, pe care ai și fi *primi-o!* - scanda el fiecare silabă.

Mașa se uita indiferentă și mută pe fereastră.

5 Smaragda Theodorovna se turbură puțin:

- Bietul tatăl vostru, - se grăbi ea să intervină - bietul tatăl vostru, Dumnezeu să-1 iertel, a muncit toată viața pentru ca să păstreze și să sporească patrimoniul familiei. Singur ți-ai ales, Vania, calea ta...

io Ne-ai părăsit... Nu te mai gândești să te întorci în Năpădeni... Ai vrea?... Și... *ai putea* f - îl fixă ea cu ochii săi negri pătimași și, prinzându-i mișcarea, continuă mai ușurată: - Nu poți!... Ori, ai fi în stare să vinzi Năpădenii?... Să-i dai pe mâna oricui?...

15 Am făcut ce-am putut... Mașa e măritată cu un magistrat, care știi cum sunt plătiți la noi. Poate avea copii. Un fiu va păstra numele de Răutu... Tu ești bărbat... N-ai familie... Am depus la bancă pentru tine o sută douăzeci de mii de ruble în aur. Mai mult, în situația de astăzi, nu putem fără a compromite viitorul... Ideile tale... felul tău de a fi... Cred că poți fi mulțumit.

Vania tăcu.

25 Colea își strânse, cu mișcări seci, dosarul și se ridică de pe scaun.

Dar Smaragda Theodorovna, îndreptându-se spre el, îi porunci hotărât:

- Ai avut procura pentru a desăvârși toate formalitățile partajului. Fii bun să scrii pe recipisa băncii formula de cesiune în folosul lui Vania.

30

Colea o fulgeră puțin din ochii lui goi; dar, fără să obiecteze, scoase din dosar o altă hârtiuță și începu să scrie...

De la chioșcul de sus din parcul Năpădenilor, Vania își aruncă - „poate pentru ultima oară” - privirea asupra vastului amfiteatru din jurul Năpădenilor.

De deasupra cununii de dealuri, soarele, lăsat spre apus, își strecura printre nori razele-i muribunde asupra șesului Podoliei, înecat, la marginea ce se ștergea în zare, în amurgul vânat.

Satul se lipea de coastă, fugind de undele în negrite ale fluviului...

10 Crucea de pe vârful bisericii ardea de reflexele prinse de aurul ei. În curtea ei răsărea, albă, marmora mormântului recent. Și dincolo, la capătul spre Vârteja, în cadrul de plop ce fugeau spre cer și de sălcii pletoase, lăsate spre pământ, abia se puteau desluși brațele negre ale crucilor smerite din țintirumul satului.

Sub una zăcea și Ilenuța...

în conacul Berceștilor din Cerleni, după al doilea braț al buclei Nistrului, se aprinse o lumină...

20 - Ceea ce spune râiosul de cumnatu-tău - striga alergând prin cabinetul lui bătrânul Constantin Dimitrievici Chirilă, târându-și puțin picioarele, cu o voce cam tremurândă, dar neresemnat încă, cu dantura albă... artificială și părul castaniu închis... 25 cănit - ceea ce spune avortonul acela e o nerozie!... Nu face o ceapă degerată!... Este un doi cusut cu ață albă!... în fața oricărui tribunal din lume, teza lui nu s-ar ținea în picioare!...

- Dar câtă vreme ar ținea procesul? - întrebă încet Răutu.

Advocatul a vro trei generații ale Răuteștilor făcu un gest obosit și se așeză resemnat în fotoliu:

- Ai dreptate! - oftă el cu brațele întinse de-a lungul marginei biuroului. Ai dreptate! Să te judeci o viață întreagă, să renunți la orice alt interes, pentru ca să câștigi procesul când vei fi cu un picior în

5 mormânt sau chiar să-1 lași moștenire... Nu face pentru tine!

Pe fereastra deschisă răsunară trilurile privighetoarei întârziate. Mai multe clipe ascultară alături, în tăcere.

10 Apoi, bătrânul strânse în brațe pe unicul fiu al lui Iorgu Răutu, ultimul din Răuteștii basarabeni, îl sărută și-i urmări, mut, pașii grăbiți spre ușă:

- Fii liniștit! - îl opri la prag, cu o voce înăbușită. Chiar mâne voi face ca banii să-ți fie transmiși

11 la vreo bancă din Ciubărești... Tot vei avea vro trei sute mii de lei...

Cap. XV

„BELFERII”

Pentru un „cuconăș de bani gata”, cum era crescut Ion Răutu, trei sute mii de lei - fie și în aur - îi

5 păreau o mizerie.

Își aduse aminte de sfatul tovarășei Sica Credință, la începutul cunoștinței lor, că în România advocatura ar fi mai compatibilă cu activitatea politică decât orice altă profesie.

10 Se gândi să se înscrie în barou - cumulus tolerat de legile țării cu profesoratul. Întâmpină însă o opunere de unde nu se așteptase:

- Advocatura? Nu-i pentru dumneata! - îi declară ritos Knix. Eu sunt Stan pășitul!... Așa cum

15 mă vezi, eu nu m-am născut escroc... Tatăl meu a fost venit în țară ca doctor neamț... Îndată după licență, mă înscriisesem și eu în barou. Îmi căzu din primele zile o „speță” foarte grea, care, după spusa celebrului Grigore Rodosi, totuși putea fi câștigată

20 și așa fi dat astfel o „lovitură” - și parale bunicele, și cariera asigurată. Urma să fie anulat un testament recunoscut de către reclamantul însuși printr-o declarație autentică. Debutul a fost strălucit. Mi se acordase proba cu martori... Când însă cerui clientului meu - reclamantul - lista de martori, îmi mărturisii că aceștia ar trebui încă „cumpărați și dascăliți

25

de mine" !... Așa cum mă vezi, am refuzat... A doua zi, în camera de deliberare a Secției I, se tăvăleau de râs și magistrații, și avocații: așa prost avocat, care să refuze o plească, pentru că trebuie dascăliți martorii, nu s-a mai văzut la Ciubărești!... Și așa cum
5 mă vezi - adause cu melancolie Knix -, nu m-am resemnat, am preferat să renunț la profesie...

Vocea lui hârâia și capul îi tremura mai rău ca de obicei:

w - Așa am fost eu... Dar acum! - hi, hi, hi! - m-am *românizat*, cum spune amicul Osmanii. Am primit să fiu numit profesor de limba germană, fără să știu o boabă nemțește! Vine inspectorul și constată uimit că elevii mei vorbesc perfect în... jargonul jidovescl!... Mi-am petrecut copilăria în Târgul Pupăzei, - înțelegi ? De! - zic - după socotința mea, ciubărenii au mai multă nevoie de jargon decât de limba nemțească, căci n-au să trăiască niciodată cu nemții, iar aici sunt înconjurați numai de jidani...
20 Și-a făcut cruce inspectorul... M-a dat afară!... hi-hi-hi-hi!... Poate vei ajunge un bețivan ca mine sau ca Osmanii, dar avocat nu vei ajunge...

Răutu se convinge foarte repede că nu are nici fire de „belfer”, cum numeau ciubărenii pe profesorii secundari.
25

Cu copiii se împăca el foarte bine: îi făcea plăcere să le vadă ochișorii aprinși și curiozitatea trezită de expunerile lui.

Dar dascălii...

30 Cu groază intra în cancelaria școliei. Îl răscolea nu numai incultura celor mai mulți din colegi, dar mai cu osebire primitivitatea lor de gândire și vulgaritatea de sentiment.

Subiectele predominante ale conversației în cancelarie, în afară de obișnuitele cancanuri „politice” - cu toții fiind înregimentați -, erau anecdote triviale și scabroase spovedanii intime.

•> Din prima zi, profesorul de limba română - „cra-iul” Lache Simionescu - îl întrebă cu dezinvoltură:

- Cu cine... ești aici ? Cu Orleanca ? îi bună ? - adaugă el scârpînându-și cu degetul cel mic urechea din stânga și scuipând pe podea în dreapta.

io Răutu simți cum se trezește fiara în el.

Fără niciun cuvânt, păși spre impertinentul „belfer”. Acesta, însă, speriat, ridică brațele spre a-și feri obrazul, cu un gest ce dovedea obișnuința, și începu să schiaune:

15 - Ce-i, frate? Nu-nțelegi gluma?...

În fața acestor ochi de câne mult bătut, Răutu își pierdu mânia și orice resort de represiune. Se-ntoarse.

Ce putea ieși din generația jertfită pedagogilor de acest calibrul!

20 învățatură ?

Printre elevi circulau anecdotele care ilustrau atât nivelul învățământului secundar, cât și raporturile dintre profesori și școlari.

Un profesor de mineralogie, de pildă, întreabă
25 pe un elev:

- Zi, măi, care sunt rocile principale, măi ?

Cu un formidabil tupeu, după ce își aruncase ochii pe harta din părete, privind drept în ochii pedagogului, băiatul înșiră repezit... numele micilor
30 insule din Polinezia:

- Banggai, Peleng, Taliaboe, Sagoe, Toekang...

Mineralogul se fâstâcește: nu auzise despre asemenea roci, dar neavând încredere în cunoștințele lui, nu îndrăznește să facă vreo obiecțiune.

- Bine, bine, mă! Dar mai sunt și altele...

Altul povestește el însuși în cancelarie:

- Nu mai știi, băieți, ce să fac cu boii iștia! În-
vață pe de rost, ca papagalii, dar nu-și mișcă creie-
5 rii... întreb astăzi, după ce am cătat să le bag în cap
însușirile gazelor, pe unul mai botos: ia spune, mă,
ce s-ar putea întâmpla, dacă aerul ar fi numai din hi-
drogen?... Unul singur n-a putut ghici! Le zic: voi
nu fumați, măgarilor, în latrină? Cum să aprinzi o
10 țigară în hidrogen? He? Ar crăpa și cerul de explo-
zie, boilor!... Râd dobitocii! Nu cred! - își încheie
filipica fizicianul indignat...

Cap. XVI

DOCTORUL ALEXANDRU

Două evenimente, prea deosebite prin firea lor
și prin însemnătatea lor intrinsecă, i-au impus lui
s Răutu cărarea vieții.

Prima a fost războiul chino-japonez.

în pornirea lui de a privi lumea prin prisma re-
voluției ruse, întrezări îndată vastele perspective ce
se deschideau prin înălțarea unei mari puteri mondi-
10 ale în Extremul Orient.

Nu mai era vreme de pierdut.

Cu puțin înainte, Friedrich Engels proorocise, la
începutul crizei de producțiune ce încă bântuia, că
revoluția socială poate fi așteptată la sfârșitul noului
15 „ciclu”, adică peste zece-unsprezece ani.

Va rămânea intact până atunci Imperiul Țarist -
această cetate a reacțiunii mondiale?

Conflictul fatal cu Japonia va înlesni misiunea is-
torică a României.

20 Rolul lui Ion Răutu se lămurește: pregătirea ac-
țiunii României.

Nu avusese încă putința să vie în contact cu Nitza
Vasilescu, care - stabilit în Capitală, preocupat de
ministerul său, împovărat cu sarcina de paladin al
25 conservatorismului - venea prea rar la Ciubărești.

Adesea se întreba Răutu dacă publicistul de odi-
nioară, care-și dădea așa de bine seama de situația

României, față de „primejdia de la nord”, înțelege astăzi, ca om de stat cu mare răspundere, apropierea ceasului de cumpănă?

Așadar, fu bucurat și îngrijorat în același timp,
5 când o împrejurare îl sili să-i solicite întredederea, pe temeul cunoștinței fugare ce putuse face cu el într-una din vizitele sale în orașul natal.

La ședința Congresului socialist din București, Ion Răutu întâlnește câțiva vechi revoluționari refugiați
10 din Rusia, în urma cataclismului *Narodovoliei*. Dintre aceștia, îi căzu drag doctorul Alexandru Petrof - un uriaș blond, cu ochi albaștri de copil nevinovat și blajin, cu toate că se apropia de pragul bătrâneții.

Acest ateu și revoluționar ducea o viață care, în
15 alte vremuri, i-ar fi asigurat, după moarte, canonizarea de sfânt.

Ca medic, nu era prea împovărat de știință. O rezuma într-un semn al crucii, înșirând la fiecare atingere sacramentală a degetelor cele patru panacee:
20 chinină, unt de ricină, opiu, mercur:

- Asta-i toată medicina, frate!

Cu toate acestea, nu se putea închipui un vrac mai popular și mai iubit de pacienții săi.

Oricine îi cerea ajutorul era negreșit întrebant:

25 - Ai parale, frate?... Ia de-acolo! - arăta el o mare cutie de tinichea, ce stătea pe o măsuță din colț.

Și deși acest medic original nu cerea niciodată plată pentru serviciile sale, cutia de tinichea rar rămânea goală: prinosul benevol și necontrolat al pacienților asigura cu prisosință nevoile doctorului
30 Alexandru, cum era numit de toată lumea.

Babadagenii, care-l admirau și-l adorau, chiar în afară de orice legătură profesională, se îngrijiau ca doctorul lor să nu sufere nicio lipsă. Ajungea un

cuvânt al slujnicei sale - o rusoaică bătrână și rebe-gită - pentru ca negustorii din târg, țărani și moșierii din împrejurimi să aprovizioneze cu cele necesare camera și pivnița lui.

5 Răutu se lumina întotdeauna la amintirea vizitei ce-i făcuse la Babadag.

Pe atunci, arsenalul medical al doctorului Alexandru fu mărit de darul unui pacient recunoscător, care-i adusese din București un aparat de electrizare.

10 Ieșind la primblare cu musafirul său, ca să-i arate splendorile și curiozitățile urbei sale, doctorul fu oprit în stradă de doi concetățeni, din care unul îi era un vechi pacient.

- Multă închinăciune, doctore! Iaca îți aduc pe
15 cumnatul meu; are aceeași boală de care m-ai tămăduit cu mașina dumitale. Ai milă de el și *lictrizează-l* cu drăcia ceea.

Doctorul îl bătu prietenos peste umăr și-i răspunse:

20 - *Dus acas... spus Aliona... Mașin la dulap, pe cap, sus... Luwat tu... face singur... Mata ștint...*

Și până la sfârșitul vieții, după cincizeci de ani de ședere în România, doctorul Alexandru tot nu reușise să-și însușească mai bine comorile limbii românești...

25 După vro două ceasuri de flanare prin târg și împrejur, la apropierea de locuința doctorului, se auziră strașnic urlete, gemete, văicăreli și blăsteme:

- Oi, oi! Stai, mă! Mă omori, mă! Valeu! oi! Măi, turbatule!... Plesnite-ar din cer să te plesnească!...

30 Stai, mă! Mă omori! Valeu-valeu!

în cabinetul medical, îi aștepta un spectacol neînchipuit: pacientul, gol pușcă, se zvârcolea, sărea

¹ *Flăner (fr.) - a hoinări (n. ed.)*

într-un dans demoniac, urlând, gemând, implorând mila și înjurând pe improvizatul subchirurg, care, impasibil, îi purta electrodul peste tot trupul, acompianind văicărelile nenorocitului cu încurajări și consolări:

5 - AșaaL. AșaaL. Lucrează... lucrează!... Scoate toată răutatea... Așaa!.. Biinee!... Biinee!... Mai rabdă, frățioare! Pe mine m-a frecat cinci ceasuri, așa... Credeam că mor, dar mi-a luat răul ca și cu mâna...

10 Numai intervenția energetică a lui Răutu îl făcu pe minunatul doctor să suspende operația. Înțelegerea să utilizeze cu sârguință ultima invențiune a artei medicale...

15 Într-o frumoasă după amiază de iunie, acest om blajin năvăli spumând de mânie, la via din Dealul Recei, unde Răutu își petrecea, ca de obicei, vacanța.

Palid, cu părul vâlvoi, în haine dezordonate, gesticulând cu furie, de la portiță începu să zbiere cât îi ierta sufletul, în dialectul lui de Iaroslav:

20 - Vania! Vania! Unde ești? Ce te-ascunzi ca ursul în bârlog când e prăpădul?

Răutu abia avu timp să se scoale de pe scaunul lui, de sub umbra nucului, când uriașul furibund îl apucă de umeri și-l ridică, zguduindu-1, în sus.

25 Băgând însă de seamă că Elisa, speriată, se repede asupra lui ca să-și apere prietenul, se potoli îndată și rușinat, perplex, lăsându-1 în jos pe Răutu, se potoli și i se adresă cu o extremă politeță:

30 - *Sărutat muna la domna... Ni văzută matale!* - și întinzându-i scaunul și apăsând-o pe umăr, o rugă aproape plângând: - *ertatf... poftim la șezut!...*

Povestirea doctorului Alexandru revoltă și pe tihnită și pașnica Elisa, care sugerează ideea demersului pe lângă Nitza Vasilescu.

Prefectul județului Tulcea se împrietenise cu consulul rus din localitate, de origine grec din Basarabia de sud, - deputat în Camera română, câtă vreme cele trei județe basarabene nu fusesse din nou pierdute pentru România.

Însuși faptul că acest fost deputat român fusese numit, imediat după anexare, consul rus într-un județ care totdeauna a servit în năvălirile rusești ca poartă de intrare în Balcani se înfățișa ca o ciudată anomalie.

” Totuși, domnul Țapundache, mulțumită prieteniei sale cu prefectul Sergiu Dogia-Bistrițeni, stăpâna, de fapt, toată administrația județului, - până într-atâta, încât un refugiat român din Basarabia a putut fi arestat de agenții secreți ruși, care, neîmpiedicați, 15 l-au și trecut peste Dunăre, legat burduf într-un sac.

Cap. XVII

POET SI NEGUSTOR

înarmat cu o scrisoare de recomandare din partea fostului său profesor Tică Vasilescu, Răutu porni îndată la Sinaia, unde se stabilise pentru vară ministrul de Lucrări Publice.

Frământat de gânduri, în compartimentul său de clasa a doua, nu putu închide ochii.

După stația Buzău însă, călătorii fură treziți din somn de o mare larmă pe coridor.

- Conducător! Conducător! - chema în gura mare o voce răgușită. Conducător! Dumneata ce păzești aici? N-ai văzut că am bilet numai până la Buzău?... De ce nu m-ai sculat, mă? - recunosc Răutu glasul lui Osmanii, care acoperea mârâitul nedeslușit al conductorului, cum acopere grohotul de trăsnete picăturile de ploaie. Ce-i răutatea aceasta? Mă porți gratis pe drumuri? Hei? Faci, mă, pagubă statului, numai ca să necăjești lumea! Sunt negustor, mă! Nu sunt un pierde-vară! Mă așteaptă mușteriii! Am scadență de polițe, mă! Să dau faliment din pricina ta?

Răutu, care pierduse pe Osmanii de mai multe luni din cercul său de viziune, ieși grăbit din compartiment.

- Ce s-a întâmplat, domnule Osmanii?

- Să trăiești, frate Ionică!... Iaca, acest papă-lapte de conductor m-a ruinat! Am să dau în judecată statul, pentru daune.

- Ce fel de negustorie faci, domnule Osmanii?

i De când și unde?

- Am luat în concesiune restaurantul gării din Buzău, - răspunse mai potolit și răgușit de gravitate poetul. Ce? Să tot furnizez eu concetățenilor mei poezii de care n-au nevoie, în loc de purcel pe varză
io călită și vinete împănate, care le întrețin lirismul mai bine ca toate sonetele? Și iată: am niște polițe expirate, astăzi îi ultima zi...

- Dar te poți coborî la Ploiești. Ajungi înainte de douăsprezece la Buzău.

/> - Da' de unde știi că am bani să-mi plătesc trenul de la Ploiești până la Buzău?... Dar tu, încotro te duci, frate Ionică? - își încheie plângerile, poetul-negustor. A! La Sinaia!... Cum m-aș plimba și eu la Sinaia! Dar un negustor nu-și poate îngădui asemenea
20 fanaberii. Îs bune pentru filosofi, artiști, pentru toți ăia de latră la lună. N-au treabă cu portărei și cu furnizori...

în restaurantul gării Ploiești, „negustorul” îmblânzit și chiar înveselit, se interesă:

25 - Câtă vreme stai până la trenul tău, frate Ionică? Două ceasuri? Bre, bre, bre! Asta-i un noroc. Stau și eu cu tine. M-am saturat să tai șunca, să-mpart ghidemuri, să torn țuică și coniac pentru alții; am poftă să fiu și eu o dată mușteriu la restaurant!

io înclinându-se spre Răutu, ciocnind în masă cu degetele, întrebă cu o voce scăzută:

- Tu plătești, mă, Ionică?

- Cu plăcere, domnule Osmanii. Dar polițele?

- Ducă-să... că tot vor fi protestate... Ori voi fi, ori nu voi fi eu acolo...

Revenit cu totul la voie bună, declară subit:

- Știi, frate Ionică? Merg și eu la Sinaia!... Dar să-mi plătești biletul de clasa a treia. Nu mă duc astăzi în altă clasă!

In vagon, Osmanii își alege locul în fața unui călător mai în vârstă, roș la față și burduhănos - tip de băcan sau cărciumar din periferiile Bucureștiului -,
10 care ședea îmbrățișând o damigeana tot așa de burduhănoasă ca el însuși.

Trenul abia porni, când Osmanii îi adresă o întrebare mută, ridicând două degete răsfirate:

- Ce-i domnule? - îl întrebă călătorul cam mirat și supărat.
15

- Colegiul al doilea?...

- Ce al doilea, domnule? Colegiul întâi, de douăzeci de ani!...

- Ptiu, zisei și eu o prostie! Desigur, colegiul întâi, te cunosc! Nenea Nae?
20

- Ce Nae, domnule, ce te legi de mine? Mache, Mache Grădinărescu...

- Ptiu, bată-te să te bată! Mache, Mache Grădinărescu!... Colegiul întâi, cetățean onorabil, din
25 Delea Veche!...

- Din Popa Nan, domnule, în colț cu...

- Știu, frate, n-am băut eu la dumneata? Ce dracul!... Vinul ruginiu de Drăgășani, - vin cum nu îl au nici împărații! Asta îl ai aici în damigeana?...
30

Negustorul, vădit măgulit:

- E ăl mai bun din pivniță. Dacă zici că era bun, acesta-îl

- Să-1 gustăm?...

Se împrieteniră la toartă, gustând păhăruț după păhăruț, printre întrebări și exclamări: „O fi ăsta?... N-o fi ăsta?... Ba e ăsta!”

Damigeana se golea.

» - Ehei, domnule Mache, și eu sunt negustor! - îi gândilă Osmanii amorul propriu al cetățeanului din Popa Nan. Țin restaurantul din Buzău. Nu sunt filosof ca dumnealui, din cei „scârțai-scârțai”!...

La fiecare stație, coborau și se-ndreptau sprijiniți /i/ nindu-se, spre chioșcul din capătul peronului.

Osmanii ținea cu multă grijă pe nenea Mache sub braț:

- Să nu cazi, cumva, nene, sub roți!

Dar la apropierea trenului la Sinaia, râgâi năstrușnic /> și izbucni furios, adresându-se către Răutu, care, preocupat de necazurile lui, nici peisagiul nu-l vedea:

- M-a otrăvit, spurcatul! A pus catran în vin, bată-1 focul să-1 bată!... Negustor!... Colegiul întâi... Popa Nan! - îl strâmbă pe uluitul companion.

•>0 Nu ți-i rușine obrazului! Voi trebui să stau în pat acum... Cine-mi plătește doctoriile?

- Hă? Hă? Ce zici? Catran? Ai căpiat, domnule? - ripostă amețit și indignat negustorul.

- Vezi bruta asta, frate Răutu? Crede că m-am căznit aici două ceasuri de dragul lui! Ce bestie! Uite!...

Bietul Mache Grădinărescu din Popa Nan rămase ca trăsniț pe loc... Nu înțelegea nimic.

- Hai, frate Ionică... - îi întoarse spatele Osmanii. Eu trag la Gheorghieș Război-Vrânceanu, care are
io o vilă aici... Ne mai vedem?

- Voi veni negreșit spre seară. La revedere!

Coborât în neștire din Calea Codrului, unde se găsea vila lui Nitza Vasilescu, Ion Răutu numai în

fața Hotelului Caraiman își aduse aminte de promisiunea dată lui Miron Osmani, soțul *verișoarei* doamnei Vasilescu.

Se opri îngândurat. După o clipă de șovăire, se
5 întoarse și porni spre vila lui Război-Vrânceanu, unde găzduia Miron.

Tovarășul Gheorghe Război-Vrânceanu sau, simplu, Gheorghieș, cum îi spunea toată lumea, era o apariție originală în viața culturală și politică a RO-
ZA mâniei de pe vremuri.

De origine obscură - gurile rele afirmau chiar că s-ar trage dintr-un mic cerealist din Sadagura, cu un nume de consonanță semită - , apărui în Iași ca român din Bucovina, la vrâsta de vreo optsprezece ani.

15 Foarte sărac, lipsit de legături și cunoștințe, cu un nume de împrumut, luat pentru a-și șterge urmele, fiind urmărit de poliția austriacă pentru ațâțare la rebeliune, fu silit să-și câștige existența ca un simplu salahor.

20 Dar, băiat frumos, foarte simpatic - deși îi lipsea un ochi -, și cu o voce dulce de tenor, răpi inima fiecei restauratorului Hotelului Binder - o fetiță de șaisprezece ani, îndrăzneată și zburdalnică, care știa să triumfe împotriva rezistenței părinților.

25 Și această idilă, între un băietan pripășit și o copilă de negustor înstărit din Iași, legă pe enigmaticul austriac pentru toată viața de țara românească.

Dădu dovadă de multă energie și de rare însușiri. Din punct de vedere material, ajunse repede la o situație prosperă, reușind, mulțumită simpatiei pe care o
30 inspira tuturor celor cu care venea în contact, să ia în antrepriză confecțiunea rufelor pentru armată.

Situația lui socială, însă, nu se datora atât averii ce o câștigase.

Deveni foarte repede un scriitor apreciat și un fruntaș politic.

Ca scriitor, luă parte activă, sub diferite pseudonime, la redactarea unei reviste de avangardă ce apă-
» rea la Iași, consacrată popularizării darwinismului, propagandei noilor curente în știință, literatură și politică, care pe vremuri erau considerate încă aici ca subversive, după ce în Apus ajunseseră truisme.

Mai covârșitor însă fu rolul lui ca pontifex al so-
10 cialismului științific.

Socialiștii români purtau și ei marca obârșiei lor intelectuale.

Primii adepți ai noii religii se puteau împărți în două școli principale: foștii studenți din Paris și
15 tineretul crescut în țară, sub înrâurirea revoluționarilor refugiați din Rusia.

Ambele nuanțe, foarte deosebite ca nivel de cultură și premise teoretice, erau deopotrivă colorate de concepția revoluționară a socialismului.

20 Război-Vrânceanu, pseudonimul literar ales pentru el de Vasile Credință și rămas definitiv ca nume propriu, a adus nota marxismului ortodox evolutiv, care, în aripa dreaptă a mișcării social-democratice din Germania și Austria, degenerase într-o doc-
25 trină, în fond, foarte conservatoare, întrucât nu aștepta realizarea „societății viitoare” decât într-un viitor îndepărtat, printr-o serie de reforme pașnice.

Politicianii din România, chiar cei mai reacționali, simpatizau din instinct cu această directivă
30 „revoluționară”, care vedea în țărănime o mică burghezime „confundată în masa reacționară a claselor capitaliste”.

Ii îngrijorau numai tocmai aspirațiunile acestei „mici burghezind”, în care fu clasată de „știință” și

țărănimea autohtonă. Perspectivele îndepărtate ale unei revoluții sociale, care nu putea, în orice caz, amenința România decât după ce s-ar fi realizat în Apus, nu speria pe nimeni: „Vom fi și noi în rând cu lumea”...

Se zice că vestitul conu Tache Alenei, mare arendaș, unul din inventatorii sistemului complicat de agricultură „în dijmă cu rușfaturi”, când un deputat socialist „ortodox” își dezvoltă, de pe tribuna Camerei, timp de două zile, doctrina „științifică”, se așează în fața lui și, nelipsit, îl ascultă cu cea mai mare atenție.

La sfârșit, îi strânse mâna, felicitându-l cu multă căldură: „Bravo! Bravo!... Foarte bine!... Așa socialism înțelege și eu!”...

Apropiindu-se apoi de banca ministerială, șopti făcându-și ușurat cruce, conului Calistrat Cazară, ministrul de Domenii:

- A fost foarte bine, coane Calistrate, domnul... cum îi zice... Nu-i primejdie, putem dormi liniștiți!

Figura lui Război-Vrânceanu era foarte simpatică și lui Răutu. Nici că se putea altfel: însușirile lui morale, ca și inteligența lui, îl captivau.

Totuși, ca „țărănist” impenitent și refractar față de toate „ortodoxiile”, simțea o nebiruită aversiune pentru directivele lui politice.

Răutu îl găsi pe Miron Osmanii stând pe jos, cu manile rezemate pe genunchii ridicați, în cabinetul savantului marxist și literat.

Vorbea cu multă vioiciune:

- Știi, frate Gheorghieș, eu scot din romanul meu capitolul acela cu Didina și Oswald...

Miron Osmanii se complăcea să povestească prietenilor operele lui... nescrise, - și mai cu seamă lui Război-Vrânceanu, care se entuziasma îndată atât de concepția, cât și de planul detaliat ce se desfășura înaintea lui.

- Știți, fraților - afirma Osmanii de obicei - am tot romanul ăsta aici, - și-și pune degetele strânse în mănunchi pe frunte - iată, aici, întreg, îi văd pe toți, îi aud...

Acum, „Gheorghieș”, la auzul planurilor de „masacru” al ultimului roman care îi fusese expus, exclamă:

- De ce să-1 scoți, Miroane? E foarte frumos, foarte frumos capitolul acela. Lasă-1 te rog! - stăruia emoționat.

Romancierul *in spe* îi răspunse hotărât, lovindu-și genunchii cu ambele palme:

- îl scot! Fac din el o dramă! O văd. Ascultă: când se ridică cortina, scena e câteva minute goală.

Se aud în răstimpuri, din culise, numai cuvinte fără șir: „Didina! Didina! Iartă-mă”... Apoi un plâns încet al Didinei: „Doamne Doamne!”...

În sfârșit, ușa se deschide, Didina irupe în scenă și începe monologul... Știi, acela în care ea, după ce îi aduce acuzarea că i-a distrus viața, îi mărturisește că și ea îl înșelase.

- Și apoi urmează ruptura și împăcarea? - întrebă interesat Gheorghieș - împăcarea cu cea sublimă dezvelire a psihologiei feminine?... Bine,

Miroane, fie și așa. Să faci și drama aceasta... Dar s-o faci odată! Fie dramă, fie roman... De atâția ani tot îmi vorbești despre el... Și-i atât de frumos, încât câteodată mi se pare că l-am și citit! Și tu nu te miști! N-ai scris încă niciun rând...

- Și tu vorbești așa, Gheorghieș?... *Tu*, Gheorghieș ?

Cu o nespasă durere și cu reproș, poetul își lăsă capul pe manile rezemate de genunchi:

5 - Ah, frate Gheorghieș! Să scriu ? Când scrii
însă, trebuie să-ți consacrî operele toate zvâcnirile ini-
mii, toate frământările creierului, să te înalți, să te
rupi din mlaștina vulgarității și a mizeriilor zilnice...
Dar știi tu, Gheorghieș, - întrebă poetul patetic -
io știi tu că eu n-am avut ce să dau pentru coșniță, pen-
tru hrana copiilor ?... Știi tu că rafturile restaurantului
meu sunt goale ?... Mă așteaptă falimentul... mize-
ria... copiii desculți nu pot merge la școală... Să
scriu ?... Să scriu pentru distracția câtorva cocoșnețe
15 din saloane, care, între două elucubrații obscene de
Bulevard, să soarbă sângele ce-mi picură din inimă,
sucerile ce se scurg din creierul meu ? Să scriu ?... Tu
să-mi ceri mie aceasta ? Tu, Gheorghieș ?... Cu mîntea
ta ? Cu sufletul tău ?... O! - își smuci el capul în sus,
20 lovindu-și din nou exasperat palmele de genunchi.

Câtă vreme vorbea, Gheorghieș trăgea mereu
sertarul din stînga biroului și iarăși îl împingea îndă-
răt; în sfârșit, scoase o hîrtie de o mie de lei și, după
o clipă de șovăire, oftînd, mai adaugă una.

25 Osmanii, distrat, cufundat în gîndurile lui, pri-
vea în lături.

- Iată, dragă Miroane, - îi întinse Gheorghieș
cele două petice albastre. Dă-1 dracului restaurantul
cela: tu nu ești făcut pentru negustorie... Ține-te de
30 treaba ta... Ai un dar mare...

Osmanii luă în tăcere bancnotele, le vîrî moto-
tolite în buzunarul vestei și se ridică de pe covor.
Rămase la fereastră mai multă vreme, privind coasta
din față, cu Piscul Cânelui.

Peste puține momente, Gheorghieș, mirat, îl
auzi fluierînd încetișor o melodie.

- Mă Gheorghieșe, mă! Ce frumoși sunt munții
noștri în apusul soarelui... Dar... într-o noapte cu
5 lună ? - se îndreptă el brusc: - Știi ce ? Hai să por-
nim acuma spre noapte la Brașov... Am eu un pri-
eten la vamă, - și apoi pe la Bran... Ne întoarcem pe
la Peșteră și coborâm pe jos... Noaptea... pe lună
plină... reflexele cele argintii în vale... și pădurea
io neagră, cu brazii estompați... Haide, Gheorghieș,
mă duc să angajez pe Silion, scapetul, are niște ar-
măsari strașnici!...

Și aprins de viziunea lui poetică, își băgă dege-
tele în buzunarul vestei.

15 - Dar... Miroane! Era vorba să scrii... roma-
nul... sau drama...

Poetul își lăsă **manile** în jos și, puțin aplecat, ca
și cum ar fi voit să vadă mai bine fața lui Gheorghieș,
se aruncă în fotoliu cu brațele lăsate de-a lungul pi-
cioarelor, începu să rîdă încetișor, cu o expresie de
20 o infinită ironie:

- Ce, ești copil, bre Gheorghieș ? Bine, spune și tu,
frate! - pentru ce să scriu acuma, dacă am parale ?...

Cap. XVIII

IVONNA

Retras în camera lui de hotel, Răutu își retrăi, clipă cu clipă, cicloul care îl prinsese atât de năprasnic în arcanle lui.

Exact la ora patru după amiază, când i se fixase audiența, Răutu, nerăbdător și agitat, sună la vila lui Nitza Vasilescu din Calea Codrului.

Fu întâmpinat cu o extremă amabilitate:

- îmi pare bine că te văd! Mă interesează mult și Basarabia, și dumneata personal. Am cunoscut pe multe dintre rudele dumitale din țară. Sunt interesat și de ceea ce se petrece în Rusia și de experiențele dumitale siberiene. Dar - apropo! - te-ai îngrijit de recunoaștere ?

- Cred că nu am nevoie. Tatăl meu e născut la 1810, înainte de răpirea Basarabiei. Și chiar de-ar fi fost mai târziu, e născut la Botoșani; prin urmare, calitatea lui de fost cetățean român nu poate fi discutată...

- Adică, invocî textul despre drepturile copilului unui român ce și-ar fi pierdut naționalitatea, în prima generație... Cunosci textul, dar până acum n-a fost niciun precedent. Și cum sigur ai să faci politică, să nu glumești, să nu încerci marea cu degetul!...

Politica nu cunoaște scrupule! Ascultă-mă, să ceri mai bine astă toamnă recunoașterea. Te vom trece repede. Dar nu pentru aceasta, desigur, mi-ai cerut întrevvedereea?... Ce nevoie te aduce ?

s Răutu, amărât și iritat, povesti cazul din județul Tulcea:

- Noi basarabeni venim aici ca acasă, - își încheie povestea. Ne spuneți că aici e țara-mumă... Dar ce mumă e aceea care își aruncă balaurilor copiii ?...

io Parcă suntem atrași într-o cursă.

- Stai!... Cine o fi prefect la Tulcea ? - se întrebă Nitza Vasilescu. A!... Sergiu Dogia-Bistrițeni, colonelul!... Știi dumneata cine-i colonelul Dogia-Bistrițeni?... Ți-o spun eu: la șaiszeci și șase, după răsturnarea lui Cuza-Vodă, ca prefect de poliție la Iași, a fost câștigat de ruși și a încercat o mișcare separatistă! Așa că, vezi, nu Țapundache al dumitale i-a câștigat cel dintâi inima pentru Sfânta Rusie...

- Dar atunci, - întrerupse cu vehemență Răutu - cum puteți, domnule ministru, să încredințați un post atât de important unui astfel de om ?...

Nitza, care sta într-un fotoliu rulant, descrie un semicerc la stânga, se întoarce, își netezi mustața pe dedesubt cu arătătorul, își trase cravata în jos, 25 schiță un semicerc la dreapta și, luând de pe un gueridon o cutie cu țigări, o întinse lui Răutu:

- Fumezi?...

La un gest nerăbdător al lui Răutu, puse cutia cu țigări pe masă, în fața lui, și jucându-se cu capacul, răspunse în sfârșit: 30

- Ai venit de curând de peste Prut... Nu cunoști încă țara... în România, un Dogia, când vine la cârmă Partidul Conservator - partid boieresc -, trebuie să fie cel puțin prefect! N-avem multe familii de

acestea istorice: Dogia, Sferțea, Lascaride, Vatatzii... Din nenorocire, sunt prea mulți... îs prolifici și s-au ramificat până la nesfârșit... Și mulți au sărăcit... Guvernul nostru îl numise la început pe colonelul Dogia prefect la Botoșani. Dar e de o prostie, de numai nu rage!... La o alegere parțială, îi trăsni să facă pe „Machiavelu” și a încheiat, dragă Doamne, o alianță cu opoziția... Ca rezultat: candidatul nostru a căzut și a reușit liberalul... Nu-1 mai puteam lăsa la
10 Botoșani... în altă parte, niciunul dintre noi nu-1 primea în județul în care avea situația. în Dobrogea, însă, nu se fac alegeri... L-am numit la Tulcea...

Răutu sări indignat și, fără să-și dea seama, începu să alerge prin somptuosul birou al ministrului, pierzându-și cu desăvârșire cumpătul:
15

- E o ticăloșie fără nume! E o adevărată trădare, domnule!... Dar mai bine să fie pierdute o sută de alegeri, decât un astfel de prefect, tocmai în Dobrogea?... Pe șleahul cel mai mare al năvălirilor rusești în Balcani!... E o sinucidere!...
20

Nitza Vasilescu se roșise puțin. Se ridică și el din fotoliu, ducându-și mereu degetul sub mustață sau smucindu-și cravata în jos și răsucindu-și gâtul:

- A!... Nu exagera!... Liniștește-te! - îl apucă
25 de braț pe vizitatorul ieșit din minți. Ce crezi dumneata, că noi ne putem singuri opune mersului Rusiei în Balcani?... Franța ne-a părăsit, e acum aliata vrăjmașului nostru de moarte, țarul dumitale!... Ne vor apăra noii noștri aliați? De dragul ochilor noștri?
30 In politica internațională, amice, nu se face filantropie: Habsburgul ar trebui să aibă cel puțin siguranța bunei noastre credințe... Ce importanță mai are un prefect rusofil, care din idiocie ajunge instrument în mâna unui Țapundache oarecare...

- Dar atunci, spuneiți pe față - izbucni Răutu, smulgându-se de sub brațul protector. Spuneiți-ne pe față, nouă, basarabenilor, că nu avem ce căuta aici, că în România rămânem tot sub călcâiul țarist! - tună
5 el cu furie, uitând cu desăvârșire locul și situația în care se afla.

Și deodată se opri fulgerat.

Biroul era despărțit de vastul hali de alături numai printr-o impunătoare poartă de cristal, larg
10 deschisă.

în fund, la capătul de sus al monumentalei scări, apără o siluetă de femeie, zveltă, eteree, cu trupul mlădios prins în cutele armonizate ale rochiei de un verde discret și alb spumos, din care răsărea, ca dintr-un caliciu de crin, un chip blond, luminat de ochi verzi, ce
15 scânteiau, misterioși, din umbra clopotului de paie, încununat de o plăpândă ghirlandă de lăcrămioare.

Lunecă din treaptă în treaptă într-un ritm de ușoare și grațioase undulări.

20 în tăcerea subită ce învălui universul, Răutu urmărea fascinat simfonia de culori și mișcări ce părea că plutește prin văzduh spre el - și pas cu pas, se răsfrângea în fiorii de foc prin tot trupul lui, până la ultimele ramificații ale nervilor.

25 Nitza Vasilescu păși spre hali:

- Te-am cam incomodat, Yvonne, cu discuția noastră, prea înfocată? - i se adresă Nitza zâmbind. E domnul Ion Răutu, basarabeanul despre care
30 ți-am mai vorbit... Soția mea, - se întoarse spre Răutu: - Știi că, la un om care și-a pierdut zece ani în apropiere de Polul Nord pentru un ideal, e naturală izbucnirea pasionată, ca erupțiunile unui vulcan de sub zăpadă.

Răutu rămânea nemișcat, fără măcar să răspundă la zâmbetul grațios al doamnei Vasilescu.

Ea se apropie și, întinzându-i mâna, îl salută cu multă afabilitate, spre a-l mai ajuta:

- îmi pare foarte bine de cunoștință, domnule Răutu. Am auzit atâtea despre dumneata și de la bărbatul meu, și de la vara mea, Helene Osmanii, soția lui Miron Osmanii, poetul. Sunteți prieteni, mi se pare. îl prețuiesc foarte mult, dar e un sălbatec, fuge de noi...

Apoi, adresând un surâs și lui Nitza, se referă la scuzele lui:

- Nu m-ați incomodat deloc; știi foarte bine că vulcanii nu mă sperie... Și, în orice caz, îi prefer mlaștinilor, oricât și oricum ar fi de aranjate... Mă coborâsem pentru ora mea de plimbare solitară prin parc. îmi pare bine! - se întoarce iar către Răutu. Ai venit pentru multă vreme la Sinaia? Sper că avem să ne mai vedem!... La revedere!...

II învălău în lumina ochilor ei verzi și dispăru.

Răutu, până la sfârșit, n-avu putere să-și descleșteze buzele, nu găsi un cuvânt de răspuns.

Uită pentru ce venise, uită pe Nitza Vasilescu, uită totul, - ca și cum ar fi rămas singur în nesfârșirea unui deșert.

- Dar în orice caz, domnule Răutu, - auzi glasul lui Nitza Vasilescu, care își reluă conversația, fără a-și da seama de cataclismul ce-1 zguduise cu o clipă înainte - poți să fii sigur că vom face tot ce e cu putință, pentru a stăvili excesul de zel al colonelului Dogia-Bistrițeni...

Răutu, mașinal, își ridică ochii spre cadranul marei pendule din hali.

Era ora patru și jumătate.

Trecuse abia o jumătate de oră de când bătuse la ușa lui Nitza Vasilescu...

Coborând șoseaua de la grajdurile curții spre s parc, nu mai recunoștea peisagiul.

Icoane din lumea nemaivăzută îl împresurau și, în jocul de lumini și umbre aruncate de astrul nou ce cădea spre Vârful cu Dor, Răutu prindea numai răsunetul tainic al imnului solemn ce vibra în inima lui.

io Vârful cu Dor!...

Să plece acum la Ciubărești? - se întrebă Răutu la ora trenului...

Se hotărî să mai stea o noapte la Sinaia, pentru a-și regăsi echilibrul sufletesc.

15 îl turburată mai cu seamă cele aflate de la Osmanii despre trecutul Ivonnei și despre căsnicia ei cu Nitza Vasilescu.

Unica fiică a unui latifundiar din împrejurimile Ciubăreștilor, născută în anul războiului ruso-turc; botezată de un mare duce rus ce găzduise în casa lor; crescută în pensionatele aristocratice din Elveția și din Paris; fire visătoare și entuziastă, cu o pecete de exotism în înfățișare și în caracter; de foarte tânără se 25 ambalase după un cavaler fără pată și frică, care pornise în Ciubăreștiul adormit un război crâncen împotriva superstițiilor absurde, a moravurilor ruginite și a instituțiilor apăsătoare sub care suferea țara.

De la primii pași în arena politică, Nitza Vasilescu se afirmase ca orator și publicist de mare talent.

30 Părinții, care o adorau, nu opuseră prea mare rezistentă acestei „mezalianțe”.

- Dar e o scârnăvie, frate Răutu - adăose poetul -, un gheșeftar fără rușine, un arivist care n-are nimic sfânt!... Nu sunt, frate, nici eu ușă de biserică, dar nu-l pot suferi. Mă gândesc, ce are să fie, când nenorocita aceea va cădea din nori și se va dezmetici?..

A doua zi, până târziu după amiază, Răutu nu ieși din camera lui de hotel.

Întins pe divan, răsfoia alene un volumaș de versuri, rătăcit din întâmplare în sacul lui de călătorie.

10 Gândindu-se mereu la indiscrețiunile lui Osmanii, își puna aceeași întrebare: „Cum se poate?”

Subit, în conștiința lui răsunară trei versuri ale poetului filosof, peste care privirea lui fugară trecuse fără să se oprească:

15 *L'amour, comme la baine, echappe a qui raisonne;
L'amour craint la clarte: pour que le coeur se donne,
Qui sait si Voel d'abord ne doit pas se fermer?...'*

Aruncă volumașul, părăsi camera și, îngândurat, se îndreptă spre parcul Peleşului.

20 Așa, fără a-și mai opri privirile asupra peisagiului, ajunse la Stâna Regală.

Abia sus, fu prins de priveliște. Azurul scânteia deasupra Bucegilor, peste siluetele zvelte ale Jepilor și stâncile topite în zare ale Omului.

25 La coborâș, fu prins de o neînțeleasă tensiune; tresărea la fiecare cotitură, în fața oricărui brad bătrân, cu crengile lui întinse, în așteptarea neprevăzutului. Deodată, se opri în bătăile inimii.

· "Celui ce cugetă iubirea îi scapă, ca și ura;/ Iubirii teamă îi e de claritate: pentru ca mima să se dăruie,/ Cine știe dacă nu cumva ochiul trebuie să se închidă." (n. ed.)

Pe o bancă, rezemată de o sumbră stâncă de granit, se desprindea o singuratecă siluetă albă; era Ivonna Vasilescu.

- Domnule Răutu, ești singur? - răsună glasul

•> ei argintiu. Ți place peisagiul? E primblarea mea favorită... îmi pare bine că te văd. Dacă vrei, să ne odihnim puțin aici... Ești pentru prima oară la Sinaia? Dacă vrei, îți arăt câteva unghere fermecătoare. Dar, după cât știi, în peregrinațiunile dumitale prin lume trebuie să fi văzut alte priveliști. Iubești natura?

Răutu se simți deodată prins de vârtejul înălțimilor.

Parcă văzu într-o singură îmbrățișare: nesfârșirea sumbră a taigalei; stepele arse ale Asiei Centrale; imensele fluvii revărsate ale Siberiei; țărmurile tragice ale Oceanului înghețat, cu banchizele lui feroce în zare; zidul grandios al Saianilor, îngrădind misterele Tibetului; adâncimile nepătrunse ale tundrei; și viața obidită a omului ingenunchat de vrăjmășia firii, sub gerurile neînchipuite, în viscolul

20 năprasnic; și războiul veșnic necruțător dintre fiii vitregi ai acestui bulgăr de tină, - sfâșierea mucegaiului omenesc în fața nemărginitului rece și indiferent al bolții pustii... Povestirile-i curgeau în imagini care se nășteau în neștire. Se simțea stăpânit de o putere neînvingătoare, care îi creștea din răsunetul ghicit în sufletul Ivonnei.

Era una din acele femei, cărora le este dată taina de a aprinde, numai ascultând în tăcere, făclia inspirației creatoare la poeți și gânditori...

30 Câte o întrebare strecurată îi dădea lui Răutu prilejul să-și mai lărgească orizontul și să se ridice aproape până la culmile de divinație profetică:

- Am avut un prieten din copilărie, - spunea el emoționat - care la vrâsta de douăzeci și trei de ani,

mortal rănit într-un conflict armat cu călăii țariști, în așteptarea spânzurătorii, mi-a scris: „*Nicio picătură de forță morală nu se pierde în zădar*!”. Am simțit cu toate puterile gândului meu că și conștiința umană este o putere cosmică, un factor al evoluției mondiale; că, și singură, credința noastră în ideal poate ridica pe om deasupra lutului firii sale și a-1 încununa, în adevăr, ca stăpân al lumii. El poate triumfa și împotriva animalului din sine, ca și asupra forțelor oarbe ale naturii. Trăim într-o epocă critică nu numai a istoriei umane, dar chiar a evoluției cosmice. În mișcarea maselor muncitoare, în avânturile îndrăznețe ale științei, în orizonturile pe care ni le deschide gândirea, e dovada că se apropie ceasul de cumpană. Primejdia e încă în întunericul care mai învăluie masele înapoiate din răsărit și îndeosebi în Rusia țaristă - rezervorul reacțiunii mondiale. Și am venit aici, în țara asta încă atât de întunecată și apăsată, să pornesc lupta care poate fi hotărâtoare în ceasul acela de încercare, spre care ne duce vertiginos destinul istoric...

Ivonna rămase multă vreme gânditoare.

Răutu nu-i cerea să vorbească. Știa că este înțeles din scânteierea ochilor ei verzi, din reflexul diafan al întregii ei figuri, care părea o eflorescență mistică, radiată din potirul alb al veștmintelor ei.

Se scurgeau eternități în tăcere... În sfârșit, vorbind mai mult cu sine însăși, Ivonna repetă visătoare:

- „*Nicio picătură de forță morală nu se pierde în zădar*”!... O singură clipă să ai această credință... Și viața ar avea înțeles, ar merita să fie trăită, ori prin câte furtuni și tragedii ai trece...

Apoi, încercând să-și stăpânească gândul și simțirea printr-un surâs de mondenă, urmă:

- Ești foarte tânăr, domnule Răutu... Stând de vorbă cu dumneata, oricine s-ar simți întinerit... Te invidiez... Dar e târziu... Trebuie să renunțăm la peisagii...

Se coborâra încet, fără să mai schimbe o vorbă.

* în fața castelului, de unde se despărțeau drumurile lor, Ivonna îi întinse, gravă, mâna:

- Ne vom mai vedea ?

Răutu, turburat, abia îi putu răspunde printr-o mișcare negativă.

io - Ai dreptate!... - șopti Ivonna.

Se întoarse și, în ritmul ei armonios, lunecă în sus spre Calea Codrului.

Silueta ei albă se topi în azurul cerului...

Cap. XIX

PĂCATE VECHI

în toamnă, apărură la Ciubărești, sub direcția lui Ion Răutu, „Farul” - revistă literară, științifică și politică.

5 Răutu înțelese că, în acțiunea lui, nu se poate răzema pe socialiști și cu atât mai puțin pe celelalte grupări politice din România. În jurul revistei, se grupară tinerii săi prieteni dintre normaliști.

Ilie Turcu, cel mai elegant dintre „fariști”, băiat
10 frumuseț și vioi, cu mai mult simț practic, luă asupra-și administrația, cruțând cât se poate mai mult depozitul din moștenirea lui Răutu.

Ciorbadgioglu se instala ca secretar de redacție. El și Raicu Ionescu erau principalii colaboratori ai
15 revistei, fiindcă au înțeles și și-au însușit ideologia lui Răutu. Își dădeau prinosul lor Anton Vădrășcan și Nicolai Soltuz.

Și Elisa știa să se facă utilă, găsind timpul pentru corecturi, ca și pentru a ajuta la corespondență și expediție.
20

Răutu găsea multă îmbărbătare în atitudinea ei nestrămutată, afectuoasă și atențiunea ei delicată, chiar pentru micile lui manii.

Nu se simțea deloc vinovat față de ea.

25 Ivonna rămăsese pentru el, - aproape cum era în vremea adolescenței sale Undina - numai ca o viziune

imaterială, ca o întrupare a idealului de supremă armonie, o icoană etereă și intangibilă, care îi luminează cărarea vieții din depărtări siderale, ca legendara stea călăuzitoare din Scriptură.

> Gândul singur că ea le urmărește lupta îi înzecea puterile.

Prin apariția „Farului”, Răutu și colaboratorii lui se simțiră smulși din mediul ciubăreștenilor, ca și cum ar fi fost aruncați pe o insulă din fundul Oceanului.

// Primeau rare adeziuni din colțuri necunoscute ale țării, aveau colaborări sporadice chiar în Ciubărești, dar nu luau parte la viața obștească a cetății.

Chiar primul număr al revistei a ridicat un zid între „fariști” și intelectualitatea românească.

// Afirmând categoric caracterul României ca un stat de țărani, Răutu, pe de o parte, afirma că acest caracter asigură României și misiunea grea, dar glorioasă în evoluția socială, însă, pe de altă parte, impune, ca o condițiune de viață și de moarte, ridicarea
•0 țărănimii în viața de stat la situația corespunzătoare importanței ei economice și sociale. România va trăi ca un stat de țărani, ori va pieri.

Programul care ar putea realiza acest postulat îl rezuma în patru cuvinte: *pământul, votul, cartea și pușca*.

25 „Pământul” - adică asigurarea independenței ei economice, fără de care drepturile și libertățile politice sunt o deriziune.

„Votul” - adică afirmarea ei ca factorul hotărâtor în viața de stat.

„Cartea” - pentru că numai cultura îi poate da cunoștința dreptului ei și puterea de realizare.

în sfârșit, „pușca” - pentru că numai o națiune armată poate fi în măsură de a-și apăra drepturile și

libertățile împotriva oricărei tentative de opresiune și uzurpare, din afară sau dinăuntru.

O rubrică specială - o cronică a actualității -, sub titlul de *Jurnalul unui marțian*, era consacrată, în forma de roman utopic, unei critici corosive a condițiilor de viață politică, socială, economică și intelectuală din România. Toate păcatele și scăderile vieții obștești erau astfel dezvelite și atacate fără cruțare.

10 Vijelia stârnită de la primul număr al „Farului” justifică prin sine însăși apariția revistei.

„Apostolul” Christophor Arghir se simți lovit cel dintâi și reclamă, scrâșnind din dinți, anularea recunoașterii lui Răutu ca cetățean român, spunând

15 că ea ar fi fost „smulsă” prin fraudă.

Cu toată vâlva, Răutu nu-și făcea iluzii.

Tirajul „Farului” rămânea foarte restrâns și impunea colaboratorilor, pentru multă vreme încă, sacrificii grele și devotament eroic.

20 În Ciubărești, curios, „Farul” părea a găsi mai puțin răsunet decât în restul țării.

Pentru un observator atent, procesul de coborâre și degradare - ale cărui începuturi fuseseră vădite prin înfrângerea veleităților de independență în campania electorală la venirea la cârmă a albaștrilor - ducea vertiginos vechea cetate spre nivelul comun al târgurilor provinciale.

În centrul preocupărilor, mai cu seamă a elitei sociale, era cronică scandaloasă.

20 De altfel, toate clasele și subîmpărțirile populației rumegau cu aceeași patimă cancanurile despre tai-nele alcovurilor și escapadele romantice ale elitei.

în curând după apariția „Farului”, ciubărenii - „fără deosebire de clasă, de sex sau de confesiune” - fură agitați de două episoade dramatice, care dezveleau adânci racile morale din sânul elitei locale.

> în Calea Ogarului, multe decenii, curiozitatea cercurilor mondene, ca și atenția obștească a mahalalelor se concentrau asupra reședințelor a două familii aristocratice.

La marginea de răsărit a acestei artere, se ridica io palatul prințului Mitea Vatatzî-Bârnoveanu, iar în fața lui, ceva mai jos, o veche casă boierească, de arhitectură mai modestă, dar mai pitorească prin arhaismul ei - cuibul boerilor Cânta.

Pe vremea când Răutu se stabilise la Ciubărești, /s familia Cânta era reprezentată de o doamnă bătrână, care nu-și părăsea niciodată locuința și rar putea fi văzută chiar în curte.

în figura aceasta de babă dezvățată, cu mutra Sfintei Vineri din povești, cum și-o închipuie copiii, cu nasul încârligat, care fugea spre gura-i fără dinți, și cu ochii îngropați adânc între pomeți și sprincene, nimeni n-ar fi putut bănuși pe vestita regină a saloanelor de altădată, frumuseța de renume europeană, bine cunoscută în saloanele Parisului, ca și în toate stațiunile balneare ale Cosmopolisului mondial - doamna Virginia Cânta sau Domnița Virginia, cum o numea poporul.

Curtea era îngrădită dinspre stradă de un grilaj înalt și de o poartă grea de fier, veșnic încuiată.

30 Și niște dulăi păroși nesmintit se năpusteau asupra trecătorilor speriați, de după gratii ruginite, ce păreau cu greu a rezista smuciturilor lor furibunde.

încă în viață fiind, Domnița Virginia ajunsese o eroină legendară, demnă de fantezia shakespeariană.

Prințul Mitea Vatatzî-Bârnoveanu, un mare boier de viță domnească, părea nu mai puțin un chip de legendă. Din povestirile bătrânilor, răsărea ca un fel de Făt-Frumos irezistibil, care își pierduse socoteala cuceririlor de inimi femeiești.

Dar Răutul îl cunoștea numai, din întâlniri prin împrejurimile pitorești ale Ciubăreștilor, ca un uriaș gârbovit, cu un nas de o curbură formidabilă și cu rară barbă cânită, o figură parcă sărită din ramele galeriei de portrete ale domnilor fanarioți.

Bătrânul trăia în somptuosul său palat, izolat de societatea Ciubăreștilor, cu soția - *prințesa Chiriachita*, cum leoaicele mondene îi subliniau cu malițiozitate numele - și cu tânărul prinț Andreiuș, singura odraslă bărbătească, continuator al neamului Vatatzestilor din Bârnov, care își ducea genealogia, prin împărății bizantini, până la Capetingii francezi.

Prințul Mitea sau - cum îi zicea lumea - *cnepzul Mitea*, al cărui titlu și diminutiv rusesc denunțau simpatiile lui nebiruite pentru împărăția Țarilor, mai avea o fiică, Profirița, cu vreo șaisprezece ani mai în vârstă decât fratele ei Andreiuș, măritată cu Serge Covorăscu, un politicastru mărunț dintre boierinașii scăpătați, mai tânăr cu mai mulți ani ca ea și care își întemeiase aspirațiunile de bărbat de stat pe frumoasa ei zestre.

După nenumărate și extraordinare vicisitudini romantice, descendentul împărăților Bizanțului și al regilor Franței se căsătorise, spre bătrânețe, cu fosta lui fată în casă, o simplă țigancă, fără știință de carte, care

intrase pe vremuri la curtea lui din Calea Ogarului ca o copilă de cincisprezece ani, frumoșică și zglobie.

Prin căsătorie, fură legitimați Profirița și Andreiuș, cei doi fii din flori ai „țigăncii”.

► Anecdotele semănate de gurile rele asupra *gafelor* „prințesei Chiriachița” circulau cu profuziune nu numai prin saloanele elitei, dar și prin cafenele și cârciumi.

« Cneazul Mitea, care se căsătorise pentru a asigura continuitatea numelui, avea mândria să ție el însuși la distanță toată aristocrația țării.

în anul apariției „Farului”, cerul mondenității ciubărene fu străbătut de grozave fulgerări pornite din cele două mari curți boierești din Calea Ogarului.

15 Spre deosebire de prințul Mitea Vatatzî-Bârnoveanu, doamna Virginia Cânta fusese de mai multe ori măritată și dăduse naștere la trei copii, dar căsniciile ei totdeauna se ruinau printr-un cataclism și, la bătrânețe, ea nu avea lângă ea pe niciunul dintre copiii ei.

20 Cronica îi pune în sarcină neomenii și chiar crime care înghețau sângele în vine.

Era încă însărcinată, din prima căsătorie cu conul Lascar Bordea, când un proces scandalos de divorț o lăsa văduvită în fragedă tinerețe și sub oprobriul obștesc.

După dezlegare, boierul Cânta primi acasă o bonbonieră înflorită și legată cu panglici de mătase.

La deschidere, se găsi un cadavru de făt masculin, cu un bilet pe care era scris: „E scârna ta, monstrule!” - datat și iscălit „Virginia Cânta”...

Oficiul stării civile și înregistrase un copil mort-născut al soților Bordea.

A doua zi dimineața, boierul Lascar Bordea zăcea în patul său, cu tâmpla străbătută de un glonte, având în față portretul Virginiei ca mireasă.

Nu avu un final mai fericit nici a doua căsătorie,
5 cu o odraslă a marelui neam al Lascarizilor, prințul Petrea, anglo-man și sportsman pasionat, poreclit din pricina aceasta „Beizadea Boxeurul” - de altfel, o inimă bună și fire romantică.

Prințesa Virginia Lascaride dispăru într-o noapte
10 cu cei doi copilași, un băiețel și o fetiță, născuți din căsnicie. Peste multe luni, reveni de peste graniță, însă singură.

În zadar prințul Petrea o implora să spună adevărul despre soarta copiilor.

15 Nenorocitul își sfârși viața ruinat, după ce pusesse în mișcare pe detectivii tuturor țărilor Apusului, să-i caute copiii.

Cu vrâsta, când nu mai putea inspira pasiuni, nici avea aventuri romantice, Virginia Cânta, reluându-și
20 numele de fată, se închise ca o pustnică în casa bătrânească din Calea Ogarului.

Vălul uitării se lăsa asupra păcatelor Domniței Virginia, când trei procese, unul după altul, o puseră din nou în centrul curiozității obștești.

25 într-o dimineață, coborâră la Hotelul Ciubăr-Vodă două călugărițe din Belgia, care însoțeau o tânără femeie palidă, cu ochii stinși de melancolie.

Aceasta pretindea că e Adelaida, fiica Virginiei Cânta, și porni un proces pentru recunoașterea
30 maternității.

Bătrâna harpie refuză să stea de vorbă sau măcar să primească pe avocatul ficei sale. Se apără cu o energie sălbatecă, angajând pe cei mai mari avocați

ai țării, dintre care și pe Nicolache Andreescu - supranumit din școală *Răiosul* și rămas toată viața cu această poreclă -, despre care se știa că e asociatul lui Nitza Vasilescu, ale cărui procese le prelua în timpul când acela făcea parte din vrun guvern.

5 în cursul procesului, se regăsi și fratele Adelaidei, care fusese părăsit la niște țărani din Normandia.

Oroarea obștească se ridică până la paroxism, când se ivi și „mortul” - fiul primului soț al Virginiei
10 Cânta, Lascarache Bordea.

Se descoperi că pruncul declarat născut-mort și înscris cu toate formele fusese împrumutat din mahalala, iar adevăratul copil al soților Bordea, crescut la Cazacinci, trăia necunoscut și fără să fi fost
15 /5 car trecut în registrele stării civile.

Procesele se înșirară, termen după termen. Meșteșugul avocaților deschidea largi perspective pentru ani de zile. În răstimp, Virginia Cânta se grăbea să-și vândă moșiile, pentru ca să poată dosi
20 20 avea în caz de condamnare...

Valurile de cancanuri, stârnite de aceste evenimente senzaționale, băteau încă viața obștească în urbea lui Ciubăr-Vodă, când izbucni o tragedie și mai grozavă, - în familia cneazului Mitea Vatatzi-Bârnoveanu.

25 Pentru tânărul prinț Andreiuș, băiat cuminte și supus, crescut la poalele prințesei Chiriachița, sub oblăduirea severă a cneazului Mitea, veni vremea de a-și întemeia o căsnicie, pentru a asigura perenitatea spiței neamului Vătâzesc din Bârnov.

30 I se găsi dar o fiică de boier moldovan scăpătat, din Bucovina.

Părinții fetei, bucurați de perspectivele strălucite pentru copila lor, n-au cercetat cu prea multă atenție

blazonul mirelui și au închis ochii asupra trecutului prințesei Chiriachița.

Ceremonia căsătoriei civile avu loc, în cea mai strictă intimitate, la primăria din Bârnov.

Și acolo, mirele văzu cu groază că, după actele ce-i fură supuse spre iscălire, consimțământul cerut de lege fu dat de sora lui, Profirița, ca mamă, iar în loc de tată figura un Stan Purcică, paznic la fabrica de cârnați din împrejurimile Ciubăreștilor...

10 Taina nu putea fi păstrată. Toate păturile orașenimii - căci țărani au rămas și aici în afară de putregiune - au fost răscolite de vestea care, pornind din vârfulurile piramidei sociale, se scurgea în jos până la temeliiile ei.

15 Puhoiul de comentarii scandaloase inunda straturile cele mai adânci ale populației, așa cum și gunoaiele spălate de ploile primăverii - singurul mijloc de asanare a Ciubăreștilor - sunt duse în vale, prin cartierele „Glodăriei”, până la poalele colinelor, revărsându-se în șesul Calcarinei.

20 Dar gunoaiele morale, scurgându-se în valuri murdare din culmile sociale până-n sânul plebei de periferie, nu aduceau după sine, ca ploile, o purificare și o ozonare a atmosferei, ci infectau și mai mult viața obștească.

Din gură în gură fugea povestea:

Prințul Andrei nu este copilul Chiriachiței, ci fructul incestului bătrânului cneaz cu propria lui fiică, care, la cincisprezece ani, căzuse victimă libidinozității senile.

30 Pentru a acoperi păcatul, copila fu măritată cu feciorul din casă, Stan Purcică, care și legitimă prin actul de căsătorie pe micul Andreiuș.

Numai la pragul căsătoriei cu Chiriachița, cneazul Mitea reuși în mare taină să divorseze pe Profirița de Stan Purcică, legitimând-o împreună cu Andreiuș, - în deriziunea legii,

i Băiatul creștea în credința că e frate al mamei sale, singurul moștenitor al lungului șir de falnici boieri de viță domnească, Vatătzeștii din Bârnov, a căror obârșie se pierdea în negurile istorice printre Capetingii din Franța.

io In răstimpul dintre ceremonia civilă din primăria Bârnovului și serviciul divin care urma s-o binecuvânteze în catedrala Ciubăreștilor, prințul Andrei își puse capăt vieții printr-un glonte de revolver...

15 Palatul din Calea Ogarului stă înecat în întuneric. Bătrânul cneaz nu mai iese din dormitorul lui și, întins în alcovul lui monumental, se pregătește de moarte. N-a putut răzbate până la el - afară de doctorul Friedmann, medicul casei, și avocatul Rodosi, însărcinat cu redactarea testamentului - decât prințul Alecu Sferțea-„Casta-Diva”.

25 Acesta, văzând în penumbra alcovului, tremurată sub flacăra candelii, profilul mai afinat ca lama de cuțit al tovarășului jocurilor din copilărie, primi liniștit, cu filosofia-i epicureană, prevestirea destinului. Indreptându-și mustățile și musca de sub buza inferioară, întrebă:

- Ce zici, Mânzule? Mă tragi pe sfoară? Îmi iai înaintea? Ei, puiule, am trăit destul și ce-am văzut n-avem să mai vedem...

30 Cneazul Mitea scoase de sub perină un mare plic cu pecete roșii și-n tăcere, îl întinse prietenului, își strânseseră mâna și prințul Alecu, fără altă vorbă,

băgând plicul cu îngrijire în buzunarul vestonului, ieși din dormitor.

In palat, mișuna o lume dispartă: pe lângă prințesa Chiriachița, care trona ca o autentică domniță, se instala cu soția lui și Serge Covorăscu - „gine-
5 rică" își și prevedea toate măririle, ca singurul moștenitor al averii Vătătzeștilor.

Până și zidurile palatului păreau cuprinse de tensiunea așteptării.

io Odihna nu veni asupra sufletului zbuciumat al bătrânului cneaz decât peste patru zile.

Spîța Vătătzeșilor din Bârnov se stînsese.

Prințul Alecu „Casta-Diva" transmise plicul cu pecețile roșii unei franceze bătrâne, fostă, cu multe
75 decenii înainte, guvernantă în casa părinților cneazului Mitea, care, smerită, își aștepta și ea sfârșitul într-o căsuță pierdută din mahalaua Cazacincilor...

Cap. XX

BRAN CAROȚI

„Farul" și colaboratorii săi pluteau deasupra glogdului și a mizeriilor care tulburau viața Ciubăreștilor.

j Dacă Cetatea lui Ciubăr-Vodă rămânea indiferentă față de focarul de lumină, născut în sânul ei, Răutu putu constata cu mulțumire că, deși încet, radiarea lui se întindea tot mai departe și pătrundea mai adânc: numărul abonaților creștea; se ofereau
io colaborările și veneau tot mai multe adeziuni din partea intelectualilor.

Însă situația cea mai ciudată se crea în ce privește raporturile dintre falanga „faristă" și social-democrați. Mai cu seamă după ce Răutu atacă direct
/5 ortodoxia marxistă, ca o deviație de la adevărata doctrină socialistă.

Tovarășa Sica fu câștigată cea dintâi pentru concepția țărănistă predicată de „Farul". Vasile Credință însă șovăia.

20 Nu putea tăgădui convingerile socialiste ale lui Răutu: știința lui îl impresiona; nu rezista nici în fața argumentării lui, dar acestea nu se potriveau cu publicațiunile lui Dietz din Stuttgart... nici cu dogmele lui Război-Vrânceanu...

25 în rândurile tineretului mai cu seamă, noile lozinci găseau mult răsunset.

Pentru a „tăia scurt”, se stabili dar la Ciubărești, cu doamna, și tovarășul Bran Caroți.

Era tipul, destul de curent în intelectualitatea română de pe vremuri, al socialiștilor crescuți pe
5 bulevardele Parisului.

Numai averea părinților îi asigura o situație excepțională, ca singurul deputat al partidului.

Nu citise un rând nici din *Capitalul* lui Karl Marx, nici din alte opere fundamentale ale socialismului științific, însă cunoștea pe de rost discursurile oratorilor francezi de frunte, ca și articolele mai răsunătoare din presa socialistă și anarhistă a Franței.

Vocea sonoră și gesticulația studiată în teatrele franceze îi crea și reputația de mare orator, deși resursele lui se arătau prea reduse.

n În Parlament, ca și la întrunirile publice, recurgea negreșit la una din cele două vestite perorațiuni, iar în cazuri mai solemne, și la amândouă: într-una, socialismul era comparat cu „o ghindă de stejar aruncată în nisipurile deșertului, care, încolțind acolo ca
20 un plâpând vlăstar, bătut și plecat înaintea uraganelor, se dezvoltă cu încetul într-un falnic copac, ce-și întinde peste pustietățile înviate umbra uriașă, sub care caravane nenumărate își pot găsi adăpost și apărare împotriva torentelor vrăjmașe, a viscoalelor de
25 zăpadă, ca și a arșiței de soare.”

Alteori, acest peisagiu saharian, nu tocmai banal, ceda locul unei viziuni polare:

30 „Sub crusta groasă a ghețurilor doarme bătrânul fluviu: gigantul pare mort, - nicio mișcare, nicio adiere de viață nu se resimte în pustiul acoperit de giulgiul imaculat. Dar iată că primele raze ale primăverii deșteaptă în adâncimi imperceptibile gălgăituri de ape vii; crusta grea se învinețește; cele dintâi

5 fisuri, mai subțiri ca niște fire de mătase, abia o zgârie în lung și de-a curmezișul; dar soarele revărsându-și mereu din bogăția lui dătătoare de viață razele-i de foc, crăpăturile se lătesc, spinarea înghețată crește,
10 fluviul încătușat își rupe cămașa de forță, se revarsă, valurile lui se întind asupra câmpiilor și spală și duc spre Ocean moartea albă, lăsând în urmă verdeața vie și nădejdea nemuritoare... Așa e și socialismul, domnii mei, încolțit în câteva inimi generoase, pentru ca apoi...”

10 Modulațiile glasului și gesticulația armonizată rezolvau, pentru tovarășul Caroți, toată problema revoluției sociale pentru România.

/j între dânsul și Răutu, de la primul contact se stabiliră niște raporturi penibile pentru Răutu, prin lipsa lor de sinceritate.

Nu putea dar fi vorba despre nicio discuție teoretică între ei.

20 Caroți, de altfel, evita orice atac direct, dar se dovedi meșter în insinuațiuni, șoapte la ureche, combinațiuni tenebroase.

Răutu găsi împotriva acestui orator un sprijin cu totul neașteptat, din partea doamnei Adina Caroți.

25 Aceasta de mult nu mai hrănea nicio iluzie asupra soțului.

Lui Răutu îi fu chiar dat să asiste la o scenă conjugală puțin edificatoare.

într-o zi, doamna Caroți îl întrebă:

- Câte ceasuri sunt, domnule Răutu?

30 înainte de a-i putea răspunde, Bran Caroți își scoase repede ceasornicul de aur și-i anunță ora.

Doamna Adina, parcă fără măcar să-l audă, își repetă cu insistență întrebarea:

- Domnule Răutu, fii bun să-mi spui dumneata ora, căci Brănel, chiar fără niciun interes, nu e în stare să spună adevărul; sau înaintează, sau retrogradează cel puțin cu o jumătate de oră!

Totuși, un conflict violent ar fi izbucnit fatal între deputatul social-democrat și directorul „Farului”, dacă o împrejurare nu l-ar fi înlăturat pe „Brănel” din calea lui.

Vasile Credință, cu naivitatea lui de copil și seriozitatea și cinstea lui fără prihană, credea - și poate era singurul care credea fără șovăire - în talentul oratoric și în energia de luptător revoluționar ale lui Caroți.

Intr-o zi, Gheorghieș Război-Vrânceanu, teoreticianul și pontifcele social-democrației române, primi din Ciubărești o telegramă disperată semnată de Credință:

„Vino urgent, chestie de viață și de moarte”.

Înspăimântat, Gheorghieș Război se și sui în primul tren.

Din gara Ciubăreștilor porni direct la căsuța din strada Cojocari.

În jurul tovarășului Vasile, care se agita prin odaie, se adunară fruntașii partidului. Brănel Caroți, împotriva obiceiului, stătea spășit și tăcut într-un colț.

- Bine ai venit, frate Gheorghieș! - se bucură Credință. Numai tu poți să ne scapi din năpastă... Ai doar trecere la zărghita cea de Adina... A dat strechea într-însa... Dă iureș prin Ciubărești cu coada în vânt și clănțânește la toate țatele împotriva bietului Brănel, care zău nu-i vinovat! Vrea să ceară și divors. Ar fi un scandal mare. Au să curgă toate balele asupra noastră și vor fi spânzurați toți câinii pe spinarea partidului.

- Dar ce s-a întâmplat, frate? - îi întrerupse Gheorghieș torentul, cu spaimă.

- Închipuiește-ți, frate Gheorghieș, - își relua fiul Credință - că alaltăsară Brănel, mândăcios cum îl știi, s-a îndopat peste măsură cu friptură de purcel gras pe curechi călit; și noaptea l-a năplăvit un groaznic coșmar; parcă se răsturnau asupra lui cazane cu smoală aprinsă și niște draci fioroși îl împungeau în coaste cu furci de fier roșite în flăcări. Omul se zbatea, gemea, voia să se smulgă din furcile dracilor...

Degeaba! S-a năpustit asupra lui însăși talpa iadului, l-a apucat de gât și l-a strâns cu zbierete și schime strașnice. Și când și-a putut deschide, în sfârșit, ochii, pe jumătate mort de spaimă, ce să vadă? Pe zmintita aceea de Adina cu un sfeșnic aprins în mână și el, în pat la slujnică! Nici nu știe sârmanul cum a ajuns acolo, ca un somnambul, iar nebunei cele i se năzăresc cine știe ce comedii!... Nu era, frate, decât purcelul cel gras pe curechi călit!...

Pe Gheorghieș Război îl apucă un hohot aproape isteric.

- Bine, Vasilică, tu ești un copil. Dar tovarășa Sica, femeie cuminte, să-1 creadă pe stricatul acesta? Nu-1 cunoașteți? N-ați auzit despre isprăvile lui?

Știe, săraca Adina, ce știe!... Aha, nerușinatule, - se întoarce spre Brănel - purcel pe varză călită!... Aha!... Mie să-mi spui?...

Bran se ridică, luă una din pozițiile lui cele mai reușite și, lovind melodramatic în plastronul ami donat, exclamă:

- Și tu nu mă crezi, Gheorghieș?
Tovarășii însă se tăvăleau de râs.

Gheorghies Război reuși totuși - nu pentru prima oară, nici pentru cea din urmă - să potolească mânia Adinei.

Dar apostolatul lui Brănel Caroți își luă sfârșitul și soții părăsiră în curând, ca tineri însurăței, Ciubăreștii.

Cap. XXI

„RĂSUFLAȚII”

Pe neașteptate „Farul”, a cărui apariție îl izolase pe Răutu de intelectualitatea românească, îi dădu s prilejul să se apropie de niște bătrâni, care, prin însăși înfățișarea lor, evocau, pentru Răutu, trecutul necunoscut al țării românești, - cunoștință care-i îngădui să pătrundă mai adânc în condițiunile vieții obștești din țară.

10 La redacție sosi o scrisoare a cărei caligrafie și ortografie nu trădau numai o tremurată mână bătrânească, dar purtau și vestigiile slovelor, precum și stilul altor vremi. Misiva cuprindea:

Stimate domnule directore,

15 *Am tradusu câteva sonete de Petrarca. Nu sum sicuru dacă aceasta traducere o veți considera publicabile în excelenta revistă ce cu atâta distincție o dirigeți.*

20 *Dacă însă cumva vă interesează, am cutezanța a vă ruga să-mi faceți cinstea de a-mi comunica când aș putea avea plăcerea de a fi primit la onor. dumneavoastră redacțiunea.*

Al dumneavoastră devotat
DEMETRU JONEA

Răutu își aduse aminte de pudicul bătrânel cu care voiajase spre București și care fusese gonit din compartiment de povestirile scabroase ale lui Răul Dionide.

5 Chiar atunci îi păruse grozav de rău de maltratarea acestui tip supraviețuit de boierinaș din vechea Moldovă, de oarecare cultură, amic al artelor și al literaturii.

Avuse în urmă prilejul de a-i citi câteva nuvele
io și poezii, strânse într-un volumaș subțire, dar tipărit cu multă îngrijire.

Răsărea o aromă de vetustitate și din maniera literară, dar mai cu seamă din radierea unor idei și simțiri care păreau un ecou al generațiilor de mult stinse.

13 Se grăbi să-1 viziteze în casa lui - care avea același aer bătrânesc ca și el însuși -, situată într-o stradă tihnită, ce întretaie Calea Ogarului.

Fu primit cu afabilitate discretă și atențiune delicată.

20 Cabinetul lui Dumitru Jonea, mobilat cu mai multe dulapuri de nuc întunecat, pentru cărți, cu birouri și fotolii din același lemn bătrân, decorat cu desene și picturi în ulei - foarte naive ca tehnică și concepție, datorite însuși amfitrionului -, îl readuse
25 parcă în casele boierilor basarabeni mai răsăriți din vremea copilăriei.

- îmi pare rău că te-am inoportunat cu modestele mele încercări, - îl întâmpină, chiar cu timiditate, admiratorul ciubărean al lui Petrarca - dar dacă-mi

30 pare rău că te-ai deranjat, îmi pare foarte bine să pot face mai de aproape cunoștință cu dumneata. Nu știu dacă ai cunoștință că suntem cam cimotoii prin Zaimpești; dar mai cu seamă m-au interesat scriptele dumitale din „Farul”.

- îți mulțumesc, domnule Jonea, pentru cuvântul bun - răspunse nu fără oarecare jenă „directorele” -; dar nu m-am așteptat să găsesc simpatie pentru revista mea la un om de vrâsta dumitale... Articolele
5 mele sunt considerate ca revoluționare și subversive chiar de oamenii dintr-o generație mai tânără...

Bătrânul surâse numai din ochii lui blajini și, învârtindu-și inelul gros de aur, cu o pecetie de piatră verde încrustată, răspunse domol:

io - A, poate tocmai pentru că e o generație mai tânără!... Noi, bătrânii, am trecut prin atâtea faze... Am văzut trecând ca valul atâtea curente și idei care păreau bunicilor revoluționare și subversive, iar nepoților, ruginite, încât nu ne sperie noutățile... Uite,
n și la picturile mele. E un fel de arhivă... Reprezintă o jumătate de veac de observații. Nu pretind că aș fi un artist, dar un arhivar... Bagă de seamă deosebirea de costume, de mobile, de frizuri, de stiluri arhitectonice... îți poți da seama că, în această jumătate de
20 veac, țara noastră, cel puțin ca decor al vieții, a străbătut calea pentru care altor nații le-au trebuit veacuri... Uite, bătrânul cela cu antereu și ișlic, cu narghileaua lui, așezat între perini cu picioarele încrucișate pe un divan larg și jos, - e bunicul meu... în ce veac ar
25 bui să cauți un tip analog în Franța?...

Sonetele îl fermecară pe Răutu. Chiar limba lor arhaică, turnura trudnică a frazei, în năzuința de a reda ritmul și armonia limbii italiene de la începutul Renașterii, evocau fondul sufletesc, dacă nu forma
30 poetului italian.

Mulțumită noului colaborator, Răutu făcu cunoștință cu un cerc întreg din contemporanii săi.

Și nu numai că le înțelese sufletul, dar, ciudat, se simți mai apropiat de ei decât de generația mai tânără.

Bătrânii aceștia au cunoscut vremuri de înjosire și de prigonire, s-au dovedit capabili de jertfă și de luptă pentru un ideal, au trăit momente de înfrângere și desperare, ca și de însuflețire și de biruință.

Răutu n-a putut uita niciodată scena la care asistase într-o seară în salonașul conului Mitică Jonea, cu aceeași patină de vechime, decorat de aceleași desene și picturi ale amfitrionului, dar mobilat în stil Louis XV și cu un delicios vechi *clavecin* în colț.

10 Găsi, așezați în cerc, pe canapele și fotolii, în afară de însuși conu Mitică Jonea, mai multe personaje, ce-i erau, de altfel, cunoscute din elita Ciubăreștilor: beizadea Nicu Dogia-Misitu, prințul Alecu Sferțea-„Casta Diva”, colonelul Scarlat Rinetta, 15 profesorul Anton Zori...

Erau grupați în jurul șefului liberalilor din Moldova, domnul Todiriță Cânta, venit pentru câteva zile la Ciubărești, după o călătorie în Bulgaria, în suita regală, ce avusese loc cu prilejul înălțării unui 20 monument pe câmpiile Plevnei, în memoria ostașilor români căzuți în Războiul Independenței.

Bătrânul își povestea impresiile cu multă emoție:

25 - Când trăsura Măriei Sale s-a ivit pe malul Dunării, au început salvele tunurilor bulgărești dinspre Giurgiu. Se auzea numai: pac-pac! pac-pac! - povestitorul lansa aceste onomatopei cu o voce subțirică și jalnică -; iar bateriile noastre răspundeau: Bum-bum-bum! Bum-bum-bum! - vocea i se-ngroșă și, ca să-i dea o rezonanță mai impunătoare, bătrânul sălta puțin pe canapea și-și acompania tunetele 30 cu mișcarea pumnilor, de sus în jos...

Cu uimire, Răutu băgă de seamă că moșneagul se îneca de lacrimi. Privi și la ceilalți și văzu că și ei plângeau adânc mișcați, dar fiecare după firea lui:

Traducătorul lui Petrarca plângea simplu ca un copil, suflându-și mereu nasul și ștergându-și fața muiată de lacrimi.

5 Beizadea „Misitu”, ca un om cu o creștere deosebită, își întoarse fața spre fereastră.

Colonelul Rinetta stătea rigid, soldățește, luptând din răspuțeri să nu-și trădeze emoțiile, totuși mici picuri cristaline i se înșirau încetiu de sub pleoape pe obrazii nemișcați.

10 Profesorul Zori, din când în când, sughițea ostentativ, ca să atragă atenția șefului asupra emoțiunii sale patriotice...

Chiar povestitorul fu silit de mai multe ori să-și 15 întrerupă narațiunea, strangulat de plâns.

/ 5 Numai prințul Alecu Casta Diva îi șopti la ureche: - înțelegi? Stăteau chiar sub bateriile românești, iar cele bulgărești trăgeau din depărtări, de pe celălalt mal!... - și-i făcu șiret din ochi.

20 Răutu numai în momentul acela își dădu seama că, la venirea lui în țară, de-abia trecuse vreo zece ani de la proclamarea independenței și înălțarea statului român ca Regat. Bătrânii aceștia, o viață întreagă, au cunoscut numai înjosirile și împilările vasalității și ale protectoratului. Toată generația activă trăiește 25 încă sub apăsarea acestei amintiri.

De câte ori, sub ochii lor, țara devenea arena de luptă între oști străine, care rivalizau în aroganță și brutalitate!

30 Și le-a fost dat, în sfârșit, aproape de pragul mormântului, să-și vadă realizarea viselor adolescenței...

Cu cât mai săracă, mai pustie sufletește era generația ce le urmase!

Numai în tineretul universitar, credea Răutu, se pot găsi primele vestigii de o nouă înălțare.

Și nu numai tinerii săi prieteni „fariști” sau socialiști pot fi luați în seamă, din acest punct de vedere.

- 5 Dar chiar la „arghiriști”, cu toată lipsa lor de cultură și de orizont, cu toată îngustimea șovinismului lor, cu primitivitatea sufletească și brutalitatea manifestărilor, e preferabilă sinceritatea avântului, materialismului grosier și arivismului nerușinat al
10 generației imediat premergătoare.

Bătrânii din „Clubul răsuflătorilor” - cum îi numea cu răutate Knix - se deosebeau, la urma urmelor, foarte mult între ei și ca temperament, și ca nivel cultural, și chiar ca însușiri sufletești.

- 15 Amfitrionul, conul Mitică Jonea, fire artistică și delicată, dar fără multă învățătură, indiferent pentru politică - care chiar îl îngrozea cu sfâșierile ei pătimase -, era fericit dacă putea să deseneze un peisaj dintr-un colț al țării, în care copacii, indiferent
20 de distanță, își etalau fiecare crenguță și fiecare frunzișoară bine tăiate pe fondul egal al cerului; sau să cânte la clavecinul lui bătrânesc vro romanță sentimentală, care delecta saloanele în tinerețea lui; și mai cu seamă, dacă putea așterne pe hârtie, în formă de
25 nuveletă naivă, amintiri și icoane din alte vremuri; sau să traducă vreun sonet din Petrarca, vreo scenă din Racine sau Corneille, un episod din *La Nouvelle Heloise* din J. J. Rousseau...

- 30 Beizadea Nicu Dogia-Misitu, născut și crescut într-un palat domnesc, om blând și inimos, se simțea mereu apăsat de conștiința propriei sale inferiorități și accepta viața dimprejur ca un mister ce nu putea fi dezlegat de mintea lui.

Colonelul Rinetta rămăsese soldat și, coborât la viața de civil, cu toate că nu era lipsit și de o oarecare cultură și educație aleasă, nu mai avea alt interes acum decât pentru o partidă de *preferans* în fiecare seară la „Clubul Vânătorilor”, afară doar de un tai-fas din când în când cu prietenii din alte vremuri.

Firea lui răsare minunat dintr-un incident din viața lui de civil. Înaintat general în rezervă, refuză gradul cu mândrie:

- io - Nu pot primi galoane ca *țivil*, iar soldat nu mai sunt. Apoi, lumea cunoaște pe colonelul Rinetta și nu vreau ca vrun lingău să poată întreba „Dar cine-i acela, generalul Rinetta?... N-am auzit”...

Și a murit consecvent cu sine. Îmbătrânind, își găsea tot mai greu parteneri pentru partida lui de *preferans*.

- 20 într-o seară, nu mai găsi pe niciunul, jucătorii fugind de „boșorog”. Atunci își înarma revolverul de cavalerie și-și trase un glonte drept în inimă, lăsând numai un bilețel pentru autorități: „Nu mai am pentru ce trăi. Colonel Rinetta”...

Chiar șeful liberalilor, conul Todiriță Cânta, un bărbat de stat încercat, care, cu veșnicul și imuabilul său discurs, refăcea mereu istoria țării, de la regimul fanariot până la „Coroana de Oțel”, căuta, în fond, un refugiu împotriva actualității.

Spre deosebire de ceilalți „răsuflători”, nu-l interesa decât administrația publică. Era pasionat luptător de partid, însă îl preocupau numai detaliile de gospodărie a statului; când era ministru de Comunicații, se informa cu precizie asupra numărului de traverse sau de stâlpi de telegraf, întrebuințat de direcțiile respective, iar ca ministru de Război putea spune oricând câți și ce fel de nasturi sunt necesari pentru rufăria soldaților.

Pe Răutu însă îl impresiona mai cu deosebire ceea ce le era comun tuturor: se simțeau *înstrănați* în mijlocul societății de astăzi.

Anatole France spune undeva că fiecare generație este o patrie, peste ale cărei hotare nu fiecare poate trece nepedepsit.

Dar în România, generațiile veacului al nouăsprezecelea erau despărțite prin prăpăstii, încât bătrânii se simțeau căzuți de pe alt tărâm, - nu mai înțelegeau pe urmașii lor, nu se mai înțelegeau nici pe ei înșiși.

Poate tocmai aceasta îl apropia pe Răutu de bătrânii „răsufლაți”.

El nu era despărțit de generația tânără din România în timp, ci de un hotar în spațiu, dar grozav prin puterea lui de izolare.

Trecut prin școlile rusești, pătruns de curente intelectuale și mai cu seamă de ideologia revoluționară a unui vast și puternic imperiu, fusese deprins - în lupta politică, ca și în viziunea pur intelectuală - să privească lucrurile într-un cadru mondial. Din acest punct de vedere, nu o dată putu constata că și cel mai modest lucrător de fabrică din Rusia avea o perspectivă mai largă decât un bărbat de stat sau chiar un profesor universitar din România de pe atunci, abia ruptă de sub regimul de vasalitate și protectorat.

Astfel, pentru tânărul basarabean, problema lui personală se confunda cu o tragedie națională.

Trunchiurile răzlețite ale neamului românesc au trăit de veacuri sub înrăuriri atât de deosebite și de divergente, încât o cultură națională, omogenă, nu se va putea naște decât prin îndelungate și înverșunate lupte și prin sforțări uriașe, care să ducă la amalgamare, la fuziune, la asimilarea organică a trei mari civilizații, care se încrucișau în acest colț al Europei.

Numai pe această cale va putea fi sădită aici o cultură originală și bogată, care să-și aducă prinosul în comoara civilizației generale. Și numai astfel se va ridica, în loc de o simplă grupare etnică - „speță zoologică”, cum se exprimă Osmanii - o națiune, o adevărată națiune.

Căci o grupare etnică numai atunci se afirmă, numai atunci merită titlul de națiune, când nu rămâne ca un balast mort în cortegiul neamurilor, ci ia parte activă la progresul omenirii, - contribuind cu o operă științifică, literară sau artistică, cu o faptă, cu o gândire, la acea muncă uriașă, prin care omenirea schimbă fața lumii și apare ca un factor al cosmogoniei.

Și această sarcină se impune, prin porunca destinului, lui, Ion Răutu, fără ca el să poată măcar conta nu numai pe un sprijin, dar măcar pe o înțelegere din partea intelectualilor din România, pentru care, frământările și năzuințele unui fiu al Basarabiei înviate, cu sufletul lui bântuit de chemări contrazicătoare, este și va rămâne pururea, până la renaștere sau, mai bine zis, până la *nașterea națională*, o carte cu șapte peceti.

Răutu se împrieteni îndeosebi cu prințul Alecu Casta-Diva, care, în fond, înfățișa o prea originală formațiune intelectuală și morală, deosebită mult de aceea a contemporanilor săi.

Deși se găseau la antipozii sferei morale și intelectuale, totuși Răutu se simțea atras tocmai de această originalitate, ca și de vioiciunea de temperament și frescheța de sentimente care-l distingeau pe Alecu Casta-Diva în ciuda vrăstei.

Descendent dintr-o mare familie, care dăduse mulți Domni țării - de obârșie curat moldovenească,

deși îi plăcea să-și ducă genealogia până la dinastia condotierilor Sforza din Milano -, era și prințul Alecu Sferțea un dezrădăcinat.

5 Studiile și le făcuse la *Theresianum* din Viena, unde își crease prietenii și cu fiii înaltei aristocrații austro-ungare și chiar cu vro doi Habsburgi autentici. Marea lui avere îi dăduse puțința să-și petreacă viața mai mult la Paris, unde ușile tuturor saloanelor îi erau larg deschise.

10 însurat el însuși cu o contesă germană, își măritase pe una din fiice cu prințul Lonsky din Rusia, fost multă vreme vicerege al Caucaziei, iar pe alta cu ducele de Montdor, dintr-o familie franceză cu un glorios trecut istoric.

/5 în țară venea foarte rar: numai atunci când îl strângea prea mult diferența dintre venituri și cheltuieli, care impunea vânzarea vreuncea din imensele moșii moștenite. Își pierduse aproape orice legătură personală cu boierimea moldovenească, - pe

20 cea din Muntenia o desconsiderase totdeauna.

Neavând nicio ocupațiune în țară, niciun interes altul decât colectarea veniturilor, se plictisea de moarte când împrejurările îl sileau să-și prelungească șederea în România.

25 Adorând muzica italiană, pentru distracție, adusesse pe vremuri la Ciubărești o întreagă trupă de operă italiană. Purta porecla de „Casta Diva”, fiindcă fredona mereu celebra cavatină din *Norma*.

30 Destinul crud însă îl fixă spre sfârșitul vieții în cetatea lui Ciubăr-Vodă.

Se ruinasă cu desăvârșire și - ceea ce era mai grav - ultimele lui aventuri îi creaseră, în lumea mondenă a capitalelor europene, o reputație cam supărătoare pentru fiicele lui.

Acestea îi acordară dar fiecare câte o pensie de cinci sute de lei pe lună, cu condiția să se stabilească la Ciubărești.

5 Simțind, probabil, în Ion Răutu oarecum un „frate de suferință”, prinse oarecare simpatie pentru dânsul. Era, poate, chiar singurul cetățean al Ciubăreștilor cu care îi plăcea să stea de vorbă.

10 II interesau mult povestirile din mișcarea revoluționară rusă și din viața deportațiunii siberiene, ca și descrierile naturii și ale primitivelor triburi subpolare.

Și totdeauna își încheia conversațiile asupra acestor teme cu aceeași declarație:

- Nu-nțeleg, domnule Răutu, - exclama el cu mirare și chiar cu indignare - nu-nțeleg cum un om sănătos la minte poate accepta de bună voie asemenea viață? Osteacii, zârenii, samoezii și cum le mai cheamă liftele cele subomenești... Da, înțeleg - n-au altă soluție... Dar dumneata? Și nu pari prost... Ai o cultură serioasă... ești poate unul din cei mai învățați oameni pe care i-am întâlnit... Și, de, nu ești născut dintr-un antropoid oarecare, ești băiat de familie... M-am întâlnit chiar într-o iarnă la Paris cu un Mihalache Răutu; poate un unchi sau poate chiar bunicul dumitale... Nu-nțeleg, nu-nțeleg - își

20 apucă el cu gestul lui obișnuit vârful mustății sau „musca” de sub buza de jos.

La rândul său, îi plăcea să întrețină pe Răutu despre peripețiile romantice ale vieții lui de nomad monden.

30 Din mărturisirile lui, răsărea un tip de seducător de profesie, - în genul lui Casanova.

Prințese și ducese din aristocrațiile europene se perindau cu copile din popor și chiar slujnicuțe,

precum și cu fete și femei măritate, din toate treptele sociale intermediare.

Vorbea despre toate ca și cum inima lui vibra încă de dragoste și de regrete pentru aceste clipe efemere. Descria cu voluptate icoanele feminine neuitate, trăsăturile feței, detaliile anatomice și chiar particularitățile și idiosincraziile amoroase.

- Ah, domnule Răutu, viața omenească e un paradox așa de monstruos, o ineptie atât de abjectă a creațiunii, încât nu poate găsi - nu pot spune justificare, idioția n-are justificare - dar oarecare toleranță, decât în misterul acesta, care aruncă o femeie în brațele bărbatului și, din amortirea somnolentă de toate zilele, dezlănțuie un vifor, un uragan, ca să poți măcar o clipă uita ticăloșiile și imbecilitățile existenței. Ah! Când, pentru prima oară, o fecioară își găsește puterea să-și biruie atavismele și prejudecățile, să-și arunce în jos cămașa și să-și expună, dezvelită, tainele trupului și ale pornirilor ei!... E sublim!... Numai aceste momente fac suportabilă bălăcirea în tina vegetării... Nu le-ai trăit, domnule Răutu?... A!... înaltă politică... Revoluții... Preocupări filantropice.. Cercetări științifice! Sunt mirajuri, domnul meu, mrejele fantaziei! Fondul vieții, să mă crezi, tinere amice, misterele creațiunii, - aceleași de la o plantă de baltă până la zămisirea nebuloaselor intersiderale -, acest resort al universului în toată infinitatea lui se manifestă pentru bietul biped omenesc numai acolo, în surâsul timid, în ochii înlăcrimați, în tremurii cărnii, în mișcarea pătimașă, care împleticește două corpuri într-o singură ființă, - pentru a asigura însăși continuitatea formelor superioare ale vieții. Morala popilor? Rigorismul fățarnic al puritanilor? Căscaturile paralele din patul conjugal?...

Nu-nțelegi, prietene, că sunt tot așa de ridicole și de odioase ca și contorsiunile acelor brute quasi-omenești ce-și înăbușe toate pornirile firii, sub pretextul că munca singură poate sanctifica viața și asigura cultura și civilizația! Cultura și civilizația, domnul meu, se nasc numai din prinosul superfluu, nu din strictul necesar al existenței... Așa!...

Răutu, cu toate fanfaronadele acestea, simțea multă milă pentru acest bătrân cu inteligență fină și de o culturalitate reală, care se stingea într-un mediu atât de puțin potrivit cu firea lui, cum era societatea ciubăreșteană.

Cu timpul, luară obiceiul de a petrece în serile libere un ceas și chiar două la „Clubul Vânătorilor”, la o partidă de *ecarte*, asezonată cu un schimb de idei atât de disparate și ireductibile.

Răutu avu prilejul însă să se convingă că simpatia și considerația pe care i-o manifesta bătrânul *bon-vivant* erau mult mai serioase și mai adânci decât păreau.

Preocupat de greutățile întâmpinate cu publicarea „Farului” și prins de lupta pornită împotriva abuzurilor și scăderilor vieții obștești în România, Răutu, mai multe luni, aproape nu mai putu vedea pe prințul Casta-Diva.

Intr-o zi, fu rușinat primind prin valetul de la Hotelul „Ciubăr-Vodă”, câteva rânduri scrise pe o carte de vizită a prințului:

„M-ai uitat, amice, cam de multă vreme. N-ăș vrea să **scap** prilejul de a te mai vedea încă o dată. Îmi vei face dar un serviciu, dacă vei trece chiar astăzi pe la mine. Scuză-mă că n-am venit eu însumi, dar stau în pat și buna mea voință nu ajunge ca să mă pot ridica. Te cunosc destul, pentru ca să nu mai

am nevoie de a-ți exprima nădejdea și de a-ți mulțumi pentru răspuns".

Casta-Diva, cu o față cizelată în fildeș, foarte scăzut, îl primi cu o recunoștință discretă, exprimată numai printr-o privire.

5 - Bine ai venit, domnule Răutu! - începu el pe tonul obișnuit al conversațiilor dintre ei. Vreau să te rog să-mi faci un mic serviciu, pe care nu vreau să-1 încredințez valetului, să nu facă vreo încercătură.

10 Vezi, pe masă sunt două telegrame. Te rog să le expediezi la vreme. Vei găsi lângă ele și banii...

Răutu citi pe o telegramă adresa prințesei Lonsky din Petersburg și pe cealaltă a ducese de Montdor din Paris, - ficele prințului.

15 Textul era identic.

„Suiș mort. Ne vous derangez pas. Toutes les mesures necessaires prises. Tendresses. P-ce Alexandre Sfertzea.”¹

20 La o privire mirată a lui Răutu, prințul zâmbi numai ușor:

- Am trecut de optzeci de ani, amice... N-am nicio durere. Numai că am pierdut somnul și pofta de mâncare. Și am învățat destul, ca să știu cum picură energia vitală, când nu se mai reînnoiește.

25 Dacă nu te plictisește, putem sta încă o dată puțin la sfat. Tot te zburci? Lupti? A? Vrai să refaci omenirea pe alte calapoduri, - mai perfecționate? A? Și omenirea aceasta îi îndărătnică! Cea mai mare transformare pe care a suferit-o de când s-a despăr-

30 țin de maimuță, e că și-a pierdut o parte din lână...

¹ „Sunt mort [am murit]. Nu vă deranjați. Toate măsurile necesare luate. Dragoste. Prințul Sfertzea" (n. ed.)

Grea, grea sarcină ți-ai luat. *Mais, enfin, bon succes, si ga vous amuse, mon vieux!*...

- Dar de ce, prințule, stai în camera aceasta? - îi spuse Răutu, ca să schimbe vorba. E cam întunecată și e prea joasă. Ai putea alege una mai bună, odată ce stai tot timpul în pat...

- A! *mon cher*, - zâmbi din nou prințul și în ochi i se aprinseră câteva scânteii malițioase. Nu te *oripila*, dar în această cameră am avut fericirea, pentru ultima dată, să mă bucur de abandonul unei fecioare... Aveam șaptezeci de ani... ea, nici optsprezece... Și a trebuit toată energia părinților și condescendența mea, ca să ne despărțim... Vreau să închid ochii în aroma și în simfonia acestor dulci amintiri...

35 Un valet intră în vârful degetelor în cameră și anunță încetișor:

- A venit prințesa Frosa Dogia; întreabă dacă poate vedea pe Măria Voastră...

40 - Of, of! - oftă greu prințul Alecu - iar slujeniția aceasta!... Băietele! - porunci el plângător valetului - să mă întorci cu fața spre perete. *Je ne veux pas, mon cher, emporter de Vautre cote l'image de cette guenon!* - adaugă el în șoaptă pentru Răutu.

45 O femeie mătăhăloasă și-n adevăr de o urâțenie groaznică, cu fața asimetrică, brăzdată de văi și dealuri, semănată peste tot cu alunite păroase, îmbrăcată în negru, nu fără pretenții, se apropie cu schime și gesturi afectate de patul bolnavului:

50 - *Ab! mon cher Alexandre. Qu'est-ce qui vous prends? Que veut dire cette blague?* Te ascunzi de

¹ „Dar, în fine, succes, dacă asta te distrează, bătrâne!" (n. ed.)

² Nu vreau, dragul meu, să duc cu mine de cealaltă parte [pe celălalt tărâm] imaginea acestei maimuțe, (n. ed.)

³ Ah, dragul meu Alexandru, ce te-a apucat? Ce vrea să zică gluma asta? (n. ed.)

noi? Te-ai apucat iar de vreo nouă drăcie, monstrule? - își aruncă cucoana ochii spre plafon.

- Eh, dragă Froso! - rosti prințul fără să-și miște capul - să mă ierți că-ți întorc spatele. Am un
5 junghi în coasta dreaptă... Sunt și cam obosit... Mă odihnesc. L-am rugat numai pe domnul Răutu... îl cunoști? Prințesa Dogia, amice Răutu, o vară a mea... L-am rugat pe domnul Răutu, dragă Froso, să vie pentru oleacă de treabă... Dar tu, ce mai faci?

10 După plecarea prințesei, Răutu ajută pe bolnav să-și reia poziția dinainte.

Ochii prințului râdeau:

- Ai văzut pe ciumelnița asta?... Și ce frumoasă a fost mama ei!... Și tatăl ei... Un superb animal!...

11 Nu caraghiosul acela de Victor Dogia. Maică-sa, o femeie răpitoare, ani de zile a fost adorată de un colonel rus, contele Bronski. Se zice, un strănepot de mâna stângă al împărătesei Elisaveta. Superb animal, îți zic!... Și uite ce-a ieșit din amorul lor!...

20 Vocea prințului scădea. Răutu, cu spaimă, observa că paloarea lui de fildeș căpăta o ușoară patină verzuie și ochii își pierdeau jocul de scânteii; respirația i se îngreueie.

- Să mă culci, dragă Răutu, pe spinare! Mai
25 sus! - se rugă el puțin sufocat. Să-mi ridici perina... Așa!... Acum să suni, să vie valetul. A!... Toadere... *Ai frapat* șampania? Să ne aduci o sticlă și două pocale... Să nu uiți, dragă Răute, telegramele... Acolo, în plicul cel galben, vei găsi toate dispozițiile și
30 bani... A!... iată și șampania... Să torni, Tudorică, două pocale. Eu nu pot acuma bea mai mult; iar dumnealui nu înțelege... Să trăiești, frate Răutu! - ridică paharul în sus. Ești încă tânăr, poate îți vei aduce aminte de mine, când te vei lumina cu vremea. Vezi,

nu-mi pare rău c-am trăit. Nu-mi pare mai ales rău pentru păcatele mele. Să bem pentru ce e frumos în lume! Pentru surâsul și sărutul de fecioară... Poezie... Supremă înțelepciune...

își duse mâna tremurândă la gură, bău încet și lacom cupa pân'la fund; o ridică încă o dată și o scăpă din mână; brațul lui căzu și fruntea-i se aplecă spre umăr...

Doctorul Bogza, chemat în grabă, constată
io moartea.

Cap. XXII

„FARUL”

După vro doi ani de apariție a „Farului”, revista trecea printr-o criză: aproape în același timp, din diferite motive, Răutu pierdu pe cei mai însemnați dintre colaboratorii săi.

Ciorbadgioglu fu înrolat în armată.

Veni atât de disperat pentru ultima oară la redacție, încât îl sperie pe Răutu:

10 - Cum, la vrâsta mea (abia dacă trecuse peste 22-23 de ani!) - se tânguia el, răsucindu-și cu violență degetele -, cum, la vrâsta mea, să fac pe clovnul și așa mai departe? Să umblu în pas de găscă? Să sar ca un țap la comanda unui căprar sau a unui imbecil de sublocotenent imberb și așa mai departe?!...

15 In treacăt să fie zis, peste vro două luni fu scutit de serviciu, după cererea însăși a comandantului de regiment, pentru motivul că „aducea melancolie în trupă”...

20 Raicu Ionescu fu numit profesor la un gimnaziu dintr-un orașel prăpădit din Oltenia, unde, sărmanul, se și prăpădi ceva mai târziu.

Soltuz și Vădrășcan fură prinși în arcelele unui amor extraordinar.

25 Cu greu se puteau închipui doi oameni mai deosebiți și ca aparență exterioară, și ca structură psihică.

Nicolae Soltuz, fost ofițer de artilerie, ieșise din armată din cauza unui accident, de pe urma căruia a rămas puțin șchiopătând toată viața. Se înscriesese la medicină și-și făcea studiile cu multă sârguință.

s înalt, sprinten, numai nervi și mușchi, foarte tăcut și rezervat în mișcări, numai prin expresia ochilor trăda o fire delicată și sentimentală, - dar călca ferm pe pământ.

Anton Vădrășcan, dimpotrivă, foarte exuberant și îndrăzneț, din rasa nemuritorului tarasconez, trăia în lumea fantomelor, se agita veșnic, gesticula cu vehementă, se entuziasma sau se indigna peste măsură. Fața lui rotundă și cărnosă, acoperită de mici țepi de peri roșcați, participa prin schime involuntar comice la toate manifestările lui excesive.

15 Și totuși amândoi se aprinseră de dragoste nebună pentru o tânără medicină, domnișoara Singer - fetiță zgłobie, cochetă ca o pisicuță, care se simțea foarte măgulită de omagiul ce i se aducea, nemanifestând

20 însă nicio preferință pentru vreunul din aspiranți. Mereu o găseai, coborând sau urcând la Universitate, între cei doi admiratori. Numai ochii ei, în care licăreau mici drăcușori, și mișcarea prin care-și muia, ca o pisicuță, cu vârful limbei buzele trădau

25 sentimentele ei de triumf. Din când în când, scăpa vreo observație relativ la detaliile costumului bărbătesc.

30 Și îndată, Vădrășcan și Soltuz uimeau prin „uniforma” lor. Purtau aceeași pălărie cu panglică verde și o pană de cocoș la ceafă; aceeași vastă pelerină din păr de cămilă; jambiere galbene și vestoane de sport; își țineau și tutunul în monstruoase tabachere de aluminiu, de același format...

Au ajuns de și-au pus amândoi ochelari de baga, deși Vădrășcan avea ochi de vultur.

Pentru a se supraveghea mai bine și a nu lăsa pe niciunul să-i ia înainte, s-au instalat în aceeași cameră.

5 Soltuz însă se găsea privilegiat, prin faptul că era înscris la medicină, pe când Vădrășcan studia literele.

în zadar Vădrășcan era asiduu la cursurile de la medicină, - laboratorii și, mai cu seamă, amfiteatrul de anatomie rămâneau inaccesibile pentru el.

10 De aici, zbuțumările lui indescriptibile pentru a împiedica un *tete ă tete* al rivalului cu domnișoara Singer.

Câteva luni nu mai erau utilizabili pentru revistă, până ce domnișoara Singer nu se mărită cu un

/ 5 „*troisième larron*”.

Atunci amândoi apărură în sala de redacție:

- O perfidă și o perversă! - exclamă Vădrășcan, gesticulând cu vehemență.

20 Soltuz își luă tăcut locul la masă și desfăcu teancul de corespondență.

Răutu era dar silit să-și caute alți colaboratori, își aduse aminte de o conversație cu Miron Osmanii, care-i declarase că ar fi bucuros să-și găsească o ocupație „serioasă”.

25 îl găsi împreună cu Knix pe terasa „Griitli”, rânjind la fluturii care înconjurau în altă parte a terasei pe doamna Dolores Barancea.

Săgeta mai cu seamă, cu sarcasmele sale, pe Boris Cerbini, care acum se arăta prea curtenitor pe lângă 30 tânăra stea a *high-life*-ului ciubărean.

- Mă, Knix, mă! Crapul ăsta nu-nțelege că atâta vreme mai cântărește ceva cât se ține de... dosul coanei

‘ *Un troisième larron* (fr.) - un al treilea hoț[oman](n. ed.)

Elvira. Când i-o da cu piciorul Elvira, ce interes ar mai prezenta el pentru damicela asta ?...

Primi cu entuziasm oferta lui Răutu:

- Numai câteva zile, frate Răutu! Trebuie să s pui la punct ceva daraveri, dar voi trece pe la tine, îndată ce sunt liber.

Dar veni vara. Apariția revistei fu suspendată pentru lunile de vacanță. Răutu, ca de obicei, se stabili pentru vilegiatură la via din Dealul Recii.

10 Și într-o zi, se trezi cu vizita întregii familii Osmanii.

- Mă, Răutu, mă! - îl aborda din prag musafirul. N-ai să mă dai afară! Măcar pentru o zi, să scap de duhoarea târgului ăla prăpădit. Ce frumos e la 15 voi! Și ce frumos apare, din depărtare, și cloaca asta a Ciubăreștilor! Cine ar putea bănuși că în dosul panoramei nu se găsesc decât stârvuri în putrefacțiune!... Stăm până-n noapte aici; are să ne miluiască coana Elisa cu ceva de mâncare!

20 Vorbea repezit, frecându-și enervat bărbia.

Doamna Osmanii, foarte tristă, avea ochii plânși și supraveghea cu îngrijorare cuvintele și gesturile soțului.

Răutu, mai mult din milă, arăta o deosebită atenție pentru tânăra femeie. O îndrumă, pe nesimțite, 25 să-i povestească despre copilăria ei, despre viața la țară, în vecinătate cu moșia unchiului, unde se bucura de prietenia verișoarei sale Ivonna, ce se măritase în urmă cu Nitza Vasilescu...

30 Osmanii - enervat cine știe pentru ce - căsca, bodogănea, sărea brusc din loc, ieșea afară și iar revenea.

Deodată, se auzi un țipăt desperat:

Tilică, băiatul cel mai mare al soților Osmanii, încercând să se suie într-un copac, lunecă, căzu jos, își rupse pantalonașii, - și acuma urla de parcă îl ju-puia cineva de viu.

5 Osmanii se făcu alb ca varul, - de frică, de furie ? - nu se putea spune. Dar se repezi ca șoimul asupra copilului; îl răsturnă și începu să dea în el cu nemiluita.

Elena se grăbi să-i smulgă copilul din brațe și-i reproșa încet:

10 - Roni, dragă, de ce-1 bați așa ? Nu e destul că s-a lovit singur ?

Osmanii fugi, ca mușcat de șarpe, spre casă. Alergând prin ambele cămăruțe, se căina și blestema instituția familiei.

75 - Ascultă, mă Răutu, mă! Să mă crezi, - pentru artist, pentru cugetător, nu poate fi blestem mai mare decât să cadă în mrejele familiei, mai cu seamă când te blagoslovește Dumnezeu cu prăsila... Abia își scoate morvosul capul, nu mai e viață. Noaptea,

20 ba plânge, parcă-1 taie cineva, ba tușește, ba-1 doare stomahul, de-ți impetează toată casa. Mă-sa, și câtă minte are, și-o pierde și pe aceea. Și tu ești de vină pentru toate astea! Tu ești dator să ții scâr-năvia asta în bumbac, să nu o atingă o adiere de

25 vânt... Dar ce sunt eu, domnule ? Pentru ce canonul acesta ? A !... Atâta aștept, să-1 văd odată crescut! Și atunci o să-1 chem: ia, vino-ncoace, puiul taichii! Ascultă, mă! Destul m-ai torturat douăzeci și unu de ani, mă! Destul mi-ai otrăvit sângele în vine; ba

30 să te duc la școală; ba să te păzesc de scâr-nă... Du-te, mă!... Du-te, unde a dus mutu iapa! Să mai trăiesc și eu o viață de om. Destul am fost o mârțogă bună numai să vă poarte pe toți în spinare!... Piei din ochii mei, scâr-năvie!...

Biataconița Elena se întoarce cu fața spre fereastră; abia își putea stăpâni plânsul cu batista apăsată de gură.

Răutu nu mai știa ce ținută să aibă. Era și revoltat, > și-i părea grozav de rău pentru doamna Osmanii... Se prefăcea că nici nu bagă în seamă vorbele și gesturile lui Osmanii.

Acesta însă ajunsese la incandescență:

- Și de vină e măgăria poezilor, fiindcă, vorba io sârmanului Schopenhauer: când îi mușcă geniul speciei, încep să transforme o femelă într-un înger; și o cântă ca pe o madonă; și o îmbrobodează, pân'ce ajunge și ea să creadă că un arabesc anatomic îi dă dreptul să stăpânească lumea. Fiecare gest de poli- n tetă îl interpretează ca un omagiu, care-i îndreptă-țește jocul pântecelui!...

Doamna Osmanii părăsi camera, urmată de Elisa.

Ii sări țandăra și lui Răutu. Se apropie de turbatul și-1 dojeni, vibrând de mânie stăpânită:

20 - Domnule Osmanii! N-ar trebui să mă puneți în această situație penibilă, în casă la mine. Nu vreau să cercetez motivele supărării duminale. Nu mă privesc. Dar ați putea să vă încheiați socotelile între dumneavoastră amândoi. Cu ce vă este vinovată 25 doamna Orleanu, pentru ca s-o gratificați cu o asemenea reprezentare ?

Poetul se îmbufna și, după câteva clipe de tăcere, reluă pe alt ton:

- Frate Ionică! Tu să vorbești așa?... De la tine 30 să aud reproșuri ? Tu, care, ca albinele, culegi mierea de pe florile care-ți plac ? Nu-ți reproșez nimic. Dar, ca gânditor, ca om de știință, crezi tu că, în războiul acesta etern între sexe, femeia este victimă ? Mă! Creierul, puterea creatoare în știință, în filosofie,

în poezie; ca și munca; ca și sarcina de apărare și de diriguire a statului, - toate sunt în sarcina bărbatului. Ce e femeia, la drept vorbind, decât o clocitoare, să asigure prășila?... A... turcul, săracul!... Acela știe
5 ce face... o închide în harem, o înconjoară cu ziduri, o pune sub paza eunucilor... Și noi?... O tratăm ca pe o egală, mă! O așezăm la masă cu noi... Stăm de vorbă cu ea... Ba-i sărutăm și mâna și-o cântăm în poezii! Numai idiotul de mine, câte le-am făcut? Și
io tu să-mi reproșezi un gest de trecătoare supărare, de mahnire? Dar... dacă ți-aș spune prin câte trec eu...

Răutu, încercând să-i zăvorască expansiunile, îl întrerupse cu o întrebare:

- Dar ia să-mi spui: metoda turcească a dat roade
15 mai bune? Prosperă acolo mai mult noroadele? Propășește mai bine știința? Înflorește arta și poezia?

Poetul se îmbufna din nou, dar tăcu.

La masă, sub nucul bătrân, se arată de o excesivă politeță față de doamna Osmanii; îi servea bucatele, sărea din loc să-i ridice batista și se îngrijea
20 de copii - ștergea nasul unuia, se da de-a tumba înaintea altuia, îi puna în farfurie celui de al treilea.

Ca să pună capăt și acestor schimonosiri, Răutu îl întrebă:

25 - Vasăzică, pot conta, domnule Osmanii, pe colaborarea dumitale la „Farul”, după vacanță?

- Ce, dumneata să contezi? - hurui răspunsul. Eu visez la ziua aceea, când voi avea o ocupație regulată și-n același timp utilă. Nu știu dacă pot *eu*

30 conta pe dumneata.

Seara fu încheiată în bună pace și armonie.

Răutu, îmbunat, înlocui chiar pe băiatul vie-rului pe capra căruciorului, care duse pe familia Osmanii acasă.

Primul număr al „Farului” de după vacanță apărură redactat aproape în întregime de Răutu singur.

Fiind prea ocupat, îi scrisese lui Osmanii câteva rânduri, rugându-l să fixeze ora și locul unei întâlniri.

> Trecu mai bine de-o săptămână fără niciun răspuns.

Veni, în sfârșit, dispus, însă foarte melodramatic, ca întotdeauna când avea nevoie de parale, dar mai clocotitor și mai spiritual ca oricând.

io Se așeză în fața biroului lui Răutu și, după o scărpinare introductivă a bărbiei lui pătrate, porni:

- Ah, frate Răutu, nu știi câte am pățit eu în vremea aceasta! Casa mea e acum un sanatoriu, un institut de maternitate, o grădină de copii și un azil de

15 bătrâni. Vai de mine, nu știu cum m-a ținut Dumnezeu în picioare... Nevastă-mea, cum cred că vei fi băgat de seamă, era însărcinată... Are, în această privință, un talent excepțional pentru a-și găsi momentul. Apoi sosi și cumnata mea, Mița, sora ei, cu doi
20 copii mici și iarăși însărcinată, așteptând dezlegare. Ii veni gândul rău să moară și lui socru-meu, conu Mitrofan - „boierul”, cum îi zicem noi. Și așa, m-am trezit cu bordeiul meu plin: trei copii ai mei, doi ai Miței, de toate sexele și vrâstele; două bor-

25 țoase - acestea parcă s-au sfătuit, au căzut grele în același ceas. Iar boierul ține numaidecât să-și dea sufletul pe lângă fiicele lui și nepoții lui, prezenți și viitori... Și închipuiește-ți, biet de mine! Toată ziua-zilica, ba și noaptea, când după moașă, când după doctor,

30 când la farmacie, când după infirmiere... Aștept ceasul mântuirii. Dar zi după zi trece, - geaba! Au trecut toate sorocele, nici Elena nu se dezleagă; Miței îi crește numai ghebul; și boierul în fiecare dimineață vestește moartea și în fiecare seara ne trage

pe sfoară și parcă începe să facă cu ochiul infirmierei!... Așa că, într-o noapte, am spus și eu că s-a isprăvit! Dacă nu vrea unul să moară, celelalte să fete, - noaptea asta dorm! Nici doctor, nici moașă, nici
 5 farmacie, nici infirmieră, nu vreau să știu nimic! Mă arunc în pat, închid ochii... și închipuiește-ți, frate!... Tocmai atuncea, fir-ar al dracului, îmi vine-n cap finalul dramei mele, a aceleia pe care știi că o fac din capitolul de roman. Acolo, cum știi, mu-
 ra rea cavalerul Oswald. Iar cuconița Didina scăpa numai cu batista parfumată dusă la ochi. Mă gândii: ce dracu! numai bărbații să moară, iar domniile lor să rămână numai interesante, cu paloarea lor artistic aranjată; cu voaluri și rochii negre, după ultimile
 75 modele ale marelui Worth... Ba nu, am s-o omor pe dumneaei! Dar, înțelegi, frate, că nu-i așa ușor să reînviezi un om mort, cum a făcut Christ cu Lazăr. Și porni să-mi macine capul! Schimbi acolo, adăogi încoace... Mi-a luat somnul ca cu mâna! Și abia-abia
 20 scăpasem, abia-abia ațipisem, - că deodată bate la ușă, intră Anica și mă zgâlțâie ticăloasa: „Conașule, conașule. Face duduia Mița, îi ies apele și o apucă durerile!” - „N-a isprăvit încă?, o întrebai buimăcit. Să-mi spui când o isprăvi!”... N-apuca să pui capul
 25 pe perină, parcă nici nu adormisem, cu un vuiet în cap, parcă umblau prin creierii mei zece mii de trenuri, - iar mă zgâlțâie Anica: „Conașule, conașule! duduia Mița a născut un băiețel!”... „Dar coniața a început?... Să-mi spui când o începe...” Mi-am tras
 30 plapoma peste cap și hotărât m-am întors spre perete. Ah, abia căzut în Nirvana, ca un plumb în fundul apei, iată că simt că mi se smulge plapoma și Anica îmi sparge timpanul: „Conașule, conașule! începe cuconița!”... „Ascultă, fa, - am sărit eu din

pat - să nu te mai văd pe aici până ce nu isprăvește și coniața! Haide, marș!”... Și iarăși mă culc... Dar să dorm, pace... Iar mi se vără în suflet drama ceea! Dacă-i așa, zic, îi omor pe amândoi - și pe Didina, și
 5 pe Oswald, -, îi omor pe toți... ducă-se pe pustiul!... Arunc în foc și drama!... Deși încă n-am scris-o... și romanul!... Să mă lase în pace. Iaca!... Și abia luasem această eroică hotărâre, Anica și dă buzna: „Conașule! duduia Mița a mai făcut un copil, dar coniața se
 io chinuiește rău!”... „Dar boierul, zic, ce face?”... „A început să hârâie și boțește prostirea.” „Ascultă, fa, să nu mai vii până ce duduia Mița nu face al treilea copil, și coniața măcar doi, și boierul ne iartă! Piei, fa!” Mă uit pe fereastră, mijeste bine de ziuă. Mă
 n gândesc... nu poate fi chip de odihnă. Mă îmbrac, fug tiptil pe din dos, îl ridic de acasă pe sus pe Knix, ne ducem la *Respect General*, sculăm pe Revecuță cu vioara ei; și îi zic lui Knix: „Mă, bețivule, să nu te prășești niciodată... să nu ai, bre, cumnate, nici socri,
 20 care nici nu mor, nici nu trăiesc!”... Cum vrei, dar, să scriu, frate Ionică, în așa năduf?..

- Ei, acuma însă cred că s-a isprăvit? - îi spuse cam posomorât Răutu. Ai putea să-mi ajuți ceva. Afară de Ilie Turcu, pot spune că am rămas singur
 25 la redacție.

Osmanii se apucă din nou să-și scarpine bărbia și, tărăgănat pe nas:

- Nu știu, bre siberianule, dacă s-a isprăvit! Nici n-am mai dat pe acasă!... Aud că boierul ne-a iertat,
 30 în sfârșit... Dar dacă și-au pus capăt fabricațiunii Mița și Elena, nu știu, zău! Că nici n-am avut curajul să mă duc pe acasă.

- Cum? - întrebă cu spaimă Răutu.

- Tu trăiești parcă în nori, bre Ionică! Ce să fac eu acasă?... N-am o para chioară!... Și crezi că poți înmormânta un socru, boier de neam, așa? Și să botezi o jumătate de duzină de copii născuți într-o
5 noapte?... De aceea și venisem la tine, - încheie el sumbru și hotărât - să-mi dai un avans de o mie de lei asupra colaborării mele! Când îmi voi curăți casa, voi veni negreșit...

Totuși Osmanii dispăru din nou și nu se mai
10 auzi despre el în redacția „Farului”, ca și cum ar fi fost înghițit de valurile oceanului.

În schimb, i se oferi o colaborare la care nici nu se putuse gândi.

Se trezi cu arheologul Themistoclide - „Ogru” -
15 trăsând și fulgerând de mânie „împotriva lepădăturii celei gheboase de Arghir”.

Geograful nu se mulțumise cu descrierea munților și văilor pământului, ci, socotind că în specialitatea lui intră și înregistrarea tuturor monumentelor
20 istorice, se apucase să publice descrierea pietrelor și reproducerea inscripțiilor descoperite în ultimii ani în pusta Ungariei.

Un biet popă din Ardeal, care avea și el o pasiune pentru istorie și arheologie și care pe vremuri venise
25 până-n cetatea lui Ciubăr Vodă, ca să-și aducă omagiul de admirațiune „marelui nostru savant, domnul Christophor Arghir”, îndrăzni să-i releveze într-o foiță locală o greșală de transcripție și traducere.

„Marele savant” și izbucni îndată printr-o notă
30 în „Ogorul”, de o vehemență îngrijitoare:

„Cum, boaita cea neobrăzată, analfabetul puturos, care a îndrăznit să calce peste pragul meu, își permite luxul de a se asocia cu banda ticăloasă a

detractorilor mei și să mă atace? A fost în casă la mine, i-am dat mâna, i-am oferit ceai... Dacă știam eu cu ce scârbă aveam de-a face, mai bine decât să-i întind mâna, îmi tăiam brațul din cot și, decât să-l îndop cu ceaiul meu, mai bine spălam câinii cu el.”

- Apoi, am să-i arăt eu - tună Ogru -, bietul popă avea dreptate, numai degeaba crede c-a fost greșală. Arghir, las' că e și ignorant și scrie și despre ce nu știe; dar când un document nu-i convine, îl falsifică. Și dacă îi lipsesc documentele, le inventează sau brodează din vânt... Iaca, ți-am adus un manuscris, o carte în treagă, despre isprăvile lui, căci aista, dacă are Ministerul și Academia în spate, tipărește în fiecare lună câteva volume. Pentru a le scrie, nu
15 are nevoie de cap, îi ajunge condeiu și poartă patru condeie deodată, cu manile și cu picioarele. Iaca, poți publica măcar capitolul acesta - îi arată el cu degetul în vârful unei pagini, în care sta scris: „Nici geograf, nici istoric, ci numai un grafoman, - nebun și șarlatan...”

Răutu, din principiu, evita orice polemică personală, mai cu seamă cu Arghir, care nici nu era în stare să ducă altă polemică serioasă și care lua drept ofensă dacă numai numele lui era pomenit, neînsoțit
25 de superlative.

Lucrarea arheologului era însă îmbâcsită de fapte caracteristice chiar pentru faza de cultură a epocii.

Astfel, în numărul ulterior al „Farului”, apărură un extras, chiar puțin îndulcit, din manuscrisul oferit:

30 „Nicio știință nu poate înflori în țara noastră, - scria savantul arheolog - câtă vreme universitățile noastre vor fi stăpânite de specialiști în felul lui Arghir... Vom scutura acum tacâmul de papară tabigrafică, intitulat: Teritoriul etnografic al

- neamului românesc. Așa: pornind să cucerească pentru românism Peninsula Balcanică, Arghir dovedește nu numai că habar n-are de istorie, de care s-apucă să scrie, dar nici de geografie, a cărei catedră
- 5 o spursă la Academie. Astfel, ademenit de faptul că astăzi Pindule unul din principalele teritorii macedo-române, Arghir și-a zis că, deoarece românii lui Petru Asan și Ioniță erau (cum crede el) macedo-români, răscoala trebuie să fi avut loc la Pind. A confundat
- 10 Pindul cu Haemus, cu aceeași ușurință cu care face - în opera suspomenită - Moldova sase verse în Șiret la Bacău, Babluțul să se verse în Prut, Tecuciul să stea acolo unde se varsă Bârladul în Șiret; cu aceeași ușurință cu care... confundă Sava cu Drava; sau
- 15 pune pe românii megleniți în munții Rhodope (românii megleniți nu-s în munții Rhodope, ci la munții Karagova, iar de la Karagova, pân' la Rhodope este o distanță cam de la un capăt la celălalt al Macedoniei, cam de trei grade longitudine)... Și câte alte năz-
- 20 bătii... Opuzderie...
- Iar în ce privește istoria, ce să mai vorbim! Nu-și respectă măcar invențiile și se contrazice de la o pagină la alta. Așa, de pildă, spune, pe de o parte, că în
- 25 Moesia populația romană a fost rară totdeauna și câtă a fost a pierit din cauza grozăviei invaziei barbare. Pe de altă parte, Moesia era plină de populație romanică pe vremea invaziei bulgarilor... Pe de altă parte, biata plebe din Dacia stă fugită prin munți, tremurând la numele de huni. Pe de altă parte, această
- 30 plebe romană duce viață fericită sub ocrotirea hunilor... Se poate spune, fără exagerare, că dintre străinii și românii (cu excepție de Rethy și Peisker) câți s-au ocupat cu istoria românilor, Arghir are cele mai confuze cunoștințe asupra originii acestui popor!"

Se poate ușor închipui ce erupțiuni a provocat acest articol.

Arghir se dezlănțuie și nu-și mai pune nicio strajă gurii.

- 5 De cele mai multe ori, însă, atacurile lui furibunde nu aveau nimic comun cu studiul critic al arheologului, nici cu „Farul”.

Savantul geograf își întindea cercetările topografice până-n viața intimă a lui Răutu; afirma că e un

io jidan „pripășit din Galiția” și, apoi, întrebă: „Din ce mijloace trăiește acest aventurier? Din nenorocita lefșoară de la gimnaziu, pentru catedra ocupată prin fraudă? Și din ce bani își întreține murdara lui publicațiune ?...”

- 15 In sfârșit, reluu completând și înflorind sugestiunea lui Serge Covorescu, că publicistul din capul „Farului” n-ar fi decât un simplu spion rus...

Răutu nu crezu de cuviință să răspundă și la acest atac, cum lăsă fără răspuns și multe altele. Dar o îm-

20 prejurare independentă de voința lui îl sili să iasă din rezervă.

Trecerea lui Nitzza Vasilescu la guvern nu rămase fără urme pentru edilitatea Ciubăreștilor.

- Prin stăruința ministrului de Lucrări Publice, au
- 25 fost înscrise în budgetul statului sume însemnate în ajutorul municipalității din cetatea lui Ciubăr-Vodă, ca un omagiu adus de națiune pentru acest leagăn al unirii și focar al culturii naționale.

Astfel, între altele, nu numai Bulevardul Unirii fusese, în sfârșit, pavat cu piatră cubică și plantat la margini cu tei - ceea ce promitea o splendidă alee pentru generațiile viitoare -, dar se începura și lucrările de canalizare, fiind adusă în oraș apa, deși nu din Ceahlău, ci numai din împrejurimile Dealului Recei.

în măsura în care îi creștea slava de savant și apostol al neamului, lui Christophor Arghir îi plăcea, în orele când lumea se înghesuia pe trotuarele străzii Motoc, să-și facă și el apariția, delectat de salutările primite și de șoaptele de admirație și respect ce-l înconjurau.

Umbla, radiind din orice sinuozitate a figurii importanța persoanei sale, bălăbănindu-și brațele lungi, care se coborau până la genunchi, cu capul ridicat în sus, prefăcându-se cufundat în cugetări și fără atenție la ce se petrece în dreapta și în stânga.

Iar ce avea sub picioare, în adevăr, nu putea vedea din pricina ghebului din față.

Așa se explică și catastrofa: marele geograf, care cunoștea toate prăpăstiile din lume, nu băgă de seamă o simplă gură de canal, neîngrădită, la marginea trotuarului.

Un țipăt de spaimă cuprinse toată strada Motoc.

Savantul fu extras din canal într-o stare jalnică: un lichid inomabil i se scurgea din chelie, picurând pe vârful ascuțit al nasului spre bărbie; se lățea prin hainele muiate până la piele, pe trotuarul dimprejur. Mirosul pe care-l împrăștia nenorocitul respingea și pe cele mai entuziaste adoratoare, ca și pe cei mai devotați adepți.

Răutu lipsea din Ciubărești. Numărul „Farului” fiind complet, lăsase grija corecturilor și a broșării pe seama lui Ilie Turcu.

Acesta îi telegrafie la Hotelul Regal din București că se primise la redacție un articol al lui Osmanii, întrebând dacă trebuie să-1 amâie pentru numărul următor.

Bucurat de această contribuție a poetului, prima după avansul ce i se dăduse, Răutu răspunse ca să fie dat la tipar negreșit.

Abia puse mâna pe revistă, înainte de toate, tăie paginile semnate de Miron Osmanii. Fu cuprins de scârbă și revoltă la citirea lor.

Articolul era conceput în forma unei scrisori de protestare din partea unui adept și admirator al marelui, ilustrului, neîntrecutului, gloriosului, formidabilului, adoratului... (urma o jumătate de pagină de superlative) nostru savant și apostol al neamului.

Urma însă nu numai cu o batjocură, dar chiar, după părerea lui Răutu, cu o calomnie.

După descrierea „marșului triumfal” al lui Arghir spre gura de canal, lipsa lui de atenție se explica prin faptul că dionisiaca, apolonica și bahica faptură a acestui geniu suprauman nu putea rămâne indiferentă față de grațioasele fetițe de școală și focoasele slujnicuțe de care era înconjurat și, în puritatea cristalină a sufletului său, se delecta, ca de obicei, cu explorări nevinovate a dedesubtului candidelor fecioare... Apoi, după ce într-un stil bombastic se povestiră operațiile de pescuire a divinului geograf, cu detalii prea scabroase, un post scriptum adăoga, ca o *ultimă oră*: „Aflăm că am fost greșit informați: supranaturalul nostru academician nu a fost încă pescuit, ci refuză și astăzi, după patruzeci și opt de ore, să iasă din canal, până nu se va descoperi și nu se va sancționa complotul infernal al căruui josnic instrument era directorul «Farului» și ai cărui autori morali sunt, pe de o parte, împărații Nicolae al Rusiei, Frantz Iosef al Habsburgiei, Wilhelm al II-lea al Germaniei, iar, pe de altă parte, șefii partidelor socialiste și anarhiștii din toate țăările și de pe toate continentele.”

Bucata, incontestabil, era scrisă cu talent, cu un sarcasm mușcător și, cu toate excesele de fantezie și

cruzimea lor brutală, nu se îndepărta de un fond real în ce privește caracterul savantului.

In numărul apropiat al revistei, apăru așadar o notă a redacției:

5 „N-am avut intenția de a releva atacurile domnului Arghir. Nu ducem niciodată polemici personale.

Mai cu seamă pe terenul pe care, de obicei, se așează domnul Arghir.

10 Ținem să explicăm o dată pentru totdeauna motivele acestei atitudini.

Considerăm lupta de idei ca o necesitate a vieții publice.

15 Oricât de violentă și de necruțătoare ar fi ea, pentru noi nu e decât o formă de colaborare: numai prin luptă se poate stabili raportul de puteri, de la care atârnă echilibrul social și politic în fiecare fază a evoluției istorice.

Acest echilibru ferește societatea atât de stagnațiune, cât și de dezagregare.

20 Caracterul polemicii personale, însă, învederează numai nivelul culturii sufletești într-o țară. Suntem conștienți de situația creată neamului românesc de destinul său istoric. Deosebirea de moravuri și mentalități, de însușiri sufletești și de nivel cultural împune elementelor conștiente din diferitele teritorii românești datoria de toleranță pentru victimele veacurilor de barbarie și de înjosire.

30 Cititorii vor înțelege dar mâhnirea noastră pentru faptul că, în paginile revistei noastre, s-a putut strecura, fără știrea redacției, notița polemică a domnului Miron Osmanii.

Exprimându-ne așadar toată părerea de rău în această privință, ne mărginim, ca răspuns la *polemica* «Ogorului», să publicăm: «certificatul metrical» al

bisericii din Năpădeni pentru nașterea lui Ion Răutu, ca și budgetul de venituri și cheltuieli al directorului nostru, din anii petrecuți în țară.

5 Iar în ce privește atitudinea noastră față de aspirațiunile naționale, vom reproduce numai pasagiul ce urmează, din lucrarea unui învățat german:

10 «Românii ar trebui să se gândească că romanitatea nu stă în Horațiu, nici în Cicero, ci în *virtus romana*, adică în vrednicie, în măreția simțirii, în caracterul cel cinstit... Românilor nu le trebuie *romanitatea* îngropată în muzee, ci virtutea vie a romanilor...

Vor ei să fie *romani* degenerați sau *români* vrednici ?» (Emil Fischer - *Die Herkunft der Rumänen*, p. 204)

15 Un incident, foarte neînsemnat în sine, lasă în sufletul lui Ion Răutu oarecare urmă din experiențele acelor vremuri.

20 în budgetul publicat de el, figura, bineînțeles, și suma de trei sute de mii de lei primită de la soră-sa, ca partea lui din moștenirea tatălui.

Peste puține zile, îl aborda pe terasa „Griitli” Nitza Vasilescu, sosit pentru câteva zile la Ciubărești.

25 - Ți-am citit nota din „Farul”. Foarte bine, foarte bine! - exclamă el expansiv, adăugând însă îndată cu voce scăzută: - Dar dacă sora dumitale va dezminți ?..

Acest om de stat nu se-ndoise un moment, era sigur că afirmațiunea e neexactă!

30 Nici nu-și dădea seama că poate fi ceva jignitor într-o asemenea bănuială!

Ce abisuri morale descoperă un mic fapt ca acesta!...

Cap. XXIII

DUELUL

In viața de *high-life* a Ciubăreștilor, doamna Dolores Barancea se afirma tot mai mult ca preten-

dentă la supremația mondenă.
După primii pași timizi și șovăitori în saloanele elitei, ea ajunsese să sape cu îndrăzneală hegemonia doamnei Elvira Vasilescu, cu toate că obârșia ei era prea bine cunoscută ciubărenilor.

10 Cu vreo două decenii în urmă, se rătăci prin Ciubărești o trupă de varieteu, în care făcea furori o artistă spaniolă - „dansatoarea de caracter” Esmeralda.

Avea mai cu seamă două „numere” senzaționale - dansuri pe masă.

11 Intr-unul se exhiba în costum bărbătesc, care, în acele vremuri, necunosătoare de tricouri și nudități, servea de minune pentru același scop: anatomia minunată a dansatoarei nu mai putea avea secrete pentru spectatori.

20 Totuși, Esmeralda găsi mijlocul de a izbi și cu mai multă putere imaginația amatorilor.

In al doilea număr, numit „dansul norilor”, răpitoarea spaniolă apărea pe masă învelită într-o serie de voaluri străvezii de diferite culori, care o înconjurau ca o spumă viorie, prinsă în uraganul de mișcări vii și grațioase.

Și în vârtejul năprasnic, un vâl după altul zbura ca smuls de furtună, fulgerând în mlădierile unui trup plin de grație felină și de elasticitatea unei lame de spadă.

Cu împușinarea voalurilor, lumina din sală scădea în gradație nesimțită, - și deodată, pentru o singură clipă, se înălța pe masă o viziune demnă de pensula sau de dalta artiștilor Renașterii, - și apariția se și cufunda în beznă, cutremurată de răgetele masculilor aruncați spre marginile nebuniei.

10 Esmeralda era un tip de frumuseță al gitanelor spaniole: mai mult decât brună, cu pielea ei de culoarea cafelei cu lapte, cu ochi mari, trăsături fine, un păr refractar artiștilor de frizerie, grațioasă, pasionată și pasionantă, ea făcea impresia unui fluture, care se naște și trăiește numai în raze de soare, pe petale de flori.

Dar crudul destin stătea la pândă.

In vârtejul de dans, un pas greșit o aruncă de pe masă, - căzu jos cu un picior frânt.

20 Operația nu-i putea reda nici libertatea de mișcări, nici grația de altădată.

Trupa de varieteu fu silită să părăsească Ciubăreștii și țara, fără să mai aștepte vindecarea. Apoi variola, prinsă în cine știe ce gaură de mahala, coborî pe bietul fluture din treaptă în treaptă până-n fundul prăpastiei.

Când se părea că nu o mai poate aștepta decât spitalul și groapa cadavrelor anonime, îi licări o nădejde.

30 Un mic funcționar de la accizele comunale, Condurat Cârmaciu, poate stăpânit încă de viziunile trecutului ei de dansatoare, o ceru de nevastă.

Era însă prea târziu.

După doi ani de agonie, nici devotamentul soțului, nici arta medicilor n-o mai putură salva. Esmeralda

muri la nașterea unei fete, numită cu numele bunicii ei spaniole, Dolores.

Tatăl, bătut de nevoi, câtă vreme rămase văduv, nu se putea îngriji de orfană.

5 Iar în curând, o mamă mașteră, cu o droaie de copii, o scoase de fapt din căminul părintesc.

Dolores creștea ca un copil de stradă sub garduri și în canaluri.

10 Numai energia ei vitală fără păreche, ca și inteligența ei robustă dădură puțința copilului, abandonat aproape din leagăn, să reziste destinului.

De foarte timpuriu, frumuseța ei originală și fascinantă fu relevată de vecini și de trecători.

13 Din gitană, Esmeralda i-a transmis bogatul ei păr ondulat, elasticitatea și grația mișcărilor, la care s-au adăugat ochi verzi deschiși și coloritul pielii - moștenire de la tatăl ei blond.

20 N-au putut-o înfrânge nici foamea, nici prigonirile mașterii, nici oprobriul mahalei, care nu-i putea ierta lipsa de decor și chiar de orice stăvilări morale.

Foarte curând, își dădu însă seama de farmecul, de puterea ei de seducțiune față de bărbați.

Atunci se hotărî să se smulgă din cercul fatal al aventurilor efemere cu camarazii de stradă.

25 Cu o voință de fier și o minte foarte lucidă, de la vârsta de 14-15 ani, își inaugura cariera de ascensiune socială.

30 Experiența cu primul amant „solid” - un cârciumar din Cazacinci, Procop Stângaciu, puțin geambaș și foarte mult agent electoral al tuturor guvernelor - îi lămurii definitiv calea ce avea de urmat.

O afacere tenebroasă cu niște cai ai regimentului local de cavalerie, în care fusese implicat Procop, aduse pe Dolores, ca solcitoare, în fața generalului

Artur Vernea - comandant al Corpului *** din Ciubărești.

Prima privire aruncată de bravul general asupra fetișcanei nevinovate, abia trecute de cincisprezece > ani, fu decisivă pentru Dolores și... mai decisivă pentru general...

Artur Vernea nu strălucea prin inteligență, dar era nu numai un militar brav și un caracter loial, ci și un suflet curat și o inimă bună.

io Din tinerețe, fusese respectat și de camarazi, și de șefi, și răzbătuse până-n vârf, deși era lipsit de protectori influenți.

n În fața sirenei de cincisprezece ani, se găsi dezarmat și în curând își descoperi cu groază o fire de seducător și corupător de minore.

Dolores își jucă cu atâta artă și fineță rolul, încât bietul general, cu conștiința lui chinuită, se gândea multă vreme chiar la sinucidere.

20 În conștiința lui, nu-i rămânea altă ieșire: la șizeci de ani, nu putea visa la căsătoria cu o copilă, neajunsă măcar la vârsta legală; apoi, nu putea înfrunta mânia soției, care-l ținea sub teroare din ziua căsătoriei, când nu era decât un imberb sublocotenent.

25 Când însă Dolores, cu pleoapele lăsate în jos, de sub care licărea o bănuială de lacrimi, își mărturisii *teama* că ar fi însărcinată, generalul se simți gata la orice jertfă pentru a-și ispăși păcatul.

Dolores, cu aerul ei feciorelnic, îi indică o altă soluție.

30 Între ofițerii garnizoanei din Ciubărești se afla și sublocotenentul Tudor Barancea.

Fiul unui vameș la un punct secundar de frontieră, fu crescut cu multă greutate.

Era un băiat cuminte și stăruitor, care știa „să se bage sub pielea profesorilor”, dar care se dovedi de o exasperantă lipsă de capacitate pentru învățatură. Cu toată aplicarea lui și indulgența examinatorilor,

5 fu purtat din școală în școală.

Nenorocitul părinte se hotărî, în sfârșit, să urmeze sfatul binevoitorilor, - oameni cu experiență:

- Dă-1, frate, la școala militară! Acolo e mare lipsă de elevi... Primesc orice bou și fac om din el...

10 La școala militară, Tudorică dovedi însă că avea și talente.

Dacă era disprețuit și urât de camarazi, se bucura de o mare favoare la pedagogii săi.

Mulțumită lui, ei erau întotdeauna informați nu numai de tot ce se petrece, dar chiar și de tot ce se plănuieste sau numai se zămislește de „instigatorii” din școală.

Era un spion și delator născut, - aproape genial.

După o aventură trecătoare, atât Tudor Barancea, 20 cât și Dolores își dădură bine seama ce perspective le poate deschide, în lupta pentru existență, asocierea dintre ei.

După o convorbire tainică, „între patru ochi”, cu sublocotenentul Tudor Barancea, generalul Artur 25 Vernea crezu că-și poate ispăși, cel puțin în parte, păcatul prin protecția acordată unui tânăr cu suflet nobil și cu fire romantică, hotărât să-și lege viața de o ființă adorată, cu toată situația ei socială cel puțin îndoielnică.

30 îndată ce vrâsta îi îngădui, Dolores se căsătorii cu Barancea, înaintat locotenent și atașat ca ofițer de ordonanță la comandamentul Corpului *** de armată.

Nuni au fost doamna și domnul Artur Vernea...

Nunta, sărbătorită în casa nunilor, introduse de îndată tânăra pereche în saloanele elitei din Ciubărești.

Frumusețea rară a doamnei Barancea, filosofia de viață și suplețea morală a lui Tudor, ca și protecția nestrămutată a bătrânului general asigură soților 0 carieră vertiginoasă.

Dolores Barancea nu întâmpină oarecare opoziție decât din partea doamnei Elvira Vasilescu.

10 Aceasta, din instinct, văzu în „fata gitanei” o rivală primejdioasă.

În zadar Dolores recurgea la arta ei de seducțiune și o înconjura pe Elvira cu manifestări de devotament și admirație. „Regina Ciubăreștilor” - cum era ea recunoscută de peste treizeci de ani de saloanele cetății - 15 primea toate omagiile mai mult decât cu răceală.

Ea avu imprudența să-și mărturisească unei prietene motivele acestei atitudini.

— A! *mon Dieu!* - îi răspunse ea la oferta de intervenție pacificatoare - știi, *ma chérie*, eu nu sunt o 20 bigotă. Înțeleg că pasiunea poate justifica *beaucoup d'accrocs à la morale conventionnelle*: amorul adevărat, sincer, poate sanctifica încălcările etichetei, însă... *celle-ci n'est qu'une grue, je vous assure*. N-are un pic de pasiune, nici măcar temperament exigent: e 25 pur și simplu o aventurieră rece și calculată, gata, când interesul ei cât de mic este în joc, să recurgă la toate seducțiunile și la toate prostituțiunile...

Dolores fu silită - de voie, de nevoie - să accepte lupta. O ducea însă cu mult tact și cu multă 30 fineță. Reuși să pară victimă, chiar în ochii prietenilor Elvirei.

¹ .. multe rupturi [ciocniri] cu morala convețională (fr.) (n. ed.)

² ...aceasta, va asigur, nu-i decât o femeie ușoară (fr.) (n. ed.)

La un prânz, urmat de o recepțiune, la consulul spaniol, între alți ofițeri din anturajul comandantului Corpului *** de armată, fu invitat și locotenentul Tudor Barancea cu soția.

5 Doamna Elvira Vasilescu săvârși atunci una din acele greșeli tactice, care sunt ireparabile.

Mai întâi, în momentul când Tică Vasilescu schimba insignifiante cuvinte de politeță cu Dolores, Elvira se apropie de ei zâmbitoare, agitându-și cu indiferență evantaliul din pene de struț, și aruncă în treacăt către leoaica mondenității ciubărene:

- *Permettez, ma chere!*... Nu, nu! - se întrerupse ea, prinzând gestul de retragere discretă a celeilalte - nu-ți voi răpi omagiile lui Tică; știi că ești
15 invincibilă pentru bărbații trecuți de vrâsta critică...

Apoi, la masă, prefăcându-se că n-ar cunoaște antecedentele rivalei, întrebă pe consul, ridicându-și glasul:

- *Dites, monsieur de Colorado*, sunt încă multe
20 gitane în Spania?... Mor după ele... Știu că moravurile lor lasă foarte mult de dorit... în viața de nomazi pe care o duc, nu le poți cere multe... Dar cum dansează!... în tinerețea mea...

- O, doamnă! - întrerupse galant consulul - nu
25 puteți vorbi la trecut despre tinerețea dumneavoastră...

- Lingușitorule! - îl lovi ușor peste dosul mâinii Elvira. Cine are amintiri de cincisprezece-douăzeci de ani e în drept să considere tinerețea ca trecută... Și tocmai îmi adusei aminte de o dansatoare spaniolă,
30 care apăruse pe la noi, acum optsprezece-douăzeci de ani. Femeie fermecătoare, dansa dumnezeiește... cam prea îndrăzneț pentru moravurile noastre... Se zice că dansa chiar și fără podoabele reduse ale Evei... pe la berării și în localuri și mai puțin recomandabile...

Dar am putut-o vedea odată... într-un decor abia dacă mai decent... pe scena unui mic teatru de varietete... Nu știi ce a devenit în urmă... Probabil că a sfârșit cum sfârșesc, cu anii, toate creaturile acestea...

5 în jurul mesei se lăsă o tăcere apăsată.

Dolores tăcu un moment, cu un aer de nevinovăție virginală, învelindu-și privirea în pleoapele lăsate-n jos.

Dar se reculese îndată. Pelița ei mată-aurie se
10 acoperi cu o ușoară nuanță coralină și, scânteind din ochii-i verzi, interveni în conversație:

- Știți, domnule consul, că și mama mea a fost spaniolă și dansatoare, dar n-a sfârșit prea rău, s-a măritat și, în viața ei, n-a avut decât un singur bărbat
15 *legitim* și niciunul... nelegitim.

Simpatiile nu erau de partea „reginei”...

Din momentul acesta, războiul a fost dus cu multă patimă de ambele părți... Ajunse clar pentru oricine că nici nu se putea sfârși decât prin distrugerea sau eliminarea din viața mondenă a uneia din cele două rivale.

Și totuși, parcă ele nu puteau trăi una fără alta, mereu erau văzute împreună în fruntea oricăror
25 distracții mondene, ca și în organizarea operelor filantropice.

Când stăteau alături, încrucisându-și privirile și cuvintele de duh, cu o delicată politeță și chiar cu toate aparențele de prietenie, - nimeni n-ar fi putut bănui otrava ce le curgea în vine.

30 Păreau aproape de aceeași statură, se mișcau cu aceeași grație și zvelteță a siluetei; amândouă brune, dar una fără nicio nuanță clară, cealaltă cu licăriri de smaragd; amândouă cu trăsături fine, dar Elvira cu profilul impecabil al camelelor antice, iar Dolores

cu un chip în care se topeau într-o imagine eteree reflexul soarelui subtropical, ca și al azurului palici al nordului.

5 Și totuși, deși vrâsta - abia prevestită de puținele fire de păr alb al Elvirei - nu-i atinsese încă puritatea de linii, tinerețea debordantă a *gitanei* nu lăsa în-
doială asupra finalului acestei drame.

Lupta pentru hegemonia mondenă luă foarte cu-
rând proporții epice, întretesându-se cu toate mani-
ac festările vieții obștești din cetatea lui Ciubăr-Vodă.

Până la campania electorală în care Tică Vasilescu și fiul său Nitza au inaugurat noile metode de luptă, supremația culturală și originalitatea Ciubăreștilor n-au fost contestate.

15 Aici s-au născut și s-au dezvoltat nu numai modeste focare de viață intelectuală și literară, dar și-au găsit întrupare aspirațiuni mai ridicate și în sfera politică.

20 Ciubărenii, mândri de gloria lor ca „leagăn al Unirii și al culturii naționale”, se credeau, în același timp, în drept să reclame întâietatea și din punct de vedere al vieții mondene.

25 Doamna Elvira Vasilescu întrupa în ochii societății ciubărene un model de farmec feminin, de eleganță și grație, care nu-și găsea egale decât doar în reginele saloanelor pariziene din veacul al optsprezecelea.

Ea nu avea zile fixate, în care să adune în strada Daco-romană, unde își aveau reședința soții Vasilescu, elita Ciubăreștilor.

30 Dar casa ei era deschisă și, în fiecare seară, atâr-nând de împrejurări și evenimente, în salonul sau în buduarul ei se puteau întâlni ilustrațiile din vârful piramidei sociale.

Credincioșii din „senatul elvirian” creau și susțineau atmosfera de admirație pentru stăpâna salonului.

Prima lovitură fu primită când doamna Dolores Barancea își fixă joia ca un *jour fixe*, la care fură invitate nu numai somitățile din Ciubăr-Vodă, dar și leii din diferitele sfere ale societății din capitală și Iași.

Dolores dovedi și cu acest prilej o tactică superioară.

io Cea dintâi înștiințată despre intențiunile ei fu tocmai doamna Elvira Vasilescu.

într-o seară, când se putea prevedea o deosebită animație în salonul din strada Daco-romană, pentru că în oraș se găsea Ivonna și Nitza Vasilescu, se prezentă și Dolores.

n Rivalizând chiar cu Ivonna, știu să concentreze asupra ei atențiunea salonului.

20 își luă atitudinea unei fete naive, care nu-și găsea cuvinte pentru a-și exprima admirația ei față de gazdă, îi cerea sfaturi, se oferea ca elevă în chestiuni de gust și de artă decorativă. Și între o prăjitură și o limonada, deodată, se adresă imploratoare către Elvira:

- Știți, doamnă... Vreau să vă rog ceva... foarte, foarte tare... Să fiți drăguță să luați președinția *jururilor* mele fixe, pe care le inaugurăm în fiecare săptămână, începând de la joia ce vine. Domnul general Vernea cu doamna mi-au făgăduit tot concursul... Au să fie ofițerii cei mai brilanți dansatori din circumscripția noastră; dar numai dumneata poți să ne dai lustrul distincțiunii... Tineretul va dansa...

30 vom avea cea mai bună orchestră militară; dar pentru un salon nu ajunge atâta... îmi pierd de pe acum capul. Vii? Oh! spune c-ai să vii! Vor veni toți domnii? - își aruncă ea privirea împrejur - și domnul Vasilescu? Da? Dragă moșulică, spune da! -

sări ea și ca o pisicuță se furișă spre Tică Vasilescu, îi apucă mâna într-ale sale și, foarte calină, cu capul plecat pe umăr și cu ochii cochet strânși, repetă alintându-se: Spune da! Spune da!

5 Apoi, plesnind din palme, încântată, începu să scandeze în tact:

- Va veni! va veni!...

Învârtindu-se într-un vals nebuțat, interpelă și pe alții:

io - Și dumneata, domnule Volbură!... Și dumneata, domnule Beregată!... Și dumneata!... Și dumneata!... Și dumneata, domnule Cerbini! - apăsă aici cu oarecare insistență în glas; și se și repezi către Elvira, ca și cum ar fi fost sigură de consimțimântului ei:

15 - îți mulțumesc, îți mulțumesc, dragă, dragă cuconiță Elvira! - o îmbrățișa, o sărută și, ca să nu-i dea vreme de răspuns, fugi dansând spre ușă: - Mă duc să spun și tătuchii Artur! Ah, ce bucuros are să fie...

20 Salonul rămase în desăvârșită derută.

Tică Vasilescu căuta cu vorbe dulci să mai îmbrumbeze pe Elvira.

Cerbini nu îndrăzne să-și ridice ochii.

25 „Senatorii”, de teroare, se prefăcură în stâlpi de gheață.

Elvira se sufoca.

- Salonul acestei?... Să mă duc eu la aceasta?...

Să vă duceți voi la... aventuriera pripășită Dumnezeu știe de unde?... Ridică din mâlul cloacelor?...

30 Nitza încercă să facă auzit „glasul înțelepciunii”:

- Nu e prudent să ridicăm împotriva noastră pe generalul Vernea. Avem o situație politică aici, ale cărei obligațiuni nu avem dreptul să le nesocotim.

Ivonna se simți jignită.

- Nu-mi pot îngădui să discut temeinicia indignării matală, doamnă... Dar odată ce este primită în salonul dumitale, odată ce e acceptată de toată societatea Ciubăreștilor, nu văd cum ar putea fi ostracizate recepțiile ei...

Elvira pierduse însă orice stăpânire de sine.

io Ea nu numai că nu apărură în prima joi *szjur-fi-xu* din strada Carpați, dar stăruia ca și fidelii să-i urmeze pilda, invitând pentru aceeași seară la ea pe toți prietenii și cunoscuții.

Rezultatul fu dezastruos. Nu se adunară decât „senatorii” și Boris Cerbini.

15 A doua zi, terasa „Griitli”, saloanele, până și periferiile erau pline de comentări asupra succesului strălucit al primului *jour-fixe* al doamnei Dolores Barancea.

20 La invitația generalului Vernea, sosi anume pentru acea zi, din București, ministrul de Război, un om politic cunoscut prin temperamentul său fugos.

Din acea zi, elita locală începu să fie tot mai umbrită de ilustrațiile străine.

Salonul doamnei Barancea din strada Carpați deveni un centru al vieții mondene, nu numai covârșitor în Ciubărești, dar și unul din cele mai strălucite și frecventate din țară.

25 în fiecare joi, putea fi găsit acolo fie un ministru sau un bărbat politic influent din capitală; fie un mare scriitor sau artist și orice altă celebritate chiar și dintre vizitatorii străini.

30 într-o joi, când, pe timpul manevrelor de toamnă, salonul din strada Carpați fu onorat de vizita unui înalt personaj, biruința gitanei fu desăvârșită.

Când, încetul cu încetul, chiar unii dintre cei mai credincioși membri ai „senatului elvirian” începură

să se rătăcească în strada Carpați, orice luptă deveni zadarnică.

Multă vreme, Elvira nu mai putea conta, pentru recepțiile ei, decât pe soțul ei și pe Boris Cerbini.

- 5 Gurile rele din Ciubărești atribuiău succesul vertiginos al salonului din strada Carpați nu numai farmecului nebiruit al doamnei Dolores Barancea, dar și generozității ei excesive, care aducea la picioarele ei, rând pe rând sau în același timp, pe toți iluștrii ei vizitatori, ca umili admiratori, adoratori sau aspiranți.

Și Dolores reușea să-i reție și să-i grupeze, fără ca geloziile încătușate să erupă într-un scandal.

Elvira coborî steagul.

- 15 Renunță la luptă. Nu mai visa decât ca tomnateca ei idilă să dăinuiască, să-i fie cruțată o nouă decepțiune.

Dar tocmai pentru acest motiv, Dolores concentra toate puterile ei de fascinație și de captație asupra tânărului deputat al Ciubăreștilor.

- 20 În timpul sesiunii parlamentare, mai mulți miniștri arătară o deosebită atențiune lui Boris. într-o zi, însuși Nitza Vasilescu îi comunică confidențial că un înalt personaj ar fi manifestat oarecare interes, exprimându-și mirarea că guvernul nu recrutează în sânul său mai multe elemente tinere de valoare.

La o recepție quasi-oficială, Boris Cerbini putu afla, cu uimire, că „pentru încununarea” carierii sale politice stăruie la *locul competent* „fermecătoarea Dolores”:

- 30 - He-he-he! Dacă această vrăjitoare ia în mânuțele ei delicate interesele dumitale, he-he-he!, cariera dumitale politică e asigurată, he-he-he! - râse personajul.

Cavalerul servant al Elvirei se simți amețit.

încercă să-și facă pe furiș apariția în strada Carpați, dar Dolores nu acceptă echivocul.

începu cu tot dinadinsul „să se afișeze” cu noul pretendent la „ministeriabilitate”.

Faima ei înaripată, pe drept sau pe nedrept, îi și atribui îndată lui Boris rolul lui Antoniu al Cleopatrei ciubărene.

Catastrofa nu mai putea fi înlăturată.

Doctorul Bogza nu lăsă nimica neîncercat din arsenalul său. Doamna Elvira Vasilescu se zbătea într-o gravă criză, care nu poate fi evitată în destinul femeii, dar care, în cazul de față, fu agravată de zbulciumul sufletesc al amantei părăsite.

După trei zile de încercări zadarnice de a-i găsi un cuvânt de mângâiere, bătrânul Tică Vasilescu reuși să-1 aducă în casă pe fugar.

Lăsându-1 în salonaș, deschise încetinel ușa și intră tiptil în semiobscuritatea buduarului. De la capătul cușetei, ochii severi ardeau de o întrebare nespūsă:

- 20 - Dhragă Vihra! - se **sforța** bătrânul să dea glasului său o intonație mai veselă - în salonaș e Bohrea Cehrbini; vherea numai decât să te vadă... îl phrimești? Ieși tu în salonaș sau să vie el aici?

O voce surdă, strangulată, îi răspunse sacadat:

- 25 - Peste câteva minute... poate... da!... poate veni aici...

Elvira încercă numai să aducă puțină orânduială în camera lăsată neîngrijită mai multe zile. Dar, spre a-și vădi resemnarea, nu recurse personal la niciun artificiu de toaletă.

- 30 Boris Cerbini, oprindu-se timid în prag, lângă ușa întredeschisă, după ce se deprinsese cu lumina redusă a buduarului, văzu înaintea lui, pășind nervos

de la un capăt la altul al camerei, un chip de femeie pe care cu greu îl putea recunoaște.

Puținele zile trecute de la ultima lor întrevvedere au lăsat urme de ani asupra profilului fin al acestei
5 delicate figuri feminine.

Șuvițe albe triumfau cu cruzime asupra părului ei ondulat, nasul i se ascuțise, ochii i se adânciseră, lăsând să apară pe la colțuri ca niște rețele ușoare de subțiri zgârâituri.

io Palidă, puțin aplecată, cu degetele încleștate la spate, ea se mai primbla tăcută câteva clipe. Apoi, cu o sforțare, vorbi potolit, chiar afabil:

- Ce stai în picioare, Borea ? Ia loc!

Și se întinse puțin și ea pe cușetă, rezemată cu
15 cotul de spetează.

- Ha-ha-ha! - încercă ea să râdă. De ce această mutră melancolică, dragă Borea ? N-ai niciun motiv de tristeță. Sentimentul este liber. N-am înțeles niciodată să te țin în lanț. Ești tânăr... Sunt mândră
20 că deosebirea de vârstă nu ți-a înăbușit de la început avântul. Sunt fericită că ți-am putut da puține clipe de iluzie... Dar în valea aceasta de plângeri, toate lucrurile, natural, trebuie să aibă un sfârșit; chiar și dragostea cea mai adevărată și mai înflăcărată. Iți
25 sunt foarte recunoscătoare pentru trecut, iar pentru viitor îți urez din suflet toate fericirile pe care le meriți. Dar fiindcă m-am așteptat la acest sfârșit, îți mărturisesc că am visat pentru tine o *altă* femeie, care să-ți fi putut da un cămin, un sprijin moral și o *dragoste curată*. Dar... înțeleg că, în această materie, vo
30 ința omului e neputincioasă... N-am să-ți stau eu în cale... Ești liber... Te-am socotit liber din primul moment al legăturii noastre...

Ochii ei ardeau țintuiți asupra figurii lui Boris, urmărind fiecare mișcare a mușchilor feței, fiecare clipire de ochi.

In adâncurile ei sufletești, biata femeie parcă
•> avea încă o licărire de nădejde.

Și se simți mortal rănită de bucuria nestăpânită în fața necredinciosului.

Acesta se aruncă în genunchi înaintea ei, o apucă de mână și o sărută tremurând și bolborosind:

io - Ah, dragă Vira!... iartă-mă... iartă-mă... îți mulțumesc... îți mulțumesc!... Ce suflet nobil ai!... Sunt vinovat... Iartă-mă... îți mulțumesc!...

Elvira smulse mâna și, acoperindu-și fața, își aplecă fruntea spre speteza cușetei, storcându-și, cu
is o supraomenească sforțare, cuvintele:

- Destul, Borea, destul!... N-ai de ce cere iertare... Și n-ai pentru ce mulțumi... Te rog, lasă-mă!... Du-te! Du-te! - ieși din gâtul ei strâns un țipăt înăbușit, aproape isteric.

20 Peste două zile, doctorul Bogza vesti decesul Elvirei Vasilescu, din cauza unui atac cardiac.

Dar atât cartierul Ogarului, cât și mahalaua Cazacinci atribuiău, din instinct, această moarte prematură gestului de desperare al unei inimi zdrobite...

25 înmormântarea Elvirei dădu prilej unei manifestații impresionante a Ciubăreștilor, care dovedea că, din același instinct infailibil, orașul își dădea seama că moartea Elvirei punea capăt unei faze din viața lui.

Spre, toamnă *maiorul* Tudor Barancea, înaintat
30 printr-o favoare excepțională - și gurile rele spuneau chiar abuzivă - , fu mutat ca ofițer de ordonanță la un comandament superior din capitală.

Viața mondenă a Ciubăreștilor se coborî definitiv la nivelul orașelor provinciale de a doua mână.

Cap. XXIV

PIEMONTEUL...

Se începu și exodul de la culmile vieții sociale și politice și chiar intelectuale ale Ciubăreștilor.

5 Președintele Cercului literar și artistic, Ipolit Mircescu, fu mutat la catedra de psihologie din capitală.

Jean Lascaride reuși să organizeze, la București, un laborator de experiențe fiziologice și se mută și el în București, unde, în curând, fu chiar creată, 10 anume pentru el, o catedră la Universitate.

Chiar și Christophor Arghir putu obține nu numai o catedră la Facultatea de Litere din București, dar și înscrierea în budget a unei sume rotunde pentru întemeierea unui „seminar” de geografie, al cărui director, bineînțeles, era tot el. 15

Pentru această transferare, fu responsabil oarecum și Ion Răutu.

Spre sfârșitul iernii, acesta primise o scrisoare 20 desperată din partea lui Gheorghe Oanea, dintr-un orașel de provincie, unde funcționa ca profesor de matematici.

în toată regiunea din jurul satelor Vaideei și Flămânda, ca și în o mare parte din țară, bântuiau o groaznică foamete. 25

Recolta popușoiului din anul trecut nu numai că era insuficientă, dar și întârziată, încât se întinsese și flagelul pelagrei.

Ajutorul din partea statului, în cea mai mare parte, se mistifica pe drum; dar și calitatea popușoiului distribuit era inferioară și celeia care putea fi găsită pe loc.

Pe deasupra, „ajutații” erau încărcăți cu o datorie de care nu se vor mai putea achita cât vor trăi.

10 La o telegramă urgentă din parte-i, Răutu primi răspunsul că e așteptat în dimineața duminicăi viitoare la halta Perieni.

La coborârea din tren, îl așteptau însuși Gheorghe cu tatăl său, moș Spiridon.

/* Primăvara întârzia.

Se strecurară pe jumătate și „zilele babei”, dar pe câmp se întindeau încă, mai ales în văi umbrite, pete mari de zăpadă.

Soarele de dimineață lovind drept în domul Ceahlăului, uriașul Carpaților de nord, încă acoperit de vestmântul lui de iarnă, ardea ca un fantastic briliant.

Răcoarea dimineții era străpunsă de adieri de aer cald; până și la marginea petelor de zăpadă, de sub firisoarele subțiri de iarbă înverzită, se ridica mirosul primăverii, al vieții deșteptate. 25

Așezat alături de Gheorghe, Răutu își simțea spinarea mângâiată de razele soarelui.

Moș Spiridon se întoarse de pe capră spre Răutu:

- E mare jale în sat, domnule Răutu! - grăi el cu o tristeță cumpănită. Ne-a uitat, se vede, Dumnezeu... Copiii mor ca muștele... Vitele, câte au mai rămas, abia suflă... Pe boi trebuie să-i ridicăm de coadă... Și amuș încep muncile... dar nu avem popușoi nici de sămânță... Poate ne vei milui dumneata...

- Ce să ne miluiască el ? - îl întrerupsese Gheorghe, coborându-și cu necaz căciula pe sprincene. Orice avere ar avea, n-ar ajunge... Ai putea însă - se adresă către Răutu - să pornești o campanie prin „Farul”... Nu e un caz izolat ceea ce se petrece acuma. 5 Țara asta bogată și „eminamente agricolă” suferă, periodic, de foamete la fiecare zece ani și câteodată mai des. Am adunat în această privință oarecare material pentru dumneata. Ai putea să-1 folosești.

io La apropiere de sat, se putea, de departe, constata starea lui jalnică.

Acoperișurile de paie ale caselor căscau găuri negre; mârțoagele scheletice se zbciumau pe uliți în căutarea nutrețului; copiii, ieșiți să se bucure de 15 surâsul soarelui, păreau niște fantome rătăcite din împărăția umbrelor.

Răutu își aduse aminte de scenele văzute dincolo de Ural, la plecarea lui din Siberia...

20 Aceiași copii sălbătăciți de foame; aceiași obraji supti ai femeilor palide și zdrențuite; aceleași priviri sumbre la bărbați; aceleași mișcări grele ale sufletelor deznădăjduite...

Moș Spiridon și chiar Gheorghe se coborâră din căruță parcă simțindu-se vinovați de ceva.

25 Primirea mamei Gafița îl lămurii pe Răutu.

Bătrâna, deși parcă mai lungită și mai uscată de cum era în primul rând, dar îngrijit îmbrăcată, vădea o bună stare. In odaia curată, de asemenea, nu lipseau semne de belșug. Pe o față de masă de curând 30 spălată și călcată, așteptau o cană mare cu lapte, o farfurie cu ouă răscoapte, altele cu brânză și smântână, un colac proaspăt și niște plăcinte savuroase. Pe lavițele dimprejur erau întinse covoare; și în colț, sub

icoana cu candela aprinsă, o piramidă de scoarțe, iar lângă cuptor o alta de perini.

Leafa lui Gheorghe dădea puțința bătrânilor să suferă mai puțin pe urma recoltei proaste.

> Răutu, mulțumit de lipsa familiei Gârlă, care-și putuse prelungi sezonul de iarnă, se grăbi să viziteze satul și gospodăriile lui, spre a-și da seama de proporțiile dezastrului.

La ieșire, fu întâmpinat de Grigorie Dobrea, în io haine de duminică - un veston negru de sub care apărea, în albeața ei imaculată, cămașa brodată și strânsă pe burta mai crescută de cingătoarea lui de piele cu ținte de alamă. Și totuși purta și el același aer vinovat.

Și după chiar cuvintele lui, mai justificat:

/ s - Bine-ai venit, domnule Răutu! - salută el, fugind de privirile lui Răutu. Ai venit să vezi nevoia noastră?... Gheorghe al lui moș Spiridon spune că ai putea să ne fii cu ceva de folos. Dumnezeu să ne ajute! - își băgă el, cu gestul obișnuit, **manile** sub >0 cingătoare. E mare nevoie... E mare nevoie... Dacă n-aș fi fost eu, poate se prăpădea tot satul... de istov... Am mai adus eu din toată sărăcia noastră ceva păpușoi, l-am împărțit la oameni... Dar e tare scump peste tot... tare scump... Dumnezeu știe când îl vor .5 putea plăti...

Răutu nu-și putea face iluzii asupra rostului adevărat al acestei filantropii. Cu toate acestea, Dobrea și acum nu-și stăpâni pornirile de răzvrătire împotriva „ordinei stabilite”.

<0 **Își** luă chiar sarcina de Cicerone prin gospodăriile pustiite ale satului:

- Iată aici, cucoane, - deschise el o portiță, lăsând lui Răutu pasul înainte. Aici e o vădană... Avea cinci copii, cu un singur băiețel mai răsărit, care

ducea tot greul gospodăriei. Au rămas numai doi, a murit și Simionică. Și cu ce au să trăiască și iștialăți, Dumnezeu știe...

Intrând în casă, Răutu fu izbit de un miros greu.

5 Gospodina ar fi putut servi de model pentru un tablou simbolic al mizeriei; ruptă, cu o cămașă de mult neprimită, de sub care căutau să răzbată oasele abia acoperite de piele veștedă și murdară. Din fața pământie și moartă de deznădejde săreau numai ochii stinși.

10 Cei doi copii erau goi. Numai de la gâtul fetiței atârnavu în jos câteva petice, resturi jalnice ale cămășii. Jur-împrejur, pe lavițe și-n cuie de lemn bătute în pereți, nimic. Totul era „mâncat” afară de câteva frânghii roase, parcă uitate într-un cui, și, la gura cuptorului, o strachină știrbită.

Totul într-un hal de murdărie și lipsă de îngrijire, care, la o țarancă din Moldova, întotdeauna vădește o degradare, un suflet pustiit.

70 Duhoarea însă venea mai mult dintr-o oală din cuptor, încălzită cu ajutorul câtorva bulgări de bălăgar și buruiene uscate.

Nici nu avu curajul să întrebe ce alchimie se fierbea acolo. Femeia, dobitocită, nu deschise nici ea gura.

25 Numai când Răutu se porni de plecare, ea se scânci, își șterse nasul cu dosul mâinii, pe care o trecu apoi peste ochi.

Băiețelul gema întins pe podeaua de pământ bătut sub laviță, iar fetița - un schelet în care trăiau numai marii ochi negri fixați asupra lui - stătea lângă ușa prin care se răsfrângeau razele soarelui în secrețiunile năsucului ei.

30 Răutu, rușinat, îi vârî în mână o monedă găsită în buzunar.

În aceeași clipă, mama se zvârli ca un uliu, smulse moneda și, la urletele desperate ale copilei, îi plesni cu palma peste obraz.

- Bună ziua, moș Sofronie, - salută Dobrea pe un * moșneag gârbovit și alb din creștetul capului până-n tălpi, care se năcăjea cu o sulă pe lângă o bucată de curea putrezită.

- Bună ziua, moș Sofronie, iată un boier cu milă; a venit la noi să ne vadă păcatele.

io Moșneagul își ridică cu indiferență ochii bolnavi, înlăcrimați.

Aici, la duhoarea mizeriei, se adaugă și o deosebită boare ce venea de pe cuptor, de unde se auzeau accese de tusă scârțâită.

/> - E baba moșului - îi zise Dobrea -, e bolnavă, nu se mai poate coborî de pe cuptor, dar Dumnezeu n-o iartă...

Același pustiul dezolant, fără nicio haină de prisos, fără o scoarță sau o perină în toată casa.

20 - Era bun gospodar moș Sofronie Bardă, dar fiul mai mare, un băiet foarte harnic, îi luat în armată. O ducea cum o ducea gospodăria - e ghiuj verde încă - cu noră-sa și alt băiet cam slăbănog. Boii însă i-au pierit acuma, în iarna asta. Căișorii care-i mai avea

25 i-a vândut pentru hrană. Nepoțelul i-a murit. Noră-sa a fugit în târg, să caute vreo slujbă... Slăbănogul e acuma în pădure. S-a tocmit să taie lemne pentru patruzeci de bani pe zi... Mare scofală... dar tot de acolo poate pica ceva pentru gură. Stăruie

30 acuma să-i dea voie lui Nichita, băietul cel mare, soldatul, să vie măcar pentru vremea de muncă... Ei, moș Sofronie, ai vreo veste? - se adresă bătrânului.

- Vestea?... Vestea este - scârțâi moșneagul cu multă patimă -, este vestea. Cum nu ? - mânca-i-ar ciorile să-i mănânce! - că nu se poate amu, că are să fie paradă, - trăsni-i-ar parada să-i trăznească!...
- 5 Are să treacă băietul Prutul!... Iaca, paradă, - răcni el deodată, îndreptându-și spinarea încovoiată și băgând cu necaz sula în bucata de curea pe care tot o ținea în mână.
- De! Fuga-i sănătoasă! - își lungi insinuant vorbele Dobre. Or fugi câți or fugi, dar or rămâne destui robi de robit pentru boieri... Mare e răbdarea țaranului, domnule!... Așa o duce: din foamete în răscoală și din răscoală în schingiuri... Acum vro zece ani...
- 15 - Acum zece ani era tot foamete ? - întrebă cu spaimă Răutu.
- Apoi, din materialul pe care ți l-am pregătit, - răspunse cu mânie stăpânită Gheorghe Oanea - vei vedea că avem cel puțin la zece ani o foamete și la cincisprezece ani o răscoală, după care urmează o represiune sălbatecă...
- 20 Dobrea își relua povestirea:
- Atunci s-au mai tulburat oamenii oleacă... Și căpitanul a adunat tot satul, a ales pe cei mai bătrâni, i-a pus fără nădrați de-a lungul șoselei, de-a curme-
- 25 **zisul** șanțului, și a pus să-i bată cu nuiete... și el se uita... Care vasăzică se omenește... îl ierta... și oamenii rabdă...
- Moșneguțul înfipse sula în masă și sări de pe scănelul pe care lucra. Slab, dar foarte lung, se ridică parcă în văzduh ca un duh de răzvrătire.
- 30 - S-o sfârși și cu răbdarea... Le-om face noi paradă... Vom bate în tobe din pielea lor tăbăcită... Crăpa-le-ar pântecetele să le crape, plesni-le-ar ochii... Să le mănânce câinii carnea de vii...

- Dobrea, la auzul acestor blesteme, parcă își băgă cu mulțumire manile în cingătoare.
- De, moșule, nu te necăji atâta! Norodul e domn mare... Așa zic și dumnealor prin târguri...
- > Dar gura-i slobodă... Am fost mai anțerț la Loznița, în Bucovina... Oamenii sperieți mă întrebau de zvonul cum că se mută granița și satul lor ar trece dincoace. Văzându-i cum trăiesc, le-am spus: fiți pe pace, oameni buni, boierii nu v-or primi, le-o fi
- io teamă să nu buntuluiți și pe cei din țară...
- Și peste tot se vedea aceeași mizerie, care reducea viața la primitivitatea triburilor africane.
- Nu o dată, intrând în vreun bordei prăpădit, Răutu își punea întrebarea, ce se găsește acolo din
- / s lucrurile de gospodărie pe care nu le-ar fi avut încă strămoșii de acum patru sau cincii mii de ani?... O îndoială sugera doar câte un ceaun de spijă!...
- Nu-și putea da seama ce porniri predomină în starea de deznădejde care cuprinsese tot satul: cei
- 20 mai mulți păreau resemnați, abrutizați, fără niciun gând la mijlocul de mântuire, - alții clocoteau de ură și de răzvrătire.
- Ochii - cu luciri canibalice - urmăreau multă vreme pe Răutu.
- 25 II zgudui o femeie mai cu seamă.
- Iaca ce mi-a adus dumnealui de la primărie... Zice că-i popușoi! - apucă ea, furioasă, un sac de pe laviță și-l răsturnă pe jos. Nici porcii nu-l mănâncă și ne-am înglodat în datorii peste cap...
- 30 Un miros acru de boabe înverzite, pe jumătate putrezite, plutea în aer... Auzind în clipa aceasta scâncetele unui copil, femeia se repezi asupra lui ca

o megeră și luând o furcă ruptă începu să-1 cresteze fără nicio socoteală peste tot trupul:

- Aha, vrei mâncare ? Vrai trai ? Trai să-ți fie, li-ghioaia dracului!... Ai supt tot sângele din mine!...

5 Acum mă otrăvești... vrei mămligă?... Mămligă
ți-oi da, *băstrucule!*

Loviturile curgeau cu răsunete seci pe corpul scheletic al copilului, care căuta să-și ferească nu-
mai capul, cu brațele ridicate în sus și, de spaimă,

10 aproape nu avea puterea să plângă...

Femeia, ca prinsă de un acces de nebunie, nu
mai vedea, nu auzea nimic...

Răutu fugi...

In capul numărului de martie al „Farului”, apărū
1} un articol redacțional, intitulat *Piemontul...*

După ce relatează cele văzute, Răutu încheia:

„*Așa o ducem; din foamete în răscoală și din
răscoală în schingiuiri!* - îmi zise un gospodar din
Vaideei...

20 Strămoșii țăranilor din Vaideei și Flămânda, din
Moldova, ca și cei din toate Flămânde și Vaideele
României libere și independente, luptând sub Mircea
cel Bătrân, ca și sub Ștefan cel Mare, nu puteau bănu
ce soartă pregătea urmașilor vitejia lor ostășească...

25 O jumătate de mileniu în robia turcească n-a is-
tovit țăranimea bulgară și sârbă așa ca oblăduirea fă-
nariotă și boierească din Muntenia și Moldova.

Astăzi, urmașii eroilor de la Rovine privesc cu
jind peste hotare, la țăranimea din provinciile subju-
gate: Ardealul, Bucovina și Basarabia.

30

Peste Prut caută ocrotire, sub stăpânirea țaru-
lui, mii de flăcăi fugiți din armată.

Numai tratatele împiedică ca alte puhoai să se
reverse și peste Carpați. Dar un turist român prin
Bucovina poate afla cu câtă spaimă a fost primită
acolo vestea că o rectificare de graniță poate readuce
t câteva vechi sate moldovenești spre patria mămă...

Și nicio conștiință nu se trezește la marii noștri
patrioți și apostoli?... Niciun glas al luptătorilor
pentru idealul național nu se ridică ? Nicio pană a
proorocilor democrației nu se pune în mișcare ?...

io Va vorbi negreșit Nemesida istorică pentru toți...

Și ceasul judecării nu mai poate fi prea departe..."

Marele geograf se crezu personal vizat prin invo-
carea „apostolilor neamului”.

is Campania neînfrănată pornită de el împotriva
„sufletelor turbure, a minților întunecate, lipsite de
dragoste pentru țară și de respect pentru glorioasa is-
torie a neamului, care seamănă idei subversive, încer-
când să răzvrătească acest popor de țărani blânzi și
cuminți”, - aruncă un vâl asupra faptelor povestite.

20 Drept recunoștință națională, apostolul neamu-
lui își câpătă seminarul și catedra din București...

Cap. XXV

MARASMUL...

Tonul vehement al „Farului” se datora, în mare parte, și faptului că atmosfera găsită de Răutu la
5 Ciubărești, în urma „explorării africane” la Vaideci și Flămânda, îl exasperase.

Lumea, aici, ignorând cu desăvârșire calamitatea țărănimii, care se stîngea la zidurile cetății, era agitată numai de două chestiuni: procesul pornit de
10 Nitza Vasilescu împotriva tatălui său pentru zestre mamei și „Afacerea Dreyfus”.

Pentru împărțeala moștenirii lăsate de defunctă - a modestei *salepanzferne* -, apărură la Ciubărești și
15 ceilalți doi fii ai ei: Anton, foarte blond, scund și grăsuliu, și Gheorghe, supt și negricios, cu barbete foarte negre, scurt tăiate, care porneau de la urechi spre a se lipi de mustață. Amândoi, copii fidele ale părinților respectivi. Aduseră și procuri din partea surorilor măritate.

io Înțelegerea pentru *partaj* nu s-a putut face prin bună învoială - frații se-njurau în gura mare, reciproc, ca bastarzi. Ajunseră chiar la o urâtă țigănie.

Rămase să hotărască tribunalul.

Procesul lui Nitza provocă îndeosebi senzație:
25 toată lumea știa că bătrânul Tică Vasilescu a „mâncat” zestrea Elvirei nu atât pentru trebuințele lui, cât pentru a satisface pretențiile și capriciile ei.

Beizadea Nicu Misitu - întotdeauna iertător pentru rătăcirile Elvirei și care luase chiar parte de mai multe ori pentru ea, împotriva doamnei Dolores Barancea - se simți dator să intervină, ca vechi prieten al familiei, care-l cunoștea pe Nitza din leagăn:

- Nu e bine ce faci, măi băiete! Orișicum, e tat-tul... Și știi bine cât ținea la răposata maică-ta, Dumnezeu s-o ierte... Și pentru ea, mai cu seamă, a cheltuit.

w - Mai întâi, scumpul meu Beizadea, - răspunse cu răceală Nitza - dumneata știi foarte bine că nu este tatăl meu și am s-o spun și la tribunal, dacă nu-i vor intra mințile în cap, ca să ne aranjăm. Iar în al doilea rând, cred că rău a făcut că n-a pus stavilă mamei
15 și el e cel mai vinovat că, astăzi, e plină casa noastră numai de bastarzi.

Beizadea Misitu se ridică și, fără măcar să salute, porni cu pași grei spre ușă, bocănind cu cârja sa noduroasă.

20 La tribunal, în fața căruia Tică nici nu se înfățișase, Nitza avu într-adevăr tupeul să declare:

- Domnilor, - își desfășură retorică ilustrul orator și bărbat de stat - domnilor, suntem cu toții cetățeni ai acestui oraș și nu e niciunul dintre noi care să
25 nu cunoască adevărul. Ar fi ridicolă, chiar odioasă, fățărnicia, dacă ar fi să aruncăm vâlul asupra josniciei acesteia. Domnul *Constantin Vasilescu*, cum știm cu toții, nu este părintele meu... Domnul *Constantin Vasilescu*, cum știm cu toții, n-a înțeles să țină în
50 bună rânduială casa lui. Dar cât am suferit din pricina aceasta, noi, copiii, numai Dumnezeu și noi știm.

Trebuie să sune odată ceasul răspunderii. Și *domnul Constantin Vasilescu* n-are niciun drept la vreo indulgență din partea noastră...

Acestei lovituri morale i-a urmat alta, politică, care l-a „lichidat” definitiv pe marele elector al Ciubăreștilor.

5 în urma vacanței ivite în Parlament, trebuia să aibă loc o alegere parțială.

Candidatului propus de Tică Vasilescu, susținut în această privință și de Dogia-Ialpugeanu, ca și de alți băștinași ai albaștrilor localnici, Nitza Vasilescu - după insistența „centrului” - opuse candidatura *io* unui magistrat din capitală, retras la pensie.

Tică Vasilescu - cu amărăciunea în suflet pentru toată purtarea lui Nitza față de dânsul - nu se resemna și menținu candidatura localnică - a lui Vasilică Gârlă.

75 Bătrânul elector, pentru această ultimă campanie ce i-a fost dat să conducă, reuși chiar să coalizeze toate forțele locale.

Candidatul guvernamental nu era susținut decât de poliția orașului și de prefectură, în capul căreia se *20* găsea tânărul Anatol Cernea. Acesta, după concepția curentă a obligațiilor unui prefect, dar mai cu seamă în nădejdea portofoliului promis, se crezu dator „să se dea peste cap” pentru triumful candidatura oficiale.

25 Campania a fost dusă cu multă pasiune de ambele părți.

Nimeni nu putu crede că ar fi fost posibilă la Ciubărești înfrângerea coaliției tuturor grupărilor și a elementelor de valoare din localitate.

30 Totuși, candidatul guvernamental, cu desăvârșire necunoscut, fu proclamat ales cu o mare majoritate.

Beizadea Misitu dădu expresie pitorească sentimentelor obștești din Ciubărești.

Când, pe terasa „Griitli”, prefectul Anatol Cernea, frecându-și vesel manile, îi anunță victoria guvernului, bătrânul prinț își pierdu cumpătul și, uitându-și bună-creșterea, cu o sudalmă strașnică îl

5 lovi peste umăr cu cârja lui legendară:

- Te-ai vândut, țiganule!... Moașă-ta...

Nu se poate ști dacă acest urmaș al voievozilor, naturalizat în cetatea lui Ciubăr-Vodă, își dădea seama că victoria anunțată nu numai că punea capăt *io* carierii lui Tică Vasilescu, dar pecetluia și degradarea politică și culturală a Ciubăreștilor...

Răutu vedea dovada unei adânci degradări publice și în felul cum se răsfrângea în viața obștească a Ciubăreștilor Afacerea Dreyfus, care, pe vremuri, îm- / 5 părțise universul întreg în două tabere învrăjbite.

Numai Ciubăreștii își afirmase acordul unanim, în afară de puținii socialiști și de redacția „Farului”, numai o parte din „franțuziții” lui Jean Lasca- *20* ride îndrăzneau să ridice glasul în numele dreptății și al umanității.

- Ce dreptate, măi! Ce umanitate, măi! - suna glasul conștiinței ciubărene - umanitatea?... de... de puchinos de jidan!... Să se facă pentru el atâta zarvă în toată lumea?... Să rămână de rușine armata franceză?... Or fi ei stricați și degenerați, dar... de parșivul de jidan! Știu eu ce le-aș face lighioanelor perciunate, dacă aș fi guvernul francez!...

Christophor Arghir, în vecinica lui goană după popularitate, vesti chiar o nouă cruciadă, un boicot *30* general împotriva „jidovimii”.

Și dădu semnalul, luând dejunul la restaurantul gării Pașcani, cu o manifestație specific *arghiristă*:

La întrebarea chelnerului, cu ce-1 poate servi, îi adresă o *șoaptă sonoră*, spre admirația călătorilor:

- Nu-ți lipsește o bucățică?... He!...

Chelnerul, zăpăcit, nu înțelese.

5 - Nu ești jidan, mă? He! - tună atunci apostolul, războindu-se din cocoașe - să nu se apropie de mine vrun puchinos, că-1 plesnesc.

Afacerea Dreyfus avu și un efect original asupra gospodăriei municipale a Ciubăreștilor.

10 Spre a împlini prescripțiile legii, primăria puse la dispoziția comunității evreiești, ca teren pentru cimitirul confesiunii mozaice, o mlaștină, inundată nu numai în fiecare primăvară, dar și după o ploaie mai abundentă.

15 Edilii ciubăreni niciun moment nu s-au gândit că nu pot fi lăsate cadavre neîngropate - nici ale evreilor -, fie măcar pentru motivul că microbii, ca și orice factori patogeni, n-au preferințe semitice.

20 Comunitatea, cu resemnarea milenară a rasei, reuși să îngrădească pentru cimitir un teren la marginea orașului, ridicând toată instalația pe cont propriu.

Din momentul acela, fu pus începutul unei triste comedii. Fiecare cadavru de evreu servea ca pretext la multiple și variate extorsțiuni. Pentru legitimarea
25 „exportului” fiecărui cadavru în altă comună, se cerea un pașaport de la primăria Ciubăreștilor, ca și „viza” primăriei din comuna Ogarului.

Pentru control, fu instalat, la poarta cimitirului, un funcționar special. Slujba era atât de mănoasă, în-
30 cât, la fiecare schimbare de regim, pretendenții se băteau pentru ea aproape tot atâta cât și pentru prefectură sau primărie.

Afacerea Dreyfus sugerează un nou canon pentru morți: strada spre cimitir nefiind pavată, administrația găsi că e drept să fie impusă în acest scop populația evreiască. Dar legea nepermițând vreo diferențiere,

* fu născocită o taxă suplimentară pentru „pașportul” cadavrelor, - atât de excesivă, încât nici nu putea fi achitată de majoritatea familiilor...

Răutu primi vizita domnului Samuil Rosenthal, președintele comunității, un bătrân scund, trecut
10 de șaptezeci de ani, domolit și resemnat.

- Domnule Răutu, n-ar putea ajuta apelul la opinia publică... în „Farul” ?

„Farul”, pe nesimțite, ajunse în vremea aceea organul obidiților și asupriților.

15 Bătrânul se uita rugător, mestecând mereu, din deprinderea îndelungată de a-și înghiți cuvântul.

I-a fost dat lui Răutu să treacă prin o nouă „trasaie” a lui Osmanii.

20 Ieșind din casă, fu oprit de fuga năprasnică spre el a Anichii, slujnica poetului, care venea val-vârtej, cu părul despletit, desculță și cu hainele în dezordine:

- Conașule, conașule! - abia putu ea să răsufle. Conașul nostru nu știu unde e... De trei zile nu mai
25 dă pe acasă... Iar Viorel e bolnav... e roșu pe tot trupul... ca o rană... și arde, de nu poți pune mâna pe dânsul... Mă zbugium singură... N-am nicio para... Am muri cu toții de foame, dacă nu-i era milă de noi lui madam Goldenberg!...

30 - Dar cuconița unde e? - o întrebă cu uimire Răutu. Și ceilalți copii?...

- Conița-i dusă de-o săptămână la Iași, tot pentru o boală... Au venit scrisori... dar nu pot ceti...

trebuie să pice dintr-un ceas într-altul... copiii sunt acasă... Boierul a rămas să aibă grijă de ei... amu mă tem că s-or îmbolnăvi și ei...

5 Răutu ridică pe sus pe doctorul Bogza și-1 duse la locuința soților Osmanii.

Pășind peste pragul locuinței lor, Răutu înțelese îndată pentru ce nu fusese lăsat niciodată să treacă peste prag.

10 Era, într-adevăr, un interior dezolant prin lipsa de ordine, prin haotica strânsură de mobile delabrate, adunate din Târgul Pupăzii, cu două-trei tablouri de valoare, cu multe bibelouri și obiecte de artă, dar totul întreținut într-o grozavă neorânduială și murdărie.

15 Interiorul acesta singur putea dovedi dezechilibrul moral și haosul sufletesc în care se zbătea căminul unui poet ciubărean de real și, adesea, delicat talent.

20 Doctorul Bogza abia aruncă ochii în patul răscolit și duhnit al copilului, rosti cu impasibilitatea omului care de mult își pierduse facultatea de a compătimi mizeriile vieții:

- E mort... Scarlatină...

- Doamne! - strigă Răutu - dar ceilalți copii, doctore!

25 - E prea târziu! Contaminarea, dacă a avut loc, își va face cursul. Am să-i văd.

Anica, auzind cuvântul de moarte, începu să se bocească; însă mintea ei sănătoasă, țărănească puse prima întrebare ce de la sine se impunea:

30 - Dar ce mă fac eu cu mortul în casă?... Cum și cu ce să-1 înmormântez?... La cine să mă rog?... Și n-am un ban...

Delabra {ir.} - detereiorat, ruinat (n. ed.)

Aducându-și *pestelca* la față, biata fată plângea acumă în hohote.

- Trebuie înștiințată primăria, - preveni doctorul Bogza cu aceeași impasibilitate. Ei știu regula...

•> se vor îngriji și de înmormântare... Legea nu îngăduie ca să rămână multă vreme neîngropat cadavrul unui copil mort de așa molimă...

Răutu băgă în mâna slujnicii câteva hârtiuțe albastre și porni spre primărie.

io Peste vreo două zile, căută anume pe Knix, ca să se mai informeze de cele petrecute după înmormântare. Nu mai avea curaj să dea ochi cu nenorociții părinți.

- Hihihih! - chicoti ca de obicei Knix, tremurând din tot trupul și zvârlindu-și brațele în lături.

/5 - Apoi, nu cunoști încă pe amicul Osmanii! E o inimă de o sensibilitate excesivă, încât poate comite cele mai mari cruzimi. Elena a pornit de acasă, la Iași, după îndemnul lui, ca să aștepte decesul unei noi mătușe cu moștenire... Căci moștenirile pe rând risipite de Osmanii vin de la mătușile ei. De mult nu mai poate suferi Ciubăreștii și visează la emigrare... Și-a luat dar inima în dinți, acceptând sarcina copiilor, ceea ce nu făcuse încă niciodată. Dar, de data asta, moștenirea era prea respectabilă. Iți

25 poți închipui de groaza lui, când i s-a îmbolnăvit copilul. I s-ar fi smuls inima din piept singură, dacă ar fi asistat la chinurile lui, dar nici n-a avut curajul să anunțe pe Elena, care destul se chinuia la celălalt pat de moarte... Atunci, din lașitate, a fugit pur și sim-

30 piu de acasă, lăsând totul baltă, în nădejdea unui fatalist oriental, că lucrurile se vor aranja de la sine într-un fel sau altul... Căci nu degeaba se tot laudă că e turc, deși, în același timp, pretinde că e singurul

occidental din Ciubărești, pentru că l-a studiat pe Schopenhauer...

- Dar, doamna Osmanii ? - se îngrozi Răutu.

- Hm!... Biata Elena, - surâse Knix cu o adâncă

5 melancolie în ochii limpezi ca vidul - biata Elena s-a întors într-un costum elegant de doliu, ritualul imuabil la fiecare nouă moștenire, și cu inima plină de vestea pe care i-o poate aduce soțului. Habar n-avea de nimic ce se petrecuse acasă, nici de boala... nici de moartea copilului... nici n-a putut afla bine de locul unde e înmormântat.

- Și va ierta ea lui Osmanii această neomenie ? - izbucni Răutu.

- Nu o cunoști nici pe această extraordinară
11 ființă. E bună mamă, își iubește copiii; are stofă în ea de bună gospodină și de femeie de lume. Cum o vezi, e foarte frumoasă; ar putea fi una din reginele societății aristocrate, căci e și de bună familie... Dar, pentru ea, totul se topește în razele gloriei în care-
20 vede scăldat pe Osmanii.

Pentru dânsa, orice ar face această ființă supranaturală, n-are nevoie de iertare, cum n-are nevoie însuși bunul Dumnezeu, cu toate ticăloșiile și neomeniile pe care le comite zilnic în inepta lui
25 creațiune, zămislită din plictiseală, cum a asigurat-o infailibilul Osmanii... Nu se poate spune măcar că-1 iubește sau îl adoră... Nu există până acum nici într-o limbă cuvântul care să exprime sentimentul ei. E fericită că există și ar fi gata să plătească cu vi-
30 ața ei, de milioane de ori, nimicită în chinuri, pentru a răsplăti fiecare respirație a lui Roni. Acuma aleargă cu el pe la croitor, ca să comande sau să-i încerce echipamentul de călătorie. Se stabilesc din nou la

Berlin... *Apropos...* Știi că și eu emigrez ?... Plec la Iași, unde mă înscriu în barou... *Acum* am curajul... Cu atât mai mult că îmi făgăduiește o mână de ajutor un prieten - mare avocat și mai mare escroc...

Ciubăreștii se pustiau tot mai mult.

Răutu nu-1 mai văzu pe Osmanii înainte de plecare. Poetul, vădit, îl evita.

Cap. XXVI

RĂSPÂNTIA

Articolele „Farului” despre „explorările africane din Vaideei și Flămânda” găsiră răsunet și în alte sfere, și cu rezultate la care Răutu nu se putuse gândi.

Intr-o zi, îl vizită la redacție conul Mitică Jonea, care nu încetase colaborarea, chiar după erupția provocată de acele articole.

Traducătorul lui Petrarca, jucându-se cu inelul bătrânesc de la deget, îi anunță cu o vădită bucurie:

- Vestea bună, Aurel Crăsneanu din Iași - îl cunoști? - vine sâmbătă în Ciubărești și stă la dejun cu mine. M-a rugat foarte mult să îți prezint... Știi că e nădejdea acestei țări... E un om de mare viitor...

L-au interesat articolele dumitale din „Farul”. Poate să fie de mare folos. Tatăl lui a fost și el un revoluționar. El a pornit mișcarea revoluționară împotriva lui Mihai Sturdza Vodă la 1848. A fost apoi închis, ca arestat politic, la mănăstire, a fugit de acolo și a petrecut în Franța și Anglia, tot cu revoluționari. I-a cunoscut de aproape și pe Mazzini, și pe Louis Blanc, și pe Victor Hugo... și tot el - își coborî vocea bătrânul - l-a câștigat pe Napoleon III pentru cauza națională... Apoi, revenit în țară, a luptat pentru Unirea Principatelor... Fără el, nici nu se făcea... Când boierii se certau, nevoind să primească candidatura

la domnie a colonelului Alecu Cuza - eu am fost la Iași în zilele acelea -, atunci Dumitru Crăsneanu a luat pistolul, s-a pus în pragul ușii și a răcnit cu un glas tare, de s-au zguduit și zidurile: „Cetățeni, nu va ieși nimeni dintre voi viu din această odaie, dacă într-o jumătate de ceas nu votați prin aclamații pe Alexandru Cuza Vodă domn al Moldovei, pe care am pus la cale să fie proclamat și la București...” Și îndată a și fost proclamat cu unanimitate, - adaogă cu naivitate bătrânul înlăcrimat de emoție. Așadar, - încheie conul Mitică rugător - ne vei face cinstea să stai la dejun cu noi. Va veni și fiul meu cel mai mare, Alexandru, magistratul. E un mare admirator al dumitale și un asiduu cetitor al „Farului”.

Răutu cunoștea puțin biografia „carbonarului” Dumitru Crăsneanu, care rămăsese până la moarte credincios idealurilor tinereții.

Ca supraviețuitor al generației de la 1848 și unul din corifeii luptei pentru Unire, n-a putut fi cu totul nesocotit în viața politică.

Mulțumită lui, Constituția de la 1866 căpătase caracterul ei, care o pune în fruntea actelor constituționale democratice de pe vremuri. El începuse, de asemenea, lupta - care și cu generații în urmă rămase încă neîncoronată de succes - pentru descentralizarea și autonomia locală, ca și pentru garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești.

Dar - ideolog intransigent - nu putuse juca vreun rol decisiv în viața de stat.

Muri amărât, lăsând copiilor moștenire un mare nume istoric și două statui de bronz, la Iași și la București.

Fiului său, Aurel, democrația românească îi prevestește mai mult noroc: nu e un *ideolog*, ca tatăl său, are mai mult simț practic, mai puțină intransigență, o putere de tenacitate și elasticitate mai dominante.

Cu multă emoție dar, sâmbătă, înainte de amiază, bătău la ușa casei conului Mitică Jonea.

Doamna Măria Jonea, pe care o cunoscuse dinainte vreme, era una din acele femei care, chiar atunci când sunt ninse de mult de vrâstă, rămân tinere prin impresia de frescheță fizică și sufletească, pe care o produc.

Îi primi cu multă bucurie:

- îmi pare bine, domnule Răutu!... Acuma vei avea prilejul să faci ceva pentru țară... Mitică te prețuiește foarte mult și are mare nădejde în viitorul dumitale. Fiul meu Alexandru - recomandă ea - și doctorul Carol Peters, profesor la Academia noastră. A... Vă cunoașteți! Mă zăpăcisem. Desigur că trebuie să vă cunoașteți!

Alexandru Jonea era o copie fidelă a tatălui său și ca trăsături, și ca expresie, și ca mișcări, încât provoca fără voie surâsul. Numai că era tânăr încă, ceva mai înalt și avea o fire mai puțin artistică decât a conului Mitică.

Doctorul Peters era, în adevăr, o veche cunoștință.

Dar felul de trai al acestui om modest și mare învățat, rezerva lui, pe de o parte, ca și zbulciumul, pe de altă parte, în care se zbătea de cele mai multe ori Răutu îi împiedica să vie în contact mai des.

Avea însă multă simpatie unul pentru altul; căsătoria lui Peters cu entuziasta Caliopi Candiani, o adeptă înflăcărată a „Chemării”, îi apropie încă și mai mult.

Era un om sub al cărui fizic ingrat, cu mișcărilor lui necoordonate, puțini oameni puteau bănui o inteligență adâncă, o vastă cultură, ca și un caracter de o rară nobleță.

5 în urmă, Răutu găsea totdeauna sprijin și reconfortare în căminul soților Peters.

Peters își datora invitația la Mitică Jonea faptului că fusese pe vremuri *meditatoru* lui Aurel Crăsneanu.

10 Aurel Crăsneanu, încă tânăr, micuț de statură, cu un păr castaniu foarte creț, cu o bărbuță mătăsoasă, impresionat de la început prin ochii lui languroși de căprioară. Știa bine să uzeze de jocul lor. Din tinerețe se bucura de renumele de mare *charmeur*. Și față de farmecul lui, nici femeile nu prea rezistau.

/ 5 Dar sub aerul de indolență și un fel de melancolie romantică, se dosea o voință tenace, o ambiție mare și un rar dar psihologic, care știa, la prima vedere, să descopere slăbiciunile unei firi, - cu o tendință pronunțată pesimistă în judecarea oamenilor.

20 însușiri, după cum credea încă Machiavel, necesare pentru un șef politic.

în timpul mesei, conversația rula asupra subiectelor străine de politica propriu-zisă.

25 Bineînțeles, Crăsneanu domina printr-o *causerie* briliantă.

Răutu, în calitatea lui de profesor de istorie universală, fu impresionat de interesul pe care tânărul om politic din Iași îl acorda istoriei bizantine.

30 Avea, în această privință, o pregătire de care nu se puteau bucura mulți specialiști de la catedrele universitare românești.

Cunoștea bine nu numai istoria politică propriu-zisă, dar și istoria artei și a literaturii Bizanțului.

¹ *Charmeur* (fr.) - fermecător, seducător, vrăjitor (n. ed.)

După masă, grație stratagemelor iscusite ale doamnei Măria și a conului Mitică Jonea, Crăsneanu rămase singur cu Răutu în salonașul Louis XV, amândoi cu câte o țigară și o cafea turcească înainte.

5 Conversația care urmă însemna un hotar în viața lui Răutu. A fost pus capăt fazei ciubărene în lupta lui.

Crăsneanu vorbea simplu, fără înflorituri și cu o francheță care-l fermeca pe Răutu.

io - Domnule Răutu, să nu te mire propunerea ce sunt hotărât să ți-o fac. Nu știu ce știi despre mine. Dar eu te cunosc mai bine decât îți închipui dumneata. Am urmărit activitatea dumitale publicistică, te cunosc și din descrierile doctorului Peters, care e /i și un fin psiholog și a avut puțința să te cunoască de aproape. Am venit să-ți propun o colaborare. Mă aflu, indiferent de aptitudinile și meritele mele, într-o situație excepțională: știu că voi fi chemat să joc un rol însemnat în viața obștească a țării noastre. Dar pe 20 umerii mei apasă sarcina ce mi-o dă numele meu. Nu vreau să cobor în istorie numele pe care l-a purtat Dumitru Crăsneanu. Dar în complexul de elemente politice pe care m-aș putea rezema, lipsește un factor energetic, o forță propulsivă. E un rol pe care nu l-aș 25 putea juca, nu numai din fire, dar și din cauza situației în care trebuie să țin în echilibru toți factorii. De la raportul de puteri între elementele energetice și cele inerte, va atârna rezultanta acțiunii mele. Îți pun, așadar, o întrebare clară și categorică: primești 30 rolul acesta de factor energetic, agent de progres, în acel complex de forțe pe care m-aș putea rezema?

- Domnule Crăsneanu, dar dumneata știi că eu sunt socialist, că pentru mine, viitorul omenirii atârna de o adâncă prefacere a societății umane?

- Știu, - zâmbi Crăsneanu - dar știu și că nu vrei să reorganizezi mâne România pe temelii socialiste.

- Dar mai este o obiecțiune de ordin mai practic, domnule Crăsneanu. Eu nu văd cu puțință niciun progres în România, câtă vreme țărănimea va rămânea în situația actuală, robită economicște și lipsită de drepturi politice. Fără o întinsă expropriere a latifundiilor în folosul țăranilor și fără o lărgire a dreptului de vot, care să le dea puțința de a-și apăra interesele 5 și de a-și realiza aspirațiunile, România va rămânea un corp mort în complexul națiunilor și expusă chiar pieirii, ca stat și națiune, sub amenințarea cotropirii rusești. Crezi dumneata, domnule Crăsneanu, că o temeinică reformă agrară și electorală poate fi reali- / 5 zată în țara noastră pe cale pașnică?..

Privirea lui Crăsneanu se înăspri și glasul lui luă un ton mai grav:

- Dar crezi dumneata, domnule Răutu, - răspunse el printr-o altă întrebare -, crezi dumneata că 20 ne e deschisă calea revoluționară? Și nu numai din cauza vecinătății Rusiei, pe care ai amintit-o, dar chiar și a Imperiului Habsburgic? Crezi dumneata că aceste mari imperii reacționare vor tolera, într-o țară mică, un focar de răzvrătire la hotarele lor? Știi 25 dumneata că fiecare din ele, și îndeosebi Rusia, au aici o poliție organizată, care măcar secretă nu poate fi numită și față de care guvernele noastre sunt neputincioase?

- Dar atunci? - izbucni cu violență Răutu - 30 moartea?!..

- Viața, - se ridică în picioare cu solemnitate neașteptată Crăsneanu - viața și lupta! Citadela privilegiilor despre care vorbești trebuie subminată pe dinăuntru și dărâmată printr-o acțiune hotărâtă și

neobosită. Sarcina aceasta glorioasă de subminare și
 asalt decisiv, eu vreau să ți-o impun dumitale și, cu
 sprijinul meu, tenace și neclintit, deși discret pentru
 moment, nu ne putem îndoi de succesul final. Pentru
 5 dumneata, constituie destulă garanție că nesilit m-am
 adresat dumitale, cu toate că îți cunosc aspirațiunile
 și trecutul. Îți servește de garanție și mărturisirea tai-
 nei despre povara ce-mi apasă conștiința ca succesor
 al unui mare nume. De la dumneata nu cer nicio ga-
 ranție; și ca dovadă că te cunosc — adaugă el cu ener-
 10 gie -, cer un răspuns *imediat* la întrebarea: primești
 ori nu primești această colaborare ?

Tot vibra în el și o strună de *ideolog!*...

Pactul fu încheiat - *până la realizarea reformei*
 15 *agrare și electorale.*

O convorbire prietenească mai lungă, *a batons*
*rompus*¹, stabili planul detaliat, care să pună la cale
 lupta viitoare a noilor asociați.

Au fost astfel deschise vaste perspective pentru
 20 nădejtile lui Răutu.

Crezu mai mult ca oricând în misiunea istorică
 ce are de împlinit.

Noaptea învăli Ciubăreștii.

Prin vestmântul subțire al norilor zdrențuroși,
 25 abia dacă puține pete lucioase puteau vesti lupta lu-
 minilor dosite.

Dar dinspre apus răzbătea, printr-o ruptură vâ-
 nătă, un astru misterios, reflectându-și, în flăcări vii,
 nesfârșirea și vecinicia și prin băltoagele adormite
 30 ale cetății lui Ciubăr-Vodă...

SFÂRȘITUL VOLUMULUI AL VI-LEA

¹ *A batons rompus* (fr.) - fără șir, fără plan, dezordonat (n. ed.)

VOLUMUL AL VII-LEA

ÎN AJUN

Cap. I

VICISITUDINILE FRUMOASEI DOLORES

- Ha-ha-ha-ha!

Dolores se revărsa în răs mărunțel și subțire, ca zurgălăii în zi de iarnă.

Își lăsă pe genunchi manile, cu niște instrumente misterioase și lucitoare, cu care își „aranja” în fața măsuței de toaletă sprincenele și genele.

La dreapta ei - tăind lumina ferestrei -, stătea cam stingherit maiorul Tudor Barancea, mașinal vârandu-și mereu degetele între nasturii uniformei - cu „gestul Regelui Carol”.

Dolores, aruncându-și ustensilele, se ridică și, provocatoare, se îndreptă spre „seniorul” ei cu pași hotărâți, cu degetele încleștate și cu sânii ofensivi.

Îndreptându-i fața spre lumină, îl scrută cu o nespusă ironie.

- Ha-ha-ha! - îi răsunară din nouă zurgălăii - ha-ha-ha-ha! Nu cumva ești gelos?... Tu?... Ha-ha-ha-ha-ha!...

Obrajii bleși ai lui Tudor Barancea se acoperiră de o ușoară roșeață, ochii lui spălăciți fugind de privirea batjocoritoare a ochilor verzi, în care parcă jucau scânteii de panteră.

- Orișicum, - căzu surd din vocea lui cam răgușită - orișicum... Boris Cerbini!... Te afișezi prea mult

cu el!... Intri în gura lumii... Trebuie să te păzești...
E un flecușteț!... Un golani!...

- Ha-ha-ha-ha!... Vasăzică, e o chestie de bună
economie !...

5 Dolores îi dădu un ușor bobârnac peste nas, cu
degețelul ei bine lustruit și parfumat. Și cu puțin dis-
preț și cu o ușoară alintare, dar și cu multă conști-
ință de superioritate, îi aruncă:

- Prostule!... Dar ți-a plăcut crucea „Stelei” ?...

10 Cu... *săbiu!*... Ha-ha-ha!...

- Boris Cerbini ?... Ce are de-a face!...

- Are foarte mult de-a face... ca să-1 pot pune la
remiză... Pricepi ?... Dar nu înainte să se facă actul
pentru moșia din Roman și să am titlul de „doamna

15 colonel” !... Câte legi vor trebui schimbate sau căl-
cate, până ce înțeleptul și finul maior Tudor Barancea
să poată ajunge un cogeamite colonel ?... Tot nu pri-
cepi ?... Ha-ha-ha-ha!

Și cu o palmă abia schițată, „fata gitanei” încheie
20 trăgănat:

- Acum destul! Marș, priceputule!... Aștept știi
pe cine și am pierdut destulă vreme cu tine...

Se reazează la măsuța ei de toaletă, apucându-se
din nou de misterioasele manipulațiuni de pictură
25 și sculptură facială.

Tudor Barancea, derutat și șovăitor, cu sprân-
cenele puțin ridicate în sus, abia putu bolborosi:

- Moșie ?... Roman ?... Colonel ?... Dar când ?...

Dolores se întunecă și o ușoară încreștură îi
30 tăie fruntea de sus, printre sprincene, până la baza
nasului:

- Destul!... Nu mă plictisi. Înțeleg să-mi fii de
ajutor. Ți folosește și ție. E mai comod și pentru
mine. Dar n-am absolută nevoie... Ai uitat de unde

am plecat ?... Fii dar bun: fără fasoane și fără suro-
gat de sentimente! In măsura necesară și la momen-
tul oportun, o să fii ținut în curent... Acum, ți-am
spus, sunt în întârziere...

5 Rămasă singură, își examina cu multă băgare de
seamă trăsăturile în oglinda ei de toaletă, în stil „*art
nouveau*”, ce închipuia un lac înțârmurit de liane
verzi întortocheate și împleticite.

io Mulțumită, își zâmbi, arătându-și limbuța ascuțită
de pisică și se întoarse ca să-și inspecteze buduarul.

Aspectul acestuia putea da unui psiholog bogat
material de studii și reflexiuni.

Masa de toaletă se găsea între două ferestre, la
jumătatea păretului lung, și condensa amestecul de
15 stiluri din decorațiunile buduarului.

Oglinda *art nouveau* se ridica deasupra unei repro-
duceri de altar bizantin, din lemn sculptat și aurit.

Fotoliul din față, în care sta ea așezată, era tăiat
dintr-o cristelniță autentică.

20 în dreapta, atârna o candelă în care becul elec-
tric era disimulat într-un vas de sticlă roșie, cuprins
într-o cupă de argint vechi bătut.

Iar din stânga, lumina cădea din becul verde, în-
chis într-o cruce de cristal mat sculptat, pe care o ridi-
25 cau sus, într-un efort penibil, brațele subțiri și lungi
ale unei fecioare preraphaelite, din marmură de Carara,
ale cărei văluri diafane mai mult accentuau decât aco-
pereau liniile și mișcarea lascivă a corpului de efeb,
tremurat în spasmul de voluptate.

30 Vitraliile ferestrei din dreapta înfățișau icoana
Maicii Domnului, perfect stilizată, iar în cea din
stânga - un nud rubensian se zbătea languros în

unde verzui, încolăcit lacom de un enorm șarpe verde, cu pete galbene.

In acord cu acest gând artistic, stucul pereților, plecând de la arabescuri bizantine aurite, pe un
5 fond de sânge închegat, se topea în linii argintii torturate, printre tonurile verzi-albăstrii din stânga.

Chiar pe tavan, se încrucișau stoluri de îngerași cu cupidoni înaripați, iar pe podea, în loc de parchet, mozaicul bizantin din dreapta se pierdea în plă-
10 cile de faianță verde din cealaltă parte.

Și întreg mobilierul era adaptat la această concepție monstruoasă.

Totuși, viziunea în sine nu era lipsită de rafinare estetică, făcea însă o impresie penibilă de perversi-
15 une rece și crudă, de sadism desfrânat, - fără voluptate și fără pasiune.

Satisfăcută, Dolores se ridică și se apropie de tripticul de oglinzi, la perețele din față, construit ca un iconostas de biserică, în care se reflecta silueta
20 preraphaelită cu cruce, de lângă masa de toaletă.

Încet, își lăsă în jos peignoirul de mătăasă și imită gestul și mișcarea statuei, comparând, cu un surâs feroce, copia moartă cu modelul ei viu - nu mai puțin
rece și alb decât marmura tăiată de artist.

25 Era gata de primire...

Doamna Dolores Barancea dovedise, în adevăr, că își poate conduce barca cu multă iscusință și hotărâre.

In curând, s-a și putut instala într-un vechi con-
30 nac din Moldova, complect renovat.

Iar Tudor Barancea, a cărui carieră militară se desfășura aproape exclusiv prin cancelarii și anticamere,

trecuse repede prin gradul de locotenent-colonel și fusese însărcinat pentru un foarte scurt timp - spre a „salva fața” - cu comanda unui regiment de cavalerie din circumscripția Ciubăreștilor.

5 În perioada aceasta, Dolores, afară de puținele săptămâni ale „sezonului” de București, stătea aproape nelipsit la țară, ca o castelană admirată și respectată de toată vecinătatea, știind să utilizeze și această retragere pentru ascensiunea ei socială.

io Feericele ei *garden-party*, ca și nopțile ei „egiptiene” - în care rolul Nilului îl îndeplinea cursul limpede al unui râuleț la ieșirea lui din munți - adunau la Câmpeni aristocrația și elita intelectuală din toată România.

15 Începuturile modeste au fost cu desăvârșire uitate, mai cu deosebire de când o monografie a marelui savant Christophor Arghir descoperise că familia Barancea se trage dintr-o dinastie regală poloneză.

Părintele Partenie Aroneanu - „Popa Oaic” - a
20 știut printre cei dintâi să profite de această nouă forță socială.

Rămas văduv, a fost promovat, mulțumită protecțiunii castelanei Câmpenilor, arhimandrit la o veche mănăstire moldovenească...

25 În schimb, el a asigurat protectoarei sale preșidenția unei asociațiuni creștine, sub denumirea „Frăția Sfântului Munte”

Demnitatea aceasta quasi-clericală nu stânjenea, de altfel, întru nimic funcțiunile ei de regină a eleganțelor feminine.

30 În timpul manevrelor de toamnă, coloneleasa din Câmpeni apăruse chiar în fruntea „regimentului său”, călărind „băiețește” - cea dintâi în țară - într-o

delicioasă uniformă, parcă furată din accesoriile unui teatru de operetă.

- A fost curată blăstămăție, măi frate! - se indigna cu acest prilej bătrânul maior Frunză. Tăt
5 reghimentul abie s-o putut ține în șă, când își hățâna dosul pe cal...

Această demonstrație patriotică era însă cât pe ce să aibă și un final mai dramatic.

10 În timpul manevrelor, conacul din Câmpeni a servit pentru popas, mai multe nopți în șir, unui înalt personagiu.

Dar domnul Sașa Delescu, un influent membru al cabinetului, protectorul, în momentul acela, *en titre* al
15 soților Barancea, socotea ospitalitatea, în vestitul „saloaș roz” din Câmpeni, ca domeniul său rezervat.

Cel puțin o dată pe săptămână, Dolores primea o telegramă foarte scurtă, dar bogată în înțeles:

„Samedi (sau altă zi a săptămânii) neuf heures
soir. Tendresses... Chat”.

20 Dacă domnul colonel se găsea cumva atunci la moșie, era suficient ca Dolores să-i spună:

- Sașa (sau numai „Șă”) se anunță pentru vineri...

Ori chiar numai să-i arate telegrama, pentru ca Tudor Barancea să-și exprime toate regretele:

25 - Ce ghinion!... Sunt așteptat pentru inspecție.

Sașa Delescu nu părea să regrete prea mult absența amfitrionului.

Însă, cu prilejul manevrelor, veni val-vârtej la Câmpeni, fără să mai prevină.

30 Nimeni n-a putut să știe cu precizie ce s-a întâmplat în acea noapte - nu prea „egipteană” - la Câmpeni.

De la servitori se auzise numai că a fost - „mânia lui Dumnezeu, boierul a fugit pe jos pân' la gară,

iar conia a stat mai multe zile închisă în iatac, cu perdelele lăsate în jos, încât nici Smărăndița nu putea să-i vadă bine fața...”

* Actele lui Sașa Delescu, boier de mare neam, orgolios și violent din fire, au motivat însă cele mai extravagante *comeraje*.

A doua zi dis-de-dimineăță, Petrea Petrescu, șeful haltei din Câmpeni, se prezintă speriat de moarte la casa prefectului din Ciubărești, domnul Anatol
io Cernea, și se rugă de toți Dumnezeii ca domnul prefect să fie sculat din pat - „că-i prăpăd!”...

Când prefectul apără numai în halat, rămase încremenit în ușă.

15 Șeful haltei, în haine dezordonate, fără pălărie, cu părul vâlvoi, îi căzu în genunchi și se bocea:

- Coane Toalea, coane Toalea, nu mă lăsați! Vai de mine și de mine!... Ce mă fac!

Lui Anatol Cernea îi trecu îndată somnul:

20 - Spune odată, frate, ce s-a întâmplat? - se sperie și el, fugind spre Petrea Petrescu.

Povestea era, într-adevăr, uluitoare.

Târziu în noapte, șeful haltei, care îndeplinea și funcția de diriginte al oficiului poștal local, fu chemat în biroul său de către domnul Sașa Delescu.

25 Acesta-i întinse un plic încă deschis:

- Citește, mă, ca la nevoie să am un martor. Apoi, să expediezi scrisoarea recomandată cu primul tren.

Pe plic era adresa înaltului personaj ospătat în nopțile trecute la Câmpeni, iar scrisoarea suna:

30 „Ia seama, clăpăugule! Dacă te voi mai întâlni în calea mea, să știi că-ți voi tăia eu urechile, așa cum sunt - Alexandru N. Delescu.”

Commerage (fr.) - bârfă (n. ed.)

- Să ai milă de mine, coane Toalea! - se scâncea șeful. Ce să fac?... Dacă nu expediez scrisoarea și află conu Sașa, mă omoară. Dar dacă o expediez și are să răsuflă cumva că i-am știut cuprinsul!... Vai de mine... Rămân pe drumuri cu nevasta și copiii!...

5 Unde-i scrisoarea? O ai? Dă-o încoace! - se răsti Anatol Cernea. Ai și pecetluit-o? O poți deschide?...

- Cum nu!... Avem un meșteșug... Ni se cere adesea... Dar?... - șopti speriat șeful.

- Deschide, n-ai teamă!

Anatol Cernea reciti scrisoarea cu voluptate, luând de pe etajeră un mic aparat fotografic.

- Vai de mine, ce faceți! Nu mă nenorociți, coane Toalea! - abia putea sufla, apucându-se de părul vâlătucit, șeful.

15 - Taci din gură, dobitocule! Aista-i norocul tău, bre!...

Tânărul aristocrat își frecă manile de bucurie și abia se stăpânea să nu pornească o sarabandă de triumf în fața bietului Petrea Petrescu:

„Acum să-i văd, - se gândi el, înecându-se de mulțumire - îi am și pe unul, și pe celălalt în mână! Portofoliul nu-mi mai scapă.”

25 Anatol Cernea, numai mulțumită căsătoriei cu una din văduvele vestitului Dușu Sferțea-Obedeanu, putuse evita soarta jalnică a funcționarilor administrativi, pentru care fiecare plecare „alor noștri” de la putere însemna anii mai mult sau mai puțin îndelunguți ai „vacilor slabe”.

30 Acest titular al marelui nume boieresc al Obedenilor era, cum știa toată lumea, prinusul, în acea nobilă familie, al voinicului și frumosului fecior din curte, Costache Grângău.

De altfel, îi semăna leit lui tată-său. Era tot așa de oacheș, dar și tot așa de frumos și cuceritor de inimi.

Când nu se putea altfel, Dușu Sferțea-Obedeanu era gata să cheme blagoslovenia bisericii asupra 5 flăcărilor sale, - chit că apoi să urmeze cât de curând divorsul.

Bogăția acumulată de veacuri asigura „văduvelor” sale o zestre, mulțumită căreia mai mulți boierinași scăpătați, dar frumoși și-au putut deschide o 10 carieră strălucită ca bărbați de stat.

Intre aceștia, cei mai norocoși au fost șeful albaștrilor din Ciubărești, Sorin Dogea-Ialpugeanu și succesorul său prezumptiv, Anatol Cernea.

15 Scrisoarea fotografiată însă îi putea da acestui din urmă o excepțională șansă de mărire.

Șansa aceasta, cu vremea, a crescut încă, întrucât, în curând, niciunul din cei doi rivali nu mai avea interesul să se afle de acest mic incident dramatic din Câmpeni.

20 Sașa Delescu instituise o strictă supraveghere, care-l ținea în curent cu toate mișcărilor castelanei.

Primind într-o zi o telegramă convenită, că doamna Dolores Barancea ar fi plecat în taină spre Sinaia, furibundul ei protector o luase înaintea.

25 Astfel, vizitatorii celui mai luxos hotel din această stațiune de munte au putut fi martori ai unei scene picante.

O siluetă înaltă, înfășurată într-o largă pelerină și cu fața ascunsă sub o pălărie cu borduri mari, bătut discret, seara târziu, în ușa apartamentului ocupat de frumoasa „gitană”.

30 - Cine-i acolo? - răsună de după ușă o tremurată voce argintie.

- *Ici c'est moi, Bibi!* - răspuse din coridor un tenor cam învălit.

- *Ici c'est moi, Delescu!* - tună din apartament un răget de leu.

s Silueta misterioasă din coridor se volatiliza...

Astfel, pentru o vreme, boierul Delescu rămase singur stăpân pe teren.

io Iar după stagiul indispensabil de comandant efectiv al soțului, doamna Dolores Barancea, reapărută pe firmamentul mondenității din capitală, își putu asigura mai cu înlesnire libertatea de manevre.

Cap. II

DEPUTAT!

Ion Răutu nici nu putea bănuși că și el își datora pasul hotărâtor în cariera lui politică aventurilor s doamnei Dolores Barancea.

Boris Cerbini fusese, într-adevăr, „remizat”. Numit într-o funcțiune „onorabilă”, dar mănoasă - o sinecură care-i lăsa timp liber pentru succese mondene, fără să-i ceară muncă -, „ultimul elviran” io a fost astfel silit să lase liber mandatul colegiului al treilea din Ciubărești.

După tradiție, opoziția nu se prezenta în alegerile parțiale pentru colegiul al treilea.

Niciun guvern n-ar fi tolerat o astfel de violare a 15 „Constituției nescrise”.

Acum, opoziția era și mai puțin ispășită să-și asume riscurile, întrucât, după alte norme ale Constituției nescrise, guvernul era considerat „pe ducă”, în baza principiului de „rotativă”.

20 Lui Răutu însă îi surâdea gândul să-și inaugureze cariera politică printr-o luptă într-un colegiu țărănesc.

Anunțând această intenție lui Aurel Crăsneanu, la Iași, nu prea fu încurajat de el.

In casa lui bătrânească - o veche clădire în fundul curții dintr-o ulicioară ticnită, care unea strada

Română cu Sărăria -, totul evoca memoria lui Dumitru Crăsneanu: portretele lui la toate vrâstele, diferite „relicve” din vremea luptelor eroice și din pribegie, chiar mobilierul de forme învechite și aco-

5 perit cu stofe roase de vremuri.

Aurel Crăsneanu, răsturnat într-un fotoliu larg, parcă apăsător de vestea adusă de Răutu, își luă îndată expresia lui de căprioară rănită:

10 - Vezi, dragă Răutu, eu te înțeleg și, personal, chiar te aprob. Dar trebuie să menajăm toate susceptibilitățile... Mai întâi, nu avem obiceiul de a candida în opoziție la colegiul al treilea... Apoi, dacă ne-am hotărî, ar trebui să punem candidatura vreunei ilustrațiuni a partidului, după consultarea comitetului... Pentru că, vezi, s-ar cere sacrificii mari...
15 Chiar dacă am cădea, trebuie să ne asigurăm cel puțin un succes moral.

Un moment, Aurel se gândi tăcut, pocnind distrat din degete, ca din niște castagnete.

20 - Dar nu ești încă înscris formal în partid. Ți-ai putea pune candidatura personal, pe răspunderea dumitale... Ai avea și resurse care ne-ar lipsi... Sprijinul socialiștilor și...

In ochii de căprioară rănită se aprinseră aici scânteieri malițioase:

25 - Și... ai putea avea concursul sau cel puțin sfatul lui Tică Vasilescu... care cunoaște minunat situația din județ și cred că ar fi bucuros să plătească polița albaștrilor și, mai cu seamă, lui fiu-său... Bineînțeles,
30 Ies, poți fi sigur de tot concursul meu și al prietenilor... Dar cu discrețiunea necesară.

- N-am mare nădejde să reușesc, - zise Răutu lui Vasile Credință. Dar trebuie odată rupt obiceiul

de a considera colegiul țărănesc ca o turmă necuvântătoare, lăsată prin consensul comun pradă guvernului. Dacă numai în câteva creiere ar scânteia conștiința dreptului lor și în două-trei inimi s-ar

5 aprinde dorul de luptă, încă ar merita să încerc... Și pentru socialiști, nu poate fi indiferent dacă în mesele de la sate ar porni vreo mișcare.

- Ce zici, Sico? - întrebă șeful socialiștilor ciubăreșteni, ciupindu-și gânditor barba, în răspuns la pledoaria înflăcărată a lui Ion Răutu.

Tovarășa Sica, în atitudinea ei consacrată de madonă rubensiană (cu al treilea prunc la sân de la venirea lui Răutu la Ciubărești), își rosti hotărât părerea, scânteind din ochii ei negri:

15 - Are dreptate Răutu, suntem blegi. Și subțivânt de intransigență teoretică, privim cu brațele încrucișate la toate ticăloșiile... Să deie el lupta și suntem datori să-l ajutăm.

20 - E greu pentru propaganda electorală, - obiectă șovăind Credință - gazetele și manifestele n-au să treacă peste rohatcă; iar pe cine ar găsi cu alde aiestea să-i aprinzi lumânarea...

25 - Avem să mergem noaptea și așa mai departe, - alerga prin cameră Ciorbadgioglu, răsucindu-și degetele - ca în Rusia, ascunși în carul cu fân și așa mai departe.

30 - Ehehei! - izbucni cu fantazia lui tarasconeză Anton Vădrășcan, gesticulând cu violență. Noi avem o cotiugă veche, care seamănă cu un dric; putem pune acolo un cosciug frumos, plin cu manifeste. Minunat, ca într-o pătașcă!... Și eu știu să cânt ca dascălii pe nas... Vor crede că-i un mort...

- La ce prostii d-aieste? - tăie scurt Nicolae Soltuz. Să mergem pe jos în sucmane. Putem șopti

din om în om la urechi. La ce bun manifeste, pentru țărani care nu știu carte. Iar pentru puținii popi și învățători din acest colegiu, nu li se poate da curajul de a vota împotriva guvernului decât prin lucră-

5 tură individuală și prin oameni siguri.

Cursul ideilor a fost astfel schimbat, Ilie Turcu, spirit practic și pozitiv, și-a adus aminte, ca originar din județul Ciubărești, de mai multe cunoștinți printre preoți și învățători.

io Alții își descoperiră și ei legături în județ; și chiar doamna Elisa Orleanu își luă sarcina să spună câte un cuvânt la prietenele ei de școală, măritate la țară.

Urmând sfatul lui Aurel Crăsneanu, Răutu vizită și pe Tică Vasilescu, care locuia singur, tot în

15 strada Daco-romană.

Urcând scara, fu mirat trezindu-se față în față cu *arhimandritul Paisie* - nume sub care se ascunsese „Popa Oaie” în călugărie.

Chipul lui răvășit, cu pletele și barba tot jumulte -

20 în ciuda îngrijitei pieptănături și pomăduiri -, detonau comic cu solemnitatea portului.

La vederea lui Răutu, Prea Cuvioșia Sa se zgribuli și se furișă în jos pe scări, cu vechii pași mărunți ai parohului de la marginea Cazacincilor.

25 - Aaa! Să trăiești, siberianule! De mult nu te-ai mai arătat. Ce vânt blagoslovit te-a adus? - îl primi veteranul elector cu vădită bunăvoință și o prefăcută voie bună. Ai văzut poate pe arhimandritul nostru?... Ei! sunt deprins cu mârșevia omenească, dar

30 boaita aiasta întrece măsura... Venise într-o consultație de drept canonic, he-he-he! Tot e bun la ceva Tică Vasilescu!... Las' că am să le arăt eu drept canonic... Dar ia loc, dragă Ionică. Cu ce te pot servi?

Bătrânul luă de pe birou un cuțit solid de os și, lovindu-se peste palmă, asculta cu multă băgare de seamă povestea lui Răutu.

- Da... N-avem obiceiul... E greu, - întretăia el

5 din când în când, încet, expunerile lui Răutu. E greu... dar s-ar putea, cu condiția unei desăvârșite discrețiuni, ca să nu ia vânt stăpânirea. Altfel, nici n-ai putea călca peste barieră... Propagandă?... Nu prea ai avea nevoie. In colegiul acesta toată lumea ar vota împo-

10 triva guvernului, dacă nu i-ar fi frică... în orice caz, am să trimit și eu câte-o vorbă la popii mei... Am crescut doar și eu cu prescuri și colive, he-he-he!... La alegerea de delegați n-ai nevoie să te-amesteci... Numai în ziua de vot să supraveghezi despuierea scrutinu-

15 lui... Poate se va nimeri și un președinte al biroului om de treabă. Să fie cu noroc! Să trăiești!

Campania electorală trezi în sufletul lui Răutu duhul de răzvrătire.

Județul fu împărțit în mai multe sectoare, care

20 urmau să fie vizitate de „electorii” săi improvizati.

Pentru Răutu personal au fost semnalați de „statul major” de la „Farul” preoții și învățătorii de pe toată întinderea județului, pe care urma să-i vadă numaidecât.

25 Pe neașteptate, găsi un sprijin puternic la oamenii din Vaideci și Flămânda cu împrejurimile. Cu toții, - femei și copii, - parcă se transformaseră în agenți electorali, sub conducerea lui Grigore Dobrea, a bătrânului Spiridon Oanea, a lui moș Sofronie Bardă și

30 a fiului său Nichita, slobozit din armată.

Comanda efectivă asupra întregii organizații electorale, înjghebată în taină, o luase asupra sa Gheorghe

Oanea, care cunoștea județul, peste tot avea rudeni și prietenii și, cu mult tact și energie, știa să câștige încrederea și simpatia sătenilor, pentru candidatul - „student din Basarabia.”

5 Deghizat în sucman, cu căciulă și opinci, Răutu cutreiera noaptea satele, însoțit de obicei de un flăcău pe care i-l punca la dispoziție Gheorghe Oanea.

Contactul cu satele produse o impresie complexă asupra lui.

10 **io** Sărăcimea îl primea, cu toate recomandațiile, de cele mai multe ori, cu sfială și chiar neîncredere. Preoții și învățătorii erau, în această privință, prea puțin de folos. Oamenii se lăsau mai curând influențați de fruntașii din categoria lui Grigore Dobrea din Vaideei.

15 Aceștia însă, după o recomandatie ce le inspira încredere, se arătau entuziasmați de încercarea lui Răutu.

20 Ei nu numai că dădeau lui Răutu indicațiuni precise, necesare pentru a câștiga votul anumiților alegători și pentru a asigura secretul față de autorități, ci i-au sugerat și lozincile, cu răsunset în masele țărănești : *pământul și votul!*...

25 Răutu, fără voie, se simțea îngrozit de ura care cotea în aceste suflete primitive nu numai împotriva clasei stăpânilor de moșii, ci și a autorităților de stat.

Curios! - această ură cu atât mai feroce cu cât era mai tănuită - se trăda adesea și la funcționarii subalterni, ca agenți de percepție, sanitari sau notari.

30 într-un sat de munte, Răutu fu adânc impresionat de un tânăr învățător, numai de vreo optsprezece ani, abia numit.

Costache Ștefănescu era, din școală, un asiduu cititor al „Farului”. Se arăta fericit de a face cunoștință

cu directorul revistei și părea câștigat pentru ideologia lui.

5 Mărunțul și vioi, cu un nas acvilin ce răsărea de sub coama încrețită, îmbrăcat țărănește ca cei mai mulți dascăli de la munte, el pofți cu stăruință pe Răutu la locuința tatălui său, agent de percepție din localitate:

- Pofțim, pofțim, domnule Răutu! Nici nu vă puteți închipui ce mulțumire am. Nu m-am așteptat la această bucurie, la atâta cinste! - vorbea el sacadat,

10 dat, trăgându-și în jos poalele cămășii și îndreptându-și brâul. Să luați o gustare. Trebuie să fiți obosiți. Avem tocmai răcitură proaspătă de găscă. Mama-i meșteră. Luați și o țuică zdravănă?

15 - Mulțumesc, domnule Ștefănescu! - îi răspunse cam stingherit Răutu. Mă grăbesc. Trebuie încă să mai trec prin vreo două-trei sate și, înainte de zori de zi, să fiu la gara din Scorțeni... Ziua nu umblu.

20 - Dar aveți să câștigați vreme. Ați venit pe jos. De-aici aveți să vă duceți cu tata în căruciorul lui; dumnealui are și treburi prin satele dimprejur.

- Dar tatăl dumitale -nu știa cum să spună mai delicat Răutu - e, mi se pare, funcționar... Să nu-i facă rău...

25 - Da, e agent de percepție. Dar aceștia sunt robii cei mai nenorociți... Sunt siliți să rabde toate pentru bucata de pâine a copiilor. Dar va veni un ceas și pentru ei!... Și să n-aveți grijă, el tocmai vă poate purta așa fel, încât nimeni să nu prindă de veste.

30 în odăița modestă, dar curată a învățătorului, la surprins portretul din părete al lui Hariton Spirescu, fost ministru al Economiei Naționale, cunoscut prin simpatiile sale democratice și țărăniste. Pe o etajeră, locul de cinste îl ocupa o colecție a „Farului” și

mai multe broșuri de propagandă socialistă, printre care toate scrierile lui Război-Vranceanu.

Din conversația ce a urmat - în timpul gustării servite de mama învățătorului, femeie încă tânără și
5 plăcută, și de tatăl său, cam mohorât și tăcut -, Răutu se putu convinge că, în ideologia personală a lui Costache Ștefănescu, rolul însemnat îl juca ura.

- Nici nu bănuiești, domnule, Răutu, ce-i în sufletul nostru... Dacă ne-am da drumul, apoi ar porni un gro-
10 zav război, un măcel, n-ar mai rămâne pui de ciocoi... Foc și pârjol s-ar face toate conacele lor spurcate.

Răutu putu constata că aceste sentimente, deși nu stăpânesc decât o minoritate, nu sunt excepționale la învățătorii și nici chiar la preoții de la sate.

15 Mai ales printre cei înfrânți de viață - *ratații*.

Răutu a fost multă vreme urmărit de icoana unui preot, a cărui locuință părea o adevărată cocină: printre purcei și căței, se zvârcoleau copii de diferite vrâste, murdari, bolnăvicioși, scheletici, și se zbuciuma o nenorocită mamă, preoteasa însărcinată, care
20 pierduse aproape chipul omenesc...

În aceste elemente, orice stăpânire își găsea temelia: degradați, vicioși, alcoolici, ei nu mai găseau în suflet vreun resort de rezistență.

25 Dar vai de puternicii zilei de astăzi, - se gândi Răutu - odată ce va suna ceasul răzvrătirii și pentru aceștia!

Din acest rezervor de mizerie și josnicie răsar fiarele și călăii după o revoluție victorioasă.

30 Declararea neașteptată a candidaturii lui Răutu surprinse cercurile administrative și politice din județ ca un trăsnet din senin.

Candidatul guvernamental s-a întâmplat să fie, iarăși, bietul „văru-său”, Vasilică Gârlă.

- Ce te-a pălit, dragă Ionică, - îi spuse el chiar în ziua de vot - să încerci marea cu degetul, toc-
5 mai la colegiul al treilea! Nici eu nu mi-aș pune candidatura, cu toate că suntem la guvern... îmi trebuie însă să-mi fac un titlu pentru Curtea de Apel... „Fost deputat”, de! Dar tu?... îmi pare rău, te faci de răs...

10 *io* Prefectul însă se enervă. El simțea o tensiune neobișnuită în aparatul electoral. Ajunseră până la el și frânturi de informații despre vizitele nocturne ale lui Răutu cu tovarășii.

15 Andrei Coteanu turbase și revărsa o adevărată urgie asupra satelor, mai cu seamă când apărură, prin surprindere, și manifestele lui Răutu - mici pătrățele de hârtie cu câteva rânduri:

„Cetățeni și muncitori ai satelor!

Vreți dreptate și libertate - prin votul obștesc ?

20 *Vreți pământ și belșug - prin Casa Rurală și bănci țărănești ?*

Votați cu toții pentru Ion Răutu, candidat al țărănimii!”

25 Mii de aceste foițe se găseau răspândite prin curțile oamenilor, pe drumuri, iar în oraș erau lipite pe toate gardurile, pe stâlpii de telegraf și pe felinare.

30 în ziua alegerii, Răutu, care nu avea delegați în birou, stătea într-un colț al localului de vot ca un ciu-mat. Nimeni nu-i adresa un cuvânt. Alegătorii treceau spre birou, fără măcar să-i arunce o privire.

Răutu nu știa ce să creadă. Nu-și dădea seama de loc ce curent era printre alegători.

Dar atitudinea președintelui biroului, om cu experiență, i-ar fi putut revela că el socotea situația „gravă”.

5 Spre seară, Ion Răutu fu proclamat ales cu o majoritate de peste două treimi de voturi.

Cap. III

UN MAIDEN SPEECH

în Cameră, noul deputat fu primit ca un „elefant alb”: un candidat independent, ales în opoziție, în colegiul al treilea, pe temeiul unui program determinat!...

Simțea în jurul său o atmosferă nedeslușită, de curiozitate și teamă, de simpatie și invidie, pe un fond surd de neîncredere și ostilitate.

10 Din prima zi, chiar în ședința de validare a mandatului său, îl aștepta o surpriză penibilă.

Dintre puținele legături pe care Răutu și le crease în elita socială a Ciubăreștilor, se simțea mai cu deosebire îmbrățișat de doi profesori ai Academiei: Paul Meștera, care ocupa catedra de limba și literatură germană la Facultatea de Litere - om tăcut și liniștit, dar foarte fin și cu o serioasă cultură generală; celălalt - profesorul de drept comercial Vasile sau, cum își zicea el, *Basile* T. Vatași.

20 Acesta din urmă era una din figurile cele mai originale din câte împodobeau înalta societate din Ciubărești.

Purtător al unui mare nume „istoric”, cum se exprimase Nitza Vasilescu, el se simțea mereu tulburat de conștiința că, în realitate, nu avea dreptul la acest nume.

Tatăl său, Timotei Vata, din vechiul neam de boierinași moldoveni, folosindu-se de neexistența, pe vremuri, a unei legi pentru protecția numelor de familie și invocând, de altfel, și o descendență în linie feminină, și-a schimbat băștinașul și frumosul nume moldovenesc, care nu-l putea purta legitim altcineva, cu unul pe care îl revendicau pe drept sau pe nedrept numeroșii descendenți din emigrația bizantină. Această împrejurare a pus pecetea neștearsă pe toată făptura morală a lui Basile T. Vatași.

10

Pe de o parte, devenea agresiv și chiar grosier față de oricine pe care-l bănuia că nu-i recunoaște rangul întâi în aristocrația românească, iar pe de altă parte, afișa un dispreț superb „pentru blazoane și hârtoage mâncate de șoareci” și tot cu atâta violență își afirma democratismul.

Ca și Paul Meșteru, făcea parte din „Cercul literar și artistic”, care, deși lăncezea în urma transferării lui Ipolit Mircescu la București, totuși, mai ales mulțumită asiduității lui Basile, cum îl numea cu familiaritate toată lumea, nu-și dădea încă obștescul sfârșit.

20

Om, fără doar și poate, de-o inteligență suplă și strălucitoare, fire artistică, orator de mare putere sugestivă și excelent pianist, moștenitor al unei averi acumulate de generații și, în același timp, avocat cu o bogată clientelă, acest aristocrat și intelectual se înfățișa ca o întrupare a unei negrăite fatalități.

25

Era fire de *advocat* până în măduva oaselor - și năzuia din toate fibrele sale să se afirme ca om de convingeri și cugetător obiectiv.

30

Forța lui de profesionist se datora, în primul rând, acestor însușiri complexe. Dacă se însărcina să apere interesele unui client, el se „monta” îndată, ajungea convins până la manie de dreptatea cauzei ce-i era

încredințată și o susținea cu pasiune până la nedreptate jignitoare față de judecătorii care s-ar fi dovedit de altă părere...

Dar același rezultat s-ar fi produs, dacă, din întâmplare, i s-ar fi adresat mai întâi partea adversă.

De aici izvora toată tragedia lui sufletească.

În toate sferele vieții, în politică, în artă, în literatură, în știință, în filosofie, el căuta cu pasiune, cu fanatism vreo convingere. Și când i se părea că a găsit-o, în sfârșit, descoperea, cu oroare, că ea i se și strecurase pe nesimțite printre degete și că a rămas tot cu **manile** goale.

10

Îi plăcea, de asemeni, să-și afirme disprețul orgolios pentru toate onorurile și distincțiunile, ca și pentru popularitate, și totuși, în nicio chestiune care pentru moment ar fi pasionat opinia publică, nu reușea să-și stăpânească gestul „popular”, pentru ca apoi să dea cu tifla „plebei”.

20

Se dădea la toate exercițiile echilibristice, până la înjosire, ca să ajungă rector la Universitate, primar la Ciubărești sau ministru. Și îndată ce reușea, nu știa cum să scape mai repede de sarcinile pe care și le asumase: ca rector, n-a călcat cu lunile pe la rectorat, încât hârtiile nerezolvate înecau cancelaria; ca primar, a înglodat comuna pentru decenii în datorii, din cauza expropriierilor fantastice și arbitrare, în treprinse de acoliții săi, fără să-i fi controlat nimeni; ca ministru, a dat lovitura de grație cabinetului din care făcea parte în momentul cel mai critic al efemei sale existențe.

25

30

Astfel, toată lumea se deprinsese să aștepte, îndată ce Basile accepta o situație, momentul inevitabil când el va da, printr-un gest „popular”, cu piciorul în „șandrama”...

Un caustic gazetar l-a comparat odată cu harpa eoliană, care cântă nu pentru că are ceva pe inimă, ci pentru că bate vântul, care își găsește răsunetul în acest sensibil aparat ori de unde ar bate.

Și cu toate acestea, Basile nu se discredita, deși trecea mereu de la un partid politic la altul și deși părerile lui contradictorii ar fi putut fi confruntate în coloane nenumărate.

Opinia publică primea toate aceste vicisitudini și
10 fluctuațiuni cu bonomie și cel mult cu un surâs de indulgență. Ii ierta chiar și morga, adesea excesivă, și violența exploziunilor sale subite și pătimașe.

Contribuia la aceasta, poate, însăși înfățișarea lui:
15 înalt, sprinten, cu trăsături viguros tăiate, cu sprâncene stufoase în josul unei frunți ce se prelungea ca retezată îndărăt de o chelie începătoare, artistic drapată de o coafură furtunoasă, aruncată spre spate, care-i dădea un profil estetic și original.

Răutu îl fascina prin convingerile lui puternice
20 și prin rigiditatea de caracter, ca și prin variatele lui cunoștinți.

Multe seri au petrecut ei împreună în grădina lui Basile, din strada Ogarului, ca și în via din Dealul Recii, unde, din când în când, Basile Vatați apărea
25 „fără fason”, cu toată situația nelămurită a gazdelor, îi lega și pasiunea comună pentru flori...

Și tocmai acest om, pe care Ion Răutu avea dreptul de a-l socoti „prieteni”, se ridică cu furie împotriva alegerii sale.

30 Cu indignare, el aruncă în Cameră un pumn din „manifestele electorale” ale lui Răutu, repetând apăsat:

- „Vreți dreptate și libertate? Vreți pământ și belsug? Votați pe Răutu!”... Vreți raiu pământesc, vreți râuri de lapte în albiu de miere? Votați pe Răutu! E o

demagogie menită să semene ura între clase. E propagandă de război civil, care putem înțelege cum se poate zămislă într-un suflet răzvrătit, scăpat din omăturile Siberiei, dar pe care n-o putem tolera în

> țara noastră...

Toată cuvântarea pătimașă, dramatică, răsunătoare se desfășura dintr-o singură temă:

- Să nu ducem politicianismul urât al orașelor în sânul satelor noastre ticnite, să nu otrăvim sufletele țărănești cu sămânța răzvrătirii. Lăsați-i în pacea umbrelor de sălcii bătrâne, în șoapta pâraielor de apă limpede, în bogăția florilor din grădinițele lor pitorești, cu toată modestia lor, să-i lăsăm sub stăpânirea datinelor strămoșești și în desfătarea cântecelor
10 lor bătrânești. Să nu turburăm, să nu întinăm măreția lor patriarhală cu micimile de certuri și de intrigi ale târgurilor noastre, cu cluburile lor de căpătuală, cu gazetele lor de șantaj, cu patimile lor urâte, cu pornirile lor josnice.

20 Discursul a fost acompaniat cu adevărate exploziuni de aplauze și strigăte de bravo.

Urcat la tribună pentru răspuns, Răutu îmbrățișa cu o privire asistența.

Băncile amfiteatrului erau ticsite de curioși, doritori de a auzi pe „ocnașul” a cărui revistă era cunoscută cel puțin din auzite și în acest mediu și a cărui reputație îi dădea un nimb de mister și aprehensiune.

Avu impresia că în fața lui se ridică un monstru imens cu mii de ochi ațintiți asupra lui.

30 Puține figuri se singularizau.

Un om înalt și spătos, cu un cap pe care l-ar fi putut invidia și un Neron sau un Caligula, stătea răzemat de fereastră, în dosul băncii ministeriale și, în disprețul arogant al regulamentelor, fuma dintr-o

groasă port-țigaretă de chihlimbar, scrutând cu un surâs sarcastic chipul sfrijit, de pe tribună, cu nasul de o curbură violentă, care, împreună cu ochii aprinși, rășarea răzvrătit din bogata vegetație capilară.

5 Era vestitul latifundiar Arsenie Sferțea-Izăreni, ale cărui moșii ar întrece în întindere multe principate sau ducate germanice. Avea reputația bine stabilită de tiran feroce și sadic nu numai față de locuitorii satelor așezate pe moșiile sale, dar chiar și față de rudele sale cele mai apropiate.

10 Trăia, aproape din tinerețe, învăluit în taine și legende.

Tânăra lui soție, născută prințesa Vatași, a fugit numai în cămașă, chiar în noaptea nunții, din palatul luxos al Izărenilor și de-atunci trăiește mereu în străinătate, nemaivăzută în țară.

15 Cu toate acestea, se impunea în cercurile boierimii. Mai întâi, pentru că era singurul din marii stăpâni de moșii, care, la 1864, a opus rezistență violentă împroprietăririi și a trebuit să fie arestat și întemnițat sub guvernul lui Mihail Kogălniceanu. In al doilea rând, pentru că era tot singurul din descendenții familiilor domnești, care nu a recunoscut până la sfârșit dinastia Hohenzollern și se ferea, ostentativ, de orice

25 contact cu Curtea domnească și regală mai pe urmă. Făcea însă întotdeauna, sub toate guvernele, parte din Adunarea Deputaților.

Chipul în care-și asigura mandatul era caracteristic pentru această fire orgolioasă și arogantă, ca și

30 pentru moravurile politice: la fiecare schimbare de guvern, trimitea șeful partidului guvernamental din județul său suma de treizeci de mii de lei, cu o carte de vizită pe care scria numai patru cuvinte - „pentru mandatul de deputat...”

Și ajungea...

în Cameră nu lua niciodată cuvântul, nu participa nici la lucrările secțiunilor, rar vota și, parcă într-adins, numai atunci când votul lui putea apărea ca o demonstrație împotriva opiniei publice „democratice”.

> Se primbla tăcut, cu un surâs sardonice pe buze, în incintă și prin culoarele Camerei, aproape niciodată nu adresa vreun cuvânt „colegilor” din Parlament și rar întindea vreunui privilegiat o mână, totdeauna înmănușată în piele de căprioară *gris-perle*.

Pe banca ministerială erau așezați vreo patru domni foarte preocupați, din care numai figura bătrânului Calistrat Cazară era cunoscută mai de aproape lui Răutu. Erau și cam înrudiți, bunica-i fiind o

n Cazară. Auzise despre dânsul din copilărie, întrucât Costea Ursu, „geambașul” din Măcăreni îi era cumnat, fiind însurat cu sora conului Calistrat, Profira.

Bătrânul - cu mustața lui groasă și ochii-i mici șireți, totdeauna pe jumătate ascunși sub pleoape -

20 privea blajin, chiar cu oarecare simpatie, spre „cimotoia” basarabeană.

Alături, stătea un om de cu totul altă înfățișare și structură sufletească, domnul T. T. Fior, care avea reputația de cel mai reacționar bărbat de stat din România: un om costeliv, cu un craniu de fildeș, abia încadrat de o îngustă fâșie de peri albi scurt tăiați; cu o mustață subțire, răsucită cu vârful în sus, și cu un monoclu înșurubat în ochiul stâng, care-i dădea aspectul de un îngâmfat și intolerant junker bătrân

30 din Pomerania...

Din băncile majorității, îi atrăsese atenția un domn gros și gras, foarte agitat, așezat drept în fața lui.

Era ilustrul „întrerupător” Andrei Copoiu - un arendaș îmbogățit din Oltenia, care manifesta mereu împotriva oratorilor din opoziție cu exclamații lipsite de orice rost și înțeles, fiindcă niciodată nu era în stare să prindă măcar subiectul dezbaterilor.

Instinctiv, Răutu își fixă privirile asupra întrerupătorului profesional și, în parte, asupra castelanului arogant din Izăreni:

„Dacă - îl fulgeră gândul - voi reuși să-i stăpânesc pe aceștia, pot fi sigur și de ceilalți...”

Înțelese că nu poate face apel la simpatiile auditoriului și că nu-și poate asigura măcar atențiunea decât trecând direct la atac:

- Viața patriarhală și armonioasă, cu atâta inspirație poetică zugrăvită aici, nu există decât în operele de gust îndoielnic - își începu răspunsul alesul țărănimii din județul Ciubărești.

În culori sumbre, el descrie mizeria și întunericul satelor, lipsa de dreptate și omenie din partea claselor dominante, ilustrând afirmările sale prin scenele văzute în timpul foametei, accentuând fătarnicia regimului politic, care duce pe alegătorii satelor la vot ca pe o turmă de vite, și ridicând fără milă vălul deasupra sentimentelor de ură și răzvrătire, care bântuiau sufletul mulțimii:

- Cine-i de vină? - urlă aici, sărind în picioare, d. Andrei Copoiu, întrerupătorul profesional. Voi, demagogii, sunteți vinovați...

- Orice om drept - replică rece Răutu - poate vedea că, în tot cazul, domnul întrerupător e un nevinovat...

Hohotul de râs, pornit de pe toate băncile, potoli pe turbulentul „parlamentar”.

- N-am avut trebuință să semăn aceste sentimente - urmă vorbitorul -, nici n-am putut să le semăn, căci mă îngrozesc, ca o prevestire a Nemezidei istorice. N-am inventat nici lupta de clasă. Trupul națiunii e rupt, de fapt, în două lagăre dușmane, domniile mele. Primejdia nu ne poate veni din afirmarea adevărului, ci din ignorarea lui, din îndărătnica tăgadă de dreptate socială. Să aruncați privirile spre orizontul politic, să vă întoarceți cu gândul în trecut și să **cau-**tați să pătrundeți în zărilor viitorului. Da, domniile mele, săpați mormântul acestui stat și al acestui neam!...

Sferțea-Izăreni, pufăind ostentativ din tubul său de chihlimbar, își părăsi locul de la fereastră, trecu prin incintă și se așeză, cu un surâs batjocoritor, / s drept în fața tribunei, alături de Andrei Copoiu.

Oratorul, prins el însuși de avântul luptei, ținu Adunarea două ore sub presiunea atacului său.

I se părea că miile de ochi ai monstrului din amfiteatru se aprind de luciri roșietice și verzi. Dar, neintimidat, continuă să desfășoare un larg plan de reforme, în care sufragiul universal și o nouă împrietărire a țărănimii încadrau crearea adevăratelor focare de viață cetățenească în adâncimile satelor, prin organizarea administrativă, ridicarea culturală printr-un sistem de democratizare a învățământului, asigurarea ordinii de drept prin renovarea din temelie a aparatului de justiție.

Foșnetul de hârtii îi atrase în acest moment atenția asupra băncii ministeriale.

30 Conul Calistrat Cazară, cam încrunțat, răsfoia cu nepăsare aparentă un dosar.

Dar T. T. Fior, uitându-și monoculul, asculta cu un vădit interes.

- Vorbiți mereu de strămoși, a căror vitejie v-a asigurat dominațiunea de veacuri! - își ridică și mai agresiv tonul Răutu - dar ar trebui să vă înspăimânte judecata urmașilor, pe care această dominațiune îi
5 duce pe cale de pierzanie, spre robie și degenerare.

Răutu coborî de la tribună în mijlocul unei tăceri sugestive, care se prelungea mai multe clipe.

Pe neașteptate, îi veni un cuvânt de îmbărbătare tocmai de pe banca ministerială, din partea domnului T. T. Fior.
10

„Junkerul”, cu o voce casantă, care fără efort vibra prin colțurile cele mai îndepărtate din incinta Adunării, începu glacial și măsurat:

- Nu pot fi bănuț de simpatii pentru ideile risipite în această incintă de tânărul nostru adversar. Totuși, îmi mărturisesc sentimentul de adâncă mulțumire intelectuală și estetică pe care mi-a produs această vijelioasă filipică. Am simțit ca și cum ar fi fost deschisă o fereastră prin care, în aerul îmbâcsit
20 al Adunării, ar fi pătruns o adiere ozonată. Nu voi căuta să răspund prin argumente domnului Răutu. E un convins, pe care nu-l pot zdruncina argumentele noastre. De altfel, ideilor domniei sale nu se pot opune cuvinte, ci numai acte - *lupta*. Da, aceasta e o
25 adevărată luptă, domnilor deputați! - lupta străveche, în care în zadar masa, ce are nevoie de diriguire, încearcă să-și răstoarne conducătorii firești din clasele de elită, fără de care societatea ar muri. Această luptă însă deschide o supapă de siguranță, - ne dezvăluie primejdiile, ne indică mijloacele de tămbăduire. Din acest punct de vedere, aduc felicitările mele implacabilului nostru vrăjmaș... Apoi - de ce să ascund? - îmi place mai bine să-1 văd aici, decât în

subteranele cu care a fost deprins în altă țară. Să mă ierte dar amical Basile Vatați, dar despre invalidate nu poate fi vorba... Când atât de rar poate fi auzit aici un glas independent, al unui deputat ales împotriva voinții prefectului, - nu ne putem permite jocul invalidărilor...

Adunarea nu mai știa cum să accepte cuvântarea ministrului, care, cu o mișcare din sprânceană lăsând să-i cadă monoclul, parcă își privea „partizanii” cu sfidare.
w

Dar mai cu deosebire surprinse pe Răutu gestul lui Sferțea-Izăreni.

Abia se așezase pe bancă, după încheierea cuvântării, când acest boier, vestit prin mojicia sa în raporturile cu „colegii”, se apropie cu pași greoi de dânsul și-i întinse dreapta - înmănușată, negreșit!
15

- Să mă ierți, domnule Răutu, - îi strecură el răgușit și puțin pe nas. Să mă ierți, dar eu nu scot niciodată mânușile când dau mâna... Mă tem de infecție...

20 Răutu se fâstâci și strânse stângaci mâna.

- Ești neam cu Răutești din Botoșani? Am cunoscut pe doi. Pe unul îl chema tot Ion Răutu, iar pe celălalt, pe frate-su îl chema Mihalache...

- Mi-au fost unchi, - se zăpăcise fără voie Răutu.
25 - E interesant, - trăgăna satirul, cum îl porecli în sine Răutu. E interesant... foarte interesant... Și mă intrighezi și dumneata personal. Mihalache Răutu se scăpătase, dar Ion trebuie să fi lăsat o avere frumoasă și nu avea copii... L-ai moștenit dumneata?...

30 - Nu...

- Dar trebuie să-ți fi rămas ceva de la tatăl dumitale?

- Nu prea. Moșiile tatei au rămas surorii mele.

- Daa? - lungi domnul Sferțea privind curios.
E in-te-re-sant... foarte in-te-re-sant.

își băgă țigareta în gură, se-ntoarse și porni
afară din incintă, pufuind în disprețul „ciocoiesc”
5 al tuturor regulamentelor Camerei.

Numai la ieșirea din Adunare, Aurel Crășneanu
se apropie de Răutu.

I se păru cam îngrijorat, deși îl felicită prietenos:

- Ai trecut bine, chiar strălucit peste primul **sta-**
ze vilar... Un *maiden speech* foarte reușit... Poate era
mai bine să fi fost, în vederea viitorului, ceva mai
puțin bățaios... Dar e natural, ca novice, să nu fii stă-
pân încă pe tactica parlamentară, necesară pentru
un om de guvernământ... în orice caz, e bine, foarte
15 bine, sunt mulțumit... Cu vremea, vei câștiga experi-
ența necesară... Fior ți-a adus un omagiu cu care nu
prea suntem obișnuiți din partea lui. Sper că nu te
vor ameți elogiiile lui...

Răutu s-a putut orienta foarte curând în noul
20 mediu.

Nu era greu de pătruns realitatea: regimul par-
lamentar era un *bluff*, care putea înșela doar pe puți-
nii naivi.

Nicio luptă serioasă nu putea fi dusă într-o Adu-
25 nare în care opoziția, - și aceea, în mare parte, după
termenul consacrat, *miluită* - abia putea număra
opt sau zece reprezentanți.

Naiii vorbeau pentru a-și exprima credințele.

Farsorii - ca șantaj față de guvern sau ca reclamă
30 *iată*. de clopotnița lor.

Discuțiunea serioasă era purtată de corifeii vieții
publice nu pentru Adunare, nici pentru opinia publică
din țară, ci, după limbajul convențional, pentru

„factorul constituțional”, care urma să decidă mo-
mentul precis în care să fie pusă în mișcare „rota-
tiva” guvernamentală.

Adunarea Deputaților apărea mai mult ca un sa-
s Ion sau club politic, în care se desfășurau un fel de
*tournois*¹ oratorice, fără consecințe imediate.

Pe Răutu îl lămurii în această privință, fără voie,
o veche cunoștință din primele zile petrecute în
țară, domnul solemn cu favorite *à la* Franz Ioseph,
io Grigore Chebap, oracolul din restaurantul Hotelu-
lui Traian.

Ales deputat ori de câte ori partidul său venea la
cârmă, Grigore Chebap avea aceeași atitudine în in-
cinta Camerei, ca și la masa restaurantului din Iași.

/ 5 Mic de statură și rotunjel, ceea ce încă din copilă-
rie îi asigurase porecla de „Tărtăcuță”, Grigore Che-
bap căuta să-și câștige importanța prin impunătoarele
favorite *a la* Franz Ioseph și prin poze fudule.

în lunga sa „carieră parlamentară”, nu s-a urcat
20 niciodată la tribună, nu și-a permis măcar o singură
întrerupere cu glas tare de pe bancă, nu lua parte la
lucrările în secții și nici nu vota.

În caz că vreun chestor distrat îl invita la urne,
domnul Chebap își ridica fudul sprâncenele în sus,
25 își strâmba buzele disprețuitor și-i arunca,
întorcându-i spatele, declarația lui favorită:

- Bă-bă-bă-bă! N-ai destulă plevușcă aici pen-
tru vot, domnule?...

Adesea Răutu se întreba: pentru ce domnul
30 Grigore Chebap ține morțiș să fie deputat, când „ai
noștri” vin la putere?

Nu avea ambițiuni politice propriu-zise; om
cu avere, nu prea avea nevoie de modesta diurnă

¹ *Tournois* (fr.) - tumiruri, întreceri (n. ed.)

C. STERE

de pe atunci, nu participa nici într-o formă vădită la legiferare...

Totuși, oracolul restaurantului Traian ar fi primit ca o mortală ofensă, dacă *rotativa* nu-i transmuta periodic sediul în Dealul Mitropoliei.

Ceea ce era și mai ciudat, nici partidul nu socotea cu putință să șteargă de pe lista candidaților săi numele lui Grigore Chebap.

Și într-adevăr. Rolul lui avea importanță - era același ca al corului din tragediile antice: el întrupa asentimentul „cetățenilor onorabili” pentru opera de guvernământ.

Comentariile lui din culoare, ca și șoaptele la urechea vecinului în timpul ședinței exprimau aprecierile și părerile *mediocrități aurite* din clasa noastră dominantă.

Și *factorul constituțional* trebuia să țină seamă de aceste aprecieri și păreri, chiar mai mult decât de *match*'-urile oratorice din incinta parlamentară.

Cap. IV

„TINERIMEA IDEALISTĂ”

Succesul de tribună al lui Răutu avu și urmări neprevăzute în constelația de partide.

5 Doamna Anastasia Credință - energica și vioaia coană Sica - fu entuziasmată și, ceea ce era și mai grav, reuși să clatine pe doctrinarul său soț.

Vasile Credință, cu tot doctrinarismul și erudiția lui marxistă, avea în adâncimile lui sufletești și
10 ceva din misticismul slav.

Era, de altfel, cum îl lămurise el însuși pe Răutu, de obârșie ucraineană, din nordul Moldovei. Pe bunicul său îl chema *Crinița*, ceea ce înseamnă, în limba ucraineană, „fântână”, - nume care, prin zelul copiștilor de la Oficiul stării civile și al învățătorilor din
15 școlile rurale, se transformase în Credință.

Și numele se potrivea de minune.

Pe deasupra tuturor formulelor de doctrină, pentru Vasile Credință socialismul și concepția lui
20 marxistă constituiau o religie, care-i stăpânea toate gândurile și sentimentele și-i conducea toate actele.

Și iată că această credință începu să se clatine. Se simți chiar umilit în conștiința lui de erudit, când Răutu îi atrase atenția asupra unei scrisori a lui Karl
25 Marx, adresate pe vremuri unui cunoscut publicist și sociolog rus, Mihailovski, în care întemeietorul

socialismului științific mărturisea că începe un studiu mai aprofundat asupra situațiunii din Rusia și că nu exclude ipoteza că evoluția spre socialism în țările agricole și înapoiate economicește va trece prin alte faze decât acele din țările industriale.

Stingherit, scărpinându-se după ureche și cu ochi miopi larg deschiși, Credință mărturisi smerit:

- Habar n-am avut despre aiastă scrisoare!...

Nemții tac chitic asupra ei.

10 Coana Sica se arăta exasperată:

- Bine, Vasilică! - își lovi ea palmele de indignare.

Prinsă de gospodărie, cu copiii, eu am scăpat din vedere scrisoarea către Mihailovski, dar tu?...

15 Cu firea lui adânc cinstită, Vasile Credință nu putea tolera niciun echivoc și, după insistențele lui, Gherghieș, teoreticianul partidului, fu silit să convoace la Iași o consfătuire a căpeteniilor socialiste din toată țara.

Fu invitat și Ion Răutu ca să-și susțină teza.

20 Când acesta intră în spațiosul birou al lui Gheorghieș, găsi acolo adunați, în afară de vechile lui cunoștințe - Război-Vrânceanu însuși, soții Credință, Bran Caroți, Râul Dionide, Jean Lascaride, principalii săi colaboratori de la „Farul”, în cap cu Ciorbadgioglu și Ilie Turcu -, încă pe mai mulți „șefi” de organizații provinciale, dintre care doi îi atraseră mai cu seamă atenția: frații Constantin și Atanasie Dobrovici, dintr-un oraș de munte al Munteniei apusene.

30 Zgomotul de voci dintr-o discuție pasionată, pe care-l auzise din scară, încetă brusc la apariția lui în prag.

Fu chiar surprins de o tăcere jenată și de pozele rigide, în care participanții consfătuirii încremeniră la vederea lui.

Război-Vrânceanu, care prezida, își păstră surâsul lui afabil, dar părea deprimat și-și ținea nervos mâna la cavitatea ochiului stâng, - de sticlă.

Bran Caroți se uita furibund pe fereastră și nu-și * întoarse măcar capul, bocănind în dușumea cu piciorul drept.

10 Vasile Credință, cu un aer vinovat, parcă implorând ajutor, privea spre ușă peste ochelari. Tovarășa Sica stătea în picioare, în poza Diane gata să arunce lancia într-un îndrăzneț sacrileg, alături de Râul Dionide, care, cu fața aprinsă, îl săgeta din ochi pe Bran Caroți.

15 O scenă mută se prelungi câteva clipe, apoi Constantin Dobrovici - evident uitând că Răutu nu-l cunoaște încă - se repezi spre el și-i strânse cu căldură mâna.

-Te așteptam de mult, domnule Răutu!... Gheorghieș se îndărătnicește. Poate vei fi mai norocos decât noi.

20 Era un om de statură mijlocie, dar foarte sprinten și elegant, cu ovalul feții lung și încă prelungit de o barbă ascuțită, cu ochi aprinși sub domul alb al frunții, care mistifica paloarea și o ușoară asimetrie a feții.

25 - Iată despre ce e vorba, - începu el îndată. Orașul nostru a fost întotdeauna un focar adevărat de viață cetățenească, o citadelă a democrației... Aproape niciodată nu s-a întâmplat să nu trimeată în Parlament și reprezentanți de ai opoziției, în ciuda tuturor presiunilor guvernamentale. Această situație se

30 datorește în mare parte înrăuririi familiei noastre. Și tata, și bunicul nostru au fost mereu aleși primari, deputați sau senatori... Acum suntem în ajunul alegerilor consiliului comunal. Fratele meu Atanasie

are foarte multe șanse să fie ales... Liberalii își oferă concursul... Noi credem că n-avem dreptul să-1 refuzăm. Dar Gheorghieș și Caroți se opun... Ce spui dumneata ?...

5 Vorbea fără niciun gest, stând rigid și parcă scandând în fraze repezi și scurt tăiate, cu o voce rece și casantă; dar sub această mască quasi-glacială, se simțea clocotul de pasiune.

io Răutu, pe neașteptate, fu astfel introdus brusc în miezul problemei. Nici nu avu timpul să salute asistența, fiind silit să dea îndată răspunsul cerut:

- Nu pot răspunde, - începu el cu sfială - fără lămurirea prealabilă a problemei generale, a datoriei ce se impune socialiștilor în România... E o țară care, 75 cu toate aparențele și formele constituționale, trăiește încă sub un regim de despotism oriental, mai rău ca feudalismul și iobăgia. Înainte de toate, trebuie distrus acest regim. Cum îl putem distruge ?... Prin revoluție?... Dar care e forța socială care ar putea să- 20 vârși această revoluție ?... Și, mai cu seamă, ar fi oare îngăduită în situația noastră geografică vreo mișcare revoluționară, - chiar dacă am reuși să organizăm în acest scop iobăgimea noastră ?...

Aici, Bran Caroți se întoarse de la fereastră și 25 răcni cu patimă:

- Vei face revoluția ca ministru în cabinetul lui Aurel Crăsneanu!...

Unicul deputat socialist din Cameră - pe care Răutu nu-1 observase în ședința în care își rostise cuvântarea -, spre mirarea lui, vorbea înăbușindu-se de ură. 30

- Nu, nu visez la o revoluție cu Aurel Crăsneanu, cum nu o cred cu putință nici cu altcineva. Sunt invitat să-mi spun părerea și încerc să analizez situația. Veti hotărî cum veti crede de cuviință.

Teșirea lui Caroți îl sili pe Răutu să-și rezume pe scurt părerea asupra rolului țărănimii și al țărilor înapoiate în evoluția mondială, ca să treacă direct la situația din România,

i - Trăim într-un moment critic. Vechea clasă dominantă a României, boierimea latifundiară, pe care o reprezintă partidul conservator, e amenințată de noii îmbogățiți. Partidul roșilor deocamdată are interesul să caute sprijin și în țărănime. Mai târziu, după ce își va afirma definitiv dominațiunea, **w** desigur că va ajunge și la stăpânirea pământului și va căuta să încătușeze și mai rău țărănimea... Nicio acțiune socialistă, nicio colaborare efectivă la revoluția socială mondială nu este cu putință fără un regim democratic. în România, situația e încă agravată prin veșnica amenințare din partea țarismului. Prin urmare, după credința mea, o vremelnică alianță cu partidul liberal - până la realizarea reformei electorale și a reformei agrare - se impune. Iar această ho- 20 tărâre rezolvă și problema particulară ridicată de domnul Dobrovici.

- Evident! - foarte bine! - are dreptate!...

Răutu fu surprins de aceste exclamații de aprobare, aproape unanime.

25 Răul Dionide jubila și sălta de mulțumire, într-un costum larg, de un fason curios, croit din dril vopsit în culoarea vânăta închisă.

Constantin Dobrovici se ținea rigid și tăcut, dar fulgera de mulțumire din ochii săi negri.

30 Fratele său Atanasie, înclinat spre obezitate, cu capul lui rotund, dizgrațiat de o chelie precoce, ofta răsucindu-și gâtul în direcția vorbitorilor și a întrerupătorilor.

Gheorghieș, deprimat, se crezu totuși dator să susțină doctrina marxistă pură, încheind cu ușoare lovituri în masă, care îi subliniau fiecare frază.

- În orice caz, trebuie să vă dați seama că astfel rupeți legătura cu socialismul internațional, care conduce masele muncitoare ca o singură armată, pe temeiul doctrinei comune... Apoi, gruparea noastră a fost în mijlocul putregaiului vieții publice din România un focar de cultură modernă și un mediu de idealism, de energie morală...

- Mai mult, - izbucni Răutu - de o mie de ori mai mult veți servi solidaritatea internațională a muncitorimii, transformând acest cuib de reacționarism oriental într-un stat înzestrat cu instituții democratice, decât prin adeziunea platonice la Internațională. Apoi, darwinismul sau teoriile geologice ale lui Lyell n-au nimic comun cu socialismul... Iar idealismul?... Energia morală?... Mi-i rușine să insist!... Idealismul și energia morală nu pot izvorî decât din acțiune, din luptă. În orice caz, nu dintr-un cenacul consacrat numai *ciaefagiei inofensive* în comun!... V-ar putea deschide ochii și atitudinea clasei dominante. Îi convine minunat să defăimați țărănimea ca o clasă reacționară, care nu se poate înălța decât prin proletarianizare. Să încercați să vă atingeți de latifundii!...

Bran Carotî sări în mijlocul camerei și, cu obișnuita-i mișcare teatrală, se lovi în plastronul amidonat:

- Puteți, dacă voiți, - declamă el - să închinați pentru un blid de linte steagul proletariatului în mlaștina liberală!... Eu rămân credincios sub cutele lui falnice!...

Și porni spre ușă cu pașii lui Lohengrin când se îndreaptă spre barca fermecată.

O explozie de proteste, exclamații, discuții și interpelări particulare puseră capăt consfăturii.

Gheorghieș, melancolic, rămase singur de părerea lui.

> Răul Dionide și Constantin Dobrovici fură însărcinați ca, împreună cu Răutu - care nu făcea parte din organizație -, să discute cu Aurel Crăsneanu condițiile colaborării.

20 Cu toată această quasi-unanimitate, cei mai mulți și, mai cu deosebire, Vasile Credință păreau stincheri. Constantin Dobrovici își păstra atitudinea rece, dar era vădit satisfăcut.

25 / 5 Atanasie Dobrovici își închidea ochii, ca să-și acopere expresia de motan mulțumit. Jean Lascaride, în fond indiferent, din sociabilitate, luă o poză de gânditor îngrijorat.

Singurul care-și arăta mulțumirea fără nicio umbră era Răul Dionide:

20 - Bine că s-a îndurat, în sfârșit, Dumnezeu de noi! - exclamă el. Noi, oameni de țară, legați de pământ, în contact veșnic cu țărănimea, ne înăbușeam sub apăsarea formalismului acesta doctrinar. Trebuie să ținem, frate, seamă de viață, de realitate!...

25 Acum, lui Răutu nu-i mai putea scăpa transformarea suferită de boemul bulevardelor pariziene de altădată.

30 Tonul, stilul, chiar timbrul vocii și gestul, ca și costumul lui Răul Dionide îi dădeau acum înfățișarea unui vechi moșier solid din Moldova sau, mai bine-zis, de *gentilhomme campagnard*, transferat din *pays de Beauce* pe țarmurile Șiretului.

Darul acesta de transfigurare era caracteristic pentru Dionide.

Era un om foarte sincer, în fond, deștept și nu lipsit de oarecare cultură, dar veșnic dominat de un fel de fantazie sistematizată, în care se vedea singur ca erou într-o feerie sau într-un *pageant* costumat în stilul englezesc. Răutu îl văzu, rând pe rând, sub fasonul unui boem și revoluționar parizian, al unui moșier crescător de porci, reporter al ziarelor din capitală, arheolog, pasionat săpător de movile, vânător sau pescar. In fiecare din aceste ipostaze, se schimba nu numai costumele și toată înfățișarea lui, dar și toată mentalitatea și structura sufletească. Nu-1 mai interesau decât subiectele din cercul categoriei pe care o întrupa în răstimp. Ideile, sentimentele, vocabularul și stilul, toate se adaptau la personajul închipuit, pe care, cu profundă sinceritate și chiar entuziasm, îl juca pentru moment.

Când Răutu părăsi consfătuirea, împreună cu el și cu Constantin Dobrovici, pentru a se înțelege asupra tratativelor de urmat cu Aurel Crăsneanu, și putu constata primele momente ale noii transformări a personalității lui Dionide: fulgerător devenise el bărbat de stat, politician șiret și iscusit tactician parlamentar.

La București, când îl vizită pe Aurel Crăsneanu spre a fixa ora de întâlnire cu delegațiunea socialistă, în hallul locuinței acestuia îl aștepta o nouă surpriză.

La deschiderea ușii, răsună din birou glasul lui Bran Caroți:

- Lasă, șefule, ți-i aduc pe toți băieții în palmă!
Nu iese ei din cuvântul meu...

Când intransigentul „proletar” apăru cu aceste cuvinte în pervazul ușii, urmat de Aurel Crăsneanu, Răutu nu avu curajul să-1 privească în față.

Dar Caroți, cu un ifos superb, îl bătu ușor peste umăr, exclamând jovial:

- Ai și venit, măi, Ionică? Le-am regulat eu pe toate cu șeful...

Răutu fu mirat de încrederea naivă cu care foștii socialiști, în curând porecliți „tinerimea idealistă”, acceptaseră să formeze extrema stângă a unui partid de guvernământ, fără precauțiunile pe care dialectica marxistă trebuia să le impună.

Cap.V

„SÂRBA POPILOR”

- Preocupat de formarea unei „avangarde de asalt”, Răutu nu prea urmărea dezbaterile parlamentare.
- i* Acestea, de altfel, aveau puțin interes: Miniștrii prezentau proiectele, - elaborate de birouri.
- Proiectele, după o discuție de formă, lipsită de relief și seriozitate, erau votate de majoritate - „alb la alb, 10 negru la negru, mână salcâm” - și deveneau „legi”.
- Din când în când, câte o interpelare sau câte un incident mai pitoresc.
- Acestea se desfășurau, de obicei, după același calapod.
- 11* După vreo observație de pe banca ministerială sau de pe tribună, care părea jignitoare pentru opoziție, Theodor Enea, deputat al unui județ din Moldova centrală, un tip coleric, cu ochii bulbucați, mereu injectați și cu o mustață de palicar, sărea ca 20 ars și vocifera cu furie:
- Protestez! Protestez! Cer cuvântul! E o infamie!...
- La ordine!... La ordine!... Cer cuvântul și eu. Cer cuvântul! - se rostogolea prin băncile majorității.

- Infam ești tu, plăcintar puturos! - urla întreprătorul Andrei Copoiu.
- Protestăm, protestăm! - se ridicau și băncile din opoziție. La ordine... La ordine!... Cer cuvântul... Cer cuvântul!...
- în sfârșit, în conformitate cu regulamentul, președintele se adresa primului opozant, care se ridicase:
- Domnul deputat Theodor Enea are cuvântul. Acesta, nesmintit, bufnea așezându-se la loc:
- 10* - Cedez domnului Mircea Dinargeș.
- Domnul Mircea Ionescu - care, pe temeul câtorva poezii din tinerețe, se transformase, treptat, în „Mircea Ionescu din Argeș”, apoi în „Mircea Ionescu-Dinargeș”, ca să se cristalizeze definitiv în 11 „Mircea Dinargeș” - avea reputația stabilită în Parlament ca artist și orator, reputație pe care o susținea și evoluția, paralelă cu transformările numelui, a fizionomiei sale.
- Un tip, curent la periferia Capitalei, de flăcău buzat, scofâlcit, cu nasul cărn sub pomeții înalți și scoși în lături, cu fruntea apăsată sub arcadele groase ale sprincenelor, - ajunsese, cu ajutorul artei de frizer și al pozelor și schimelor studiate, un cap poetic: plete parcă bătute de vijelie, expresia visătoare a 20 ochilor și surâsul melancolic.
- 21* Pășea totdeauna cu multă solemnitate spre tribună, vorbea cu multă prețiozitate în valuri de bas profund, cu gesticulația dramatică, - și... nu spunea nimic!...
- 30* Provoca întotdeauna furtuni de proteste și aplauze, dar nimeni nu i-ar fi putut rezuma cuvântarea.
- Numai în dezbaterile care se adresau, în fond, „factorului constituțional”, apăreau în arenă, din partea opoziției, Clemente Arnăutu, violent și pompos,

Todiriță Cânta, meticulos și prolix, Aurel Crăsneanu, cochet și abil, sub masca de indolență aproape feminină. Iar din partea băncii guvernamentale - Toma Fior, fin și casant, sau Aristide Critos, fugos și declamator.

5 Și deodată, în această atmosferă de plictiseală și somnolență, izbucni o bombă rămasă cunoscută în analele politice sub titlul batjocoritor de „sârba popilor”.

10 În Adunările Legislative de sub regimul precedent fusese ales, ca episcop al eparhiei Ciubăreștilor, părintele Teofan Medelniceru, teolog savant, titrat de Academia din Kiev, bărbat frumos și om de lume, dar un temperament combativ și ambițios, pentru care episcopia provincială părea o arenă
11 prea strâmtă.

Totdeauna bine îngrijit, având și un insinuant și caresant talent de vorbă - ca și o mână albă, bine spălată și parfumată -, se bucura de multă popularitate în sânul doamnelor din elita ciubăreșteană.

20 Dar un conflict izvorât din administrația unor instituții filantropice, prezidate de episcop, ca și din niște mărunte chestiuni de protocol și preseață, dezlănțui pe neașteptate o furtună, care amenința
25 prestigiul însuși al bisericii.

într-o predică, episcopul Teofan nu-și pusese strajă gurii și atacase pe față pe prefectul Anatol Cernea și pe șeful organizației albaștrilor, Sorin Dogia-Ialpușeanu.

30 Aceștia ripostară, pe de o parte, printr-o violentă campanie de presă, iar pe de altă parte, cerând de la guvern o sancțiune exemplară, - sprijiniți în această privință de toată organizația partidului din Ciubărești.

Prea Sfinția Sa Teofan nu prea era agreat de clerul înalt, față de care adesea se afirma orgolios până la brutalitate și disprețuitor până la cruzime.

5 Guvernul fu ispitit să se folosească de această situație pentru a încerca „caterisirea” prelatului ciubăreștean.

Astfel, ierarhia bisericească se trezi dintr-o zi într-alta sub un potop de ape murdare, care-i amenințau însăși temelii.

io Se încrucișau învinuiri, denunțări și calomnii inimaginabile; se pusese în circulație o terminologie dezolantă: simonie, arghirofilie, preacurvie, sodomie, zavistie...

n Vicii și chiar crime odioase erau imputate celor mai înalte fețe bisericești: nu lipseau acuzațiuni de delapidări, violuri, tâlhării la drumul mare și chiar asasinat.

La denunțarea, de către starețul unei mănăstiri din munții Moldovei, a abuzurilor episcopului Teofan față de călugărițele mănăstirilor de sub oblăduirea sa, episcopul produse un document din care ar rezulta că numitul stareț ar fi fost în tinereța lui șeful unei bande de tâlhari...

25 în acest moment, apărură la suprafață arhimandritul Paisie și marele geograf Christophor Arghir.

30 Consiliul de miniștri, hotărât să aducă rânduiala în biserică, însărcina cu interimatul Ministerului de Culte pe Nitza Vasilescu, care își crease reputația de om abil și energic, cu multe resurse, *debrouillard* - cum îl caracterizase Aristide Critos, om zgârcit la laude.

Debrouillard (fr.) - descurcăreț (n. ed.)

Ministrul porni îndată la Ciubărești și chemă la el pe arhimandritul Paisie, cu care stătu închis mai multe ceasuri.

Peste puține zile, tot Ciubăreștiul a fost pus în
5 mișcare de o noutate senzațională.

Terasa „Griitli” era agitată ca în zile mari. De la o masă la alta se șoptea:

- Popa Oaie a ajuns în mare favoare... Nitza a venit expres din București să-i propuie Mitropolia...

10 Pentru ce?... Cum?... Nu se știe!... A fost chemat la București! A plecat în vagon ministerial!...

Serge Covorescu, jucându-și șoldurile rotunjite și săltându-și trupul grăsuliu cu picioarele scurte, se îndreptă cu dezinvoltură spre masa ocupată de
/; olimpul albaștrilor.

Cu un surâs de cocotă disprețuită, se aplecă în fața șefului Dogia-Ialpugeanu și a prefectului Anatol Cernea:

- Sărut mâna, boieri dumneavoastră! - se schimonosi el. De ce țineți norodul în agitație?... De ce a venit Nitza?... Și pentru ce s-a repezit la București Popa Oaie?...

- De! - începu „șeful” - Biserica e turburată...

- Domnul ministru al Cultelor, - îl întrerupse
25 cu emfază prefectul - domnul ministru al Cultelor e natural ca, în trecere prin Ciubărești, să aibă o consfătuire cu Prea Cuvioșia Sa Arhimandritul Paisie...

- Hi-hi-hi-hi! - Dar vagonul ministerial pentru Popa Oaie!...

30 La masa roșilor, domnul Anton Zori, cu timbrul lui strident, lămurea pe fruntașii opoziției:

- Biserica e temelia statului, e pârghia morală a societății; nu se poate tolera ca un guvern s-o clatine

din temelie, pentru ca să-și căpătuiască uneltele nevrednice, care necinstesc odăjdia preoțească.

Doamna general Vernea - coana Zulnia - își ținea și ea sfatul într-un cerc de matrone din elita
s Ciubăreștilor:

- Un prelat cu darurile înalt Prea Sfinției Sale Teofan, un sfânt și om civilizată, să fie împroșcat cu noroi de o scârnăvie ca Popa Oaie!... *C'est intolerable, mes dames! Monseigneur Theophan - je vous assure,*
io *mesdames - a toute la confiance,* crede că Dumnezeu nu-1 va părăsi, *et sa juste cause...* Dar noi, ce facem noi? *Nous devons lui montrer notre devouement, mesdames!...*

Cascadele de cărnuri veștede ale impunătoarei
is generale se agitău și ele ca valurile oceanului. Canapeaua trosnea sub voluminoasa ei statură:

- U-u-u! - izbucni coana Zulnia - nu pot vedea *cepoisson d'Anatole!*... Arthur, mergem acasă!...

Bietul general, și mai mult slăbit și mai întepenit
20 sub corsetul lui, păși, supus, după respectabila lui „jumătate”, ca o umilă luntre în fâgașul pachebotului oceanic. Și convoiul, atât de familiar Ciubăreștilor, porni spre Dealul Ogarului: coana Zulnia, singură într-un „muscal” luxos, iar domnul general, pentru
25 care - cu toată anatomia lui redusă - nu putea fi găsit locul alături, urma într-o birjă cu un cal, pentru ca la ușa locuinții să sară înainte și să ajute, ca un adevărat cavalier, pe generaleasa la descindere.

La masa tinerimii aurite, hohote de râs întretă-
30 iau anecdote netraductibile pe seama moravurilor

¹ **E intolerabil, doamnelor! Monseniorul [?] Teofan - vă asigur, doamenlor - are totală încredere... Noi, doamnelor, trebuie să-i arătăm devotamentul nostru! (n. ed.)**

² *Cepoisson d'Anatole (fr.) - peștele ăsta de Anatol (n. ed.)*

călugărești, în legătură cu isprăvile înalt Prea Sfinției Sale.

Popilică Zernate, durduliu și roz, se îneca de detalii scabroase. Gheorghiadis Gură-Strâmbă și Borcea cel cărn supralicitau.

Se auzeau, din când în când, și la mesele dimprejur, frânturi de frază:

- Să fie catifea! Mă înțelegeți? - zice înalt Prea Sfântul Teofan Prea Cuvioasei Serafima, stăriță...

- Nu suntem cucoane mari, înalt Prea Sfinte... Dar lucrăm șeiacul nostru numai lână-n lână...

- Ho-ho-ho! Ha-ha-haL.

În timpul acesta, vagonul ministerial cu Popa Oaie purcedea spre București.

La fiecare stație mai mare, publicul era surprins la coborârea din acest vagon a figurii pipernicite și jerpelite, cu tot fastul odăjdiilor de mătase neagră ale arhimandritului Paisie.

Prea cuviosul părinte parcă într-adins se înfunda în grosul mulțimii și, cu capul, de sub potcapul enorm, ridicat în sus, șoptea pițigăiat el însuși:

- Mă rog, domnilor!... faceți loc... Arhimandritului Paisie!... faceți loc!... faceți loc... Arhimandritului Paisie!...

- Blagoslovit să fie cel mai vrednic fiu al neamului românesc! - cânta pe nas Arhimandritul Paisie, intrând cu gestul de binecuvântare în cabinetul savantului Christophor Arghir. Să ocrotească pronia cerească pe străjerul credinței noastre strămoșești, pavăza bisericii pravoslavnice!...

Îeșind de după biroul său monumental, gloriosul geograf cu nu mai puțină solemnitate salută pe prelat:

- Dumnezeu să te aibă în sfânta lui pază, cucernice părinte!...

Stăteau față în față, ca două figurine de porțelan chinezesc, plecându-se unul în fața celuilalt.

5 Apoi, Arghir schiță un gest de umilință creștinească, spre mâna lui Popa Oaie. Dar acesta o retrase repede și se grăbi să-1 sărute pe frunte.

După o lungă consfătuire tainică, Popa Oaie, mulțumit, părăsi pe savantul profesor, care, foarte agitat și prevenitor, îl petrecu până la ușă.

După o altă consfătuire tainică cu ministrul ad interim al Cultelor, Arhimandritul Paisie, chiar a doua zi dimineața, porni tot în vagonul ministerial spre Ciubărești.

15 Și, cu mai multă „demnitate”, se rățoia acum prin peroanele gărilor mai importante:

- Loc!... Dați loc, vă rog, Arhimandritului!...

- Să vie! - *porunci* *poslušnicului* episcopul Ciubăreștilor, ridicându-se în toată înălțimea lui sub candelilele colțului de icoane din „chilia” sa vastă cât un salon de dans.

Pe ușă, păși smerit, cu plecăciuni umile, arhimandritul și, cucernic, sărută mâna episcopului.

25 Acesta îl fulgeră din ochii săi albaștri întunecați și, cu mânia abia stăpânită, îi indică fotoliul de alături, așezându-se în impunătorul său scaun episcopal, lângă perețele din fața icoanelor:

- Ia loc, Prea Cuvioase... Ce vânt te-a adus la noi?... Auzit-am că te-ai primblat pe la București... 30 în slavă și măriri... în vagonul regesc...

- Fusesem chemat, - răspunse celălalt în șoapta lui pițigăiată, cu ochii spășiți lăsați în jos - fusesem chemat la București de Excelența Sa ministrul

Cultelor... Excelența Sa trimite prin mine, nevrednicul, un cuvânt cătră... khă... khă... khă! - tuși cu sfi-
ală Prea Cuviosul Paisie - un cuvânt cătră înalt Prea
Sfinția Ta... Crede că ar fi mai priincios pentru înalt
5 Prea Sfinția Ta să te retragi la metanie... Guvernul
ar face o lege cu o pensie cât leafa episcopală. Înalt
Prea Sfinția Ta te-ai putea stabili și în străinătate,
dacă ai avea dorința.

- Cum?... Să mă retrag?... Să dau tărie tuturor
10 clevetirilor și vorbelor spurcate cu care sunt fește-
lit? - se ridică cu vehemență în picioare Prea Sfân-
tul părinte, bocănind furios cu cârja-i apostolică.
Nu mă retrag nici mort! Auzi? Spune-i nemernicu-
lui cela bastard că vreau să văd dacă o să aibă obraz-
15 nicia, el și șleahta lui, să-mi ceară caterisirea!...

- Sărut mâna, înalt Prea Sfinte! - ripostă și Paisie
în picioare, atingând smerit cu mâna dușumeaua. Să
ai milă de mine, nevrednicul, înalt Prea Sfinte!... Ex-
celența Sa zice că a pus mâna... nu știi cum, pe scri-
20 soarea aceea... știți, aceea după care v-a servit, la
farmacie, Costăchel al meu...

- Aaa! - izbucni episcopul cu răgetul de leu.
Șantaj?... Și tu te potrivești, scârnăvie?... Crezi că
nu-ți cunosc ticăloșiile? Afară, blăstămatule!...

25 Prea Cuviosul Arhimandrit Paisie se șterse în
văzduh, dar nu înainte de a fi primit totuși pe spate
vreo două binecuvântări cu cârja apostolică...

Peste vreo trei zile, un jurnal popular publică
facsimilele unei scrisori a prelatului ciubăreștean,
30 cu introducerea și comentariile străjerului bisericii
ortodoxe - ilustrul geograf și apostol Christophor
Arghir.

în epistola episcopală, Prea Sfântul Teofan roagă
pe un prieten (al cărui nume fusese șters în repro-
ducere!) să-i procure tainic, „printr-o persoană si-
gură”, o seringă și o doctorie, care, de obicei, nu se
s prescrie fețelor bisericești.

Urmă explozia unui vulcan de murdării indes-
criptibile.

Popa Oaie se instala la București și desfășură o
neobosită activitate.

io Șoapte la ureche, demersuri subterane, amenin-
țări, promisiuni, sume fabuloase din izvoare necu-
rate, campanii de presă, întruniri publice, discursuri
parlamentare...

O atmosferă asfixiantă învăluie toată viața publică.
15 - Să nu pustiiți sufletele! - tună de pe tribuna
Camerei Clemente Arnăutu. Să nu aruncați în bezna
ateismului norodul acesta credincios, pângărind tem-
plul, clătînând din temelie darul veacurilor, biserica
părinților și a copiilor noștri, care a blagoslovit mor-
20 mintele strămoșilor, care a chemat harul lui Dumne-
zeu asupra leagănului copiilor noștri, care a împreunat
manile noastre cu manile soțiilor noastre!...

Un gest al lui T. T. Fior, caracteristic pentru tem-
peramentul lui sardonice, ca și pentru morga lui de
25 junker, a turnat încă ulei pe foc.

Pe vremea când perioadele oratorului grohoteau
sub cupola Adunării ca stâncile răsturnate din vâr-
ful munților, „junkерul de pe Șiret” - cum era pore-
clit de adversari -, cu monoculul lui înșurubat, cu
30 nasturii de jos ai vestei descheiați, se apropie de tri-
bună, răsucindu-și țigarea.

Și, după ce îl privi surâzând pe furtunosul ora-
tor câteva clipe, îl întrebă „încetișor”, dar așa încât

vocea lui casantă răzbătu de la un capăt la celălalt al Adunării:

- Arnăutule dragă, n-ai un chibrit ?...

Hohotul, cum îl închipuise Homer la zeii din

5 Olimp, cutremură toate băncile Adunării.

Oratorul, zăpăcit o clipă, irupse ca un vulcan în valuri de lavă:

- Râdeți ?... Râdeți!... Când inima națiunii sângerează, transformați forumul suprem al țării într-o
io arenă de circ, în care fac tumba bufonii Majestății Sale!... Râdeți, râdeți, domnii mei, ca să n-auziți trompeta mâniei poporului!...

Din Dealul Mitropoliei, vijelia coborî spre periferie, unde Mircea Dinargeș răscolea plebea capitalei,
15 denunțând un infernal complot împotriva bisericii strămoșești, pe temeiul faptelor că ministrul Instrucțiunii Publice, un distins profesor de numismatică, ar fi ținut în tinerețea lui niște conferințe ateiste; și, în același timp, ar fi fost dovedit că, în calitatea lui de
20 inspector al învățământului, ar fi desfrânat fete de pension; iar altui ministru - jurisconsult cu mare faimă - s-ar fi descoperit originea armenescă.

Cu ochii ieșiți din orbite, cu gura în trompetă, cu părul încrețit ce se zburlea ca acele unui arici ghemuit, cu o gesticulație vijeliosă, poetul întrunirilor
25 de suburbie vocifera:

- Fraților! Guvernul ciocoiesc vrea să ne treacă la credința armenescă!... Să-1 sărutăm pe Arțivur... In capul școalelor a pus pe un păgân, care scuipe în
30 icoane și strică fetele nevinovate... Să murim, fraților! Dar să nu lăsăm să se săvârșească nelegiuirea... Vor să răstignească pe slujitorul cucernic al Domnului

nostru Iisus Christos, pentru că stă la straja credinței și a bisericii pravoslavnice...

O „gafă” a ministrului de Finanțe Constantin Lascaride înțeți încă pojarul.

» Spre a vădi patriotismul și ortodoxismul guvernului, el comunică unui reporter indiscret numele ordonanțelor de plată date unor fruntași români din Ardeal, „în scopul întreținerii școalelor și a bisericilor de peste munți”.

io Această *denuțare* dezlanțui un adevărat pandemoniu.

In Parlament luă cuvântul însuși Todiriță Cânta, șeful liberalilor din Moldova, și „Kronprințul” Aurel Crăsneanu.

n Bătrânul om de stat refăcu încă o dată istoria renașterii naționale, zugrăvi în culorile cele mai negre rolul nefast al „fanarioșilor”, ai căror descendenți dă-râmă acuma biserica și dau pe mâna călăilor din Viena și Budapesta pe vrednicii luptători ai neamului din
20 Ardeal, și sfârși, pe neașteptate, cu o ieșire înveninată împotriva Habsburgilor!...

Aurel Crăsneanu interveni mai mult pentru a mai învălui vehemența neoportună a conului Todiriță:

- Domnilor deputați! - începu el cumpătat -
25 departe de noi este gândul de a atinge cătuși de puțin glorioasa dinastie a Imperiului de care ne leagă o veche prietenie... Dimpotrivă, noi protestăm împotriva cuvintelor nesocotite ale unui membru al guvernului, care pot tulbura raporturile noastre de
30 bună vecinătate. Un guvern românesc nu poate interveni în chestiile interne ale statelor străine. Pretinsele destăinuiri ale domnului ministru de Finanțe, vădit nu pot avea decât o singură explicație: guvernul caută

o diversiune și, cu riscul de a compromite viitorul și de a duce victime pe altarul intereselor de partid, se încumetă de a inventa acuzațiuni false împotriva eroilor și martirilor neamului...

- 5 După acest incident, reînviară mișcările studențești și reapărură în arenă cei unsprezece decemviri.

In nădejdea că închiderea sesiunii parlamentare, odată cu exodul elitei în stațiuni climaterice, va răcori și atmosfera politică, guvernul dădu zor acțiunii
10 repesive împotriva episcopului Teofan.

Forul suprem bisericesc „caterisi” pe prelatul recalcitrant și hotărî internarea lui la metanie - mănăstirea în care fusese călugărit.

Corpurile Legiuitoare, în ședința comună, îi
a aleseră ca succesor la eparhia Ciubăreștilor pe Arhimandritul Paisie.

Parlamentul intră în vacanță, dar atmosfera politică nu se răcori și liniștea nu reveni.

Episcopul Teofan declară dârz că nu recunoaște
20 legalitatea hotărârii de caterisire, pentru că forul s-ar fi abătut de la prescripțiunile canonice.

In consecință, se crede încă episcop, refuză să părăsească palatul eparhial și nu îngăduie ca Paisie să intre în Catedrală.

25 Guvernul își pierdu cumpătul.

După ordinul din București, prefectul județului Ciubărești, Anatol Cernea, însoțit de cunoscutul „zbir”, polițaiul Costandache, năvăli noaptea în palatul episcopal - „prin escaladare și efracție”, cum
30 începu să urle îndată opoziția -, spre a cere „călugărului Teofan” să-si evacueze locuința.

„Caterisitul” îi primi în chilie sub icoane, în odăjdii sacerdotale, cu mitra în cap și cu cârja păstorală în mână:

- Ce căutați aici, ca niște tâlhari de noapte, voi, fii nemernici? - le adresă năvălitorilor cuvântul aspru.

Prefectul se fâstâci; dar polițaiul Costandache se simți în elementul său:

- Tacă-ți fleanca, boaito! - răcni el, cum se răspândi îndată legenda înaripată, și apucându-l de barbă,
io îl scoase în brânci pe scări afară, îl zvârli într-o trăsură închisă și, între doi agenți, îl porni spre mănăstire.

E greu de spus întru cât detaliile date de legendă corespund adevărului istoric.

Fapt însă este că răsăritul soarelui îl găsi instalat
15 în palatul episcopal pe înalt Prea Sfințitul Paisie, ex Popa Oaie, iar pe șoseaua națională înainta într-un nor de praf careta ce ducea în goana cailor spre poalele munților pe călugărul Teofan.

Bătrânul Tică Vasilescu află astfel încă un prilej
20 de a păși cu răsunset pe arena vieții publice.

Un articol semnat de această autoritate, îndeobște recunoscută în dreptul canonic, produse senzație.

Citând hotărârile conciliilor ecumenice și scriptele părinților și ale marilor dascăli ai bisericii, fostul
25 mare elector stabili că, nediscutabil, cu prilejul caterisirii episcopului Teofan, ar fi fost călcate nu mai puțin de treizeci și șase de canoane!...

Cu fiecare zi, agitația creștea în violență și se întindea în tot cuprinsul țării.

30 Conducerea acțiunii o luă asupra lui „tribunul poporului”, Filipache Dresu din București.

Cu înfățișarea și maniera lui de lăutar, cutreiera țara stârnind peste tot furiile populare.

în sfârșit, hotărî să organizeze un pelerinaj din Ciubărești spre mănăstirea în care a fost „încătușat” episcopul caterisit.

5 în scopul acesta, porni din București „taraful” său de agitatori.

Pe peronul gării din Ciubărești fu întâmpinat de frunțașii partidelor de opoziție și de cuconițele din elită, în frunte cu doamna Zulnia general Vernea, care îi oferi un imens buchet de bujori albi.

10 De la gară până la squarul Atlantelui, aproape tot Bulevardul Unirii era ocupat de o mulțime clocotitoare.

La întrunirea publică organizată în fața administrației neputincioase, în square, sub cerul liber - în-
15 trucat nicio sală din Ciubărești nu putea cuprinde miile de credincioși adunați -, un entuziasm deosebit l-a provocat apariția bătrânului Tică Vasilescu, care, cu acest prilej, a ținut să se răfuiască și cu frunțașii albaștrilor din localitate și, îndeosebi, cu „șe-
20 ful” Sorin Dogia-Ialpușeanu, care îl atacase fără cruțare pentru articolul canonic:

- Domnul Sohrin Dogia-Ialpușeanu este un inghurat! - declară cu indignare bătrânul luptător ciubăreștean. Dumnealui se fălește cu titlul de
25 doctohr în dhrept al Facultății din Pahris; dahr eu am dat toate examenele penthru dumnealui și eu i-am schris teza, pe cahre a semnat-o făliră s-o poată măcahr înțelege... Ehram băiat săhrac... buhrsa nu-mi ajungea... mai câștigam gologani phrezentându-mă la examene penthru pui de boiehrri, la Dhrept
30 și la Litehre... Pe câți doctohri și licențiați i-am fabhricat așa!... Să fie phrudenți, că-i am schriși pe toti la catastiful meu...

Ropote de aplauze subliniau fiecare pasagiu din această senzațională destăinuire.

Grandioasa demonstrație inspiră „tribunului” Filipache Dresu metafora lui, rămasă celebră: „Școala și
5 biserica sunt cele două coloane vertebrale, prin care respiră creierul și inima națiunii...”

Imediat după întrunire, mulțimea se încolona și, urmată în trăsurile de frunțașii și doamnele din elită, porni, șerpuind pe o lungime de mai mulți kilometri
10 ai șoselei naționale, spre mănăstirea exilatului.

Tribunul, ca un iscusit regizor de scenă, rămase în urmă, pentru ca apoi, în trăsura domnului Zori, să parcurgă de la un capăt la celălalt al coloanei de pelerini, în picioare, mereu salutând și îmbărbătându-și oastea:
15

- Cetățeni!... Frați creștini! - striga el din toate puterile. Stăpânirea haină o să încerce să ne ațină calea, desigur... cu poliția, cu jandarmii, cu armata... Să nu ne lăsăm! Să opunem baionetelor fanariote piepturile noastre de oțel... virtutea românească! Ura! Să trăiască înalt Prea Sfințitul Teofan, stâlpul bisericii! Ar fi să avem un sentiment de piatră, dacă nu aducem la picioarele sufletului său nobil prinusul evlaviei noastre... Să-i arătăm că turma de credinci-
20 oși e demnă de păstorul ei!...

Când trăsura ajunsese în capul coloanei, tribunul, transpirat, aprins la față și ștergându-și fața și chelia de sudoare, urma, fără să-și dea seama, să declame și să gesticuleze, numai în fața domnului
30 Zori, care, cam jenat, nu-i răspundea decât cu un surâs de îndoială:

- Ai să vezi, mizerabilii au să ne opună forța armată la podul de peste Neagra... Desigur... au și dărmămat podul, vârcolacii... Birjar! Să dai zor cailor, să vedem cum stau lucrurile, să facem pe avangarda de

5 recunoaștere...

Și trăsura dispăru într-un nor de praf din vederea pelerinilor.

„Avangarda”, ajungând la pod, constată că podul rămăsese intact și nu se găsea acolo nicio urmă

10 de forță armată.

Tribunul se zăpăci și lăsă ca trăsura să treacă în trap podul, lovindu-și cu uimire șoldurile:

- Auzi, ce proști sunt!... Ce blegi sunt, frate, și ciocoi ai ăștia!... Nici atâta lucru nu s-au priceput!...

15 Să dea jos podul, să puie măcar un pârlit de jandarm! Ce, să ne cărăm noi până la boaita aia, în arșița și în prăfăria asta?... Stai, birjar! - se învioră el îndată la o „idee genială”. Întoarce îndărăt caii și în galop!...

20 Peste puțin, pelerinii revăzură trăsura tribunului învălătită de praful ridicat de goana cailor.

Tribunul, în picioare, cu pălăria în mână, urla și signaliza comanda:

25 - Fraților!... îndărăt! Ciocoi au dărâmat podurile, au pus strajă, nu lasă trecerea nici înot... Abia am scăpat teferi! Să mergem înapoi în oraș!... Să dăm scărmaneală ticălosului de prefect... puturosului ciocoiăș... care crede că a căzut cu hârzobul din cer, cu zestrea țiganului...

30 în oraș, administrația fu, într-adevăr, silită să opună armata mulțimii înfuriate.

în învălmășeală au căzut mai mulți răniți, iar în toate mahalalele circulau vești fantastice de șiroaie de sânge și de sute și mii de morți tăinuți.

Guvernul, după sugestii înalte, fu silit să bată în retragere.

Semnalul fu dat chiar de interimarul de la Culte, Nitza Vasilescu, care avu o întrevedere nocturnă,

* pe un teren neutru, cu Aurel Crăsneanu.

Astfel fu convenit între „partidele istorice” ca termenul de punerea în mișcare a „rotativei” să fie mai apropiat.

Pe de altă parte, după un pact încheiat cu exilatul din Mitocul Scârnului, o sesiune extraordinară a forului bisericesc printr-un „răsvot” i-a ridicat ceterisirea, înaltul prelat însă se retrase de bună voie pentru odihnă, cu o pensie mai ridicată, pentru serviciile aduse bisericii.

/ s Popa Oaie rămase episcop al Ciubăreștilor.

Linștea caniculară învălui, în sfârșit, toată viața publică din România.

20 Răutu, care stătuse străin de toată vijelia „clericală”, întrucât ambele lagăre îi inspirau deopotrivă de puțină simpatie, se hotărî să folosească vacanța pentru o călătorie în Apus.

Socotea necesar să cunoască, în sfârșit, această „Peste-graniță”, care îi sugera imaginației sale din copilărie icoane de mister și feerie.

25 Simțea și nevoia de a veni în contact personal cu frunțașii vieții publice și intelectuale din marile centre europene.

Se simți, ciudat, ca un vinovat, anunțând Elizei această călătorie.

30 Dar ea, cu calmul și simplitatea ei obișnuită, luă ca un lucru de sine înțeles atât călătoria, cât și ca Răutu s-o facă singur, ea neputând părăsi via, nici să se despartă de copii:

- Dar ai să-mi scrii din când în când câte o carte poștală! N-ai să mă uiți? - întrebă ea, roșindu-se până în vârful urechilor și până în rădăcina părului.

Răutu o îmbrățișa.

Îi fu recunoscător atât pentru devotamentul ei, cât și pentru sentimentul de liniște și de încredere în sine, pe care ea i-l inspira.

Cap. VI

DESCOPERIREA EUROPEI

Din prima clipă după trecerea graniței, Răutu se simțea sub o ciudată tensiune și veșnică așteptare.

5 Foarte emoționat, se întreba dacă e reală panorama ce se desfășura, prin fereastra vagonului, înaintea fostului locuitor al tundrelor și al taigalelor siberiene.

10 Lucrurile cele mai banale îl impresionau ca fenomene ciudate, extraordinare, pline de taine.

Părăsise țara la Predeal, cu vreo trei ceasuri înainte de apusul soarelui, și i se păru tot așa de anormal de a auzi prin gări sunetul graiului românesc și de a vedea aceleași tipuri și aceleași porturi ca dincolo
15 de hotar, cât și a doua zi, după Budapesta, de a nu le mai auzi și de a nu le mai vedea.

Între Budapesta și Viena, Răutu „descoperi Europa”.

20 La dejun, în restaurantul gării din Budapesta, întâlni pe deputatul Grigore¹ Chebap din Iași.

La vederea lui Răutu, „colégul” sări cu bucurie de la masa la care oficia cu solemnitatea cuvenită unui om cu barbete à la Franz Ioseph:

- Ești în trenul acesta?... Cum nu te-am văzut?...
25 în ce vagon ești? - aruncă el pripit întrebările.

¹ In textul de bază, greșit: Gheorghe. Vezi mai departe, (n. ed.)

- Sunt în clasa a doua, de la graniță, - răspunse Răutu.

- Bă-bă-bă-bă! - protestă Chebap cu silabele lui obișnuite, strângându-și buzele în semn de indignare și dispreț. Ce-i cărpănoșenia asta! Plătește diferența pentru clasa întâia și mergem împreună până la Paris! - declară hotărât deputatul din Iași, neîndoindu-se că un bun român nu trece granița decât pentru capitala Franței.

10 - Nu mă duc la Paris, - obiectă Răutu. Deocamdată mă opresc la Viena. Nu face...

- Bă-bă-bă-bă-bă! - își ridică de indignare șervetul cu amândouă manile în sus. Ce să cauți la Viena?... E un târg jidovesc. Un Podul Iloaei ceva mai mare!... Cunoști Parisul?... A!... N-ai fost încă?...
n Aaa!... Hai la Paris, frate! Ți-oi arăta eu toate localurile de petreceri; căci acolo oamenii știu să petreacă! Acolo e adevărata Europă.

Dezolat de îndărătnicia lui Răutu, deputatul ieșean, lăsându-și bagajul în paza însoțitorului, se hotărî să se urce în vagonul lui Răutu. Dar ca nimeni să nu se îndoiască de calitatea lui de călător distins, la fiecare trecere a conductorului, îi atrăgea atenția asupra biletului înfipt după panglica pălăriei, scâlcind frânturi de vorbe nemțești:

- *Ich bin... erste Klasse... aber... hier... mit der Herr...!*

Răutu, cam enervat de această companie, ca să-și stăpânească iritarea, privi pe fereastră.

30 Spre sud, se întindea până la marginea orizontului, ca prelungire firească a *pusztei* ungare, câmpia vastă, întretăiată de fâșiile negre ale arăturilor proaspete și de verdeța nuanțată a diferitelor culturi.

¹ Sunt... clasa I... dar... aici... cu domnul (n. ed.)

Pe Răutu îl impresiona însă mai cu deosebire niște iepuri grași, înșirați la distanțe mici, chiar lângă terasamentul căii ferate. Nu se sinchiseau de huruiala trenului. Cel mult dacă se ridicau pe labele dindărăt și, liniștiți, cu urechile ridicate în sus, priveau curioși spre tren.

- Uite, domnule Chebap! - se întoarse el spre neașteptatul său tovarăș de drum. Vezi, aceasta e Europa!... Și iepurii știu că vânatul e acum oprit...

io - Or fi poate iepuri domesticiți... iepuri de mosc... *Herr!* - se adresă el singurului călător ce mai era în compartiment, un domn bărbos, care, lăsând pe genunchi cartea ce o citise, se delecta vădit la eforturile „Tărtăcuței” de a-și afirma distincțiunea de călător de clasa întâia. *Herr*, - îl interpelă Tărtăcuța - *warum diese... diese... sebenSie... wie... sprechen... frangais*

- *A vous or dres, monsieur!* - răspunse surâzând călătorul.

Domnul Chebap, bucurat, își relua însă aerul grav și solemn și, înainte de toate, se prezentă rostindu-și titlurile, cu conștiința importanței sale: *Gregoire Chebap, avocat a la Cour d'Appel de Iassy, deputé de la Chambre roumaine*, - apoi, cu o mișcare spre „coleg”, îl prezentă și pe dânsul: *monsieur Jean Rautu, professeur de Ciubărești, député de la Chambre roumaine*.

- *Hans Raabe, professeur a l'Universite de Vienne*, - se recomandă cu politeță și străinul.

¹ Domnule, de ce acești... acești... vedeți... cum... vorbiți... franțuzește? (n. ed.)

² La ordinele dumneavoastră, domnule! (n. ed.)

³ Grigore Chebap, avocat la curtea de Apel din Iași, deputat în Camera Română [...] domnul Ion Răutu, profesor din Ciubărești, deputat în Camera Română, (n. ed.)

⁴ Hans Raabe, profesor la Universitatea din Viena. (n. ed.)

Conversația foarte vie porni de la iepurii din șesul dunărean, spre a aluneca îndată asupra problemelor politice și sociale.

- Ați observat, - își desfășură un adevărat curs
5 profesorul vienez - ați observat un fapt în adevăr
caracteristic pentru Monarhia Habsburgică. E un
stat stăpânit de funcționari, „*Beamteri*”, foarte con-
științioși și meticuloși, care au elaborat pentru toate
10 le impună populațiunii... Iepurii au deplină siguranță,
pentru... distracțiile magnaților, iar țărani
trebuie să se resemneze față de stricăciunile suferite
pe ogoarele lor... Și așa în toate chestiunile. Avem
minunate regulamente pentru întreținerea șoselelor
n sau curățitul străzilor, dar douăzeci de naționalități
trăiesc în dușmănie veșnică și, cu prilejul deschide-
rii celei mai modeste școli, trebuie adesea să duci
aproape un război civil pentru limba de predare sau
pentru atribuțiile de control sau de administrație
20 asupra ei. În administrație, în justiție, în armată, ace-
eași luptă pentru preșanța sau dozarea în întrebui-
nțarea diferitelor limbi...

- Dar problema socială? - întrebă Răutu - pro-
25 blema care ridică peste tot proletariatul, pe temeiul lup-
tei de clasă, fără să țină seamă de îngrădiri naționale?

- O! social-democrația noastră! - exclamă Hans
Raabe cu melancolie. Trebuie să știți că eu însumi
sunt membru al Partidului Social-Democrat. Nu vă
puteți închipui în ce situație paradoxală ne zbatem.
30 Ce atitudine trebuie să ia social-democrația față de re-
vendicările naționale cele mai justificate? Echivocul
e cu atât mai primejdios, încât Habsburgul, adesea,
spre a lovi în burghezia recalitrantă a diferitelor gru-
puri etnice, sprijină mișcările muncitorești...

- Dar există o problemă care poate uni muncito-
rimea din imperiul dumneavoastră, fără deosebire
de naționalitate, - interveni Răutu. Revendicările
muncitorimii vor fi veșnic în primejdie de a fi stri-
5 vite de un val de reacție mondială, pornit din Rusia.
Nu se poate visa, după credința mea, revoluția soci-
ală câtă vreme va rămâne intact acest izvor de reac-
ție mondială - Rusia țaristă.

- Revoluția socială? - întrebă cu tristeță Hans
10 Raabe. Muncitorimea noastră îndeobște luptă să câș-
tige un crăițar pe zi mai mult sau să scurteze cu un
sfert de oră ziua de muncă. Revoluția socială este nu-
mai o formulă de retorică la întruniri publice...

Profesorul austriac surâse cam jenat. Situația fu
15 salvată de „Tărtăcuța”, pe care, vădit, îl plictisea su-
biectul conversației:

- Mă rog, - interveni el cu o mișcare din sprân-
cene și din buze, cele mai expresive din rezervele lui
de gesturi solemne - mă rog, dar moartea miste-
20 rioasă a Kronprințului Rudolf n-a zdruncinat dinas-
ția Habsburgilor?... Nu cunoașteți încă împrejurările
și cauzele acestei catastrofe?...

Conversația deviind spre *mabalagisme* istorice,
25 coborî diapazonul discuțiilor și scurtă plăcut că-
lătoria până la Viena.

Răutu descinse la un vechi hotel din *Graben*,
care-i plăcu cu aerul lui patriarhal, deși era lipsit de
confortul modern.

După obiceiul lui constant în orașele vizitate
30 pentru prima oară, luă o trăsură *Zweispänner* și
rugă pe birjar să-1 ducă cum crede pe la toate
Denkwürdigkeiten.

¹ *Zweispänner* (germ.) - trăsură, birjă cu doi cai (n. ed.)

² *Denkwürdigkeiten* (germ.) - lucrurile demne de văzut (n. ed.)

Birjarul făcu înconjurul *Ringului*, cu perspectivele lui pitorești, oprindu-se la toate grandioasele clădiri ce-l împodobesc. Apoi, de la Parcul orașenesc până la *Turkenschanz*, prin cartierul elegant, înecat în flori și verdeață al *Cottage-u\ui* - trecu negreșit și prin curtea *Hofburgului* -, ajunse și la Schonbrunn, cutreierând superbul parc imperial.

10 Horbota imaculată a norilor albi, îmbrobodind azurul palid al cerului, accentua cochetăria veselei capitale prin rotirea de lumini și umbre, împrăștiată de surâsul soarelui, care când țâșnea prin rupturile lor, în raze tremurate, asupra pietrelor înnegrite de vremuri, când aurea contururile elegante ale edificiilor moderne, când profila pe bolta cristalină siluetele aeriene ale catedralelor medievale, când scânteia
15 în verdeața pomilor sau în simfonia de culori a florilor din parcuri și grădini.

Dar pe Răutu - după săgeata mistică a Sfântului Ștefan - îl reținu mai cu seamă o modestă clădire
20 dintr-o veche stradă, în care fusese sădit prin aceste meleaguri, aproape cu un mileniu în urmă, primul gemene al mândrei Universități.

înțelese cuvântul lui Metternich, că în suburbia răsăriteană a Vienei se află hotarul Asiei...

25 Roiuri de gânduri îl cuprindeau, privind căsuța afumată din Schottengasse sau turnul ajurat al străvechii catedrale, simbolurile luminii ce de veacuri radia din Apus spre haosul și întunericul Răsăritului...

Dar mai impresionanți decât toate erau oamenii
JO înșiși, jovialitatea și bonomia populațiunii. Grupurile din stradă, masele de trecători vădeau atâta voce bună și atâta echilibru sufleteș!

Toată Viena parcă dansa și cânta.

Când Răutu ceruse o informație primului cetățean întâlnit, acela parcă se și bucură că i se dă prilejul de a face un serviciu, îl petrecu până la un colț al
5 străzii - și încă multă vreme îl urmări cu privirea.

Cu vreo trei sferturi de veac în urmă, aceeași impresie făcuse asupra marelui boier Constantin Golescu „liniștita viețuire a vienezilor, căci acolo
10 cea dintâi grijă și datorie aceasta este - a nu aduce altuia cătuși de puțină supărare”.

Boierul muntean mereu revine la „obșteasca viețuire, veselă și fericită” din capitala Habsburgilor.

Răutu își aduse aminte că aici e și cel mai muzical centru al Europei.

/ 5 Cercetând afișele, află că, în acea seară chiar, se dădea la Opera Imperială *Rheingold*¹. Nu asistase încă la nicio operă de Wagner și se grăbi să-și ia un stal.

Prevenit de portarul hotelului, se instala în fotoliul lui cu zece minute înainte de ora fixată, când
20 ușile urmau să fie închise și nimeni nu mai putea nici să intre, nici să părăsească sala, până la sfârșitul dramei muzicale, neîmpărțită în acte.

Pe Răutu îl uimi tăcerea religioasă în care se cufundă sala de la primele tacturi ale orchestrei. Alături
25 de el, un tânăr ofițer de cavalerie, cu o mustăcioară subțire și cu obrazul parcă fardat, urmărea cu încordare uvertura, cu o partitură în mână...

Spectacolul era feeric, dar Răutu se simți grozav de oprimat: muzica îi făcea impresia unui amestec
30 de sunete discordante, unui zgomot insipid, huruieii lipsite de orice înțeles.

¹ *Rheingold* (gem.) - *Aurul Rinului* (n. ed.)

Nu era atât de prezumțios, ca să se erijeze în judecător și să ia o atitudine negativă față de această mulțime care asculta cu atâta pietate.

Constată mortificat o enormă lacună în cultura
5 lui, greu de umplut la vrâsta de peste treizeci de ani.

După trei ceasuri de mortală plictiseală, putu, în sfârșit, ieși, umilit și deprimat.

Urcând Kärtnerstrasse spre Graben, această stranie figură detona tragicomic cu atmosfera Vienei
10 nocturne:

Un om mic de statură, slăbuț, într-o redingotă lungă, cu un înalt guler alb, asupra căruia cădea o barbă stufoasă, prelungind parcă încă ovalul subțiat de sub pălăria de fetru rigid - „demi-jobin”.

15 Scufundat în gândurile lui, melancolic și distrat, Răutu nu-și prea dădea seama ce se petrecea în jurul lui. Și deodată dădu peste un grup de tineri, în mijlocul căruia înaintau doi drăcușori blonzi cu ochi albaștri.

20 - *Ach, Gott Allmächtigster!* - se opri o fetiță durdulie, apucându-se de picior. - *Erwachen Sie... Herr Pastor!*... Și, cu o ușoară lovitură apăsându-i pălăria pe ochi, în triluri de râs, blonda făptură, cu grupul ei, porniră fredonând în pas cadențat spre Ring...

25 Răutu știa de la Hans Raabe că, pentru a doua zi, duminică, se organiza o mare manifestație muncitorească, spre a cere reducerea orelor de muncă.

După ziare, se aștepta o grandioasă mobilizare a muncitorimii austriace, cu delegațiuni din toate cen-
30 trele industriale.

' Ah, Doamne Dumnezeule! [...] Treziți-vă, domnule pastor!
(n. ed.)

Erau înțeleși cu Raabe să se întâlnească în fața Parlamentului, spre a lua parte la procesiune, - profesorul făgăduind și să-1 prezinte frunțașilor din partid.

Răutu însă, obosit și enervat, după o noapte agi-
5 tată, întârzie la locul de întâlnire.

Procesiunea pornise de mult, dar Răutu putu încă asista mai bine de o oră la marșul muncitorilor încolonați câte patru în șir, sub conducerea delegaților speciali, cu o bandă roșie la brațul stâng.

10 Deodată, se auzi interplat în rusește, cu un accent polonez și un timbru al vocii familiar:

- Vania Răutu!... Dumneata ești?...

în fața lui stătea Boleslaw Stadnicki, de care se des-
părțise cu vro șase ani în urmă, la Minusinsk pe malu-
15 rile Ieniseului, în apropiere de granița Mongoliei.

Era puțin schimbat. Tot așa de tânăr, frumușel, rotund și rumăn la față, cu cărarea impecabil tăiată în părul blond închis, tot așa elegant și corect îmbrăcat, **spălatei** și curățel, parcă abia scos din cutiuță. Nu-
20 mai că mustața îi devenise ceva mai groasă.

- Ce faci, pane Boleslaw? - se bucură Răutu scuturându-i mâna. Stai la Viena? îmi pare foarte bine!

- Stau la Cracovia. Dar am venit aici ca reprezentant al Partidului Socialist Polonez din Rusia și
25 al fracțiunii poloneze a Partidului Social-Democrat din Galiția...

- Fracțiunea *poloneză* a partidului social democrat *austriac* f - îl întrebă mirat Răutu. Și partidul social *polonez* din *Rusia*? Și dumneata, internaționalist
30 feroce, care la Serghinsk nici nu voiai să auzi de probleme naționale?

Stadnicki se arătă cam jenat de această evocare a trecutului, relativ atât de recent, și îngăimă, îndreptându-și cu gestu-i obișnuit cravata:

- Partidul proletariatului din Polonia rusească a fost distrus și n-a mai putut renaște. Am ajuns la convingerea - și chiar Pilsudski - că muncitorimea din Polonia rusească nu poate ajunge la niciun rezultat până la emanciparea națională... Administrația austriacă e foarte tolerantă și nu ne face nicio dificultate... în Cracovia avem intenția... -adică Pilsudski are intenția, comitetul fiind de acord, - să creăm, în vederea inevitabilului război cu Rusia, o trupă revoluționară din dezertorii polonezi din armata rusească.

în Prater erau ridicate vro douăzeci de tribune prin tot parcul.

O mulțime compactă de peste douăzeci de mii de oameni se grămădea mai cu seamă unde vorbeau oratorii mai populari.

Sentimentele lui Răutu se dedublau. Pe de-o parte, îl impresionă această adevărată oaste muncitorească. Pe de altă parte, îl mira nebulozitatea ideologiei care răsărea din cuvântările șefilor.

După o reverență de politeță la adresa lui Karl Marx și Friedrich Engels, ca și după câteva exordii „revoluționare”, cu atât mai puțin precise cu cât erau mai bombastice, totul se reducea la chestiuni de organizație sau la interesele profesionale curente ale diferitelor ramuri de muncitori.

Răutu găsi aici și pe Hans Raabe.

Frunțașii cărora fusese recomandat, foarte binevoitori, îi oferiră o halbă de bere la masa lor - *Stammtisch*¹ al șefilor.

¹ *Stammtisch* (germ.) - masă a obișnuiților (într-un restaurant etc.) (n. ed.).

îl interesa mai cu deosebire deputatul Rhein, autorul unui plan ingenios de reconstituire federativă a împărăției Habsburgice, pe temeiul autonomiilor *personale* ale diferitelor naționalități.

5 Rhein îi vorbi cu multă simpatie de un alt plan de federalizare a Imperiului, datorit unui român din Banat, dr. Octavian Petrovici, dar, în deosebire de al lui, pe bază *teritorială*, nu personală. Se întinse apoi în planuri de combinare a acestor două concepții federaliste.

10 Îndeobște, cu acest prilej, Răutu putu constata, mai cu seamă la șefii de origine germană, un fel de patriotism habsburgian.

Muzeele vieneze puteau numai întări admirația pentru acest vechi focar de cultură.

Din secția preistorică, se putea constata cât de veche e așezarea omenească, aici, la poalele lui Wienerwald, - care începe cu primele vestigii ale culturii paleolitice.

20 Muzeul de pictură, unde păși pe urmele boierului Golescu, aruncă puțină lumină tremurătoare în trudnica cărare a destinului omenească.

în fața portretelor de Velasquez, multe ceasuri a stat zguduită odrasla Răuteștilor din Năpădeni, de pe malul Nistrului, străini de veacuri acestui proces suprabio logic.

Pânzele înviate de geniu îi spuneau mai mult decât i-ar spune bibliotecile despre resorturile tainice, care duc la decădere împărățiile sau la înălțare popoarele.

30 Mai ales îl fascinasă portretul lui Filip al IV-lea. Numai un cap - un oval palid, cu reflexe sidefii, prelungit în jos! Dar ce suflet turbure, ce vizuină de

patimi, de vicii, de slăbiciune și bestialitate trădau acești ochi șterși și aceste trăsături supte!

Toată galeria Infantelor ar putea ilustra un tratat special asupra degenerescenței și a nevrozelor.

Vezi întrupate în aceste figuri acele forțe întunecate, care pun stavilă cursului natural al istoriei mondiale.

Cap. VII

GENOSSE¹ PRUDENS

Primblarea de rigoare prin străzile Berlinului în-vedera pentru Răutu deosebirea dintre Viena și încruntata cetate a Hohenzollernilor.

Chiar aspectul exterior al străzilor era sugestiv.

Cercul capricios al Ringului, tăiat de-a lungul fostului zid medieval al capitalei Habsburgilor, cu clădirile lui, în care creațiunile moderne se perindau cu rămășițele ruginite ale altor veacuri, - până la temeliiile palatului lui Marc Aurel și până la bisericile crescute din templele romane; deschizături surprinzătoare asupra ulicioarelor întortocheate, care și-au păstrat până și parfumul lor milenar; cursul majestos al Dunării; împrejurimile pitorești, care dau puțința vienezului, într-o primblare de un sfert de oră, să se găsească în mijlocul unei păduri seculare, iar într-o jumătate de oră, la poalele munților înalți, ale căror piscuri îi pot deschide orizontul larg asupra întregului Wienerwald, de care s-au zdrobit atâtea valuri de năvăliri barbare.

Din cea mai superficială explorare a Vienei, simți că acest focar de viață s-a născut și a crescut spontan, ca un fenomen al naturii.

¹ *Genosse* (germ.) - tovarăș (n. ed.)

Berlinul, dimpotrivă, de la prima vedere se afirmă ca o orgolioasă și îndărătnică creațiune a voinții omenesti.

5 Străzi drepte și largi se întretaie în unghi drept, împărțind orașul în pătrate regulate; *Unter den Linden*, parcă anume creată pentru parăzi militare; *Tiergartenul* cu acea *Siegesallee* - glorificarea forței brutale pare a-și împrăștia în toate răspântiile capitalei statuiele de războinici -, din care parcă roiesc
io peste tot coloanele în marș, sfidând cerul cu coifurile lor ascuțite în vârfuri de lance.

Chiar și cârdușii de *rațe sălbatice*, cultivate în libertate în Spree, la doi pași de *Unter den Linden* și Palatul Imperial, se armonizează ciudat cu aspectul
15 războiniceii capitale!...

Circulând însă prin muzeele berlineze, Răutu putu face o interesantă observație - cât de bogat e reprezentată aici arta modernă franceză!

20 Peste tot, se impuneau în evidență pânzele frumoase de Millet, Renoir, Claude Monet și Eduard Manet, Sisley, Courbet, Fantin Latour, Edgar Degas, Daubigny, Paul Cezanne, Daumier, Camille Pissarro, - fără să mai vorbim de *dii minore*...

In secția de sculptură, locul de cinste e dat lui
25 Rodin.

Omagiu involuntar adus marelui învins ?...

Răutu fu fericit să descopere la Berlin și pe un vechi prieten din Chișinău, fiul menajerei din „comuna” de la bariera Buicanilor, Isaac Blumberg.

30 După vicisitudini nemaipomenite, el reuși, în sfârșit, să-și creeze o situație în Germania, ca publicist

' *Dii minore* (lat.) - zeii mai mici, mai puțin importanți (n. ed.)

și agitator, sub pseudonimul de *Prudens*, semnificativ și pentru evoluția ideologică pe care o parcursese.

Postul „comunard” din Chișinău, „narodovolet” și terorist înfocat, trecuse după despărțirea de Răutu s în Siberia Orientală la social-democratism, sub înrâurirea lui Vasile Vasilevici Vasilev.

Acum, Răutu îl găsi ca protagonist al marxismului german de dreapta.

Însuși exteriorul lui nu s-a schimbat mai puțin.

io Cu greu se putea descoperi în acest domn spălat și pieptănat, îmbrăcat cu eleganță căutată, de la ghetă de lac până la un *jobin* bine lustruit, pe puiul dezmațat al Sarei Blumberg sau pe „siberianul” tipic, cu ciubotele de iuft și bluza cu guler strâmb.

15 - Frate Isaac! - exclamă Răutu la intrarea în camera lui din Charlottenburg, confortabil și cu gust mobilată. Ești un adevărat Ahasver! Chișinău, Mezeni, Minusinsk și acuma te găesc pe malurile germanicului Spree!...

20 Blumberg, surprins și foarte bucurat, o clipă apăru ca vechiul comunard de la bariera Buiucanilor.

După primele expansiuni prietenești, își reluă aerul de „civilizat” și, așezat în fotoliu, cu o havană aprinsă, răspunse la interpelările lui Răutu:

25 - Da, dragă Vania! - aruncă el în aer o coloană de fum aromatic și, împrăștiind-o cu câteva gesturi, urmă cu melancolie: Nici nu știi cum mi se potrivește porecla de jidov rătăcitor. Am fost la Jitomir în timpul ultimului pogrom, la bunicii mei. Au fost

30 uciși amândoi bătrânii în fața mea. Am văzut femei spintecate, fetițe fragede pângărite și sfâșiate, copii cu capetele fărâmate... Roza, soră-mea, - o cunoști - abia a putut scăpa fugind noaptea numai în cămașă pe câmp, unde a rătăcit mai multe zile...

După câteva clipe de tăcere, în care căuta să-și ascundă emoțiunea, împrăștiind cu același gest masșinal fumul de țigară, reluă:

- De atunci mă simt rupt de orice legătură cu pământul, ca acele buruiene numite de moldovenii din Basarabia pârpalac, care, toamna, smulse din rădăcină, sunt mânite de vânturi. Eu, ca și tot neamul meu, nu mai am patrie, nu mai am odihnă. Pentru tine, pentru ruși, distrugerea țarismului poate însemna progresul patriei, un pas de apropiere pentru realizarea unor forme sociale superioare. Pentru noi, e pur și simplu o chestie de apărare a însăși ființii noastre, a dreptului nostru la viață, care justifică toate mijloacele de luptă... Iată pentru ce mă vezi în ipostaza de cuminte social-democrat german.

- Te înțeleg, dragă Isaac! - abia își putu stăpâni emoțiunea Răutu, aducându-și cu gestul lui reflex degetul spre tâmplă - înțeleg. Dar tocmai pentru aceasta, ce poate servi mai bine cauza voastră decât lupta pentru acele forme sociale superioare ?

- Dar sunt silit să lupt între nemți și cu nemți...

- Și ? - îl apucă de mână Răutu. Și între nemți sunt fel de fel de oameni, diferite curente, din câte am putut constata.

- Ha-ha-ha-ha! Să nu te înșele aparențele. Un intelectual german, de orice obârșie ar fi, privește lumea la fel. Un umorist englez povestește o nostimă anecdotă în această privință. La un concurs internațional - pentru cea mai bună lucrare asupra elefanților -, un englez prezintă o mică plachetă, lüks editată, bogat ilustrată cu fotografii autentice, sub titlul: *The Elephant: How I shot my first*!, adică „Cum am împușcat pe primul meu elefant!"; francezul aduce, sub o obișnuită copertă galbenă, un

volum de 300 de pagini: *L'elephant et ses amours*¹; irlandezul apare cu un pamflet înflăcărat și melodramatic : *L'elephant et la question irlandaise*; iar contribuția neamțului constituie un imens tratat de douăsprezece volume, intitulat: *Der Elephant wie er ist und wie er sein soll*², - pentru a dovedi că nu poate fi o mai bună întrebuintare pentru elefant decât ca o vită de abator - pentru *beefsteak*!...

- Și care este morala povestii ? - întrebă râzând Răutu.

- Foarte simplă! - răspunse cu gravitate Blumberg, luând înfățișarea lui *Prudens*. Muncitorul neamț ascultă cu multă atențiune disertațiunile asupra relelor sociale de azi și asupra societății viitoare - *Der Elephant wie er ist und wie er sein soll* -, dar nu-1 interesează decât *beefsteakul* pe care-1 poate avea *astăzi* și votează cu tenacitate pentru acei care-1 ajută să-și mărească porția. Tactica social-democrației germane a fost foarte fericită, din acest punct de vedere. Dovada: milioane de voturi cu sute de mandate în Reichstag și mai multe milioane în sindicatele socialiste.

- Dar atunci ? - întrebă dezolat Răutu. Ce folos găsești tu într-asta.

- Dacă pot convinge muncitorimea germană că *beefsteakul* ei e amenințat de Țarul tuturor Rusiilor, aș ajunge, la urma urmelor, la același rezultat pe care îl dorești și tu. De altfel, astă-seară avem o întrunire de cartier, la care o să iau parte și eu și unde te pot prezenta câtorva corifei.

¹ *Elefantul și iubirile sale* (n. ed.)

² *Elefantul și chestiune irlandeză* (n. ed.)

³ *Elefantul cum este și cum ar trebui să fie* (n. ed.)

După un dejun luat împreună cu Isaac Blumberg, Răutu se hotărî să-1 viziteze și pe Miron Osmanii, care stătea tot în Charlottenburg, deși, înainte de plecarea lui din țară, raporturile lor se cam răciseră.

5 îl găsi în dispozițiuni cam agresive, ceea ce totdeauna însemna că sacul cu grăunțe se apropia de fund. Pe vremea când coana Elena, gentilă și afabilă ca întotdeauna, servea ceaiul, Osmanii ataca cu vehemență pe un tânăr doctorand român din Berlin,
io care își consacrase teza de doctorat operelor sale.

- Vine la mine, frate, un mucos lung ca o girafă și subțire ca un limbric, se încolăcește în salutări, recomandându-se:

15 - Păuleanu... Pompeiu Păuleanu din Fălticeni... doctorand la Facultatea de Filosofie din Berlin.

Se răsuțește ca o hienă în fața cadavrului, cu o broșură în mână, și cască râtul ca un crocodil:

20 - Onorate maestre! - se schimonosește aci Osmanii cu o voce nazală, presupusă ca o imitațiune a glasului doctorandului. Onorate maestre! îndrăznesc să vă ofer teza mea, cu o umilă dedicație...

Aici, autorul omagiat sare în sus de furie:

25 - Auzi, domnule, m-a făcut măgarul de răs în fața Europei. Nici nu-ți poți închipui ce năzbâtii a născocit pe seama mea, - bestia cretinizată! Am prietenii și la Universitate. Ce bou, domnule!

30 Răutu nu se putea ținea de răs, închipuindu-și cum o fi plecat de la „onoratul maestru” sârmanul monstru combinat dintr-o inimaginabilă încrucișare de girafă, limbric, măgar hienă, crocodil, bou, - totul amalgamat într-o „bestie cretinizată”.

Răutu, cunoscând pasiunea lui Osmanii pentru muzica wagneriană, îi povesti jalnicul incident de la Opera din Viena, cu *Rbeingold*.

Poetul se îmblânzi îndată, mulțumit că-și poate afirma superioritatea.

După ce își reluă locul, începu, frecându-și cu gestu-i obișnuit bărbia pătrată:

5 - Ei, dragă Ionică, pe Wagner nu-1 poate prinde orișicine, ca siropurile italiene. Se cere și inteligență, multă gândire, dar și cultură, studii serioase și nu numai muzicale. A!... și pentru dumneata îndeosebi, *Nibelungii* reprezintă un mare interes. E acolo o
io adâncă concepție revoluționară; un protest împotriva capitalismului și împotriva robirii muncii. Ce sunt Karl Marx și Friedrich Engels ai dumitale în comparație!... Apropos, dacă-ți place marmelada italiană, mâne e ultima reprezentație a lui Caruso la
15 Operă. Se cântă *Rigoletto*. Eu nu mă duc, că m-apucă totdeauna pânticăraia când le-aud scâncetele. Dar grăbește-te, că n-ai să găsești loc. Stai, am să-ți procur eu un loc! Am oarecari legături. Altfel, n-ai să străbați. Are să fie o năvală nebună, că vine și Kaiserul.
20 La ce hotel stai?

Seara, Răutu fu introdus de *Genosse Prudens* în sala de întrunire social-democrată și așezat la un loc bun, în apropierea tribunei. Asistența nu avea aspectul pe care-1 credea inevitabil la o mulțime de
25 muncitori. Domni într-o ținută ireproșabilă, mulți chiar în redingote foarte respectabile și cu jobene lustruite, matrone și tinere femei care, întâlnite în stradă, puteau ușor fi luate drept venerabile doamne din „societate”.

30 într-o sală în care sute de „muncitori” erau siliți să stea în picioare din lipsă de loc, abia dacă se auzea un murmur, ca la teatru înainte de ridicarea cortinei.

Oratorii, de cele mai multe ori, nu ocupau tribuna mai mult de zece-cincisprezece minute și se mențineau în cercul strâns al chestiunii de la ordinea zilei: dacă sindicatele trebuie să fie subordonate, coordonate sau cu desăvârșire independente față de partid.

Argumentele erau foarte utilitariste, pur practice, pentru a răspunde la o singură întrebare: ce e *mai avantajos pentru muncitori*.

După întrunire, Răutu fu invitat de tovarășul Prudens la o berărie din *Tiergarten*, făgăduind să-1 introducă în cercurile fruntașilor socialiști din Berlin.

La masă, cu o enormă halbă de bere înaintea lui, așezat lângă tovarășul Wilhelm Breslauer, un vechi jurnalist și deputat în Reichstag, cu multă autoritate în partid, Răutu încercă cu timiditate să pună chestiunea care mereu îl preocupa de când venise în contact cu socialiștii din Apus:

- Dar țărănimea ? - îndrăzni el să-1 întrebe pe vecinul său. Ea reprezintă o masă, și o masă de *muncitori*, încă foarte puternică, chiar în Germania. Ce faceți cu ei ? Pentru ce îi aruncați în lagărul inamic ?... Ce perspective poate avea socialismul în țările agricole, înapoiate economiceste și aproape fără industrie ? Iată, la noi în România...

- *O! Das wird sich schon ordnen!* — strecură printre dinți olimpiantul deputat al Reichstagului, vădit voind să pună capăt unei conversații ce nu-1 interesa. De altfel, am aflat că socialiștii dumneavoastră au și trecut cu arme și bagaje la un partid burghez. Și... în fond, bine au făcut... he-he-he! îi înțeleg pe sârmanii...

Răutu înțelese că discuția e inoportună...

O, asta se va aranja/se va reglementa (germ.)(n. ed.)

Dimineața, la ușa odăii sale de la Hotel Central bătu Miron Osmanii.

- Iată! - abia pășind peste prag începu el să vorbească enervat. Iată biletul; abia am căpătat ca pe-o pomană un loc în picioare, sus la galerie, și încă mi-au luat zece prețuri, m-au jupuit de viu... Așa-i vita omenească peste tot. La Spree, ca și pe malul Dâmboviței.

Aruncându-și pălăria pe masă, îl apucă pe Răutu de umeri:

- Frate Ionică, ești băiat deștept și cu suflet, n-am nevoie să-ți vorbesc multe, mă înțelegeți... Ascultă... M-am gândit să scot o ediție complectă a poeziilor și a schițelor mele... Dar ce editor ar fi atât de nebun sau atât de generos să arunce bani pe gârlă, pentru niște cărți pe care nimeni nu le citește în prăpădita aceea de țară, patria dumitale ?... Ai putea vorbi cu cineva la Academie ?... Ai ajuns om mare acum...

Răutu se simți tulburat de ceea ce respira de sub acest apel umil:

- Nu sunt tocmai prieten cu Jean Lascaride, - îngăimă el. Cred însă că poate face ceva... Are un cumnat la Academie. Am să-i vorbesc neapărat...

Osmanii se înveseli îndată.

- Știi, frate, și eu am să vin în țară, la toamnă. Să-mi telegrafiezi, ca să ne întâlnim la Viena. Vom petrece minunat... Ei, dacă mai stai, să ne mai vedem aici. Astăzi sunt cam prins, dar am să-ți arăt împrejurimi frumoase. De altfel, astă-seară ești la Operă. Îți urez petrecere bună! - și începu să cânte, schimonosindu-se în falset: „*La donna e mobile...*”

Cap. VIII

GENERALISIMUL REVOLUȚIEI
MONDIALE

Isaac Blumberg îl hotărăște pe Răutu să-și schimbe întrucâtva planul călătoriei.

Află de la dânsul că la Geneva se găsește un important centru al emigrației rusești, - între alții, și vechii săi tovarăși din „secretul” Tobolskului, Serghei Alexandrovici Jaba și Mihail Suhanov, apoi însuși „mahometul” neomarxismului, Artamon Danilov cu tovarășa Minscaia.

- Pe Dalai-Lama nu cred că ai să-1 poți vedea, - declară cu oarecare iritație Blumberg. Deși a rămas aproape singur, cu Mihail Suhanov și schiloada lui de Minscaia, e convins, mai mult ca oricând, de chemarea lui providențială de a regenera omenirea, în calitate de feldmareșal al revoluției mondiale. Deocamdată, s-a certat cu toată lumea și scoate o fițuică pe care n-o citește nimeni, afară doar de Minscaia, și în care împrășcă cu invectivele cele mai violente și triviale pe toate căpeteniile revoluției noastre, din trecut, prezent și viitor.

În nădejdea de a se putea orienta mai bine în acest familiar mediu de revoluționari intransigenți, atât despre ce se petrece în Rusia, cât și despre situația generală a mișcării socialiste din Apus, Răutu preferă,

înainte de toate, să petreacă câtăva vreme în mijlocul lor, în cetatea calvinismului.

Porni îndată, dar înapoi cu un „Bummelzug” și în clasa a treia: e contactul cel mai lesnicios cu „poporul”.

Tipul călătorilor, înfățișarea lor exterioară, accentul, tonul conversațiilor variau în gradațiuni nefârșite din regiune în regiune - de la prusacul rigid și rezervat, cu fondul brutal sub stăpânirea de sine, până la voiosul și blajinul bavarez.

Îl impresiona totuși unanimitatea manifestărilor.

Ori de câte ori Răutu lega o conversație, fie cu vreun muncitor, cu un mic negustor dintr-o văgăună provincială, cu un intelectual încă neparvenit, chiar cu o solidă mamă de familie, îi găsea familiarizați cu lozincile social-democrației și, dacă nu direct membri ai partidului sau simpatizanți, cel puțin *resemnați*, crezând în triumful inevitabil al socialismului.

Îl miră mai cu deosebire un bătrân, ras cu îngrijire, nedespărțit de o lungă pipă, care impesta în treg vagonul.

Era un mic funcționar, mare patriot și admirator al Kaiserului, care, în același timp, jura în numele prințului Bismark, ce-și sfârșea zilele la *Friedrichsrube*.

Dar când Răutu începu discuția cu un grup de muncitori asupra perspectivelor revoluției sociale, observă uimit că, la optimismul acestora, care își afirmă convingerea că zilele regimului capitalist sunt numărâte, bătrânul funcționar, pufăind tăcut din pipă, se arăta totuși împărtășind această credință, clipind cu simpatie din ochi și dând aprobativ din cap.

¹ *Bummelzug* (germ.) - tren local, care circulă cu viteză mică (n. ed.)

Mai mult decât din conversațiile cu șefii și din întruniri publice sau din manifestațiile de stradă ale muncitorilor, Răutu simți, în această călătorie, că forțe elementare ridică un val irezistibil al istoriei mondiale.

5 In drum spre Friedrichshafen, pe țărmul Lacului Constanța, la hotarul Elveției, un mic și insignifiant episod se încrusta în memoria călătorului nostru.

Având să petreacă o noapte în tren, obosit, își luă un bilet de clasa a doua și, cu voluptate, se întinse pe canapea.

10 Frământat de gânduri, câtăva vreme nu putu adormi și-și rumega impresiile.

La intrarea conductorului, își întinse biletul cu un gest obosit, cu ochii pe jumătate închiși sub lumina bruscă a felinarului său.

Conductorul se uită la picioarele călătorului, îl privi în față și, fără un cuvânt, dispăru în coridor.

Abia ațipise când simți că cineva îi ridică picioarele. Tresări și porni să se scoale.

20 Era conductorul care încerca binișor să-i așteme un jurnal sub picioare.

- Nu-i nimic! - îi șopti el. Dormi în pace! Dar să nu vadă controlorul, că-i prusac! - îi clipi el șiret din ochi cu un „noapte bună!”

25 Răutu adormi cuprins de grațitudine și de voie bună, cu viziunea acestei fețe rotunde și blajine, prinse în cercul luminii de felinar.

Din scrisoarea lui Ion Răutu către Elisa Orleanu:
Geneva, Hotel Cornarvin, iulie 189...

30 ... Suhanov și Serghei Alexandro vicii Jaba, în sfârșit, m-au lăsat singur.

Sunt istovit.

Nu oboseala fizică mă apasă. Dar mă cuprinde o tristeță stranie, o teamă nedeslușită, aproape o deznădejde.

5 Caut să-mi dau seama de procesul subconștient care m-a aruncat în această stare sufletească.

Pe nesimțite, treptat, în traversarea Elveției, sub mulțumirea și bucuria care o resimțeam aproape la fiecare cotitură a trenului și la fiecare popas prin capitalele și orașelele diferitelor cantoane, dedesubt, din întunecimi insondabile, parcă se ridică și se furiașă tâlhărește o ceață, ce se condensa tot mai mult într-un nor dușmănos și amenințător.

îmi aduc aminte de dimineața zilei când mă îmbarcasem la Friedrichshafen pe vapoarașul cochet și alb, măturat și spălat cu îngrijire, care pornise vesel spre țărmul elvețian la Romanshorn.

Undele verzi ale lacului se încrețeau sub soarele care aducea mângâierea sa caldă în aerul răcoros.

20 Pe punte se formase îndată un cor de tineri, pe care l-ar putea invidia și sălile noastre de concert.

Coroana munților luminoși parcă mă saluta cu prietenie. Acest ceas și jumătate pe vapoarașul Lacului Constanța îmi făcuse impresia unei plutiri pe „alt tărâm”, în Edenul fericiților.

La Romanshorn, aproape mă tulbură de mulțumire salutul neașteptat al vameșului - un om scurt, cu toată talia lui lungă, cu fața rotundă și pânțelele tot așa de rotund, care pornea parcă imediat de la gleznă:

- Bine ați venit!...

Când pusese în fața lui geamandanașul meu și m-apucam să-l deschid, mă privi drept în față și cu un surâs larg apăsa în jos capacul cu exclamația:

- O, desigur că n-ai dantele și mătăsuri... în regulă!... Făcu un semn cu creta pe învelitoarea geamandanului: - Ha-ha-ha!... Petrecere bună!...

Acest incident fu începutul unei serii de mici detalii înregistrate în cursul peregrinărilor mele prin Elveția, prea neînsemnate fiecare în parte, dar care, acumulându-se, mă turburau tot mai mult.

La plecarea din Ztirich, de pildă, apărui în fața vagonului meu de clasa treia o femeie, de mână cu un băiețuș de vreo trei patru ani:

- Pleacă cineva dintre dumneavoastră până la Berna?

Călătorii se uitară unul la altul, nu se găsi însă nimeni care să fi fost plecat la această destinație.

- Eu mă duc numai până la Olten, - spuse un domn încă tânăr, îmbrăcat într-un costum din *nankin*, aproape elegant.

- Și eu la Soloturn, - interveni o doamnă matură, după îmbrăcăminte și înfățișare, o mică burgheză din cine știe ce vizuină.

- Apoi, poate aveți să luați în grijă pe Fritzl al meu. Aveți să găsiți pe cineva la Olten să i-l predați; iar la Berna are să fie așteptat pe peron.

- Fii pe pace! avem să ne-ngrijim de el...

25 - Și eu!...

- Și eu!...

- Ce băiat drăguț... Fritzl!...

- Fritzl!... Vino-ncoace!

- Dă mânuța, Fritzl!... Hopa!...

30 Băiețușul, liniștit și grav, se lăsă ridicat și îmbrățișat.

Tot drumul fu alintat nu numai de cei ce își luaseră sarcina lui, ci și personalul de tren și chiar călătorii din alte vagoane veneau să se informeze și să-și dea prinosul de îngrijiri.

Domnul elegant, cu costumul din nankin, mereu îi șoptea lui Fritzl la ureche: „Vrei ceva ?” Și, în sfârșit, conștient de importanța misiunii, îl duse de mână spre capătul vagonului.

> La Lucerna n-am putut sta decât 24 de ceasuri, cum am prevenit și pe patrona micului hotel descoperit în Baedeker, sub firma Pensiunei „Diana”.

Am lăsat bagajele și am plecat pe jos cu Baedekerul meu în mână.

10 Fiind o zi senină și caldă, n-am vrut să mă mai îngreuez cu pardesiul sau pelerina. Am mers direct, prin strada Alpilor, spre celebrul leu de Torwaldsen. Aici însă am fost surprins de o ploaie torențială, venită ca din senin - o adevărată ruptură de nori. M-am /5 adăpostit sub stâncă, așteptând să treacă potopul.

Peste puțin, mă trezesc cu o fetișcană de vreo doisprezece ani, care fuge spre mine zvârlindu-și picioarele în lături, cu umbrela și pelerina mea în brațe:

20 Patrona, îndată ce se stricase vremea, se suise în camera mea și constatase că am pornit fără umbrelă și pelerină.

N-am avut niciun drept să-i pretind această atențiune; nici ea nu avea vreun interes personal, întrucât știa că a doua zi plec și, după toate probabilitățile, 25 n-are să mă mai vadă.

Ce dar o îndemna ?

O împrejurare de altă natură, dar tot atât de puțin însemnată, îmi evocase amintirea unui predecesor - călător român prin aceste meleaguri.

30 La o mică gară în apropiere de Lausanne, un hamal se urcă pe scară spre tăblițele cu numele stației.

Smulse tăblița franceză de dedesubtul celei germane și o bătu deasupra: în cursul anului s-au născut în localitate mai mulți copii francezi, încât germanii au rămas în minoritate.

5 Hamalul coborî de pe scară, se așeză pe ultima ei treaptă, scoase din buzunar o bucată de pâne cu brânză; și se apucă să mănânce, mestecând cu băgare de seamă.

O vagă amintire mă sili să scot din geamandan /o însemnările călătoriei lui Golescu.

Am găsit:

„Negreșit, acel Gulielm Tel carele au desrobot pe acest neam și i-au dat o așa începere de bună ocărnuire, sfânt nu va fi, iar într-acei mai mari făcători de bine din lume, trebuie a se număra. La cel mai de nimic sat, anume Grihdorf, înnoptând, am găzduit la birt, unde intrând un sătean în odaia ce eram, ne-au întrebat de este priimit să stea cu noi de vorbă, *pentru petrecerea de vreme...* Apoi au venit 15 copila birtașului, ca de zece ani, și ne-au cântat cu clarul și cu glasul, apoi și alții ce să *silea în tot chipul să ne odibmească*. Și alte multe ce avea, și foarte rare le vede cinevaș în orașele noastre, le-am văzut întru acest sătucean, pe care harta nici că îl are, pentru micșorarea lui...”

Răsfoind acest document omenesc - în mijlocul unui peisagiu mohorât, de munți pleșuvi -, deodată am fost înecat în bezna opacă. Am intrat în tunelul de *Cornallaz*, care se lungește peste o jumătate de kilometru, și peste câteva clipe, la ieșirea din tunel, mă 30 trezii cu suflarea tăiată, ca într-o lume din basme.

Jos, la o vertiginoasă adâncime, se întindea fața albastră a lacului, pe care lunecau alene pânzele umflate ale bărcilor - ca ușoare petece albe de nori.

Pe zidul fracturat al vârfulor înzăpădite, cu bastionul grandios al *Mont-Blanc-ului* din fund, se rezima cupola de safir a cerului, pe care pluteau lin petecele albe de nori, - ca bărci ușoare cu pânzele lor umflate.

Mă simțeam aruncat cu violență în văzduh între două ceruri, în undularea lor luminoasă și eterică și în scânteierea virginală a ghețurilor ce se scurgeau printre piscurile tăiate în nemărginirea translucidă.

/o Nu-mi reveni încă suflul, când mă prăbușii într-un nou tunel, în care însă razele aurii din apus răzbăteau de la un cap până la altul, ducând impresia de irealitate până la o durere fizică, o strângere bruscă a tuturor fibrelor nervoase.

/5 Pe peronul gării din Geneva, am fost întâmpinat nu numai de Serghei Alexandrovici Jaba, căruia îi telegrafiasem, dar, pe neașteptate, și de Mihail Suhanov.

Bietul Serghei Alexandrovici era tare îmbătrânit. Deși nu are nici cincizeci de ani, pare un moșneguț 20 prăpădit: s-a pipernicit și mai rău; fața-i mototolită e numai un dedal de zbârcituri; perii rari din barbă sunt albi, iar craniul, corogit de brăzdături și deivelări ciudate, e luminat de o vastă chelie.

Ceea ce însă m-aînghimpat e privirea plină de melancolie și de oboseală a acestui incorigibil optimist.

Suhanov s-a schimbat însă puțin. E ceva mai încruntat, dar tot așa mereu pufăie din lulea și tot așa e tăcut și totuși în veșnică fierbere.

Am fost cu toții foarte emoționați - veneam 30 doar din lumi atât de îndepărtate!

Dar după saluturi rezervate și chiar în aparență reci, cum e obiceiul intelectualilor din Rusia - care

nu prea se pupă sau se îmbrățișează -, Serghei Alexandrovici își începu acțiunea pacificatoare:

- Iată, ți l-am adus și pe ursuzul ăsta de *Pui de lup*, poate îl vei mai îmblânzi puțin!

5 - Khe! - hârâi posomorât Suhanov. Sfânta Filofteia mironosița, care de obicei încearcă hibridări între porc și lebădă... Și se supără că nu iese nimic!...

io - Mă rog! - zâmbii în silă, fiindcă înțelegeam tragedia ce se ascundea sub aceste glume. Mă rog, cine-i porc și cine-i lebădă?...

- Hm! - se strâmbă într-o încercare de surăs Serghei Alexandrovici. Lebăda bineînțeles că e Artamon Danilov, în marxismul lui imaculat, iar porcul e restul omenirii de pe toate cele cinci continente... Norocul lui Marx și al lui Engels că au murit, altfel ar fi și ei clasafi între porci...

20 Grupul nostru straniu, oprit în discuție vie în mijlocul peronului, cu hamalul care se enerva în spatele meu, se vede că nu prea mira publicul dimprejur. M-am simțit cam rușinat la auzul exclamațiunii unei doamne, căreia îi stăteam în cale:

- *Ab, ces Russes!*

25 In camera micului hotel din strada Cornarvin, discuția a urmat după tipicul atât de bine cunoscut al „bunelor sfădălii” dintre intelectualii ruși.

Dar ea îmi dezveli situația.

30 Emigranții ruși refugiați de sub teroarea țaristă, în urma prăbușirii vechei mișcări revoluționare, simțindu-se inutili, lipsiți de orice punct de reazăm în viață, s-au împărțit într-o mulțime de cercuri și cercelete, care se războiau crâncen între ele, formând totuși împreună un bloc impenetrabil din afară, izolat de restul lumii.

Ocupația principală consta în sfâșieri intestine, în discuții acerbe, în plănuiți - adesea extravagante și necompatibile între ele - de reînviere a mișcării revoluționare. În centrul învâlmășelii se găsește, bineînțeles, Artamon Danilov, care atacă cu vehemență pe tovarășii de exil, pentru orice divergență de păreri, ca „decavați revoluționari”, „purcei hamletizați” dacă nu și „social-trădători” și „avortoni ai Ohranei”.

IO Totuși, mi se pare că el singur n-a pierdut cu totul contactul cu realitatea din Rusia și singur are o direcție limpede și neșovăitoare.

Ce atmosferă înciumată, ce grosicritate și adesea chiar ce josnicie!

15 Am înțeles exclamația cucoanei de pe peron: „*Ab, ces Russes!*” - și m-am mâhnit.

Desigur, sunt oameni de elită aceștia, intelectuali, cei mai mulți au o instrucție superioară și de un caracter moral nediscutabil.

Ce le lipsește dar ?

20 Ceea ce lipsește, poate și în mai mare măsură, la intelectualii și la oamenii de elită la noi în România - în comparație cu un conductor de tren bavarez, cu călătorii anonimi dintr-un vagon de clasa a treia din Elveția, cu patrona unui mic hotel de suburbie sau cu țăraniii întâlniți la începutul veacului de Constantin Goleșcu...

A înțeles adevărul trist și 1-a spus logofătul muntean : lipsește o *veche cultură obștească*.

30 Căci, pentru o adevărată *cultură sufletească*, nu ajunge o distincție *personală*, ci o *veche* cultură și o cultură *obștească*.

Vechimea e o condiție esențială. Ca și pentru un vin de calitate, ea nu poate fi înlocuită cu niciun meșteșug.

Mi-adusei aminte de cuvintele conductorului în trenul din Friedrichshafen, la adresa controlorului *prusac*.

Bavaria e o țară de cultură milenară, din vremea romanilor, - Prusia e, comparativ, de curând venită la civilizație...

Iar pentru ruși, abia Petru cel Mare a tăiat o primă „ferestruică” în zidul ce o despărțea de Apus.

Secolele de dominație mongolă se resimt și în acele manifestări chiar la rușii cei mai cultivați, care m-au torturat totdeauna în contactul cu ei.

Și pentru noi?...

Un cugetător și un sociolog va absolvi, desigur, și viața socială din România noastră, ținând seama că, de două milenii, pe teritoriul acesta, nicio generație n-a fost scutită de invaziuni, - cu tot cortegiul lor de devastări și ruini materiale, ca și de violențe și umiliri morale.

Nu e de mirare deci că orașele noastre - cum spune Miron Osmanii - sunt încă numai conglomerate fără coeziune organică.

Cugetător și sociolog ?

Dar pentru un nenorocit, în al cărui suflet destinul a aruncat o rază cât de subțire din luminile Apusului, gândul acesta de mângâiere filosofică nu-i ușurează povara vieții zilnice...

Adormit târziu, cu scrisoarea lui încă deschisă pe masă, Răutu fu ridicat din pat de vizita lui Jaba cu Suhanov.

Serghei Alexandrovici exulta. Fiecare cută a obrazului său mototolit și pergamentat îi radia bucuria:

- Dragă Vania! - exclamă el. Ai să fii drăguț și cuminte! Artamon Dimitrievici Danilov, îmi spune Suhanov, vrea să te vadă. Poate să ai noroc să ajungi solul împăciuirii...

> Suhanov mârâi în ciudat:

- Mă rog, fără sentimente vițeleşti!... Artamon Dimitrievici e om serios și are ceva serios de vorbit cu Răutu...

Răutu nu-și putu stăpâni mulțumirea pe care i-a pricinuit-o această neașteptată anunțare:

- Foarte bine! - răspunse totuși cu o prefăcută indiferență. Sunt dispus să stau serios de vorbă cu oricine și oricând... Când și unde i-ar conveni lui Artamon Dimitrievici să ne întâlnim ?..

- Ești un călător, dispui deci de mai puțin timp, - hârâi ca de obicei foarte posomorât Suhanov. Alege dumneata locul și fixează ora... Iar dacă vrei să mergi la el acasă, cum cred că e mai bine pentru o conversație discretă, poți veni și îndată.

Coborau în vale spre lac, pe *Rue du Mont-Blanc* - un bulevard larg și drept ca o săgeată, cu tramvaie electrice, tăiat între clădiri moderne, de tipul banal din orașele mari ale Apusului.

Răutu era fascinat de viziunea imaculată, fantastică, a uriașului Alpilor, care domina tot peisajul, închizând orizontul spre sud, fulgerând sub razele soarelui din toate crestele sale înghețate.

- Uite, uite, dragă Vania! - îl apucă de mână tresăltând de bucurie Serghei Alexandrovici. Uite, vezi, capul lui Napoleon!...

- Capul lui Napoleon ? Unde-i ? - întrebă Răutu, căutând împrejur, parcă revenit din lumea basmelor.

- Nu ! Acolo, pe *Mont-Blanc* \ *Vezi*? - și urmând cu degetul fațetele imensului cristal, insistă

cu entuziasm Serghei Alexandrovici: - Iată pălăria - bicornul; apoi, la stânga, - linia frunții, nasul, bărbia, pieptul...

- Unde? Nu văd nimic! - îngăimă uimit Răutu.

- Cum nu vezi? Iată! - își repetă desenul în văzduh Jaba. Iată, cu totul la dreapta, sus, pălăria, apoi fruntea, nasul...

Și deodată, parcă-i căzu lui Răutu o legătură de pe ochi.

10 Văzu limpede și precis toate liniile siluetei albe a împăratului, întins în zarea albastră.

Tot farmecul grandioasei viziuni dispăru...

Mont-Blanc-\A se topi, se dizolvă...

15 Au fost zadarnice toate sforțările lui Răutu de a-1 mai vedea... Nu avea înaintea lui decât aceeași siluetă în bicorn, ce îndărătnic îi astupa orizontul...

O jalnică pildă de puterea sugestiunii.

Când în fața lui se deschise ușa casei modeste și întunecate din cartierul muncitoresc al Genevei,

20 Carouge, lui Răutu i se păru că, printr-o neînțeleasă putere magică, fu deodată aruncat cu ani în urmă în mahalaua Minusinskului, în fața locuinței tovarășului Artamon Danilov.

Ca și atunci, în prag îl întâmpină Lia Davidovna

25 Minscaia, palidă, cu ochii violent încrucișați, deformă și redusă.

Și tot așa, cu indiferență și răceală, îl întreabă:

- A! Ivan Gheorghievici Răutu?... Artamon Dimitrievici are mult de lucru, dar te așteaptă. Pof-

30 tim! - și se îndreptă, șchiopătând dizgrațios, spre ușa din fundul coridorului.

Intră într-o cămăruță scundă, mobilată - afară de un hârbuit pat de fier, cu o măsuță și cu două scaune

lustruite de uz peste vopseaua lor mâncată - numai de teacuri de cărți și hârtii împrăștiate.

Și peste Danilov vremurile au trecut parcă fără să-1 atingă:

> Se ridică în fața lui - în hainele lui roase și pătate, cu saci la genunchi și la coate - tot așa de lung, slab și incolor, cu lâna veștedă de pe obraz parcă mâncată de molii și cu proeminentul cartilaj tiroidal, ce-i luneca la fiecare cuvânt de-a lungul gâtului, sub pielea-i încrețită și gălbuie.

io Și tot așa își încolăci picioarele așezându-se în scaun.

Dar spre mirarea lui Răutu, nu-1 mai întâmpină, de data asta, cu răutățile și sarcasmele lui obișnuite:

n - îmi pare bine, Răutu, că te văd. De mult mă gândesc la dumneata! - îl uimi și mai mult. Vezi! - urmă gânditor, apucându-și mărul lui Adam și trecând apoi cu gestu-i mașinal spre perii aspri și incolori de pe bărbie - vezi, eu îți cunosc bine situația actu-

20 ală. Te-am urmărit. Știu că ești pe cale să treci într-un partid burghez de guvernământ... îți cunosc de mult și ideologia... Cred că poți fi și de un oarecare folos... Dar trebuie să te pun în curent atât cu ce se petrece în Rusia, cât și cu situația mondială...

25 Părăsind cămăruța de lucru a lui Danilov, Răutu se simțea ridicat pe înălțimi vertiginoase, care dominau orizonturi nemărginite...

I se păru arogantă tentativa de a-1 coborî spre realitatea mohorâtă din partea unui omuleț negricios și vioi, care-1 întâmpină în scară cu surâsuri, interpelări și gesturi de plebeiană familiaritate:

30 - Aaa!... Vii de la maestrul!... Ești dar de-ai noștri, amic! - vorbea el cu volubilitate, strângând

cu putere mâna lui Răutu. Ce om, domnule, nu-i așa?... Fenomen! Geniu!... în zece mii de ani se poate naște o dată un tip ca acesta!... Ehehei! Ai să vezi cum are să răstoarne el toată lumea cu copitele
 5 în aer! Numai să trăiască! - își aruncă omulețul aceste exclamații admirative cu o expresie ciudată de extaz quasi-mistic, tot scuturând mâna lui Răutu. A! Am uitat să mă recomand... Hehehe, ce zăpăcit sunt! Mă bucură grozav fiecare amic nou. Nu sun-
 10 teți mulți... Mă cheamă Dulac, George Dulac, lucrător strungar în metale, gazda maestrului. De când e la Geneva stă la mine... Ce om, domnule!... Erou!... Și sfânt... îți închipui că trăiește cu un franc pe zi? El și doamna, adică tovarășa Lia... Alt înger!... Și
 15 tot ce câștigă amândoi, muncind ca ocnașii, dau pentru gazetă, pentru cauză... Dar pe dumneata cum te cheamă? Ah!... R... R... ca să poți spune numele voastre rusești trebuie întâi să-ți înghiți limba; dar bravi camarazi!... încântat, încântat!... Ai să mai vii
 20 pe la noi, desigur. Ce om, domnule!... Geniu!... în-vățat mare!... Martir!...

In camera lui, Răutu încercă să rezume expunerea lui Danilov.

Parcă îl vedea.

25 Ședea rigid, cu picioarele împleticite și - monoton, sec, adesea încurcându-se în căutarea cuvântului potrivit, ciupindu-și lâna veștedă de pe obraz - scanda, subliniind din când în când pasagiul mai însemnat cu degetul adus la mărul lui Adam.

30 Fiecare teză o susținea cu un bogat material statistic și de cercetări economice.

Punctul dominant al disertației sale îl constituia afirmarea că evoluția capitalistă ar fi intrat în faza ei

finală, imediat premergătoare revoluției sociale - *faza imperialismului capitalist*.

Suntem, hotărât, în ajunul revoluției. Războiul inevitabil dintre Rusia și Japonia va duce la izbucnirea revoluției în Rusia.
 5

Iar revoluția din Rusia va declanșa fatal revoluția mondială.

Se presupune însă o condițiune indispensabilă:

10 Organizarea acțiunii revoluționare. Crearea unui adevărat partid revoluționar.

Căci revoluția socială nu se va produce decât printr-o insurecție armată.

E un război ca toate războaiele.

15 Revoluția deci este o artă și o știință, ca și războiul. Iar comandamentul revoluționar presupune o pregătire profesională, ca și comandamentul militar.

Acest comandament suprem revoluționar îl organizează în momentul de față el, Danilov.

20 Fără voce, Răutu surâse ironic: „Cu Lia Minscaia, ca stat major, și Mihail Suhanov, ca toată oastea...”

Totuși, fanatismul rece și energia neînfrânată, cu care viitorul generalisim al revoluției își justifica, fără jenă și falsă modestie, ferocitatea față de „eretici”, biruiră repulsiunea pe care, de obicei, îi inspira Danilov.

25 - Nerevoluționarii nu mă interesează - șuieră din gura lui ca o glacială suflare a *hiusului* din tundrele polare -, dar semirevoluționarii trebuie să fie exterminați... Ei pot duce astăzi la deviarea istoriei mondiale.

30 în fața lui Răutu, silueta deșelată, figura descarnată și incoloră, tonul sec și monoton al vorbitorului, ce stătea rigid, cu picioarele împleticite în scaunul său de lemn cu vopseaua dusă, toate se topiră...

Și parcă din depărtări răsună un glas profetic, ridicând vâlul negru deasupra tainelor viitorului.

Cap. IX

„ALPENGLUHEN”

Această mărturisire de credință avea un scop practic imediat.

Spre a putea supraveghea mai de aproape organizarea noului partid al proletariatului revoluționar din Rusia, comandamentul suprem al revoluției avea nevoie de cât mai multe și mai regulate legături cu adepții din împărăția Țarilor.

Răutu, prin situația lui în România, ar putea asigura câteva puncte de trecere pentru literatura de propagandă și pentru agenții partidului.

- Face apel acum la mine, - se gândi Răutu cu oarecare amărăciune - cum pe vremuri *utiliza* pe un Spirea Varnacu sau pe un Nitocichin sau un Crohmalov...

Totuși, nu fu în stare să-i opună nicio clipă de șovăire.

Își luă, hotărât și chiar cu o mare înălțare de curent, o sarcină care concorda cu nădejtile și aspirațiile lui, oricâte îndoieli ar putea avea în ce privește concepțiunea de filosofie istorică, desfășurată de Artamon Danilov.

Dar simți trebuința de un sfat, de o confidență prietenească.

Știa că la St. Nicolas, de lângă Zermatt, de mai multe luni se găsește colaboratul „Farului” Nicolae Soltuz, spre a îngriji pe sora lui bolnavă.

Se hotărî să-1 viziteze fără întârziere,

s Din Valea Rhonului, de lângă Vierge, pornește o linie de cale ferată de munte, care șerpuiește de-a lungul coastelor abrupte ale unei văi înguste ca o crăpătură în scoarța pământului. La fundul ei, fuge un râuleț, când vijelios și năprasnic ca un torent, când
10 ca o șuviță abia strecurată printre bolovanii poleiți de veacuri.

Călătorul, părăsind Rhonul, se simte ca scufundat într-o lume de viziuni himerice.

Trenul, din vreo trei vagonete minuscule, funcționează numai vara, pentru turiști, și se târâie mai încet decât pasul omului în șes.
/5

În strâmtoarea văii, care pornește drept spre nord de la ghețarii din jurul lui Monte-Rosa, soarele nu răzbate decât pentru puține clipe în mijlocul zilei.

20 Aspectul cenușiu al coastelor abrupte, prinse în veșnic amurg, abia dacă e relevat de brâul piscurilor înzăpezite.

Cu toate că erau prea puțini turiști în tren, autohtonii se îngrămădeau discret într-un colț al trenului, într-o ținută foarte rezervată față de musafiri, vorbind aproape în șoaptă numai între ei.
25

E o stranie populație.

Oamenii aceștia, cu costumele lor originale, cu bonetele caracteristice și foarte urâte ale femeilor, ca aripile desfășurate ale liliecilor, fac impresia de umbre sure, ce se șterg în amurgul văii.
30

Închiși în crăpătura lor strâmtă, ei formează o lume aparte. *Patois-u* vorbit de ei nu-i înțeles nici în văile vecine. Sunt jalnice resturi de triburi germanice,

izolate de conașionalii lor, înconjurați din toate părțile de latini - dincolo de Monte-Rosa, de italieni, în celelalte părți, de romanzii Cantonului Valais, invadați prin strâmtoarea prin care Rhonul răzbate până la Lemán.

Chiar linia ferată n-a fost construită decât cu un an înainte. Până atunci, nu erau alte căi de comunicație decât cărări greu accesibile chiar pentru catări.

Și totuși, în vâgăuna aceasta, Răutu putu constata un fenomen de culturalitate superioară.

încercând să lege o conversație cu tovarășii săi de drum, înțelegea cu greutate nemțeasca lor. Atunci oamenii i-au răspuns în limba franceză.

Un bărbat - un blond năstrușnic - și o femeiușcă tânără - cu un nas pleoștit și cu mișcări de rățușcă ale gâtului - vorbeau, chiar dacă nu în perfecție, dar cu ușurință limba lui Racine. La mirarea lui Răutu, au răspuns cu simplitate că, în școala din cătunul lor de munte, n-au pentru copii decât o învățătoare franceză. Nemțește învață ei și acasă... Căci n-ar avea mijloace de a plăti și un învățător german; iar limba franceză e de mare trebuință pentru toată lumea...

În mica gară din St. Nicolas - localitatea principală a văii, cu cei vreo opt sute de locuitori ai ei -, la debarcader, aștepta doctorul Nicolae Soltuz, în portul localnic. Într-un grup de gospodine, care își fluturau aripile lor de lilieci în comeragii pasionate, Răutu recunoscuse, în poza matronelor din toată lumea în ceasul lor de recreație, cu manile subpuse pe pânțele, și pe doamna Daranian, sora lui Soltuz.

Soltuz, angajat pentru sezon ca medic al cercului, silit, pentru a vizita cătunele de munte, să facă în fiecare zi ascensiuni de sute și de mii de metri, adoptase,

firește, costumul potrivit, iar doamna Daranian i-a urmat pilda prin mimetismul necesar pentru stabilirea raporturilor mai strânse în această lume claustrată în vâgăuna ei îngustă.

Tăcutul Nicolae Soltuz părea adaptat la această schimnicie. Vorbea, în felul lui cumpănit și liniștit, despre toate interesele văii, ca și cum îl priveau de aproape, făcea socoteli despre rentabilitatea liniei ferate construită din resursele locuitorilor; despre mijloacele de a atrage mai mult pe vilegiaturiștii străini, despre îmbunătățirea metodelor de fabricațiune a untului și a brânzeturilor - ocupațiunea principală a autohtonilor.

Doamna Daranian nu se pasiona mai puțin pentru interesele locale și vorbea cu plăcere despre încercările ei de a ameliora îngrijirea copiilor și de a răspândi avicultura.

Parcă s-ar fi născut în valea aceasta rătăcită între zăpezi și n-au mai văzut altă lume.

Dar când Răutu îi povesti despre întâlnirea cu Danilov, Soltuz se însenină, parcă emancipându-se de sub apăsarea veșnicului amurg din vale.

Totuși rămase cumpănit și liniștit ca întotdeauna.

- Atunci, - întrebă el - va trebui să organizăm din nou trecătorile peste Prut? Vasile Credință are experiență veche în această privință. Trebuie să aibă încă legături în satele de pe malul Prutului... Oamenii de nădejde, să nu prindă de veste poliția... O organizație clandestină...

- Desigur, - obiectă Răutu - avem să facem și o organizație clandestină, dacă n-om putea altfel; dar pentru o acțiune serioasă, în mare, ar trebui să lucrăm chiar *prin* poliție. Cred că n-are să fie greu,

când o să fie la guvern Aurel Crăsneanu... Dar s-ar putea și înainte...

Ziua se petrecu în planuri pe care prietenii le făceau în timpul vizitelor medicale ale lui Soltuz, urcând și coborând prin piscurile și vâlcelele dimprejur.

Seara, doamna Daranian îi oferi lui Răutu un concert.

Ea îi cântă la pian melodiile lui Chopin și Schubert. Dar, spre rușinea lui Răutu, îl impresiona mai mult „iodelarea” sălbatecă, cu care se produsese Minchen, fiica gazdei, o fată zdravănă, care, înainte de calea ferată, a putut aduce din Viege, în spate, pianul din „salon”, - cale de aproape douăzeci de kilometri.

După insistența lui Soltuz și mai cu seamă a surorii sale, Răutu se hotărî să se urce până la Gornergrat - unde duce din Zermatt o linie de cremalieră, la o înălțime de peste trei mii de metri, la care nu ajunge niciunul din munții românești.

în minuscula vagonetă, în afară de Răutu și o pereche de englezi glaciali, înarmați cu ocheane și Baedekeri, se găsea și un trib teutonic, în cap cu un tipic Herr Professor, cu barbă și ochelari, și Frau Professorin, voluminoasă, veștedă, guralivă și sentimentală.

Urmând să se ridice ca într-un zbor de pasăre, cu aproape o mie șase sute de metri deasupra Zermattului, vagoneta parcă era purtată în văzduh. Se învârtea mereu prin cotituri, trecând de pe un țârm pe altul pe niște poduri aeriene în horbote de oțel, dezvelind aspecte amețitoare deasupra coastelor de care erau lipite, ca niște cuiburi de vultur, cătune și șaleuri izolate pe terase cât o batistă și când aproape se izbea în piscuri ascuțite în conuri de cristal, când

plutea peste prăpastia fără fund a Vzege-ului, care se tocea într-un fir de ață spre capătul care se înfișea în Valea Rhonului.

Răutu se simțea prins de amețeli, își reținea răsuflarea zguduit de emoții din ce în ce mai violente.

Englezii stăteau țepeni, cu ocheanele și Baedekerii lor. Tribul teutonic exploda în fiecă clipă de entuziasm.

- O, wie schon! Entziickend! Kolossal! Ausgezeichnet! Wunderschon P - ciripeau duduiile blonde agitându-și Kodakurile; nechezau cavalerii lor; gemea Frau Professorin; iar Herr Professor, cu picioarele învelite în pledul cald, ținea didactic, netezindu-și barba, un curs de orografie și geologie.

Ajuns în vârf, spre seară Răutu simți nevoia să se izoleze.

în circuit imens se întindea zidul dințat de munți înzăpeziți și de ghețare. Drept în față, spre sud, Monte-Rosa, ca într-o năprasnică sforțare de a se smulge din îmbrățișarea mortală a uriașului Gornergletscher, se zvârle spre albastrul aprins - ca să ridice hotarul nebiruit dintre Nordul mohorât și Italia însorită.

Ceva mai la dreapta, spre apus, conul fantastic al *Matterhorn-ului*, Mont-Cervin-ul francezilor, - cu silueta lui feciorelnică, eteree, grațioasă și orgolioasă, trezește nostalgia inaccesibilului.

Iar la spate, spre nord, se sting în zarea vânat-cenusie crestele mistice din Bernerland.

După un prânz sobru, în restaurantul plin de țâcănitul tacâmurilor, de murmurul conversațiilor,

O, ce frumos! încântător! Colosal! Excelent! Minunat! (n. ed.)

de erupțiuni de răs, Răutu fugi spre Ghețarul Gorner-ului, ca să poată prinde din timp efectele vestitului *Alpengluben*.

Soarele se apropia de crestele albe în dosul
5 Matterhorn-ului, care se învelea cu încetul într-un
vestmânt de aburi opalini.

Asupra oceanului de gheață din fața lui se arunca
o ceață zmeurie, care, furișându-se în sus pe coas-
tele sidefate ale Muntelui Rosa, trecea, pe nesimțite
io în scânteieri roșii-săfranii, cu reflexe de purpură me-
reu mai intensă.

Și pe când, spre mieznoapte, se întindea lin cor-
tina de catifea albastră, cu puține ținte argintii, - spre
sud, se frământau încă neconținut tot mai aprinse vol-
15 buri de jăratec, care - peste muchiile de cristal, îneca-
te sub torente de aur incandescent - se înălțau până
în pânza verzuie, mărginită de fulgii albi ai norilor, în-
cingând și în aceștia pojarul de fantasmagorie.

Treptat, la temelia cupolei cerești, flăcările roșii se
20 tot înviorau, dând norilor înfățișarea și mai lugubră
de imense gheme de vată îmbibată de sânge închegat.

Iar spre poalele bastioanelor întunecate ale mun-
ților și, mai adânc, spre înfundăturile de ghețari, se
cobora o rețea tremurată de raze tot mai asumbrite.

25 Și deodată, în ochii lui Răutu răsări o veche, dar
neuitată viziune.

Se trezi brusc în câmpia înghețată a nopții po-
lare, în fața ultimelor revărsări ale aurorii boreale.

30 Și iarăși singur, în vârtejul lui de gândiri și de
simțiri - un germene de viață în mijlocul imensității
reci -, fu prins de halucinante vedenii tănuite
de sub zgura amintirilor.

Din nou, ca și în acel pustiu boreal, în zarea misti-
cică a ghețurilor nesfârșite, din silueta zveltă și eteree

a Matterhornului, de sub cascada razelor viorii, re-
flectate în fața cristalină a Muntelui Rosa, se desfă-
ceau chipuri grațioase și transparente, și totuși vii și
vibrante încă în adâncimile inimii sale:

5 Henuța... Undina... Fanny... Tania... Măria
Culiceeva... Elisa...

Și toate se șterg, se topesc, biruite de o singură
icoană născută din veșnica nostalgie a idealului, es-
tompată în plutirea de lumini opalizate...

io Iată!...

În vestmântul străveziu, țesut din fire de mătasă
liliachie și din frunze pălite ale garoafelor, se des-
prinde din coloana Matterhornului un chip blond,
grațios, etereu și totuși majestos, cu ochii verzi în

15 aureola de păr auriu cu luciri trandafirii...

Coboară!...

- Ce surpriză, domnule Răutu! - vibra, venind
parcă de peste culmi irizate, glasul argintiu al unei
femei elegante și cochete, care, cu un surâs grațios,

20 îi întinse mâna. Ce surpriză!... Ai venit și dumneata
să te închini Mont-Cervin-ului, în gloria lui pe apu-
sul soarelui?... Am stat ceasuri întregi în fața lui,
stăpânită de adorațiune - urmă melodia argintie.
Am înghețat și, surprinsă de amurgul furișat cu per-
25 fidie, eram cât pe ce să cad într-o prăpastie...

Răutu se plecă, emoționat, sărutând mâna doam-
nei Yvonna Vasilescu.

Așezați pe terasa micului hotel, stăteau de multă
vreme în tăcere sub bolta translucidă, care își de-
30 pana firele de argint asupra piscurilor vrăjite și ale
văilor tănuite.

Dar Yvonne știi, printr-o singură întrebare, să rupă, în sfârșit, zăvorul gândurilor și nădejdlor deșteptate în Răutu prin contactul lui cu Apusul.

Vorbea din nou parcă sub o inspirație profetică, întrezărind perspectivele luminoase spre o altă lume, spre o altă omenire, ridicată din întuneric și robie, - spre triumful luminii, al dreptului, al libertății.

Și fără voie, trăda năzuința orgolioasă de a se afirma ca factor hotărâtor în marea operă de transformare...

Ivonna asculta cu aceeași atențiune afectuoasă:

- Ești fericit că poți înălța viața prin asemenea însuflețiri... Dar vei avea oare puteri să duci lupta până la capăt, să înfrunți prigoana și hula, negreșit dezlănțuite?... Vei găsi tovarăși de credință?... Nu vei fi părșit, lovit din spate cu armele otrăvite ale ponegririi, ale calomniei?... A h! - se întrerupse ea brusc - dar ce înseamnă toate acestea?... Mai bine să cazi zdrobit din ceruri, ca eroul mitic ars de razele soarelui, decât să te bălăcești în mlaștina de nimicuri și de banalități ale societății noastre de elită...

După o pauză, înseninată, zâmbi lui Răutu:

- Ce planuri ai? - îi grăi cu familiaritatea de vechi prietenă. Unde te duci de aici?

- Mă ispitește Parisul, - zise încet, ca în mărturisire, Răutu, apăsându-și cu degetul tâmpla. Cred că tot acolo trebuie să fie focarul revoluției mondiale. Vreau să-i văd aieva pe intelectualii Franței, să cunosc și masele acestea veșnic răzvrătite, veșnic însetate de ideal... Apoi, mă voi grăbi spre țară... Suntem numai o mică ceată de prieteni... Dar nădăjduiesc că avem să găsim răsunet în țărănime.

- Eu sunt invitată să stau la o familie de prieteni vreo 10-15 zile în munții Engadinei... Dar - strecură

ea în surdina - grozav mă atrage Florența. Aș vrea s-o văd încă o dată... Nu mă pot sătura de comorile ei de artă... Ador și peisajul acela blând și armonios... Poate am să reușesc să rup câteva zile înainte de a mă întoarce în țară, - aproape șopti ea.

O clipă au stat din nou în tăcere, privind-se drept în ochi.

În pieptul lui Răutu băntuia uraganul.

Luna plină, înălțată peste spinarea gârbovită a Muntelui Rosa, își întindea beteala argintie pe fruntea feciorelnică a Mont-Cervinului, - în mijlocul oastei lui de piscuri neprihănite, răsărite din zăpezi eterne, presărate de miriade de picături verzui.

Tăceau.

Dar lucirile aurii ale ochilor ei de smaragd, abia umbrite de gene, îi vesteau mărturie negrăită...

Cap.X

PARISUL

- Ah, Răutu! - îi strigă coborând scara locuinței sale din Passy Jean Lascaride, surâzând din toată
- 5 fața lui largă de faun. Ești în Paris?... N-am știut... De mult? - și-și băgă din nou pipa fumegândă între buzele lui groase.
- De azi dimineață! - rosti cam intimidat Răutu. Mă simt puțin ca în pădure... sunt amețit.
- 10 Mi-ai spus odată că ai să-mi arăți, că ai să-mi dai îndrumări... Am venit îndată la dumneata... Dacă nu te deranjează...
- Acum mă duc la Sorbona, - își luă îndată tonul de protector boierul de obârșie bizantină. Trebuie să caut acolo un răspuns. Haide cu mine!...
- zi Avem un tramvai până la poartă.
- Pe imperiala vagonului se sui, cu un aer simplu, urmat de Răutu, un mic-burghez de suburbie pariziană.
- Pe Răutu întotdeauna îl cam zăpăcea personalitatea aceasta complexă, cu aspecte veșnic lunecate,
- 20 din clipă în clipă, de la „ciociul” român la intelectualul din cercurile literare pariziene, de la savantul de laborator la artistul din boema Montmartre-ului sau la un răzvrătit împotriva ordinii sociale.
- 25 Imperiala tramvaiului fugea de-a lungul bulevardelor noi și a vechilor străzi pitorești, atât de deosebite de cele ale Vienei, ca și de ale Berlinului.

Aici nu găseai nici jovialitatea bonomă și patriarhală a Vienei, nici rigiditatea rece și arogantă a prospectelor berlineze - periate și spălate ca parchetele saloanelor.

- 5 Dar fiecare stradă înfățișa un peisagiu deosebit, avea o fizionomie proprie și fiecare răsărire, o concepțiune artistică, fiecare palat, ca și fiecare casă bătrânească supraviețuită își afirmau o individualitate a lor specială - și totuși se armonizau ca în pânzele marilor pictori.

Iar perspectiva grandioasă din Champs Elysees, culminată atât de natural și de impunător în Arcul de Triumf, singură mărturie a sufletului acestei capitale mai elocvent ca cercetările istorice sau descrip-

15 țiunile literare.

- Însăși mulțimea de pe stradă - în contrast cu procesiunile căștilor ascuțite din Berlin, ca și cu grupurile greoaie de burghezi exhuberanți ai Vienei - părea ca o desfășurare debordantă de viață a aceluiași gând
- 20 artistic, împietrit în frontoanele clădirilor și în contururile bulevardelor și ale străzilor.

- Chiar mica midinetă, așezată în fața lui Răutu pe imperială - cu enorma ei cutie de carton -, răsărea ca un element necesar al peisagiului.
- 25 Slăbuță și palidă, îmbrăcată sărăcăcios, totuși, cu ochii ei vii și inteligenți și cu năsul ei în vânt, părea un prețios obiect de artă - numai mulțumită câtorva răsuciri date buclilor ei negre și combinațiunii neînțelese a petecilor înflorite ale rochiții cu pălăriuța de paie, îmbrobodită în cordeluțe ieftine.
- 30

Observând că doi domni străini - *des meteques* - 0 privesc cu admirație, biata vrăbiuță a străzilor Parisului le dăruie un surâs, pe care i l-ar fi putut invidia

¹ *Meteque* (fr.) - străin stabilit într-o altă țară (n. ed.).

și Monna Lisa, și, cu o mișcare imperceptibilă a piciorului - vădind un desăvârșit simț artistic -, dezveli pentru o clipă liniile armonioase ale pulpei și ale atașelor.

5 Un episod simplu și insignifiant în sine luă în amintirile lui Răutu valoarea unui simbol.

În acea zi de sărbătoare, fațada largă a Sorbonei, abia relevată de vechea și eleganta ei capelă, părea adormită.

10 În hallul ei somptuos găsiră numai o matronă rotundă și veselă - soția portarului -, care, fredonând o șansonetă, își călca fusta de duminică pe o scândură răzemată de spetezele scaunelor.

15 Îi dădu cu bunăvoie informațiile de care avea nevoie Jean Lascaride, fără să-și înceteze lucrul, iar la cererea vizitatorilor de a le arăta celebra frescă a lui Puvis de Chavannes, răspunse între hohote de râs:

- Cum să nu!... Dar să mă iertați, să-mi sfârșesc călcatul... Altfel, se răcește fierul și după amiază ne

20 ducem cu moșul pe iarbă verde la *Bois de Boulogne*... Acolo ne-am cunoscut și ne-am iubit pe vremuri, - adăugă ea cu o delicioasă familiaritate. *Les souvenirs de jeunesse, vous savez!*¹

25 După ce sfârși, se întoarse puțin cu spatele spre dâșșii, scoase din buzunarul de sub mai multe straturi de fuste o cheie mare, artistic cizelată:

- Poftim, domnilor! - invită ea pe mosafiri în amfiteatru, tot râzând prietenos. În ceasul acesta e lumina cea mai bună.

30 În fața liniilor lucide și armonioase a marei picturi, stând cu manile încrucișate sub șorț, comentă cu înțeleș:

¹ Știți, amintirile din tinerețe! (n. ed.)

- Vedeți căzătura ceea ce lacom își întinde cupa spre izvorul vieții? Ehehei!... Inima nu îmbătrânește!...

5 Mulțumită lui Jean Lascaride, Răutu căpătă ușor contactul cu frunțașii cercurilor socialiste și revoluționare din Paris.

10 Se apropie mai cu seamă de deputatul Ernest Lasource - om încă tânăr, nu tocmai versat în literatura marxistă, dar pasionat, energic și elocvent -, și de președintele sindicatului zidarilor, Francois Dupont - bărbat matur, simplu lucrător, care, cu tenacitatea lui de fier, reuși să câștige o considerabilă cultură economică și sociologică.

15 Răutu se simțea ca într-un labirint, între numeroasele ramificații din sânul mișcării muncitorești: curentul marxist guesdist, curentul anarhist, curentul sindicalist, curentul reformist, curentul posibilist, electoralist, jauresist...

20 Organizația cea mai importantă părea confederațiunea socialiștilor independenți, din care făceau parte personalitățile cele mai impresionante ale socialismului francez de pe vremuri: Millerand, autorul programului din Saint-Mande, Aristide Briand, preconizatorul grevei generale, Vivianni, Jean Jaures.

25 Cu tot acest furnicar clocotitor și instabil, răsărea un caracter comun, prea deosebit față de mișcarea muncitorească din Germania și Austria: idealismul și avântul revoluționar mult mai apropiat de mentalitatea intelectualilor din Rusia.

30 Nota aceasta se simțea și în masele întrunirilor publice, și în ideologia conducătorilor, și chiar în temperamentul lucrătorilor de rând.

Răutu descinse într-un mic hotel în fața Odeonului, o clădire îngustă ca un turn cu șase etaje, în care nu încăpeau mai mult de cinci șase camere de fiecare.

Din cămăruța lui din mansardă, se așternea o
5 largă priveliște până dincolo de *Bois de Boulogne* și de-a lungul marii artere care străbătea capitala de la Louvre până la Sena prin Champs Elysees, Avenue de la Grande Armee și Avenue de Neuilly.

Hotelul neavând ascensor, urcușul până la man-
10 sardă nu era ușor pentru un om trăit în case fără etaj. Tot personalul hotelului însă, în afară de patronă - o femeie foarte brună și parcă mumifiată -, se reducea la valetul Pierre și o „madamă”.

Răutu rămânea în stupoare mai cu seamă față de
15 acest valet, Pierre, - un flăcău abia de douăzeci și doi-douăzeci și trei de ani, cu mușchiulatură și cu tendoane de oțel - care, la fiecare sonerie, zbură din parter până la mansardă și îndărăt și totuși nu-și pierdea bunăvoia și chiar un fel de veselă familiaritate față de clienți.
20

Dar, într-un moment, îi surprinse o erupțiune mânioasă:

- *Ce vieux cochon!* - scrâșni el din dinți, palid, lovind furios cu pumnii încleștați în balustrada
25 scării. A venit porcul abia în zori de zi, umflat ca un butoi de băutură și mâncări, acum îl doare burta și a șasea oară mă sună, bestia, pentru un pahar de apă sau o felie de lămâie!...

Din aceștia - se gândi Răutu -, dacă înainte nu
30 se zvârle cu capul în jos pe scară sau nu-i taie beregata vreunui client, se recrutează în vremuri de revoluție eroii feroci ai masacrelor din septembrie...

¹ „Porcul ăsta bătrân!” (n. ed.)

Prietenia legată cu Lasource îi îngădui lui Răutu îndrăzneala să-i pună odată întrebarea:

- Știi că am luat parte la mișcarea revoluționară
din Rusia, - începu el cu oarecare sfială. Atmosfera
5 din mișcarea voastră îmi aduce aminte de cercurile „subteranilor” ruși... Dar nu înțeleg cum puteți tolera alianța Franței cu o despoție orientală... N-am în vedere numai tradițiile marei voastre revoluții, dar mai ales viitorul. Victoria Rusiei într-un even-
10 tual război poate întârzia cu secole revoluția socială... Poate fi justificat asemenea risc de conflictul relativ mărunț pentru Alsacia-Lorena?...

Lasource își trecu nervos degetele răsfirate prin coama lui ondulantă:

15 - Bah! - izbucni el iritat - nu e vorba de Alsacia și Lorena... *Mais...f<mt-il ieur donner une bonne raclee..* } ca să putem răsufli... Iar cu *batiușca* al nostru, țarul, ne vom socoti noi în urmă... Să n-ai grijă...

Răutu simțea aici punctul nevralgic, de care nu
20 este îngăduit să se atingă un străin.

Însă prietenul său sindicalist îl asigură categoric:

- Nu vom lăsa să izbucnească războiul! - subli-
me el fiecare cuvânt cu pumnul în masă. Greva generală, cum o predică tovarășul Aristide Briand, va
25 face cu neputință mobilizarea... Numai camarazii din Germania să se țină, - încheie el pătimaș...

Pentru a-i face plăcere lui Răutu, Jean Lascaride adună într-o seară, la locuința lui din Passy, un grup
30 interesant din elita intelectuală a Parisului, dintre care se distingueau mai cu seamă Emil Vervier, un savant bacteriolog din Institutul Pasteur, cu capul de

¹ „Dar, trebuie să li se dea o chelfăneală bună...” (n. ed.)

Beethoven, Constant Sauvage, autor dramatic; pictorul Jean Fournier; și un brilliant *essayiste*, Marc Reichenberg, cu un pronunțat caracter etnic al profilului; ca și mai mulți ziariști, poeți, actori și chiar

5 cântăreți de *variete*.

în fumul de havane și între pahare de șampanie, conversația animată și spirituală, pe cele mai variate subiecte de știință, literatură sau artă, cerea de la Răutu, amețit, o mare încordare a atențiunii, spre a

10 nu se rătăci în cascada de sentințe filosofice, paradexe, butade, glume, finaserii literare, aprecieri artistice.

Acest neîntreput și brilliant foc de artificii îl orbi și-1 ului.

Era deprins cu „sfădălii” rusești, cu discuții pasionate și adânci pe toate temele de știință și filosofie, dar acest dans pe muchie de cuțit îi era inaccesibil.

15

înțelese acum farmecul saloanelor franceze, ca și strălucirea cenacelor lor literare și științifice.

Cu aviditate, înregistra câte o gândire mai originală sau o formulă mai spirituală.

20

- Taina Giocondei, - declară, de pildă, Marc Reichenberg, a cărui ținută excesiv de elegantă îi inspira o nuanță de aversiune - taina Giocondei nu este în surâsul ei abia tremurat, în curba buzelor sau

25 în privire. E imponderabilul, insesizabilul efect ce produce o descendentă în generații nenumărate din femei de elită. Numai într-un șir de strămoașe, care începe cu peste două mii de ani în urmă, cu patricienele romane, s-a putut sublimiza o contracțiune musculară într-o vibrație intelectuală și sentimentală...

30

Un gest care parcă desena această vibrație se sfârși aducând țigarea spre colțul gurii...

- O! - exclamă Constant Sauvage, un blond de vârstă indescifrabilă, cu barba mătăsoasă, care, în

tot timpul când vorbea, juca ușor din degetele împreunate într-un triunghi. Eternul feminin este același, în fond, de la păstorița de găște până la prințesă, aceeași manifestare a forțelor cosmice...

* - Pardon! - își ridică cu o mișcare ondulată țigara Marc Reichenberg. Nu vorbesc de carne, de procese fiziologice, de secrețiuni de glande. Atunci, de ce te-ai fi oprit în coborâre la păstorița de găște? Ai putea merge până la șimpanzei, pești sau molușce...

io Peste o clipă, printr-o întorsătură neașteptată, discuția alunecă asupra artei în genere.

- Impresionismul? - exclamă Reichenberg, aruncându-și țigara stinsă în scrumieră și mângâindu-și cu un gest ușor obrazul stâng. Impresionismul

15 e însuși echivalentul artei. Nu forma sau culoarea, nici ritmul versului sau fraza muzicală au vreo importanță în sine... Totul e efectul produs, vibrațiunea intelectuală sau sentimentală născută în admiratorul unei opere de artă... Același tablou sau aceeași

20 melodie înfățișează, în realitate, tot atâtea creațiuni artistice câți privitori sau ascultători îi au, și tot așa de deosebite cum sunt de deosebite structurile psihice ale acestora.

- Dar nu-i același lucru și cu realitatea, cu viața

25 însăși? - obiectă cu surâsul lui de faun Jean Lascaride golindu-și cenușa din pipă. Același efect îl produce oare lupta de tauri asupra unui spaniol, francez, neamț sau englez? De aceea nu convenționalismul sau meșteșugul școalelor artistice poate produce acel

30 efect în artă, ci realismul, oglindirea fidelă a vieții.

- Oglindirea?

- Să zicem: resfrângerea într-un suflet de artist...

- Sufletele sunt opace, - comprehensiunea e un dar divin rar...

- Dar a artistului e translucidă!...
- Vedeți pânza lui Jean Fouquet în muzeul din Berlin. Nemții au reparat-o, reproducându-i culorile cu o exactitate fotografică... și a ieșit un petec
- 5 mângălit!...
- Emil Vervier, bacteriologul cu capul de Beethoven, se dovedește în adevăr muzicant și pasionat wagnerian.
- Dar amintirea acestui nume provoacă o adevărată explozie.
- 10 -O cacofonie stilizată și idealizată! - declară unul.
- Pretențiuni de eunucl! - se auzi din altă parte.
- O sublimă poezie, - pardon!
- Pictură, nu muzică!
- O conversație generală se pulveriza în zeci de
- 15 discuții parțiale prin colțuri.
- Răutu nu le mai putea urmări, abia dacă reușea să prindă câte o frântură, care Dumnezeu știe cum se lega cu subiectul dezbatărilor.
- Bucătăresele lui Rubens, deghizate în zânele
- 20 Olimpului...
- Curtezanele venețiene prezentate de Tizian...
- Madonele lui Rafael...
- Michelangelo...
- Shakespeare...
- 25 - Goethe...
- Berkeley...
- Kant...
- Senzația...
- Procesul fiziologic...
- 30 - Spiritul...
- Materia...
- Dar unde e hotarul dintre spirit și materie? - se auzi, pe neașteptate, vorbind Răutu, apăsându-și până la durere pieptul cu ambele mâni.

- Și în neștire, fără să se poată opri, revărsă ca într-o singură suflare toate gândurile ce se cristalizaseră în sufletul lui în anii de solitudine zbuciumată.
- Vorbea greu, încurcându-se la fiecare pas în căutarea cuvântului just, se chinuia de greșelile de limbă pe care și le surprindea.
- 5 Se opri brusc, intimidat - sentiment ce nu-și prea cunoștea.
- Din toate părțile se încrucișară asupra lui prize viri mirate. Se simți în centrul atențiunii și simpatiei generale.
- Pictorul Jean Fournier, îndărătnic tăcut, care nu încetă o clipă să pufăie din lulea și al cărui interes pentru conversație abia dacă-1 trădau o strâmbătură
- 15 din buză, o clipire din ochi sau o ușoară clătinare din cap, își schimbă locul și se așeză, interesat, mai aproape de neașteptatul *causeur*.
- Dar Marc Reichenberg, care domina până în acel moment discuția, se irită și începu, în contradicție cu tot ce afirmase înainte, să-și bată joc cu o ironie mușcătoare și chiar cu cruzime, într-o strălucitoare disertațiune, despre „alchimiștii care încearcă să extragă din bălgar quintesența de gândire și poezie”:
- Semiluna de pe cupola Sfintei Sofia din Stambul
- 25 va fi înlocuită de cruce numai ca rezultat al jocului pur mecanic al atomilor de materie... Acest adevăr a pus de mult hotarul tuturor elucubrațiunilor metafizice...
- înainte de despărțire, Răutu, încântat, neștiind cum să-și exprime mulțumirea și recunoștința, dădu naștere unui incident penibil, care lăsă o cicatrice în sufletul lui:
- 30 - Sunt foarte fericit - mulțumi el strângând mâna lui Jean Lascaride. De când l-am citit pe Murger,

am visat să petrec, ca în această seară, între intelectualii Parisului...

- Cum ? - sări ca mușcat de șarpe Reichenberg și parcă se zburli și păli chiar părul lui negru și lucios, tăiat de cărare la tâmpla sângă, adus sub un unghi de 45 de grade spre urechi. Ne compari cu vagabonzii nespălați din boema suburbiilor ? - țipă el resfirat, îți bați joc de noi sau vrei să ne jighești ?...

Gâtul acestui om atât de corect și de elegant tremura acum de furie, aruncând sacadat cuvinte întretăiate.

Răutu se opri, neînțelegând nimic:

- De ce ? - întrebă fâsticit. Ce teme de supărare poți găsi într-un sentiment sincer, mărturisit cu francheță?...

13 - Frumoase maniere! - aruncă cu insolență rafinatul parizian de adineauri. Se vede că, pentru educația căpătată în pușcării, scapă nuanța dintre elita intelectuală a Parisului și mușterii cârciumelor de mahala...

20 - *Voyons, voyons, Reichenberg!* - ieși în fața furibundului Constant Sauvage - mi se pare că altceva a vrut să spună domnul *Rautu*... Fii bun, domnule *Rautu*, să ne explici...

- Am crescut într-un colț foarte înapoiat al Orientului European... Mi-am petrecut viața în tundre siberiene și, cu adevărat, - cum spune domnul *Reichenberg* - în pușcării. Dar pentru gândirea filosofică, ca și pentru adevărul științific sau sentimentul artistic, astăzi nu mai sunt hotare, nici ziduri.

30 M-am deprins dar să fac abstracție de manierele frumoase, când apreciez manifestări intelectuale și artistice... Ați vorbit astă-seară atât despre spirit și materie... Cred că la francezi, cu toată deosebirea de maniere și de forme, se manifestă același simț artistic

și același fond sentimental la un Victor Hugo sau Rodin și la boemul de suburbii, ca și la o modestă midinetă... Meritul lui Murger este că a scos la iveală acest adevăr! N-am voit și n-am avut niciun motiv să jighească pe cineva.

5 - Bravo, bravo, foarte bine spus! - exclamă Constant Sauvage.

Jean Fournier îl mângâie ușor pe umăr și chiar bacteriologul Vernier, care și înainte îl aproba cu efuziune, îi strânse cu multă căldură mâna.

W Marc Reichenberg se mai potoli, dar totuși mârâi printre dinți:

- Orișicum, un mitocan rămâne mitocan și un aristocrat intelectual și om de lume rămân aristocrat și om de lume. Buna creștere și politeța sunt și ele elemente ale culturii...

15 „Buna creștere și politeța sunt și ele elemente ale culturii!”

Răutu își dădu seama pentru prima oară că i se poate reproșa și lui acel deficit de culturalitate, care-l revolta atât la intelectualii din Rusia și din România...

Se simți umilit și îndurerat.

Frecventând muzeele, teatrele, conferințele, concertele, Răutu sorbi cu aviditate comorile de cultură apuseană.

23 Asistă și la o ședință a Adunării Deputaților, în care luase cuvântul Jean Jaures.

Rămase impresionat, însă nu atât de marele talent, cât de atitudinea sălei.

30 La început ostilă și furtunoasă - fusese atacat guvernul pentru represiunea violentă a mișcărilor greviste -, Camera se lăsă treptat cucerită de căldura cuvântării, de logica ei strânsă, de înălțarea gândirii.

Oratorul sfârși în aplauze quasi-unanime și guvernul fu silit să facă declarații conciliante.

Vreasăzică, - se gândi deputatul român - parlamentul nu e necesar un furnicar de intrigi, o arenă
5 de vanități dezlănțuite.

Forța de convingere și argumentul just pot constitui un imperativ categoric pentru conștiința auditoriului.

Și totuși, Răutu simțea germinând în el o nouă și
10 adâncă criză sufletească.

Nu era o prezumțiune de barbar naiv de a-și atribui o misiune istorică?..

Adesea i se părea că seamănă copilului, care-și întinde brațul să prindă luna din cer.

15 Mișcarea elementară a maselor din Germania sau Austria, clocotul revoluționar și eflorescența intelectuală din Franța, creșterea și dezvoltarea forțelor productive din întreg Apusul European croiesc fatal calea istoriei mondiale.

20 Ce poate el - o picătură de ploaie în care o clipă se oglindise soarele, picătură căzută pe pământul Năpădenilor, ca apoi, înghițită de apele măloase ale Nistrului, să fie topită în imensitatea oceanului?

25 Ce valoare poate avea flacăra plăpândă aprinsă din ea de oglindirea astrului solar?..

Strecurată în subsol, are să vadă oare această picătură vrodată din nou lumina?..

Cap. XI

VENUS DE URBINO

1

Tunelul nu se mai isprăvea.

De când trenul se înfundase în gura lui neagră,
5 un bec răspândea lumină scundă în compartimentul în care o italiancă, toată în rotunjimi luxuriante, săgeta cu privirile-i asazine pe călătorul din fața ei.

Acesta - un englez înalt, ras, cu o bărbie lungă și lată, care îi ocupa o jumătate din fața pergamentată -
10 o fixa cu indiferență, ca o insectă curioasă, prin monoculul lui înfipt în cavitatea ochiului stâng.

Răutu se întoarse spre fereastră și, mașinal, stărui să prindă reflexele luminilor din vagoane asupra
păreților negri ai tunelului, rumega mereu aceeași întrebare: „A fost o vorbă fugară, fără rost, sau cuvântul dat înadins?..”

In sfârșit, lumina!..

O vale îngustă, între ziduri înalte, cu brazi cățărați printre stânci și întrețesuți cu razele oblice, reflectate dintr-un petec albastru, care scânteia promisiunea
20 altor zări.

Italianca se întoarse puțin și-și furișă o privire discretă spre o mică oglindă din *necessaire*.

Englezul privea cu aceeași indiferență, ca la un
25 gândac.

Un popas de câteva clipe la mica stație de munte.

„Nu se poate! Privirea ei spunea mai mult decât cuvântul!...”

Trenul porni și, parcă simbolizând zbućiumul lui Răutu, se rătăci într-un lung labirint de tuneluri, șerpuind printr-un șirag de eclipse negre și resurecții luminoase...

Domodossola!... Italia!...

O feerie de lumini, raze de aur sub cupola de safir, într-un orizont care chema spre viață și nădejde.

10 Răutu nu mai avea îndoieli. Era numai cuprins de teamă că o fi în întârziere...

Nu se mai opri în drum nici măcar la Milano.

Florența!... Florența!... îi zvâcneau toate arterele, care nu mai puteau reține fluxul fierbinte spre inimă.

15 Lăsându-și bagajele la hotel, făcu ocolul palace-lor de lux...

Nu venise!...

Printre alergături la gară la orele trenurilor de nord, Răutu rătăcea mereu ca un somnambul, singur, evitând orice contact cu lumea voioasă a turiștilor, între Palazzo Vecchio, Bargello, Academia, Domul și Baptisteriul, Galeria Oficiilor și Palazzo Pitti, Santa Măria Novella și Capela Medici.

25 Nu-și putea însă fixa atențiunea asupra tuturor minunilor acumulate aici de geniul omenesc.

Dar resimți o emoție vie în fața simplului rectunghi de pavaj, care indică locul rugului lui Savonarola.

Și acesta a fost un refractar, pornit să devieze cursul istoriei după idealul lui!...

30 în pojarul aprins de el pentru a arde viciile și crimele cetății lui natale, a pierit și el.

în zadar?...

în Mănăstirea San Marco, abia dacă își opri privirea asupra frescelor dulci ale lui Fra Angelico, grăbit să ajungă la celula călugărului răzvrătit.

A stat multă vreme neclintit în fața portretului, în care parcă ardea încă intens inima lui incandescentă: nas acvilin, bărbie formidabilă, colorit încins de aramă.

Nu! Nu poate fi zadarnică trecerea *dubului* prin tina vieții!

10 Indiferent de credința care l-a animat, indiferent de concepțiile și idealurile lui, indiferent de rezultatele imediate ale acțiunii lui: o afirmare a voinței supraomenești în răscoala conștiinței împotriva forțelor cosmice obscure e prin sine însăși zălogul triumfului final, - al biruinței duhului, al supremației conștiinței, al idealului.

20 Chiar de n-ar fi decât un izvor de îmbărbătare în clipele de scădere și de deznădejde, încă fie binecuvântată memoria tuturor acestor vestitori ai emancipării, de la Socrate până la Savonarola, de la Giordano Bruno până la Sofia Perovskaia...

într-o zi, spre seară, porni la Fiesole.

30 Din piața străvechei cetăți etrusce, îmbrățișa cu o singură privire panorama unică a Florenței, cu cupolele, campanilele și palatele ei, cu șarpele verde al Arnului, furișat printre edificiile somptuoase spre colinele albastre, acoperite de grădini fermecate, presărate de obeliscurile întunecate ale chiparoșilor. Un simț mortal de singurătate îl cuprinse. Dar o sfârlează de fetișcană, bronzată, cu dinți știrbi, buze însângerate, năsucul provocator și ochi de jăratec, alergă spre el cu un buchet de garoafe în mână:

- *Per la vostra donna, signore!* - repetă ea, sărind într-un picior.

Răutu, fără voie, făcu un gest dezolat lăsându-și brațele în jos și plecând capul.

- *Nessuna donna!... Niente!... Ilpovero!* - cântă drăcușorul, lăsându-și jalnic capul pe umeri.

Răutu îi luă buchetul și fugi în vale...

A doua zi dimineață, când aproape disperase, primi un plic elegant, care, chiar fără inițialele împleticite, de Y și V, distila un parfum delicat ce nu putea fi uitat.

Pe un dreptunghi de carton, ce părea ca o plachetă fină de fildeș, - câteva rânduri în litere mari, rotunde, de o caligrafie impecabilă, sunau:

15

Marti

Scumpe domnule Răutu,

Am sosit abia aseară și am descins la hotelul - nu te indigna de acest lux extravagant - Palazzo del Domo.

20

Și ce fericită întâmplare ! Aflu că ești în Florența. Aveai doar de gând să fii la Paris. In orice caz, dacă mai stai puține zile, am să fii fericită să am un ghid ca dumneata.

Dacă vreți, ne întâlnim în sala Tribunei din Oficii, la ora 11.

Amiciții

Y

„Ce-i asta ? - se gândi Răutu. Fățărnicie sau aprehensiune, ezitare?...”

O găsi în fața pânzei lui Tizian, *Venus de Urbino*.

Intr-un tailleur sobru, castaniu deschis, care se armoniza cu părul ei de chihlimbar aprins și cu carnațiunea ei caldă, spre a da și mai multă viață și strălucire ochilor verzi cu picături de aur.

- A, leneșule! - îl înveli ea într-un surâs prietenos. De un ceas stau aici!

Răutu, speriat, se uită Dumnezeu știe a câta oară la ceas...

- încă nu-i unsprezece... Mai e încă un sfert de oră, - bolborosi el, căutând să-și stăpânească emoția. Și de o oră stai aici, în fața acestei pânze ?...

- E o veche prietenă... Ori de câte ori vin la Florența, cea dintâi vizită îi fac ei... Caut să-i ghicesc taina. In privirea aceasta dreaptă e concentrată atâta viață, atâta abandon și tristeță! Un contrast ciudat cu atitudinea și nuditatea ei. O prețuiesc mai mult decât pe Gioconda lui Leonardo da Vinci din Louvre.

Răutu se simți turburat: citise în privirea și în tonul glasului ei aceeași resemnare și tristeță.

începu să vorbească repede, înfrigurat, ca să-și regăsească cumpătul:

- Nu e Venus... N-are nimic din Venus... Nici din alte fapte feminine ale mitologiei antice. E o biată femeie însetată de dragoste și robită de destinul cel mai grozav pentru o femeie. După tradiție, e amanta lui Guidobaldo de Rovere, duce de Urbino, care, și pentru epoca lui, se distingea prin lașitate, desfrâu și cruzime... Chiar faptul că i-a comandat portretul în acest decor e o dovadă: abia își luase baia; cu trupul moleșit, cu toți porii încă dilatați, stă întinsă în așteptarea... suplicului de „amor"... Două femei forfotesc în fund, o gătesc... Stăpânul vine îndată... Inima îi e îndurerată și simțurile îs rebegite... Finalul

îl putem vedea în altă pânză a lui Tizian... tot aici...
In Palazzo Pitti...

- Care?... - întrebă Ivonna cu viu interes, tulburată.

5 - Magdalena, din salonul lui Apollon. Dacă vrei, putem merge îndată acolo, ca impresia să nu fie împrăștiată.

Trecând prin galeria închisă, lungă de mai multe sute de metri, care duce, peste Arno, la Palazzo Pitti
10 prin Ponte Vecchio, Răutu o opri o clipă în fața unui portret de Andrea del Sarto:

- Să reții chipul acesta de femeie. E numai o schiță. Dar ea ne dă cheia pentru toată opera lui del Sarto.

Ivonna îl privi întrebătoare și puțin mirată.

15 - Regăsești chipul acesta în toate figurile lui de femei: zânele, madonele sau baccantele. Chiar în portretele patricienelor se furișează, ca o adevărată obsesiune, câte ceva din aceleași trăsături: în desenul frunții, în linia nasului, în curbele gurii... Evident, a
20 trăit numai pentru ea și numai prin ea, și numai grație ei a putut fi ceea ce a fost...

Spre cer privea exasperată o femeie, cu brațele încordate cruciș pe trup, cu degetele crispatе asupra părului blond-arămiu, căzut în cascadă tumultoasă,
25 căutând să-și acopere nudul, în care fiecare fibră tremura de revoltă și dezgust... Și în disperarea ei, nici în ceruri nu găsea vreo mângâiere...

- Bagă de seamă... Și aceasta e tot așa de puțin Magdalena cum aceea era Venus. Ea nu se căiește.

30 Nu se roagă. Se răzvrătește, se răscoală. Privește bine chipul ei, care acolo aștepta, înainte de supliciu. Aici ea ne apare după... în aceste două picturi e condensată toată tragedia femeii robite.

- Robită? - șopti mai mult pentru ea însăși Ivonna. Nu a femeii pur și simplu... a oricărei femei... de veci și pentru veci? Căci cu ce preț poate ea rupe jugul destinului ?...

5 - Prin afirmarea demnității sale de om, sfărâându-și cătușele...

- Cum ?... Cu ce urmări ? - răsună cu o nespūsă tristețe glasul domol. Acum înțeleg și a treia pânză a lui Tizian - *Femeia adulteră*, din Viena... Cu tot capul ei plecat, surâsul ei dovedește tocmai că și-a afirmat demnitatea de om... și și-a sfărâmat cătușele...
10 Dar numai un Christ o poate înțelege... Poate nici el, ci numai o iartă... dar și în iertare e o umilire. Iar figurile celelalte, de farisei și de călăi, din jurul ei!... Și nu e
15 singură în lume... Poate are părinți... surori... copii...

Răutu nu îndrăzni să adauge niciun cuvânt.

- A! destulă artă pentru astăzi! - se sili să râdă Ivonna. Și-i și tare cald. Nu e tocmai sezonul potrivit pentru Florența.

20 își scoase un mic petec dantelat și-1 flutură pe fușiș, peste față, ca un evantaliu:

- Să ne primblam puțin chiar aici în dos, în *Giardino di Boboli*... E o splendoare... A i fost ?...

Răutu nu mai număra zilele. Trăia clipă cu clipă,
25 fără să se mai întrebe de clipa imediat următoare. Se simțea rupt din făgașul vieții, agitat și înfrigurat de așteptare, fără să-și dea seama ce așteaptă.

Și totuși, era fericit - fericit la fiecare respirație, la fiecare zvâcnire a inimii, la fiecare rază a soarelui, ca și la fiecare pată de culoare și de umbră a peisagiului.

30 Ivonna era mai tulburată și mai agitată. În fiecare seară, la despărțire, în hallul hotelului ei, parcă se oprea înfricoșată și șovăitoare, dar cuvântul ce

era să-i fugă se stingea într-un râs și într-o licărire în ochi.

- Noapte bună, dragă domnule Răutu! - îi întinse ea grațios mâna. Unde ne întâlnim mâne dimineața ?...

5 Erau nedespărțiți toată ziua: vizitele prin muzee și biserici, primblări în trăsură prin colinele și văile vrăjite din împrejurimile Florenței; excursiuni pe jos și ascensiuni; dejunuri și prânzuri luate la întâmplare în diferite *locante* și *albergo*; teatrele și serbările populare...

Și peste tot, comentarii nesfârșite și expansiuni care sugerează mai mult decât spuneau.

Vorbea aproape exclusiv Răutu, revenind mereu asupra subiectului în aparență de pură teorie:

15 despre izvoarele sentimentului frumosului și ale creațiunii artistice.

Dar, în realitate, nu se gândea decât la un singur subiect, pe care nu îndrăznea să-1 abordeze direct.

Ivonna se complăcea în răspunsuri care lăsau
20 câmp liber imaginației.

- Vezi, și aici la Botticelli, ca și la Andrea del Sarto, - insistă el, de pildă, în fața *Primăverii* - aproape toate figurile feminine poartă aceleași trăsături, ca și chipurile din toate pânzele lui. Tot așa e și
25 la Filippo Lippi, Palma, Tizian, Correggio, Perugini sau Rubens... Unui ideal de frumusețe feminină consacrau ei toate puterile lor de creațiune. Pentru Rafael, nu e nevoie să studiem tainele vieții lui intime. In prima fază a vieții, din pânzele lui răsare,
30 idealizată și sublimizată, aceeași icoană care domină și opera maestrului său Perugino - e soția acestuia... In casa lor își petrecuse anii de ucenicie... Apoi, apare *Fornarina*: e curtezană, e sfântă, nimfă sau

madonă?... Să compari, chiar aici în Florența, Madonna della Sedia din Palazzo Pitti - să spunem - cu Madonna del Cardelino din Officii sau, și mai mult, cu „Fecioara Marelui Duce”, tot din Palazzo

5 Pitti - operele tinereții.

- Nu știi - rosti gânditoare Ivonna -, dar în icoana *della Sedia* eu nu văd nimic din *Madonna*. Ea n-are nimbul de divinitate al celorlalte...

- Madonele tinereții au ceva embrionar, - re-
10 flectă Răutu. Ele materializează un dor, o nostalgie negrăită, un vis imprecis, care abia își încearcă zămislirea, realizarea... Pe când dincolo, se afirmă triumful energiei primordiale, care e la baza însăși a vieții și chiar a firii întregi... E taina creațiunii însăși; omul
15 tinde să se afirme ca un factor al evoluției cosmice... Uite! - se opri el înaintea nemuritorului *David* de la Academie. Iată, aici, în blocul acesta de marmoră albă, Michel Angelo a întrupat ideea aceasta grandioasă, a omului ca forță cosmică. Nu vezi cum

20 aceasta radiază misterios din complexul de sugestii impalpabile, insondabile, imponderabile și imperceptibile mai mult decât din linii și forme materiale ?...

Ivonne opri o clipă privirea ochilor ei verzi asupra lui Răutu și, ezitând, își duse spre bărbie penele
25 albe de struț ale evantaliului, zâmbind cu tristețe:

- Dar pentru Michael Angelo, cel mai mare dintre creatori, - întrebă ea, coborându-și glasul - pentru el, ca și pentru Beethoven, a fost oare o femeie care le-a inspirat creațiunea ?...

30 Răutu se simți doborât. O durere acută îl fulgeră:

- Michel Angelo ? - reluă el cu pasiune. Scrisorile lăsate de el ne destăinuiesc că și la dânsul, până la adânci bătrânețe, inima ardea de o dragoste nestinsă. Nu se poate vorbi despre Michel Angelo fără a avea

icoana Vittoriei Colonna... O superbă creatură feminină și o mare doamnă, ale cărei obârșii se urcă până la timpurile de glorie ale republicii romane...

5 - Ardea de dragoste sublimă? - zâmbi ea cu o intonație și mai adâncă și mai tristă. Dar... *triumful energiei* cosmice... i-a lipsit lui, ca și lui Beethoven... Ceea ce însă nu i-a împiedicat să fie mari creatori...

Răutu era frământat de o nebiruită trebuință de spovedanie.

10 In răstimpuri, își povestea copilăria și întregul martirolog al vieții, evoca icoanele trecutului și zburciumările sufletești...

Figura Undinei nu inspiră Ivonnei prea multă simpatie:

15 - Nu e femeie! - declară ea hotărât. E una din acele ființe neisprăvite, din care altădată se recrutau captivile mănăstirilor...

20 Povestea Fannyei o irită chiar. Răutu găsi, spre mirarea lui, în aprecierile ei, răsunetul indignării de pe vremuri a Măriei Culiceeva:

- Cu tot aerul ei de delicată angelică, pe care-1 evoci, - încheie ea tot așa de categoric - trebuie să fi fost lipsită de comprehensiune, de adâncime și de finețe, e, în fond, o fire egoistă... După
25 contactul sufletesc pe care l-a putut avea cu dumneata, în ciuda zidurilor închisorii din Odessa, atitudinea ei în *pobodul* cu etapă este pur și simplu de neiertat, revoltătoare.

30 In schimb, Măria Culiceeva o interesă foarte mult și concentra toate simpatiile ei:

- Sărmana femeie!... Sărmana femeie! - repetă ea în șoapte și ochii i se abureau de lacrimi. Și unde

sunt ele acuma? - întrebă ea într-o seară, în timpul primblării la *San Miniato* - știi ceva despre ele?...

5 - Fanny e măritată cu un prieten din copilărie și cred că e fericită, - răspunse Răutu cu o sforțare - probabil e eliberată din Siberia... Poate se găsește pe undeva în Apus, - se opri o clipă, apoi urmă îngândurat: Măria Culiceeva a dispărut pentru mine în deserturile Mongoliei... N-am mai putut afla nimic despre ea... Ori nu mai este, ori se află în subsol revoluționar, sub un nume de împrumut.

Abia și-a putut stoarce, sufocat, apăsându-și până la durere tâmpla:

- Undina e în cazematele cetății din Schlisselburg... Au trecut optsprezece ani de la arestarea ei...
15 Gândul la ea, ca și gândul la Vasile Giurilă, înlănțuit în ocna din Karâ, e o veșnică și amară muștrare de cuget pentru mine... Undina îmi spusese că-și pune nădejdea în mine... Are încredere în mine... Iar față de Vasile Giurilă am un legământ... Poate,
20 în infernul lor, ultima licărire de nădejde e legată de amintirea mea... Și când mă gândesc...

Vocea lui Răutu se stinse.

Ivonna îl apucă de sub braț, alipindu-se de umărul lui:

25 - Și eu am toată încrederea în dumneata! - îi mângâie ea discret mâna. Ceasul dumitale are să vie încă... Eu nu uit perspectivele istoriei mondiale pe care mi le-ai desfășurat...

30 Dacă Răutu evoca mereu trecutul și parcă fugea să privească în fața viitorului, Ivonna revenea mereu asupra chemării lui, asupra nădejdelor ce sunt legate de acțiunea lui și asupra sarcinei ce aceste nădejdi i-o impun.

O stranie dramă se desfășura între ei.

Din ce în ce se simțeau mai apropiați sufletește. Parcă aceleași gânduri și aceleași sentimente vibrau în mintea și în inimile lor.

5 Și totuși, un veșnic zid se ridica între ei, peste care lui Răutu îi era prea greu să-și arunce privirea.

Incidente mici, fără însemnătate - inevitabile în felul de viață pe care-l duceau în doi, izolați în mijlocul mulțimii străine - adesea îi aruncau în confuziune.

io — Curioasă impresie îmi face mulțimea italiană! - îi spuse odată Ivonna. Ca exterior, seamănă cu cea din România, poate, mai mult decât cu oricare alta... Dar e, nu știu cum, mai veselă, mai plină de bucuria vieții, cu mai multă rezonanță psihică...

15 - E o țară de soare, - întâmpina Răutu - de viață exuberantă, și nu numai arena unei eflorescente de artă fără seamăn, dar și un refugiu pentru părechi îndrăgostite...

20 Se opri brusc, speriat. Dar Ivonna, parcă fără să-l observe, își ridică *face-à-main-u* spre peisagiu.

în refectoriul Mănăstirii S. Salvi - situată în afară de bariera orașului -, vizitară *Cina* de Andrea del Sarto, pentru care Răutu avea o statornică predilecție.

25 La ieșire, Ivonna își exprimă admirația pentru superbii trandafiri grimpanți ce împodobeau toată fața mănăstirii:

- Ah, ce frumuseță! - exclamă ea entuziasmată.

50 Paznicul, un moșneguț foarte blajin și guraliv, tăie o splendidă ghirlandă înflorită și, cu un gest cavaleresc, o oferă:

- Frumuseță la frumuseță, doamnă! - și se îndreptă spre Răutu cu o prietenească familiaritate:

- Felicitările mele, domnule! Te-ar putea invidia și Andrea del Sarto pentru așa comoară de soție...

Ivonna roși puțin, dar salută și mulțumi cu un surâs grațios.

5 În trăsură, îi surprinse pe neașteptate o răpăială de ploaie. Cu tot coșul ridicat, picături reci săgetau până în fundul trăsurii.

Birjarul, nervos, se plecă de vreo două ori sub coș, apoi, luându-și de pe umeri pelerina, o aruncă pe genunchii Ivonnei. Și cu pumnii încleștați răcni spre cer:

- O, *Gesu berbante!* - își răsuflă el furia în blesteme, apoi se oțărî către Răutu: - Ești bărbat, signore? Meriți o așa minune de domniță?...

15 Răutu se încruntă, dar Ivonna numai râdea, cu toate că se simți și ea puțin stingherită.

Miezul zilei surprinse pe turiștii noștri la Fiesole. În Piața Catedralei, Răutu fu întâmpinat cu exclamația micuței floriste de dăunăzi:

20 - O, *bella donna!* - își ridică țigăncușa brațele cu două enorme jerbe de garoafe și de trandafiri.

Ce frumoasă doamnă!... Mincinosule! - se adresă drăcușorul bronzat către Răutu, plecându-și malițios și cochet căpșorul pe umărul drept. Apoi, aruncându-se spre Ivonna, îi lăsă jerbele pe brațe,

25 sărutându-i mâna.

- Ați venit pentru dejun?... Bravo, bravo! - își bătă ea în palme încântată de sărutul mișcat al frumoasei doamne. Am să vă arăt eu acolo, în boschet, o măsuță, în umbră, unde se retrag întotdeauna

30 *gl'inamorati*, - clipi ea șiret din ochi. în timpul mesei, ori de câte ori chelnerul se îndepărta spre oficiu, cu chicotiri sugestive se precipita și ea în gambade îndrăcite spre un tufiș de unde striga:

- Momentul e prielnic! Sunteți singuri, - *inamorați!*...
- Răutu se irită puțin de aceste manifestări indiscrete.
Dar Ivonna îl potolea, resemnată.
- 5 - Nu fi copil!... Așa e țara aceasta!...
- Cu-cu! - apăru printre crengi de jasmin capul buclat și, cu degetele resfirate în față, printre care luceau cărbunii aprinși ai ochilor, cântă: Nu vă văd!.. Nu vă văd!... Nu vă vede nimeni!
- io Apoi se răsti supărată către Răutu:
- U-u-u!... UrsuzuleL. De ce n-o săruți? Așa fac *inamorați*. Nu e gentil să aștepti ca *bella donna* să-ți sară cea dintâi de gât... U-u-u! *Umasone*, năso-sule! - își strâmbă cu dispreț buzișoarele roșii.
- 15 După masă, Răutu întrebă cam încurcat:
- încotro vrei să mergem? La Settignano, spre muntele Semario sau spre Bagno a Ripoli?...
- Mă simt cam obosită, nu știu pentru ce, - declară după o pauză Ivonna. M-aș odihni puțin
- 20 acasă... Știi ce? - adaogă hotărât, cu vocea ei adâncită și cu privirea îndreptată spre poarta Catedralei. Să vii spre seară la mine, avem să luăm ceaiul împreună și hotărâm cum să petrecem și seara...
- Răutu se primbla singur prin străzile pline de culori și de viață exuberantă a mulțimii florentine.
- 25 I se părea însă că se mișcă într-un vid grozav.
Nu vedea și n-auzea nimic, nu știa nimic.
Sentimentele și gândurile refulate lăsau pustiul negru în sufletul său, de unde se revărsa asupra universului.
- 30 Nu se gândea la nimic, nu-și punea nicio întrebare.
Trăia oare?...

- O tensiune grozavă îl sfâșia, îl pulveriza, îl topea în neant.
- Fără știre, se trezi în sala lui Saturn din Palazzo Pitti, în fața Madonei *della Sedia*.
- 5 N-o vedea și totuși nu-și lua ochii larg deschiși, nemișcați asupra acestui chip...
- Câtă vreme?...
- Apoi se văzu în grădina Boboli - cum ajunsese acolo? - înaintea grotei cu sclavii înlănțuiți de Michel
- io Angelo.
- Se scurgeau eternități și totuși vremea era moartă...
- La ora șase fără un sfert, în fața camerei no. 18 din *Palazzo del Domo* stătea un om înfrigurat, palid, cu buze arse și cu ochi aprinși.
- 15 Nu îndrăzne să bată...
- ... Ușa se deschise singură și surâsul luminat de ochii verzi înscânțeați de aur îi aduse îndată potolire în sufletul lui agonizant, ca o adiere a oazei asupra nisipurilor Saharei...
- 20 Ivonna, vădit și ea tulburată, se mișca, zveltă, lin și grațios.
- Gesturile-i rămâneau tot așa armonioase și glasul tot așa argintiu și privirea luminoasă, când stăruia în jurul unui elegant serviciu de ceai, oferind oaspelui,
- 25 cu un surâs, puțin intimidat, ceașca aburită.
- Răutu observă că purta un fel de peignoir moale de culoare verzuie ștersă, care îi modela silueta, căzând de la umeri în cute largi asupra taliei libere...
- Abia putu înghiți în silă lichidul aromatic și-și
- 30 pironi privirea fascinată drept în fața ei.
- Ochii Ivonnei se învăluiră de umbră, nu fugeau însă de privirea această păgână.

Palpita tăcută... Capul i se plecă într-o mișcare de abandon.

în pieptul lui Ion Răutu se trezi tatăl său, Iorgu Răutu din tinereță, stăpânul Năpădenilor - „omul
5 de peșteră” în fața Smărăndiței...

Ivonna se zbătea lipită de pieptul lui, dar, îngrozită, ca o ultimă zvâcnire o inimei biruite, îi șopti printre lacrimi:

- *Pas ce soiri... Pas ce soir, mon chéri... Je t'aime,*
10 *je t'aime. Mais... j'ai tellement peur!*

Brațele lui Răutu se descleștară.

În inima lui se coborî un val cald de negrită tandreță, de abnegație, de jale:

îi surprinse privirea aruncată spre fotografia
15 încadrată pe birou: doi băiețași blonzi râdeau, nevinovați...

Copiii Ivonnei!...

- Să nu-ți fie teamă, draga mea! - o mângâia el peste căpșorul acesta ce se lăsase cu încredere pe
20 umărul lui. Să nu-ți fie teamă! Nu sunt un *ogru!*... N-am să abuzez... Ești și vei rămâne liberă... Pot primi în dar un gest de grație... Nu vreau să-ți impun un sacrificiu... să-ți răpesc consimțământul într-o clipă de amețire.

25 Ivonna își puse brațul în jurul gâtului iubitului, plângând.

Răutu îi sorbi lacrimile, o ridică de pe genunchii lui, îi sărută mâna cu pietate și admirație, părăsi camera, mândru de sine și... mai rob de dragoste
30 nemistuită ca oricând...

S-au întâlnit ca de obicei, fără să facă vreo aluzie la seara din trecut.

· Nu în seara aceasta... Te iubesc... Dar mi-e așa de teamă! (n. ed.)

După o primblare în trăsură spre *Viale dei Colli*, se opriră pentru dejun la restaurantul din *Piazzale Michelangelo*, în fața copiei în bronz a statuii lui David de la Academie,

s îi înconjura surâzătoare panorama dulce a Florenței, încinsă de cordeaua verde a Arnului, din mijlocul împrejurimilor ondulate de coline albastre, cu săgețile negre de chiparoși tăiați în cristalul diafan al bolții.

io Ivonna menținea conversația în cadrul chemării lui Răutu - despre perspectivele viitorului, asupra destinelor istorice ale omenirii, a rolului fiilor ei aleși de pretutindeni.

Niciodată nu părea mai entuziasmată, mai pătrunsă de învățăturile lui Răutu.

zi Acesta se sforța să intre în făgașul îndrumărilor ei, dar își simțea avântul îngreuiat și, mereu, stăpânit de gânduri nemărturisite, cădea spre pământ cu aripile rupte.

20 Un moment încercă să glumească:

- Vezi, la picioarele acestui David, - zise el cu un surâs de melancolie - sunt reproduse figurile alegorice din Capela Medici: aurora, dimineața, e întrupată de o femeie tânără, plină de viață, în liniile trupului ei palpită nădejdea; amurgul e un bărbat obosit cu fața învelită în trăsături imprecise...

25 - Dar David? - obiectă ea, privindu-l drept în față și în glasul ei tremurau note neobișnuit de calde. David, eroul nebiruit, plin de încredere, mândru se înalță deasupra tuturor, - e sigur de ceasul triumfului!...

Cap. XII

VALLOMBROSA

La plecarea de la restaurant, auziră o exclamație în românește:

5 - Sărut mâna, conia Ivonna!

De la o masă, se îndreptă spre ei un domn obez, îmbrăcat cu pretenții ridicole pentru făptura lui.

- Sărut mâna! - repetă el, ștergându-și buzele groase și grase cu dosul mâinii. Îmi pare bine că te
10 văd mai voinică și mai frumoasă ca oricând! - o străpunse el din ochii lui porcini, de sub genele-i scurte și incolore. He-he-he! La soare te mai poți uita, dar la ea, ba... He-he-he!... Și conu Nitza e aici? - întrebă el, îndreptându-și, în același timp, imensu-i
15 abdomen spre Răutu.

Ivonna îi grăi cu o indiferență rece și numai o torșiune imprimată nervos lăntișorului de la *face-ă-main* îi putea trăda iritarea.

- De Nitza ne-am despărțit la Viena, de unde
20 plecaseră pentru o cură la Karlsbad... Eu n-am nevoie de cură... Acuma e la Londra... Cred că ne vom întâlni tot la Viena... Nu vă cunoașteți? Domnul Ion Răutu, deputat, prietenul domnului Aurel Crășneanu... Domnul Pamfil Toteanu, - aruncă ea,
25 parcă în treacăt, și lui Răutu.

- Îmi pare bine, îmi pare bine!... Am auzit! - își lipea el cu degetele-i unuroase mustața de bucele umflate și veștede, care culminau în enormi „saci” zbârciți de sub ochi. Am auzit... am auzit! Cum de
s nu! E, cum se zice, un nou luceafăr pe *pirgament*. Îmi împuiază urechile despre discursul dumitale și dumnealui! - se întoarse noul cunoscut către un tânăr înalt și subțirel, cu un cap tipic de mongol, cu obraji înșă încă rumeni și netezi, abia acoperiți de
10 un pufușor albicios.

Stătea reverențios în picioare, nemișcat. Dar salutând, un gest al lui deschise din nou robinetul de vorbărie al domnului Toteanu:

- A! - porni el în hohot - ho-ho-ho!... Iar am
11 beștelit eticheta; recomand: domnul Vasile Iliescu, *sicritarul* meu, mare *farmazon* și doctor de la *Sarbonia*, dracu știe unde o fi și aceea... Mai stai multă vreme pe-aici, cuconiță?... E frumos, nu-i vorbă... Mai cu seamă că e *tutalegw*... îmi place, -
20 își sărută el sonor în palmă - îmi place *tutalegw*!... Dar e cald, foarte cald... Și nu știu să mănânce, frate... Și *farmazonul* ăsta blăstămat mă duce pe la toate *lecantinele* și *albertinele* lor sau cum le mai zice... Și acum, parcă mi-s ciuruite toate mațele.
25 Vreau să mă duc la Paris... Acolo, nene, este, se zice, ce estel!... Dar farmazonul zice ba, că nu-i încă *sizon*, mă face să gâfâi aici, prin toate magaziile lor de poze... De! sunt unele, n-am ce zice - pișcă-mă că dorm! -, dar mă târâie și prin hambarul ăla lung
30 cu un șirag de Papi... Ce de-a papi, ce de-a Papi au ei!... Dacă n-au, sărmanii, biserică *afstofcalivăca* a noastră! Sărut mâna, sărut mâna, conia!... *Alivoarl*...

‘ *Tout a l'egout* (fr.) - closet canalizat (n. ed.)

Să trăiești, să trăiești, *birbentule!* trimise el bezele si lui Răutu.

Suindu-se în trăsură, Ivonna, puțin încruntată, se adresă hotărât către Răutu:

5 - La aer!... La aer! Să luăm trenul pentru *Saltino* și avem vreme până diseară să vizităm *Vallombrosa* și *Paradisino*.

In tren, tăcută, Ivonna nu se rupea de peisagiul împădurit, care la cotituri mereu dedea câte o nouă
10 priveliște asupra văii Arnului.

Din când în când, însă, se întorcea, surâzând, spre Răutu cu o privire de mister, care-l înfrigura.

In singurătatea pădurilor seculare, pe coastele prăpăstioase ale muntelui Prato-Magno, se ridică
15 sumbra clădire a străvechei mânăstiri, unde, în timp de zece secole, își căutau reculegerea atâtea generații de pustnici.

La o jumătate de oră de mers, se cuibărește pe o stâncă abruptă, suspendată deasupra conurilor uriașe de brazi, la o înălțime de peste o mie de metri, o
20 pustnicie afiliată mării abații, *Paradisino*.

Ivonna, fără să se oprească, se îndreptă direct spre un mic pavilion pitoresc, care domina vastul orizont până la țărmul mării.

25 Era o pensiune ținută, pentru vilegiaturiști distinși, de o bătrână englezoaică scăpătată, Mistress Sibylla Clarson.

In birou, fără să dăruiască o privire lui Răutu, se adresă unei doamne venerabile cu bucle antice
30 la tâmple:

- Aveți liber un apartament din două-trei camere, cu priveliștea spre apus? - întrebă ea în englezește.

- Doamnă, - se ridică patroana în picioare, fără să lase broderia ei din mână, și scrută prin ochelarii

ei rotunzi perechea necunoscută din fața ei. - Avem puțină lume acum, - se întinse, în sfârșit, un surâs afabil pe fața ei de fildeș vechi. Sezonul nostru e trecut. Au rămas numai vreo două părechi...

5 Puteți alege...

Ivonna angaja pentru cincisprezece zile două camere de dormit cu un salonaș la mijloc, care dădea asupra unui balcon, ce parcă plutea atârnat în văzduh.

La întoarcere, căutând să-și stăpânească emoțiu-
10 nea, se mărgini numai să strecoare încetișor, răsucind lăntișorul *face-à-main-v\|x\|*:

- In oraș nu mai e de stat, dragul meu... N-am scăpa de asiduitățile domnului Pamfil... Riscăm să dăm și peste alți compatrioți de același fason... Și
15 încă... e prea devreme să pornesc spre casă...

Apoi, trecu fără tranziție să vorbească despre romanele lui Turgheniev:

- Știu că prețuiești mai mult pe Tolstoi și pe Dostoievski dintre marii scriitori ruși. Inșă favoritul
20 meu e Turgheniev. Tolstoi e grandios, are ceva wagnerian, dar parcă se adresează cititorului din Olimp. Dostoievski a devenit scriitor, numai fiindcă și-a ră-tăcit secolul; altfel, ar fi un Torquemada, un mare in-chizitor care, pentru mântuirea sufletelor păcăto-
25 șilor, cu deliciu îi duce în camera de tortură... Dar Turgheniev e un prieten care citește în inima unei femei, pătrunde în tainițele ei cele mai ascunse și, cu o delicatețe și caldă prietenie, caută s-o lămurească pe ea înșăși de ce se petrece în sufletul ei, să-i vină în aju-
30 tor... Nu cunosc niciun alt poet care posedă atâtea farmec, pentru că știe să iubească o femeie pentru dânsa, nu pentru el.

In hallul hotelului, Ivonna îi declară pe neașteptate, biruindu-și emoțiunea:

- Mâne dimineață nu ne putem vedea. Trebuie să-mi aranjez bagajele, căci nu am să mă întorc pe aici... Am neglijat și corespondența mea... Plec de aici singură la Vallombrosa. Să vii spre seară direct acolo...

5 Răutu nu se gândea, nu voia să se gândească la înțelesul atitudinii și al cuvintelor Ivonnei.

Se simțea dedublat, rupt în două de un conflict acut între judecata și sentimentul lui.

io Cu judecata lui lucidă - mai lucidă ca oricând -, își dădea seama unde îl duce destinul.

Dar inima nu credea... *Nu putea crede!*...

Stătea în fața unei cortine negre, care închidea orice cărare spre viitor.

15 Dis-de-dimineață își făcu bagajele, dar nu ieși din casă, ci, întins pe divan, răsfoia fără multă atenție un volumaș reținut printre cărțile lui de călătorie, *Wahlverwandtschaften*¹ de Goethe.

Un pasagiu din jurnalul Otiliei îl reținu:

20 „Niciodată nu suntem mai departe de dorințele noastre ca atunci când ne închipuim că posedăm ceea ce dorim...”

Nu! El *nu crede!*

il ușura acest gând superstițios.

25 Zâmbi cu tristeță cetind pe marginea acestei pagini două fragmente de poezii, tot din Goethe, scrise de dânsul încă la Serghinsk cu gândul la Măria Culiceeva:

Zum Tode betriibt,

Glicklick allein

30 Ist die Seele, die liebt...²

¹ Afinități electice (n. ed.)

² „De moarte întristat, / Fericit este / Numai sufletul ce iubește.” (n. ed.)

Și altul:

Krone des Lebens,

Glück ohne Ruh!,

Liebe, bist du!...¹

s O năzuință în veci nesatisfăcută, o neliniște în veci nepotolită, și totuși e culmea fericirii, *Cununa vieții!*...

Ce deosebire e de ceea ce simțea el atunci, de ceea ce simte astăzi!...

După un dejun luat în silă la restaurantul hotelului, nu mai putu găsi liniște. Se hotărî să plece mai de timpuriu, ca să aștepte mai bine la Paradisino. La Saltino, unde se isprăvea linia de cremalieră, se hotărî să-și trimeată sacul lui de călătorie înainte și să urce pe jos. Astfel, drumul care ar putea fi parcurs ușor într-o
15 oră sau o oră și jumătate îi luă aproape trei ore.

Nu-1 opreau punctele de vedere amenajate de-a lungul cărării întortocheate printre platanii palizi și brazii întunecați; nici adăposturile umbrite; dar parcă-i era teamă să ajungă, să se trezească în fața
20 cortinei negre care-i fura viziunea viitorului...

Înainte pavilionului lor, șovăi o clipă, apoi se întoarse și se așeză pe o bancă din pădure, spre a pândi trecerea Ivonnei.

25 Timpul picura ca grăunții ceasului de nisip; umbrele se lungeau; o ușoară adiere aducea din vale mângâierile aerului cald.

Se ridică și se îndreptă cu pași hotărâți spre pavilion.

30 Deschise ușa spre apartamentul lor și, în salonaș, în peignoirul ei de culoare verde stins, ce cădea

¹ „Coroana vieții /, Fericire neîntreruptă, / iubire, ești tu.” (*Rastlose Liebe* [Iubire neconținută] (n. ed.)

în cute lungi, modelându-i liniile corpului de la umeri spre talia zveltă și liberă, stătea Ivonna, printre jerbele de flori pe care le așeza în vas.

Fără niciun cuvânt, se aruncă în brațele lui Răutu și se lipi de pieptul lui.

Dimineața, Ivonna nu mai lăsa să intre în apartamentul lor slujnicile pensiunii. Nu vroia să fie o clipă tulburat farmecul și bucuria intensă pe care le-o dădea intimitatea. Nici măcar splendorile naturii nu-i atrăgeau în afară.

De atâta vreme își revărsau mărturii și amintiri din trecutul lor, dar abia acum parcă s-au cunoscut cu adevărat.

Și chiar mai mult ca în exaltarea simțurilor, în abandonul de sine, în desăvârșita comuniune, în contopirea individualităților lor, retrăiau viața lor de până acum ca o tainică inițiere pentru clipele acestea.

Spre seară, tăcuți, mână în mână, s-au așezat în balconul lor, parcă plutind în văzduh.

Șerpele verde al Arnului se furișa spre apus, printre păduri și stânci, îmbrățișa Florența înecată în ceață aburită de luciri sidefii, din care abia răzbăteau spre seninul cerului cupolele domoale și zveltele campanile și turnuri, - iar mai departe, își tăia cărarea printre colinele stinse cu încetul în ondulațiuni dulci, pentru ca, la orizont, să se topească în întinsul albastru al Mediteranei.

Soarele cădea domol spre leagănul lui de odihnă; discul lui, scufundându-se cu încetul în atmosfera apăsată a pământului, creștea și, roșindu-se, își trimetea până la ei razele îmblânzite, spre a le împărsătia asupra coastelor frământate din Prato-Magno în luciri purpurii.

Ivonna ședea lipită de Răutu cu capul aplecat pe umărul lui.

În clipa în care și marginea de sus a discului înflăcărât se înecă de istov în mare, ea tresări la irupțiunea bruscă prin văzduh a unui snop de raze verzi intense, ca ultimul suflu al focarului stins.

Florența se mistui în umbră. Siluetele înnegrite ale turnurilor abia dacă puteau fi ghicite, numai piscurile mai înalte din Prato-Magno mai ardeau în razele fugite de peste hotarul mării.

Răutu numai acum înțelese mitul platonician.

Omul se zbate în goana năprasnică după plenitudinea vieții.

Dar aceasta nu poate fi găsită decât în fuziunea desăvârșită a două suflete, în armonioasa contopire într-o singură ființă a soților predestinați din veșnicie.

Trăiau în desăvârșită izolare.

Aproape nu vedeau pe ceilalți oaspeți ai pensiunii, nici pe decorativa ei patronă.

Rar coborau până la restaurantul din Vallombrosa, mulțumindu-se de cele mai multe ori cu o ceașcă de ceai și o porție de *ham-and-eggs*, servită în apartamentul lor.

Ziua când nu citeau sau nu discutau împreună, băteau toate cărările și drumurile din împrejurimi, în ascensiuni până în vârful muntelui *Secchieta* sau la *Prato-Magno*, cu opriri în delicioasele *albergo* rustice.

În discuțiunile lor, însă, pozițiunile s-au inversat.

Din prima zi, Răutu se gândi la viitor, la aranjarea vieții lor comune.

Pentru el, era de la sine înțeles că nu se mai pot despărți și deci urmează să fie lichidat trecutul și zidit din temelie căminul lor.

5 Însă Ivonna fugea cu îndărătnicie de orice proiecte sau chiar simple prevederi.

- Lasă, iubitul meu, mai avem vremea să discutăm și detaliile menajului. Pentru ce să ne tulburăm însă clipele acestea cu lucruri, poate importante din punct de vedere material, dar așa de mici în sine...

10 Și când, la încercările lui de a reveni, ea - învăluindu-1 în surâsul ochilor ei verzi - îl îmbrățișa și-1 săruta, se mistuia în el însăși noțiunea timpului ce se strecoară în nimicnicie, picătură cu picătură.

11 Simțea că infinitul nu se dăsfășoară numai în timp și spațiu, ci se adâncește în intensitatea vieții.

Nu avea dar tăria să insiste. Era și el așa de copleșit de farmecul și de poezia acestor zile, încât numai cu durere se putea rupe de sub stăpânirea lor, spre a se gândi la sarcinile existenței.

20 Când, mai târziu, Răutu retrăia această fază a vieții sale, ea se transfigura pentru el ca o fulgerare în noapte neagră, care, într-o clipă, dezvăluie vaste orizonturi, cu abia străvăzute contururi arhitectonice și cu nesfârșite peisagii, în aceeași clipă topite în
25 adâncurile cerului.

într-o dimineață timpurie, în tremurul primelor reflexe ale aurorei, în camera lor de culcare, Ivonna ingenunchie în fața lui Răutu și, mai multă vreme, îl privi drept în ochi cu o deosebită încordare, neatentă la cămașa ei dantelată, care lunecă dezgolindu-i,
30 până mai jos de sân, carnația de persică aurie a blondelor de sud.

Ea nu cunoștea fățarnicele manevre de cochetărie și nu se jena să se arate în fața lui Răutu, cu o delicioasă impudicitate, în nuditatea ei sculpturală.

5 Nu arareori, în muzee, se oprea în fața marilor creațiuni, discutând liniile corpului uman.

Mai cu seamă, o entuziasma *David* de Michel Angelo.

Nu se sfia să facă comparațiuni îndrăznețe și sugestive.

io Totuși, nu avea nimic de bacantă.

Și acum, ingenuncheată în fața iubitului, ea evoca icoana duioaselor sfinte ale lui Rafael, care, și cuprinse de extazul religios, radiază de feminitate caldă, de blândă pietate și supremă armonie.

15 In dragostea ei, în adevăr, această radiere spiritualiză și înălța și cele mai păgâne debordări, transfigurând pasiunea ei ca o sublimizare a celor mai adânci porniri ale inimii omenești.

- Știi ce ? - rosti ea în sfârșit, cu acel glas adânc,
20 care-i trăda, întotdeauna, emoțiunile. Știi ce ? Să rămânem astăzi acasă, ca atunci, în prima zi. Am citit în ziare că diseară, la Operă, se reprezintă *Parșifal*. Nu-ți place Wagner ? Lasă, că ai să-1 înțelegi și ai să-1 trăiești împreună cu mine... Am avut totdeauna o slăbiciune pentru acest erou al lui Wagner... Și - să nu
25 râzi, iubitul meu, nu este divagația unei femei îndrăgostite - revoluționarii tăi îmi evoacă acest simbol al idealismului eroic... Și tu... Nu atât prin trecutul tău revoluționar... Nu știi dacă vei cuceri vreodată sfântul Graal... însă, prin drama ce veșnic se desfășoară
30 în inima și creierul tău, desigur că faci parte din tribul acesta în veci însetat de ideal. Și sunt sigură că vei

triumfa ca și Parsifal asupra tuturor ispitelor și a scăderilor. Să mergem seara la Florența!...

- Dar după spectacol nu mai avem tren! Cremaliera de la Saltino nu mai funcționează noaptea, - îi obiectă Răutu, ridicându-se într-un cot.

Rezemându-și capul de pieptul lui îi șopti:

- Ziua de azi ne va îndulci despărțirea pentru o noapte.

- Te vei opri la Palazzo del Domo ? - se miră din ce în ce mai mult Răutu. Dar mi se pare că n-ai reținut cameră acolo și că ți-ai ridicat bagajele ?

Ivonna, în picioare, ridicându-și cămașa pe umăr, strecură cu oarecare jenă:

- Mă gândeam... Dar ar fi trebuit atunci să dau adresa mea de aici... pentru corespondență... Acum trebuie să reglez și chestia aceasta... Nu fi urâtios... Nu te încrunta așa!... Tu știi cât te iubesc... Ah, cât te iubesc!... N-am iubit așa pe nimeni altul și te voi iubi numai pe tine! - și se aruncă din nou în brațele lui.

În timpul spectacolului, atmosfera mistică de pe scenă invadează și loja lor, printre grățiile care îi fereau de privirile publicului.

După scena de triumf asupra magiilor lui Klingsor și după convertirea lui Kundri, Ivonna mângâindu-i genunchiul, îi grăi cu înțeleș:

- Nu castitatea lui Parsifal are importanță. E o simplă rătăcire a legendelor medievale. Dar sufletul unei femei, al unei adevărate femei, nu poate fi cucerit de un bărbat care o coboară, ci numai de acela care o înalță... Numai jertfa și lupta pentru un ideal comun, pentru o mare cauză, spiritualizează dragostea, o justifică și-i dă trăinicie...

Vocea ei vibra în toate fibrele lui Răutu.

Înainte de a ieși din cupeul lor în fața hotelului, Ivonna se alipi încă o dată de Răutu și-1 sărută pe ochi și pe gură, printre îmbrățișări pasionate.

- Nu te supăra pentru această despărțire! - șopti ea sugrumându-și lacrimile. Rămâi în trăsura, nu mă însoți în halii...

Și, ușoară, dispăru după cristalul porții de fier bătut...

După un somn agitat, parcă împins de o presimțire, Răutu sări din pat.

Găsi sub ușa un mare plic cu inițialele împletite Y și V.

Din hârtia pergamentată, acoperită cu slove rotunde, mari, ca niște perle înșirate, îl învălui parful familiar.

Tremurând, trebui să recitească de mai multe ori aceste rânduri, pentru ca să poată înțelege și crede:

Sâmbătă

*20 Dragul meu,
Mă doare acum nu numai durerea mea, dar mai cu seamă durerea ta.*

De groaza acestui moment m-am luptat cu inima mea și am rezistat atâta vreme...

25 Dar când mi-ai vorbit despre Undina și Vasile Giurilă, mi-am dat seama de umbra ce o aruncă asupra vieții tale martiriul lor.

Și... am simțit că n-am dreptul, - din orice considerație — să-ți refuz, căiți datorez, cel puțin câteva

30 clipe luminoase...

Ai înaintea ta lupte și nădejdi...

Dar eu s...

Și totuși!...

N-aș vrea să-ți las o icoană falsă despre mine.
 Sunt femeie, - înainte de toate femeie...
 înțelegi?...
 M-ai făcut însă să cred în puterea idealului ca
 5 bun suprem al vieții.
 Să rupem lanțurile care ne încătușează?...
 Samă crezi, dragă, cănu mâinșpăimântălatura ma-
 terială, - declararea, ostracismul social sau mizeria.
 Dar tu, - tu să fii supt de mlaștinile vieții de
 io toate zilele?...
 Am trăit o eternitate de așa înălțare!...
 Nu poate dăinui!...
 Dar am închis în sufletul nostru pentru veci co-
 moara acestor amintiri...
 îs Ai să-ți aduci aminte mereu că o femeie, al cărei
 suflet s-a topit odată într-al tău, rămâne - și în de-
 părtare - nedespărțită de tine și trăiește clipă cu
 clipă toate bucuriile, ca și toate mizeriile vieții tale.
 Să-mi ierți numai ceasul acesta, - și să mă crezi
 20 veșnic a ta, pe veci a ta, și aceeași

YVONNE

Destinul...
 Mistress Clarson îl primi cu o sugestivă mișcare
 de buze.
 25 Ce știe ea?... Jalnică epavă!...
 Undina și Vasile Giurilă...
 ... Aproape de țărmuri polare, pe o stâncă inos-
 pitalieră în mijlocul unui lac cu ape plumburii, la
 Schlisselburg - mormântul celor învinși -, într-o ce-
 30 lulă întunecoasă, goală și rece, podită cu lespezi muce-
 găite, de opsprezece ani se ofilește, zi cu zi și ceas cu
 ceas, aceea ce era Verocica Corceaghina - Undina...

A avut încredere în el...
 Dacă ar ști?...
 Dar își mai aduce oare aminte de el, în bezna
 aceea fără luminiș ?
 ; O revăzu cum era la ultima lor întâlnire din
 Odessa, pe țărmul mării, sub vraja nopții.
 Reflexul razelor lunare tăia, prin undele mă-
 runte ale mării, o cărare luminoasă în întinderea
 sumbră, în care numai oglindirea stelelor aprindea
 io scânteiri misterioase, care luceau și în ochii ei lim-
 pezi ca lacurile de munte.
 Și contraltul adânc îi răsună și acuma:
 „Un om cinstit e dator să-și facă examenul con-
 științei și să nu-și puie pe umeri povara ce n-are pu-
 15 tere s-o poarte... *In tine, Vania, eu am încredere!*”
 Și Vasile...
 în ocna din mijlocul pustiului dezolat al tundre-
 lor siberiene, păstrează el oare încă scrisoarea cu le-
 gământul lui solemn ?...
 20 în creierul lui sunt încă gravate slovele cele de foc:
 „Jur că până la ultima suflare nu voi uita o clipă
 sarcina pe care mi-o impun credința și nădejdea ce-
 lor căzuți...
 Și dacă voi luneca, toate torturile iadului vor păli
 25 față de blestemul conștiinței mele la gândul la voi, frați
 de suferință și de nădejdi ai tinereții mele... Jur!...”

Noaptea îl cuprinse pe Răutu în balcon - în bal-
 conul lor...

Sub bolta catifelată, stelele păleau în razele lunii,
 30 care conturau, în vraja lor argintie, crestele și coas-
 tele stâncoase ale munților, până în adâncimea nea-
 gră, din care se ridicau, din fund, ca o mărturie a
 neastâmpărului omenesc, mii de lumini ale cetății

lui Savonarola. În depărtare se ghicea nesfârșirea mării, a cărei suflare îl învăluia și pe el în stinghera lui plutare între nemărginirea înstelată și prăpastia avidă de sub picioare.

- 5 A h! bietul Heine!... Ce e evocarea lui în comparație cu această năprasnică ruptură:

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Hoh'.
Ihn schläfert; mit weisser Decke
10 Umhiillen ihn Eis und Schnee.

Er träumt von einer Palme,
Die fern im Morgenland
Einsam und schweigend trauert
Auf brennender Felsenwand...'

- n Nostalgia inaccesibilului...

Destinul!...
Undina... Vasile Giurilă... au avut încredere în el.
Și Ivonna crede...
Dar Elisa?...

' „Un brad stă singuratic/ în nord cu vârful-n nori./ Adoar-me-n gluga albă/ De ghețuri și ninsori./ Visează că, departe,/ în orientul clar,/ Un palmier stă singur/ Pe stâncile de jar." (*Intermezzo liric*, 33, trad. Ștefan Aug. Doinaș, în Heinrich Heine, *Versuri*, ed. îngr. de Alfred Margul Sperber, București, ESPLA, 1956, p. 52.)

Cap. XIII

COBORÂSUL

De când descinse din tren la Florența, afară de telegrama care-i comunica adresa, Răutu nu mai scrisese Elisei și nici nu-și mai deschidea corespondența.

5 Acum numai, își luă cu sine de la hotel un teanc de telegrame, scrisori, jurnale românești și diferite pachete.

Cu o muștrare vie de cuget, începu să le desfacă.
10 O telegramă a lui Aurel Crăsneanu îl întreba când se întoarce în țară.

Intr-alta, Elisa îl asigura că poate sta fără griji, Luța fiind în afară de primejdie.

Ciorbadgioglu îi aducea la cunoștință ultimele
15 evenimente din Ciubărești: un pogrom din Târgul Pupăzei, datorit „băieților" lui Arghir; agresiunea împotriva lui Vasile Credință, săvârșită tot de această „tinerime entuziastă" și tot din îndemnul maestrului, pentru motivul că „acest corupător al tinerimii" a
20 dezvelit, într-o recenzie, o gafă a marelui savant, care a tradus dintr-un vechi document grecesc cuvântul care înseamnă orgie prin „congres"... Secretarul de redacție al „Farului" se interesa și de data pentru care trebuie să prepare materialul numărului de septembrie al revistei.

25 O scrisoare a lui Osmanii, retransmisă de Elisa din Ciubărești, în care poetul îi amintea întâlnirea promisă la Viena.

Jurnalele vorbeau de agitația politică reîncepută după sfârșitul vacanței; prevesteau o iminentă campanie pentru răsturnarea guvernului.

5 Scrisorile Elisei - foarte simple, lipsite de orice pretenții literare, mărginindu-se la povestirea micilor întâmplări din vilegiatura lor în via din Dealul Recei - căutau înainte de toate să înlăture pentru Răutu orice motiv de tulburare.

10 Chiar despre scarlatina Luței se pomenea ca de un fapt divers, ce nu ar putea justifica vro îngrijorare.

Regulat, în fiecare duminică, câteva pagini de scris mărunț, dar foarte citeț, rezumau cu credință tot ce l-ar putea interesa din sfera preocupărilor ei.

15 Dar până în ultimele scrisori, după o îndelungată tăcere din partea lui, nu găsi niciun cuvânt de reproș, deși Elisa nu reușea întotdeauna să-și ascundă aprehensiunea.

Cugetul lui Răutu fu rănit de conștiința vinei sale.

Totuși, nu avu tăria să plece imediat spre țară.

20 Simțea nevoia de reculegere.

Se hotărî să se oprească pentru câteva zile la Viena. Acolo putea să-și pregătească și să-și sistematizeze materialul necesar pentru activitatea lui parlamentară - în special un proiect de organizare a creditului țărănesc.

25 în restaurantul hotelului său din *Graben*, Răutu avu prilejul de a întâlni un tip de român încă necunoscut lui.

30 Era doctorul Octavian Petrovici, unul din redactorii *Memorandumului* din Ardeal, refugiat în capitala Habsburgilor.

Om relativ tânăr, viguros, chiar puțin pornit spre obezitate, cumpătat la vorbă, el făcea impresia, la prima vedere, a unui banal *Gelehrter* neamț.

Dar când conversația atingea vreun punct nevralgic din psihicul lui, obrazul lui perfect ras se colora și ochii-i miopi fulgerau de sub lentilele convexe și groase ale ochelarilor. Și aceste puncte nevralgice erau mai cu deosebire: Monarhia Habsburgică și situația românilor din Ungaria.

10 Era naționalist feroce, îi ura pe unguri până la turbare, dar, în același timp, era și un fanatic habsburgian. Toată nădejdea, în ce privește viitorul românismului, o punea în reconstruirea monarhiei pe o temelie federalistă, care ar atrage în orbita ei și naționalitățile „fragmentare” de dincolo de Carpați și de peste Dunăre.

15 Și, totodată, se arăta foarte „occidental”: în federația Imperiului Dunărean vedea o îndrumare spre Statele Unite ale Europei.

Pentru acest motiv, avea oroare de „tembelismul oriental” din Regat și stăruia, cu pasiune, asupra necesității urgente de *europenizare* a României.

20 Ca prim pas spre europenizare, socotea convertirea românilor la catolicism.

Printr-o curioasă contradicție însă, acest occidental era cu desăvârșire străin de curentele sociale din Apus. Mișcarea muncitorimii îl lăsa indiferent. Se poate

25 spune că o și ignora, cel puțin sub aspectul ei esențial. Nu-l interesa decât doar prin repercusiunea ce putea avea asupra luptelor naționale din Austro-Ungaria.

30 Cât de departe erau concepțiunile acestea de ideile curente din Regat, ca și de năzuințele intelectualilor din Basarabia!

Răutu se putea astfel convinge aievea de toată complexitatea problemei puse națiunii românești de destinul istoric.

El luă hotărârea de a veni cât mai grabnic în contact cu conducătorii românilor din Ardeal.

Răutu nu-și isprăvi încă toaleta lui sumară, când apariția zgomotoasă a lui Miron Osmanii îl sili să se mai grăbească:

5 - Bine te-am găsit, în sfârșit! - se repezi acesta. Pe unde mi te-ai rătăcit atâta vreme? Mă oftigem pe malurile Sprei, în așteptarea telegramii duminică... Când plecăm?...

io - Aveam de gând să mai stau aici o zi sau două, - abia putu să-i răspundă Răutu.

- Mofturil! - ripostă sec Miron. Toată lumea se întoarce acuma. Trenurile sunt pline de mastodonții și troglodiții naționali... Se așteaptă schimbarea de

15 regim... Pentru unii, cade mana din cer; pentru alții, încep anii vacilor slabe... Acuma e vremea de dat năvală asupra lăzii de fier... În epocile astea, toate inimile se moaie... Apoi, și dumneata ai ajuns bărbat de stat... N-ai grija destinului național? Hei?...

20 în tren se găseau, în adevăr, foarte mulți români - toți agitați și exuberanți, îngrijorați și oțeriți, se frământau în discuțiuni și polemici asupra evenimentelor din țară.

Osmanii, cu patima lui de mistificator incorrigibil, se găsea în elementul lui.

Mare actor, el se colora imediat, ca unameleon, în personajul necesar pentru farsa jucată vreună din victimele sale.

30 încă de pe peron, se aruncă în îmbrățișări și pupături asupra unui om înalt cât o clopotniță, cu un cap, în vârf, ca o pătlăgică roșie, împărecheată însă de o enormă pătlăgea vânăta în loc de nas.

Era vestitul șef al liberalilor dintr-un orășel de pe malul Dunării, cunoscut mai mult sub porecla „Țăcănel” decât cu straniul său nume de Filip Cucurecani.

s - Ce bine-mi pare! De unde vii, coane Pache?... Mergem să dăm de-a dura pe ciocoi... Ha?

- He-he-he! Ce să facem, domnule Osmanii? - scârțâi uriașul cu o stranie voce de cățeluș bolnav. Mergem la datorie... Ne cheamă șeful.

io Bineînțeles că Osmanii se așeză în compartimentul victimei alese.

Și îndată ce bagajele au fost repartizate și trenul pornise, „teatrul” reîncepu:

15 - Vasăzică, te cheamă șeful?... Conul Lache să trăiască! Ce om, frate!...

Și poetul, pentru a-și materializa superlativul, își închise un ochi, își strânse buzele și cu dreapta desena, de jos în sus, o spirală.

20 Filipache Cucurecani, muia până în măduva oaselor de acest prinos de admirație pentru însușirile superioare ale conului Lache - „șeful” sau „vulturul Olteniei” -, căzu în capcană:

- Ehehe! - își țâșni el saliva de entuziasm - ăsta, domnule, îi bun, zic eu, de prim-ministru!

25 Zău! Ai fost în țară când i-a frecat el ridichea îngâmfatului ăla de ciocoi Toma Fior!... Straaașnic, frate!... Frumos!...

- În ce chestie? - își arătă interesul Osmanii.

- în chestia națională, frate... când au spartăra

30 băieții noștri geamurile la consulatul ungar.

- Și cum, cum a fost, zi-i, coane Pache! - se apropie Osmanii de convorbitorul său. Zi-i!

- N-ai fost? Păcat! Frumos a fost... Tare frumos!...

- Aha!... Și unde?

- în Parlament!... Se ridică ciocoiul de pe banca ministerială - bine i-a zis tribunul nostru, domnul Dresu, că-i „bufonul regelui” - și porni ca o monșca stricata!

5 Aici povestitorul își subție încă vocea și, învârtind cu mâna ca și cu mânerul unei moriști, începu să toace:

- Dă-i, dă-i, dă-i, dă-i!... și dă-i, dă-i, dă-i, dă-i!... de ni s-au străpezitără și dinții!... Apoi, când se sculă

10 conu Lache al nostru! - și aici glasul i se îngură și se coborî la diapazonul cel mai jos la care putea ajunge - și când mi-1 apucă, frate, ca-n chingi! - povestitorul își înconjură trupul cu brațele-i de orangutan și clătânându-se în dreapta și în stânga, hurui: - și dă-ă-i!... Și

n dă-ă-i și dă-ă-i, și dă-ă-i! Marți îl făcu, frate!

- Și ce i-a zis?

- Apoi asta!... I-a turtit fesu, să nu fie obraznic ciocoiul... Strașnic a fost... Frumos!...

20 - Dar cu alegerile cum stați în județ? N-are să facă domnul Panaite vreo învârtitură?

- Ce învârtitură, frate! - se supără domnul Filipache. Cum abia numai suflă națiunea, acuși și mănâncă ei ce nu le place!...

25 - Ce faci, Gogule? - interpelă Osmanii din coridor pe un călător de structură apoplectică, fără gât și cu abdomenul care începea de la bărbie. Ce-ai părăsit tocmai acum Parisul?... Acuma e acolo petrecerea în toi, când se întoarce *bomondul!*... Stai să mă duc cu tine în compartimentul tău, să mai stăm de

30 vorbă, de mult nu te-am văzut!

Și răzemându-se de umărul noii victime, o urmă:

¹ *Beau monde* (fr.) - lumea bună (n. ed.)

- încotro, Gogule, pe vremea asta?

- Păi, mon cher, merg (e) spre fieful (e) meu electoral (e), - răspunse așezându-se lângă fereastră domnul Gogu Orangiu, fruntașul conservator, care > vorbea cu un accent francez atât de covârșitor, încât și în cele mai neaoșe cuvinte românești, chiar articulate, se auzea un e *mut*. - Avem (e) în (e) curând (e) *des elections generales*, - chiar (e) în (e) toamna asta...

- Aaa! Ai plecat, vrasăzică, pentru propagandă! - / o își strâmbă disprețuitor buzele Osmanii. Te *ancanaiezi* cu plebea? Ha, *de-mo-cra-tu-le!*...

- Bah! - îi imită strâmbătura și domnul Orangiu, învârtindu-și capul cu îngâmfare, ca să-și mai scoată gâtul din burtă - nu sunt (e) *ajant* (e) electoral (e)...

15 Alegătorul (e) dacă are puțină băutură e ca o turmă de oi...

- Brava, Gogule, noi, elită, trebuie să ne strângem, *mon cher*, rândurile în fața puhoiului de mitocani... Hai, *mon cher*, la bufet să luăm un coniac.

20 În vagonul-restaurant, un colț întreg era ocupat de către călătorii români, care se adunaseră în jurul amicalui nostru Pamfil Toteanu.

Acesta, revărsându-și burta pe masă, își povestea pățeniile din Monte Carlo, grohăind de mulțu-

25 mire pentru interesul obștesc pe care-l trezise:

- Așa tot a mers, domnule, cu blăstemată aia de *ruletă*: eu pe roșu, ea pe neagră... eu pe neagră, ea pe roșu... eu pe roșu, ea pe neagră... eu pe neagră, ea pe roșu!... ho-ho-ho-ho! M-au zdreliteră, blăstămații!...

30 - Strașnică ghină, *mon cher!* - întrerupse cu viu interes domnul Gogu Orangiu.

¹ *S'encanailler* (fr.) - a se îmăhăita, a se strica, a se declasa (n. ed.)

- M-au prinsără toate năbădăile, - își relua povestea Pamfil - îmi scotolesc buzunarele și pun o movilă de bumaște pe *zarul*. Dar *curierul* dracului se oțărăște la mine: *Rinieva, musiu!*... Cum *rinieva*,
 s mă, musiu! - mă îndrăcii și eu. Dar broscoiul nici nu se uită la mine. Dă cu mâna în lături teancul meu de *bumaște*. Și, când colo, iese ea tocmai pe *zăr*, domnule! Mi se făcu roșu înaintea ochilor... Și când l-am plesni-i-it!... s-a pleoștit la pământ. Și aci începe punctul!... Cum m-au apucatără, domnule, hai-
 10 dăii, cu genunchii la spate și cu pumnii la falcă... Nu dați, mă! sunt *sinator*, colegiul întâi!... M-au dusără mai mult în brânci și pe sus la *țugunderul* lor... Ho-ho-ho-ho!... Noroc de prințul Scarlat Sferțea și prințul Anton Vatași... Au hărharitără ceva ipistașilor franțuji în limba lor și m-au scosără la lumină. Dar în seara ceea nu m-au mai lăsatără să mă duc la *Casinel*... Ne-am pusără la *pocher*, la hotelul nostru... Și m-au curățatără și dumnealor de bănișorii
 20 ce-mi mai rămăseseră. Ho-ho-ho-ho! A trebuit ca dumnealui, *sicritarul* meu, să *tăligrafieze* acasă. Așa *arivantură*, fraților, - își mângâie fudul domnul Pamfil mustățile pe buicile-i unuroase.

- Ehe! Dacă n-ai știut să tai buricul norocului! -
 25 interveni aici Osmanii, care știu îndată să se pună în centrul atențiunii generale.

- I-hî!... Cum să tai buricul norocului? - își holbă ochii conul Pamfil.

- Să joci cu banii furați! - șopti sugestiv mistificatorul și își închise cu înțeleș un ochi.
 30

Rien ne va (plus), Monsieur! (fr.) - nimic nu mai merge, domnule !; la ruletă, anunț de încetare a mizării pe un număr sau o culoare (n. ed.)

- Cum ?... Cu banii furați ?... exclamau uluiți călătorii din toate părțile.

- Să vedeți!... Mă duce odată la Viena contele de Monteverde la Clubul Magnașilor. Și așa, în
 5 glumă, cer carte, la baccara... Mă uit, șapte!... Bancherul - opt!... Altă carte! Mă uit - opt!... Bancherul - nouă!...

Poetul imită minunat limbajul și gesturile cartoforilor profesioniști.

10 - Trebuia să tragi, să schimbi șansa! - comentă cu vioiciune Gogu.

- Stai, frate!... îmi dă cinci... Cer carte... Bac!... Și bancherul, - mânca-l-ar... avusese numai trei... Intr-o jumătate de oră, duși au fost cele douăzeci
 25 mii de coroane pe care le-am avut cu mine... Atunci, șterg de pe tava chelnerului un pol... și în cinci minute câștig, fraților, o sută șase mii!...

- *Sapristi!* - trânti cu palma în masă Gogu.

- O-ho-ho! - nechezi de entuziasm Pamfil
 20 Toteanu. Băga-i-aș!... Și i-ai dat polul îndărăt chelnerului?

- Nu se poate!... că se duce toată bafta!...

- Fiu-fiu-fiu-fiu!... putu numai fluiera de groază bietul Cucurecani.

25 Tânărul Vasile Iliescu, lungul și sfrijitul *sicritar* al obezului domn Pamfil, ceru cu modestie lui Răutu voie să se așeze la măsuta lui.

După câteva momente de conversație, Răutu putu constata că e un băiat inteligent, cu studii serioase. Vorbea fluent într-o limbă colorată și elegantă, descriind cu mult humor funcțiunile sale de secretar pe lângă un patron vulgar și incult.
 30

- Dar n-ai putea dumneata - întrebă Răutu - să-ți găsești o ocupație mai demnă de cultura și inteligența dumitale?... Ce studii ai?
- Sunt doctor, și încă de două ori doctor: în
- 5 Drept și Științe economice, din Paris.
- Cum? - se miră Răutu. Dar ce vrâstă ai?!...
Eu nu-ți pot da mai mult de optsprezece ani!...
- Am douăzeci și șase, - se roși puțin tânărul sub pufușorul albicios de pe obrajii săi mongolici.
- io Domnul Pamfil Toteanu e șeful organizației liberale din județul nostru. Nu pot fi decât liberal și - se poticni glasul lui o clipă - și tocmai în această privință, am o mare rugămintă... Patronul, prin reflex de la domnul Aurel Crăsneanu, simte o mare venerațiune
- 15 pentru dumneavoastră... Dacă ați putea să-i spuneți un cuvânt, să-mi pună candidatura la Cameră în alegerile ce vin... Dacă ați avea bunătatea să stăruieți și pe lângă domnul Aurel Crăsneanu...
- Răutu se simți cam stingherit de rolul nou pentru
- 20 el, de protector politic, ce cădea astfel asupra lui:
- Nu știi - îngăimă el - dacă poate avea trece cuvântul meu la domnul Pamfil Toteanu... In orice caz, trebuie să vorbesc întâi cu Crăsneanu... Dar am să-i vorbesc numaidecât, - reluă el cu căl-
- 25 dură - numaidecât... Sunt convins că poți avea un rol însemnat în viața noastră publică...
- Astfel începu, încă de peste hotar, să simtă copleșindu-1 cu încetul atmosfera din țară.
- ii telegrafice lui Aurel Crăsneanu că va trece prin
- 30 București, spre a fi pus în curent înainte de a pleca acasă la Ciubărești.

De la Predeal, se urcă în „trenul bărbaților”, care, în fiecare luni dimineață, readuce la București, după

II

- vizita hebdomadară la căminul conjugal, pe soții ce nu-și pot îngădui o vilegiatură mai îndelungată.
- Răutu se trezi turtit între vreo zece călători și călătore într-un compartiment de șase.
- 5 îl învălui deodată atmosfera obișnuită a discuțiilor politice din țară.
- în văzduh pluteau peste tot aceleași frânturi de conversație: Pleacă... rămâne... vine... „Ai noștri”... „ai voștri”... tâlharii... risipă... demagogie...
- io Dar dincolo de Ploiești, - în căldura sufocantă și cu atât mai puțin tolerabilă, întrucât nu era îngăduită nicio mișcare în vagoanele înghesuite, cu călătorii presați într-o singură masă gelatinată și transpirată -, se auzi o notă originală în dialogul dintre person-
- 15 gii invizibile din coridor:
- Aaa!... tu ești, mă, Costăchell!... Ce bine-mi pare... Să trăiești!...
- Pupături...
- De când nu ne-am văzut! - urmă același glas
- 20 de tenor spart. Voinic? sănătos?... Ce face conia Lina?... Hiiii!... Câtă vreme trecu!...
- Dă-o... încolo! - grohăi, ca din puțină, un glas surd. E o... târfă... mă divorțez... Se întinde cu toți haidăii...
- 25 Pentru o clipă, discuțiile politice se suspendară în nădejde de cancan picant.
- Dulce țară! - mârâi pe nas Osmanii.
- O cuconiță grasă, din fața lui, chicoti sub cascada de sudori, aruncându-i o ospititoare privire printre
- 30 fluturările evantaliului „japonez”.

Aurel Crăsneanu se arată preocupat: nu era sigur dacă angajamentul de a se grăbi întorsătura „rotativei” va fi ținut:

- Canalia ceea de Nitza Vasilescu, - izbucni el cu o violență neobișnuită - cu toate promisiunile solemne date când îl ajutasem să scape din *petrin*¹, în chestia episcopului Teofan, acum bate lăturile...
- 5 Se angajase solemn să provoace, la nevoie, el căderea guvernului, dacă alți factori ar opune vreo rezistență. E din Ciubărești, măgarul, și mi se pare că sunteți bine. Am auzit ceva... Aș vrea să-i duci, confidențial, un cuvânt din parte-mi.
- 10 Inima lui Răutu se strânse.
- Nu, nu pot! - îngăimă speriat.
Crăsneanu se uită cu suspiciune, dar nu insistă.
- Situația se înfățișa destul de tulbură.
După principiile *rotativei*, „guvernul boierilor”
- 11 ar mai putea sta la cârmă.
Dar ajunsese un secret de Polichinelle că „roșii” au dreptul, pe temeiul convențiunii speciale, să revendice imediat puterea.
Întârzierea ar aduce o atingere prestigiului partidului și mai cu seamă ar compromite pe șefii vino-
20 vați de ușurință, neluând garanțiile necesare.
Dar și boierilor le venea greu să se despartă de avantajele guvernării, aruncând masele partidului într-o flămânzire prematură.
- 25 Astfel fu decretată „campania de răsturnare”, cu ritualul ei bine stabilit: întruniri și demonstrații pe județe, apoi pe regiuni și, în sfârșit, o mare desfășurare de forțe în capitală, cu asaltul decisiv.
- Situația dumitale politică va atârna mult de rolul
30 ce-1 vei avea în această campanie, - spuse Crăsneanu apăsător lui Răutu. Ești orator, trebuie să iei parte la

¹ (*Etre dans le)petrin (fr.) - (a fi în) încurcătură (n. ed.)*.

- cât mai multe întruniri. Și, în orice caz, la toate cele însemnate - la Iași, Galați, Brăila, Craiova -, fără să mai vorbim de București.
- Dar nu sunt încă formal înscris în partid, -
j obiectă intimidat Răutu. Ar fi o situație dubioasă...
Crăsneanu surâse din ochii lui cei mai seducători:
- Dimpotrivă! Ai să ai mai multă libertate de acțiune. Nu ești legat de programul oficial al partidului. Poți să-ți afirmi cu energie ideile proprii...
- 10 Desigur, n-ai să angajezi partidul... Dar dacă ai să găsești o notă justă și ai să provoci un curent în opinia publică, te-ai afirma ca om de stat și *am putea* - sugera tentatorul - *am putea* da o nouă îndrumare partidului, în conformitate cu *ideile noastre*...
- is - Și când începe acțiunea? - întrebă, îngândurat, Răutu, apăsându-și tâmpla cu degetul. Lipsesc aproape de trei luni de acasă...
- O! datoria către țară primează, - surâse din nou Crăsneanu. Dar ai vreme. Are să se întârzie încă
20 vreo săptămână sau chiar zece zile... Dar să nu lipsești! Ai o chemare foarte însemnată: să atragi în făgașul politicii noastre pe intelectuali și tineretul.

Cap. XIV

CRIZA

Niciodată încă Răutu nu se simțise atât de umilit, copleșit de dezgust pentru sine însuși, ca în faza
 5 aceasta a vieții sale.
 în primul rând, ce poate spune el Elisei? Cum are să-și justifice purtarea?
 Să o tănuiască? Să ducă viața în minciună? La fiecare cuvânt, la fiecare gest, să nu poată privi drept
 10 în ochii aceștia leali și devotați?
 Să-și mărturisească *păcatul*?
 Dar nu-și recunoaște nicio vină!
 Nu se poate căi de momentele cele mai înălțate ale vieții sale, când trăia din toate fibrele ființii sale,
 15 când își simțea inima mai luminată, sufletul mai îmbogățit...
 Dar să rupă?
 Să arunce în desperare, în mizerie morală, o prietenă, o tovarășă credincioasă, care i-a dat atâta sprijin
 20 în munca lui și, în lupta lui, atâta echilibru sufletesc?
 Și, în fond, nu e pătruns numai de caldă prietenie și adâncă stimă pentru ea, dar simte că ea face parte din însuși sufletul lui, că ruptura îi va aduce poate mai multă durere și mizerie morală decât Elisei.
 25 Ivonna, în scrisoarea ei, vorbește despre tragedia dragostei în condițiunile sociale actuale.

Desigur, marea emancipare - înălțând nu numai pe *muncitor*, dar și pe *om*, deopotrivă pe bărbat și pe femeie - va face cu putință o legătură între ei, întemeiată numai pe dragoste pură și pe libertate
 5 desăvârșită, înălțătoare și atotbiruitoare.

Tragedia eroinelor lui Turgheniev *atunci* - dar numai atunci - nu vai mai fi atât de ineluctabilă.

Astăzi, soluția cea mai bună - poate, unica posibilă - ar fi tocmai camaraderia afectuoasă, ca aceea
 io care-1 leagă, de ani, cu Elisa.

Dar fără minciună!...

Să hotărască însăși Elisa! - încheie în sfârșit Răutu gândurile lui grele.

Pe peronul gării din Ciubărești, în afară de Elisa
 15 și Antonel - Luța, încă în convalescență, rămăsese acasă -, îl așteptau Ciorbadgioglu, Ilie Turcu, Anton Vădrășcan și Nicolae Soltuz, întors de vreo două zile din Elveția.

Când Elisa, fără să țină seama de lumea ce mișuna împrejur, se aruncă înlăcrimată de bucurie în
 20 brațele lui Răutu și se lipi palpitând pe pieptul lui, toate frământările dispărură din sufletul lui.

O mare liniște și siguranță îl cuprinseseră; simți că poate să-și încredințeze soarta Elisei.

25 încă nu se despărțise de îmbrățișarea tovarășei, și începu un duet ciudat între Ciorbadgioglu și Vădrășcan, care literalmente îl trăgeau pe Răutu de poală, fiecare spre sine, primejduind integritatea vestonului său confecționat la Paris.

30 - Domnule Răutu! - îl atacă pe de o parte Ciorbadgioglu, deșurubându-și cu violență degetele. Ce facem cu *Farul*?... Nu poate ieși fără un articol al dumitale și așa mai departe...

- Domnule Răutu! Cum stăm cu politica ? - exclamă Vădrășcan, învârtindu-și brațele lungi ca niște aripi de moară. Cade guvernul...
- Ai putea da impresii de călătorie și așa mai departe, - îl întrerupse Ciorbadgioglu, fulgerându-1 din ochii săi de circazian.
- Ce atitudine luăm ? - nu se lăsa Vădrășcan. Fuzionăm, în sfârșit ? - întrebă el, înlăturând cu un gest pe Ciorbadgioglu; obrații săi palizi se roșiră sub perii țepoși și incolori și crăpăturile înguste ale ochilor se lărgiră spre a rivaliza cu „ferestrele asiatice” ale secretarului de redacție.
- Apoi, ignorându-se, urmară amândoi în același timp:
- 15 - Curente intelektuale și literare din Paris și așa mai departe,... ar fi minunat!...
- Trebuie să ne punem candidaturile...
- Taci din gură, Vădrășcane, cu prostiile tale! - se răsti celălalt, aproape zgâriindu-și de furie pomeții mongolici. Revista are mai mare importanță și așa mai departe...
- 20 - Parlamentul ce păzește ?... Auzi!...
- Domnule Răutu, doamna Orleanu ne-a citit unele fragmente din scrisorile dumitale și așa mai departe...
- 25 - N-avem multă vreme pentru campania electorală!
- Ai putea combina ceva în trei zile, din acele scrisori, și așa mai departe...
- 30 Ilie Turcu se strica de râs.
- Dar Nicolae Soltuz, cumpănit și cuminte ca întotdeauna, interveni cu îndârjire:
- Lăsați omul în pace! Nu-1 buimăciți din prag! Mai aveți vreme să-i bateți capul.

Elisa, cu pătrunderea ei psihologică și cu tactul ei rafinat, se adresă surâzând blajin beligeranților:

- Să veniți la noi. Avem să luăm ceaiul și dacă nu e prea obosit Vania... domnul Răutu - se corija
- 5 ea -, puteți să discutați până în zori de zi. Aici lumea începe să râdă de noi.

În drum, de-a lungul nesfârșitului Bulevard al Unirii - acum pavat cu piatră cubică și plantat cu tei tineri, care promiteau o superbă alee -, Elisa,

10 ținându-și brațul pe talia lui Răutu, îl întreba afectuoasă și îngrijorată:

- De ce ești așa de palid, dragul meu ?... Și slăbit, tare slăbit... Uite cum atârnă hainele pe tine!... Ai fost bolnav ? - se sperie ea și, parcă consolată,
- 15 adaogă: De aceea n-ai scris atâta vreme!...

Răutu simți o împunsătură de muștrare și dacă nu se afla pe banca din față Antonel, poate se ușura îndată în spovedanie, atât de intolerabilă pentru el erau conștiința de vină și minciuna.

- 20 Se hotărî să se descarce cât mai curând.

Dar nu apucă să intre în casă, când sosiră și cei patru *fariști* și, pe deasupra, cu Gheorghe Oanea, care întârziase pentru tren.

- Intre cești de ceai și, apoi, în timpul unui prânz
- 25 modest, dar gătit cu talentul culinar excepțional al Elisei, discuția sărea de la povestirile de călătorie la situația revistei și la noutățile și prevederile politice.

- Nota originală o aduse Gheorghe Oanea, care, la exuberanțele și expansiunile optimiste ale lui
- 30 Vădrășcan, declară liniștit mângăindu-și mustața groasă cu dosul mâinii:

- Geaba trăncănești tu, măi, Vădrășcane, de cele ce nu știi... Nu putem măcar încerca să cucerim acuma

colegiul al treilea, oricare ar fi atitudinea roșilor. Ce-ai să le spui oamenilor? Dacă nu le spui ce trebuie, nu cucerești nimica, chiar dacă te votează; căci ar vota atunci numai ca pentru oricare candidat guvernamental. Iar dacă spui ce le trebuie - atunci, ori ai să arunci țara în foc, ori nu ți se mai pune candidatura.

- Dar cum s-a ales, la noi în județ, Răutu? - își strânse Vădrășcan crăpăturile ochilor, lovindu-se triumfător în șolduri cu brațele lui lungi.

- Apoi, frate, - ripostă liniștit Oanea - dacă-ți spun că lehăiești degeaba despre ce nu știi... Aici, noi avem aproape în fieștecăre sat oamenii noștri de nădejde, care duc tot satul după ei... Dar în celelalte părți, mai cu seamă când o fi vorba de alegeri generale, ce faci fără pregătire?...

- Asta-i. Trebuie pregătirea și-așa mai departe! - irupse, înfocat ca întotdeauna, Ciorbadgioglu. Pregătirea... Pregătirea ne-o dă revista... Primim o mulțime de scrisori de la învățători și popi și așa mai departe... Să vii la redacție...

Elisa, ocupată cu servitul, lua puțin parte la conversație.

Dar o preocupa și Răutu.

Pe furiș, îl observa cu multă atenție. Îl simțea deprimat și îngrijorat. Nu numai că nu domina, ca de obicei, discuția, dar intervenea relativ rar și distrat, parcă fără multă tragere de inimă.

În noapte târziu, rămași singuri, după ce își petrecuseră prietenii, Elisa își puse cu afecțiune timidă mâinile pe umerii lui:

- Te-au obosit... Ești așa de palid... Ce ai, dragă Vania?... Spune mamei...

Răutu păli și mai tare. Inima lui se izbea nebună în piept:

- Avem mult de vorbit, - se sugrumă glasul lui - suntem, în sfârșit, singuri.

Bătăile inimei lui se repercutau, transmise prin degetele și brațele ei, lipite de umărul iubitului, în
5 inima Elisei, gata să se sfâșie.

Speriată, ea îi strânse capul între mâni și-1 sărută pe frunte:

- Nu, iubitele, - șopti ea tremurând de emoție și dragoste - iartă-mă! Ar fi o sălbătăcie... Ești isto-
10 vit... Călătoria... probabil, boala... Nu știu ce ai mai aflat și la București... Acum, și discuția aceasta prostească... Lasă pe altădată... Mai putem vorbi și mâne și poimâne... Acum, înainte de toate, să te odihnești... Să recapeți puterile... Ești ca o umbră...

/5 îl sărută încă o dată foarte mișcată și plecă re-
pede în odaia copiilor.

Culcată, cum făcea după boala Luței, lângă copila care răsufla liniștit, Elisa nu putea dormi.

O teroare nedeslușită, imprecisă, o cuprinse.
20 își dădea seama - îl cunoștea prea bine - că se pe-
trece ceva grav în sufletul lui Vania.

Ipotezele cele mai fantastice o torturau. Era gata la orice jertfă, numai să aducă liniște în acest suflet veșnic zbuciumat.

25 Era însă departe să bănuiască adevărul. Nici în gând nu-i putea veni că deprimarea și turburarea eroului ei ar avea un motiv personal.

Tot timpul trăgea cu urechea și simțea că nici Vania nu doarme și se zbuciumă.

30 De mai multe ori, se ridică să pornească spre el, dar se birui și rămase în patul ei, sfârșindu-se ca Vania să nu-i audă plânsul.

Nici nu știu cum adormi spre ziuă.

Sculată de dimineață, se îngriji, înainte de toate, să-și șteargă ravagiile insomniei.

Teșind în odăița care le servea de sufragerie, văzu urmele unui dejun pripit luat de Vania, care și plecase din casă.

În camera lui, găsi pe birou fotografia luxos încadrată a unei femei de o rară frumusețe și, răzemată de ea, în evidență, o scrisoare pe hârtie pergamentată, scrisă cu frumoase slove mari, rotunde.

10 Era vădit lăsată într-adins... E un mesagiu de la Vania ?

Luă scrisoarea.

Un parfum delicat, exalat de foaia desfășurată, parcă-i răzbătea prin vine, până în spasmele îndurate ale inimii.

Citea și recitea rândurile caligrafice, care, în globule de plumb, zvâcneau în tâmpelile ei ca ciocănituri de mai. Și, printre rânduri, își ridica ochii asupra portretului.

20 Lupta nu e cu putință.

Dar *aceea nu-l vrea!*... L-a părăsit, a fugit, lașă, după ce îl înnebunise, îl nenorocise...

Se sufoca de ura subită ce-i strânse gâtul la vederea acestui oval fin, cu privirea angelică, cu liniile delicate ale torsului.

Reciti încă o dată scrisoarea și se simți totuși biruită de sufletul ce radia din aceste linii drepte și slove rotunde, de caligrafie impecabilă...

Se lăsă în scaun și, cu capul răzemat între mâni, plânse din plin. Dar acuma fără amărăciune, chiar cu un simț tănuit de bucurie adâncă: „E al meu, al meu, rămâne al meu... nu mi-l va lua nimeni!...” - îi revenea mereu același gând...

La redacția „Farului”, Răutu găsi adunat complectul redacției.

De la ușă încă fu întâmpinat de exclamația lui Ciorbadgioglu:

s - Bine că ai venit, în sfârșit! Ne dă peste cap... Iată, manuscrise, nuvele, poezii, polemici, scrisori și-așa mai departe... E mai cu seamă nuvela unui Nicolae Pădureanu, o minune!...

ze Răutu se silea cinstit să intre în cursul intereselor revistei.

Dar nici perseverența diabolică, care-l caracteriza pe Ciorbadgioglu, nu-l putu distra de la gândul la Elisa.

15 Citind scrisorile sau ascultând aprecierile colaboratorilor asupra materialului adunat pentru numărul viitor al revistei, atențiunea lui se rătăcea mereu spre aceeași întrebare repetată sub diferite forme: Ce face?... Ce are să facă?... Ce avem să facem?... Cum mă primește?... Se împacă?...

20 în sfârșit, aproape de miezul zilei, porni spre casă.

Dar îndărătnicul Ciorbadgioglu se ținea scai după el:

- Ne dai ceva pentru numărul ista? - bodogănea el mereu, întinzându-și arătătorul stâng de-i plesneau încheieturile. Trebuie să dai ceva!... Impresii din călătorie și-așa mai departe... Și o cronică internă asupra problemelor zilei sau răspuns „Ogorului” la măgăriile lui Arghir și-așa mai departe... Situația externă...

30 Răutu, în sfârșit, se enervă și, știind că de Ciorbadgioglu nu poți scăpa cu una cu două, se răsti:

- Destul! Nu-mi bate capul!... Lasă-mă în pace... Am să vin după masă la redacție... Acuma, halt!...

Ciorbadgioglu, deprins cu acest tratament din partea prietenilor, plecă fără supărare, dar nu fără a arunca îndărăt săgeata partului:

- Se întârzie numărul!... Avem obligațiuni față
5 de cetitori și-așa mai departe...

Elisa îl întâmpină în biroul lui și, înlăcrămată, îi întinse fără niciun cuvânt scrisoarea Ivonnei.

Răutu abia își găsi puterea de a rosti:

- Și ce zici? - o fixă el cu o nespusă jale. Fac cum
10 zici... draga mea... nu vreau minciuni între noi...

- Vania, Vaniușa, dragă Vanicica! - se aruncă ea în hohote de plâns la pieptul lui. Știu că nu-ți pot da multe... Dar îți dau tot ce am... Te iubesc, te iubesc până la mormânt... trăiesc numai pentru tine și
15 am să fac cum *zici tu!*... Nu vreau să-ți stric viața... N-ai nicio vină!... Știu că altă femeie ar merita iubirea ta... Dar... câtă vreme ai nevoie de o tovarășă credincioasă... fără pretenții...

Vocea ei se înecă în plâns.

20 Vania se simți înălțat de o forță supraomenească, - dar și apăsător de greutatea răspunderii...

Un val cald îl cuprinse, în care se topeau ca într-un torent de lavă mândria că a putut inspira acest sentiment, remușcări acute, iubirea fierbinte, devotamentul și abnegația smerită...
25

O strânse în brațe pe Elisa cu o înduioșare - mai mult părintească sau filială - și o ridică pe sus, palpitantă, fericită, înțelegând, fără cuvinte, ce se petrece în cugetul lui...

30 După amiază, la redacția „Farului”, Ciorbadgioglu se minuna de seninătatea și supunerea cu care „patronul” accepta sugestiunile lui.

Acesta îi dictă, răsfoind scrisorile lui către Elisa, o corespondență despre mișcarea muncitorească din Austria, o cronică internă asupra urgenței de reforme, în primul rând a celei electorale și agrare,
5 mai multe notițe pentru rubrica de „însemnări” despre ultimele noutăți literare din Apus.

Zilele ce urmau au fost senine și calde.

De multă vreme, Răutu nu se simțea așa de liniștit, de hotărât și de stăpân pe sine.

10 În același timp, de multă vreme, viața lui intimă nu era mai plină și mai netulburată și mințea lui, mai lucidă, hotărârea, mai fermă de a-și consacra toate puterile chemării sale.

Se prepara cu stăruință pentru campania politică. Se hotărî „să apuce taurul de coarne” și să pună neted problema sufragiului universal și a ridicării economice a țărănimii.

Elisa, duioasă și fermecătoare prin delicateța atențiunilor ei, îi dădea multă reconfortare sufletească.

20 Nicio aluzie nu se mai făcu la trecutul recent.

Dar, prin înțelegere tacită, fotografia Ivonnei a fost așezată într-un loc de cinste în birou, dar în care să nu izbească din prag pe vreun vizitator nefamiliar.

Când, în sfârșit, Răutu primi telegrama lui Aurel
25 Crăsnianu, care-l chema la București spre a porni campania de răsturnare, ce urma să înceapă printr-o mare întrunire la Craiova, despărțirea, caldă și drăgăstoasă, pecetlui legătura lor intimă.

Cap. XV

ROATA VIEȚII.

II prinse de îndată roata vieții...

La București, asistă mai întâi la o consfătuire a lui Aurel Crăsneanu cu socialiștii, care urmau să ia parte la campanie ca simpli aliați, înainte de înscrierea lor în partidul roșilor.

Propuse ca socialiștii să susțină cu tărie un program minimal de reforme și, în primul rând, introducerea sufragiului universal, pentru ca, astfel, intrarea lor într-un partid de guvernământ să fie justificată și să dea opiniei publice o indicațiune în ce privește viitoarea îndrumare a partidului.

Constantin Dobrovici - cel mai tânăr dintre frați - susținu cu energie teza lui Răutu.

Vasile Credință privi cu mirare cu ochii lui miopi împrejur, exclamând:

- Altfel, ce să mai clămpănim degeaba... Să batem apa în piură...

Celălalt Dobrovici, Atanasie - avocatul, ales primar „independent” în orașul lor, dar cu sprijinul partidului liberal - se ținu în oarecare rezervă.

Însă Bran Caroți, spre marea mirare a lui Răutu, protestă cu solemnitate:

- Nu putem pune bețe în roate *șefului*, de la început... Trebuie să fim cumiști și disciplinați... să urmăm indicațiunile *șefului*...

Aurel Crăsneanu, zâmbitor, îi îmbrățișa pe toți în privirea ochilor lui dezmerdători, dar scrutându-i cu multă pătrundere, și interveni domol, întins langoșii cu capul pe speteaza fotoliului său englezesc:

5 - Desigur, amicul Răutu are dreptate, - **tărăgăna** vocea lui catifelată. Intrarea voastră în partid trebuie să însemneze începutul unei noi, mai mult sau mai puțin apropiate îndrumări a partidului nostru... Dar, cum cu drept cuvânt observă amicul

10 Caroți, trebuie să fim cumiști și disciplinați... Nu față de șef... Nu mă consider drept șef... Sunt numai un tovarăș cu mai multă experiență în politica de guvernământ... Dar față de conștiința noastră și față de interesul superior... al țării... și al partidului...

15 lui... să nu creăm dificultăți prea mari...
- Adică, carevasăzică, - surâse nedumerit Vasile Credință - nici prea-prea, nici tocmai-tocmai... Cu slănina în mâneacă și cu sufletul în rai...

Aurel Crăsneanu tot zâmbea cu langoare, dar
20 zise mai răspicat:

- Partea slăninei și a sufletului s-o rezolve conștiința și judecata dumneavoastră... Eu vă pot da numai un sfat prietenesc... Consecințele le vom suporta cu toții și... mai cu seamă dumneavoastră, - se auzi
25 aici nota mai metalică prin catifeaua glasului său.

Discuția dezordonată ce urmă n-a dus, spre nemulțumirea lui Răutu, la niciun rezultat precis și hotărât.

Dar numai Constantin Dobrovici se arătă
30 nesatisfăcut.

Întrunirea din Craiova se desfășură după tipic.

Todiriță Cânta își înșiră pătrățelele de carton vrâstate de rânduri în slove măruntele.

Și începu, ca de obicei, veșnica lui disertație istorică de la 1848, încât un zurbagiu zeflemist din sală îi strigă plictisit:

- S-o începem de la Războiul Independenței, coane Todiriță, că-i târziu!...

Clemente Arnăutu a invocat din nou strălucirea coroanei de oțel și a făcut apel la suveranitatea Majestății Sale Poporul.

Nici Bran Caroti n-a adus o notă prea originală, perorând asupra vecinicei lui ghinde oratorice, din care ar fi crescut un stejar falnic, spre a adăposti sub umbra lui caravanele, de arșița soarelui și de crivățul polar, - numai că de astă dată stejarul nu simboliza socialismul internațional, ci partidul foarte național al roșilor din România.

Succesul culminant îl avu tot discursul „tribunului poporului” Filip Dresu:

- în sala aceasta plină de aglomerație, - porni el cu emoția de lăutar când cântă „de inimă albatră” - în fața cetățenilor luminați și cu inima patriotă, cu care mă simt mutual, voi spune tot ce cred, sincer și cu totul impersonal... Știți, domnilor, care este rădăcina răului? E foarte simplă, domnilor... O aflai la minut, după cum Columb a descoperit America, punând oul său în picioare, prin spargerea dosului său la bază. O aflai, când vorbea de pe banca ministerială ciocoii înfumurată, domnul Toma Fior, ce este. Adevărul acesta este că ciocoii nu știe cum este în toate statele civilizate, că guvernul derivă din cetățeni...

- Bravo!!! Jos bonzii și mastodonții! - hurui, ca întotdeauna în întrunirile roșilor, nelipsitul „poloboc entuziast”, domnul Zamfir Peruzeanu din Buzău.

- Cetățeni! - reluă tribunul - să aveți dar în veci, pe steagul cu care mergeți în viață, devizul: jos ciocoii, trăiască națiunea!

Tema generală a cuvântărilor era îngâmfarea și apăsarea ciocoiască, risipa, necinstea, violarea constituției, gloria partidului nostru, trăiască națiunea și poporul suveran...

Între aceste debordări oratorice și expresivele exploziuni ale domnului Zamfir Peruzeanu din Buzău, Răutu se simți stânjenit și rătăcit printre stâncile unui țărnam batut de fluxul mării și anevoie își strecură profesiunea de credință, rezumând în zece minute motivele revendicărilor sale:

- Domnilor, - insistă el - nu numărul, nici întinderea teritoriului determină mărirea unui stat, ci rolul pe care îl poate avea în istoria mondială, mulțumită energiei sale morale, culturii sale și idealurilor sale... România nu poate trăi, dacă majoritatea covârșitoare a populației sale - țărâtimea - va fi lipsită de drepturi și de independență economică. Italia veche a pierit, fiindcă numărul de cetățeni liberi fusese copleșit de milioanele de robi și teritoriul ei, împărțit între puținii latifundiași.

De aici, urgența reformelor...

Cuvântarea fu primită de cetățenii din sală cu entuziasmul de rigoare al întrunirilor de partid.

Dar, pe scena ocupată de protipendada partidului, obrazii se cam lungiră și chiar voluminosul și explozibilul domn Zamfir Peruzeanu din Buzău îi lăsă în pace pe bonzi și pe mastodonți.

„Șefii” însă se crezură datori să felicite în surdină pe debutant, furișând câte o privire către Aurel Crăsneanu.

Iarăși, numai Constantin Dobrovici ținu să-și arate satisfacția cu multă căldură.

In tren, la întoarcere, Aurel Crăsneanu îl cuprinse prietenos pe Răutu peste umăr și-i vorbi domol, cu vocea lui mângâietoare:

- Ai fi fost bine, chiar foarte bine, dacă am judeca numai din punctul de vedere al succesului oratoric... Dar... în politică e un singur criteriu - scopul... Și aici trebuie să-ți dai seama că scopul *nostru* nu poate fi realizat, dacă avem să exasperăm *Les gros bonnets* ai partidului nostru... I-ai luat cam în răspăr... Trebuie însă educați, cu încetișorul. Aș fi de părere să încerci să mai torni apă în vin la Galați.

La întrunirea din Galați, deosebirea mai esențială de cea din Craiova, s-ar putea spune, se reducea la perorația lui Bran Caroiți, care înlocui aici stejarul sahariano-polar cu fluviul înghețat, al cărui puhoi însă, bineînțeles, nu mai însemna triumful socialismului, ci venirea la cârmă a marelui partid de guvernământ.

Răutu însă, după un examen al conștiinței sale, nu crezu cu puțință „să-și toarne apă în vin”.

Insistă, de astă dată, asupra contrazicerii dintre o constituție democratică și lipsa oricărei vieți cetățenești în adâncimi - la sate.

- Regimul constituțional - afirmă el cu energie - e o odioasă minciună, dacă nu se reazimă pe focare de viață cetățenească până în cele mai mici centre de populație. In această privință, însă, situația din România este mai prejos chiar decât în Basarabia, cu obștiile ei sătești, și ca în Ungaria, în care țărani iși pot alege până și pe preoții și pe învățătorii lor...

Les gros bonnets (fr.) - (fam.) ștăbi, granguri (n. ed.).

O adiere glacială trecu prin biroul și prin cadrele de pe scenă, de unde se răspândi și prin auditoriul din sală.

Cu acest prilej, Răutu constată că, în contrazicere cu întrunirile anterioare, atât la Craiova, cât și la Galați nu mai fusese rostit un cuvânt împotriva maghiarilor, pentru prigonirea românilor în Ardeal.

După sfârșitul cuvântării sale, îndreptându-se spre fundul scenei, văzu acolo într-un colț pe Todiriță Cânta, mai desfigurată ca de obicei de asimetria feții, vorbind înfuriat cu Aurel Crăsneanu, izbînd și mai violent cu pumnul prin văzduh, într-un adversar invizibil.

Clemente Arnăutu îl urmări pe oratorul nedibaci cu oarecare melancolie, iar Bran Caroiți se dădu în lături din calea lui, șoptind într-un *aparte* sonor, ca la teatru:

- Ce gafă!...

La hotel, fu vizitat în camera lui de către Aurel Crăsneanu. Acesta îi strânse foarte călduros mâna și se aruncă pe divan cu un aer melancolic:

- N-am nevoie să te asigur, dragă Răutu, - începu el mișcat, strângând din nou mâna lui Răutu - că, în fond, împărtășesc și eu ideile dumitale. Cred chiar că n-ai făcut poate rău că le-ai afirmat cu atâta energie... Acum însă trebuie lăsat timp ca sămânța aruncată să germineze.

Răutu se irită și, încruntat, își duse degetul la tâmplă, gata să izbucnească.

- Nu, nu! Nu te supăra! - își puse Aurel mâna pe genunchiul lui Răutu, cu cel mai seducător zâmbet de langoare stăpânită. N-ai niciun motiv de supărare!... Rămân alături de dumneata, dar trebuie

să ne coordonăm eforturile. Suntem doar aliați!
Am venit tocmai să-ți fac o propunere... Poți aduce
un mare serviciu partidului - tocmai pentru că nu
ești încă în partid - și prin aceasta să-ți ridici acțiunile
5 dumitale în politica noastră...

Urmă o largă descriere a situației internaționale
și a raporturilor României cu Imperiul Austro-Un-
gar, din care rezulta că acțiunea partidului din tim-
pul opoziției îi poate acum aduce dificultăți și chiar
10 întârzia venirea lui la cârmă.

- Suntem aliați cu Puterile Centrale. Greu ar
putea să vie și să se mențină un guvern neagreat la
Viena sau la Berlin... Am putea însă să ne folosim
de conflictul de interese dintre Austria și Ungaria...

15 Mi-ai vorbit despre doctorul Octavian Petrovici. Îi
urăște pe maghiari, dar se bucură de oarecare tre-
cere la Viena. Ar putea acolo să dea acțiunii noastre
o interpretare favorabilă. Dar, bineînțeles, demersul
nu trebuie să aibă aerul că s-ar datori inițiativei
20 noastre... Dumneata, ca basarabean, neînregimentat
încă, ai fi în situația cea mai prielnică să sugerezi lui
Petrovici acțiunea necesară...

Răutu, în fundul inimei sale, se bucură chiar de
prilejul de a scăpa de promiscuitățile penibile ale
25 „campaniei de răsturnare.”

La locuința doctorului Octavian Petrovici, stă-
tea rigid în fotoliu un tânăr foarte subțire - cu fălci
masive și nas moale și lat -, a cărui privire voalată
făcu asupra lui Răutu o impresie ciudată și iritantă,
30 evocându-i amintiri vagi.

Sentimentul aproape de aversiune fu încă întărit de
portul său excesiv de îngrijit, de o eleganță suspectă,

a manechinelor din vitrinele magazinelor de haine
gata din Andrassy-ut’.

- Doctorul Vaier Timiș din Deva! - îl reco-
mandă Petrovici.

5 Tânărul ciocni din călcâie și strânse mâna lui
Răutu cu un:

- Mă recomand frumos!

- Poți vorbi în liniște, - declară doctorul
Petrovici, observând oarecare șovăire din partea lui
10 Răutu. Dumnealui e încă tânăr, dar e un aprig luptă-
tor al nostru din Ardeal, de toată nădejdea.

Un zâmbet imprecis strâmbă buzele doctorului
Timiș, dar privirea lui își păstră vâlul enigmatic.

După ce oaspele își lămuri scopul venirii la Viena,
15 doctorul Petrovici se ridică și începu să se plimbe
greoi prin cameră, examinându-1 cu suspiciune:

- Ești liberal? - îl întrebă brutal.

Înainte ca Răutu să fi găsit răspunsul potrivit,
care să explice situația lui politică, cam încurcată, in-
20 tervenî tânărul ardelean, cu același zâmbet și pri-
vire zăvorîtă:

- No, că domnul Reut este independinte. Avem
noi relatări... dară e pe punctul de-a avea mare
rolă... cu sprijinul domnului Aurel Crăsneanu...

25 Vorbea mereu zâmbind și fixându-1 pe Răutu.

Vocea lui pițigăiată și ștearsă, cu intonațiuni ciu-
date și cu un accent prea pronunțat ardelenesc, suna
foarte dezagreabil pentru Răutu:

Deodată, acesta rămase pironit pe loc, neputân-
30 du-și ridica ochii de pe fața doctorului Vaier Timiș
din Deva.

Îsi aduse aminte!

Andrassy-ut[ka] (magh.) - strada Andrassy (n. ed.)

- Avea întocmai privirea impenetrabilă a „chitaiului” Fu-Yun-Ping din Serghinsk!...
- Această amintire îi trecu ca un curent rece prin șira spinării. Din acest moment, evită privirea elegantului avocat din Deva.
- 5 - Desigur, ai dreptate! - declară doctorul Petrovici, aruncându-se în fotoliu. Ar fi criminal sau nebun acel guvern român care s-ar arunca în brațele Rusiei...
- io După o pauză, în care părea a căuta confirmarea din partea lui Răutu, își luă de pe nas ochelarii și, ștergându-i cu batista, urmă:
- Deci alianța cu Puterile Centrale și îndeosebi cu Monarhia Habsburgică e condițiune vitală... De
- 15 asemenea, nu ne pot supăra atacurile împotriva maghiarilor... Ele ne pot chiar servi pe noi, românii de dincoace de Carpați, în acțiunea noastră pe lângă cercurile sus-puse din Viena. Dar trebuie să avem garanții și o înțelegere... Nu ajunge o intervenție
- 20 particulară...
- Ce garanții? - întrebă Răutu.
- Aici apăru din nou doctorul din Deva, ciocănind ușor cu degetele în masă și balansându-și ritmic piciorul pus peste picior.
- 25 - Avem lipsă de un pact officios cu onoratul guvern din București, spre a ne dirige respective mișcărilor... Apoi, nu ajunge... *Lejile* ungare nu îngăduie organizarea partidelor pe fundamentul național... Trebuie să fim *exonerați*...
- 30 Răutu se văzu luând asupra-și o mare răspundere.
- Nu știu câtă trecere am, - răspunse el cu francheță -, mă mișc încă într-o lume străină pentru mine... Dar am să depun toate stăruințele. Aș vrea însă să am un memoriu scris, cu formularea precisă

- a cerințelor dumneavoastră, atât în ce privește demersurile de făcut la Viena, cât și pentru sprijinul așteptat... necesar acțiunii din Ardeal.
- Ce memoriu? - sări doctorul Petrovici.
- 5 Aceasta se poate spune în două cuvinte...
- Cu o mișcare a pleoapelor, Vaier Timiș îl opri. Apoi se întoarse spre Răutu:
- Vedeți, domnule Reut, - zise el cu multă suavitate, lăsându-și încă pe jumătate pleoapele asupra
- io ochilor lui impenetrabili - noi musai trebuie să ne consultăm prietenii... să nu ne atragem acuza de prepotență... Nu vă conturbă prea mult să mai stați vreo două-trei zile la Viena?...
- Deși cam contrariat, Răutu evident nu putea refuza o asemenea cerere.
- 15 Conveniră dar asupra întrevederii următoare, la hotelul lui din Graben, și se despărțiră.
- Aflând din afișe că la Operă se reprezintă *Parsifal*, petrecu seara în emoțiuni violente și amintiri duioase.
- 20 Pentru prima oară, se coborî asupra lui și harul wagnerismului. Începu nu numai să simtă, dar și să înțeleagă grandiosul acestei inspirațiuni poetice.
- A doua zi, porni prin muzee.
- Mai multă vreme se opri înaintea portretului
- 25 Elenei Fourment.
- Urmări apoi chipul ei în celelalte pânze ale maestrului.
- Adesea, exhibiționismul brutal, în care pictorul se zugrăvea în scene de dragoste cu tânăra lui soție,
- 30 îl revolta.
- Dar mult îl mișcă concepția tabloului quasi-religios, în care, spre Madona-Fourment, în toată gloria

tinereții, își întinde brațele tremurătoare, într-o mișcare de nespūsă venerațiune, adoratorul Rubens, gârbovit, cu fața-i zbârcită luminată de radiarea grației divine...

5 Se întoarce târziu la hotel, hotărât să caute după masă întrevederea cu profesorul Hans Raabe, care fusese atât de prietenos față de el în prima lui trecere prin Viena.

Dar găsi la poartă o telegramă, care glăsuia:

10 „Prezența necesară. Rog vino urgent. Elisa”.

Răutu își dădu îndată seama că numai o împrejurare de o deosebită gravitate putea determina pe Elisa să expedieze asemenea telegramă.

însă înspăimântat, telegrafie îndată la Ciubărești, anunțând ora sosirii sale cu trenul prin Lemberg, apoi înștiința pe doctorul Octavian Petrovici de rechemarea lui urgentă în țară și, cerându-i scuze, îl rugă: sau să-i expedieze memoriul la București cu un om sigur, sau să aștepte până ce are să poată reveni el însuși la Viena.

Coborât în gara Ciubărești, după vreo treizeci de ore de zbcium, Răutu fu adânc tulburat negăsind pe peron nici pe Elisa, nici pe vreunul din prieteni.

Acasă, Elisa, palidă și plânsă, îl aștepta așezată în fotoliul din biroul său.

Se aruncă spre ea cu întrebare mută.

Elisa își întinse amândouă mânuțele:

- Sunt însărcinată! - îi șopti ea zâmbind printre lacrimi...

30 Invadat de un val covârșitor de iubire, compătimită, bucurie și mândrie, căzu la picioarele acestei

ființi înfricoșate și-și puse capul, într-o mișcare de devotament și îmbărbătare, pe genunchii ei.

își dădea seama de ce chinuri, de ce furtună de afolare trebuie să fi fost bântuit un suflet atât de blând și echilibrat de obicei.

- Nu voiam să te deranjez, - își picura ea cuvintele printre planșete. Nu mă gândesc la mine... la reputația mea... Aceea... (își lăsă ea capul fără să-și mai încheie fraza)... dar la soarta ce ar avea copilul acesta... și... ceilalți doi... nevinovații... Am rugat-o pe Caliopi Peters... și pe doctorul Nicolae Soltuz... să mă ajute... Au refuzat; spun că nu pot fără învoirea ta... De aceea te-am chemat... să le spui... să nu fie apoi prea târziu.

15 - Nu! Nu! - o întrerupse vehement Răutu și o strânse cu putere la pieptul lui. Nu! Aceasta nu pot îngădui... Ar fi o ticăloșie și o lașitate!... Și pentru ce?... Trebuie să punem odată capăt situațiunii noastre anormale! - exclamă el cu pasiune. De mult sufăr de echivocul acesta... Pentru pensia aceea păcătoasă?... Nu sunt vrednic să câștig viața, ție și copiilor?... Ne căsătorim! Ne căsătorim îndată!

Luminată de o bucurie intensă - că nu i se mai cere odioasa jertfă -, smerită și exaltată, îndurerată și fericită, Elisa căzu cu capul pe umărul lui Răutu, istovită de zilele de îngrijorare și teroare prin care trecuse.

Formalitățile necesare fură îndeplinite cu repeziune și, peste puține zile, la primăria din Ciubărești fu oficiată căsătoria civilă între Ion Răutu și Elisa Orleanu, martori fiind doamna dr. Caliopi Candiani-Peters și profesorul Carol Peters, ca și toată redacția „Farului” - în ciuda conștientului stării civile, care murmură că i se strică registrul.

Omul cel mai fericit în acea zi de hotar în viața lui Răutu era Caliopi.

Micuță și rotunjită, era transfigurată de bucurie și de un sentiment de triumf.

5 - N-am lăsat să se prăpădească un pui de-al lui Vania Răutu! - exclamă ea îmbrățișând și sărutând cu efuziune pe tinerii soți.

Astfel, începu o altă fază în viața lui Răutu, așezată și lipsită de episoade romantice, dar plină de muncă încordată și luptă dârză.

Amintirea Vallombrosei rămase în cutele cele mai tănuite și mai adânci ale inimii sale, - luminând și încălzind cotiturile cărării trudnice a vieții.

O scrisoare a doctorului Octavian Petrovici îi anunță lui Răutu data la care urma să sosească în București, cu memoriul cerut, doctorul Traian Cania din Târgul Mureșului.

In ziua indicată, în camera lui de la Hotelul Regal, intră un tânăr brun și vioi, cu trăsături de o corectitudine și chiar de o frumusețe impecabilă, îmbrăcat cu o austeră eleganță.

Îl dispuse foarte bine, din primul moment, impetuoșitatea și francheța cu care-l aborda:

- Domnule Reut, să-mi spui drept! - începu el fără nicio tranziție. Au un gând serios domnii de-aci? Ce suntem noi? Niște sărăntoci și milogi, de se poartă așa cu noi?... E voie de fumat? - întrebă el odată mai potolit, schimbându-și tonul și scoțând o havană dintr-un solid port-țigări de argint.

30 Își aprinse havana cu băgare de seamă, pufăi de mai multe ori și reluă îndată, în galop, cu aceeași vehementă:

- Ce?... Numai domniile lor sunt români? Suntem și noi români! Și dumnealor n-au fost ca noi: o sută cincizeci de ani sub turci și o mie de ani sub maghiari... Și nu ne-am turcit, nici nu ne-am uncurit, cum dumnealor au fost greciți și acum sunt franțu-
5 ziți... Dumnealor au cel puțin tot atâta nevoie de lupta noastră ca și noi... La urma urmelor, noi nu ne prăpădim fără ei, cum nu ne-am prăpădit în o mie de ani. Dar unde ar ajunge țara aceasta fără noi, dacă
10 maghiarilor nu le-ar mai fi frică să mărească numărul valahilor?... Apoi, noi am dat mai mult decât am luat de la ei!... Fără învățații noștri, nici n-ar fi aflat că sunt români... Ha-ha-ha-ha! - izbucni el pe neașteptate și întrebă tacticos: - Nu te superi?... Așa
15 vorbește românul la năcaz...

Răutu, încântat de această spontaneitate juvenilă, îi strânse mâna și-i răspunse surâzând:

- N-ai teamă!... Apoi, sunt și eu un „frate subjugat” din Basarabia.

20 - Știu! - răsă și Cania - de aceea ți-am și vorbit fără perdea... Aflai că ești și din nobilimea basarabeană... Și eu sunt din *gentri* - nemeș... Neam de neamul meu n-a fost *jobaj*.

Răutu preferă să pună solul Ardealului în contact direct cu Aurel Crăsnianu - cum, de altfel, era și dorința acestuia - și, din discrețiune, nici nu-l întrebă pe Cania despre *pertractările* lor; îl văzu însă plecând mulțumit de rezultatele conferinței.

30 Peste puțină vreme, la o întrunire în Iași, bătrânul Todiriță Cânta citi o declarație, prin care afirma prietenia tradițională a României cu Monarhia Habsburgică.

Declarația aceasta nemulțumi pe naționaliștii intransigenți și provocă protestări violente din partea partidului boieresc... după ce căzuse de la cârmă, bineînțeles.

Iar bietul Todiriță Cânta se alese pe viață cu po-recla de Todiriță-Scandalul.

La începutul lui noiembrie, guvernul boieresc își dădu demisia.

10 în noul guvern intră și Bran Caroți, ministru al Cultelor - situație nu tocmai potrivită pentru un fost ateu și revoluționar.

15 în haosul premenirilor provocate de schimbarea de regim și în învălmășeala campaniei electorale, trecu aproape neobservată înscrierea formală a foștilor socialiști în partidul roșilor, unde ei fură gratificați cu titlul de „tinerimea idealistă”.

De drept, Răutu făcea acum parte din comitetul care conducea campania electorală din Ciubărești.

20 De la prima ședință, în care urmau să fie puse candidaturile, simți mașinațiunile subterane pentru înlăturare lui din colegiul al treilea: roșilor de baștină nu le convenea ca un *intrus* să fie „înșurubat” în acest colegiu.

25 - Știți, domnilor, - zise președintele comitetului, profesorul Anton Zori, fără măcar să privească în direcția lui Răutu, lipindu-și cu stăruință capetele la țigaretă abia răsucită. Știți, domnilor, că ne trebuie un candidat tare la colegiul întâi, colegiul intelectualilor...

30 Privirile aruncate din toate părțile spre Răutu îi destăinuiră complotul. Dar aștepta liniștit lămuririle „șefului”.

- Domnule Răutu, trebuie să facem un apel la dumneata. Hi-hi-hi-hi! - șuieră răsul subțire, caracteristic pentru momentele critice ale domnului Zori. Trebuie să ne-aduci acest sacrificiu! Ești un intelectual, un om de litere, publicist apreciat de elita intelectuală... hi-hi-hi-hi!

Domnul Anton Zori privea în lături, îndreptându-și țigaretă în port-țigaretă de chihlimbar și căutând un chibrit în cutiuța de argint.

10 Lui Răutu însuși nu-i surâdea să apară în fața colegiului al treilea sub înfățișarea de candidat guvernamental.

15 îl miră însă privirea ostilă cu care-1 fixa, bățând nervos din genunchi, Serge Covorăscu, veșnicul candidat la portofoliul ministerial și proprietarul și directorul foitei sporadice „Alarma” din Ciubărești.

20 - Domnul Zori! - răspunse Răutu zâmbind. Din registrele „Farului” nu prea ar rezulta popularitatea mea în acest colegiu intelectual. Dar, bineînțeles, nu mă pot opune considerațiunilor dumneavoastră, oameni cu experiență.

Serge Covorăscu sări clocotind în sus și, stropind din gură de furie, țipă:

25 - Nu mai am ce căuta aici. Salutare, domnilor! Un moment, clătinând amenințător din cap, se uită la Anton Zori, la Răutu și, pe rând, la ceilalți membri ai comitetului și porni spre ușă, jucând din șoldurile lui impozante.

30 - Hi-hi-hi-hi-hi! - îl urmări șuierul domnului Zori.

Răutu fu mirat că, în aparență, comitetul n-a fost prea impresionat de această ieșire; dar fu lămurit că divertismentul Covorăscu face parte obligatorie din

moravurile politice din Ciubărești, ca și „inversiunea” Atlantelui din squar la fiecare schimbare de regim.

Serge Covorăscu era mereu cel mai furibund membru al opoziției, fiind sigur că i se cuvine pentru aceasta un „portofoliu” la venirea la cârmă. Veșnic decepționat, căuta prilejul de a părăsi cu zgomot partidul de la guvern.

- Acuma să te ții, domnule Răutu! - cobi sumbru Gaston Zernate, „artistul”. Are să fie un puhoi de murdărie în „Alarma” !...

- Hi-hi-hi-hi! - îl acompanie răsul subțirel al domnului Zori, care tot timpul pufăia din țigaretă cu un zâmbet malițios:

- Acum, domnilor, să fixăm lista noastră de candidaturi.

Campania aceasta electorală, în ipostaza de candidat guvernamental, lăsă în amintirile lui Răutu un strat gros de mâl infestat.

Mai întâi, se simțea degradat *depointajulm* care adesea, până noaptea târziu, se răscolea tot mucegaiul societății ciubăreștene, în discuțiuni „dacă trebuie adusă din Tecuci nepoata lui Lăzărescu spre a asigura votul lui Andreescu din Ciubotari”.

Apoi, tot felul de „informațiuni”; câte treizeci și patruzeci de vizite făcute pe zi; alte douăzeci sau treizeci primite; un caleidoscop de fizionomii; un haos de nume; i se părea că se înecă, că înoată până în gât într-un lichid vâcos și puțin odorant.

Răutu era silit să se intereseze și de colegiul al doilea, unde candida, din prietenii săi, Anton Vădrășcan - care nu prea avea tactul și răbdarea necesară unui candidat guvernamental.

Dar și colegiul întâi - socotit colegiul marilor proprietari, care trimetea în Adunarea Deputaților mai mult de jumătate din membrii ei - nu se dovedi cu mult mai presus, din punctul de vedere social și cultural, decât colegiul al doilea.

Din cei vreo optzeci de alegători înscriși în acest colegiu în județul Ciubărești, majoritatea covârșitoare nu posedă decât o prăpădită de căscioară la periferie, pentru care plăteau însă impozitul necesar, pentru a fi înscriși în colegiul *marii* proprietăți, numai pentru a-și specula votul.

În acest fapt simplu se oglindea întreaga situație politică și culturală a României din acea epocă.

Totuși, ciudat, sentimentul care-l copleșise pe Răutu nu era atât de zgustul, cât mila - o *milă* înspăimântată.

Vizită sute de case din colegiul al doilea și zeci din cel dintâi; a văzut „interiorul”, surprins de năvălirea „omului stăpânirii”, a „omului viitorului”, cătră care se puteau îndrepta toate năzuințele și nădejile și se puteau dezgoli toate bubele.

Ii era groază să se gândească câtă mizerie și josenicie se ascundea după fațada „colegiului de elită” - a *colegiului marii proprietăți*.

În starea lui sufletească, mereu își punea aceeași întrebare:

„Cum *iubesc* acești oameni? Cum pot *iubi* în acest cadru...”

Poate fi înțeleasă dragostea și în sărăcia cea mai neagră.

Despre lumea de la țară, nu e nici vorbă: acolo, câmpia verde, lanul de grâu, poiana din pădure pot da un decor în care să dispară degradările vieții de toate zilele.

Dar chiar pentru muncitorii de fabrică, în marile centre industriale, în mansarda lor poate fi aprinsă o scânteie de poezie, când oamenii trudiți își întind brațele către tovarășele lor de muncă.

i Dar aici, în mahalaua Ciubăreștilor?

Cucoanele, cu toată moda lor „pariziană”, furnizată de Ițic Leibovici, „croitor de dame” din Târgul Pupăzei, nu puteau fi spălate la baie decât la zile mari.

Ah, veleitățile ofensatoare de seducțiune, când
10 surâsul dovedește că nu cunoaște alt dezinfectant decât fumul țigării!...

Iar „domnii”, care, pentru un os mizerabil ce li se aruncă sub masă, duc viața de Cain și de Iuda, preschimbați în monedă măruntă...

11 Și aerul impestat de copii zămisliți din plictiseală...
Ce oroare!...

Și nicăieri, nici licărire de preocupare intelectuală sau artistică - nicio carte, nicio gravură, nicio fotografie, alta decât nenumăratele „poze” de militari sau magistrați, de toate gradele, începând cu tipurile clasice de sergent-major sau de ajutor de portărel...

20 - Au avut oare bipezii aceștia - se întreba Răutu - măcar o singură clipă, numai una singură, în care vorbește cel mai puternic instinct al firii - o iluzie romantică?... Trece peste ei, măcar atunci, suflul poeziei? Sau chiar și atunci sunt hipnotizați numai de gândul la... farmacie?

Ce mizerie!...

30 Un incident sili pe Răutu să întrerupă pentru douăzeci și patru de ore campania lui din Ciubărești - incident ce părea, pentru moment, fără mare interes, dar care avu în urmă consecințe neașteptate și nu fără importanță pentru viața noastră publică.

O scrisoare a lui Vasile Iliescu îi aduse aminte făgăduiala ce-i dăduse în tren la sosirea în țară: „patronul” său, Pamfil Toteanu, nu-1 trecuse pe lista de candidați.

i Plecă îndată la București.

Cu toate rugămințile lui stăruitoare, Aurel Crăsneanu refuză să intervină - nu găsea oportun să-1 supere pe Toteanu, nici nu-1 cunoștea suficient pe Iliescu ca să poată spune că merită riscul.

10 Tânărul secretar, foarte mâhnit, privindu-1 implorator pe Răutu, îl întreabă cu timiditate:

- N-ați voi să încercați o intervenție direct la domnul Toteanu?

11 îl găsi pe „pașaua” județului X într-o cameră supraîncălzită a Hotelului Bristol, suferind de un atac de gută. Culcat în fotoliu, cu piciorul stâng întins pe un scaun și învelit cu vată, din care ieșeau numai vârfuri de degete cu unghii galbene și îndoliate, el gemea mereu, ofta, se ștergea de sudoare și-și turna
20 pe gât o halbă de bere după alta.

- Bună ziua, domnule Toteanu, - îl salută Răutu. Am aflat că ești cam indispus și am venit să te văd... Te doare, văd, piciorul. Nu te stânjenește în campania electorală?

21 - Mulțumesc!... Să trăiești, coane Ionică! - scânci jalnic domnul Toteanu. Alegerile e un moft pentru mine... Eu le fac *mortamot*... așa, numai învârtind din deget! - mișcă el aici din vată degetul cel gros al piciorului bolnav. Dar mă săcăie doctorii cu *igbi*ana lor... Ba nu mânca una, ba nu bea alta...
30 Dacă m-aș fi luat după capul lor, de mult aș fi dat ortul popii...

- Dar ai putea, domnule Toteanu, - îi sugeră diplomatic Răutu - să te folosești de domnul Vasile

Iliescu... E băiat deștept și cu mult talent. Desigur, îl faci deputat...

Toteanu se roși de furie subită:

- Hei! A și alergat cu jalba la dumneata, li-
 5 cheaua dracului! - se oțări el gâfâind de necaz. Să mă ierți, coane Ionică, dar instantaneu nu aș putea face... Să vezi ce-mi făcu spânul... Chiar pe când ne întorceam din blăstămatul cela de Monte-Carol, eu pusesem la cale să fiu primit cu alai la gară... Și mă
 io gândeam să le spun ceva așa *spicial* la oameni... Și cum era înghesuială în vagon, l-am pofțit pe el, că era *invers*, să vie alături de mine... îi zic, fă, mă, așa ceva, mă-nțelegi, mai ardeiat, să le treacă prin inimă, până în ochi și până în spate, să plângă din amân-
 15 două capetele... Ne ducem în alt vagon, ne închidem *eremitic* și-mi mâzgălește el o foiță întregă din *cornetului*... Un ceas întreg o bolboroseam ca s-o învâț pe de rost. Când am venitără, eu o dau aidoma... Și cu *pironia* și cu bucuria *maculată* și cu datoria
 20 *soacră*... Când colo, ce crezi? - hurui cu indignare „patronul”. Toată lumea de *pepiron* se strica de râs... Să-și bată așa joc de mine scapetul?... Nu te uita că pare un țânc, de nu i s-a uscat încă laptele pe buze... E o javră; să mă crezi... Vrea să mă *oflișcheze*... Să
 25 mai aștepte până ce o papa *diputația*!...
 De patimă, uitase și de piciorul lui bolnav și, trântind cu el în scaun, începu să se bocească.
 Răutu își dădu seama că orice insistență ar fi zadarnică.
 30 Supărat, Vasile Iliescu părăsi partidul roșilor și se înscrie în Partidul Conservator, unde, în curând, se afirmă în cercul prietenilor intimi ai lui Nitza Vasilescu, ajunși cunoscuți în urmă sub numele de *nitzăști*.

Cap. XVI

„FARIȘTI” ȘI „CERCUIȘTI”

- Alegerile s-au sfârșit cu triumful listelor guvernamentale pe toată linia. Numai într-un județ de
 5 munte din Oltenia se alesese un opozant cu numele simbolic de Stiglețeanu, ajuns celebru.
 Până la convocarea Corpurilor Legiuitoare, Răutu se consacră mai cu deosebire „Farului”, spre a-și asigura un punct de sprijin pentru viitoarea lui
 io activitate parlamentară.
 Petrecea cea mai mare parte din zi și adesea chiar și din noapte la redacție.
 Colaboratorii săi îi dădeau multă satisfacție morală.
 /5 Era un cerc de elită, în accepțiunea adevărată a cuvântului.
 Elementul de nădejde al revistei era Spiridon Ciorbadgioglu: o inteligență pătrunzătoare, care căpătase o serioasă cultură literară și dovedise un rafinat simț artistic:
 20 în același timp, un caracter, un idealist intransigent, lipsit de orice ambiție politică sau de preocupări materialiste.
 Aceste rare însușiri se combinau însă straniu cu
 25 unele manii ridicole sau chiar odioase.
 Cu toate că se vedeau regulat la revistă, el trebuia să vină cel puțin o dată sau chiar de două ori pe

zi la Răutu acasă. Și chiar când acesta, ocupat în biroul său, nu-1 primea, se mulțumea cu societatea doamnei Elisa Răutu, pentru care avea o sinceră admirație și un adânc respect.

5 Pentru aceasta însă, era necesar să-și pună într-un anumit colț din coridor bastonul lui gros de cireș și să-și atârne pălăria într-un anumit cui. Dacă acestea erau cumva ocupate, se întorcea din prag și nimic nu-1 mai putea reține.

10 Când se culca seara, nu putea adormi până ce nu se asigură că ghetele, lipite una de alta, sunt așezate în unghi de patruzeci și cinci de grade cu marginea patului, la capătul de jos al acestuia.

De altfel, se plângea mereu că nu poate dormi din pricina zgomotului sau a luminii. Și chiar jocul șoarecilor i se părea ca un tropot de cai și cea mai ușoară subțiere de umbră din jurul ușiței de la sobă îl supăra ca un luminiș insuportabil.

Avea și veșnică teamă de microbi.

20 Microbii i se păreau ca o oaste de monștri ostili, care îl pândesc la orice pas, la orice suflare. Ajunse să nu deschidă clampa ușii decât cu cotul, deși era învelită în petice îmbibate cu acid fenic.

Era mare fumător, dar nu-și băga cartonul țigaretelor în gură până ce nu-1 afuma.

25 O minte foarte logică și o imaginație vie dădeau naștere, la el, unui fel de perseverență diabolică - sâcâitoare și exasperantă.

El însuși povestea cum, încă din copilărie, își manifesta această pornire bolnăvicioasă.

30 Dacă, de pildă, tatăl său îl trimetea să cumpere două „țigări de damă” la debitul din colț, atunci se desfășura, numaidecât, o scenă tragicomică:

- Dar dacă nu sunt țigări de damă? - întreba Spiridonel.

- Să iai „intim-club”, - spunea tatăl.

- Dar dacă nu sunt intim-club?...

5 - Să iai „comerciale”...

- Dar dacă nu sunt comerciale?...

- Piei din ochii mei, scârnăvie! - se înfură în sfârșit bătrânul și cu aceasta se isprăvea misiunea lui Spiridonel.

10 Cu mult mai târziu, om însurat și părinte fericit, aceeași pornire luă la dânsul un caracter catastrofal.

Dacă, de pildă, trebuia să plece din Ciubărești - fie numai pentru douăzeci și patru de ceasuri - până la Iași, se credea dator să prevadă toate posibilitățile

15 și toate imposibilitățile care ar putea copleși casa lui în acest răstimp. Și dădea, în consecință, toate instrucțiunile necesare neveste-si Măricica, o biată fată de popă, care lua drept literă de evanghelie tot ce spunea, crezând criminală orice abatere de la cuvântul său.

20 - Măricico! - îi înșira el eventualele prăpăstii - dacă se aprinde casa, s-o iai pe Sofica (copilul lor) și să o duci la Răutești; dacă focul se întinde până la casa lui Răutu, s-o duci până la popa Gheorghe, tată-tu: iar dacă se întinde incendiul și până acolo...

25 Și așa prevedea ipoteza că din Ciubărești n-ar rămânea decât cenușa.

Această manie exaspera și pe cei mai buni prieteni.

30 Pe toți *fariștii*, îndeobște, îi lega o prietenie din școală, pe care o restrânse încă azeziunea lor comună la mișcarea socialistă.

Dar, între toți, Ciorbadgioglu și defunctul Raicu Ionescu formau un grup deosebit, printr-un fel de intelectualism și idealism ireductibil, care veșnic

aprindea în ei entuziasmul covârșitor sau revolta nestăpânită.

5 într-o dimineață, la începutul cunoștinții lor, în-
trând amândoi pe neașteptate în camera lui Răutu, au
căzut în genunchi în fața lui, cu priviri de adorație.

Abia putu înțelege din îngăimeli încurcate că nu
se închină lui *personal*, ci ideii și suferinții pe care le
întrepează.

10 Niciodată nu a putut afla cui dintre amândoi
aparținuse inițiativa acestei manifestări și se ferea
chiar să le-o mai reamintească.

Dar se deprinsese să-i trateze, din cauza acestei le-
gături sufletești dintre ei, aproape ca o singură ființă.

15 Și chiar după moartea prematură a lui Raicu,
is Ciorbadgioglu mereu făcea să și-1 readucă aminte.

Și totuși, chiar și Raicu Ionescu - copil blând,
care nu putea obidi o muscă - ajungea din când în
când să nu mai poată suporta un cuvânt din partea
ancombrantului său prieten.

20 - Mă, Spiridoane! - exploda el atunci - trei zile
nu vreau să aud un cuvânt de la tine; să taci din gură!...

- Dar pot să stau lângă tine? - întreba smerit
Ciorbadgioglu.

25 - Poți! Dar dacă deschizi măcar gura, plec la
Tăcuta (satul lui natal din județul Vaslui) și n-ai să
mă vezi o lună întregă!...

30 După aceasta, trei zile pe străzile Ciubăreștilor, în
orele de după masă, se desfășura o procesiune: unul
după altul, tăcuți, purcedeau, întâi Raicu Ionescu
și, la un pas în urma lui, Spiridon Ciorbadgioglu,
deșurupându-și degetele, cu ochii săi circazieni fixați
neclintiți în ceafa prietenului.

Raporturile dintre Răutu și tânărul său secretar
de redacție purtau, natural, pecetea acestei stranii
personalități.

5 Cu toată considerația și afecțiunea care-i unea, de-
osebirea de vrâstă, probabil și aureola care continua
să-1 înconjoare pe Răutu în ochii lui Ciorbadgioglu
dădea prieteniei lor o aparență de oarecare rigidi-
tate sau răceală.

io Ciorbadgioglu extirpa toate „rusismele” din
proza lui Răutu, fără ca acesta să discute măcar co-
recturile lui.

15 Pe de altă parte, el însuși citea lui Răutu fiecare
rând scris de dânsul pentru revistă și, cu multă bu-
năvoință, introducea toate îndreptările cerute de
„patron”, - însă în ce privește fondul. Și chiar dacă
lucrarea era în totul dezaprobată, o arunca în coș
fără nicio rezistență.

20 Dar, din când în când, se revolta, bodogănea, se
plângea și-și susținea cu pasiune punctul său de ve-
dere:

- Dacă ții atât de mult la această producție, dragă
Ciorbadgioglu, - îi răspundea de obicei directorul
„Farului” - n-ai decât s-o dai la tipar. Semnătura
dumitale, astăzi, justifică suficient publicarea. Dar
25 dacă îmi ceri părerea, trebuie să ți-o spun cinstit.

Atunci, circazianul, parcă apucat de turbare, ur-
lând își rupea manuscrisul și-1 arunca în foc.

30 Un ceas sau două ședea bosumflat, evitând privi-
rea lui Răutu. În urmă însă, de obicei, se însenina și
râdea cel dintâi de accesul său de furie.

Ținea foarte mult la *patron* și chiar, prin toată
atitudinea și felul de a vorbi cu acesta, era foarte
respectuos.

Și totuși, îl considera ca un fel de proprietate personală, în orice caz, ca pe o ființă datoare să înlăture din calea lui toate neplăcerile și neajunsurile vieții.

5 Dacă în fața locuinței lui se strica trotuarul sau se spărgea canalul, se înfuria pentru ce Răutu nu se face primar, ca să pună capăt acestei neorânduiei!

în cazul unui scandal nocturn din apropiere, Răutu era dator, în calitate de himeric prefect de poliție, să-i asigure un somn liniștit.

10 La constatarea din ziare a vreunui defect al aparatului de stat, mai cu seamă dacă era atins un interes cât de depărtat al lui, îl trecea pe Răutu prin toate ministerele.

15 Nu admitea îndoiala că Răutu n-ar putea ajunge oriunde și face orice ar vrea.

Personal, însă, se consacră trup și suflet revistei. Nu avea alt interes în viață și era în stare, la nevoie, să stea și douăzeci și patru de ore la masa de scris, spre a asigura apariția regulată și cuprinsul interesant pentru „Farul”.

Pentru Răutu însuși, „Farul” nu avea interes numai ca o arenă de activitate literară și științifică.

25 „Pentru dărâmarea citadelei privilegiilor învechite”, cum se exprimase Aurel Crăsneanu, el simțea nevoia unui sprijin în opinia publică mai largă, în afară de partidele de guvernământ și de cercurile politice îndeobște.

30 Echipa colaboratorilor „Farului” - a vechilor „normaliști”, cum erau Ilie Turcu, Anton Vădrășcan, Gheorghe Oanea, Nicolae Soltuz, în cap cu Ciorbadioglu - era pătrunsă și ea de însemnătatea acțiunii publicistice.

5 În curând, redacția se completează și cu noi colaboratori interni: epigramistul și liricul Gheorghe din Suceava, literat cu reputație stabilită, mai în vârstă ca Răutu; mordantul și fantezistul Grigore Topologeanu, un băietan abia de vreo douăzeci de ani, dar plin de duh și de talent; și celălalt „Ajax” al „Farului”, Dionisie Parteni, un stilist pătimaș și un *grămătic* stăruitor; ca și mai mulți tineri profesori din Ciubărești și din Iași, care dădeau contribuții 10 prețioase din ramura cunoștințelor lor; și, în sfârșit, bătrânul institutor pensionar Mihai Nastia - *bonne a toutfaire* -, care, din râvnă pentru revistă, rămânea adesea să doarmă pe masa de redacție.

15 În curând, a sporit și numărul „colaboratorilor externi” - nuveliști, poeți, „essayiști” și publiciști - din țară, ca și din Ardeal și Bucovina.

Basarabia însă era reprezentată, pentru moment, numai de însuși Răutu și încă de vreo alți doi sau trei refugiați de peste Prut.

20 Zidul ridicat de-a lungul Prutului rămânea încă intact.

Prestigiul revistei creștea mereu.

25 Ajunsesse un focar de propagandă a ideilor noi în literatură, în știință, în viața publică, peste care nu se mai trecea cu ușurință.

Răutu putea găsi dovada în această privință în atitudinea schimbată a „Cercului literar și artistic” din Ciubărești, care, de la început, îi trata cam de sus pe „fariști” și le boicota publicațiunea.

30 Acuma însă - mai cu seamă după insistențele lui Basile T. Vatați, care, cu dezinvoltura lui caracteristică, revenise la sentimente mai bune față de Răutu, și ale lui Paul Meșteru - cenaclul de la „Farul” fusese chiar invitat să intre *in corpore* în vechea

asociație a intelectualilor și a literaților din Ciubărești, care agoniza după strămutarea la București a lui Ipolit Mircescu, - bătrânii băștinași ai „Cercului literar și artistic” nefiind mulțumiți de adepții din generația mai tânără, recrutați dintre ucenicii și sectanții lui Ipolit Mircescu.

Răutu avea o deosebită stimă pentru profesorul Paul Meșteru.

După studii serioase făcute la Berlin, s-a afirmat ca erudit și gânditor la catedra lui de literatură germană, căreia a știut să-i dea amploarea adevăratei istorii a civilizațiunii europene. Dar, fire delicată și timidă, lipsit de mijloace și în curând căsătorit, fu copleșit de nevoile și micimile, - pe care le resimțea și mai acut în societatea ciubăreșteană, fiind armean de obârșie.

În goana după câștig, se apucă de avocatură, pentru care nu avea nicio vocațiune și, cu încetul, se îndepărtă tot mai mult de sfera preocupărilor științifice.

Cursul strălucit elaborat la începutul carierii sale profesionale nu mai fusese reînnoit, rămânând ca o piatră funerară a unei nădejdi prematur stinse.

În afară de tinerii săi colaboratori, Răutu nu avea un mai bun prieten printre intelectualii ciubăreșteni ca acest sacrificat al vieții de provincie, cu toată ideologia lui prea puțin conformă cu aspirațiunile democratice și sociale ale vechiului deportat siberian.

Din nenorocire, *farisții* găsiră atmosfera din „Cerc” irespirabilă pentru ei.

Nu atât din cauza vechilor *cercuiști*, care mai supraviețuiau la Ciubărești.

Dimpotrivă. Blajinul Mitică Jonea - el însuși colaborator al „Farului” - se bucura de multă considerație printre ei, atât pentru caracterul lui, cât și pentru ta-

lentul bătrânesc, care, prin el însuși, evoca vremurile de mult trecute.

Multă simpatie inspirau însă și alți doi corifei bătrâni ai „Cercului” - *conu* Mitache Savici și *domnu* Andrei Razu.

Amândoi aparțineau unor familii boierești băștinașe din Moldova, amândoi pasionați patrioți ai Ciubăreștilor, amândoi stâlpi ai „Cercului” de la întemeierea lui, amândoi cultivatori cu râvnă ai *zeflemelei* - condimentul indispensabil al tuturor întrunirilor și al conferințelor *cercuiste*.

Și totuși, nu se puteau închipui două temperamente mai deosebite.

Domnul Andrei Razu și-a petrecut tinerețea la Paris.

Și deși n-a făcut studii sistematice, a știut să-și însușească o rafinată cultură literară și artistică.

El însuși avea un remarcabil talent de desenator, mai cu seamă caricaturist, iar în momente de bună dispoziție, se dovedea un delicios și fin povestitor.

În politică, făcea parte, ca și majoritatea *cercuiștilor*, din grupul „rândunelelor” partidului boieresc, adunat în jurul domnului T. T. Fior, care era și el unul din fondatorii „Cercului” ciubăreștean. Însă, fire foarte delicată și timidă, Andrei Razu se arăta - spre exasperarea „șefului” - inutilizabil pentru combinațiuni de guvernământ.

Ales vicepreședinte al Camerei, abia dacă era în stare să prezideze numai ședințele cele mai somnolente, - și totuși încurca toate formele și regulamentele, pentru că, fără să urmărească dezbaterile, se îndeletnicea, de plictiseală, cu schițarea, pe procesele verbale ale Adunării, a caricaturilor personajilor ei mai proeminente.

Iar dacă - ferească Dumnezeu! - izbucnea cumva vreun scandal, domnul Andrei Razu pur și simplu fugea din Cameră, fără altă formă, și se ascundea, de nu putea fi găsit nici cu poliția.

5 Conu Mitache Savici - și e semnificativ că toată lumea îi zicea *conu*, pe când nimeni nu îndrăznea să deposeze pe volatilitul vicepreședinte al Camerei de titlatura sa de *domnul* - , conu Mitache Savici numai de timiditate și modestie nu suferea.

io Se producea și el cu mult duh în literatura *ne-scrisă* - sau, mai bine zis, *neimprimabilă*. Multe din epigramele sale au rămas celebre.

Nu îndrăznim să reproducem aici decât una din cele mai puțin „șocante”, la adresa prietenului său personal și adversar politic, gravul și solemnul domn Grigore Chebap din Iași, purtătorul barbetelor *à la Franz Ioseph*.

Domnul Grigore Chebap, poreclit *Tărtăcuță*, cu toată gravitatea și solemnitatea lui, avea o mică slăbiciune, anume, de a se crede cavaler irezistibil și, mai cu seamă, de a căuta să sugereze altora aceeași credință.

În acest scop, își vopsea părul, se pomăduia cu niște alfiu „orientale”, miraculoase și secrete, și duhnea în fiecare zi de alt parfum.

25 Avea și apucături misterioase. Purta, de pildă, întotdeauna un inel cu o piatră tăinuită, întoarsă înăuntru spre palmă - și se prefăcea grozav de supărat, dacă cineva îi răsucea inelul cu piatra în sus.

Descins odată la Ostanda în cel mai luxos hotel 30 (întotdeauna, de la gară, avea obiceiul de a comanda birjarului în gura mare: *le meilleur hotel de la ville*¹), găsi într-o comodă - așa îl paște pe om nenorocirea -

¹ *Le meilleur hotel de la ville* (fr.) - cel mai bun hotel din oraș (n. ed.)

o veche cămașă feminină de linon fin, cu o coroană princiară.

De atunci, nu se mai despărțea de ea, o purta mereu în geamandanul lui și, din când în când, în fața vreunui vizitator, o scăpa - din „neghibăcie” - cu coroana princiară în evidență.

- Ce-i asta, Grigore? - îl întreba negreșit prietenul, de mult în curent cu mitul princiar.

io - Bă-bă-bă-bă! Ai să îmbătrânești, dacă ai să știi prea multe...

Această poveste îi inspiră conului Mitache Savici o usturătoare epigramă:

*Își pune multă alifie
Prințul nostru Tărtăcuță.
Dar când este ca să fie,
Geaba îi cauți... rimă în uță!...*

15

Talentul de umorist al conului Mitache Savici se învedera mai cu seamă din anecdotele pe care el le punea în circulație pe seama tuturor notabililor din Ciubărești.

20

Adeseori, erau numai o creațiune personală a zeflemistului - o pură *Dichtung*² -, dar aproape întotdeauna dezveleau fondul adevărat al personajului și cuprindeau mai multă *Wahrheit*² decât chiar faptele reale.

25

Bineînțeles, anecdotele se dovedeau totdeauna mai mult sau mai puțin *pipărate*.

Și conu Mitache nu cruța, pentru un cuvânt de duh, nici pe prieteni - cum a putut să se convingă

¹ *Dichtung* (germ.) - poezie (n. ed.).

² *Wahrheit* (germ.) - adevăr (n. ed.).

însuși „șeful” albaștrilor din Ciubărești, domnul Sorin Dogia-Ialpușeanu.

„Șeful” - bărbat frumos, căsătorit cu una din văduvele ilustrului Duțu Obedeanu -, spre a-și îndulci puțin povara conjugală, își instalase la o vilă din împrejurimi - pe dealul Ogarului - o consolatrice, femeie foarte frumoasă, dar cu un prea dezvoltat simț practic, - caracteristic rasei.

10 Dogia-Ialpușeanu însă era și econom; nu-i plăcea să risipească prea mult din zestrea căpătată și păstrată cu multă trudă.

Intr-o zi, începu dar să facă socoteală frumoasei Eva cât îl costă fiecare vizită la vila de la bariera Ogarului.

15 - N-ai decât să mă vizitezi mai des! Aici nu-i cu contorul! - i-ar fi răspuns cu un zâmbet perfid consolatricea...

20 Și în Parlament, unde se alegea ori de câte ori „ai noștri” veneau la cârmă, conu Mitache se ținea numai de *sotii* - chiar de la primul pas rezervându-și camera la hotel printr-o telegramă, care intrase în literatura clasică: „Rog rețineți camera șofată” !...

Era o iarnă friguroasă...

25 Tot lui i se datorește însăși porecla grupului de „rândunele”.

In vremuri de criză ministerială, provocată de grup, îi plăcea să fredoneze cu un glăsușor plăcut, deși cam nazal:

Vezi, rândunelele se duc!...

30 Cu bătrânii reprezentanți ai tradițiilor cercuiste, Ion Răutu și colaborării săi de la „Farul” se înțelegeau destul de bine.

Ei întrupau, la urma urmelor, zorile mișcării literare din România.

5 Cu totul altfel se înfățișa generația mai tânără, care, prin ea însăși, putea caracteriza vremurile de decadență ale Ciubăreștilor.

Se impuneau atențiunii obștești mai ca seamă „cei trei *ofi*” - cum le spunea conu Mitache, care susținea că fiecareia dintre ei, din „filosof”, îi rămăsese numai *oful* din coadă.

10 *io* Tustrei, elevi favoriți ai profesorului Ipolit Mircescu, i-au studiat cu multă sârguință dicțiunea și gesticulația.

Pe acest temei, au ajuns tustrei profesori la Facultatea de Litere a Academiei Ciubărene.

15 /; Erau nedespărțiți și fuduli - „cu haz” în înțelesul lui Osmanii -, disprețuind restul omenirii.

Pe trotuarele Ciubăreștilor, în orele de primblare, formau un grup care ațâța spiritul sarcastic al trecătorilor.

20 Era aproape singura lor contribuție la literatura națională.

25 La mijloc pășea privind drept înainte D.D. Dinescu, profesor de logică, - lung, subțire, ținut rigid de un înalt guler amidonat, crescut parcă din glezne, din care abia se putea desprinde, sus, un căpșor de curcă.

La stânga lui, puțin adus din spate, bălăbănind din mâinile-i lungi și cu capul puțin plecat în jos și spre stânga, se clătina profesorul de istoria filosofiei Armând Damianovici.

30 Iar la dreapta, dintr-un guler tot amidonat până la petrificare, dar larg și îndoit ca un coș de cabrioletă, se îndreptau aproape drept spre zenit, dar cu o oarecare înclinare spre dreapta, enormii ochelari

rotunzi, încălecați pe un nas minuscul, ai profesorului de estetică Naum Călărașu.

Când îi văzuse pentru prima oară în această formație, Albrecht Knix se cruci:

- Aiștea vor ajunge departe! - se adresă el către Răutu. Nu vezi că tustrei împreună închipuie un sfredel... Vor borteli și cerul...

Cu cei trei *off* Ion Răutu se ciocni chiar de la prima ședință a „Cercului” la care luase parte.

Focul îl deschise Naum Călărașu.

Domnul Mitică Jonea citise în acea ședință o nuveletă romantică, în care, în realitate, își povestea amintirile din tinerețe despre o excursiune în Valea Bistriței.

Bătrânul era foarte emoționat, încât mișcă pe toți *fariștii* prin sinceritatea lui, deși țărani și țărăncele lui semănau mai mult cu *bergerii* francezi din veacul al optsprezecelea.

Naum Călărașu - un preot al „artei pure” -, fixând cu ochelarii săi colțul din dreapta al tavanului, declară:

- Nuvela e, din păcate, tendențioasă! - strecură el încet, apăsând asupra fiecărui cuvânt. E bună doar pentru „Farul”, care vede în țărani supraomeni... pe când ei sunt, cel mult, elemente ale peisagiului - ca o turmă de oi sau chiar ca un boschet de arbori...

Răutu se înnegri:

- E un peisagiu văzut de pe înălțimile catedrei de estetică! - întrepruse el, stăpânindu-și cu greu mânia. Dar văzuți mai de aproape, ei sunt temelia statului prin munca lor și, în același timp, rezerva morală a națiunii, fără de care la catedra de estetică

astăzi s-ar fi ținut cursurile în rusește, ungurește sau chiar în turcește, deși poate de aceleași personaje...

Profesorul de istoria filosofiei sări în ajutor:

- Elementul de valoare, nervul vital al unei națiuni îl constituie intelectualii ei, care extrag din sol și sublimizează duhul ei!

Filosoful, cu o mișcare a degetelor de jos în sus, ilustră cum se extrage din sol și se sublimizează duhul.

- Iar gunoiul - urmă el —, gunoiul care se întinde pe jos poate fi util, dar numai după ce e mistuit și transformat în sucuri ce ar putea fi folosite!

Câteva cercuri descrise deasupra dușumelei cu degetele răsfirate închipuiau împrăștierea gunoiului, iar apoi, degetele împreunate pâlnie simbolizau transformarea în sucuri.

Nu se lasă mai prejos nici profesorul de logică.

- Pentru ca să existe o conferință (conferința fu și descrisă cu o mișcare elegantă a brațului), pentru ca să existe o conferință, e necesar un centru! - arătătorul împins înainte indică centrul...

Ciorbadgioglu nu mai putu răbda și începu să gângăvească de furie, dezarticulându-și toate degetele:

- În natură totul poate fi justificabil, dar numai parazitismul, nu!...

- Cum, parazitismul?... Nu înțeleg! - îngăimă domnul D. D. Dinescu.

Aici explodă însă și tarasconicul Vădrășcan:

- Nu-nțelegi?... Ha! - își rotea el furios brațele. Nu înțelegi estetica păduchelului ce iese pe frunte?... Ha?...

Scena care urmă înveseli pe Mitache Savici; inspiră o caricatură și lui Andrei Razu; înspăimântă pe timidul și pudicul Mitică Jonea și, în același timp,

puse capăt încercărilor de a altoi mlădițele „Farului” pe trunchiul bătrân al „Cercului”.

Iar pentru superlativul geograf Christophor Arghir fu asigurat concursul neclintit al celor trei *oși*, în lupta
5 lui împotriva „acțiunii dizolvante” a „Farului”...

Cap. XVII

DEBUTURI

Prima sesiune parlamentară, sub noua guvernare, prezentă prea puțin interes.

5 *Opoziția* Majestății Sale Regelui fiind reprezentată numai de domnul Stiglețeanu, care nu avea darul cuvântului, ședințele Adunării ar fi fost lipsite de orice animație, dacă profesorul Christophor Arghir, ales pe lista guvernamentală într-un județ din nordul Moldovei, nu și-ar fi luat sarcina de a înviora Adunarea,
10 în această situație, guvernul simți nevoia de a aplica cât mai curând dispozițiunile „Constituției nescrise”, necesare pentru funcționarea regulată a *rotativei*.

15 în vacanțele produse în Parlament prin deces sau numiri în funcțiuni, au fost aleși, pe rând, fără contracandidat guvernamental, domnii T. T. Fior, Calistrat Cazară, Nitza Vasilescu, Constantin Lascaride și vreo doi Vatași.

20 Domnul Arseni Sferțea-Izăreni, bineînțeles, își asigurase mandatul pe calea obișnuită.

Guvernul, fiind preocupat, ca întotdeauna la începuturile unui regim, cu primenirile de rigoare în aparatul administrativ, lăsa activitatea parlamentară
25 să lăncezească.

Validările și discuția asupra Mesagiului s-au întins astfel până la vacanța Crăciunului.

Dar Răutu reuși, în acest răstimp, să intereseze pe un membru important al guvernului - ministrul Economiei Naționale, Hariton Spirescu -, la anteproiectul său de lege pentru organizarea unui credit țărănesc, asigurându-i și tot concursul lui Aurel Crăsneanu.

Hariton Spirescu, profesor de matematici la Universitatea din Iași, era, se poate spune, un fenomen anormal în viața noastră politică „antebelică”.

Cu desăvârșire străin de lumea politicianilor - pedagog pasionat, fire idealistă și naivă-, ajunsese pe banca ministerială numai mulțumită considerațiilor și încrederii pe care le inspirase personal lui Toderiță Cânta, șeful roșilor din Moldova.

Când Răutu îi arată efectele catastrofale ale lipsei de credit țărănesc asupra economiei naționale, se îngrozi și făgădui să studieze chestiunea în cursul vacanței Crăciunului și, eventual, să-și însușească proiectul elaborat de Răutu.

Acesta ar fi putut dar fi mulțumit de începutul activității sale parlamentare, dacă prea curând nu s-ar fi dezvelit în fața lui neajunsurile și primejdiile „Constituției nescrise”.

Primul avertisment îi veni dintr-o direcție neașteptată.

Linia căii ferate care se termină la gara din Ciubărești trebuia, după planul inițial, să fie prelungită până la linia internațională Odessa-Lemberg, cu joncțiunea în punctul de hotar Noua Suliță.

Se ivi însă o mare dificultate.

Pe ce teritoriu urma să se facă joncțiunea?

Ambele împărății vecine, din considerațiuni strategice, ușor de înțeles, stăruiau pentru un traseu care le favoriza.

Până ce cancelariile respective să cadă de acord, 5 linia rămăsese suspendată la Ciubărești. (Aceasta și explica depărtarea gării cu aproape doi kilometri de la marginea orașului!)

Despre interesul României n-a fost pusă măcar 10 întrebarea. Aceasta nici n-a fost reprezentată în comisiunea formată pentru rezolvirea diferendului.

Curând după instalarea noului guvern, Răutu, intrând în biroul lui Aurel Crăsneanu - ministrul Afacerilor Străine -, îl găsi, ca de obicei, întins indolent cu capul pe spetează, în comodul său fotoliu englezesc. Dar îl izbi expresia lui de bucurie contenită.

Răutu se opri în fața lui cu o privire întrebătoare:

- Am, dragă Răutu, să-ți comunic o veste plăcută! - începui îndată cu vocea lui cea mai languroasă Crăsneanu. E primul meu succes diplomatic! - trecu 20 un zâmbet fericit prin ochii lui de *charmeur* de profesie. In comisiunea ruso-austriacă, pentru fixarea traseului definitiv al liniei Ciubărești-Noua Suliță, e admis și reprezentantul României!...

- Minunat! - se bucură și Răutu. Atunci chestiunea e ca și rezolvită. Reprezentantul nostru n-are 25 decât să formeze majoritatea cu vreunul din ceilalți doi, pentru ca să fie impusă soluția care ne convine.

- Nuuu! - lungi Crăsneanu fugindu-1 cu privirea. Nu suntem admiși cu vot deliberativ, ci numai 30 consultativ...

Acest mic incident aruncă, pentru Răutu, o lumină vie nu numai asupra situației internaționale reale a României, după proclamarea Independenței,

dar și asupra mentalității bărbaților ei de stat - și nu numai a bărbaților de stat.

Formula plastică i-o dădu chiar în aceeași după-amiază Miron Osmanii.

5 Ieșind de la Hotelul Dacia, unde se instalase cartierul general al parlamentarilor din Ciubărești, îl găsi pe poet stând posomorât în piață, în fața unui chioșc cu fructe.

10 Abia își clătină din cap salutul, mârâind ceva nedeslușit.

Cu un aer de plictiseală și necaz, cerceta piramida de portocale expusă pe teighea. Luă una, o învârti în palmă, o aduse la nas, apoi începu încet să-i desfacă coaja cu unghia. Și deodată, disperat, gemu surd:

15 - E veștedă!... Asta e norocul meu!... Pe ce pui mâna, se usucă!...

Chioșcarul, prevenitor, îi propuse:

- Alegeți alta, domnule, se întâmplă...

20 - Nu, dragul meu! - urmă teatral mistificatorul. Asta-i soarta mea!... Așa mi-a mers toată viața... de mic copil!... Dacă luam o tartină cu dulceață în mână s-o duc la gură, o scâpăm numaidecât cu dulceața în jos...

25 - Nu, domnule!... Lăsați!... Să încercați... Luați alta!... Nu trebuie să plătiți nimic pentru aceea! - aproape plângea chioșcarul de milă.

- Ce vrei, frate, să-ți pierzi toată marfa? - întrebă cu aerul cel mai sumbru Osmanii. Ți zic, frate, pe orice pui mâna e prăpăd!... Mă logodisem cu o fată...

30 Un bujor de fată... Și-a rupt piciorul în ajunul nunții!... Asta e soarta mea!... Ia-ți gologanul! - îi aruncă o piesă de aramă pe teighea și porni întunecat.

Bietul chioșcar alergă după mușterii nenorocit, rugându-l cu lacrimi în ochi:

- Ia, domnule, ia o portocală, două, câte vrei, să vezi că nu se întâmplă nimic!...

5 Osmanii mergea înainte, clătinând numai din cap, ca tenorul disperat când primadona îi cântă aria refuzului.

Răutu îl urmă râzând.

10 - Ce râzi, Ionică? - exclamă tot așa de sumbru poetul. Ce, crezi că eu glumesc?... Uite!... Eram să plec la Charlottenburg, când, în ultimul moment, află că Academia îmi reduce avansul cu o jumătate, ca să verse mai întâi premiul lui Arghir, pentru opera lui monumentală în trei volume, intitulată, mi se pare, *Istoria bornelor kilometrice de la a patra dinastie a faraonilor până la Voltaire...*

15 Ca să-1 mai distragă, Răutu îi povesti episodul cu comisiunea ruso-austriacă.

Osmanii se opri brusc pe trotuar, apucându-l de nasturele pardesiului:

20 - Vezi, Ionică dragă! - exclamă el luminându-se la față. Aici e toată filosofia istoriei ciubăreștene! Ciubărenia trăiește nu prin virtutea sau înțelepciunea bărbaților ei de stat, ci numai fiindcă nici vulpoiul din Viena, nici ursul din Petersburg nu vreau să lase bucățița celuilalt... Atunci, marii noștri bărbați de stat își pot face de cap, fără teamă de sancțiuni... 25 Le-a pierit orice simț al răspunderii. Iar Ciubărenia a ajuns ca un loc viran, pentru care vecinii se judecă de generații, un depozit de murdării... Nu pot propăși acolo decât gândacii de gunoaie, ca ilustrul 30 Arghir... Totul e o minciună!...

Sesiunea de după Crăciun, în afară de votul legii pentru organizarea creditului țărănesc, căreia îi servise de bază anteproiectul schilodit al lui Răutu, îi aduse acestuia prea puține satisfacțiuni.

Aurel Crăsneanu îi predica mereu răbdare:

- Omul de stat trebuie, înainte de toate, să știe să prindă momentul potrivit... Să stea la pândă, pregătit. Poți fi mulțumit cu debutul. În prima sesiune,
5 ai și putut realiza o inovațiune, oricât de modestă în aparență, dar bogată în urmări.

Pe Răutu îl descuraja însă mai cu deosebire atitudinea „tinerimii idealiste”.

În afară de Constantin Dobrovici, ceilalți din foștii „băieți buni” ai lui Gheorghieș Război-Vrânceanu
10 s-au asimilat prea repede și prea desăvârșit.

Mai cu seamă îl enerva Bran Carofi, care, veșnic preocupat, ca ministru al Cultelor, de „propășirea și înălțarea bisericii noastre naționale”, se agita prin
15 incintă și prin culoarele Adunării, scufundat în gânduri și încărcat cu un enorm portofoliu.

În fiecare zi, Răutu își dădea tot mai mult seama că o acțiune politică mai intensă nu e cu putință fără un sprijin în afară de corpul electoral - în
20 mase largi ale opiniei publice.

Nu avea însă un alt organ pentru câștigarea opiniei publice decât revista lui, care, evident, nu putea lupta cu presa zilnică, în care tocmai pe aceea vreme se produsese o mare schimbare.

25 Multă vreme, România nu cunoștea, în afară de fanteziile sporadice ale oamenilor cu avere, decât presa de partid, care, de fapt, nu avea nicio răspândire în afară de cercul politicianilor profesioniști.

Primul ziar independent apărură în condițiuni
30 prea sugestive.

Cu decenii înainte, cu prilejul organizării în țară a primei orchestre militare, se rătăci în România un tânăr trombonist ceh, Bohumil Kropsa. După vreo

trei-patru ani de serviciu sârguincios, sănătatea nu-i mai îngădui să sufle din trombon.

Ca să-și câștige existența, încercă să dea lecții de vioară prin mahalalele Bucureștilor. Dar într-o țară
5 în care aproape nici într-o crâșmă nu lipsesc violoniști de talent, această meserie nu prea putea renta.

Atunci lui Bohumil îi veni o idee genială.

Se împrieteniise cu un compatriot, calfă la o mică drogherie de suburbie, care lânzezea din lipsă de
10 mușterii, neputând rezista concurenței marilor drogherii din centru.

După mai multe conciliabule și „lucrări de laborator”, în străzile capitalei apărură un negustor ambulat, deșirat, firav, cu o enormă alună în vârful
11 nasului și cu o largă cutie atârnată de umeri, plină de borcănașe cu etichete colorate.

Era Bohumil Kropsa, care, reproducând aproape sunetul trombonului său, cânta cadențat la fiecare pas:

- Alifia de la fachir eghiptian!... *Miracuros!*...

20 Lexicul lui românesc fiind foarte mărginit, distribuia la toți trecătorii o foiță de reclamă, care vestea minuni despre efectele „alifiei fachirului egiptean”: vindeca reumatismul, lua cu mâna durerea de dinți, făcea să crească părul pe cea mai recalcitrantă chelie
25 și extirpa de pe buza superioară a matronelor vestigiile supărătoare de mustață; reda forțele virile bărbaților; asigura funcționarea regulată a fiziologiei feminine; înlătura transpirația dezagreabilă a picioarelor etc... etc... etc...

30 Comerțul prospera de minune.

În curând, „alifiei fachirului” se alăturară alte minuni din produsele drogheriei, iar foițele de reclamă luară cu încetul forma unei publicațiuni periodice, de anunțuri comerciale, sub titlul de „Vestea”.

Bohumil Kropsa se consacră atunci cu totul activității de editor și director de ziar.

La început, își instala în cocioaba lui din Gro-pile lui Ouatu o mică presă, pe care o punea în
5 mișcare aleasa inimei lui, Chiriachița Tămbălău - o ȝigancă, fostă florăreasă, dar care, desfigurată de o boală puțin recomandabilă, fusese silită să-și schimbe profesiunea.

„Vestea” a fost foarte bine primită de lumea com-
10ercială, care, pe de o parte, evita să se coloreze poli-ticește publicându-și anunțurile în presa de partid, iar pe de altă parte, își dădea seama de puțina ei răspândire.

Cu timpul, treptat, anunțurilor comerciale se
15alăturară informațiunii cu îngrijire *decolorate*, adică cumpănite cu băgare de seamă, ca să nu se supere niciun partid - deci mai mult sau mai puțin obiec-tive, chiar dacă, natural, trădau oarecare atențiune pentru partidul de la cârmă.

20 Pentru marea masă a publicului, împovărată și necăjită în lupta pentru existență, ahtisită de „pole-micele” organelor de partid, această „obiectivitate” apăru ca o adevărată mană cerească.

în curând, „Vestea” ajunse cel mai răspândit ziar
25din capitală și domnul Bohumil Kropsa, care abia dacă putea ține în mână condeiul pentru iscălitură și care, până la sfârșit, nu reuși să vorbească inteligibil românește, deveni director și „publicist”, organizân-du-și o „redacție” din trei-patru „intelectuali” vaga-
30bonzi și înflămânziți.

Acum, fostul trombonist, ridicat întrucâtva până în vârful piramidei sociale, avea o casă frumoasă, bine mobilată, și el însuși se îmbrăca cu oarecare îngrijire.

Totuși, se simțea profund nenorocit.

Chiriachița Tămbălău, fosta florăreasă de stradă și tipografă improvizată a anunțurilor comerciale, se transformase și ea în Madame Chira Kropsa.

5 Dar în această situație, nu numai că nu înțelegea să-și pună vreun frâu, pe care nu-l cunoscuse ca flo-răreasă, ci utiliza veniturile lui Bohumil pentru împo-poțonări extravagante și întreținerea de admiratori ai frumuseții sale avariate.

io Conflictele veșnice dintre soți se îndeseau din zi în zi, tot mai violente.

Bietul Bohumil, câteodată și maltratat de cavale-
15rii doamnei Chira, începu chiar să se îngrijească de viața lui. Ajunse să evite orice consumație la cămi-nul conjugal, de teama otrăvii.

Nu mai puțin fusese astfel pus începutul unei ere noi în publicistica românească.

20 Simplul fapt al apariției unui ziar zilnic - care se adresa maselor și putea trăi fără sprijin din par-tea fondurilor secrete și al altor contribuțiuni, mai mult sau mai puțin benevole - avea o enormă în-semnătate pentru viața noastră publică.

Cel dintâi știu să profite de această conjunctură
25fericită Leon Berman, editorul și directorul „Seco-lului” din Ciubărești.

Cu multă îndrăzneală și spirit de inițiativă, el se hotărî să-și riște peculiul moștenit pentru lansarea la București a unui mare cotidian independent, sub titlul „Globul”.

30 În serviciul acestei inițiative se pusese un grup de tineri democrați sau chiar socializanți, în cap cu Tody Baclava, - ceea ce, de la început, a dat jurnalului o co-lorație simpatcă, asigurându-i o mare popularitate...

înseși cronicile de reportaj ale lui Berman, cu comentariile asupra cancanurilor din culisele guvernamentale, avură un enorm succes și creară pentru jurnal o situație excepțională.

5 „Globul”, de la primul număr, susținea cu energie acțiunea „tinerimii idealiste”, aripa stângă a partidului roșilor.

Răutu găsi astfel o arenă în publicistica românească, unde își putea spune cuvântul asupra tuturor chestiilor la ordinea zilei, fie în formă de interview, 10 fie chiar de articol sub semnătură proprie.

Această atitudine a ziarului, în chiar faza inițială a apariției sale, nu era însă lipsită de inconveniente pentru Berman, acuzat că își ia în spinare pe „aventurierul siberian”. 15

își făcu chiar un titlu de glorie din această acuzare...

Vizitându-1 în biroul său, Răutu zâmbi la o caricatură, atârnată la locul de cinste în fața mesei lui 20 de lucru, în care directorul „Globului” era înfățișat purtând în cârcă pe „aventurierul siberian”...

”x.

Cap. XVIII

LA CĂMIN

Căsătoria aduse pentru Ion Răutu nu atât o schimbare în condițiile și în formele exterioare, cât 5 o nouă tonalitate a vieții.

Elisa stăruia ca raporturile dintre ei să rămână așezate pe aceeași temelie de bună camaraderie. Nici măcar în ce privește distribuția camerelor n-a fost nimic schimbat, doar că la căsuța din vie de pe Dealul 10 Recci se adăogară două odăițe, una pentru copii și alta pentru vizitatorii prieteni. Dar Răutu rămase, ca și înainte, cu camera lui de culcare deosebită.

Sarcina nu schimbă aproape nimic în felul de viață al Elisei.

15 Multă vreme ea nici nu vroia să angajeze vreo servitoare.

Ducea, ca și înainte, singură toată gospodăria, ajutată puțin de copii, mai cu seamă de Antonel, băiat liniștit și cuminte, care, la vrâsta de zece-unsprezece ani, abia intrat în prima clasă de liceu, avea 20 rolul de prieten și confident al rpâmei sale.

încă de mic, băiatul se atașase de Răutu și i se ...adresa cu diminutivul lui de nume rusesc - *Vania*.

^ După căsătoria mamei; prietenia lor parcă crescuse 25 și mai mult, deși, în aparență,* totul rămase și aici ca și înainte.

Mai dificile fură raporturile cu Luța - copil nervos și foarte gelos din fire.

Caracter voluntar și temperament violent, copilă - care, de la primul contact cu Răutu, îi arătă
5 o dragoste cu mult mai aprinsă și mai exigentă ca potolitul Antonel - manifesta acum oarecare ostilitate și chiar aversiune față de el, - din momentul în care începu să-i simtă apropierea de Elisa.

Palidă, cu ochii ei negri larg deschiși, adesea îl
10 fixa cu o privire nedeslușită. O surprinse într-o dimineață în sufragerie, desculță, numai în cămășuța de noapte, trăgând cu urechea spre dormitorul mamei.

Anunțarea unui frățior așteptat o zgudui și, vădit, o îndepărtă și mai mult de Răutu și chiar de mama.

15 Tensiunea astfel născută făcea pe Elisa să sufere, dar Răutu o liniști și întreprinse o adevărată acțiune de cucerire a acestei inimi recalcitrante.

Amintirile copilăriei erau încă prea vii în sufletul lui, pentru ca o biată fetiță, ce se simțea singuratică și poate chiar obidită de destin, să nu-i inspire
20 compătimire și simpatie.

Elisa îi era foarte recunoscătoare pentru această atitudine.

în atmosfera vieții sale de familie, Răutu se putea mai ușor ridica deasupra mizeriilor suferite în
25 mediul de politicieni.

Elisa găsea totdeauna cuvântul potrivit ca să-i potolească izbucnirile de revoltă.

Când, odată, Răutu îi povesti, indignat, manevrele lui Bran Caroi, ea, cu un zâmbet și o mișcare
30 maternă, îl strânse de cap la pieptul ei:

- Dragul meu, - îl mângâie ea. Vrai să faci o adevărată revoluție în această țară... Dar când... și

unde... revoluțiile au fost primite cu voie bună de slugile vechiului regim?... Am auzit doar atâtea despre aceasta și de la tine, și am citit și în „Farul”. Să
ajungi o putere, - atunci îl vei avea și pe Bran Caroi...
5 Acuma îl are Aurel Crăsneanu...

- Dar Aurel Crăsneanu e doar și el „revoluționar”, cum zici tu! - obiectă Răutu cu vehemență.

- Revoluționar... revoluționar... de! - îl sărută pe frunte Elisa. Dar cu moderațiune... văzând și făcând...
10 când...

Luciditatea judecății la Elisa îl surprinsese adesea și înainte. Ea insista mereu să nu aibă prea multă
nădejde în ce privește rezultatele imediate ale acțiunilor sale politice.

15 De aceea, punea cu atât mai mult preț pe activitatea publicistică și își găsea, cu toate greutatele gospodăriei în starea ei, puterea de a ajuta la administrația revistei.

Ei i se datora și acea atmosferă de prietenie și de
20 încredere din redacția „Farului”, care făcea din aceasta o falangă neînfricoșată și tenace.

Totuși, spre primăvară se simți în atitudinea ei o oboseală. Adesea rămânea gânditoare, cu privirea
vagă, rătăcită în vid. Surprinsă, se roșea ca o copilă
25 liță și-i zâmbea înlăcrimată.

- Ce ai, Lizi ? - se îngrijoră Răutu.

- Nimic... Așa! - își sprijini ea capul de pieptul soțului. îl ascult... Tare aş vrea să-ți semene... Și mi-e frică... Ar fi o prea mare fericire...

30 Cu începerea vacanței, familia se instalase la via din Dealul Recii.

De data asta însă, cămăruța pentru prieteni fu ocupată de doamna dr. Caliopi Candiani-Peters, care declară categoric că nu înțelege să lase pe altcineva să se îngrijească de primii pași în viață ai viitorului Răutu: nu admitea nicio discuție în ce privește sexul așteptatului!

Răutu se frământa agitat și înfrigurat. Cu greu se putea distra de la gândul primejdiilor la care expune maternitatea.

10 Stătea nelipsit acasă și o necăjea pe Caliopi cu veșnicile-i întrebări asupra rezultatului examinărilor, încât, exasperată, acesta îi declară, în sfârșit, la începutul lui iulie, cu accentul ei moldovenesc:

- Dragă domnule Răutu, n-ai să scoți lumea din 15 țâțâni, pentru că ai făcut un copil! M-ați amețit!... O înnebunești și pe coana Elisa... Lasă, nu ne mai bate capul atâta... Mai avem încă cel puțin o lună, în august, până la soroc... Ai face bine să te mai duci pe undeva pentru primblare... Are să se mai hodi- 20 nească și sărmana coana Elisa.

Spre a-1 mai potoli, Caliopi o convinse și pe Elisa să angajeze o slujnică, cel puțin până la dezlegarea și întremarea ei, - cu condiția ca și Răutu să plece, pentru câteva zile, într-o excursiune, de mult 25 proiectată, în munții Moldovei.

Răutu însă nu voi să se depărteze pentru prea multă vreme de acasă.

^ Se hotărî să se folosească "L^goncediu" pentru avizata un nou colaborator a "Fmifui", nuvelistul 30 Nicolae Pădureanu, pe care încă nu-l văzuse și al cărui mar? talent îl interesa.

în nuvelele scurte ale acestuia era impresionantă mai cu seamă o sensibilitate acută pentru frumusețile

naturii, cât și o intuiție devinatoare în ce privește stările sufletești primordiale, - legătura organică adâncă a omului cu Cosmosul.

Poezia naturii din cele mai bune pagini ale lui 5 Nicolae Pădureanu ar fi putut ocupa un loc de cinste în literatura mondială.

Răutu fu mai cu seamă fermecat la citirea manuscrisului de nuvelă, primit pentru numărul de toamnă al revistei.

io Nuveleta purta titlul enigmatic de *Zâna Morii de vânt*.

Un boierinaș din Moldova, vânător pasionat și aprig gospodar - în fond, lipsit de orice rafinare intelectuală, mai mult primitiv și brutal în raporturile 15 lui cu țărani -, se rătăcise într-o seară, cu pușca în spinare, pe o coastă de deal, pe al cărui vârf se profilau, în cerul roșit, aripile unei vechi mori de vânt, locuită numai de morar, un om îmbătrânit înainte de vreme, ursuz și tăcut.

20 Se hotărî să-i ceară un pahar cu apă.

La strigătul lui însă, din moară ieși o femeie a cărei existență nici nu o bănuise.

Era încă tânără, însă dezvățată, desculță, cu cămașa ruptă, prin care se ajurau sânii bronzăți, despletită și cu fața vădit de mult nespălată. 25

Se opri în deal, bătută din spate de razele apusului, care aprindeau în părul ei roșcat, fluturat de o adiere ușoară, flăcări intense.

Căscă scărpinându-se la sân și, ffcându-si po- 30 pi i i stâng cu călcâiul drept, îl întrebă "T^j^posomorât: *Y

- Ce poștești, cucoane?

Boierinașul rămase un timp mut.

Această icoană îi trezise, din adâncurile obârșii-
lor preomenesti, pornirea nebiruită a masculului:

- îmi poți da un ulcior cu apă ?

Femeia îl privi tăcută, zâmbi și, într-o clipă trans-
5 figurată, se întoarse și porni spre moară în ritmul
ondulat al pașilor Evei nemuritoare...

După ulciorul cu apă rece - întins de „zâna morii
de vânt”, care avuse timp să-și lege pe cap un tulpă
roșu și să-și încheie, cămașa pe piept -, boierinașul,
10 întorcându-i cu o mână tremurătoare ulciorul gol,
plecă mai însetat de cum venise, urmat de zâmbetul
triumfător și enigmatic al sirenei rustice.

Și atât...

Răutu știa despre autor că este un băiat încă
11 foarte tânăr, cu liceul abia isprăvit. Și-1 închipui un
copilandru visător și palid, cu sănătatea delicată, cu
o sensibilitate aproape maladivă pentru poezia vie-
ții și a naturii.

Mai știa numai că trăia, aproape nelipsit, într-un
12 tângușor evreiesc din nordul Moldovei, în apropi-
ere de poalele munților.

Se opri cu multă emoțiune în fața unei căsuțe cu-
rățele, numai cu trei ferești spre fațadă, alb văruiată,
încercuită de o prispă țărănească, cu ușa și pervazele
25 ferestruicilor vopsite în verde.

Câteva ghivece de geranii dădeau acestui lăcaș al
poeziei aspectul căsuțelor mai curățele din periferi-
ile orașelor, aspectul pe care încă îl accentua o în-
tinsă grădinărie de zarzavat din dostul casei.

30 Prin grădinărie robotea o namilă de om numai
într-o cămașă suflecată și cu o imensă pălărie din
paie de grâu, cum și le împletesc singuri țărani din
Moldova.

- E acasă domnul Nicolae Pădureanu ? - îl în-
trebă Răutu.

Namila se răzema în coada sapei.

- E acasă! - răspunse el cu o voce surprinzător
5 de subțire pentru această corpolență. Dar ce doriți?..

- Aș vrea să-1 văd...

- Eu sunt! - fu răspunsul neașteptat.

În fața lui Răutu stătea un om foarte brun, cu fața
arămie, cu o frunte bombată, cu un nas puternic și o
10 barbă lungă - un cap care-i aduse aminte portretul
lui Aretino de Tizian în Palazzo Pitti din Florența.

Uriașul spătos și înclinat spre obezitate se potri-
vea așa de puțin cu icoana închipuită de Răutu, în-
cât acesta amuțise.

15 Numai expresia ochilor și fața netedă și juvenilă
trădau extrema tinerețe a colosului.

- Sunt Ion Răutu, directorul „Farului”, - se re-
comandă intrusul.

- A! Dumneata ești! - se bucură grădinarul și
20 chipul lui luă îndată o înfățișare înseninată, de copil
fericit; aruncă în lături sapa și-și întinse labele
enorme spre Răutu. A, ce bine îmi pare!... Când
ați venit? Pofțiți în casă!... Să mă iertați, m-ați
prins cu grădinăria... Pofțiți! - și se aruncă spre că-
25 sută, strigând:

- Pia, Pia! Vino încoace!

În pervazul verde al ușii, pe fondul întunecat al
tindei, apără o siluetă scundă a unei femei încă foarte
tinere, dar slăbită și ofilită.

30 - Soția mea!... Domnul Ion Răutu!... Știi, de la
„Farul”... Să ne dai un pahar de apă și dulceață...
Aveți să stați, desigur, la masă cu noi! - se întoarse
el din nou către Răutu...

însăpăimântată, îi șopti sinistru:

- Ai căpchiat, frate?... Ce dai năvală aici, ca la iarmaroc!... Nici spălat măcar nu ești!... Și plin de praf!... Șterge-o de-aici!...

3 Ușa se închise.

Răutu abia putu zări o ureche palidă și linia delicată spre bărbie; și auzi un plânset ușor, care îi trecu ca o muche de cuțit din gât până în lingurea.

Mașinal, parcă urmărind o sugestiune hipnotică, se îndreptă spre odăița lui, ca să se spele și să-și schimbe hainele.

În cameră reapăru peste puțin și Caliopi, urmată de Carol Peters.

- Cere să te vadă, - rosti Caliopi înlăcrămată.

13 E minunată!... Pentru dumneata, e gata să-și dea și sufletul... își biruie durerea... Fii cumintel!... Să stai puțin, ca să nu-i stânjenești truda...

Carol Peters începu iar să-și scoată bolovanii din gât:

20 - Nu-i nimic! - șopti el, căutând să-1 îmbărbăteze pe Răutu cu privirea. Prezența dumitale are să-i dea mai mult curaj, mai multă tărie... Numai să-ți stăpânești și dumneata emoțiile.

23 Și, îmbrățișându-1 pe Răutu peste umeri, îl petrecu până la ușa dormitorului, urmând pe Caliopi.

Răutu se apropie de căpătâiul înălțat al patului.

De pe perina albă răsări, aproape tot așa de alb, ovalul străin, de nerecunoscut, cu ochii negri, înfrigurați și cu niște sprincene care delimitau marmora

30 frunții, ciudat îngroșate și crescute ca două enorme, largi și lungi dungă negre.

- Nu e nimic, Vaniușa! - mai mult ghici el din zâmbetu-i palid și privirea-i înduioșată. E ușor!...

O mână străvezie se ridică cu o sforțare spre el; Răutu o prinse și nu mai putu s-o lase.

Caliopi îl fulgeră un moment, dar, prinzând privirea și surâsul Elisei, se potoli și urmă să manipuleze cu labele ei enorme de cauciuc roșu.

3 Moașa, o femeie în vrâstă, înaltă și uscată, cu buzele subțiri strânse și cu trăsături energice, tăcută, se apleca, din când în când, asupra patului ca să-1 fe-rească pe Răutu de obsesiunea acestor manipulații lugubre, punea mâna pe fruntea Elisei și-i șoptea mângâietor:

- încă! încă un efort, drăguță, încă puțin, încă o dată!...

Ceasuri... ceasuri... ceasuri...

13 Răutu stătea nemișcat, fixând această față diafană, care, din când în când, îi trimetea un surâs de o mortală oboseală.

Abia își putea stăpâni revolta și durerea, - numai o slabă presiune a manei, pe care o ținea mereu,

20 îl readucea în fire. Nu mai vedea pe Caliopi, care se transformase într-un monstru cu două rotocoale enorme de ochi, din care parcă ieșeau direct niște brațe lungi, sfârșite cu labe diforme de cauciuc roșu.

23 Iar moașa era toată numai o gură nesfârșită, din buze subțiri, întinse de la o ureche până la alta, prelungite și peste ceafă și despărțind capul în două, cu un șir de pleoape îngrozitoare, lăsate în jos sub frunte și împrejur pe gâtul deasupra spatelui...

30 Ceasuri... ceasuri... ceasuri...

Vidul nesfârșit, o tensiune negrăită, în adâncimi fără fund și în vremea moartă, totul cuprins numai într-un gemăt, care, grozav, învăluia imensitatea spațiului și umplea cursul picurat al clipelor...

Gemăt... gemăt... gemăt...
 O durere neînchipuită... Numai durere... Dure-
 rea întregului univers în zămislire și în facere...
 Gemăt... gemăt... gemăt...
 5 Intunerecul se lasă opac... Lucesc numai ca niște
 făclii nebune ochii Caliopei și, tot mai rari, scânte-
 ierile dragi ale lacrimilor cristaline, dintr-un chip
 ireal, ce se topește în umbră...
 Un țipăt!
 10 O sfâșietoare tăietură ca un fulger însângerat
 prin bolta neagră...
 Un țipăt neomenesc, un țipăt de fiară, venit din
 obârșia vremurilor, din jungla reînviată a altor epoci
 geologice, la nașterea primei flăcări de conștiință și
 15 a primei arsuri de durere...
 Alt țipăt... încă unul sfarmă globul în țândări...
 Apoi tăcere...
 Tăcere...
 De pe perina albă, întunerecul se înseninează...
 20 Un zâmbet!... O privire înduioșată...
 Bezna se împrăștie, făcliile din ochii Caliopei se
 umanizează; și, radioasă, ea întinde spre el un moto-
 tol de carne însângerată, miorlăitoare, din care re-
 iese numai un enorm nas umflat, subt crăpăturile
 25 abia tăiate ale ochilor; șoptește:
 - O fetiță!... Ce drăguță!... îți seamănă leit!...
 Sfârșit de puteri, așezat într-un fotoliu la căpătâ-
 iul Elisei, Răutu tot mai ținea strânsă mâna ei.
 încă palidă și transfigurată, părea luminată din
 30 năuntru, de o flacără mistică, - ca primele madone
 ale lui Rafael.
 Razele ei tremurau când spre Răutu, când spre
 ghemul de alături, înfășurat în pânze albe, din care
 răsărea numai cerculețul de piele gălbuie.

Pe umerii lui Răutu căzu astfel acum o sarcină
 pe care destinul o impune oricărei ființe omenești,
 în toate vremurile, în toate condițiunile și în toate
 contingențele istorice...
 5 Cu o deosebită acuitate, îl străpunse gândul că
 nu este numai cetățean, luptător, revoluționar, ci,
 înainte de toate, *om* - o verigă în lanțul nesfârșit
 al generațiilor.
 Se lăsă în genunchi sărutând cu pietate mâna ma-
 10 mei...
 Simți, înduioșat până în cutele cele mai adânci
 ale firii sale, mișcarea mângâietoare, care-i netezea
 fruntea...
 Cu o uimitoare repeziciune, Elisa se întrema și-și
 15 reluă sarcinile gospodăriei.
 Alăptarea o întinerea și-i dădea în ochii lui Răutu
 un farmec aproape mistic de feminitate și de grație.
 înțelese acel instinct care a putut duce omenirea
 la crearea tipului dominator al Maicii Domnului și
 20 al Fecioarei Preacurate...
 Un moment emoționant se ivi la fixarea nume-
 lui copilei.
 - Nu știi de ce am fost așa de proastă, - îi surâse cu
 melancolie Elisa. Eram sigură că va fi un băiat și atunci
 25 aș fi voit să se numească tot Ion - *Vania* -, dacă tu
 n-ai fi preferat numele tatălui tău Gheorghe, ca urmaș
 al Răuteștilor din Năpădeni, la care ții atât de mult.
 - Ar fi fost primul Răutu fără Năpădeni! - își
 surprinse cu mirare Răutu o adâncă tristețe. Dar
 30 acum, Lizzi, fiind o fetiță, s-o numim tot Elisa?
 - Nu! - își întoarse ea privirea într-altă parte.
 Nu poate purta decât unul din aceste trei nume:
 după tine - Ioana...

Răutu tresări...

Dar fu îndată învăluit de o privire candidă și luminoasă, atât de plină de încredere și resemnare, încât își pierdu cumpătul...

5 - Mie mi-ar plăcea mai mult acest nume, Ioana! - reluă Elisa cu același surâs melancolic. E numele tău... Și nu știi dacă mai putem avea un băiat... Sunt prea bătrână... Ori poate ai prefera numele mamei tale Smaranda - sau după tată: Georgetta?...

io Se opri ră la un nume dublu: Ioana-Georgetta.

Spre exasperarea conțopistului de la starea civilă, martori au fost, iarăși, toată redacția „Farului” !

Caliopi Peters, - mândră și exuberantă - oficia ca maistră de ceremonii.

15 Răutu era cam îngrijorat de primirea micii surioare de către ceilalți copii.

De Antonel era mai liniștit.

20 Acesta își luă cu gravitate sarcina de „mână dreaptă” și confident al mamei; o ajută la scăldatul „Ginettei”, o desfășă, o primenea și o reînfașa, o purta în brațe și o legăna ca să o adoarmă.

Mai multă îngrijorare îi inspira Luța.

25 În prezența lui Răutu și chiar a mamei sau a lui Antonel, în primele zile, nici nu se atingea de leagănul copilului.

Ochii ei negri însă mereu scrutau fața mamei și o urmăreau în toate mișcărilor, când îngrijea pe Ginetta.

Odată, când Elisa sărutase, după baie, trupșorul roșu și cald al copilașului, ea se repezi din cameră.

30 Răutu o găsi în colțul cel mai înalt al viei, gemând de plâns și lovind furioasă de un bolovan capul păpușei sale „Marița”.

Văzându-1, porni să fugă scâncind.

Răutu însă o prinse în brațe.

Se zbătea să scape. Și deodată, cu un țipăt sălbatic, îl lovi cu pumnul drept în față.

5 Liniștit, fără măcar să clipească din ochi, o întrebă domol:

- De ce ai obijduit pe Marița ? Ce ți-a făcut ?

- Lasă-mă, pleacă! - izbucni ea în hohote - nu te iubesc!... Nimeni nu mă iubește!... Vreau să mor!...

io - Uite! - urmă domol Răutu mângâind-o peste buclele negre - și biata Marița plânge... Crede că nimeni nu o iubește... I-ai mănjit și obrăjorii cu praf...

Fetița se uită la păpușă, o ridică și, mai potolită, își lipi, sughițând de plâns, căpșorul de pieptul lui Răutu.

15 - Vezi! - îi zise seducătorul sărutându-i ochișorii - am știut totdeauna că ești o fetiță bună și cuminte - de aceea toți te iubesc... Numai că ești prea iute...

20 Luța, oftând printre lacrimi, îi puse mânuțele după gât, cu păpușa rămasă strânsă între piepturile lor.

Seara, o surprinse aplecată asupra leagănului, sărutând, extaziată și înduioșată, pe Ginetta adormită. Straniu copil!

25 A doua zi, Răutu îi aduse, ca simbol al împăcării, o frumoasă păpușă blondă.

- Cum s-o numim ? - întrebă el.

- Ginetta? - îi răspunse copila printr-o altă întrebare.

30 - Atunci, ar trebui să-i schimbi numele și Mariții, să-i zici Luța...

Și așa a rămas.

Momentul de criză acută, trecuse.

Cap. XIX

ÎN ARDEAL

Flacăra lămpii păli și abia palpita ca o petală de floare galbenă-trandafiric.

5 Răutu lăsă manuscrisul pe biurou și se apropie de fereastra deschisă spre apus.

Se luminase bine de ziuă, deși, pentru coasta Recii, soarele încă nu se ridicase peste linia orizontului,

10 în adierea dimineții peste coamele dealurilor, ceața albăstrie se condensa spre poalele Ceahlăului, mistuind sub vâlul ei vârful - care se topea în azurul verzui al cerului - și prelungindu-i silueta uriașă până la turmele albe de nori...

15 Grămezi ca de ninsoare, rotunjite spre marginea lor de jos de umbre vinete, se aprindeau în sus de zărilor încă ascunse pentru văi.

Răutu stinse lampa și așteptă până ce flăcările din nori se coborâră, adâncind, până la spinarea gârbovită a muntelui, cerul translucid, de un verde intens, și gonind ceața de la poală într-o fumegare ușoară, topită pe nesimțite în văzduh.

20 Când globul de aramă incandescentă, ridicat, în sfârșit, deasupra orizontului, - tremurându-și purpura peste țarină -, izbi cu săgețile-i înflăcărâte drept în fața uriașului și-l aruncă în centrul cercului de viziune al lui Răutu, directorul „Farului” se

întoarse de la fereastră, reluând manuscrisul ce-i venise numai în ajun din Sibiu, de la un necunoscut, semnat Petre Rășinar.

5 începuse să-l răsfoiască aseară, cu plictiseala caracteristică pentru directorii revistelor literare, mereu inundate de manuscrisele talentelor problematice.

De la primele pagini însă, fermecat, nu mai lăsă carnetul gros până în zori de ziuă.

10 Cuprindea o serie de nuvele din viața Ardealului, care îi amintea pe *narodnicii* din literatura rusească.

Coșul în redacția „Farului” se umplea și se golea aproape în fiecare seară de teancuri de lepădături literare din viața țăranilor, care se reduceau la veșnica poveste a Rodicăi, cu coșița ei bălaie și cu cofița în mână, și a românașului verde ca stejarul, care-i iese în cale, sfârșindu-se cu punctele de suspensiune, ca preludiu indispensabil la cununie și la hora strașnică de nuntă.

20 Aceste dulcegării dezveleau, în realitate, de sub aparența de idealizare a țăranimii, o complectă ignorare a vieții reale și un dispreț tănuț pentru „muncitorii glii”, considerați - după cuvântul lui Naum Călărășu - numai ca „un element al peisagiului”.

25 Obosit de mult și dezgustat de această marmeladă quasi-patriotică, Răutu fu răpit de narațiunea simplă și realistă a lui Petre Rășinar.

I se păru că, înaintea lui, se ridică năprasnic imensul vâl opac, care îi masca, până atunci, o lume de basme.

30 Chiar de la cea dintâi nuveletă, intitulată *Alege-rea*, rămase sub stăpânirea acestui talent viguros și, în același timp, foarte subtil.

Retraia parcă el însuși viața condensată în rândurile mărunte.

într-un sat de dincolo de Arad, la marginea teritoriului etnografic românesc, urma să aibă loc alegerea pentru locul vacant de învățător la școala comunală.

5 între concurenți, se prezintă și o fată de văduvă săracă, care cu greu își putuse căpăta diploma necesară și nu avea sprijin de nicăieri.

Fără cruțare și fără romantism, autorul denunță toată glodăria răscolită de competițiune: intrigi, clevetiri, încercări de corupție sau de intimidare, cu tot *io* cortegiul de infamii și de mizerii, a căror victimă urma să cadă o orfană lipsită de protecție - cu atât mai fatal, cu cât râvnea la un loc ce fusese ocupat înainte numai de bărbați.

ii Momentul culminant al concursului era un serviu la biserică.

Din această pricină, candidatura Marilinei Bradu întâmpina opoziția și din partea bătrânilor dezinteresați, care nu-i erau personal ostili:

20 0 fată să citească *Cazaniile* și *Apostolul* și să cânte la strană!...

1 se ridică astfel în cale puterea tradiționalismului, obiceiurile străvechi, bariera neînfrântă a prejudecăților și a superstițiilor.

25 Dar când glasul dulce și cald duse tremurul cuvântului sfânt până la inimile cele mai recalcitrante și când cântul ei învăluia toată asistența, coborând vocea îngerilor și lumina cerului în zidurile întunecate ale vechii biserici, orice opoziție se toci - Marilina Bradu adună o majoritate încă necunoscută în sat.

30 Ceea ce impresiona în această povestire nu era episodul dramatic în sine, ci - *viața obștei*.

în mijlocul unui stat ostil, sub dominațiunea străină, un sat românesc apărea ca o comunitate organică, cu o viață, cu un suflet și cu o fizionomie proprie.

De la bătrânii gârboviți și gospodarii maturi, până la flăcăi, fete și chiar băieți și codane de școală, toți erau direct și personal interesați în rezultatele campaniei.

5 Și, la urma urmelor, n-a biruit Marilina Bradu, n-a triumfat ea asupra concurenților - băieți de preoți și de frunțași ai satului -, ci interesul obștesc a avut darul să împrăștie și să gonească toate micimile și patimile, toate duhurile rele, care amenințau *io* să otrăvească viața comunității.

Să fie cu puțință? - se întrebă Răutu...

Peripețiile altei campanii electorale ne sunt descrise într-un fel de epopee rustică, sub titlul de *Is-pita lui Moș Gheorghe*.

15 *Corteful* pentru alegerea de deputat al Parlamentului din Budapesta, într-o circumscripție din valea Crișului Repede.

20 Autorul ne poartă din sat în sat, în caravana candidatului Octavian Lechința, un avocat tânăr și luptător neobosit.

în fața noastră, trece o galerie întregă de chipuri din vâgăunile cele mai oropsite ale Crișanei.

Votul nefiind secret, alegătorii sunt siliți să-și afirme pe față gândul.

25 Vasile Honțu, om întunecat, scurt de statură, dar spătos, - înainte, un statornic sprijinitor al candidaților români, acum, solocator de slujbă - declară posomorât:

- Nu pot, domnule!... am dat cuvântul *grofului*...

30 - Nu ți-e rușine? - izbucni Lechința. Ești român!... Ai fost om vrednic... gospodar!

- Nu pot!... Am jurat *grofului*, - bubui surd Vasile Honțu.

Octavian Lechința își înăbuși explozia, observând pe nevasta lui Honțu, Lucia, - o femeie zdravănă ca o Junonă ruptă din pânzele lui Rubens -, care, înlăcrimată, îi făcea semne de după spatele lui Vasile.

5 După ieșire, o găsi lângă gardul dinspre uliță, în fundul grădinii.

- Să mă crezi, domnule Lechința! - șopti ea pătimașă, făcându-și cruce. N-are să-și dea glasul grofului... Zic, pe sufletul copiilor!... Să mă bată
io Dumnezeu!... Să nu mă poarte pământul, dacă groful o să se bucure de glasul lui...

Și iarăși se îngrămădesc și se desfășoară, printre fapte de omenie și bărbăție, turpitudinile și scăderile sărmanei vite omenești...

15 În sfârșit, ziua de alegeri.

În fața localului de vot, se adună spre dreapta, grupați pe sate, alegătorii grofului - băiat tânăr și subțirel, cu mici barbete în lăbuțe de iepure, care le vorbește curățel românește -, iar spre stânga, oamenii lui Octavian Lechința, care-i numără înfrigurat.

20 Lagărele se cam cumpănesc.

- Axinte! - cheamă Lechința pe un flăcăuan micuț și sfrijit, dar cu ochii de jărat. Unde-i Iosif Pană? - îi aruncă mânios. Îmi spuseși că vine!...

25 Flăcăul îngălbeni:

- Îmi jurase, cânele! - i se sugrumă glasul de turbare. Vine mintenaș! - hârâi el răgușit.

Cu o mișcare bruscă își scoase din brâu cuțitul, îi luă lama între dinți și, clătînându-și fioros capul,
30 șopti ceva cu năcaz.

Apoi, în fuga mare, dispăru după colțul de stradă.

În arestul jandarmeriei.

Bătrânul alegător român Gheorghe Hida, arestat de vreo trei zile și ținut în lanțuri, sub acuzația

nici el nu mai știe de ce crime, măcinat de gânduri negre, se trezește, pe neașteptate, cu *solgibirăul* Geza Nagy în fața lui.

- Moș Gheorghe! - i se adresează cu blândețe solgibirăul, - vorbea binișor românește. - Moș Gheorghe, ce năpastă e pe capul tău! Am grăit grofului nostru... E tare bun la inimă... Are milă de tine... Și-i om puternic... Are multă trecere la stăpânire... Îmi poruncește să-ți dau drumul, că are să aibă el grijă
io la domnie... Dar să-ți dai votul pentru el... Și îți dai și cinci suteșoare!...

Moș Gheorghe Hida îl sfredeli o vreme nemișcat de sub sprâncenele lui albe și stufoase.

Numai zornăitul ușor al lanțurilor arăta că nu-i
15 de cremene.

Apoi își făcu cruce și zise înăbușit:

- Dă-mi banii!...

Trecu ca un val pe oglinda apelor prin amândouă lagărele din fața localului de vot, când Moș
20 Gheorghe Hida se strecură printre rânduri, supravegheat din depărtare de solgibirău.

Dar moș Gheorghe păși cu fața împietrită peste prag, fără să se uite nici în dreapta, nici în stânga.

Ajuns înaintea biroului electoral, își făcu iarăși
25 cruce, puse cinci hârtii de câte o sută de coroane pe masă, în fața prezidentului, și grăi apăsător:

- Luați banul stăpânirii, dat de solgibirău pentru glasul meu... Să mă scrieți pentru domnul Octavian Lechința... Mulțumim dumneavoastră!...

30 După o nouă cruce, ieși, tot cu fața împietrită.

Fără să privească în dreapta sau în stânga, porni fără ocol spre solgibirău:

- Acu, să mă duci din nou la popreală...

Octavian Lechința fu proclamat ales cu un singur glas de majoritate.

Vasile Honțu n-a luat parte la vot: nevastă-sa, noua Dalila, îl amețise de cu seară cu băutură și mai
5 mult încă cu îndrăgostiri și-1 legase, adormit și sfârșit de puteri, cu o groasă frânghie de cânepă de patul lor de fier...

A rămas omul de căruță, cu slujba făgăduită.

Nu a fost la vot nici Iosif Pană.

10 Dar în noaptea ce urmă zilei de alegeri, casa cu toată gospodăria lui fu arsă de istov de focul pus de o mână necunoscută.

Și în această povestire, centrul de gravitate, iarăși, nu se găsea în personajile descrise, nici în inciden-
15 tele variate, care se desfășurau în jurul lor, ci în *viața obștii* mai largi, în *masa țărănească*, încheată într-o fință de ordin superior - sub presiunea conștiinței de datorie cetățenească.

Și, de asemenea, nici aici n-au fost cruțate culorile
20 negre, pentru păcatele și josniciile omenești.

Fără voie, îi trecu prin amintirea lui Răutu scenele trăite în alegerile colegiului al treilea din România liberă și independentă...

Și mereu își puna aceeași îndurerată întrebare:

23 - Să fie oare cu puțință?

Schița *Zidul* ne introduce în altă lume, în mediul studenților români la Universitatea din Budapesta.

Cei mai mulți, copii de țărani, în dorul de cultură, fură siliți să treacă prin școlile maghiare.

30 Săraci, apăsați de fiecare ban cheltuit din munca părinților, duc ani de zile viața coborâtă de paria, prin mahalalele cele mai dosnice ale frumoasei cetăți dunărene.

Ani de zile, rupți din mijlocul patriarhal, dar sănătos al satelor, trăiesc ostracizați de elita socială și intelectuală a capitalei, mânjiți de scursorile trotua-
5 relor, fără să poată veni în contact cu o singură femeie cinstită, cu o singură fecioară curată.

Nostalgia de aer și de soare, de surâs feciorelnic și de mângâiere dulce de mamă rătăcește un grup de studenți sărmani, în cap cu Sever Sirianu - în care
10 putem ghici pe însuși autorul -, prin împrejurimile Budapestei, la o casă de gospodari înstăriți.

Acolo, le iese înaintea un stol de fete drăgălașe și vesele, bucuroase, sub pretext de a servi câte un pahar de lapte pelerinilor însetați, de a petrece o după-ami-
15 ază în cercul de tineri drăguți și zburdalnici.

O zi de veselie și de jocuri tinerești, de *flirt* nevinovat și de iluzii romantice, sub supravegherea unor matrone indulgente și binevoitoare.

Spre seară, se găsi și un lăutar, ca să arunce în vârtejul dansului părechi formate de subite *Wahlver-*
20 *wandtschaften*.

Dar, într-o clipă de repaos, Marghita, oacheșă, prinzându-i o nuanță de accent străin, întrebă pe blondul Sever:

- Nu ești maghiar?...

25 Un roi de gânduri și simțiri furnică, din creier până la capetele nervilor, prin tot trupul lui Sever.

- Nu!... Suntem cu toții români...

Matronele se ridicară... Șoaptele între părechi amuțiră... **Manile** se descleștară...

30 Un zid se ridică năprasnic, peste care nu mai putea trece decât suflul glacial al urilor acumulate de secole...

Ultima bucată a manuscrisului - *Pacea de la Villafranca* - simboliza puterea mistică, care ține

de veacuri, într-o singură organizație de stat, atâtea neamuri îndușmănite.

E povestirea lui moș Mitrea Oprișan, veteranul războiului italian, dintr-un sat de pe Mureș.

5 își reinnoia, mândru și înduioșat, anii petrecuți în slujba „drăguțului de împărat."

- E-hei! - mestecă moșul din gura-i fără dinți. Pe unde nu ne-au mai purtat vânturile!... Tot războai și bătălii... Am fost și la Villafranca, un târgu-

10 șor italianesc de nimica toată... Nu-i mai mare ca Deva noastră... Am văzut ospătăria unde împăratul nostru făcu pacea cu franțuzul... îi ceruse pace împăratul franțuz... Iar împăratul nost - era tânăr pe

atunci, cu inimă fragedă încă - stătea acolo, la o

15 masă mare de stejar negru, se răzema cu capul în cot pe colțul mesei... Și se gândea!... Se tot gândea... Greu se gândea!... Am încă oaste multă - își zicea

în sinea lui -, oaste multă și dornică de trântă... Dar norodul e trudit și năcăjit, sărăcit, cu multe neveste

20 văduvite și cu mulți orfani și mulți bătrâni fără cârjă... Și se gândea!... Se tot gândea, răzemat în cot... Greu se gândea!... Și gândul lui trăgea tare greu!... Se lăsa în jos și colțul mesei de stejar negru și gros - unde adică își răzima capul... Se lăsa, tre-

25 când piciorul mesei prin lespezi de piatră neagră... Și-i se făcu milă împăratului de norodul trudit, năcăjit, sărăcit... Și de nevestele cele multe văduvite... Și de pruncii lăsați fără tată... Și de bătrânii fără feciori... I se făcu milă împăratului!... Oftă din adânc...

30 Și o lacrimă fierbinte căzu pe tabla groasă de stejar negru și o sfredeli... O sfredeli din latură!... îi lăsa o gaură și mai neagră, ca arsă de jăratec... Și zise împăratul nost franțuzului: „Fie pacea!" Da!... Am văzut eu cu ochii mei masa grea de stejar negru

cu tabla ei arsă de lacrima împărătească, și cu colțul îndoit, și cu piciorul înfipt în lespedea neagră a podelei... Așa a fost, puiule!... Numai împăratul nost, care șade acum, bătrân, la *Hofburul* lui împărătesc, are durere în inimă pentru norod... Aach! - oftă moș Mitrea Oprișan făcându-și cruce și ațipi pe prispa lui deasupra apelor Mureșului, cu oasele lui bătrâne bătute de soare...

Răutu lăsa manuscrisul și, cu gândul dus spre marele logofăt Constantin Golescu, își reaminti rândurile scrise cu trei sferturi de veac în urmă, după ce logofătul văzuse pe românii din Banat:

„Iar locuitorii neoași români, fără' de nicio deosebire, și în vorbă și în port, - ca ai noștri, - atâta nu-mai căci se socotesc cu ai noștri care sunt în cea mai bună stare, și căci, după călărimea Ungariei, *cea mai bună și credincioasă oaste sunt românii*... Ce bucurie și întristare ne-au coprins! Bucurie, căci am văzut din neamul nostru așa voinici ostași, bine îmbrăcați, bine învâțați, și bine îndemnați în calea fericirii și a cinstei. Și întristare iarăși, căci văzând fericirea acestora, mândria naționalicească, *mi-am adus aminte și de vrednicii de milă ai noștrii frați români* (cei din țară)..."

își răzema și Răutu capul în cot.

25 îl ardea o vie muștrare de cuget.

Se simțea vinovat. De atâta vreme așezat la Ciubărești, nu se învrednicise încă să ia cunoștință mai de-aproape cu a treia parte a nației, cu o ramură a ei, care părea atât de osebită și de moldovenii din Basarabia, ca și de cetățenii Regatului „liber și independent".

30 Și, desigur, românimea de peste Carpați e menită să cadă greu în cumpăna destinului național.

Masele țărănimii de peste munți zidesc și ele edificiul viitorului național.

își aduse aminte că și literații ardeleni așezați în țară, pe care-i putuse cunoaște până atunci - Gheorghe Coșbuc și Ion Slavici -, aduceau și ei aceeași notă originală, *țărănească*, care răsună din manuscrisul nuvelistului sibian.

O anecdotă ce-i fusese povestită de însuși Gheorghe Coșbuc învedera originalitatea dureroasă a contribuțiunii literare a ardelenilor.

O poezie a lui, care cristaliza în versuri de aramă revolta țaranului, motivă invitarea poetului la un om al stăpânirii, a cărui ascensiune ministerială pornise de la reputația sa de literat și cugetător.

Poetul ardelean până la moarte nu putu uita, nici ierta amenințarea cu expulzarea, dacă nu-și încețază „propaganda subversivă”...

„I se ceru să scrie ode în loc de poeme!”

Nu reușise până la sfârșitul vieții, bietul om, să în-teleagă fenomenul de infantilism cărturar, specific epocii: *unpaedagogus litterarius* care, deprins să pună elevilor săi note pentru „compoziție”, cere poezilor (sărmanii Juvenal și Swift!) să fie „senini” și față de turpitudinile și ororile vieții, - să caute și în lupanare... centuri de castitate...

Răutu se hotărî dar să profite de sfârșitul vacanței pentru o călătorie peste munți.

Manuscrisul de nuvele din fața lui îi dădea un motiv prea justificat.

în scrisoarea care-l însoțea se găsea și adresa autorului: Petre Rășinar, Sibiu, Calea Morilor no. 12.

Comisionarul Hotelului „Romischer Kaiser” - ultimul vestigiu al imperiului mondial al lui Carol-Quint-

aduse răspunsul lui Petre Rășinar la cartea de vizită trimisă la adresa dată:

- Vine peste un sfert de oră!

Nerăbdător, Răutu își măsură camera; urmărea pe trecătorii din stradă, încercând să ghicească printre ei pe autorul *Zidului*.

Ploua...

Rețeaua de picături irizate de razele oblice din colțul senin de la răsărit zebrelea acoperișurile ascuțite ale arhitecturii germanice de pe cele două mici platouri suprapuse ale capitalei săsești din Ardeal.

De la etajul al doilea, Răutu putea vedea numai șiruri de corteluri negre, muiate, ce se lungeau în direcții opuse pe ambele trotuare.

Din când în când numai, o mișcare imprudentă descoperea, peste o poală de fustă, un pumnișor înmănușat și o buclă blondă; ori peste pantalonul suflecat o lulea fumegând de sub o mustață groasă.

Trecu o jumătate de oră... un ceas... două...

Ploaia încetă.

Siluețele spălate și împrăspătate ale acoperișurilor se tăiau în albastrul adânc al cerului, printre fulgii de nori albi... Soarele, mai apropiat de zenit, se oglindea în mii de băltoace nescurse încă din străzi... Trotuarele se înfloriră de rochiile deschise ale femeilor, printre petele întunecate ale bărbaților...

în sfârșit!...

După două lovituri discrete în ușă, apare un prichindel blond, cu un nas acvilin, care îi umbrea fața aprinsă, luminată de doi ochi galbeni ca chihlimbarul baltic, în globuri ciudat ascuțite în două conuri, a căror fulgerare nu putea fi dosită de pleoapele prea înguste; o mustăcioară rară și subțire complecta această „simfonie în galben” a juvenilului scriitor

ardelean. Nu avea mai mult de douăzeci-douăzeci și unu de ani.

Toată înfățișarea, ca și însăși vizita prea întârziată la „domnul director” vesteau o speță rară printre românii de peste munți, de boem intelectual.

Se prezentă cu modestie și chiar cu timiditate, în ciuda fulgerărilor din conurile-i galbene.

Povestea unei vieți atât de tinere nu putea fi prea lungă.

Fecior de popă, dintr-un sat din Munții Abrudului, își începu învățătura în școala primară românească din localitate, a cărei directoare era chiar maică-sa; fu silit să-și urmeze studiile într-un liceu ungiuresc; apoi, se înscrie la Universitatea din Budapesta.

Însă, - fire expansivă și însetată de bucuria vieții - nu putu suferi multă vreme ostracismul național, ca și degradarea socială, în care erau siliți să ducă viața studenții români în capitala Ungariei.

După un an, fără să-și dea măcar examenele, porni la Berlin.

Dar soarta îl prigonea.

Moartea prematură a preotului Zaharia, tatăl său, îl supuse la grele încercări.

Fără avere moștenită, lipsit de energia feroce necesară în lupta pentru existență, - mai curând o fire de epicurean -, după un an de zbucium și mizerie se întoarse acasă.

Amărât și revoltat, mânat de porniri și năzuinți nedeslușite, în vecinica nostalgie a unor orizonturi mai largi, - lipsit chiar și de diploma care să-i fi putut asigura cel puțin o vegetare de medic sau de avocat în mediul provincial - ducea o viață de nomad prin târgurile și satele Ardealului, încercând meseriile mărunte de gazetar în foile locale, de meditator

la copiii de mici burghezi, de scriitor la bănci sau la cooperative sătești.

Multă vreme, însă, nu se putea menține nicăieri, înăbușit în această viață redusă și apăsată, căuta ieșire în orgii și în desfătări de voluptate primitivă.

Dar peste puține zile, cuprins de căință, pătruns de simțul de vină față de masele „legate de glie”, încerca „să-și ispășească păcatul” în altă parte a țării.

Astfel putu cunoaște direct condițiile de viață în toate straturile și în toate regiunile Ardealului și sufletul lui se deschise pentru durerile muncitorilor ogorului - temelii nației.

Nu se destăinuia ușor.

Răutu putu mai mult ghici, din frânturile lui de povestiri, Golgota acestui suflet.

Dar fu câștigat și biruit după o jumătate de oră de conversație prietenească, în sărituri de la o chestiune literară la o amintire personală sau la un episod din viața zilnică.

- Trebuie să-ți mărturisesc rușinea că sunt venit pentru prima oară în Ardeal, - îi declară zâmbind Răutu. Pentru un *basarabean*, acest lucru nu e de iertat. Din nenorocire, nu pot pierde acum multă vreme... Vacanța e pe sfârșite... Nuvelele dumitale, însă, m-au îndemnat să trec munții, iar pe de altă parte, îmi dădură nădejdea unui ghid sigur.

- Care însă, domnule director, se rătăcește el însuși prea ușor! - mărturisi cu fineță și Petre Rășinar, răsucindu-și stingherit nasturele vestonului.

- Nu face nimic! - râse „domnul director”. Știi povestea - chiar colaborarea dintre un orb și un paralic poate da o combinațiune fericită.

Conveniră deocamdată să facă vizitele de rigoare la „protipendadă”: la mitropolit și la domnul Ștefan Berca-Taruz de Stejăriște - patronul și președintele tuturor asociațiilor culturale și al organizațiilor politice din regiune.

Apoi, Rășinar se angaja să organizeze pentru după-amiază o întâlnire, pe terasa Cafenelei „Habermann”, cu intelectualii și fruntașii români, care se puteau găsi în oraș sau prin apropiere, întrucât numai în ajun se închisese congresul asociațiunii culturale și mulți dintre membrii ei nu apucară încă să plece pe la casele lor.

Vizita la mitropolit a fost acceptată de bătrânul blajin și cumpătat ca o politeță obligatorie pentru un călător din Regat; îl descarcă dar pe Răutu după puține cuvinte precaute, spuse cu înțeles, cu multă bunăvoie și afabilitate.

Mai mult interes înfățișă întrevederea cu domnul Ștefan Berca-Taruz de Stejăriște. Era descendent dintr-una din puținele familii ale nobilimii românești din Ardeal, care rezistase deznaționalizării.

Un bătrân înalt, cu o coamă ondulată de argint vechi, cu trăsături fine și maniere de aristocrat, vorbea fluent și corect românește și nemțește, dar cu un ușor accent maghiar.

După câteva săgeți la adresa stăpânirii maghiare și după mai multe lămuriri asupra instituțiilor prezidate de dânsul, nobilul domn începu să stăruie cu emfază asupra marelui rol istoric al Monarhiei Habsburgice, repetând de mai multe ori cuvântul celebru: „No! Dacă Austria nu viețuia, ar fi trebuit musai născocită”.

Insistă însă mai cu deosebire asupra devotamentului și credinței către împărat, care ar fi însuflețit toate *națiile* din Monarhie.

Răutu aruncă o privire spre Rășinar, care ședea tăcut și încruntat: își aduse aminte de moș Mitrea Oprișan din *Pacea de la Villafranca*.

- Dar la dumneavoastră, domnule Răutu, - întrebă cu viu interes magnatul ardelean - la dumneavoastră în Regat, nația place tot așa pe *rejele* vost, ca nația noastră pe împărat ?...

Răutu putu îngăima numai încurcat:

- Sunt prea de puțină vreme venit în țară... Iar în Ardeal sunt pentru întâia oară... Nu pot face comparații... Nu știu...

Fugarele scânteii de curiozitate se stinseră în ochii bătrânului, care, parcă puțin decepționat, rosti numai:

- Așaa?... Da-da-da!

Pe terasa „Habermann”, după cinci ore spre seară, se adunase, înainte de venirea lui Răutu cu Rășinar, o societate destul de numeroasă de intelectuali și fruntași, în cap cu domnii dr. Vaier Timiș și dr. Traian Cania.

Dintre celelalte personaje, Răutu putu reține numai pe cei mai simandicoși: protosingelul mitropoliei, dr. Lucian Zalău - bărbat încă tânăr și foarte frumos, călugăr cu un cap de artist, parfumat și prea îngrijit îmbrăcat, într-un antereu negru, dar captușit cu mătase vișinie; deputatul Cesar Papiniu, violent și irascibil, un taur care tuna mereu împotriva maghiarilor, cu glasu-i de stentor; profesorul Aurel Zlătneanu, de la un liceu românesc; moșierul Vasile Ineu și mai mulți advocați, medici și directori de bancă.

în afară de puținii abonați ai „Farului”, cei mai mulți auzeau pentru prima oară numele lui Răutu, care era, pe atunci, abia la începutul carierei sale politice, și în afară de Vaier Timiș, aproape că niciunul nu știa despre situația din Basarabia mai mult ca despre o insulă oarecare din Polinezia.

Era natural ca Răutu să se simtă incomodat de priviri scrutătoare și întrebări rezervate.

io îl irită puțin și aerul de protector pe care și-l luase Vaier Timiș.

în schimb, era recunoscător lui Traian Cania pentru familiaritatea impulsivă cu care-l salutase.

și Conversația se mărginea la observațiuni critice - prudente, din partea persoanelor cu oarecare situație socială, cum era protosingelul Zalău și profesorul Zlătneanu - și la atacuri violente împotriva stăpânirii maghiare, din partea deputaților și avocaților - și mai cu seamă a clocotitorului Cesar Papiniu, care ceru, pur și simplu, „rusului” să-1 învețe de a fabrica bombe cu dinamită...

Numai Vaier Timiș își cântărea fiecare cuvânt, dar cuvântul lui cădea întotdeauna greu și just în cumpănă.

25 Tot timpul însă, se simțea în atmosferă oarecare tensiune și jenă.

De mai multe ori, Răutu îl surprinse pe Vaier Timiș aruncând spre Rășinar privirea lui de „chitai”, de sub pleoapele lăsate pe jumătate.

ie Ceea ce îl mira mai cu seamă era lipsa totală de interes, din partea acestor aprigi luptători, pentru problemele sociale.

Pentru cei mai mulți, toată filosofia istoriei se reducea la o concepție extrem de simplistă:

În centrul de gravitate al istoriei mondiale se găsește conflictul dintre maghiari și români, cu un criteriu de judecată - pentru delimitarea binelui și a răului - limpede și hotărât: Răul - tot ce e maghiar, Binele - tot ce e românesc.

Nu poate fi interes mai arzător decât extinderea românismului și reducerea maghiarismului - în școli, în funcțiuni, în diferite ramuri de industrie sau de comerț.

io Sinceritatea și candoarea acestor porniri puteau captiva câteodată, - dar incomprehenșiunea și patima obtuză, de cele mai multe ori, deprimbau și jig-neau bunul simț cel mai elementar.

n Cu excepția lui Petre Rășinar, când Răutu încerca să înalțe discuția, - iarăși numai Vaier Timiș putea dovedi oarecare pregătire în această privință:

- Mă rog frumos, domnule deputat! - observă el, bocănind ușor cu degetele în masă. Când o nație numai de șase milioane stoarce zeama din alte nații de douăzeci de milioane, musai folosește și proletariatul ei...

Și privirea „chitaiului” lăsă neatinsă perdeaua impenetrabilă dintre ei...

25 Pe Răutu îl indispucea mult atitudinea lui prea rezervată și chiar cu o nuanță de vădită ostilitate și față de Petre Rășinar.

Mai cu osebire că își dădu seama că Vaier Timiș se bucură de o necontestată autoritate printre fruntașii adunați la „Habermann”.

30 încercă deci să rupă gheața.

- Ați venit pentru multă vreme la noi, domnule deputat? - întrebă insinuant „chitaiul”. Domnii din Regat ne fac prea rar cinstea și plăcerea de a se afla în mijlocul nostru.

- Eu însumi, cum știți, domnule doctor, - prinse bucuroș prilejul „domnul deputat” - eu însumi nu sunt „domn din Regat”... Dar îmi pare grozav de rău că nu m-am învrednicit până acuma să stau mai
- 5 multă vreme în Ardeal. Voi reveni, desigur, poate chiar în vacanța Crăciunului. Acuma am venit numai îmboldit de interesul pentru domnul Petre Rășinar... îl socot un mare talent, de care poate fi mândru întreg neamul românesc...
- 10 Privirile mirate se încrucișară din toate părțile asupra figurii tânărului nuvelist, intimidat și roșit până la rădăcinile părului său galben.
- Numai Vaier Timiș își păstră zâmbetul enigmatic de sub pleoape și, înțepenit în fotoliul său, urma să ci-
- 15 ocănească ușor cu degetele în masă, balansându-și piciorul peste picior.
- Nicio cută din perdeaua „chitaiului” nu se mișcă.
- Și încotro are de gând să plece de-aici domnul deputat? - rupse el tăcerea căzută după expansiunea
- 20 lui Răutu, ostentativ, pentru a schimba tema. Direct în țară?... Dacă domnul deputat îmi permite, mi-aș lua îndrăzneala să vă dau un sfat... Ați vizitat aici pe Eminența Sa Monseniorul Z, înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Bisericii greco-orientale... Noi avem însă
- 25 două biserici naționale... Și e mare cinste pentru noi vizita unei persoane atât de onorate și distinse ca domnul deputat... Ar putea fi greșit interpretat faptul, dacă domnul deputat n-ar avea bunătatea să treacă și pe la Blaj, pentru a face cinstea și plăcerea Eminenței
- 30 Sale, Monseniorul Y, înalt Preasfințitul Mitropolit al Bisericii greco-catolice...

Blajul...

Mai puțin decât un sat:

- Pe o mică înălțime, în mijlocul câmpului, aproape de confluența celor două Târnave, un palat și o catedrală, cărora li s-a alăturat o școală și mai multe căsuțe pentru canonici și profesori.
- 5 Și mai mult decât o capitală:
- Un mare centru de cultură, din care au radiat peste toată românimea primele înrâuriri de gândire și de știință occidentală.
- Și totuși, pe Răutu îl tulbură adânc atmosfera intelectuală și morală a acestui cuibar de preoți și dascăli, atât de deosebită de cea din Basarabia și din Regat.
- 10 Chiar formele exterioare de politeță, obsechiozitatea cu care îți vorbesc membrii acestui mic cnaclu clerical - înșirându-și negreșit pompoasele
- 15 titlaturi - puneau adesea pe fostul colon al tundrelor și taigalelor siberiene într-o situație penibilă.
- Fu primit mai mult decât cu amabilitate.
- Invitat la masă în palatul mitropolitan - cu impresionante ziduri de castel medieval -, fu așezat la
- 20 dreapta Eminenței Sale Monseniorul Y. - prelat cult și rafinat, care evoca icoanele cardinalilor romani.
- Bătrânul canonic Ilie Bolovănuț, cu toate hainele sale neîngrijite și înfățișarea rebarbativă, îi dădu cu bunăvoință toate lămuririle relativ la organizarea
- 25 și administrarea Bisericii greco-catolice.
- Colegul său mai tânăr, savantul Toma Tertulian, elegant și manierat, îl conduse prin vechiul seminar, care a dat neamului atâtea nume ilustre, și-i puse la dispoziție comorile *Bibliotecii Centrale*, întemeiate
- 30 aproape cu două veacuri în urmă, cu neprețuitele ei colecțiuni de manuscrise și de publicațiuni rare.
- Răutu se simțea însă ca un pelerin rătăcit prin lumi străine: aproape nu putea da de un subiect de conversație, care să găsească răsunet la domnii din Capitul;

trebuia, în același timp, să-și supravegheze fiecare cuvânt și fiecare gest, ca să nu calce eticheta riguroasă, observată cu sfințenie de amfitrionii săi.

5 Avu aici și mai puternic impresia că problema românismului nu poate fi măcar pusă - și cu atât mai puțin rezolvită - fără un contact intim cu Ardealul și fără o colaborare strânsă cu conducătorii săi.

10 Din nenorocire, fu silit să se mărginească, pentru moment, la o scurtă vizită de politeță, nemaiputând întârzia întoarcerea în țară.

Cap. XX

ARGHIR PARLAMENTARUL

Cronica din „Farul”, în care directorul revistei își așternuse impresiile călătoriei peste munți, stârni
5 o mare vâlvă.

Românimea din Imperiul Habsburgic - scria Răutu - are o istorie milenară distinctă. Nu numai mentalitatea, caracterul moral și aspirațiunile culturale și politice sunt divergente, dar însăși structura
10 economică și socială este fundamental deosebită de cea din Regat.

Această situație impune o grea sarcină oamenilor de stat și publiciștilor din Regat, întrucât e necesar ca Regatul să ajungă centrul de gravitate pentru ro-
zi mânia de pretutindeni.

Însă starea țărânimii noastre poate inspira oroare nu numai vajnicilor plugari de peste munți, dar și obidișilor de peste Prut.

20 Avem de ales: cotropire - mai mult: sfârâmare, desăvârșită dezintegrare sub puhoiul moscovit;

Sau *occidentalizare*, legătură organică a destinului nostru național cu lumea apuseană.

Soluția cea mai perfectă ar consta - indiferent de forma constituțională - în crearea unei confedera-
25 țiuni carpato-balcanice, din toate naționalitățile așezate în bazinul Dunării.

Cea mai fugară privire aruncată pe harta Europei ne învederează că acest bazin constituie o unitate geografică bine delimitată.

Dar sub orice formă s-ar realiza acest organism politic, nu ne este indiferent dacă românii - grupul etnic cel mai numeros din întreaga Europă de Sud-Est, stăpân pe gurile marelui fluviu, canalul respirator al întregului bazin, și pe citadela lui, zidul Carpaților - vor forma o masă compactă și o unitate vie sau vor fi sfâșiați între grupuri și grupulețe răzlețe și înstrăinate sufletește.

Prima întrevedere, după apariția croniceii, cu Aurel Crăsneanu - încă ministru de Afaceri Străine în acel moment -, îi arată lui Răutu cât de izolat este în sfera politicii românești.

- Nu pot spune nimic din punctul de vedere al concepției filosofice - îi zise conducătorul și inspiratorul „tinerimii idealiste”, zâmbind aproape cu compătimire, din fundul fotoliului său englezesc. E foarte frumos ce spui, bine scris, viguros argumentat... Dar, pentru un om de stat român, chestiunea nu se pune ca o problemă actuală... Și pe un bărbat de stat nu-1 pot interesa decât chestiuni actuale.

- Și pentru ce - se stropși Răutu apăsându-și nervos tâmpilele cu degetul - pentru ce o problemă de la a cărei soluție atârână însăși ființa noastră de stat și de neam nu este actuală?..

- Cum vrei - întrebă la rândul lui cu jale Crăsneanu - cum vrei ca un ministru al Majestății Sale Regelui României să considere ca o problemă actuală transformarea României într-o republică, care să poată face parte dintr-un stat federal, în felul Elveției sau al Statelor Unite? Ori să propună

subordonarea regelui nostru vreunui alt suveran, ca în Imperiul confederativ german?... Care ministru, oricine ar fi el, poate propune Regelui vreuna din aceste formule?... Atunci?... Revoluția?... Poți chiar dumneata considera revoluția ca o chestiune de actualitate în România?

- Nu „bărbații de stat” - izbucni cu ironie Răutu, sărind în picioare - nu bărbații de stat fac din revoluție o problemă de actualitate, ci Istoria...

Crăsneanu se sculă și el și-și puse cu mișcările lui indolente **manile** pe umerii lui Răutu, privindu-1 drept în ochi:

- A pus-o *astăzi* Istoria? - și în timbrul vocii sale vibrau multe subînțelesuri. Eu nu sunt *Istoria*...

Nici dumneata...

Bineînțeles, Christophor Arghir a tras toate clopotele, denunțând pe trădătorul Răutu - destinul! - că ar năzui să răstoarne dinastia, pentru ca să robească maghiarilor pe toți românii.

Și, de asemeni, bineînțeles, găsi un răsunător ecou la cei trei „Ofi” ai Ciubăreștilor.

încercă să atace chiar în Cameră guvernul, făcându-1 solidar responsabil pentru publicistica deputatului de Ciubărești.

Dădu însă cu acest prilej naștere unui incident penibil pentru dânsul și care făcu inutil orice răspuns.

Marele geograf, ales în Parlament cu sprijinul stăpânirii, știu să-și creeze o situație specială.

Lua cuvântul cu orice prilej și chiar fără niciun prilej.

Dar nu ținea decât același discurs, care se reducea, ca în mici variante și înflorituri, la două teme invariabile și ireductibile.

Prima: Românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă...

A doua: Unul este Christophor Arghir și ingrată este țara, când cruță pentru dânsul tămâia, ghirlandele de flori și paragrafele budgetare.

De aceste teme, Adunarea era suprasaturată: la discuția Mesagiului sau a budgetului; la vro interpelare despre reparația unui pod de cale ferată; în dezbaterea legii pentru crearea unui post de consul în Abisinia, pentru organizarea drogheriilor sau reforma pompierilor.

Prima temă mai putea fi acoperită sau mototolită.

Dar pentru a doua, Arghir era în stare să facă și moarte de om.

Pentru că atât temele înseși, cât mai cu seamă variantele și înfloriturile lor urmăreau un scop precis.

Profesorul de geografie de la Universitatea din București - în deosebire de personagiul lui Chamisso, care-și pierduse reflexul din oglindă - nu avea ființă decât în fața oglinzii.

Fără oglindă, în adevăr, chiar pentru el însuși nu rămânea decât vidul, neantul.

Dacă găsea în opinia publică reflexul cât de fugar, fie măcar o vedetă de muzic-hall și cu atât mai mult un om politic, un literat, savant sau publicist, marele sorbonian nu-și putea stăpâni exploziuni de ură și-și acoperea „rivalii” cu invective și clevetiri.

Câtă vreme opoziția nu era reprezentată, totul a mers „strună”.

Stenogramele înregistrau nesmintit - „aplauzele furtunoase și îndelung repetate”.

Ministerul de Finanțe se îngrijea de paragrafele cuvenite.

Ministerul de Justiție, de decorațiuni aborigene.

Iar cel de Afaceri Străine, de cordoane, cruci, doctorate onorifice și titluri academice, chiar din vâgău-nele de nimeni cunoscute ale celor cinci continente.

Ițele însă se încurcă îndată ce pe băncile Adunării începură să apară și membrii opoziției. Oricât de puțin numeroși ar fi fost aceștia, panegiristul unicolor putea provoca „întreruperi”, „murmure” și - vai! - chiar „vociferări”!

Atunci, fu încercat sistemul dușului scoțian, pentru ca stenogramele să poată înregistra cel puțin alternativ: „aplauzele furtunoase și îndelung repetate” pe băncile majorității sau ale opoziției.

De la o vreme însă, sistemul „ecosez” începu să-1 „agaseze” pe bătrânul Todiriță Cânta.

Soarta a voit ca, tocmai cu prilejul interpelării asupra „cazului Răutu”, irascibilul bătrân, cu deosebire enervat, să-i arunce de pe banca ministerială, huruind și învârtind din mână:

- Hrrr!... Moară stricată! - încheind cu celebre versuri din Faust:

*Mir wird von alle dem so dumm,
Als ging mir ein Muhlrad im Kopf herum...*

N-au lipsit și clasicele trei izbituri cu pumnul în văzduh.

Oratorul se fâstâci.

În zadar încercă să provoace o contra-demonstrație din partea opoziției.

Mulțumită „complotului” organizat de cătră hazliul deputat al Oltului, Numa Rumeștean, de

¹ *Faust* (trad. Ștefan Aug. Doinaș, ed. cit., p. 98: „Dar toate-acea-n mintea mea încap ?/ Parcă mi-ar hurui o moară-n cap.” (n. ed.)

data aceasta, și băncile opoziției - excedate și ele de „sistem” - au stat indiferente.

Nedeprins să vorbească în fața unei Adunări mute și chiar ostile, Apostolul își pierdu șirul, își 5 încurcă temele și după două-trei perioade neisprăvite, izbucni în hohote de plâns:

- De ce mă urâți! - se milogea el întinzându-și brațele lungi spre Adunarea implacabil tăcută. De ce nu mă aplaudați? Ce v-am făcut?..

10 Și cu manele atârtnate până mai jos de genunchi, porni spre banca lui, sughițind printre lacrimile picurate de pe vârful nasului pe bărbia ascuțită.

Răutu fu mulțumit că nu mai avea nevoie să-și schimbe atitudinea.

n îndărătnic, nu răspundea niciodată la ieșirile chiar cele mai înveninate ale lui Arghir.

Abia dacă foarte rar îi pomenea sau îi scria numele.

Ca director al unei reviste răspândite, nu putea 20 desigur înlătura recenziile asupra nenumăratelor tipărituri semnate de un profesor universitar, - bineînțeles, însă, fără excesul de superlative.

Nu se abătuse de la această normă nici atunci când doctorul celor cinci continente fusese acuzat 25 de plagiat.

După jalnicul sfârșit al interpelării, Răutu putu trece și acum în tăcere „la ordinea zilei”.

Veni însă, peste puțină vreme, un atac și din altă parte.

30 Deputatul Ciubăreștilor lua rar cuvântul în Adunare.

Bucătăria zilnică, parlamentară și legislativă, îl interesa puțin.

Nu apărea la tribună decât dacă i se dădea un nou prilej de a revendica marile reforme politice și sociale, preconizate mereu de la apariția „Farului”.

5 Cuvântările pe această temă dezlănțuiau nelipsit o furtună în Parlament și o campanie de presă, care reveneau din an în an, odată cu „perioadele critice ale lui Răutu”.

Cap. XXI

SED INTEREA FUGIT IRREPARABILE
TEMPUS...

Fug ani, după ani...

5 „Rotativa constituțională" făcea și desfăcea guvernele cu regularitatea fenomenelor astronomice.

Bran Caroi, în opoziție, își mai golește portofoliu și-1 reumple la guvern, - dar în opoziție, e tot așa de grav și tot atât de preocupat de interesul cultului, ca și la guvern. Atât numai că, în opoziție, cultivă cu predilecție stejarul saharo-polar, iar la guvern, veghează mai mult la dezghețul fluviului.

15 Constantin Dobrovici ciocotește în opoziție, ca și la guvern, împotriva tuturor, „*crapulesferoces*". Pe-tele suspecte de obraz îi tot cresc și pieptul i se înfundă tot mai mult.

Fratele său Atanasie se rotunjește ceva mai mult la guvern și ceva mai puțin în opoziție.

20 Răutu, odată ales, aproape nu-și mai dădea seama dacă își desfășoară programul de pe tribună în calitate de reprezentant al opoziției sau ca membru refractar al partidului de la guvern.

Iar Nazarie Mreană - șeful „Frațiunii democratice și liber cugetătoare" - nu mai cădea niciodată în
25 opoziție, susținând pe rând toate guvernele.

Aurel Crăsneanu încerca, din când în când, să preconizeze lui Răutu moderațiunea „de adevărat om de stat", asigurându-1 însă de concursul său „în momentul oportun", care mereu însă se lăsa așteptat.

5 După oferta nereușită a unui portofoliu, se semna și el la această veșnică „frondă", socotind-o chiar utilă pentru „rezerva energetică a partidului".

10 „In jungla capilară" a lui Răutu - în barbă și în coama ondulată - apărură primii „soli ai morții" - perii albi...

Dar în inima lui rămânea tănuț focarul aprins la Vallombrosa.

15 Rar întrezărea pe Ivonna, din depărtare, în vreo lojă de teatru sau la vreo recepție oficială; îi răspundea grațios la salutul lui; și mai rar puteau schimba în vrun salon câteva politețe banale, ca între cunoscuți distanți.

Dar privirea și surâsul ei îi dădeau mereu sentimentul de *prezența ei nestrămutată*.

20 Știa că urmărește de aproape, cu credință și nădejde, lupta lui și, în ceasurile de criză, icoana aceasta evocată îi înzecea puterile.

25 Silueta Elisei se mai îngreuie, deși mișcărilor-i rămâneau tot așa de sprintene și privirea ochilor tot așa de vioaie și înduioșată, și sub stratul mat al ovalului abia dacă se intensifica abureala coralină.

Copiii creșteau.

Antonel se apropia de pragul adolescenței, tot așa băiat cuminte, liniștit și sânguitor.

30 Luța, deși departe de a fi frumoasă, se transforma pe nesimțite, din codana palidă și cu trăsături neregulate, într-o prevestire de femeie plină de farmec,

dar și de o individualitate tot mai voluntară, mai energică și mai tenace. Intre ea și Răutu se stabilește raporturile de caldă și afectuoasă prietenie, care îi dădeau lui multă bucurie și satisfacțiune morală.

5 S-a ridicat și Ginetta - un copil drăgălaș, cu bucle negre, ochi căprui înduioșați și năsul obraznic, ovalul delicat și mat, sub o aburire coralină, sămănând foarte mult cu mama.

10 Copiii nu-i prea recunoșteau autoritatea. Cu toții i se adresau - chiar și micuța Ginetta - cu diminutivul rusec al numelui său - *Vania*.

Răutu avea o deosebită plăcere să se odihnească, din când în când, în mijlocul jocurilor lor, prinzând între două ațipiri câte o frântură de dialog:

îs - Antonel, - auzi odată întrebarea Ginettei - Trezor tot mai e bolnav ?

- Tușește și-i curge din ochi... Are temperatură, - răspunse Antonel cu seriozitatea lui obișnuită.

20 - Dar Vania a spus să chemi pe doctorul cânilor... De ce nu-1 chemi ?

- L-am chemat...

- Aș vrea să-1 văd... Când vine ?... E mai mare și tot așa de negru și păros ca Ursu al coanei Sica?... Și poartă ochelari mari, rotunzi, ca domnul doctor Tomescu?...

- Dar e domnul doctor veterinar Georgescu, militarul, pe care-1 cunoști...

- Cum ?... Doctorul cânilor nu este tot un câne ? - sună o mare decepțiune în glasul Ginettei.

30 Altădată, Luța, supărată pentru nu știu ce ispravă a Ginettei, o acoperea cu o grindină de invective:

- Ești o cioară jumulită!...

- ?...

- Ești o țigancă mucoasă!...

-?!...

- Ești o oală spartă!

Urmă o scurtă pauză pentru a găsi un epitet mai original.

5 - Și mai ce ? - insistă însă Ginetta nerăbdătoare.

- Ești... încă... încă... o purcea muiată!...

O nouă pauză...

- Dar n-ai spus încă morișcă, - îi aminti cealaltă.

- Ești o morișcă!...

io - E-c-e-e! - urlă Ginetta. Mamă, mamă!... Luța mă ocărește!... E-e-e-e!

Răutu tresări în fotoliul său, unde ațipise:

- Ce sa întâmplat Ginuțo, dragă?... Cine te-a obijduit ?...

15 Dar ea nu-i dăruiește măcar o privire - nu-1 recunoaște ca mare justiciar.

Odată, fusese chiar întrebat de Ginetta:

- Vania! Când ai fost mic, mama te bătea și pe tine ?... Și te pune în colț ?...

20 Mama a fost întotdeauna mama; iar Vania a putut fi odată mic și, în orice caz, autoritatea supremă a mamei se întindea și asupra lui.

Fug anii...

Rar primește Răutu vești de peste Prut.

25 Icoanele și peisagiile Basarabiei se estompează în negura amintirilor copilăriei și ale adolescenței.

Din Năpădeni, vin scrisori *rusești* de două-trei ori pe an - cu prilejul zilelor onomastice, de Anul Nou sau în caz de boală, semnate după tipic:

30 „îmbrățișări de la a ta mamă
Smaragda Răutu..."

Lui Răutu îi venea tot mai greu să răspundă la aceste misive rebegite, lipsite de sentiment și spontaneitate.

în anii din urmă, însă, în dosul înghețatelor formule de stil epistolar, parcă se simțea o îngrijorare tăinuită, o adiere de suferință.

De la *tiotia* Natalița Varnavin - care, credincioasă, îi trimitea regulat, cel puțin de două ori pe an, pentru ziua numelui și pentru ziua nașterii, rapoarte detaliate despre tot ce se petrece în cercul ei de viziune - știa că mama e nenorocită din pricina **Masei**, pe care soțul ei, Colea Berezovschi, o neglija și o ducea spre ruină.

Tot Natalița îl vestise despre moartea mamei Irina.

Numele Năpădenilor tot mai mult evoca lui Răutu imaginea unui vid negru.

Se stinse Caterina Matveevna - mama Taniei - tot așa de dulce și discret, aproape neobservată de nimeni, cum și trăise...

Din când în când, îi scriau și bătrânul Porfir Gavrilovici Gheorghită, care se plângea mereu de indiferența Regatului, și directorul „Gândului Basarabiei”, Vasile Vasilevici Saharov, pe care îl speria tot mai mult atmosfera creată de agitația dezmățată împotriva „liberalilor vânduți jidanilor sau a moldovenizanților”, dusă de „adevărații ruși” Pavel Brașevan și Andrei Matu, mai cu seamă prin ziarul lor „Ruscaia Pravda”.

Din „Foaia poporului” din Odessa, care avea un bun serviciu de corespondențe din Basarabia, Răutu știa că și cercurile liberale din Rusia socotesc provincia lui natală - adormită și uitată de Dumnezeu, aproape necunoscută peste hotar - nu numai ca un rezervor de reacționarism panmoscovit și țarist, dar și ca un cazan sub suprapresiune de patimi clocotitoare.

Dar își zicea, după proverbul rus, că „frica are ochi mari”.

Cenzura nu îngăduia o informațiune mai documentată, iar contactul direct dintre Chișinău și Ciubărești - deși îi despărțeau numai vro cinci-șase ore de tren - era atât de îngreuiat, încât vești mai importante nu puteau fi cunoscute, într-o parte sau într-alta, decât din telegramele corespondenților ziarelor străine - *via* Petersburg, Paris, Viena, București.

Și deodată, mușegăitul Chișinău ajunsese în centrul atențiunii mondiale.

10 în dimineața de 8 aprilie 1903 - a treia zi de Paști -, în locuința lui Răutu din strada Sărată făcu irupție - de mână cu doi copilași aproape morți de spaimă și inaniție - o femeie încă tânără, dar cu desăvârșire descompusă, prinsă de un atac violent de isterie, cu haine sfâșiate și fața însângerată.

Era Corina Schwartz, cea mai mică din surorile Ghitis, pe care „comunardul” Vania Răutu le „salvase” pe vremuri, pe fereastră, de sub „despotismul părintesc”.

20 De două zile bântuie la Chișinău, sub conducerea personală a patrioților Pavel Brașevan și Andrei Matu - și în indiferența autorităților - un groaznic pogrom...

- Soțul meu, doctorul Schwartz, - vorbea nenorocita ca în aiurări - ridicat de la masă, fu spintecat în fața noastră... sunt bucuroasă... *pentru copii...* că am scăpat... pentru ei... *cel puțin...* cu viață.

- Dar Bella? - întrebă Răutu înspăimântat.

- Bella?... Bella, - îi aruncă ea o privire ciudată și parcă speriată - Bella e nemăritată... are o școală... a rămas... n-a vrut să vie cu noi... Nu știu... Am stat o noapte ascunsă cu copiii într-o *pivniță creștină*... Apoi am putut fugi la tine...

Pe când cuvintele mamei cădeau insonore ca picături din stalactite în bezna peșterilor pregeologice, Myra, fetița ei de vro cinci ani, se așază pe vine și rotindu-și, cu spaimă, enormii ochi negri, supraviețuți din atavismul deserturilor Arabiei, își trăgea în neștire rochița scurtă peste genunchi...

Numai peste vro trei zile ziarele franceze aduseră la Ciubărești primele vești de viziuni coșmarice - desfășurând ritualul pogromurilor organizate de poliție:

10 Peste o mie de case și magazine distruse sau devastate, în indiferența autorităților. Sute de morți și răniți... Muribunzi lăsați în agonie în stradă... Altorali se băteau cu ciocanul cuie în cap... sau li se scoteau ochii... Copiii aruncați pe fereastră și zdrobiți de granitul pavajului... Babe bătrâne și mame de familie, ca și fecioare nevrâstnice, violate... nenumărate...

„Times” publică facsimilele ordinelor secrete ale ministrului de Interne Plehwe către guvernatori, care, cu două săptămâni înainte, pregăteau pogromul...

20 În consecință, guvernatorul Basarabiei, von Raaben, căruia o delegație îi implora protecția, *în a doua zi apogromului*, răspunde că *este dator să aștepte ordinele din Petersburg...*

25 Leon Tolstoi se crezu îndreptățit să lanseze un grozav rechizitoriu, răspândit clandestin în sute de mii de exemplare:

„Sunt creștini aceștia? - se întrebă apostolul din *Iasnaia Poliana*. Am simțit cu deosebire o adâncă oroare pentru vinovatul principal, pentru guvernul nostru și pentru clerul lui, care întrețin în popor - prin intermediul unor funcționari bandiți - instincte de bestialitate... Crima din Chișinău e consecința directă a acestei propagande de minciună și violență, la care guvernul rus se dedă cu atâta energie...”

Guvernatorul de Mohilev răspunde, după instrucțiunile ministrului, notabililor din Gomei:

- *Evreii sunt inițiatorii și conducătorii mișcării revoluționare...* Voi înșivă sunteți vinovați de tot ce se petrece...

Plehwe însuși grăi și cu mai multă francheță:

- încetați revoluția, și eu *voi înceta pogromul...*

Răutu își dădu seamă că, dacă guvernul din Petersburg s-a hotărât să turbure apele stagnante ale vieții obștești din Basarabia și apoi încă să glăsuiască astfel prin oamenii săi, situația trebuia să fie prea gravă în toată împărăția...

Și, într-adevăr, atentatele și asasinatele împotriva marilor demnitari ai statului se înșirau în serii...

75 Ceasul de cumpănă se apropia...

Dar putu face și o amară constatare, prevestitoare de rău augur:

Pe când lumea civilizată întreagă se ridica înspăimântată și revoltată de măcelul din Chișinău, numai în țara românească se găsi apostolul Christophor Arghir, cu acoliții săi, proclamând ca naționaliști *români* pe uneltele ministrului Plehwe, deghizați în „adevărații ruși” - Pavel Brașevan și Andrei Matu -, care nu făceau măcar deosebire între „jidoviții” și „moldovenizantii”!...

Pentru ei, antisemitismul de orice colorațiune se confunda cu *naționalismul român!*...

Fuganii.

30 Și în ceata colaboratorilor „Farului” vremea aduse premeniri.

Sărmanul Gheorghe din Suceava muri prematur de ftizie, lăsând un mare gol în camera de redacție și doliu în sufletul tovarășilor de luptă.

Spiritul lui caustic și sufletul lui duios, cu toată aparența de rezervă, ca și simțul de măsură îmbinat cu idealismul neînfrânt, lipseau dureros pentru atmosfera unui organ de luptă încordată, cum era „Farul”.

5 Pe de altă parte, revista ciubăreșteană câștigă și mai mulți colaboratori externi prețioși, în frunte cu scânteietorul Tody Baclava, de la „Globul”, ale cărui cronici parlamentare făceau deliciul cititorilor, și tânărul M. N. Dacian, tot de la „Globul”, cronicar teatral de multă fineță și stilist de prima ordine.

10 Dar mai ales fu apreciată colaborarea constantă a Sidoniei Alexe, ale cărei recenzii din literatura modernă franceză dovedeau un necontestabil dar critic și o judecată dreaptă.

15 Micuță și vioaie ca o sfârlează, negricioasă și veșnic animată, ea se căsătorise cu o namilă blondă, colonelul Zaverianu, pe care îl târa mereu după dânsa, supus și tăcut, prin redacțiile tuturor publicațiilor periodice la care colabora sau unde era numai

20 prietenă.
La „Globul”, Todi Baclava le saluta apariția cu exclamația devenită tradiție:

- Iată și arabul cu cămila lui...
„Arabul” era Sidonia...

25 O inovație senzațională în viața literară a țării a constituit-o faptul că răspândirea revistei a îngăduit oarecare remunerare a muncii literare.

Cei trei „Ofi” tunau și fulgerau împotriva „mercantilizării” și a „americanizării literaturii”.

30 Dar pentru publicul cel mare era astfel numai învederat și mai bine succesul publicației.

Revista și-a putut asigura pe această cale și colaborarea mai asiduă a lui Miron Osmani, care - ca o

cometă cu o orbită de excesivă excentricitate - tot mai reapărea din când în când la Ciubărești, între două moșteniri mistuite.

5 „Băstinașii” „Farului”, vechii „normaliști”, în măsura în care înaintau în vrâstă și se „maturizau”, pe rând se căsătoreau și ei și ajungeau părinți de familie.

După Ilie Turcu, Ciorbadgioglu și Anton Vădrășcan, urmară Gheorghe Oanea, care se însura cu o verișoară a Elisei, căutând „o soție tot așa de ideală”,

10 apoi, dintre recruții mai noi, Dionisie Parteni.

Răutu și Elisa cununau și botezau acum mereu.

15 Casa lor - Elisa având o mare slăbiciune pentru copiii mici - ajunse acum vecinie plină de un zumzet și gângăviri de prunci, - un adevărat „Kindergarten” pentru progeniturile tuturor *farșiților*.

Numai doctorul Nicolae Soltuz și bătrânul Mihai Nastia, burlaci ireductibili, nu manifestau nicio înclinare pentru a întemeia o altă familie decât complexul de redacție.

20 își instalară chiar un menaj idilic, în doi, într-o cămăruță deasupra sălii de redacție și nu aveau și nici nu vroiau să aibă alte interese și preocupări decât propășirea și răspândirea revistei.

25 Combinațiunile matrimoniale au fost înlesnite de o excursiune în Bucovina și Valea Bistriței rămasă de pomină între *farștiți*.

„Expediția” fusese anume organizată de Răutu pentru membrii redacției și pentru tineretul familiilor împrietenite, - pentru ca să-1 poată invita și pe

30 Niculae Pădureanu.

De mult dorea să-1 apropie de grupul „Farului” și să-1 scoată din mediul de mahala provincială în care lăncezea.

Itinerarul și condițiunile excursiunii au fost pe larg dezbătute în cursul iernii.

La schitul Durau se prevăzuse „joncțiunea” cu Elisa și cei doi copii mai marișori, pentru ascensiunea pe Ceahlău.

În ajunul plecării, o întâmplare neașteptată a introdus un element tulburător în atmosfera excursiunii.

Un tânăr posomorât și taciturn, cu înfățișarea și tot fasonul sau, mai bine zis, „sans-fasonul” atât de bine cunoscut lui Răutu, îi înmâna un plic, fără adresă, mârâind numai în rusește:

- De la tovarășul Pui de lup.

Plicul cuprindea un comunicat nedatat și nesemnat, dar scris de mâna tovarășei Minscaia, care suna, de asemeni în rusește:

In ziua de 2 iulie se va înfățișa la locul convenit tovarășul Pui de lup (Volcionoc). Exactitatea riguros cerută. Prezența, încredințată curierului special, va fi imediat distrusă în fața lui...

Plecarea n-a fost contramandată, Răutu însă era atât de preocupat și îngrijorat de nota provenită evident de la însuși Danilov, încât excursiunea pierdu pentru dânsul aproape tot farmecul și interesul.

Cunoscând bine pe autorul ei, își dădea seama că numai un motiv serios, împrăjurări grave îl puteau îndemna la un asemenea demers.

Măcinat de tot felul de ipoteze, Răutu aproape că nu mai acorda atențiune peisagiilor și își păstră numai amintiri puțin precise din primul lui contact cu românimea din Bucovina.

Își dădu însă seama că avea în fața lui iarăși o lume prea deosebită, puțin asemănătoare cu celelalte provincii românești.

Prefectul de Câmpulung, Rudolf cavaler de Tamba, și mareșalul țării, Iancu baron de Candrea, apăreau înaintea de toate ca înalți demnitari ai Imperiului, vorbeau curent românește, deși se simțea că graiul lor obișnuit e altul, - manifestau oarecare interes și chiar simpatie pentru țară.

Îl primiră amândoi pe Răutu cu afabilitate, totuși parcă priveau oarecum de sus la tot ce se petrecea dincolo de graniță.

E caracteristică că niciunul dintre ei, cu toate că au călătorit prin toată Europa, n-au găsit până atunci imboldul de a trece hotarul și spre România și nici nu prea căutau să se informeze pe vreo altă cale despre „treburile țării dumneavoastră”.

- Ceea ce nu-mi place, să mă ierți, domnule deputat, - spuse baronul Iancu, mângâindu-și superbii favoriți albi, formați după modelul împăratului Franz Ioseph - ceea ce nu-mi place în țara dumneavoastră e că nu aveți judecători satoriți, care să nu fie primeniți cu fiecare cabinet nou. *Justiția est regnorum fundamentum* - scrie la noi pe poarta Hofburgului din Viena... Și ce justiție poate fi când judele tremură pentru bucata lui de pâine. Un văr al meu a purtat un proces la tribunalul din Dorohoi și la Curtea din Iași... Vai de capul lui ce a pățit!...

Și prefectul, cavalerul de Tamba - care purta același fason de favoriți, numai că erau negri și că, în loc ca să-i mângâie cu gestul elegant al mareșalului țării, îi trăgea mereu în dreapta și în stânga -, parcă se înțelese cu dânsul în critici asupra țării:

- Să mă iertați, domnule deputat, dar aveți prea puțină orânduială în administrația dumneavoastră... Ce treabă se poate face când toate primăriile și consiliile sunt reînnoite mereu odată cu cabinetul guvernial?..

în biroul prefecturii, unde avea loc întrevederea, intră în acel moment un preot înalt între două vrâste, îmbrăcat nu fără oarecare pretenții de eleganță, cu un *jobin* bine lustruit în mână.

5 Prefectul se ridică în picioare și-1 recomandă:
- Domnul *Hofrat* Athanasie Seletin, profesor în *teologhie*; domnul deputat Ion Răutu din Ciubărești...

- Domnul director al „Farului”?... Am auzit!... Am auzit!... Da, da!... îmi pare bine, domnule di-
10 rector!

- Să luați loc, domnule *Hofrat*! - îl invită prefectul.

Se reazează el însuși la birou și, după ce își șterse cu o batistă parfumată sudoarea de pe chelie, se adresează
15 către Răutu:

- Domnul *Hofrat* este un mare *româno fîi*... Citește orice tipăritură românească.

- *Muțumim* frumos, domnule Cavaler! - salută cu un zâmbet de satisfacțiune domnul *Hofrat*.
20 își puse *jobinul* jos pe covor, la picioarele fotoliului; își scoase un impunător port-țigări de argint; oferi câte o țigaretă domnului Cavaler și domnului Director; și bătând cartonul țigaretelor sale de capacul port-țigaretelor, urmă și el pe calea criticilor:

25 - De!... Românofil... Românofil - aș fi eu... Suntem cu toți românofili în împărăția noastră... Suntem doar *verbundet* 1... Dar rău stă preoțimea în țara dumneavoastră! I-am avut mai mulți la teologhie. Sunt fără învățătură... și, să mă iertați, domnule Director, prea rău nărăviți... Se plâng că-s
30 flămânziți. N-au *congruă* ca oamenii... Și sunt mânăți în algeri ca o turmă de oi...

1 *Verbundet* (germ.) - aliat/aliați (n. ed.)

- *Was wünscht denn Herr Hofrat f* - se adresează brusc prefectul către preotul Seletin.

Răutu înțelese semnul și, luând rămas-bun, plecă puțin amărât de acest concert de critici, deși
5 le găsea îndreptățite.

Ziarele locale românești nu-i puteau inspira dorința de a lega o cunoștință mai apropiată cu oamenii politici din provincie.

Ele vădeau împărțirea stratului superior al populației românești din Bucovina într-o mulțime de grupulețe mărunte, care se războiau crâncen pentru... favorurile stăpânirii.

Ziarele lor nu cuprindeau decât polemici urâte, invective grosolane, acușări de necinste, nepermise
15 incursiuni în viața privată, calomnii nerușinate.

Pentru politica serioasă de informațiuni din Apus, se citeau jurnalele germane.

Iar de informațiuni din țară, publicul cel „mare”, evident, nu avea nevoie.

20 Un tânăr student al Universității din Cernăuți, Gheorghe Movilă, constant colaborator și corespondent al „Farului”, explica această tristă stare de lucruri prin faptul că guvernul din Viena prefera elementul românesc din provincie celui ucrainean, ale cărui simpatii pentru Rusia puteau deveni primejdioase.

25 în deosebire dar de celelalte provincii subjugate, românii bucovineni apăreau ca o *minoritate proteguită* ăe stăpânire împotriva *majorității* ucrainiene prigonite.

Această situație falsifica toate raporturile.

30 Intervenea însă și un factor de altă natură, care înstrăina sufletește pe românii din Bucovina.

1 Ce dorește, așadar, domnul consilier? (germ.) (n. ed.)

Mulțumită lui Movilă, Răutu făcu cunoștință cu Ștefan Gloată, conducătorul mișcării cooperatiste printre țărănimea românească a provinciei.

El însuși țăran, cu un frumos cap cu plete lungi,
5 împărțite ca în portretele vechi ale lui Ștefan cel Mare - un gospodar fruntaș, deși trecut numai prin școala primară, un autodidact cultivat, care-și păstrase însă frumosul grai moldovenesc, ca și costumul național.

10 Și el însă a ținut să-și formuleze criticile în ce privește starea de lucruri din țară, - și chiar cele mai grele, precum și cele mai justificate:

- Mișcare cooperativă adevărată, domnule director, - îi zise acest vechi abonat al „Farului”, mângâindu-și mustața - mișcare cooperativă nu aveți, nici
15 nu o puteți avea câtă vreme țăranii dumneavoastră sunt niște robi... Avem rude prin satele de la hotar... Ne fac milă și groază... Mare păcat!... Mare păcat!...

Răutu își aduse aminte de povestirile lui Grigore
20 Dobrea din Vaideei...

Numai un grup de studenți, cititori ai „Farului”, îi puteau da oarecare mângâiere: idealști și entuziaști, trecând peste mizeriile prezentului, erau gata de luptă pentru nădejtile viitorului.

25 Astfel, problema națională se dovedea tot mai complicată.

După primul contact cu Ardealul, Răutu își îndesi vizitele peste munți.

își crea acolo multe legături și legă prietenii.

30 Petre Rășinar îi dădu chiar titlul de „ambasador al Ardealului în România”.

Cu mai multă dreptate ar fi putut revendica titlul de reprezentant al României în Ardeal.

în adevăr, nu numai că expansivul Traian Cania îl onora cu încrederea sa, ci și glacialul și „butonatul” Vaier Timiș rar întreprindea vreun demers în România, fără o prealabilă *conșurare* a lui Răutu, care adesea era chiar invitat în Ardeal, să ia parte la consfăturile
s frunțașilor în chestiuni politice mai importante.

În Bucovina însă, acțiunea lui nu putea inspira prea multe nădejdi.

Din Câmpulung, după o ascensiune pe muntele
10 Rărăului, excursiunea porni prin Gura Humorului până la Vatra Dornei, urmând ca de la Șarul Dornei să se lase pe plută în jos pe Bistrița.

În vârful Rărăului, le-a fost dat să întrezărească o idilă puțin comună.

15 În vechea mănăstire părăsită, izolată între păduri și stânci de restul lumii, găsiră o păreche de bătrâni: un călugăr, Părintele Pimen, și o călugăriță, maica Eufrosina.

De mulți ani trăiau singuri în această sihăstrie,
20 pentru a se îngriji atât de lăcașul Domnului, cât și de sufletul lor.

Nu-și ziceau decât Sfinția Ta sau Cuvioșia Ta...

25 Dar în glasurile și privirile lor vibra „amorul divin” - oricât de mult ar fi putut fi bănuț că s-ar fi născut din „amorul profan” al tinereții.

Această duioasă evocare poate să fi avut și ea partea ei - mai cu seamă în cursul feericeii coborâri de-a lungul Bistriței pe plută - la închegarea părechilor dintre tinerii excursioniști.

30 Când „Toancele” - rapidele înspumate ale Bistriței - fierbeau printre blocuri negre și pluta șubredă se îndrepta năprasnic spre vro stâncă colțuroasă,

spaima arunca fecioarele trepidante în brațele eroicilor lor protectori...

Astfel excursiunea, natural, a putut duce, în urmă, la seria de cununii și botezuri, sub patronajul soților Răutu.

Dacă această atmosferă de „amor divin” și de poezie îl însenina puțin pe comandantul excursiunii, în mijlocul preocupărilor lui grave, atitudinea lui Nicolae Pădureanu, în schimb, îl mira și chiar îl exaspera.

10 Acest gîngăș și fin poet al naturii, în tot cursul expedițiunii, parcă o clipă nu-și oprise privirea asupra superbilor peisagii, încă nevăzute de dînsul.

Nu-l interesa decît organizarea popasurilor, aprofundarea cu merinde și improvizarea menu-urilor
15 extravagante pentru vîrfuri de munte sau pentru vîgăuni umbrite de păduri seculare.

Chiar cînd ajunseră pe Ceahlău, el se căznea numai să fiarbă o șocolată cu lapte și o „cafeluță” neala Capsa”, - cu toate că de la Durau luase
20 asupra-și grijile gospodăriei doamna Elisa Răutu.

Iar solitarul nebiruit, Ceahlăul, de astă dată părea cu tot dinadinsul hotărât să-și desfășoare comorile, sfidînd, hursuz și singuratec, cerul în mijlocul
25 oastei de piscuri mai mărunte, ce smerit se întindeau la picioarele lui.

Abia ajuns pe coamă, Răutu rămase ca țintuit pe loc.

Era spre seară, cînd soarele se gătea să se afunde în dosul brazilor șerpuiți de coastele mai joase din-
30 spre apus.

Spre răsărit însă, sub un cer fără niciun pic de nor sau umbră, se și așternuse o nesfârșită simfonie de tonuri albastre.

Dintre valuri de aburiri de ametist, care acopereau dealurile verzi-albăstrii, răsăreau încă, în pete cenușii, siluetele orașelor ce se topeau în amurg, începînd de la familiarul Ciubărești, pînă la Iași, spre
5 nord, și pînă la Galați, spre sud.

De sus, cu încetul, se lăsa draperia vînată și înstelată, cu dunga ei de argint viu a căii lactee. Iar vîile și crestele înconjurătoare, căzute în fundul prăpăstiei negre, se ștergeau sub un văl de nori fumeganți...

10 După o scurtă răsuflare a nopții de vară, spre dimineața, de pe un vîrf de stîncă solitară, ca în mijlocul unui pustiu vrăjit, se desfășură un spectacol și mai groaznic prin măreția lui.

Soarele încă nu răsărise; dar, și invizibil încă, go-
15 nise umbra tremurată.

Sub picioare se întindea, pînă la zările cele mai îndepărtate ale orizontului, oceanul spumos de nori albi, pe care plutea numai spinarea întunecată a străjerului sihastru al munților Moldovei.

20 Cu încetul, nemărginirea de spumă albă porni să scînteieze dinspre răsărit în ușoare luciri, ce tot mai viu se aprindeau și se colorau de tot mai calde reflexe de purpură.

Și deodată, brusc, ca dintr-un crater, din ruptura
25 pânzei imaculate țâșni în sus un snop de flăcări, care-și revărsă jarul pe volburile ce intrară în clocot.

Apoi, un alt crater se mai deschise... și al treilea... al patrulea... tot mai aproape și mai aproape...

30 Și iată!... Din volburi albe se naște un ocean de sânge în flăcări...

Și o minune!

La marginea de răsărit, irupe un singur punct strălucitor. Dar sub magia lui, flăcările păleesc, se lasă, linse, spre întinderile tot mai limpezi... Se topesc...

Spuma imaculată se subție, se rupe... abia rămâne în fumuri străvezii printre văi mai întunecate. Și reapare ca prin farmec, în toată gloria ei, fața dulce a Moldovei, scăldată de lumină printre dealuri blânde și văi
5 line, tăiate de ape încânteiate...

Iar spre apus, stau în zărilor încă aprinse, ca licăririi de nădejde, siluetele Carpaților Ardealului.

Întors cu spatele spre această vrajă, Nicolae Pădureanu, în genunchi și încovoiat, ținându-și cu
10 mâna de piept barba lui Aretino - neagră, cu vârfulile încânteiate în roș - sufla în cărbuni din toracele lui de taur, pentru a încălzi cafeaua cu lapte și a pune de mămligă, pentru „scrob”...

15 Îi este oare închis sufletul și în fața acestor efluvii mistice și grandioase ale firii ?...

E cu puțință ?

Răspunsul a fost dat peste puține săptămâni...

La redacția „Farului” fu primită o poveste fantastică, semnată de Nicolae Pădureanu, desfășurată
20 prin văile și munții Bucovinei și ai Moldovei, în care Răutu regăsi descrierea excursiunii lor îmbrăcată în culori vii și învăluită de toată vraja poeziei...

Misterele sufletului de poet rămân tot așa de nepătrunse ca și căile Domnului...

Cap. XXII

ÎNTRE FOCURI...

5 în camera lui Răutu, la Hotelul Regal din București, în ziua fixată, apăru Mihail Suhanov - „Pui de lup” -, pufăind din lulea și posomorât ca întotdeauna, dar mai rezervat și mai misterios ca oricând.

L-a adus la București o chestiune într-adevăr foarte gravă.

De ani de zile, funcționa la Prut serviciul de le-
” gătură al emigrației ruse din străinătate cu subsolurile revoluționare din Imperiu.

Oamenii treceau granița, de cele mai multe ori, cu un pașaport semnat și vizat în regulă.

15 Iar pentru literatura de propagandă, fusese organizată o contrabandă sistematică cu ajutorul vameșilor și al grănicerilor din țară.

La prima cerere a lui Răutu, Aurel Crășneanu îi declarase că, în calitate de om de stat, el nu-și poate
20 îngădui manopere incorecte față de o țară cu care România se găsește în raporturi de bună vecinătate.

Totuși, îi recomandă să se adreseze unui funcționar superior de poliție, care - cum se exprimase el cu prudență - ar fi posibil să se preteze la această
25 cerere, „pe propria lui răspundere, întru cât nu ar socoti-o în contradicție cu interesele țării...”

Răutu înțelese.

- Era un procedeu caracteristic pentru Crăsneanu.
Acesta, întotdeauna, avea cea mai mare grijă să nu facă niciun gest și să nu spună niciun cuvânt care ar putea vreodată să dea o armă împotriva lui.
- 5 Când avea de făcut o comunicare identică la doi prieteni politici, oricât de „siguri”, nu le vorbea niciodată în prezența amândurora, ci îi cheama pe fiecare în parte într-un colț și le șoptea la ureche, pentru ca niciunul să nu poată eventual servi ca martor pentru celălalt.
- 10 Și chiar când stătea de vorbă cu cineva între patru ochi, în aparență, fără nicio jenă, în realitate, își cântărea fiecare cuvânt, pentru ca, la nevoie, să-i poată da interpretarea ce i-ar conveni.
- 15 Răutu ajunse mai târziu să creadă că niciun cuvânt nu i-a scăpat vreodată spontan, fără premeditare, cumpănire și combinațiune, probabil nici măcar în numeroasele lui aventuri romantice...
- Mulți ani, se părea că-i lega o strânsă prietenie.
- 20 Totuși, Răutu n-a primit niciodată un rând scris de mână lui Aurel Crăsneanu.
- Chiar pentru scrisori „personale” și „confidențiale”, avea un secretar special, George Ciorescu, care știa de minune să-i contrafacă scrisul și iscălitura...
- 25 Scrisul propriu constituie o mărturie irevocabilă... Fugea, îndeobște, de munca de birou. Era totuși în stare să-și aranjeze ceasuri întregi fișele, în care rezuma tot felul de informații despre oamenii politici.
- Adesea, îl uimea pe Răutu prin bogăția și minuțiozitatea acestor informații.
- 30 îi răspundea cu mândrie:
- Eu am la dispoziția mea nu numai experiența mea personală, ci și pe a tatălui meu! - și-i arăta

dulapurile cu o arhivă bogată și minunat clasată, de ale căror chei nu se despărțea niciodată.

- Când Răutu se adresa inspectorului Pândelescu, își dădu imediat seama că are toate instrucțiunile necesare.
- 5 De data aceasta, însă, nu se cerea un pașaport sau transportul clandestin al vreunei lăzi cu tipărituri.
- Mihail Suhanov trebuia să treacă personal peste graniță un bagaj misterios, pe care nu-l putea încredința contrabandiștilor ordinari.
- 10 Răutu înțelese că se apropie momentul critic în mișcarea revoluționară din Rusia și nu avea nevoie de confidențele lui Suhanov, pentru a ști de ce natură e bagajul acesta.
- 15 Transportul însă fu executat la timp și cu toate precauțiunile necesare.
- Răutu se bucură:
- Aurel se ține bine! - se gândi el...
- Fug anii...
- 20 Viața socială și intelectuală a Ciubăreștilor scade mereu. A fost transferat la Universitatea din București Paul Meșteru.
- Dispărură unul după altul și cei trei „ofi”.
- 25 Vasile Credință, însărcinat cu redactarea ofisului roșilor, se instala în capitală cu toată familia. Se mutară și soții Peters.
- Se stinse de istov „Cercul literar și artistic”... Vechea Academie se veștejea și se desfrunzea... Sala Teatrului Național, în cele două reprezentații pe săptămână, rămânea goală...
- 30 Trupele străine nu se mai abăteau pe la Ciubărești... Saloanele elitei erau moarte...

Chiar pe terasa „Griitli” sufla a pustiu.

La jeunese doree se ofilea și se rărea, golurile rămânând neocupate, din... lipsă de debușeuri...

Rămase văduvă și canapeaua defunctei doamne
s Zulnia Vernea, ce de mult se odihnește în umbra
platanilor din cimitir.

Numai bietul general Arthur Vernea, de mult
retras la pensie, albit și zgribulit, apare credincios
și tenace, ca în toată viața, la ora obișnuită la mă-
10 suta lui rezervată - ca și vechiul „elviran”, doctorul
Volbură...

Și nu lipsește zilnica partidă de table a veterani-
lor, Alexe Danciu și doctorul Bogza.

Dar aspectul exterior al cetății lui Ciubăr-Vodă
is se modernizează tot mai mult.

Dispăru arcul care lega peste stradă cele două
corpuri ale Academiei.

Fură dărâmate vechile clădiri turcești, cu pito-
reștile lor arcade.

20 Pavajul cu piatra cubică al Bulevardului Unirii
avu vremea să se și deteriorizeze, făcându-i pe bir-
jari să regrete anticele lui **praf arii** și băltoace.

Dar, pe la margini, cresc o splendidă alee de tei,
în dosul căreia se adăposteau un șir de vile bariolate
25 și pretențioase, care puteau și mai mult să facă pe
amatorii pitorescului să regrete vechile maghernițe
dărăpănate.

în frazeologia întrunirilor publice, cetatea lui
Ciubăr-Vodă tot mai rămânea slăvită ca leagăn al Uni-
30 rii și focar al culturii naționale, deși nici autohtonii
nu mai credeau în aceste titluri onorifice.

Și dincolo de barierele cetății, premenirile nu
erau mai puțin însemnate.

Multe din vechile familii de moșieri se ruinară -
și între ele și Vasilică Gârlă din Vaideei și Flămânda.

Locul lor îl luau parveniții îmbogățiți și vastele
arendașii, ce se întindeau pe zeci și sute de mii de
s hectare.

Generații de „robi ai gliei” se stingeau și se re-
nășteau.

Satele rămâneau însă în același întuneric, în aceeași
sărăcie, sub aceeași ocârmuire haină și neomenoasă.

io La fiecare cinci sau zece ani, foametea lovea o regi-
une sau alta a țării și sporadicele izbucniri de revoltă
se reprimau cu aceeași ferocitate și aceeași orbire.

Răutu cobora aproape în fiecare vară, pentru câ-
teva zile, la Vaideei, mai cu seamă de când curtea lui
is Vasile Gârlă rămase părăginită și moșia intrase în
oblăduirea unui vast trust arendașesc.

Moș Spiridon Oanea și mama Gafița îi ofereau
ospitalitatea cu mulțumire.

20 Grigore Dobrea, mai albit, dar cu chimirul lui cu
ținte argintate mai lărgit, se plângea tot mai amar de
strâmtoare și își spunea fără teamă, în fața lui Răutu,
gândurile de răzvrătire.

Nichită Bardă, feciorul lui moș Sofronie, întors
de la oaste cu gradul de sergent, se arăta și mai amă-
25 rât, clocotind de ură.

În monotonia acestor mizerii fără leac și a dureri-
lor nealinate, în veșnicul cor de vaitări fără răsunset
și fără urmări, se tocise parcă și simțul de revoltă al
lui Răutu, când un document oficial îi provocă o nă-
30 prasnică explozie.

Birourile Ministerului de Finanțe publicară un ra-
port către ministru, asupra încasărilor din impozitul

funciar, din care, pentru prima oară, se puteau avea datele precise și în ce privește repartizarea proprietății funciare.

Ministerul probabil că nici nu-și dădu seama de
5 elocvența grozavă a acestor cifre.

Proprietatea țărănească nu atinge nici 30 la sută din întinderea țării.

Și totuși, impozitul funciar cădea de două ori mai greu asupra țărănimii decât asupra marelui proprietăți!...

io In „Farul” apăru un articol răsunător, sub titlul - *Latifundia perdidere Italiam...*

„Globul” porni o campanie viguroasă.

In Parlament, revendicând pe temeiul acestor
V documente oficiale din nou exproprierea și sufragiul universal, Răutu, timp de două ceasuri, încercă să demonstreze primejdii ce decurg dintr-o asemenea stare de lucruri atât pentru pacea socială, cât și pentru siguranța externă a statului.

20 în culoarele Camerei, pe Răutu îl aștepta o surpriză din partea ministrului de Interne T. T. Fior, care, cu tot sarcasmul lui iremediabil, vorbea, de obicei, cu „ferocele siberian” într-un ton afabil, nelipsit chiar de oarecare simpatie.

Acum însă, după ce îl măsură prin monoculul lui,
25 îi aruncă cu sfidare:

- îmi pare rău! - apăsă el fiecare silabă cu vocea-i casantă - îmi pare rău!... Pari un băiat inteligent... Crezi dumneata serios că sufragiul universal ar putea aduce o schimbare?

30 - Dar dumneata nu crezi? - ripostă Răutu nu mai puțin casant.

- Nuuu! - lungi cam pe nas, sardonice, „junknerul din Valea Șiretului”.

- Atunci, de ce vă opuneți cu atâta îndârjire? - îl întrebă și mai agresiv Răutu.

- Ha!... Presupun că nu ți-ai uitat încă manualele de istorie, - urcă diapazonul până la o notă stridentă și T. T. Fior. Din vremurile Eladei antice și chiar mai înainte, de la faraonii Egiptului, demagogii fac apel la patimile plebei și predică democrația și partajul averilor. De milenii, reforme democratice se grămădesc peste reforme sociale... Și de milenii, mulțimea și prostimea tot muncește, iar elita tot guvernează... Mulțumită acestei orânduiei neclintite s-au putut ridica piramidele, ca și templele din Karnak și din Luqsor, precum mai târziu au înflorit minunile arhitecturii și ale artei elene... De
/5 atunci și până astăzi, nu s-a schimbat nimic în fond și nici nu se va schimba în vecii vecilor... Atâta numai că ne costă mai scump aparatul de guvernământ... Ești băiat deștept și talentat... Ai merita o soartă mai bună decât aceea care fatal te așteaptă,
20 dacă vei persevera...

în ultimile cuvinte răsună o amenințare.

La un gest de impaciență al lui Răutu, seniorul Mândreștilor îi trimise câteva bezele cu două degete, lăsă să-i cadă monoculul și - în pașii lui măsurăți - se îndreptă spre banca ministerială, cu nasturii de jos ai vestei descheiați, fredonând și răsu-
25 cind o țigaretă.

Mai originală și mai arogantă a fost ieșirea unui alt latifundiar.

30 Intr-o după-amiază, la redacția „Farului” alergă aprinsă și emoționată Luța, anunțându-i cu respirația întretăiată:

- Vania!... Vania! - abia putea vorbi ea trepidând pe loc. Vania, mama zice să vii îndată acasă! A venit un domn... Te așteaptă... numaidecât!

5 La ușa de intrare, îl întâmpină, nu mai puțin agitată și parcă și speriată, Eliza:

- E domnul Arsenie Sferțea-Izăreni! - șopti ea. E în birou. A spus că te așteaptă până ce vii.

10 în birou, răzemat cu dosul de masă, privind spre cărțile din bibliotecă, în redingota lui sură, înmănușat și fumegând din port-țigaretă de chihlimbar, stătea într-adevăr castelanul Izărenilor.

- Bună ziua, domnule Răutu! - îl salută el, trăgându-și ca de obicei puțin pe nas vorbele. Bună ziua! Am venit mai mult din cu-ri-o-zi-ta-te... Să

11 văd cum stai... Dacă într-adevăr ești pri-me-jdi-os...

La privirea întrebătoare a lui Răutu, urmă, în același ton tărăgănat de indolență arogantă, să-și înșire lent, printre pufăituri de țigaretă, silabele sacadate:

- Am venit, zic, să văd dacă ești într-adevăr

20 pri-mej-di-os, pentru că eu cred că fiecare om se vinde, poate fi cum-pă-rat... Unul, pentru un pol, altul, pentru un mi-li-on sau pentru mai multe... Primejdios adevărat ar fi numai cine nu poate fi cum-pă-rat...

25 Răutu, care se iritase la primele cuvinte, fu dezarmat de acest candid cinism:

- Și totuși, chiar în apropierea dumatăle, - îi spuse surâzând, dar cu o nuanță de răutate - chiar în apropierea dumatăle ai putea găsi pe cineva, care

30 n-a vrut să se vândă.

Domnul Sferțea-Izăreni stătu puțin, cu sprânceana dreaptă ridicată în sus, ca într-un efort de reculegere; apoi, dând drumul unui nor albăstrui din țigaretă, rosti cu nedumerire:

- Cine-i?... Nu știu...

- Doamna Irina Pietreanu! - sublinie Răutu fiecare silabă a numelui.

5 Doamna Irina Pietreanu, născută prințesa Sferțea, nepoata arogantului său musafir - femeie tânără, frumoasă și bogată, solicitată în căsătorie de un duce francez, cu o genealogie de multe ori seculară și cu o avere fabuloasă -, a preferat o căsătorie din dragoste cu un tânăr pianist, sărac și de obârșie mai

W mult ca modestă.

- A! - își aduse parcă cu greu aminte magnatul român. Aceea!... PheL. S-a vândut și aceea!... Dar nu pentru parale... că le are multe... Ci pentru... hm... pentru... șa-le zdra-ve-ne... de ță-ră-noi intact...

15 - Nu prețuiți dar prea mult aristocrația noastră, domnule Sferțea! - îi aruncă și Răutu, cu o mișcare de dispreț a buzelor.

- Ce s-o prețuiesc!... Iată nepotul meu, Gică... II cunoști?... E el însuși foarte bogat... Eu n-am copii... Nu pot să-mi iau averea cu mine, în mormânt... Și totuși... se tâ-râ-ie ca o râ-mă...

Peste câteva clipe de tăcere, urmă ca pentru sine însuși:

- Pă-cat!... astăzi ai putea lua mult... Ar fa-ce!...

25 hm!... Să trăiești! - porni el spre ușă cu un gest de salut din mâna lui înmănușată.

Răutu salută ușor în tăcere și-l petrecu până în scară, cu o privire care-l făcu pe nepoftitul numai să dea din cap cu o expresie de cinism franc și ne-

30 înduplecat.

Presa de guvernământ - în tăcerea de neutralitate răuvoitoare a celei liberale - dezlănțui o adevărată vijelie de proteste și invective.

O odraslă boierească din Oltenia, tânărul deputat și vechiul ministeriabil Gică Aureanu, într-un interview, a ținut să explice campania lui Răutu prin „nostalgia ocnei”:

5 - Domnul Ion Răutu - ricana el - nu poate uita vremurile când împletea coșurile în temnițele din Siberia... Acuma se vede că îl arde dorul de a tăia sare în ocnele noastre...

Domnul Gică Aureanu nu era un tip banal.
10 Unic fiu al unei familii de boierinași îmbogățiți din Oltenia, succesor prezumtiv de latifundii nemăsurate, făcuse studii strălucite la *Ecole Centrale* din Franța, căpătase chiar o diplomă de inginer.

Dar în loc să-și practice meseria, intră în serviciul diplomatic. Și după ce culesese, cu toată slujenia lui proverbială, flori în calitate *dejeune premier* în diferite capitale ale Europei, se plictisi și preferă
15 cariera de ministeriabil, fără atașe precise cu vreun partid de guvernământ.

20 în Camera Deputaților dovedi un agreabil talent, elegant și spiritual, dar nelipsit de o notă pronunțată de *jemenșișism*.

Nazarie Mreană îl caracteriza printr-o frântură de frază:

25 - Va ajunge la sigur... Dar nu se știe numai *cu cine* va ajunge!...

Și, în adevăr, ajunse în urmă cu *toți*, pe rând...

Față de Răutu manifesta oarecare simpatie, chiar după butada citată, prin care vroia mai mult să nu se
30 singularizeze printr-o notă discordantă în corul „oamenilor de bine”.

în adevăr, Christophor Arghir și cei trei „ofi”, ca reprezentanți ai intelectualității bine gânditoare, porniră un concert asurzitor.

Dar în dosul lor se auzi de data aceasta glasul mai puternic și mai răsunător.

Bohumil Kropsa, întemeietorul „Vestei”, de mult își dăduse obștescul sfârșit.

5 Dar creațiunii lui i-a fost dat să joace în viața obștească a țării un rol neînchipuit altădată.

io Neavând nicio rudă pe lângă dânsul și fiind în proces de divorț cu nevastă-sa - fosta florăreasă, născută Chiriachița Tămbălău, de mult dată afară și bănuită de intenții criminale -, se gândi să-și lase toată averea Academiei, pentru bursele studenților români, care ar voi să studieze la Universitatea cehă din Praga.

Pe când sârmanul Bohumil Kropsa, părăsit de toți, trăgea de moarte într-o odăiță din fundul apartamentului său, își exprimă dorința primului său
15 redactor și quasi-avocat, Irimia Georgescu, să-și facă testamentul.

Irimia Georgescu însă - care purta și porecla „Blană”, de când, din greșală, înlocuise pardesiul său
20 zdrențuit cu o superbă blană a unui fericit cavaler de industrie, care avea motive de a menaja presa - Irimia Georgescu-Blană, de la începutul boalei patronului, puse la cale, de acord cu doamna Chira Kropsa, născută Tămbălău, o combinație genială.

25 Reuși să ție pe bolnav în suspensie, mai multe zile, sub diferite pretexte, până ce acesta nu mai avea puteri să se prezinte el însuși în fața justiției.

Pe acele vremuri, se găsea la Tribunalul din capitală un judecător de instrucție, Anibal Ionescu, nu
30 tocmai apreciat de colegii săi din magistratură.

Băiat de sărac preot de țară, Anibal Ionescu numai grație unei fantezii de cucoană bătrână, moșieră din vecinătate, putuse răzbate până la o licență în drept și până la un locșor în magistratură...

Se dovedi însă un judecător de instrucție prea comod pentru stăpânire.

5 Reuși chiar să ajungă și la oarecare popularitate de scandal, prin procedee de clown în cercetarea cauzelor celebre.

Irimia Georgescu-Blană, când se hotărâse, în sfârșit, să ceară tribunalului delegarea unui judecător pentru redactarea testamentului lui Bohumil Kropsa, se nimeri că, la ora aceea târzie, *din întâmplare*, nu se mai putea da delegațiune decât singurului magistrat disponibil, judecătorul de instrucție Anibal Ionescu.

După înmormântarea proprietarului „Vestei”, se află că averea lui, inclusiv marele său organ de publicitate, e lăsată soției sale, doamna Chira Kropsa...

Apoi *filmul* se desfășoară vertiginos.

20 Anibal Ionescu, devenind director al „Vestei” și consolator intim al văduvei nemângâiate, își dădu demisia din magistratură.

In curând, treapta de sus la scara de marmoră dintr-o vilă din Predeal, prăbușindu-se sub picioarele ei, pricinui moartea doamnei Chira Kropsa.

Dar soarta „Vestei” fusese asigurată.

25 Țigănimea din mahalalele Bucureștilor - printre care se găseau numeroșii moștenitori legali ai defunctei - se trezi în fața unui fapt împlinit.

Cu puține zile înainte, decedata vânduse „Vestea”, printr-un act în regulă, domnului Anibal Ionescu.

30 Succesorul defunctului Kropsa nu se mulțumi însă cu rolul modest al acestuia, ci intră în politica militantă, în noua grupare întemeiată de domnul Nitza Vasilescu după ruptura lui cu partidul boieresc.

Iar fosta foaie de anunțuri comerciale se afirmă ca un organ popular și răspândit de propagandă conservatoare, ortodoxă și naționalistă.

5 Din aceste înălțimi porniră mai cu deosebire fulgerele împotriva acțiunii subversive și antipatriotice a lui Ion Răutu.

Cap. XXIII

ÎN FIERBERE...

Fug anii...

Norii se adună peste tot orizontul istoric, de la
5 țărmurile bătute de furtuni ale Oceanului Pacific
până la undele albastre ale Mediteranei, până la ne-
gurile Mării Nordului și până la valurile Atlanticu-
lui, crestate de vasele tuturor continentelor.

Dar nimic nu tulbură seninătatea corifeilor politi-
10 cii românești, ca și a orchestrei de broaște, în băltoaca
imaginată de spiritul sarcastic al lui Miron Osmanii,
la răspântia marilor drumuri intercontinentale.

Mici intrigi, mici conspirații de culise, sfâșieri și
împăcări între stelele de diferite mărimi...

15 Presele *Monitorului Oficial* abia dovedesc cu ti-
părirea nenumăratelor legi, menite să aducă belșug
și orânduială în blagoslovita Ciubărenie.

Doar din când în când, rotativa constituțională
e puțin stânjenită în circuitele ei astronomice, mai
20 cu seamă sub înrâurirea dizlocărilor din sânul parti-
dului boieresc.

Ca moștenitori ai tradiției glorioase, boierii se
ceartă și se războiesc pentru șefie, veșnic se rup în
partide, grupuri și bisericeuțe.

25 Un *adevărat* partid conservator se proclamă sub
șefia vreunui Dogia, Sferțea sau Vatați...

Altul, și mai *adevărat*, își revendică supremația
sub conducerea eternului și a providențialului „șef” -
care însă nici nu se „alege” de nimeni, nici nu se
poate „impune” nimănui -, superbul stăpân al

5 Mândreștilor, T. T. Fior.

Cu zgomot, irupe în arenă și un partid „boie-
resc popular”, sub șefia domnului Nitza Vasilescu
și, făgăduind cu candoare partizanilor „revărsarea
Nilului”, adună din naufragiații tuturor partidelor
10 o clientelă numeroasă, în cap cu un strălucit parla-
mentar ca prea talentatul și subtilul neofit Vasile
Iliescu, iar în coadă - cu obscurul și reptilianul
Anibal Ionescu...

Trecură printr-o criză acută și raporturile cu par-
15 tidul roșilor ale „tinerimii idealiste” și, îndeosebi, ale
lui Ion Răutu. Doi tineri socialiști avură o inspirație
extravagantă de a scoate o ediție populară a Constitu-
ției, spre a o răspândi în masele țărănimii.

Dar autoritățile constituite porniră o acțiune pe-
20 nală împotriva editorilor îndrăzneți, considerând, cu
drept cuvânt, ca un act criminal contrabanda unei
asemenea tipărituri peste zidul chinezesc, care des-
părțea lumea satelor de orașe.

Tinerii propagandiști ai Constituției fură con-
25 damnați de ambele instanțe de fond la închisoare și
la pierderea drepturilor civile pentru escrocherie, în-
trucât popularizarea dispozițiilor constituționale
poate deștepta în masele țărănimii credința, neînte-
meiată și primejdioasă, în suveranitatea națională, în
30 garanția drepturilor și a libertăților cetățenești și în
alte himere analoage, precum și să le inspire năzu-
ința subversivă de a participa, prin reprezentanți li-
ber aleși, la legiferarea și ocârmuirea țării...

Toți oamenii de bine, oamenii de stat cu răspundere și patrioți luminați, făcură un front comun împotriva odioasei încercări.

5 Curtea de Casație respingând și ea recursul, rămase definitiv stabilit că legea supremă a țării constituie o literatură revoluționară, a cărei răspândire atrage o sancțiune fără cruțare...

Cei mai mulți dintre fruntașii partidului roșu au fost de perfect acord cu acțiunea represivă a guvernului și cu verdictul justiției.

Ion Răutu văzu o prăpastie deschisă la picioarele lui.

Aurel Crăsneanu nu-și mai putu menține atitudinea indolentă în fotoliul său englezesc.

ii înfrigurat, în picioare, cu ochii mai îndurerăți și mai aprinși ca oricând, cu vocea-i catifelată, asigura pe Răutu de indignarea și de toată simpatia lui, dar predica răbdarea și încrederea în viitor...

20 Nu ochii lui languroși, nici vorbele dulci opriră gestul lui Răutu, pe care i-1 dicta cugetul.

Dar avea privirea ațintită asupra orizontului în-norat; aștepta cu inima strânsă ceasul de hotărâre, de care era legat nu numai rostul vieții lui, ci și destinele istorice.

25 Avea oare dreptul, după o viață de abnegație și sacrificiu, să piardă, în adevăr, puțința de a arunca în cumpănă toată greutatea cuvântului și a acțiunii sale politice?

Fug anii...

30 Lumea frământată ridică tot mai amenințătoare valurile oceanului istoric.

Războaiele coloniale se țin lanț, unul după altul, justificând concepția istorică a lui Danilov.

5 Republicile bure biruite, cucerite, restabilite în autonomia lor, deschiseră perspective vaste pentru imperialismul capitalist al Mării Britanii.

IO Războiul spano-american a aruncat în competițiunea imperialistă și formidabila putere a republicii americane, asigurându-i protectoratul asupra Cu-bei „independente” și dominațiunea nemască asupra Filipinelor.

Alte războaie se schițau în zare.

/ s Dar mai cu seamă în Extremul Orient, o întreprindere de piraterie politico-economică din partea unor aventurieri moscoviți, susținuți de Curte și de guvern, crea o tensiune bogată în primejdii, între țara Soarelui Răsărit și împărăția Țarilor.

20 Pentru observatorii nepărtinitori nu mai era o taină unde poate duce această tensiune - mai cu seamă după ce ajunsese cunoscută declarația potentatului ocult al tuturor Rusiilor, atotputernicul Plehwe:

- Pentru a stăvili revoluția, avem nevoie de *un mic războiș victorios...*

25 *Homo diplomaticus* al marilor Cancelarii - același peste tot, oricare ar fi titularul Ministerului respectiv de Afaceri Străine - se puse înfrigurat în mișcare.

Naționalitatea, titlul, numele, înfățișarea, vrâsta personagiilor care-1 întrupau variau după timp și după țară.

30 Dar caracterul de fond, firea morală, ideologia de stat, ca și rostul politic și semnificarea istorică rămâneau mai imuabile ca lumina și cărările corpurilor cerești.

în Wilhelmstrasse din Berlin, un bătrân general, de obârșie junker din Pomerania, cu sprincene stufoase și trei peri recalcitranți pe chelie, cu fălci de buldog de sub mustața lăsată în jos, întrupând duhul
5 însuși al Prusiei războinice, vremelnice sub nume de Freiherr von Schonfeld, stătea adâncit în gânduri, în fața biroului încărcat de teancul de rapoarte de la ambasadele imperiale din toate colțurile lumii.

Războiul e inevitabil!...

io Marea Britanie va trebui să-și concentreze forțele pentru a sprijini Japonia împotriva puterii veșnic amenințătoare pentru India...

Republica Franceză n-ar putea conta pe vreun ajutor din partea hordelor moscovite.

15 Calea Germaniei este liberă... încotro să se îndrumeze lovitura pumnului de fier?...

în Balcani și Asia Minoră, spre Golful Persic?...

Spre teritoriile încă neîmpărțite în Africa?

Sau o poartă înfundată spre nemărginirea șesului rus?... Provinciile baltice?... Finlanda?...

20 Anexarea teritoriilor germanice din Austria?

Strivirea desăvârșită a Franței?

în Dawning Street din Londra, Sir Herbert Fairground, campion de golf, cu toate cele șase decenii
25 scurse ale vieții, înalt și zvelt, cu o formidabilă bărbie pătrată, purtându-și cu eleganță jacheta împodobită de o enormă orhidee la butonieră, primește pe rând în audiență pe directorii diferitelor departamente, privindu-i atent prin monoculul atârnat de o largă
30 cordea neagră.

Războiul e inevitabil!...

Interesul Mării Britanii e limpede.

Rusia trebuie să rămână pe teren, sleită, paralizată...

Dar în ce măsură și în ce formă trebuie îndreptată acțiunea proprie a Mării Britanii?...

Și parcă prin telepatie, citind gândurile ce se strecurau în acel moment la *Homo diplomaticus* din
5 Berlin, Sir Herbert Fairground cântărea fiecare din ipotezele întrevăzute în biroul din Wilhelmstrasse.

Ce are de făcut Marea Britanie, în fiecare din aceste eventualități?

io Va dezlănțui furoarea galică, pentru a ține în frâu Imperiul Hohenzollernilor?

Se va folosi de efortul penibil al aliatei japoneze, ca să-și croiască un imperiu în China?...

Își va întinde hotarul Indiei prin Persia, până în Caucazia și Marea Caspică?...

15 Va transforma continentul negru într-o anexă a Sudanului și a Egiptului?...

La Quai d'Orsay, monsieur de Beauchamp - mic, negricios, coleric - citește comunicarea secretă a Ministerului Afacerilor Străine din Petersburg.

20 Războiul e inevitabil!...

Care este calea Franței?

Despărțirea de destinul Moscovei?...

încercarea de conciliațiune cu Berlinul? Cu ce jertfe și ce concesiuni?...

25 Acomodarea cu Imperiul Mării Britanii?... Pentru ce compensații?...

Expansiunea din Cochinchina?... în Siria?... În Africa?...

Sau o mare lovitură în Mediterană?... Spania?...
30 Italia?...

În Ballplatz din Viena, prințul de Bella-Campagna di Valladoid y Aranjuez, duce de Valdore, conte

de Lescowatz, baron von Grünwald - alt reziduu al imperiului lui Carol-Quint, întruparea vechei nobilimi habsburgice încorcite din toate neamurile, - după audiența ambasadorului german se încrunță și el în gânduri, resfirându-și barbetele parfumate și urmărind inelele albastrii ale havanei.

Războiul e inevitabil!...

Ce va face Imperiul aliat și rival al Hohenzollernilor?...

io își va putea vechea monarhie dunăreană să-și reia strălucirea și grandoarea de altădată?

În ce direcție?...

Alianța cu Franța și poate cu Marea Britanie și reluarea locului în fruntea triburilor germanice?...

15 întinderea peste Carpați, până la Marea Neagră, pe seama aliatei române?...

Sau peste Dunăre?... Serbia?... Bulgaria?...

Ori partajul Italiei?

20 Numai la Petersburg și la Tokio, *Homo diplomaticus* nu se pierde în gânduri.

Contele Crasno-Polevoi, convins că totul e gata, „până la ultimul nasture de la inexprimabili”, scontează stângerea mișcării revoluționare prin victoria asupra măimuțelor galbene și joacă bridge la Clubul Nobilimii.

25 Iar generalul marchiz Tahakashi împănează Mandgiuria și Siberia Orientală cu spioni și adaogă mereu o divizie galbenă la alta.

30 Și în toate capitalele, mari căpitani ai trusturilor și directorii suverani ai Băncilor naționale și internaționale, domnul Blumenthal din Berlin, domnul Rosenthal din Viena, domnul Valfleuri din Paris,

domnul Rosevalley din Londra, domnul Flowervalley din Wall Street din New York sunt și ei, peste tot, prinși de o intensă încordare de gândire și voință.

Războiul e inevitabil!...

5 Se deschid enorme posibilități pentru cucerirea noilor debușeuri și a izvoarelor de materii prime.

În ce măsură poate fi acordat sprijinul financiar guvernelor respective și în ce formă, cu ce îndrumare?

Peste Ocean, în America Centrală și de Sud?...

io În Polinezia?

În Asia?... Africa?... Australia?

În Răsăritul Apropiat?

Și iarăși numai în Rusia și în Japonia marii financieri n-au grijă.

15 La Petersburg, domnul Rozovi are toată nădejde în domnul Valfleuri din Paris.

Iar în Tokio, toate băncile s-au transformat în simple sucursale ale Ministerului imperial de Finanțe...

20 Dar în Carouge, cartierul muncitoresc al Genevei, un om lung și uscățiv, trecându-și mâna de la lâna decolorată și mâncată de molii de pe bărbie spre enormu-i cartilaj tiroidal - „mărul lui Adam” - ce-i joacă sub pielea gâtului, dictează pripit și sacadat - unei femei palide, scunde și schilodite, cu ochi încrușiși - ordine și instrucțiuni pentru organizațiile subterane de pe întinsul împărăției moscovite...

Războiul e inevitabil!...

Să fie întetșită propaganda în cazărmi...

Campania prin presă...

30 Greva generală...

Mobilizarea punctelor de trecere peste graniță...

Răutu în România.

Krzicinski în Galiția.

Contactul cu Motta-Mura din Japonia... Cu Lin-Yung-Chang din China...

Cu Persia... Cu Armenia turcească...

- 5 Și dincolo de bariera Uralului, într-un sat din tundra Tobolskului, un țăran desfrânat și iluminat, între orgii și pelerinagii la locurile sfinte, își începe ascensiunea până la treptele tronului Romanovilor, spre dominațiunea spirituală a împărăției întinse între Oceanul Pacific și Baltica și de la ghețurile polare până la Marea Neagră.

- Peste toată fața globului, un ocean din miriade și miliarde de picături omenesti - fiecare mână de patimile, mizeriile, nădejtile și aspirațiunile ei -, o /5 masă fără fund și margine se frământă și se răscoală - din adâncimi nepătrunse până la înălțimi neatînse, - clocoțeste de dragoste, de credință, de deznădejde, - prinsă de truda cea mare a facerii unei lumi noi, ale cărei zări, încă învelite în ceață, abia pot fi întrezărite
- 20 de puținele stropituri ale elitei umane - de drept-premergătorii veacurilor nezămislite...

Și una din aceste picături - căzută din strașina conacului boieresc de la Năpădeni pe malul Nistrului - se zbuciumă fără odihnă.

- 25 În redacția „Farului”, în biroul său din strada Sărată din Ciubărești... în Parlament... în cabinetul lui Aurel Crășneanu... peste tot, Ion Răutu prevestește războiul și înfrângerea ineluctabilă a împărăției Rusești.

Bărbații cu răspundere, apostolii neamului și publiciștii nu cred nici în război, nu cred nici în puțința

înfrângerii colosului moscovit de către o mână de mongoli de la marginea lumii; nici nu văd ce răsfrângere ar putea avea eventual, în valea Dunării, un conflict de pe țărmurile Oceanului Pacific.

- 5 Rotativa ridică și prăbușește în același ritm guverne efemere.

își urmează cursul lor micile intrigi, conjurațiunile de culise, serbările oficiale, parăzile, întrunirile publice, discursurile polemice și ditirambe pompoase.

- io 10 februarie 1904.

O zi rece, dar senină.

Străzile capitalei, înzăpezite, sunt mai animate ca de obicei, - în ciuda crivățului care vântură firele de pulbere înghețată.

- 15 Din trăsurii închise, sar înaintea florărilor, a atelierelor de croitorie, a magazinelor de parfumerie și de obiecte de toaletă feminină siluete elegante de conife înviorate de ger, învălitate în blănuri scumpe.

- 20 Seara e un mare bal la Palat, pentru care se pregătesc nu numai frumusețile și elegantele Bucureștiului, ci și miniștrii de astăzi și cei de mâine, generalii și marii demnitari ai statului.

Peste tot se șoptește că e un moment hotărâtor pentru întorsătura rotativei constituționale.

- 25 Jurnalele sunt pline de cancanuri asupra culiselor și anticamerelor în care se făurește destinul politic al țării.

în „Globul”, un articol de reportaj politic, foarte documentat, semnat de însuși Leon Berman, anunță

- 30 evenimente apropiate, în care e probabil că toată situația guvernamentală va fi răsturnată, dar e posibil că totul va rămâne fără nicio schimbare, dacă factorii constituționali cumva nu se vor mărgini la o

remaniere mai mult sau mai puțin însemnată, în care domnii Y.X.Z. vor lua portofoliile domnilor A.B.C., dacă domnii A.B.C. nu vor fi handicapați de domnii M.N.O.; sau domnii X.Y.Z. nu se vor îndărătnici să rămână unde se găesc.

Domnul colonel Tudor Barancea - având informația că riscă să fie șters de pe lista de înaintări - se primbla agitat în biroul său, așteptând autorizația de a intra în sanctuarul frumoasei Dolores.

10 În budoarul ei extravagant, înaintea tripticului de oglinzi, fără văluri inutile, „gitana” tot încă tânără, frumoasă și „prerafaelită”, cu îngrijire își inspectează liniile trupului ei marmorean, încheieturile membrilor și cutele imperceptibile ale feței și ale torsului.

15 Are și ea informația de rău augur, care exasperează pe soțul ei, și se pregătește pentru o bătălie decisivă.

În casa lui Nitza Vasilescu sunt adunați fruntașii *nitziști* pentru a asculta raportul asupra demersurilor și a combinațiilor apropiate.

20 Aurel Crăsneanu acordă pe rând audiențe băștinașilor din „cadrele vechi” și reprezentanților „tinerimii idealiste”, șoptind fiecăruia, confidențial, aceeași instrucțiune și aceeași veste senzațională:

- Să fim gatal... Am cuvântul...

25 Și fiecare iese de la dânsul mândru de încrederea cu care fusese onorat, interpretând în felul său lozincă primită.

Și în alte sute de conciliabule în capitală și în orașele de provincie se discută aceeași temă palpitantă:

30 Dacă pleacă, când pleacă, cine vine, cum vine...

Numai în satele mohorâte, în toate Vaideelele și Flămândelee țării nu se discuta nimic.

După un an de recoltă deficitară, spre sfârșitul iernii, în așteptarea muncilor de primăvară, țăranii hămesiți își strâng brăurile și reduc rația de pai putred pentru vitele scheletice, ce abia se mai pot ține pe picioare...

Cap. XXIV

„TRĂSNETUL DIN SENIN”

Și după amiază, edițiunile speciale ale ziarelor vestesc:

Torpilele japoneze, fără declarare prealabilă de război, au atacat în noaptea de 8 spre 9 februarie, în rada Port-Arturului, flota rusă de război și i-au scufundat șapte mari unități...

Puțini și-au dat seama că astfel a fost pus hotărul unei noi și mari epoci în istoria omenirii.

Ion Răutu rătăcește îngândurat prin saloanele luminate *a giorno*.

Abia aruncă câte o privire asupra părechilor elegante, prinse în vârtejul valsului.

Într-un cerc, răpitoarea „gitana” domină asupra galoanelor și epoletelor aurite și a piepturilor umflate de cordoane și cruci.

Trebuie să fie și ea!...

Iată, sub arcadă, singură!...

Cutremurat de... surpriza așteptată, salută mișcat o siluetă zveltă cu o figură blondă, luminată de ochi verzi, care îi trimite un surâs grațios...

Fără să-și vorbească, se înțeleg:

- Ceasul de cumpănă sună!...

Într-o sală laterală s-au adunat, într-un cerc grav și respectuos, bărbații de stat de diferite culori și vrăste.

Nitza Vasilescu declară peremptoriu:

- E un război colonial fără importanță. Colosul de la nord va risipi ca un snop de pai oastea mongolică și își va afirma dominațiunea în Extremul Orient, în ce privește România, pentru moment, nu e niciun motiv de îngrijorare.

Răutu se oprește și îndrăznește o observație:

- Rusia va fi înfrântă. Masele populare nu înțeleg rostul acestui război... Cercurile liberale, toți intelectualii doresc și așteaptă, pasionați, înfrângerea țarismului... Numeroase organizațiuni revoluționare sabotează mobilizarea și transportul trupelor... împărăția e în ajunul revoluției... Țarismul trece printr-un moment de criză mortală...

Nitza Vasilescu își ridică disprețuitor un umăr, ceilalți bărbați de stat își încrucișează privirile ironice...

Numai un bătrânel, încă verde, într-o uniformă de general, i se adresează cu bunăvoință graseind grozav:

- Trebuie să cunoști bine situația din Rrussia. Ai putea să scrrii pentrru mine un memorrriu documentându-ți părrrrrrrea ?

Urmând invitații, Ion Răutu a elaborat un studiu.

Nu se mărgini să descrie situația internă a Rusiei, care evidențiază atât imposibilitatea victoriei, cât și fatalitatea unei explozii revoluționare, dar mai cu seamă insista asupra covârșitorului interes european de a dărâma țarismul, pentru ca marea națiune rusă să poată intra în familia popoarelor civilizate și colaboreze la înălțarea și progresul umanității...

Vor înțelege Puterile Apusului, și în primul rând Germania, porunca destinului ?...

- Memoriul, copiat în mai multe exemplare, fu înmânat tuturor frunțașilor politici.
- Aurel Crășneanu se arată impresionat și promise să-1 comunice, în traducere franceză, diplomaților străini din București.
- 5 Interesantă a fost atitudinea lui T. T. Fior.
- Acesta, înșurubându-și monoculul, întrebă, zâmbind cu sarcasmul lui caracteristic, pe autorul memoriului:
- 10 - Ce?... Crezi dumneata că avem interesul ca Rusia să fie biruită? Victorioasă, se încurcă în Extremul Orient. Biruită, nu-i va rămânea alt mijloc de reabilitare și de expansiune decât într-o nouă acțiune pentru cucerirea Constantinopolului...
- 11 - Dar, odată Rusia înfrântă, - obiectă Răutu - va dispărea și țarismul... Iar Rusia democratică nu va constitui o primejdie pentru noi... Și va mai avea ea puterea de expansiune? - încheie și el tot printr-o întrebare.
- 20 - *Pâr!* - slobozi din buze „junknerul din valea Șiretului”. Rusia democratică ar fi o și mai mare primejdie pentru noi... Apoi, un popor de peste o sută cincizeci de milioane o să-și găsească întotdeauna, mai curând sau mai târziu, puterea de expansiune...
- 25 într-un singur punct ai dreptate. Germania nu poate admite această expansiune. Hm!... Hm! - lansă el cu înțeles, fixând pe Răutu. O să știe ea să ridice aici o barieră... Hm!... Hm!... Dar tot sub Hohenzollerni, nu sub Habsburgii!... mă înțelegi? Ha?...
- 30 își lăsă în jos monoculul, închise cu îngrijire dosarul cu memoriul, îl vârî în sertarul din stânga biroului său și schimbă vorba:
- Am citit în ultimul număr al „Farului” nuvela semnată de un oarecare Niculae Pădureanu... Să-i

spui să nu mai scrie despre boieri și cucoane... Se pricepe ca... în mărgăritare... Vacile pe pajiște descrise de el sunt cu mult mai poetice și mai distinse decât domnițele lui...

- 5 Un exemplar al memoriului, Răutu, care nu prea avea legături în cercurile militare, ținu să-1 înmâneze și bătrânului general Arthur Vernea din Ciubărești.
- 10 Fostul protector al „gitanei”, retras în solitudinea de pensionar, purta totuși mult interes pentru problemele militare.
- Citi elaboratul lui Răutu chiar în fața lui, cu multă băgare de seamă, și-i ceru mai multe lămuriri, care dovedeau o reală pricepere strategică.
- 15 Peste puține zile, bătrânul îi șopti:
- Șeful Statului nostru Major a comunicat memoriul dumitale, în traducere nemțească, la Berlin... Răutu fu mișcat:
- Oricare ar fi rezultatele imediate ale acțiunii sale, în arhivele Statului Major german va rămânea un vestigiu al luptei pe care o duce...
- Vești din Extremul Orient înregistrau victoriile vertiginoase ale Japoniei.
- Telegramele înșirau nume ciudate: Wa-Fang-Tcho,
- 25 Da-Chi-Tchao, Kai-Tchen, Fei Chung-Lin, Liao-Yang, Mukden...
- Fu distrusă, într-o jumătate de oră, la Tsu-Shima „formidabila armadă” de galoși vechi - escadra amiralului Rojdestvenski.
- 30 După Liao-Yang, telegrama generalului Grippen-berg către țar vorbea despre „avântul irezistibil” al

diviziei moldovenilor basarabeni - care nu împiedică însă o nouă „retragere strategică”...

In toamnă, Răutu fu surprins și mișcat de o scrisoare din Mandgiuria, - de la tovarășul jocurilor
5 sale din copilărie la Năpădeni, Niculiță Morariu, fratele Ilenuței...

împărăția fusese dar silită să mobilizeze și pe rezerviștii de peste patruzeci de ani!...

10 Scrisoarea era în moldovenește, dar cu slove rusești.

începu fără obișnuitele formule epistolare:

Sărut mâna conașule Vania,

Chitesc că ai să poți mata să dai o veste la Năpădeni. Căci la noi nu grăiești nimipi rusești, iar muscălii nu înțeleg moldovinești.
is

Pi mini mă poartă încă Dumnezeu prin aiesti râpi și pârlași prăpăduți. Dar Costachi a mătușii Marghioala și Gheorghii Fedeș, di la noi din mabala, dacă și mata îi mai ții minți, Dumnezău să-i
20 *ierți, căni-au lăsat sănătăți. Stăm amu la Leagăiancu (Liao-Yang) un targa Chitaiului. Câtă vreme ni mai tini aici Dumnezău știi, că-i pojar mari. Și lanurili lor nu-s semănati cu pâneli noastre. Crești mai mult un fel de păpușoi, cari nu-i ca a nostru și-i înalt di*

25 poati dosi un om di-a călări, și-l cheamă chitaii Haiileană (gaolean), că chitaii îs oameni tari di ispravă, deși Dumnezeu li-a dat ochii cruciși, și-i mari prăpăd pi capu lor, îi jupoi și-i pârlesc și a noștri și iaponții. Li necinstesc nevestili. Li strică fetili și dau
30 *foc la gospodării. Și iaponții, să grăiesc cu dreptăți, sânt oameni tari vrednici și învățați, deși îs mai negricioși ca țigani și-s mici ca niști momți, numa că n-au blană. Ne-au făcut și di rușini. Nu numa că-i*

bat pe muscalii noștri di-i zămintesc, dar esti aici, lângă Leagăiancu, un delușor, e o nimica tătă. Dar când puni acolo iaponțu batieria lui, e mânia lui Dumnezău. Și-i mari bătălii pentru dânsu. Când
5 *noi îl luăm, când iaponțu se întoarnă. Și când noi ni ducem, lăsăm, să-mi fii cu iertări, numa scârnă și putoari piști tăt, iar când venim după ei tăt este curat ca la țintirim. Și m-a împuns la inimă, di ci ni batem noi aici ca chiorii. Și am și un gând pentru mata,*
10 *pi cari am să-l spun matali, dacă oi fi vrednic să ti mai văd. Și să nu fii cu bănat, conașu Vania, să scrii pentru unteroșter Nicolai Morariu, din Polcu Volinski, roata a treia, în armia din Mangiuria, și sărut mâna, eu Niculiță.*

15 Ce mărturie a destinului, - se gândi Răutu - care poartă pe flăcăii români de la Villafranca la Liao-Yang, de la porțile Stambulului la Tannenberg sau de la zidurile Vienei până la înălțimile Sebastopolului...

20 Și, paralel cu înfrângerile din Mandgiuria, vin vești tot mai senzaționale despre frământări revoluționare dinlăuntrul Imperiului, - de o anvergură necunoscută.

Rând pe rând, cad sub revolverele sau bombele teroriștilor ministrul de Interne Sipiaghin, guvernatorul general al Finlandei Bobricov, însuși teribilul Plehwe, în sfârșit, guvernatorul general al Moscovei, Marele Duce Serghei Alexandrovici - unchiul Țarului și cumnatul împărătesei...

30 Și totuși, recrudescența acțiunii teroriste - simptomatice! - nu împiedică alianța formală a revoluționarilor cu opoziția burgheză, încheiată la Paris!...

Apoi, prima erupțiune de masă: duminica sângeroasă din 9 ianuarie - nici un an după atacul din rada Portului Artur.

Și avalanșa porni, rostogolindu-se peste toată împărăția.

Zeci și sute de mii de muncitori, conduși de un popă - pe jumătate aventurier dezzechilibrat și pe jumătate agent de poliție -, porniră spre Palatul de Iarnă, întâmpinați de armată, rezistă... Salve și șarje... Mii de morți și răniți...

Acesta era semnalul care dezlănțui forțele elementare ale istoriei.

10 Universitățile stau închise, spre a pune capăt agitațiilor studențești.

Dar, spre sfârșitul lui ianuarie, membrii Academiei de Științe, prezidată de un Mare Duce, sute de profesori ai Universității din Petersburg, urmați de 1} colegii lor de la universitățile provinciale, semnează o declarație, prin care afirmă că „libertatea științei e necompatibilă cu regimul social actual din Rusia”.

În februarie, o întrunire în sălile Universității, care adună laolaltă pe profesori și pe studenți, protestează atât împotriva „aventuri criminale a războiului japonez”, cât și împotriva „evenimentelor sângeroase din 9 ianuarie”; proclamă solidaritatea intelectualilor cu muncitorii; reclamă convocarea imediată a Adunării Constituante, aleasă prin vot universal, 25 precum și amnistia generală; revendică dreptul minorităților naționale la autonomie și la dezvoltarea neîmpiedicată a culturii lor...

În martie, se organizează într-o uniune barourile din toată Rusia și-și însușesc aceleași revendicări.

30 Urmează corpurile de profesori, institutori și învățători, de la țară și din orașe - primari, secundari și universitari...

Apoi: administrațiile și adunările *zemstelor*; muncitorii căilor ferate; muncitorii fabricilor; funcționarii

publici; în sfârșit, pornește în mișcări spontane, dezordonate, dar cu atât mai violente, țărănimea din diferitele colțuri ale țării...

Din primăvară, trecură pe la Răutu, întâi singuratici, apoi în grupuri tot mai numeroase, sute de emigranți în drumul lor spre Rusia.

„Serviciul de pașapoarte” abia putea satisface cererile ce i se adresau.

În mai, se prezentă însuși Artamon Danilov, frize soțit de Lia Minscaia.

Mai rece și mai rezervat ca oricând, deși fiecare cuvânt, fiecare gest și fiecare privire trăda o imensă tensiune, îi spuse lui Răutu numai două cuvinte:

- Ceasul a sunat!...

75 Mai multă vreme au stat în tăcere unul în fața celuilalt, apoi se salutară ca și pentru o despărțire de câteva zile.

Lia Minscaia porni schiopătând cu o strâmbătură care închipuia un surâs și cu ochii ei rătăciți în 20 direcții opuse.

Răutu s-a închis pentru mai multe ceasuri, în odaia lor, cu Elisa.

Ea îl urmă apoi înlăcrămată, învăluindu-l cu priviri de admirație și adorație, până la redacția „Farului”.

2} Acolo, în fața complectului, Răutu declară:

- Am încredere în discreția voastră. Plec peste graniță. Giorbadgioglu are să mă înlocuiască, ajutat de Elisa și de ceilalți prieteni.

O scenă mută.

30 Giorbadgioglu își dezarticula toate degetele.

Anton Vădrășcan își rotea aripile-i de moară și-și lărgea gămăliile ochilor, dar nu scoase niciun cuvânt.

Nicolae Soltuz stătea drept, înțepenit, cu pumnii răzemați de masă, cu ochii ațintiți asupra lui Răutu.

Ilie Turcu se lăsă palid în scaun, suflând greu.

Bătrânul Mihail Nastia plângea încetișor, cu capul sprijinit în palmele răsfirate ale manilor.

În aceeași seară, Răutu porni spre București, unde ținu să-i puie în curent numai pe Aurel Crăsneanu și pe Constantin Dobrovici.

Crăsneanu, pentru prima oară de când îl cunoștea Răutu, se arătă tulburat, îl îmbrățișa însă fără să protesteze, dar și fără să-și manifesteze vreo aprobare.

Dobrovici, adânc mișcat, îi strânse mâna cu efuziune.

Seara îl petrecură amândoi până la gară, unde, pe neașteptate, fu întâmpinat și de Sașa Delescu.

Fugosul boier își pierduse cu desăvârșire cumpătul și, din când în când, trebui să-și rețină sughitul.

La urcarea lui Răutu în vagon, porni în plânsul franc, îl sărută sufocat pe Răutu, șoptind mereu:

20 - Fii sănătos!... Să te ție Dumnezeu!... Suntem păcătoși... ticăloși!...

Peste două zile, pe când vagonul lui intra pe podul de peste Prut, Răutu scoase o hârtie pergamentată ca o foiță de fildeș, care distila un parfum neuitat.

25 Citi cele patru rânduri nesemnate, - în slove rotunde, frumoase ca bobitele de perle:

*Cuvine-se birotonirea
Cu harul Cerurilor ție,
Drept vestitorule apostol
Al unei vremi ce va să vie...*

30

O rupse în bucăți mărunțele și le lăsă să cadă pe fereastră în apele galbene ale Prutului.

Aruncă o privire îndărăt.

Lunca Prutului - cu ochiuri de apă în care se oglindeau figurile de pescari cu ciorpacul în mână și vânători la pânda rațelor sălbatice - se întindea până în zare, iar în dreapta, învălit într-o rețea fumurie, Dealul Cristeștilor parcă îi trimitea ultimul salut al țării.

io O nouă etapă a vieții lui Ion Răutu din Năpădeni se deschisese.

VOLUMUL AL VIII-LEA

URAGANUL

Cap. I

AȘTEPTAREA.

Coborând din tren la Ungheni, un străin nici n-ar fi bănuț că trece într-o țară frământată de revoluție.

Dar pentru Răutu, singurul călător din clasa întâia, mici detalii, insignifiante în aparență, trădau o atmosferă neobișnuită.

Sergentul de jandarmi, cerându-i pașaportul, îl salută cu o extremă politeță și îi răspunse prevenitor la întrebarea dacă trebuie să-1 urmeze la biroul căpităniei.

- Vă aduc pașaportul la restaurant,... cât luați masa, - bātu el din călcăie.

Căpitanul, comandantul postului de frontieră, nici nu se arătă.

Vameșii, cu aceeași politeță sublimizată, lichidară inspecția cu un gest, oprind deschiderea geamandelor:

- în regulă!... Desigur, nu aveți nimic de vămuit.

Chiar deosebita gravitate și solemnitate păstrate de toată surtucărimea și oficialitatea de pe peron și din restaurant, ca și privirile aruncate de sub sprincene de călătorii clasei a treia spuneau multe lui Răutu.

La plecare, în compartimentul lui irupse, cerând scuze, o doamnă cu un căpșor de „pichire”, încă tânără, cu abia perceptibile semne de vestejire, - foarte, agitată și vorbăreață.

- *Permettez, monsieur?... Este-ce que monsieur parle français* f - porni ea din loc. Că eu grăiesc tare prost *pi moldovinești...* A... vorbiți rusește ? Sunteți al nostru, basarabean din județul S**"... Ră-u-tu ? -
 5 cântă ea. Știu, știu! Cunosc și pe sora dumneavoastră, doamna Mașa Berezovschi... Am auzit mult și de mama dumneavoastră... Hamal! Ai răsturnat cutia de pălării cu fundul în sus... Ai să mi le prăpădești! Lădița asta s-o lași aici la mine!... Dar n-am
 10 avut cinstea și plăcerea să-i fac cunoștința... Dumneai nu se prea arată acum în lume. Stă tot timpul la Năpădeni... Eu sunt Aglaia Tresnea, soția lui Vania Tresnea din Scorțeni... Ați auzit? A!... L-ați cunoscut din copilărie?... Da... E cam bătrâior...
 15 Șede și el mai mult la moșie...
 Doamna își adună semnificativ buzele „în as de cupă", aruncă o privire în oglindă, îndreptă voaleta, netezi o șuviță de păr recalcitrantă și continuă cu aceeași volubilitate, dar cu un aer de confidență și chiar
 20 de familiaritate, trecându-și vârful limbii peste buze:
 - M-am măritat foarte tânără... Am fost fără mamă... Nu știam ce fac... Și acum mi-e frică să stau la moșie... E grozav, grozav, grozav, ce se face! - șopti ea - mojiicii sunt ca niște lupi. Mă tem că
 25 într-o zi ne omoară pe toți și ne pradă... îi îndeamnă jidanii...
 - Dar de ce vă temeți, conia, ce fac oamenii ?
 - Nu fac nimica, încă... Dar se uită ca niște lupi... Ai auzit ce s-a întâmplat în Jitomirskaia gubernie?... Și jidanii umblă peste tot, ca și cum ar fi
 30 la Ierusalim...
 - Ce fac ?
 - Nu fac nimic, dar umblă ca la Ierusalim... în Mirskaia gubernia...

Acesta a fost primul ecou direct auzit de Răutu în Basarabia despre clocotul revoluționar din Rusia.

5 În Chișinău, la *Hotel Paris*, locul defunctului Gaspar Gasparovici Nazarian - ca focar de informațiuni - a rămas neocupat.

Iar din presa locală cu greu se putea reconstitui icoana adevărată a stărilor din Basarabia, deși și în democratica „Gândul Basarabiei", ca și în huliganica „Russcaia Pravda", se putea ușor constata o simțitoare schimbare de diapazon.

La citirea lor, Răutu fu silit să treacă peste textul articolelor și informațiilor, pentru ca să-și dea seama de ce cuprind ele *printre rânduri*.

15 Tonul „Gândului Basarabiei" era moderat și cumințe ca întotdeauna. Dar în el răsuna o *așteptare* - așteptare încordată, deși tănuită.

„Vigoarea unui organism - suna, de pildă, articolul de fond, pe la sfârșitul lui iunie - vigoarea unui organism se manifestă înainte de toate prin puterea
 20 reacțiilor sale împotriva factorilor patogeni. Încercările prin care trece astăzi patria noastră ne dau nădejdea unei însănătoșiri *grabnice și desăvârșite...*"

Unui necunoscător al realităților i-ar fi putut părea că și „Russcaia Pravda" spunea același lucru, în
 25 fond, deși într-un stil de pompoasă vulgaritate, obișnuit în foile de suburbie.

„Sfânta Rusie nu va pieri! - declara oficiosul *Adevăraților Ruși* din Basarabia, condus de moldovenii Brașevan și Matu. - Sfânta Rusie nu va pieri! Pomăzuitul lui Dumnezeu, în care- se întrupează toate nădejțile pravoslavniciei noastre țări, va găsi în credința și devotamentul supușilor săi tot sprijinul necesar,

pentru a goni duhurile rele ce au pus stăpânire pe o inimă minoritate bolnavă a societății noastre..."

în comparație cu proza „normală” a *Adevăraților Ruși*, și „Russcaia Pravda” vădea așadar o extremă

5 moderațiune: și aici domina *așteptarea*.

Doctorul Roitman, bătrânul reprezentant al curentului liberal în viața publică a Basarabiei, *aștepta* și el.

Foarte redus, de o paloare străvezie, abia înviorată de pulsația vieții, neînvinșul idealist îi vorbea *io* lui Răutu cu o voce surdă, în care răsună totuși siguranța triumfului:

- Sunt fericit că mi-a fost dat să trăiesc până în ziua de astăzi. Pot închide acum liniștit ochii. Sufărința noastră și a... copiilor noștri n-a fost zadarnică.

i> Numai la ultimele cuvinte se putea percepe o ușoară tremurare a vocii.

Constantin Dimitrevici Chirilă se sufoca de bucurie, comunicând lui Răutu primele vești, cam fantastice, despre răzvrătirea flotei de război din Marea **20** Neagră, în cap cu cuirasatul „Potemkin”.

încărligat aproape în covrig, tremurând din capul lui de Danton și din manile subțiate și brăzdate de vine noduroase, marele avocat moldovan al generațiilor stinse găsea în entuziasmul lui destule puteri ca să-și stăpânească vestigiile decăderii. **25**

Răutu uită și părul lui cănit, ajuns aproape verde, și contrastul dintre dantura strălucitoare și zbârciturile feții, când, alergând după obiceiul lui prin birou, Constantin Dimitrevici exclamă:

30 - Strașnic! Strașnic, măi frate!... Știi că „Potemkin” a fost cea mai grozavă corabie de război a țarului. Și cu muzică, ducând după dânsu toată flota, a intrat în Portu Constanța și au zis toți *matroșii*, cu toți ofițerii și comandanții în frunte: „Nu mai vrem să stăm

sub sălbătăcia Țarului, vrem să fim sub o țară slabodă, cum e România..." Dar ce face Regele nostru? Acuma să miște numai din deget și praf se alege din baratca aiasta aziatică!...

5 Și acesta *aștepta*.

Acceași atmosferă Răutu o găsi și la *moldovenizanții* din generația mai tânără.

Porfir Gavrilovici Gheorghită, silit să se retragă din magistratură, practica acum ca avocat și se simțea *w* fericit că opinia publică și autoritățile vedeau într-însul reprezentantul autorizat al *moldovenismului* din Basarabia.

Era prea puțin schimbat de la întrevedere lor de acum zece ani în urmă. Părea chiar ceva mai rumăn și *is* mai întinerit, mulțumită animației care îl stăpânea:

- Amu, Ivan Gheorghevici, - salută el pe Răutu din prag - amu, Ivan Gheorghevici, vine ziua noastră!... Să deie năvală armia românească!... Are să fie primită cu bucurie, cu pâne și sare, cu icoane și **20** prapuri...

După îndemnul lui Răutu, la Dașa Staroverov se adunară puținii membri ai „Cercului cultural moldovenesc” ce se mai găseau la Chișinău.

Dașa, tot nemăritată, se apropia acum de patruzeci de ani și luase proporții impunătoare, dar păstra același caracter prietenos și același surâs plăcut, deși puțin melancolic. **25**

- Ah, cum te-ai schimbat, dragă Vania! - îi aruncă ea îmbrățișându-l. Ai și peri albi!... Se cunoaște **30** că trăiești... Noi am stat acești zece ani pe loc... N-am trăit... De aceea, poate, am mucegăit, dar n-am îmbătrânit.

în afară de președintele Porfir Gheorghiuță, dintre inițiatorii „Cercului” veniă numai mocnitul Simion Brânzariu și doctorul Nicolae Pătrașcu, coleg de liceu al lui Răutu, pe care acesta nu-l mai văzuse de la arestarea sa cu peste douăzeci de ani în urmă. Ajunsesese piftit de grăsime, bleg și incolor.

Părintele Găină, neputând fi prevenit din vreme, lipsea.

În schimb, erau de față trei prozeliți - tustrei „bora goslovi” din Seminarul Chișinăului: Valenti Pohrib, fiu de diacon din nordul Basarabiei - foarte brun, foarte grav și chiar solemn și veșnic adormit; Grigorie Taur, băietul popii din Glodeni, sprinten și vioi; și Constantin Hârlețel al pisaltului din Petrești - moșia Brezenilor din județul S*** -, înalt, voinic, cu un cap cât un bostan, contrastând ciudat cu ochii săi mici, șireți și neastâmpărați.

Membrii vechi erau vădit stingheriți.

Tinerii se produceau cu emfază.

Chiar și adormitul Pohrib, ca printre căscături, întrebă foarte grav pe Răutu:

- Dar cum, dacă ar fi să fie nevoie, avem să ridicăm noi baricadele?... Ne trebuie un inginer...

Așteptau și ei „tulburarea apelor”.

Pentru moment, apele nu se tulburau decât în afară de granițele Basarabiei.

În drumul spre Năpădeni, ocolind prin Chersonia și Podolia, până la mica stație Pârloaga, unde urma să-1 aștepte trăsura, Răutu luă loc dinadins în clasa a treia.

Până la Nistru, țărani ucrainieni se fereau mai puțin de călătorul „surtucar” din mijlocul lor:

- Ce zici, *pane*, - întrebă un moșneag mucalit, surâzând de sub sprincene stufoase și sub mustața groasă lăsată *pe oală* - mai ține mult războiul cela blăstămat?... Nu de alta, dar să știe baba mea, să gătească colțunași și sarmale pentru *iaponți*... Că feciorii noștri - întorși pe acasă, care fără picior, care fără braț, care surd ori chior - zic că dacă o merge tot așa înainte, vin *iaponții* și până aici.

Dar, dincoace de Nistru, moldovenii priveau mohorâți pe „intrus” și, aflând la cercare că vorbește moldovenește, se „încuiară” și oftau numai, fără ca Răutu să le poată trage un cuvânt din gură.

Dar Dumitru - cu cascada-i albă așternută pe pântecul lui, lățit peste toată capra - îl și întrebă în șoaptă, abia porniți din stație, plecându-se spre fundul trăsurii:

— Să vă întreb ceva, conașule Vania... Oari a fi adevărat? Vin și la noi *studienții* di piști Nistru?...

O privire lacomă și plină de bănuială îl învălui pe Răutu.

Doamna Aglaia Tresnea din Scorțeni avea drepitate să fie îngrijorată...

În vechea curte a Năpădenilor se simțea peste tot decăderea.

Un stâlp al porții stătea strâmb; din îngrădirea parchetului de trandafiri lipseau câteva gratii; o treaptă de granit roșu a scării se clătina; pe ziduri, în mai multe părți, tencuiala căzută rămânea nereparată; și chiar vreo două ochiuri de geam, la fațada principală, se încruntau chioare; sub arcadele *flighelului* zăcea, răsturnată cu roțile în sus, o treierătoare stricată și

camerele de musafiri păreau degradate în depozite de dărâmături și rebuturi...

înfațișarea mamei îngrozi pe Răutu; nu atât prin îmbrăcămintea neglijată. Smaragda Theodorovna -
5 deși portul ei auster impunea întotdeauna - ostentativ se ținuse și înainte străină de cochetăria rochiilor. Dar expresia ei de deznădejde și de renunțare îi dădea acum o mască tragică.

- Bine ai venit, Vania! Nu ne-ai uitat vasăzică cu
10 totul! - îi spuse ea surd, după ce îl sărută pe frunte. E și Mașa aici, cu copiii.

Pe ușa din fundul hallului de intrare înainta spre ei, veștejită înainte de vreme, o femeie pe care Răutu o recunoscuse mai mult prin marea ei asemănare cu
15 Smaragda Theodorovna, așa cum aceasta era cu un sfert de veac înainte, - era numai cu mult mai înaltă și privirea ei părea mai voalată, ca și mișcărilor mai indolente.

Hainele negre îi accentuau încă paloarea feței.

20 Vania se uită mirat spre mamă:

- Șede cu mine la Năpădeni, singură, cu cei doi copii - răspunse la întrebarea lui mută Smaragda Theodorovna. Colea e trimes ca procuror tocmai la Saratov... unde sunt niște tulburări mari... Unul
25 a și tras cu pușca asupra lui... A scăpat ca prin minune... L-au lovit numai vreo două alice... Era pușcă de vânătoare.

Mama oftă, privind în lături.

Răutu înțelese cu mult mai mult decât cele ce au
30 fost rostite.

Ultimul reprezentant al neamului Răuteștilor nu se mai regăsea în atmosfera cuibului strămoșesc.

Ciudat că și mama îi părea străină în conacul în care domnise aproape o jumătate de veac.

N-o mai interesa nici gospodăria, lăsată după moartea vechilului Alexandru pe sama unui tânăr administrator, cu un pronunțat tip armenesc; nici măcar orânduiala casei, căzută în întregime în sarcina surorii sale de lapte, Gafița, care, văduvită, se instalase în locul Margaretei Iozefovna ca menajeră și confidentă, cu puteri mai depline decât cele avute
35 vreodată de predecesoarea ei.

Vania își dădu însă foarte curând sama că mama lui nu era străină numai de Năpădeni.

Cu toate că ajunsese abia la vrâsta de șaiszeci de ani și purta încă urme vădite din frumusețea ei de altădată, cu prea puțini peri albi și cu ochii negri încă arzători, ea se izolase evident de toată lumea din afară.

Obrazul slăbit, întotdeauna smead, căpătase acum o nuanță verzuie, cu pielea mai largă, strânsă în cute mărunte în jurul gâtului.

20 Se mișca încet, cu o deosebită precauțiune, și adesea se oprea parcă ascultând glasuri tainice. Atunci i se aprindeau în ochi luciri de extaz tragic, ca la martirii din picturile Renașterii italiene.

Chiar între dânsa și Mașa se simțea o îndepărtare.

25 Aceasta umbla mereu cu un aer melancolic, oftând la fiecare pas, cu pleoapele lăsate în jos, evitând privirile mamei.

în fața scării, Răutu fu salutat, cu un gest stingher, de un flăcău înalt și zdravăn, cu fața arsă de soare, sta-cojie ca la toți blonzii. Părea foarte tânăr - abia dacă avea optsprezece-nouăsprezece ani -, cu ochii lui nevinovați, albaștri închiși, ca de violetă.

30 Răutu rămase ținut pe loc - era Ionică, băiatul Ilenuței!

- Sărut mâna, conașe Vania! - rosti vădit încurcat flăcăul. Am aflat de-abie amu că ați venit și am chitit să vă văd amuș, dis-dimineată, că trebuie să merg cu caru după var, la Vârteja...

Băiatul se uita numai la bordurile largi ale pălăriei, împletită acasă din pai de grâu, pe care o tot învârtea în jurul pumnului stâng.

- Să trăiești, Ionică - se bucură Răutu, strângându-i și el stingherit mâna. Aveam de gând să te caut chiar astăzi... să mai stăm de vorbă...

- Apoi, am să potrivesc eu să fiu spre seară slobod! - se însenină Ionică. Și viu la curte!

- Ba, vin eu la tine. Unde stai acuma?

- Amu stăm în casa mătușei Irina... Mi-a lăsat-o cu limbă de moarte. Îi mai mare și tata mai are amu copii și cu Catinca a Măriei Vornicu... Dar putem ieși în țarină ori în păduricea dinspre Ciorneni, că nu-i departe...

Băietanul acesta apărui ca ultimul fir care îl mai lega pe Răutu de cuibul părintesc.

Spovedaniile lui îl mișcau și, în același timp, îi trezeau o arzătoare muștrare de cuget.

Ioniță Cornea vădea o inteligență vie și o sete de cunoștință, ce trecea cu mult peste orizontul Năpădenilor.

Dar, neștiind rusește - de altfel, la Năpădeni nu se găsea nici școală rusească -, a rămas fără știință de carte; abia dacă a putut, cu ajutorul feciorului popii, prinde câteva buchi, din peticele de gazete ce-i cădeau în mână.

Ca fiu de clăcaș și băiat sărac, însă, pe care tată-său, împovărat de sarcinile noii căsnicii, îl mai ținea și

în obidă, de mic își simți încolțind duhul de răzvrătire în suflet.

Ca moldoveni, necunoscători ai limbii vorbite de stratul social superior, năpădenii trăiau izolați de frământările care bântuiau societatea rusă.

De peste Nistru, însă, pe vremea secerișului și a treierului, veneau în căutare de lucru ucranienii. Apoi, și ei înșiși ajungeau, din când în când, până la iarmarocul din Balta, un centru moldovenesc din Chersonia.

Veștile se răspândeau în sânul țărănimii nu prin ziare sau prin agitatorii de profesie, ci din sat în sat, de la megieș la megieș - oameni cunoscuți între ei și gospodari cinstiți.

Așa a venit vorba și până la Năpădeni că „din sus” vin niște *studienți* și dau poruncă oamenilor să-și facă dreptate, să gonească pe boieri din conacele lor, să-și împartă moșiile lor, să le golească hambarele și să-și însușească vitele, ca și plugurile și toate uneltele de muncă.

Așa asigura moș Agafon din Balta, om vrednic și gospodar cinstit, care aflase adevărul de la moș Pantelimon, din Camenița, hăt, taman lângă *Adies* (Odessa).

Acest lucru l-a auzit de la moș Agafon, chiar cu urechea lui, și moș Dumitru Morariu din Năpădeni, când își vânduse calul buiestraș la iarmaroc.

Și de la moș Dumitru Morariu i-a venit șoapta unui alt moș din Ciorneni, și încă altuia din Cucernica, și unui al treilea din Petrești - cu toții oameni de nădejde și gospodari cinstiți.

Și așa, toată lumea așteaptă acum numai cuvântul *studienților*.

Ioniță Cornea părea foarte aprins de toate aceste vești și trăgea nădejde că de la „conășul Vania” are să găsească toate confirmările și lămuririle.

Da! Doamna Aglaia Tresnea avea cuvântul să
5 fie îngrijorată...

La urma urmelor, - se gândi Răutu - așa au pornit întotdeauna - de la Jacqueriile franceze - valurile revoluțiunilor țărănești.

La Onițcani, la curtea doamnei Natalia Varnavin,
10 Răutu s-a putut convinge că nu lipsesc în Basarabia radieri revoluționare și de altă natură.

Tiotia Natalița, și la șaptezeci de ani, sub zăpada imaculată a părului și în ciuda formelor rubensiene exagerate, rămase tot *tiotia* Natalița, așa cum o cunos-
15 cuse Vania din copilărie: ochii albaștri scânteietori, ca și obrajii trandafirii și fragezi afirmau aceeași nebiruită tinereță sufletească.

- A, urâciosule, în sfârșit te-ai îndurat să vii pe la noi! - se revârsa ea între îmbrățișări și sărutări.
20 Dar Elisa!... Și Ginetta?... De ce nu le-ai adus?... Tare aș vrea s-o cunosc pe Elisa!... La urma urmelor, de la ea atârnă acum rostul vieții tale, de vei fi fericit sau nu... Am studiat mult fotografia ei... Uite, o am aici, cu a Ginettei, între portretele de familie. Bi-
25 etul moș Iorgu, - începu să plângă *tiotia*, Dumnezeu știe dacă mai mult de bucurie sau de jale. Nu i-a fost dat să te vadă așezat, și acum ai și tu peri albi în barbă... Dar cum sameni cu moș Iorgu! Numai că ești prichindel, „Pimperlic”, și el era „varvar”, „zmău” !...
30 Ha-ha-ha! - râdea ea acuma înduioșată, printre lacrimi, și scoțând un petic de linon dantelat, porni spre ușă, sprintenă și vioaic, chemând:

- Gionna! Gionna! Vino îndată! A sosit Vania Răutu!...

În ușă, apăru o siluetă șuie și zveltă, în toată splendoarea celor douăzeci de ani ai unei *transteverine*.

5 - Ne recomandăm, dragă Vania! - făcu înaintea lui o reverență grațioasă tiotia Natalița. Suntem socialistă revoluționară, ne ridicăm împotriva țarismului și a burghezimii, într-un cuvânt, am moștenit, Dumnezeu știe pe ce cale, duhul de răzvrătire al lui
10 Vania Răutu, pe care îl iubim din tot sufletul, deși nu l-am mai văzut din copilărie, dar avem în camera noastră un mare portret al lui, așezat între Leon Tolstoi și Nicolae Mihailovski.

- Ah, mamă! - se roși fata. Tu nu poți fi niciodată serioasă...

15 - O, no, no, no, no! - exclamă tiotia Natalița, când o văzu strângând mâna lui Vania. Ce înseamnă fasoanele astea!... Sărută-1, sărută-1 frumos... Știu că îți place... Și el e al dracului, deși și-a născocit din
20 cochetărie trei fire de peri albi în barbă. Și Elisa știu că nu se poate supăra, dacă are așa comoară... Ha-ha-ha-ha-ha!...

Acesta era darul cel mare al Nataliței. Ea impunea parcă atmosfera de voce bună și prietenie oricui
25 cu cine venea în contact.

Lui Vania Răutu i se păru că niciodată nu ieșise din această atmosferă, atât de *acasă* se simțea aici.

Și cu amărăciune îi trecu prin gând: Mama s-a mărginit la întrebări pur formale despre sănătatea
30 „nevestei tale” și a „fetiței, - cum o cheamă”.

Natalița parcă îi ghici gândul și-1 întrebă cu o voce mai coborâtă:

- Cum ai găsit-o pe mama?... Și pe Mașa?... Sunt foarte nenorocite... Mai cu seamă mama. Mă

duc acum rar pe la Năpădeni... Aș vrea să-i aduc vreo mângâiere... Dar mă primește cu răceală... Din mândrie... Nu vrea să-și recunoască înfrângerea... A sacrificat totul pentru Mașa... Se simte vinovată și față de bietul moș Iorgu, și față de Costea, răposatul, și mai cu seamă față de tine!... Mașa e în fața ei acum un fel de acuzare vie. E, de fapt, părăsită de bărbatu-su, cu cei doi copii. În orice caz, nu mai au nicio legătură sufletească... Și mă tem că și materialmente să nu fie cam încurcați... Bietul moș Iorgu!...

10 Natalița porni acuma să plângă în plin, ștergându-și ochii și suflându-și nasul fără preocupare de decor...

15 Gionna Varnavin era studentă și înfocată social-revoluționară.

Tiotia Natalița, în vederea situației tulbure, era silită să recurgă la tot felul de stratageme, ca să-i prelungească vacanța la Onițani.

20 Ca toți neofiții, era fanatizată pentru doctrina partidului și-i ura din inimă pe social-democrați.

- Cum poate cineva, *oncle Vania*, - așa îl botezase ea din primul moment - cum poate cineva, oncle Vania, să fie așa de tâmpit, să creadă cu puțință că, într-o țară de țărani cum este Rusia, poate fi o revoluție fără țărani?...

25 Plină de indignare, stătea dreaptă, cu sprincenele ridicate în sus sub o frunte bombată, și-și întindea înaintea ei **manile** încleștate, într-un gest de supremă revoltă.

30 - Dar și țărani singuri - ripostă Vania cu un surâs trist - nu pot face prea mult... Uite și acum... Nu-mai orășenimea se agită. Țărani nu ies din toropeală.

- Nu, oncle Vania, se mișcă și țărani! - protestă Gionna descleștându-și **manile**, bătându-și palmele și aruncând căpșorul îndărăt cu un aer *mutin*. Știi ce se face chiar aici, peste Nistru, în Chersonia?...

s Vera Calistratovna Berciu din Cerleni spune că a copilărit cu dumneata. E măritată cu Nichifor Balma-jinschi, mare moșier din Chersonia. Au fugit de acolo și o poți vedea la Cerleni. E năcăjită, bineînțeles; dar povestește minuni. Țărani au pornit în coloană, sub o comandă în regulă și după un plan bine chibzuit, din conac în conac; făceau peste tot inventarul vitelor, a depozitelor de grâne, a întinderii moșiei, a culturilor, și puneau pe proprietari să iscălească, ca să răspundă pentru ceea ce nu puteau ridica cu ei. Minunat!...

15 - *I a r* dincoace de Nistru, la noi în Basarabia, cum au reacționat țărani la ceea ce se petrecea în vecini?...

- A! - își strâmbă disprețuitor gurița Gionna, descleștându-și manile, bătându-și palmele cu un ușor surâs. A! Moldovenii noștri!... Mămăligarii!...

20 Șopotesc ceva între ei, dar nu se mișcă... Tare-s greoi... Degeaba le vorbești... Stau ca de lemn!

- Dar în ce limbă le vorbești? - întreabă Răutu.

- Mai pot îndruga puțin pe moldovenește. Când îmi lipsește vreun cuvânt, mai adaug și din rusește...

25 Mai ales cu termenii tehnici mă zbucium... Cum să le spui pe moldovenește *evoluție, concentrarea capitalurilor, socializarea mijloacelor de producție?*... Ah, e foarte greu... Dar tot înțeleg și ei ceva rusește; mai ales flăcăii, după ce vin din armată...

30 - Am să te pun în contact, - îi propuse Răutu - ca o lecție practică, cu un flăcău din Năpădeni, Ioniță Cornea. Încă n-a făcut amata, nu știe carte, deși e grozav de dornic de învățatură și de o rară inteligență.

Mutin (fr.) - vioi, inteligent, îndărătnic, provocator (n. ed.).

E, în același timp, și o fire idealistă. îi poți ajuta mult cu cunoștințele dumitale. Dar el ți-ar putea fi și de mai mult folos: ai înțelege poate de la el despre ce șopotesc moldovenii noștri și de ce stau nemișcați.

5 Tiotia Natalița, preocupată cu pregătiri de ceai, nu luase parte la aceste dezbateri.

- A! - interveni însă aici din nou râzând. Ați și pus la cale un complot!... Tu, Vania, ești incorigibil! Și când vei ajunge la vrâsta mea, cred că ai să fii tot

10 așa, umblând prin nori și privind numai la stele!...

- Dar și dumneata, tiotia Natalița, - îi sărută mâna zâmbind Vania - până la vrâsta dumitale, ai rămas tot dulce și romantică, înțelegătoare și generoasă...

11 - Ce vrei, dragă Vania, am trăit mult mai multe decât vă închipuiți voi, tinerii... Șeptezeci de ani nu e o scurtă poveste... Nu mă prea înțeleg în teoriile voastre, dar... iată, zilele acestea am citit istoria Cleopatrei... Doi oameni mari, care țineau în manile lor cumpăna lumii, au fost la picioarele ei. Și așa a fost de când este lumea și așa va fi cât va trăi omenirea.

- Dar vezi că un al treilea, dragă tiotia Natalița, nu s-a lăsat fermecat de Cleopatra... Și acela tocmai a stăpânit lumea cu adevărat!...

25 - Îmbătrânise Cleopatra! - erupse Natalița roșită de indignare. Și... de aceea s-a dat rânduiala asta proastă lumii...

Ieșirea fu primită cu un hohot de râs din partea tinerilor, la care se adăogă și basul profund, din prag, al unui bătrân înalt, cu părul creț, cu desăvârșire alb, care încadra o față foarte smeadă, de o slujenie inteligentă.

Natalița râse din toată inima.

- Am dat de veste despre sosirea ta, dragă Vania, lui Ivan Nicolaevici. Șede acum aici, în apropiere, la Zahrina, și a ținut foarte mult să te vadă... Foarte des vorbim cu dânsul despre tine. E dintre puținii care te înțeleg și care regretă pentru Basarabia noastră expatrierea ta - mai ales în zilele acestea...

Ivan Nicolaevici Telega, deși acum puțin adus din spate, își purta încă voios cel de al optulea deceniu al vieții.

io - Trăim pe un vulcan, dar Natalia Chirilovna nu se lasă de ale ei, he-he-he! - râse Ivan Nicolaevici după ce salută cu o deosebită politeță bătrânească pe cei prezenți.

15 - Ce veste bună ne mai aduci, Ivan Gheorghievici? - se adresă el fără mult înconjur lui Răutu. Acum avem nădejde numai în dumneavoastră, cei de peste Prut... N-are doar să ne lase regele Carol să ne prăpădim aici... că rușii au turbat!... Și ce are să fie după ce se face pacea, Dumnezeu știe!...

20 - Dar până acuma, Ivan Nicolaevici, - obiectă Răutu - slavă Domnului, e liniște. Nu știu de ce vă spăriați atâta cu toții. Sunt mici turburări inevitabile în momentele de criză... Doar toată viața ați așteptat revoluția... Și scrob fără ouă sparte nu se face...

25 - Revoluția!... Revoluția!... înțeleg revoluția condusă de intelectualitatea țării. Dar cu energumenii aceștia, care fac apel la instinctele sălbatice ale plebei...

Gionna sări în sus, cu ochii fulgerători și cu manile ei încleștate întinse înainte, apostrofând pe 30 Ivan Nicolaevici:

- Vezi, moș Ga! - așa îi zicea ea din copilărie - vezi, moș Ga, îți spuneam întotdeauna că ești un burju ruginit, un reacționar! Încă nu-i nimica și sunteți

gata să chemați și pe tătari!... Pe ciocoi de peste Prut!... cei mai odioși vampiri ai țărănimii!...

Răutu avu prilejul să afle cum gândesc aici și cei de jos la eventuala intervenție din partea României.

5 - Coane Vania! - îl întrebă într-o seară, timid, Ioniță Cornea. Ii adevărat ce spune Vasile Oancea dizirtirul, care s-o așezat aici la noi în sat, s-o însurat, are pământ și copii, dar tot trage cu urechea piști Prut, a fi adevărat că acolo, mai odinioară, iar o fost
10 foameti și oamenii au fost împușcați și căzniți? Că-s tare **haini** boierii de peste Prut...

Nimic nu era mai dureros pentru Răutu decât dezacordul acesta dintre masa țărănească și stratul intelectualilor moldoveni, mai mult sau mai puțin
15 naționaliști.

Țăranilor, Prutul le inspira teamă și chiar ceva mai mult decât neîncredere: ostilitate fățișă.

Toate nădejile lor se îndreptau spre răsărit.

Ziua de 9 ianuarie a fost împodobită în imaginația țăranilor moldoveni cu detalii fantastice, prin care se trădau aspirațiile lor.
20

Dumitru Morariu - tatăl Ilenuței și al lui Niculiță, încă mobilizat în Mandgiuria -, un moș care de mulți ani nu-și mai râdea barba și ai cărui ochi înlăcrimați abia se puteau zări de sub sprincenele stufoase, spunea tacticos:

- Mi-o spus Zaharia cari ari un ficior, Tănasă, în *gvardia* din *Piter*, că s-o grămădit acolo la *Dvoret* norod mult, di s-o făcut omătu negru. Și au strigat
30 împăratului: dă-ni voi și dreptăți și pământ!... Dar boierii l-au spăriet pi împărat și l-au ascuns în beci și au început să tragă în norod și cu puști și cu tunuri...

Prăpăd mare!... Și norodu s-o tulburat și nu mai știi paci și așteaptă numai cuvânt di la *studienți*, ca să-i răpună pi **tați** boierii...

Moș Dumitru era aproape ultimul reprezentant al generației mai bătrâne din Năpădeni, pe care Vania îl cunoscuse din copilăria lui.

Dispăruse de mult Alexandru vechilul, ca și dascălul Andronache, care n-a mai trăit mult după ce torturatorul său, părintele Vasile Cociorva, fusese
10 luat de Dumnezeu; Nicache feciorul, mama Vasilică, Aizic cârciumarul, Leizăr „Architectul” - cu toții erau duși în lumea celor drepți.

Și „părinții săi cumpărători”, bucătarul Vichentie Lisoschi, „leahul”, cu baba lui - mama Paraschiva -,
15 de asemeni, odihnesc în cimitirul Năpădenilor.

Dintre bătrânii servitori ai curții trăia numai vechiul bucătar din vremurile robiei, Costache Țiganul, care - surd și orb aproape - vegeta într-un bordei la marginea satului, zăpăcit de vremurile
20 noi, neînțelese:

- Ci mai esti la curți? - sâsâi el printre gingiile lui goale, privind spre Vania de sub mâna ridicată spre frunte, pentru a-și feri ochii bătrâni de soare.

- Ci nu mă iei la curți, *coane lorgule*? Tot aș pute
25 să hiu di agiutor ceva pi la cuhnie. Că Gheorghiuță leahu îi încă țânc...

Uitase și de moartea bătrânului său stăpân; i se ștersese chiar și icoana lui într-atâta, încât o vagă asemănare de trăsături îl readuse la vremuri de mult
30 înmormântate...

Din generația lui Vania, tovarășii săi din copilărie, cei mai mulți, din câți trăiau, se găseau pe câmpiile Mandgiuriei. Numai schilozii erau reveniți - printre

ei, și cel amintit de Costache Țiganul, Gheorghiu Lisoschi, care acum, șchiopătând, cu adevărat înlocuia pe tatăl său în serviciul curții.

5 Scăpase și Tănăsica țiganul, care putea demonstra atmosfera morală în care se găsea armata din Mandgiuria.

Ajuns înaintea de mobilizare fierar iscusit, acum fără un ochi și cu mâna dreaptă amputată, se trezi fără niciun rost în cocioaba lui, în care mișuna o
io droaie de copii goi și înflămânziți.

Clocotea de ura însămânțată de cuvintele rău digerate ale propagandei revoluționare.

înalt, cu trăsături caracteristice și fine, privea firos cu singurul lui ochi de sub stogul cela de păr
15 încrețit și unsuros, când îi vestea surd lui Vania:

- Lasă, conașule! - hârâia el, nu se știe pentru ce, într-o rusească stricată. Vine judecata!... Nu scapă ei!... Le întindem mațele pe stâlpii de telegraf, de la Mukden până la Moscova și până la Piter... Are să fie
20 *respublica* socială... Să-mi pleznească și celălalt ochi, dacă nu spun adevărat... Așa zic *bulșicii dinacrați*...

Ioniță Cornea, numai el singur, servea drept verigă de legătură pentru Răutu, prin evocarea icoanelor trecutului, cu începuturile lui din Năpădeni.

25 El învia, în ceața amintirilor, chipul Ilenuței. Dar mai cu seamă, crescut de mama Irina, moștenitorul ei, el parcă făcea parte din adevărata familie a lui Vania.

Lipsa mamei Irina, fără Ioniță, ar fi transformat
30 Năpădenii într-un deșert.

Atmosfera de la curte îl înăbușea pe Vania, îi era cu neputință să-și prelungească șederea „acasă”.

- Ai să te duci și tu cu acei studenți răzvrațiți? - îl întreabă mama fixându-l cu ochii ei negri, nepătrunși,

când își anunțase plecarea. Te duci cu acei care se ridică împotriva Țarului?... Care vor să ne prăpădească și pe noi? Să ne ucidă și să ne jăfuiască... pentru mojici și țigani?...

5 Vania își plecă în tăcere capul.

Tăcu și Smaragda Theodorovna privind în fața fiului rătăcit tot cu o mai vădită tensiune din ochii ei deschiși ca o prăpastie neagră...

Dar acesta văzu îndată, cu surprindere, că în
io bezna acestei priviri se aprinse o scânteie; apoi prin fața palidă trecu, în tremur nestăpânit, ca un val de deznădejde, care-i zgudui, în sfârșit, și trupul într-un spasm tănuț de plâns.

în sfârșit, parcă fără voie, orgolioasa suzerană a
15 Năpădenilor își lipi pentru o clipă capul de pieptul lui Vania, apoi sărutându-l furișat pe frunte, se întoarse și dispăru în buduar.

La plecarea lui nu asistă decât Mașa, care, cu indiferență adormită, îl sărută urându-i:

20 - Voiaj bun!...

Suna aproape ca o ironie.

Lui Vania nu-i mai era sortit să-și revadă mama...

Cap. II

GLOATA ȘI PONTIFII

La Chișinău, în redacția „Gândului Basarabiei”
Răutu găsi multă încordare și animație, care se tră-
5 dau prea puțin în coloanele ziarului.

Vasilie Vasilievici Saharov, directorul, care abia se
mișca de grăsime și suferea și de astmă, aproape nu
mai părăsea masa de redacție, urmărind informațiile
ce-i parveneau de la corespondenții din regiune.

10 - Fierbe! Fierbe, dragă Vania! - repeta el sufo-
cându-se aproape la fiecare cuvânt. Crapă catape-
teasma!... Războiul nu mai poate fi dus mai departe...
Iar pacea va aduce explozia.

Telegrama despre încheierea tratatului de pace
15 din Portsmouth sosi înecată în vești fantastice, care
dezveleau o situație încă necunoscută în istorie.

Armata din Mandgiuria nu mai voia să aștepte
demobilizarea.

Unități întregi, rupând frânele disciplinei, atacau
20 trenurile, în bande înarmate, și forțau personalul căi-
lor ferate „să-i ducă acasă”.

Universitățile, închise pentru învățatură, își ție-
neau porțile largi pentru întruniri publice, în care
muncitorii din fabrici fraternizau cu studenții, cu
25 profesorii și reprezentanții burgheziei liberale.

Din când în când, ca o explozie mai violentă, un
conflict între poliție și muncitorimea orășenească
ducea la vărsări de sânge, iar în adâncimea satelor
turburările agrare izbucneau sporadic, când sub o
5 formă mai blândă, când până la „cucoșul roșu” arun-
cat asupra conacelor și magaziilor boierești.

Dar Basarabia tot numai *aștepta*...

Neliniștea era adâncă, cum a putut-o constata
Răutu în întrevederea scurtă cu octogenarul Chirii
10 Chiriacovici Leon - vechiul conducător al boieri-
mii *moldovenizante*, de pe la jumătatea secolului tre-
cut, retras acum în casele lui din strada Grădinilor.

Bătrânul, gârbovit, cu o voce scăzută, impre-
siona încă prin înfățișarea lui demnă și îngrijită.

15 - Da-da-da!... Fecioru lui Iorgu, știi! - dădu el
prietenos din cap la prezentarea lui Răutu. Știi, te-ai
așezat în România... Și ce zici? Are să lase Europa să
fim omorâți și prădați de **tați** răii?... Și România?...
Doar *români* suntem și noi... Și alt chip de mântu-
20 ire, după a me socoteală, nu mai este... decât să vie o
armie străină... Cât pentru a noastră!... Amu, Dum-
nezeu să aibă în grijă lui pe Măria Sa Impăratu...

Nici vechiul boier moldovean, nici Răutu nu
știau că, în momentul acela chiar, se și aduna la gra-
25 niță o „armie străină”.

Cât de deosebit i-ar fi impresionat această veste!...

Răutu, nemaiputând rămâne în izolare și inacti-
une, se hotărî să caute la Odessa legături cu „coman-
danții revoluției”.

30 Mișcarea haotică, ale cărei răsunete puteau trece
peste Nistru, îi făcea impresia unei totale lipse de
organizare.

Corina Schwarz - care o ducea greu, ca văduvă cu copii, într-o mahala a Chișinăului - îi dădu adresa surorii sale Bella, stabilită de mai mulți ani la Odessa, unde-și câștiga acum existența în calitate de corectoare la un ziar; - bătrânii lor muriseră ruinați.

5 Apoi, avea și el „adrese conspirative”, pentru a putea, eventual, prinde contactul cu Serghei Alexandrovici Jaba, cu Mihail Suhanov și chiar cu Artamon Danilov.

io Ținea să găsească și pe Ana Fedosievna, sora lui Grișa Goncev, ca să afle ceva despre acesta, căci nu mai avusese nicio veste despre el după fuga lui din Siberia.

In Odessa respira altă atmosferă.

15 In fața gării, jandarmii și polițiștii priveau posomorâți la un grup numeros, adunat în jurul unui orator imberb, care, urcat în spinarea a doi atleți dezvățați, ținea un discurs înflăcărat.

- Ce-i asta? - întrebă Răutu pe un domn pe scara din dos a gării.

20 - E un *meeting* al lucrătorilor din atelierelor căilor ferate. Le vorbește un delegat al social-revoluționarilor...

Când se urcă în trăsură, două fete tinere, fără să se sinchisească de prezența poliției, îi aruncară la picioare teancuri de tipărituri: manifeste și apeluri imprimare fără indicarea tipografiei, din partea partidului social-democrat și a celui social-revoluționar.

25 Cuprindeau îndemnuri fățișe la răzvrătire, în termeni aproape identici, cu atâta deosebire că social-democrații apelau de preferință la „muncitori” și „proletari”, iar social-revoluționarii se adresau și la „cetățeni” indeobște.

Pe străzi, foarte multă animație, dominau însă figuri de tineri studenți și studente, printre grupuri de muncitori, nepremeniți încă de hainele lor de atelier...

5 Ana Fedosievna, deși nu avea nici cincizeci de ani încă, părea o băbușcă cu totul albită și zbârcită.

Bella Ghitis îl prevenise că biata femeie e foarte năcăjită, întrucât nu numai soțul și un fiu se aflau pe câmpul de război, dar și fratele Grișa, angajat într-o acțiune primejdioasă, de mai multă vreme nu dădea nicio veste.

Pe Răutu, Ana Fedosievna îl întreținea tocmai mai mult despre Grișa.

- După ce se întorsese din a doua deportare, din Iacutia - căci nu știu dacă ești în curent că, după vreo trei ani de la evadarea din Berezov, prins la întoarcerea de peste graniță, fusese din nou deportat tocmai în Iacutia - și, după ispășirea pedepsei, reușise să-și creeze o frumoasă situație la căile ferate.

20 Vorbind, Ana Fedosievna tot timpul își desfăcea și încheia, mașinal, catarama curelei ce-i strângea bluza de talie.

- Acum organizează greva generală a muncitorilor și a funcționarilor la căile ferate... Pentru aceasta doar n-au să-1 laude... Și nu mai e tânăr... Și Sonia e bolnavă... Au și doi copii...

Oprindu-se un moment, își suflă nasul și trecu celălalt capăt al batistei pe la ochi:

30 - Apoi, și de la Colea și Ghenea, din Mandgiuria, - urmă ea sughițând ușor - vin vești rele... Se agită soldații... Ofițerii trăiesc sub o veșnică amenințare de măcel... Dumnezeu știe ce are să mai fie... A înnebunit lumea peste tot...

Răutu socoti inutil să intre în discuție cu această soție, mamă și soră cuprinsă de groază pentru soarta ființelor celor mai dragi.

După ce obțin promisiunea ei că îl va înștiința de îndată ce va afla ceva despre Grișa, strânse mâna bieteii femei, sortită, fără vină, să fie măcinată toată viața de frământări revoluționare.

Bella Ghitis se înfățișă cu totul în altă lumină.

Desigur, doamna matură care sta în fața lui se deosebea mult de fetița de șaptesprezece ani, pe care o cunoscuse cu aproape un sfert de veac înainte.

Bărbia ei părea acum și mai lungă și mai ascuțită, iar pomeții obrazilor mai ieșiți și mai lărgiți ca atunci; pe *tenul* delicat al feței apăreau ușoare nuanțe verzui; bucele castanii, deși tot atât de recalcitrante ca și în tinerețe, păreau mai deschise și mai puțin strălucitoare; ochii-i suri nu erau mai puțin vii și lucitori de inteligență, deși nelipsiți de un vâl de melancolie.

Răutu fusese surprins de fotografia lui recentă, frumos încadrată, ce se găsea singură pe masa de lucru.

- Am luat-o de la Corina, - lămuri liniștit Bella prinzând privirea lui mirată. I-a dat-o Elisa... („Ii ține minte și numele!” se gândi Răutu)... I-a dat-o Elisa când a fost la voi, la Ciubărești, după pogromul din Chișinău.

Luă cu un gest măsurat fotografia, o șterse puțin de praf și o puse la o parte.

Aranjându-și serviciul de ceai, obligator pentru orice adevărat intelectual rus, se întoarse brusc, cu vioiciune, către Răutu:

- Știi, Vania, pe cine îl putem găsi acum la Odessa? - întrebă ea dorind vădit să schimbe subiectul conversației. Pe Avram Zalkind, „talmudistul”,

cum îl porecliseși tu în „comună”... E *bundist* intranșigent și, în același timp, înflăcărat naționalist judaic... Interesantă combinație!... Se află pentru moment aici și un alt vechi *comunard* de-ai noștri, de la bariera Buicanilor, - Isaac Blumberg, știi, fratele Rozzei?... A venit din Germania, unde e cunoscut sub pseudonimul de *Prudens*...

- L-am văzut acum câțiva ani la Berlin, - o întrepreruse, interesat, Răutu. Ce face el aici? Aș vrea să-1 văd... Ii cunoști adresa?

- Cum nul!... Organizează revoluția... E și el patriot ebraic și social-democrat - „menșevic”... Eu mă zbat aici într-un viespar de social-democrați... Să-ți mai dau un pahar de ceai?... Ce preferi, o tartină cu unt sau cu dulceață?... E din fabricațiunea Corinei, gospodina model.

- Dar cine mai este pe aici dintre social-democrați? - întrebă Răutu întinzând mașinal mâna spre tartina oferită.

- Mai întâi e Vasihe Vasihevici Vasdiev — acum capul menșevicilor... îl cunoști. Mi-a spus că ați fost împreună în Siberia... Apoi, mai e și un Dalai-Lama din celălalt lagăr social-democrat - „bolșevic”. Nu știu cum îi e adevăratul nume. Își zice Minin, dar e *ilegal*, ca și tovarăsa lui, o femeie șchioapă și sașie... Poate că îi cunoști... pentru că se pare că au fost în Minusinsk împreună cu Vasilie Vasilievici.

Bella însăși a rămas credincioasă tradițiilor *Narodovoliei* și acum se manifesta ca o statornică social-revoluționară.

- Dintre corifeii social-revoluționari nu aveți pe nimeni pe aici?

- Se poate să nu fie? - se supără parcă Bella răsucindu-și ușor capătul ascuțit al bărbiei. Mai întâi,

neprețuitul Serghei Alexandrovici Jaba, care moare de dorința să te vadă... Un moșneguț de aproape șaizeci de ani, pipernicit, uscat și zbârcit ca o ciupercă, dar clocotitor de viață... Mai e și un *illegal*... Unul căpățânos și energic, cam de vrâsta ta... foarte agitat...
5 își petrece viața pe drumuri, dar cartierul lui general e aici... Apoi, mai avem și tineretul... Băieți foarte simpatici și fete minunate... Ai să fii mulțumit.

Răutu se scufunda până peste cap ca într-un cazan infernal de agitații și discuții violente.

Se află de îndată cu adevărat pe „celălalt tărâm”.

În primul rând, încercă să vadă pe Artamon Dimitrevici Danilov, care, după cum înțelesese el, se ascundea sub numele de război amintit de Bella.

15 De altfel, îi asigură mijlocul de întâlnire și o „adresă conspirativă”, dată de Danilov însuși și care îl duse direct la Mihail Suhanov, mai mohorât, mai scorțit și mai învăluit în fumăraia lulelei lui ca oricând.

Părea cam stânjenit de dorința lui Răutu de întrevedere imediată cu „Dalai-Lama”.

- E foarte ocupat, - hârâi el, aruncând un nor de fum. Și nici nu știu dacă pentru moment e în Odessa... Am să-ți dau de știre astă-seară, cel mai târziu mâne dimineață... Dar să te *conspiri* bine... Trebuie să se
25 păzească...

Serghei Alexandrovici Jaba, într-adevăr, nu era decât entuziasm și nădejde. Învelișul lui trupesc se redusese la atât de puțin și era atât de șubred, încât nici nu mai conta.

30 - Vezi, dragă Vania, - exclamă el ca și cum nu s-ar fi despărțit de Răutu decât cu câteva minute înainte -

vezi, dragă Vania, că tot în țopârlanii noștri e întregă nădejdea.

Înșirase pe masă un teanc de tăieturi din jurnale:

- Iată! - ridică el o colonetă - în gubernia Saratov, la Sosnovca, țărani au ocupat casa de administrație, lăsând conacul în folosința moșierului; dar au luat pe mâna lor toată gospodăria. Când au venit cazacii, i-au pus pe goană...

O serie de telegrame și corespondențe din toate regiunile marelui Imperiu învederau, într-adevăr, clocotul de patimi și de revoltă în masele țărănimii, dar, în același timp, dovedeau o lipsă totală de organizare și conducere - un haos de mișcări dezordonate, fără nicio legătură între ele.

15 Dar un optimist incurabil ca Serghei Alexandrovici nu se mai îndoia de triumful imediat al revoluției.

În cabinetul de lucru al lui Artamon Danilov, în fundul unei curți la marginea de nord a Odesei, Răutu avu un moment senzația că se află în aceeași cameră în care îl găsisese pe fiorosul revoluționar la Minusinsk, la poalele Saianilor sau în cartierul muncitoresc din Geneva.

Danilov era tot așa așezat, cu picioarele lui împleticite, la o masă simplă de brad, între tetravanghelele și hârțoagele lui, iar Lia Davidovna tot țacănea la mașina ei de scris, care se părea a face parte integrantă din trupul ei.

- A!... Ai venit? Ia loc! - îl primi iarăși ca totdeauna, fără fasoane, comandantul suprem al revoluției, indicându-i cu condeiul un scaun șchiop și ros de generațiile nenumărate ale zgârietorilor de hârtie. Ia loc!... Ce mai zici? - îl întrebă el pe Răutu,

sprijinind condeiul de sticla cu cerneală și ducând mâna la „mărul lui Adam”. Ai văzut pe cineva?

- Ce să zic, Artamon Dimitrievici? - răspunse Răutu, jenându-se să-1 privească în față. Nu prea în-
5 țeleg ce se petrece în Sfânta Rusie... în Chișinău e liniște și pace, și... „așteptarea tulburării apelor”... Apele parcă se tulbură și se mișcă, dar nu le prea pot prinde direcția. Pare un haos... Am văzut încă puțină lume aici, dar îmi vujește capul... Fiecare trage
10 într-aiurea... Nu cred că acest „dans al Sfântului Gui” să poată duce la revoluție...

Danilov îl sfredeli cu țintele ochilor săi mici și, răsucindu-și în smocuri mărunțele lâna veștedă de pe față, printre ciupiturile vărsatului, grăi surd, dar
15 cu o vădită iritație:

- N-am putut încă prinde toate firele - căuta el să-și afirme siguranța printr-o atitudine rece și hotărâtă. N-am încă bine frânele în mână... Dumnealor...
20 revoluționarii de salon din „burghezia democratică”, ca și socialiștii de mucava - social-revoluționarii, menșevicii, populiștii, idiotiștii sau cum îi mai cheamă, - vocea lui zăngănea a dispreț nemăsurat - dumnealor cred că revoluția e un fel de onomastică
25 a inimei și că se serbează cu *blamanjele* și parfum de lămâiță... Apropo! - se întrerupse el. Ce crezi că vor face nemții? Vor căuta să profite de paralizia Moscovei?...

Faimosul *little agreement* încheiat la Bjoerkoe nu era încă divulgat...

30 - Ascultă, Răutu! - se ridică Danilov în picioare, apăsându-1 pe Vania pe umăr, cu un gest de neașteptată prietenie. Aici se pune la cale o consfătuire între pontifii revoluției... Am stat pe gânduri să mă duc sau nu. Mi s-a acrit sufletul de scâncetele tuturor

acestor Wertheri ai revoluției... Dar mă voi duce și voi face să fii invitat și dumneata. Au să te creadă, când vei vorbi despre mișcarea proletariatulului din Apus. Lia!... Să-1 petreci pe Răutu și să spui acolo
5 că nu sunt acasă pentru nimeni.

Se așeză la birou, își încolăci picioarele și își reluă condeiul, cu gândul transportat la mii de kilometri de prezența lui Răutu.

10 În tot cursul conversației, Lia Davidovna nu încetase să ciocănească pe clapele mașinii de scris, ridicând numai capul la câte un cuvânt sau gest mai expresiv.

Acum execută ordinul, șchiopătând spre ușă, și, cu ochii ei fugiți în lături, aruncă numai lui Răutu:
- Sănătate, Răutu!

15 Răutu fu trezit de lovituri violente în ușă.

- Scoală-te, Vania! - răsună din coridor o voce neuitată, dar nerecunoscută încă de dânsul. Ești un adevărat „călător străin de distincțiune”! - îl apostrofă aceeași voce cu titulatura unui personaj din
20 satirele lui Șcedrin. Scoală-te, că îți fac de rușine „distincțiunea”!

Netrezit bine, numai în cămașă de noapte și desculț, cel interpelat deschise ușa și abia avu vremea să se arunce sub plapumă, când în cameră irupse, ur-
25 mat de Bella Ghitis, un om cu părul vâlvoi, cu barba de mult nerasă, într-o bluză încheiată pe de lături și încinsă de o curea neagră, în ciubote de iuft.

Isaac Blumberg, în vechea lui ipostază, dezbrăcat de gogoșa teutonică a lui *Prudens*!

30 - Ce gând fericit ai avut, dragă Vania, să vii aici! - exclamă el îmbrățișând energic pe Răutu în pat, fără să se îngrijească de decorul impus de prezența Bellei. Poate izbutim să mai dezmeticim pe posedatii aceștia!

- Gentilă domnișoară! - se adresează el, ceremonios, către Bella. Vă rog să întoarceți adorabila dumneavoastră mutră, pentru ca acest respectabil „călător de distincțiune” să fie adus într-un fason arătabil. Ri-
- 5 dică-te, frate! Una, două, trei!
- După Isaac, situația se prezenta într-o schemă foarte simplă.
- Războiul a dezvăluit putregaiul adânc al întregului organism de stat al Rusiei.
- 10 Dar el, Isaac Blumberg, personal, crede că, fără sprijinul burgheziei orășenești și al elementelor liberale din *zemstve*, revoluția va fi înfrântă.
- Prin urmare, acest sprijin trebuie asigurat, făcându-se toate concesiunile necesare.
- 15 Dar căpățânoșii de aici au turbat. Cred că l-au apucat pe Dumnezeu de picior și vor să revoluționeze și Apusul.
- însă, după credința lui Blumberg, nu-i nimic de așteptat din Apus.
- 20 Proletariatul european nu crede în posibilitatea unei revoluții sociale într-o țară atât de înapoiată ca Rusia.
- Dar țărănimea? - izbucni deodată Bella, care nu-și găsea astâmpăr în tot timpul disertației lui
- 25 Isaac. Țărănimea va trage ea degeaba clopotele pentru moșieri?... Se va mai interesa de revoluție, dacă boierii rămân cu moșiile?
- înciudată, Bella își smulse și pălăriuța de paie din cap, dând libertate undelor rebele ale părului ei
- 30 castaniu.
- Țărănimea?... Hm! - surâse cu o infinită ironie Isaac. Țărănimea rusă, ca să poată ajunge un factor activ în viața publică, trebuie să învețe întâi să umble în două picioare și să se dezvețe de a mânca

- paie. „Cucoșul roșu”, schilodirea vitelor sau prădarea magaziilor sunt bune, dar nu ajung: sunt bune pentru destrămarea aparatului, însă...
- Dar *mirul*? - răcni Bella.
- 5 - Mirul?... Hm! - nu contenea să ricaneze germanicul Prudens de sub învelișul nihilistului moscovit. Mirul e o capcană țaristă, pentru a asigura încasarea impozitelor... Și mirul nu-i împiedică pe țărani dumitale să alerge cu carul după pradă, ca să aibă
- 10 partea lor din pogromuri... Ca evreică, n-ai trebui să uiți acest mic detaliu...
- Era prea mult pentru Bella Ghitis.
- Exasperată, își trânti strâmb pălăriuța pe buclele ei răzvrătite, fără să se uite măcar în oglindă, și de-
- 15 clară solemn:
- Șovinismul mozaic mă interesează tot așa de puțin ca oricare alt șovinism... Am venit numai să spun lui Vania că, pentru moment, Zalkind, „Talmudistul”, nu e în oraș. A plecat pentru câteva zile în
- 20 târgușoarele dimprejur pentru propagandă... Dar ține foarte mult să-1 vadă pe Vania...
- Și, furtunos, porni spre ușă, fără să-și mai ia rămas-bun.
- Avram Zalkind intră grav și tihnit în camera lui
- 25 Răutu.
- Acesta îl recunoscuse din prima aruncătură de ochi, deși avea o stranie înfățișare.
- Mărunțul și rigid, în gabardina lui în „stil” caracteristic, ca și pălăria, care lăsa în mare parte descoperit
- 30 domul superb al frunții, - pentru un spectator neatenț, putea face impresia unei figuri rabinice banale.
- După ce strânse cu căldură, dar în tăcere, mâna lui Răutu, se așeză pe scaun în fața lui, dând în

lături poalele gabardinei; își luă pălăria din cap și, ținând bordurile ei largi cu amândouă **manile**, o așeză tacticos pe genunchi.

Părul din cap aducea și mai mult cu nisipul, mulțumită firelor albe presărate prin el, iar tușițele incolore de pe obraz luaseră proporțiile unei respectabile bărbi inculte.

Ochii lui limpezi tot se deschideau, însă, ca niște ferestre, spre un suflet de copil naiv și spre o inteligență suplă și viguroasă.

La îmbrățișările lui Vania și la manifestările lui de bucurie, se roși ca o fetiță timidă de pension.

- Ce înseamnă fasonul acesta, frate Avramcic? -
 13 Marx și ai revenit la *Talmud*...

- Nu m-am lăsat de Karl Marx! - răspunse încet Zalkind. Nu m-am lăsat de Karl Marx, dar... am revenit la *Talmud*...

- Ha! - Răutu, uimit, putu scoate doar o interjecție.

- Am reușit, - urmă liniștit Avram Zalkind - am reușit să aduc pe mai mulți din coreligionarii mei la revoluție prin *Talmud* decât prin Karl Marx.

- Cum? - se miră Răutu plesnind din palme.
 23 - Apoi, nu uita, dragă Vania, că, de două mii de ani, în poporul nostru nu se mai găsesc analfabeți, decât doar cei slabi de minte... Suntem un popor paradoxal... Din cartea *Esterei* poți afla că încă Haman zicea împăratului Ahașveros: „*în toate ținuturile împărăției tale este un popor deosebit între popoare, care are legi deosebite de ale tuturor popoarelor și nu ține legile împăratului. Nu este în folosul împăratului să-l lase liniștit...*” De milenii, acest popor de cărturari rumegă legile acelea despre care vorbește

Haman lui Ahașveros... Acesta e *Talmudul*, care a format însăși structura noastră intelectuală...

- Dar cum ajungi la revoluție prin *Talmud*?

- La aceasta îți răspunde istoria! - rosti cu abia
 s stăpânită mândrie Avramcic. În ce epocă, la ce popor și în ce țară nu dai peste evrei?... Aceasta este singura națiune din lume, care a luat parte la toate marile mișcări ale omenirii, de când aceasta s-a ridicat peste nivelul animalității. Evreii au jucat un rol însemnat
 10 în înălțarea și decăderea tuturor marilor imperii antice - Egiptul, Asiria, Babilonia, Persia; fără ei, nu se poate înțelege nici expansiunea elenismului după cuceririle lui Alexandru Macedoneanul, precum nici evoluția lumii romane spre triumful creștinismului...

is - Nu te-am crezut așa de naționalist și habotnic! - declară Răutu din ce în ce mai mirat. Te-am cunoscut ca pe un internaționalist intransigent...

- Aceasta este caracteristica esențială a neamului meu, - obiectă hotărât „Talmudistul”, mângâind de
 20 jur împrejur bordurile pălăriei de pe genunchi. Nu există un popor mai internațional ca evreii. Din vremuri imemorabile, ei au fost intermediari indispensabili între toate țările și toate popoarele globului; prin ei se stabileau legături economice și se strecurau ideile de la răsărit spre apus, de la sud spre nord.
 23 Dar, în același timp, chiar în Evul Mediu, când omenirea se sfărâma în grupuri de state cu desăvârșire deznaționalizate - atât în Europa, cât și în Asia -, evreii au fost o singură grupare etnică, cu o vie conștiință
 30 națională... Vorbești despre revoluție? Dar numai această evreime, națională și internațională, poate asigura o legătură organică și morală între mișcarea revoluționară din Rusia și acțiunea proletariatului

mondial... Și fără asemenea legătură, destinul revoluției este pecetluit...

- Dar cu *Talmudul*? - nu mai putu răbda Răutu.

5 - *Talmudul*, - reluă liniștit celălalt - *Talmudul* este cartea care a concentrat în sine gândirile și simțirile, în timp de milenii, ale unui astfel de popor și cu astfel de istorie. îți poți închipui ce poate cuprinde o asemenea carte?... S-au topit marile împărății antice, au pierit sau au degenerat națiunile care le-au creat:
10 egiptenii, asirienii, persanii... Literatura elenă sau latină servește de mult numai pentru a tortura copiii de școală... Iar contemporanii lor evrei nu numai că și astăzi acopăr globul cu rețeaua comunităților lor, dar partea esențială a literaturii lor naționale formează de milenii baza morală a omenirii întregi. Creștinismul, la obârșia lui, ca și socialismul în zilele noastre nu se pot concepe fără colaborarea elitei intelectuale a evreilor. Și revoluția, atât cea rusească, cât și cea mondială, nu se poate lipsi de această colaborare...

20 - Un popor revoluționar din fire? Ha! - exclamă ironic Răutu.

- Din necesitate, dragul meu! De milenii, evreii trăiesc ca o minoritate etnică lipsită de drepturi și oprimată, - în sânul popoarelor ostile. Și tu ești un
25 minoritar... Știi deci ce înseamnă aceasta... chiar în vremurile noastre!... De aceea, pe când încă toate popoarele își închipuiau că au lăsat în urmă o „vrâstă de aur”, evreii singuri credeau în progres, așteptau ca un Mesia să întemeieze cetatea viitoare, mai dreaptă și mai
30 fericită. Pentru aceasta, ei, cum spune Heine, „au luptat și au suferit pe orice câmp de bătălie al gândirii omenesci”... Acum, dragul meu, cred că înțelegi pentru ce n-am avut nevoie să mă las de Karl Marx, ca să revin la *Talmud*...

Răutu înțelese un singur lucru, că față de acest haos în idei, sus, ca și de dezlănțuirea forțelor elementare, jos, nu mai poate fi vorba de o acțiune revoluționară organizată și plănuită.

5 Dacă ar mai fi avut vreo îndoială în această privință, consfătuirea „pontifilor”, la care fusese invitat mulțumită lui Artamon Danilov, ar fi împrăștiat-o.

Această consfătuire fusese precedată de o întâlnire, care îl zgudui adânc pe Răutu.

10 Invitația i-o adusesese Mihail Suhanov.

Acesta, privind-1 prin valurile de fum ale lulelei, adaogă mohorât, dar cu o ciudată nuanță de înduioșare:

15 - E acum și Măria Culiceeva în Odessa... S-a interesat de dumneata. Ai vrea s-o vezi?...

Un fior trecu prin tot trupul lui Răutu, din creștet până-n tălpi...

Trăiește!...

20 Revăzu noaptea de iarnă în taigaua Serghinskului; în poiana înzăpezită, lângă trunchiul de brad bătrân, culcat la pământ, o siluetă zveltă, în haine tătărești, îi șoptește, întinzându-i ambele mâni:

- Să trăiești, Vania! Să vedem zile mai senine!...

25 Troica cu clopoștii legați pornește din loc și se mistuie în beznă...

Nu fără greutate găsi Răutu, într-o ulicioară strâmtă și întortocheată, în cartierul lucrătorilor din port, maghernița dărăpănată, care adăpostea pe Măria Culiceeva.

30 în femeia palidă, cu ochii albaștri triști, îmbrăcată ca o lucrătoare, numai strungăreața largită dintre dinții strălucitori și vechea siluetă feciorelnică,

neatinsă de vremuri, puteau sugera icoana Măriei Culiceeva, gravată în amintirile lui Vania Răutu.

Se aruncă și-1 îmbrățișa cu vechea ei impulsivitate:

- Vezi, Vania, dragul meu! - vorbea ea grăbită
5 să-și reverse bucuria. Tot ne-am întâlnit... Și, în ade-
văr, pe pragul zilelor mai senine... Câtă vreme s-a
scurs de atunci?... Stai!... în februarie, s-au împli-
nit tocmai treisprezece ani... treisprezece ani!...
Doamne!... Și parcă au trecut ca un vis!... Stai, să mă
io uit puțin la tine, dacă ai îmbătrânit... Ți-ai găsit vreun
rost în viață?... Ai fost fericit?... Nu te-a decepționat
țara ta, la care ai visat atâta?... Ah!... Ce nebună sunt!
ii cer de la prag o spovedanie pentru atâția ani...

Ea se întoarse brusc și, mișcată, apucă de mână
15 și trase spre ei pe un băietan și foarte blond:

- Uite! O altă mărturie a vremurilor scurse! -
roști ea foarte mișcată. E Fonia!... Cogeamite bărbat!
Poți ghici pe puilul pe care l-ai lăsat la Serghinsk?
Te cunoaște foarte bine din povestirile mele... Stai!...
20 Ai și o altă veche cunoștință... Mai veche... îl recu-
noști?... Spune că te cunoaște încă dinainte de de-
portarea ta în Siberia...

Fu salutat cu stînghereală de un uriaș roșcovan,
ai cărui ochi cu luciri de oțel îl aruncară năprasnic
25 cu un sfert de veac în urmă.

- Andrei Rechinul! - răcni Vania fără voce.

Era Iliușa Jucov, fratele martirului care, după ce
ii ajutasese fuga din Odessa, sfârși în spânzurătoare
Numărului Cinci...

30 Conversația luă de îndată caracterul unei aprinse
discuții politice, - ridicându-se aproape până la un
duel între Măria și Răutu.

Chiar ritualul sacramental al ceaiului era lăsat în
seama lui Fonia, care arăta îndemânarea obișnuinței.
Iliușa căuta să-1 ajute cu sprinteneală de elefant dan-
sând printre ouă: vărsă mai multe pahare și sparse
5 vreo două în momentele când discuțiunea se ridi-
case la un diapazon mai dramatic.

Culiceeva evită cu stăruință vreo amintire din pe-
ripețiile vieții sale zbuțumate de după despărțire.
Luneca, la încercările lui Răutu, peste toate întrebă-
w rile asupra lui Ipolit Culiceev, a celorlalți copii, a pă-
rinților ei și mai cu seamă asupra lui Sajin-Lohengrin,
tatăl lui Fonia.

Răutu înțelese numai că reușise să-1 vadă în
conștiința tragică; că e mort de mult; și că Măria -
15 „tovarășa Gioconda” - nu mai trăiește decât pen-
tru revoluție și... răzbunare!...

La Odessa, se consacrase propagandei pentru
greva generală între muncitorii portului, era bolșe-
vică ireductibilă.

20 Nu admitea alt scop revoluției decât dictatura
proletariatului pentru socializarea imediată și desă-
vârșită a mijloacelor de producțiune.

- Dar cum, dragă Mana, — o întrebă Răutu intimi-
dat de acest uragan - cum muncitorii industriali din
25 târguri - căci numai ei au dreptul la titlul de prole-
tari -, o minoritate infimă a populației rusești, o mână
de oameni, ar putea cuceri și păstra puterea într-un
stat de o sută cincizeci de milioane de țărani?

- Trei sute de teroriști hotărâți, - răspunse Măria
30 cu o *incandescență înghețată*, numai așa putea fi
numit tonul în care vorbea - trei sute de teroriști
hotărâți au reușit să distrugă prestigiul secular al țar-
rilor și să le dăstrame puterea... Ei au asigurat tri-
umful revoluției... Și trei milioane de proletari nu

vor putea stăpâni o turmă de robi milenari, aproape necuvântători?...

- Cum, Măria ? - se îngrozi vlăstarul boierilor din Năpădeni. Cum ? Cu ce puteri ? Cu dinamită ?

5 - La nevoie și cu dinamită! - căzura cuvintele „Giocondei” ca niște imenși *Eisbergi* din Groenlanda...

- Dar sunt milioane și milioane! - abia se auzi ca răspuns o șoaptă înspăimântată.

- Zeci de milioane de vieți nu au mai mare vara loare morală ca una singură... Și pot cântări chiar mai puțin, în economia mondială, decât o scântiere de geniu și o singură respirație de erou și martir al revoluției...

15 - Milioane sau una singură, - răsună răspunsul trist, mai mult pentru sine însuși, al lui Răutu. Milioane sau una singură, dar o risipă inutilă de vieți nu poate fi justificată...

Sub masca „Giocondei” nu dispăru încă cu desăvârșire Măria Ivanovna Culiceeva din Serghinsk.

20 Ea tăcu mai multă vreme, privindu-1 cu înfinită jale, în atitudinea ei favorită, cu **manile** împreunate pe genunchiul pus peste genunchi și puțin aplecată spre convorbitor.

25 Tăcerea ținu un timp penibil de lung pentru Răutu.

- Ce burjui ai ajuns!... Sau... ai rămas! - sublime Gioconda.

Răutu simți, până la durere, că între ei se ridică un zid înghețat.

30 Măria Culiceeva se îndreptă în scaun. Ochii i se stinseră și fața i se împietri, când, ridicându-se, se scuză, ca din depărtare:

- Să mă ierți!... Dar am treabă cu Iliușa... Fii sănătos!

Iliușa, încrunțat și cu obrazul din dreapta deformat de un tic, bufni și el:

- Sănătate!...

Bietul Fonia, mai sensibil, zgribulit și aprins până 5 la rădăcina părului, încercă un salut mai prietenos:

- La revedere, Ivan Gheorghevici!...

Ruptura era definitivă și ireparabilă.

Tâmpurile lui Vania zvâcneau.

10 Oprimat, fără să vadă ce se petrece împrejur, urca ținându-și ambele mâni lipite de piept, scara nesfârșită ce ducea din port spre Bulevardul Nicolae.

La stânga de la statuia Ecaterinei, spre clădirea Bursei, bulevardul gemea de mulțime.

15 Pe trotuare, curioșii, în rânduri dese, priveau la o stranie învălmășală din fața lor.

Un grup de vreo două-trei mii de manifestați insistă să treacă în fața palatului guvernatorului general. Cordoane de poliție și infanterie îi barau calea.

20 Cu vreo cincizeci de metri în urma acestora, se vedea nemișcat un escadron de cazaci, pe căluții lor păroși, gata de atac.

25 În primele rânduri ale manifestaților se zbuciuma un tip de om-girafă. Cu ochii holbați, pornea mereu în zbierete nearticulate, rotindu-și brațele asupra unuia sau altuia dintre soldații din față, dar, primind câte o lovitură cu patul **pustei** în piept, se îndoia ca un briceag și cădea îndărăt, pentru ca de îndată să-și reînceapă manevra.

30 Ii ținea isonul o față îmbrobodită cu un tulpan roșu. Înaltă și pieptoasă, cu nas cărnos și buze groase, râzând provocator din ochii ei bulbucați și răzimându-și pumnii în șoldurile-i puternice, ea arunca niște măscări, făcând să necheze în extaz nu numai publicul de pe trotuar, dar și pe soldați.

Ceva mai în dos, un vlăjgan hirsut, în bluza și ciubotele sacramentale, se sui pe o bancă și, fluturând o basma roșie, adresă un apel înflăcărat soldaților:

- Cetățeni soldați! - urla el cât îl ținea gura. Ce-
} tățeni soldați! Sunteți fii și frați ai robilor muncii,
robi și voi ai călăilor galonați!...Noi luptăm pentru
dezrobirea voastră, a fraților și copiilor voștri!...
Nu vă lăsați amăgiți sau ademeniți de dușmanii
poporului!...

10 O dudită de șaisprezece-șaptesprezece ani, des-
pletită, sărise alături pe bancă, fără să țină seamă că
vântul dinspre mare îi sălta indiscret poalele fustei.
Luptând cu părul care îi cădea mereu peste ochi și-i
acoperea gura, țipa ca prinsă de isterie, întrecându-se
is cu răgetele vlăjganului, agitându-și pălăriuța.

- Frați proletari! - tăia văzduhul vocea ei stri-
dentă. Căci sunteți proletari, cu toată livreaua pe care
o purtați... Frați proletari!... Marele Karl Marx ne-a
lăsat lozinca mântuirii! Frați proletari! El a zis: „*Pro-*
20 *letari din toate țările, uniți-vă!*”... Să ne unim, frați
proletari!... Frați ofițeri! Aveți și voi mame!... Nu
puteți ridica sabia împotriva fraților!...

în urma cordonului, un comisar de poliție, enorm
cât un poloboc, clocotea de furia neputinței. Cu ochii
25 injectați de sânge, șoptea mereu unui căpitan tânăr,
mic de statură și strâns în uniforma lui într-o talie de
viespe. Alb ca varul, acesta privea hipnotizat spre
batista roșie a vlăjganului și la pălăriuța de paie a
nevrâstniciei oratoare.

30 - Domnule căpitan! - răcni exasperat polobocul.
Comandați atacul! Altfel, ne potopesc!

Căpitanul, după o pauză, numai pe jumătate tre-
zit din hipnoză, se apropie de ultimul rând al solda-
ților și, în silă, porunci strangulat:

- înaintați!... înaintați, băieți!... dar... domol...
domol, băieți!...

Soldații, mișcându-se anevoie, au ajuns în atin-
gere, piept la piept și burtă la burtă, cu primul rând al
5 demonstraților. Atunci începu un straniu „dans al
urșilor”: și unii, și ceilalți țopăiau pe loc, parcă ar fră-
mânta aluatul.

De pe trotuar porniră râsete și exclamații batjo-
coritoare :

io - Nu pot merge, fraților... Nu li s-a dezlegat încă
buricul!... Feriți-vă, băieți!... îs umflați de fasole...
Să nu vă prăpădească!

Demonstrații deveniră mai îndrăzneți. în pri-
mele rânduri, Dumnezeu știe cum, au răzbătut acum
15 mai multe femei și fete, care își izbeau înfuriate sânii
de piepturile soldaților.

- He-he! Ce-i, răcane! - răcnea fata cu tulpa-
nul. Ai să bagi baioneta în mine?... Bagă, mă...

- N-are puterînță! Ho-ho-ho-ho! - hurui de pe
20 trotuar. Nu le țin balamalele!... Ho-ho-ho-ho!...

Soldații tăceau posomorâți, frământând mereu
pe loc picioarele.

Dar mijlocul cedă puțin, rândul se încovoie, dă-
dură apoi încă înapoi și capetele.

25 Un răget de fiară se auzi din mijlocul asaltanților.

- Dați năvală, fraților! înainte! Călcați peste ei...
Mânca-i-ar ciorile!

Vlăjganul de pe bancă se repezi ca un taur în mul-
țime, ridicându-și basmaua roșie într-un băț.

30 Dudită despletită tropăia, fluturându-și fusta
în bătaia vântului, gesticulând cu ambele mâni și țî-
pând întruna în neștire: a-a-a-a!

Fătouil cu tulpanul roșu prinse de guler pe un
caporal pipernicit, îi plecă în jos capul, i-1 strânse

între genunchii ei zdraveni și-i dădea cu nemiluita în moalele spatelui, chiuind nebunește.

Trotuarele aplaudau în strigăte de „*ura*”.

Girafa cu ochii holbați sărise peste rândul de soldați și dansa în vârtej printre baionete.

Căpitanul-viespe, înțepenit, cu gura căscată și ochii țintiți acuma numai spre duduia despletită, stătea nemișcat.

10 Comisarul-butoi, aruncându-i o privire furioasă, porni cu pași apăsați spre palatul guvernatorului general și fu lăsat de sentinele să intre prin curte.

j Guvernatorul general - vechea noastră cunoștință, amiralul Diomid Antonovici Siniavin -, ajuns mai mult lat decât înalt, părea un sac de grăsime, prăfuit de făină.

Pe fața acoperită de slănină, care lucea de sudoare printre perii albi și țepoși, nu se putea citi nimic cât dura raportul comisarului.

20 Apoi își ridică puțin pleoapele grele deasupra pupilelor mici și incolore și întrebă răgușit:

- Sunt mulți ?...

- Vreo două-trei mii, Excelență! - se sili din toate puterile să se subțieze comisarul.

- Și ce vreau ?

28 - "Zic să treacă înainte, prin fața palatului, Excelență!...

- Tunurile sunt gata?...

- încărcați! Două drept în fața porții și alte două după colț, spre stradă, Excelență!...

30 - închideți porțile și lăsați-i să treacă...

Comisarul cu fața apoplectică, scuturându-și abdomenul, alergă cu pași ușori de balerină spre mulțime strigând și agitănd semnalul păcii, batista albă:

- Ura!... Excelența Sa guvernatorul general, amiralul Siniavin, dă voie să treacă poporul... Ura!...

- Ura!... Ura!... Ura!... - răsună de pe trotuar și din grosul demonstrațiilor.

5 Curioșii de pe trotuar și mulțimea manifestațiilor din stradă și din bulevard - contopiți într-o singură masă de gemete și urlete - porniră, puhoi, mistuind pe soldați ca pe niște pietricele în revărsarea de lavă.

10 Căpitanul-viespe, ținând rigid mâna la cozoroc, fu ridicat pe umeri cu de-a sila de doi haidăi.

Un băietan, ucenic de lăcătuș, entuziasmat, sări călare pe spatele comisarului-butoi, îi smulse șapca din cap și o aruncă în sus.

Zăpăcit, comisarul găsi o ieșire ingenioasă:

n - Să trăiască amiralul Siniavin! - hurui el disperat. Să trăiască părintele norodului!...

Strigătele de „ura” din sânul mulțimii susținură această aclamație neașteptată.

20 Răutu, de pe stâlpul de trotuar, putu zări cum vlăjganul, oratorul de adineaori, se aruncă furios pe scară în jos spre port.

Pe balconul palatului apăru sacul făinos, încununat acum de galoane strălucitoare, cu laba păroasă lipită de cozoroc.

25 Oratoarea despletită sări turbată pe banca de lângă statuia Ecaterinei - banca Undinei! - și, ca într-un acces de demență, țipa întinzându-și pumnii spre balcon:

- A-a-a-aL.

30 - Asta-i revoluție ? - se gândi amărât Răutu.

Intră foarte deprimat, aproape deznădăjduit la „gazda conspirativă” unde urma să aibă loc consfătuirea „pontifilor” revoluției.

A avut însă un moment de plăcere, descoperind în persoana gazdei tot pe „tovarășul Pudel” de altădată, cu fața puțin mai trasă și mai înnegrită, dar tot subțirică și vioaie și cu ochii negri scânteietori, sub

5 părul scurt tăiat, căruia își datora porecla.
Se găseau de față reprezentanții partidelor revoluționare mai importante din sud-vestul Imperiului, - și chiar ai diferitelor nuanțe din sânul lor, a căror dușmănie nu era mai puțin acută ca cea dintre

10 partidele înseși.
O nouă surpriză pricinui lui Răutu delegatul social-revoluționar extremist - „maximalistul”.

Descoperi în el pe „Mânzul” - Costea Fomin!
- Vasăzică, tot a scăpat! - se bucură el.

11 Cu profilul lui în triunghi, cu liniile adânci brăzdate de la ochi spre nări și de la acestea în jos spre fălci, părea și mai mult ca o lance aruncată de mâni vrăjmașe în adversari.

Clocotea și se năpustea pătimaș, mai cu deosebire

20 asupra lui Artamon Danilov, deși se părea că nu se deosebesc prea mult în ce privește soluțiile imediate.
Danilov se afirma ca purtătorul de cuvânt al fracțiunii intransigente din partidul social-democrat, în care încă nu se produsese pe atunci ruptura formală

25 dintre „bolșevici” și „menșevici”.
Ca al treilea personaj mai răsărit al dramei apăru Isaac Blumberg-Prudens, care se războia în numele „menșevicilor”, deși era de față și un fruntaș mai autorizat al acestora, Vasile Vasilevici Vasilev,

30 care însă, cu mai multă sfială, „se menaja”, - pentru că reprezenta o altă nuanță a menșevismului.
Artamon Danilov se menținea într-un ton de superbă răceală.

Vorbea încet, răsucind mereu un creionaș, rostind răspicat fiecare cuvânt, fără altă mișcare decât o privire înghețată aruncată în răstimpuri asupra oponentului. Doar din când în când, își scărpină cu creionul bărbia sau își netezea enormul cartilaj tiroidal.

După o ieșire fugoasă a lui Costea Fomin împotriva „tovarășului” său de partid Serghei Alexandrovici Jaba, care se socotea tot printre social-revoluționari, dar predica mijloace de acțiune mai blânde, interveni și „Dalai-Lama”:

- Înainte de toate, domnilor, - scanda Danilov cuvintele, agresiv și rece, subliniind fiecare vorbă printr-o ciocănitură cu creionul în masă - înainte de toate, trebuie să ne înțelegem asupra caracteru-

15 lui acestei revoluții, să fixăm scopul pe care-l urmărim... De aici va rezulta de la sine planul general de acțiune și metoda de luptă - tehnica și strategia revoluționară.
- Ce tehnică și strategie! - sări în sus Costea Fomin, răsturnându-și în furie scaunul. Tovarășul Minin își lustruiește veșnic galoanele de mareșal al revoluției, fiindcă, în lipsă de armată, n-are treabă mai utilă.

- Ce înțelege tovarășul Mânzul sub ar-ma-ta ? -

25 suflă crivățul printre dinții abia întredeschiși ai tovarășului Minin.
Tovarășul Mânzul își vârî **manile** după cureaua care îi încingea bluza, încercă să imite stilul oponentului, dar reuși numai să huruie sacadat ca un car pe

30 o șosea dărăpănată:
- în Rusia, poate fi numai o singură *ar-ma-tă re-vo-lu-țio-na-ra*, - zvârli el în sus vârful triunghiului său, evitând ochii lui Danilov. O singură *ar-ma-tă, ță-ră-ni-mea*, care chiar și da acum dracului toate

tac-ti-ce-le și stra-te-gi-i-le, împreună cu comandanții supremi și statele lor majore... Ea apucă pur și simplu toponimul și sloboda „cucoșul roșu”, ca să curețe țara de toate verminele, inclusiv *ver-mi-na*

5 *te-o-re-ti-zan-tă...*

- Orice revoluție - încercă tovarășul Prudens, cu tot *fasonul* lui nihilist, să readucă discuția la forme mai civilizate -, orice revoluție e rezultatul coaliției intereselor răzvrătite împotriva vechiului regim... Revoluția engleză din veacul al 17-lea, ca și cea franceză din veacul al 18-lea, ca și toate revoluțiile din secolul trecut...

- Cunoaștem, tovarășe Prudens, - îl întrerupse tovarășul Minin - cunoaștem aceste adevăruri sacrosancte, din toate manualele de școală. Dar întrebarea se pune: ce reprezintă actuala mișcare din Rusia?... E un episod al revoluției sociale mondiale?... Sau este ea numai o ceartă de familie între burocrăția țaristă și burocrăția *zemstvelor*, care, în cazul cel mai bun, se poate sfârși prin organizarea vreunui *picnic* parlamentar, cum nădăjduiește tovarășul Prudens?... Ori, în sfârșit, suntem în fața unei simple *pugacenseină*, care nu poate duce, în cazul cel mai bun, decât la câteva conace arse, vite schilodite și moșieri ciopârțiți, spre a se sfârși cu întronarea și mai statornicită a țarismului?... La această întrebare aș dori răspunsul dumneavoastră.

- Țărănimea noastră - declară hotărât Costea Fomin -, țărănimea noastră n-are nevoie de formule și decretul marxiste, pentru ca, plecând de la *mirul* ei străvechi, să realizeze socialismul. Acesta este rostul mișcării de astăzi.

† Răscoală țărănească, de felul celei conduse de Emilian Pugaciov, din anii 1773-1774 (n. ed.).

- Buun! - își strâmbă gura Danilov. Și tovarășul Prudens ce spune la aceasta ?

- Nu cred în generația spontană! - răspunse sumbru Isaac Blumberg. Nici în salturi mortale în evoluția socială și politică... În Rusia, burghezia încă nu și-a spus cuvântul. E ceasul ei...

- Și pe ce forță materială se poate răzema burghezia rusească ? - își strecura cuvintele corosive Danilov. Pe țărani tovarășului Mânzul, care spânzură pe moșieri și le pradă hambarele?... Pe proletariatul industrial care reclamă întreg produsul muncii sale?... Sau poate ea va convinge țarismul să se castreze, de dragul ei, el însuși ?

- Dar poate tovarășul Minin, - întrebă încet privind în lături Vasilie Vasilevici - poate tovarășul Minin ne va spune cum înțelege el că s-o săvârși revoluția împotriva țarismului, fără țărani și fără burghezie, afirmându-și caracterul social...

- Toată arta politică, ca și arta inginerului, se reduce la dominarea forțelor elementare! - rosti tot așa de răspicat Danilov. Premisele sunt următoarele: *Prima* - aparatul de producție și schimb nu mai poate funcționa în formele și condițiunile vechi; *dovada* - imperialismul economic, care nu e decât *finatul*, spasmele de agonie ale capitalismului mondial; *secunda* - revoluția socială nu se poate produce decât în cadrul mondial; *tertia* - revoluția noastră constituie numai preludiul celei mondiale, pentru că revoluția nu începe acolo unde proletariatul e mai tare, ci acolo unde burghezia e mai slabă; *în sfârșit* - elementul activ și conducător al revoluției nu poate fi decât proletariatul: *Ergo...*

- *Ergo*, - surâse timid *Talmudistul*, care, de când se așezase în scaun, înlăturându-și poalele gabardinei,

stătea tăcut, cu pălăria rabinică pe genunchi, urmărind cu ochii săi candidzi pe beligeranți - *Ergo*, revoluția se va săvârși fără țărani, fără burghezi și chiar fără proletari, care în Rusia abia dacă sunt de sămânță...

5 Credeți că vor avea bunăvoința să facă pentru noi revoluția nemții sau franțujii?...

Pe neașteptate, această timidă intervențiune aduse puțină roșată pe obrazul veșted al tovarășului Minin.

10 - Și nemții, și franțujii, și englezii vor face revoluția nu pentru noi și nu la noi, ci pentru ei și la ei! - obiectă Danilov tot cu răceală, dar sub care se auzea un tremur de iritație. Capitalismul apusean moare; noi, înainte de toate, trebuie să împiedicăm reconstituirea țarismului, care ar putea să-i sară în ajutor...

15 - Cum? - aruncă un singur cuvânt Talmudistul.

- Stihia revoluționară băntuie! - își reluă tonul glacial mareșalul revoluției. Să ațâțăm încă guerila! încăierări la țară, tulburări agrare, lupte de baricade
20 în orașe. Care stat ar putea suporta multă vreme o asemenea anarhie generală?

- Dar atunci, care e deosebirea între concepția dumitale și cea a tovarășului Mânzul? - întrebă, cu aceeași placiditate neclintită, Avram Zalkind.

25 - Scopul meu final e cucerirea imediată și directă a puterii de către proletariat și dictatura acestuia *împotriva tuturor*, nu dulcегărie narodnică, - fu răspunsul sec.

Urmă o explozie a lui Costea Fomin.

30 Susținut aici și de Serghei Alexandrovici Jaba, care, revoltat până în adâncul sufletului, începu să bată cu pumnii în masă:

- Ce-i asta, tovarășilor?... Nebunie?... Coșmar?... Dar cum rămâne intelectualitatea noastră?...

Cultura noastră?... întreaga noastră literatură, atât de originală și bogată?...

- înțelege-te întâi, dragă Jaba, cu copartizanul dumitale social-revoluționar, Mânzul! - declară cu
5 un surâs disprețuitor Danilov și se ridică să plece.

Dar aici, Măria Culiceeva îl opri cu un gest.

Tăcută și sumbră, ea asistase la discuție, urmărind cu iritație și malițiozitate toate mișcările lui Răutu.

Acesta ședea tăcut și adânc întristat. îi era silă să
10 se amestece în discuție.

Ce perspective putea avea, în condițiunile date, „răzvrătirea stihiiilor”?...

Ii era chiar milă de Danilov, care, cu visurile lui grandioase de comandant al revoluției, se trezi redus la rolul acesta jalnic de predicator în pustiu, purtat ca o surcică pe valurile oceanului răscolit.
15

- Dar să auzim ce spune și tovarășul Pimperlic! - răsună deodată vocea adâncă și tremurată de revoltă a „tovarășei Gioconda”.

20 U privea drept în ochi cu sfidare.

- Am tăcut, tovarășă Gioconda, - declară el cu tristeță - nu pentru că nu aș avea ce spune, dar pentru că mă îndoiesc de utilitatea intervenției mele... Socot că toată situația este văzută de voi în lumină

25 falsă și, din această pricină, însăși problema e pusă greșit. Rădăcina răului e adâncă. Marxismul ortodox ignorează țărănimea ca factor al muncii...

- Karl Marx corectat pentru dudu de pension! - strecură cu un nemăsurat sarcasm Danilov...

30 Măria Culiceeva îl opri cu un gest.

- Nu există niciun gânditor, oricât de genial, și niciun savant, oricât de profund, care să nu fi fost corijată de vreme, tovarășe Minin! - ripostă cu energie Răutu. Fondul marxismului constituie concepția

- societății ca o organizație a muncii. Dar țărănimea formează *majoritatea* covârșitoare a omenirii; cu pâinea produsă din munca ei trăiește *toată* omenirea... întreg progresul social atârnă de solidarizarea
- 5 țărănimii cu proletariatul industrial. Fără această solidarizare, și revoluția în Rusia e de mai înainte condamnată, precum - dacă lucrurile nu se vor schimba - va fi zdrobită în momentul critic și toată mișcarea proletariatului apusean.
- 10 Răutu nici nu putea ghici pe atunci cât de profetice erau cuvintele lui.
- Adio și n-am cuvinte! Nu ne rămâne decât să ridicăm scara, - își descolăci picioarele lungi Danilov și porni clătănându-se spre ușă.
- D Măria Culiceeva rămase un moment cu manile încheștate pe genunchi, privind spre Răutu, tulburată de viforul de amintiri și regrete.
- Nu putea uita, - dar nici ierta...
- Apoi se ridică și ea și, strângând mâna lui Răutu,
- 20 îi spuse încet:
- Să trăiești, *Vania!*... Cred... *sper* că n-avem să ne mai vedem...
- Discuția urmă înainte și după exodul lui Danilov.
- Dar pe Răutu nu-l mai interesa finalul. Știa
- 25 prea bine că fiecare beligerant va rămâne pe poziția proprie.

Cap. III

„SVOBODAL.”

- Răutu își stabilă cartierul general la Odessa, de unde însă făcea dese incursiuni în diferitele regiuni
- 5 ale Basarabiei, încercând să coordoneze toate elementele opoziției.
- Spre a-i asigura mai multă libertate de acțiune, Constantin Dimitrievici Chirilă și doctorul Roitman au obținut pentru el de la *zemstva* liberală, care abia se
- 10 instalase la Chișinău, o procură generală, bineînțeleasă fictivă, pentru toate interesele *zemstvei* din România.
- Raporturi mai cordiale avea cu social-revoluționarii moderați, deși îl despărțeau și de ei puncte însemnate de doctrină.
- 15 Nu putea crede nici în panaceul *mirului*, în rezultatele miraculoase ale mișcărilor țărănești spontane.
- Se putu, în sfârșit, întâlni și cu Grișa Goncev și chiar să întreprindă o acțiune comună.
- Grișă se schimbase foarte puțin.
- 20 își tăiașe ceva mai scurt părul, care tot stătea în jurul capului său ca o aureolă de fire țapene, și nasul i se mai ascuțise puțin, dominând o mustăcioară subțire și un barbișon de țap.
- Vorbea tot așa de autoritar și sigur de sine și,
- 25 fără multă vorbă, îl *rechiziționa* pe Răutu.

Crezând necesar să câștige pentru greva generală ce se anunța și pe funcționarii și lucrătorii căilor ferate din Basarabia, ceru ajutorul lui Răutu, întrucât majoritatea acestora erau moldoveni și, în orice

5 caz, *basarabeni* de diferite neamuri.
Chiar în centru, în atelierele Chișinăului, găsi însă o atmosferă prea deosebită de restul imperiului.

Grișa se afirmă ca un social-democrat extremist - „bolșevic” -, de nuanță apropiată de cea a

io lui Artamon Danilov.
Răutu prinse prilejul să pună problema *moldovenească*:

- Vezi, dragă Grișa, - îi spuse el, când se întorceau la Odessa, singuri într-un compartiment pe care

15 Grișa îl rezervase ca funcționar superior al căilor ferate. Vezi, dragă Grișa, Basarabia, gubernia cea mai apuseană a Rusiei, pare ca un bloc eratic rămas din Evul Mediu... Pentru ce? E clar: pentru un popor, civilizația omenirii rămâne o comoară tănuțită,

20 nedescoperită, câtă vreme ea nu-i este accesibilă în forma culturii lui naționale... Social-democrații voștri ignorează problema națională, precum ignorează și problema țărănească... își încarcă - fiindcă e vorba de cai ferate -, își încarcă trenul cu atâtea

25 bagaje moarte, în loc să dezlănțuie energii vii, încât nu-1 mai pot urni din loc...

Grișa, plictisit, abia dacă nu căsca răspunzându-i, pe când își aranja pe bancă perinuța de călătorie și un pled pentru odihnă:

30 - Tu știi, dragă Vania, că teoria n-a fost niciodată punctul meu tare... Știu numai un singur lucru, că mașina de abur a trebuit să elimine multe inutilități, oricâte suferinți ar fi fost pricinuite de aceasta... Căruța de poștă nu poate lupta cu trenul de lux...

Moară toți poștalionii din lume!... Și proletariatul conștient și organizat va trece peste toate supraviețuirile barbare, fie țărani, fie tot felul de lifte, care nu se pot acomoda cu acțiunea proletariatului...

5 Așa-a! - căscă el culcându-se și trăgându-și pledul.
- Să stingi lumina, când te vei sătura de filosofie! - porunci el cu tonul lui obișnuit, din copilărie, în raporturile cu Vania.
încă o ruptură! - se gândi acesta îndurerat.

io Din zi în zi, paralizia aparatului de stat se dovedea mai desăvârșită.

Anarhia creștea.

Țarul părea un prizonier sub paza cazacilor și a gărzii sale.

15 Armata din Mandgiuria nu inspira nicio încredere.

Generalul Linevici, care înlocuise la comamentul suprem pe Kuropatkin, își pierduse într-atâta capul, încât telegrafie țarului:

20 „*Patrusprezece anarhiști revoluționari au venit din Rusia spre a provoca răscoala armatei!*”...

împăratul se mulțumi numai să noteze pe margine:
„*Sper că vor fi cu toții spânzurați!*”...

Unitățile aduse sau, mai bine-zis, năvălitate de pe

25 câmpul de război apăreau ca cel mai corosiv dizolvant al ordinii de stat.

Toată Rusia fierbea năstrușnic, dar, ca și cloocul într-un cazan deschis, nu dădea naștere unei energii vii.

30 Un observator atent își putea da seama că masele țărănești, în afară de mici și sporadice focare de turburări agrare, rămâneau îndeobște inerte.

în orașe, unde agitația părea cu mult mai violentă, izbucnirile de revoltă erau spontane și lipsite de orice coordonare și nu creșteau până la o acțiune care să fi putut fi canalizată și diriguită ca o forță
5 constructivă.

Stăpânirea se arăta mai mult impresionată de manifestările burghezimii și ale nobilimii liberale - organizate, extralegal, într-o „Uniune a consiliilor orașenești și a zemstvelor județene și provinciale”.

10 Când „Uniunea” își ridică diapazonul, se adunau comisii extraordinare pentru elaborarea proiectelor de reformă.

Aproape în fiecare seară, țarul iscălea un decret octroind diferite concesiuni, pentru ca dimineața să
15 le revoace printr-un alt decret, ordonând „represiune fără cruțare”.

Răutu pierduse aproape orice nădejde, când, spre sfârșitul toamnei, brusc, fața Rusiei fu schimbată.

20 La 25 septembrie, tipografi din Moscova se pușeră în grevă.

Urmă imediat, tot în Moscova, greva brutarilor.

La 2 octombrie, tipografi din Petersburg se solidarizează cu camarazii din Moscova.

2} Fulgerător, valul de greve se revarsă la diferitele ramuri de industrie și din alte centre: Smolensk, Kirsanov, Tuia, Luhoianov, Odessa.

La 7 octombrie, trenurile nu mai pleacă din Moscova.

30 Și îndată, avalanșa de telegrame anunță că locomotivele se stâng unele după altele, la Nijni-Novgorod, Reazan, Kazan, Kiev, Voronej, Odessa.

La 10 octombrie, lucrătorii căilor ferate se adună pentru un meeting în sălile Universității și proclamă

greva generală „până la complectă satisfacție a revendicărilor poporului”.

La 12 octombrie, îngheață toate liniile ce pornesc din Petrograd.

5 Urmează greva telegrafiștilor, a factorilor poștali, a tramvaielor, chiar a birjarilor, a funcționarilor comerciali.

Se închid restaurantele, cafenelele, băncile.

10 Și, din primele zile, mișcarea luase un caracter fățiș politic.

Chiar de la 10 octombrie, se proclamă greva *politica* generală în Moscova, în Harkov, în Reval.

A doua zi, ea se întinde în Smolensk, Koslov, Ecaterinoslav și Lodz.

15 Urmează, apoi, ceas cu ceas, la Petersburg și în extremul sud la Tiflis, ca și la marginea Siberiei în Irkutsk, în Odessa, Batum, Orenburg, Tomsk, Riga, Varșovia, Poltava, Nicolaev...

20 Timp de trei săptămâni, nu se mișcă la nord de Nistru nicio locomotivă. N-a fost transmisă nicio telegramă. N-a fost expediată nicio scrisoare.

25 Ziarele nu mai apăreau. Lumina electrică nu se mai aprindea. Porțile fabricelor și ușile magazinelor nu se mai deschideau. Chiar cancelariile birocrației imperiale stăteau în mare parte pustii.

Țarul, care se găsea la reședința imperială din Peterhof, pe țărmul mării, nu mai putea veni în capitală și fu silit să telegraficeze în Crimeea familiei:

30 „Nu mai sunt comunicații cu Petersburgul decât în luntre, pe mare”.

Dar telegrama nu ajunsese la destinație...

Apoi, au început în centrele mari să se ridice și baricadele: în Harkov, în Ecaterinoslav, apoi și în Odessa.

La 13 octombrie, se născu, spontan, un „colec-
 tiv” - cum se zicea atunci - care se instala în Aula
Institutului Tehnologic din Petersburg sub numele
 de „Soviet al deputaților muncitorești”, și, în câteva
 5 zile, se afirmă ca un organ al supremului comanda-
 ment revoluționar, așa cum îl visase Danilov, dar...
 fără Danilov!

Țarul fu constrâns, în sfârșit, să cedeze.

Apăru Manifestul din 17 octombrie, care promi-
 10 tea octroiarea unei constituții.

Contele Witte fu chemat să realizeze promisiunea.

Pe Ion Răutu, valul grevelor îl surprinse la Odessa.

Nu putea avea nicio veste despre ce se petrece
 în Basarabia și conștiința nu-i ierta să rămână de-
 15 ș parte de „moldovenii” lui.

Dar niciun tren nu mai pleca!

Îi veni în ajutor Avram Talmudistul care găsi o
 „*balabulă*” antică, care restabilise comunicațiile cu
 lumea din afară.

20 în toată Rusia, în acele zile, reapărură „troicile”,
 ca singur mijloc de locomoțiune.

- Vezi, Vania! - zâmbi Talmudistul, netezin-
 du-și cu cotul bordurile pălăriei. N-am avut drep-
 tate?... Fără jidani nu se face revoluție! Fără
 25 *balabulele* noastre, ar fi dat greș și greva... pentru
 că nici greviștii n-ar fi avut ce mânca...

Balabulistul, un evreu roșcovan, șiret și jovial, se
 angaja să facă suta de kilometri care desparte Odessa
 de Benderi într-o singură zi, cu condiția să poată
 30 pleca chiar înainte de răsăritul soarelui.

După ce convenția fusese încheiată, Aron bala-
 hulistul își deschise deodată gura într-un surâs beat
 și, cu ochi imploratori, se adresă lui Răutu:

- Mare închinăciune, domnule... Am și eu un
 prieten, un om foarte bun, are și el nevoie până la
 Tiraspol... îmi dați voie să-1 iau pe capră ?

- Nu se poate! - protestă cu vehemență neobiș-
 nuită Avramcic Talmudistul. Știu eu ce înseamnă
 acel „prieten pe capră” ! Ai să umpli balahula și dom-
 nul n-are să aibă loc nici pe capră. Nu se poate!

Răutu se lăsă însă mai moale. Nu-i dispăcea să
 aibă tovarăși de călătorie pe un drum ca acesta, și încă
 10 oameni din alte straturi sociale.

- Pentru ce ? - întrebă el râzând. Un om-doi
 mai mult în trăsură, nu m-ar jena.

- Sărut mâna! Numai doi! - se bucură balahu-
 listul, sărind ciudat numai cu jumătatea corpului
 15 din dreapta în sus.

- Ascultă, Aron! - porunci morocănos Talmu-
 distul. Să fii de treabă!...

La răsărit, abia se luminase o îngustă dungă ro-
 șie, vestind zorile, când, în dimineața rece din oc-
 20 tombrie, Ion Răutu, însoțit de Avramcic, coborî în
 stradă, unde îl aștepta *balabula* lui Aron.

Aproape toată banca din fund era ocupată de un
 pasager corpulent, îngroșat încă de o blană de lup cu
 un guler lat, care se contopea cu mustața lui groasă și
 25 părul vălătucit de sub căciula trasă pe ochi.

Pe banca din față stăteau încă doi călători, după
 gesturi și intonație mici negustorași evrei. Iar pe ca-
 pră, lângă Aron, un tipic *colonist* neamț - om între
 două vrăste - mai ținea pe genunchi pe un băietan
 30 de vreo paisprezece ani.

Adică, cei „unul-doi” călători îngăduiți de Răutu
 se prăsiseră până la cinci!...

Avramcic se înfurie:

- Ascultă, Aron! - se răsti el aproape înăbușindu-se de ciudă. Așa ne-a fost vorba?... Nu-1 las să plece pe dumnealui... Du-te cu pasagerii tăi unde vrei!... Găsesc pe altul...

Aron începu să tresalte pe capră:

- Ce-i, dacă am luat unul-doi mai mult?... Nu merg ei departe!... Rămân în drum... Și cât e noaptea, e mai vesel în grămadă și mai cald... Iar pe Herr Franz din Strassburg - dădu el cu capul spre colonistul neamț -, pe dumnealui l-am luat de pază, că cine știe cum are să fie în drum... Și vă duc într-un „*dub*” până la *Bender*... Vio! - strânse el hățurile strigând la cele patru mârțoage scheletice, care urmau să ducă balahula „într-un duh”.

15 Răutu îl potoli pe Avramcic:

- Lasă, frate, am pierde mai multă vreme căutând un alt mijloc de locomoțiune... Poate are și dreptate... Mai bine să fim mai mulți.

20 Talmudistul, de năcaz, își trase numai pălăria rabinică peste urechi.

Balahula porni, gemând din toate încheieturile.

25 Cu toată vremea timpurie, străzile orașului respirau de viață. Treceau în pâlcuri grupuri de muncitori, discutând și gesticulând; mult tineret, studenți și studente, în procesiuni voioase, în cântece și dans, de-a valma cu muncitorii, improvizau câte un meeting, la colț de stradă.

30 Și ca din pământ, răsărea un auditor heterogen: oameni din popor, femei, servitori, negustori, funcționari comerciali...

Poliția nu se vedea nicăieri.

Negustorașii evrei din balahula se agitau și ei, salutau și aplaudau zgomotos pe oratori și auditori, gata să sară de bucurie din trăsură.

Voluminosul purtător al blănii de lup se înfunda tot mai adânc în gulerul său și-și trăgea tot mai jos căciula peste ochi.

5 Colonistul stătea rigid pe capră și căuta să astâmpere, strângându-1 între genunchi, pe băietanul care se aprindea de clocotul de viață dimprejur.

Aron făcea minuni de tactică și strategie spre a evita cu balahula lui aglomerațiunile mai dense.

- Vio! - își hărțuia el mârțoagele.

10 La ieșirea din oraș, Răutu fu surprins de o zare intensă, care lumina... *apusul!*

Nu se vedea niciun nor în acea direcție, pentru ca roșul cerului să poată fi interpretat drept reflex al soarelui înainte de răsărit.

15 Aron se aplecă spre colonistul de pe capră, schimbând cu el mai multe șoapte. Apoi se întoarse spre fundul trăsurii, tot șoptind, cu biciul îndreptat spre zare.

20 - Egorovca!... Au dat foc la conacul boierului Cusimin...

Capul vecinului din fundul balahulei dispăru cu totul sub gulerul de lup.

Puțin câte puțin, se însenină.

25 Și în lumina cenușie, înainte de apariția astrului luminos, în vastul orizont al stepei chersoniene, întretăiate de drumuri nisipoase, se deschise înaintea călătorilor o priveliște tulburătoare: pe toate drumurile trăgeau spre zarea din apus „harabale” și căruțe, cu țărani și femei, purtând saci goi în spinare.

30 Vecinul îmblănit slobozi primul cuvânt de la plecare:

- Ca o haită de lupi! - hurui el răgușit. Aleargă să-1 prade pe bietul Cusimin...

în apropierea satului Fomino, după vrun ceas și jumătate de mers, balahula fu oprită de un om dez-mățat și cu capul gol, călare fără șea.

Palid, cu obrazul însângerat de câteva zgârieturi
5 largi, el ridică ambele brațe în sus, strigând:
- De unde veniți, domnilor?... Din Odessa?...
E liniște pe acolo?...

Din gulerul de lup se arată capul mustăcios cu ochi spărieți :

10 - Feodor Petrovici! - exclamă pasagerul din balahula. Ce s-a întâmplat?

- Mi-au jefuit magazile și au dat foc la conacul meu din Vasilievca... Abia am scăpat cu viață... Noroc că în ajun îmi trimisese familia la Odessa! - lăasă
15 acela abătut frâul pe gâtul calului, bălăbănind mașinal din picioare. Dar dumneata, Anton Nicolaevici, tocmai acum ai găsit cu cale să pornești într-aici, în gura iadului?...

- Ce să fac, dragă Feodor Petrovici? - scânci
20 plângător mustăciosul. Venisem numai pentru o zi la Odessa, lăsându-mi nevasta cu copiii la țară... Și blăstămata lor grevă m-a ținut pe loc... Nu știu ce-i cu ei... Dacă Marfa Timofeevna a avut măcar minte să tragă la Tiraspol! - sughiță el, apucându-și căciula de pe cap.

Negustorașii de pe banca din față stăteau smeriți și tăcuți, fugind de privirile „boierilor”.

Neamțul de pe capră spuse ceva hotărât lui Aron. Acesta se întoarse spre Răutu:

30 - Domnule, drumul nostru trece tocmai prin Vasilievca... E primejdios... Herr Franz spune să mergem prin Johannistal și apoi prin colonii nemțești până la Tiraspol. E mai cuminte... Și dumnealui, care e din Strassburg, ne ia sub paza dumisale...

Și are peste tot neamuri și prieteni... La Mannheim, la Elsass, la Salz, la Baden... Și, la noapte, avem să facem popas la Strassburg și dumnealui ne poate da adăpost... E gospodar bun...

5 In memoria lui Răutu, călătoria aceasta pe drumuri lăturalnice și întortocheate, de la o colonie nemțească la alta, cu înconjurarea satelor rusești și ucrainiene, a rămas ca o viziune de aiurări.

Peste tot, caravane de care goale vesteau începutul unei expedițiuni de pradă, după cum carele cu saci de cereale și cu mobile variate încununau sfârșitul unei campanii reușite.

Printre caravanele țărănești se furișau, din vreme în vreme, niște vehicule antediluviene, încărcate cu
15 fugarii de prin conace - bărbați, femei și copii, pe jumătate morți de groază, îmbrăcați cu ce au apucat, printre jalnice și disperate mărunțișuri de menaj.

Călare pe o „bieguncă” - o trăsurică pentru *course de trépași* -, un om desculț se căznea să țină înaintea lui o baie de zinc, în care era așezată o băbușcă, purtând o pălărie cu pene de struț...

Țăranii întâmpinau pe acești naufragați cu hui-duieli, cu hohote de râs și sudălmii...

În „colonii” se simțea îndârjire și hotărâre.

25 Bătrânii, încruntați, se adunau în grupuri la sfat, comentând veștile din vecini.

Tineretul înarmat stătea de pază la toate intrările pe teritoriul coloniei, neîngăduind trecerea caravanelor de pradă, trăgând din când în când salve de
30 prevenire în aer.

Spre noapte, cerul se roși din nou jur împrejur de incendiu. Salvele se auzeau mai dese și mai bine hrânite.

Călătorii fură bucuroși să ajungă la popasul din Strassburg - sat mare, bogat și orânduie, păzit de o strajă bine înarmată.

5 Trecând a doua zi pe podul Nistrului la Bender, singur cu Aron balahulistul - ceilalți tovarăși de călătorie fiind semănați în drum -, Răutu nu-și putea crede ochilor.

Găsi aceeași atmosferă adormită a Basarabiei!

10 Cel puțin la suprafață, totul părea în liniște și bună pace.

Trenurile plecau la ore reglementare, deși nu aveau nicio legătură cu rețeaua din restul Rusiei.

La telegraf, îi fu primită fără nicio obiecțiune telegrama adresată Gionnei din Onițcani, în care o n ruga să expedieze pe Ioniță Cornea la Chișinău.

Jandarmii, pe peronul gării, se retușau discret în umbră; iar conductorii din tren se arătau mai prevenitori și mai politicoși ca oricând.

Era o altă lume!...

20 - Ivan Gheorghevici! Ivan Gheorghevici! - năvăli în cameră Porfir Gavrilovici Gheorghiiță, trepidând și exaltând de bucurie, agitând o coală de hârtie, împodobită cu tot felul de timbre și ștampile colorate și cu „anteturi” oficiale. Am căpătat!... Am
25 căpătat *pozvolenia* de la domnul *gubernator* să întemeiem „Cercul pentru învățătura și propășirea națională a moldovenilor”... Putem amu lucra pe față... Au și intrat la noi Constantin Dimitrievici Chirilă și Chirii Chiriacovici Leon, și doctoru Lavinschi -
.10 „cadetu”... Vine și Ivan Nicolaevici Telega, care făgăduiește să-1 aducă și pe Constantin Petrovici Cașmir, tot din ținutu dumneavoastră... Am avut și

adunarea de înființare. Băieții iștea - arătă el spre Valenti Pohrib și Grigorie Taur, care-1 însoțeau - au strâns o grămadă de tineret, mai cu seamă din seminar... Și am fost ales prezident...

5 Noul „prezident” nu mai putea sta locului de entuziasm. Când se arunca să-1 îmbrățișeze pe Răutu, când îl bătea peste umăr pe Grigorie Taur, când îl apuca de bărbie pe Valenti Pohrib.

io Acesta se înviorase puțin și-și luase un fason mai „revoluționar”, își lăsase plete mai lungi, care îi cădeau drept pe guler, își pusese pe cap o pălărie „studentească”, cu borduri largi, și își legase o fulminantă cravată roșie la gât.

Grigorie Taur se ținea grav și dârz:

15 - Amu avem să avem alegeri de deputați, - apăsa el. Ne trebuie negreșit o gazetă... Poate mata, Ivan Gheorghevici, îi vorbi cu doctoru Roitman, să ne primească până una alta la tipografia „Gândului Basarabiei”... Să fim gata când ne-a veni *pozvolenia*...

20 Am și pus pe tată-meu să facă *proșenia*.

In bătaia uraganului, care mâna împărăția spre orizonturi necunoscute, basarabienii tot nu își puteau închipui că se pot face lucruri fără *proșenie* și fără *pozvolenie*.

25 Dar o aripă a uraganului s-a abătut și peste târgurile și satele amorțite ale Basarabiei, cu urmări neașteptate pentru mișcarea moldovenilor.

In ziua de nouăsprezece octombrie, *Sovietul Deputaților Muncitorești* din Petersburg - care își luase în serios rolul de guvernământ revoluționar panrus - decretă libertatea desăvârșită a presei, fără să mai aștepte constituția sau vrun ucuz imperial.

„*Sovietul Deputaților* - suna moțiunea votată în acea zi - Sovietul Deputaților hotărăște că vor

putea de azi înainte apare numai jurnalele care își vor afirma desăvârșita lor independență față de cenzură și nu vor mai supune publicațiunea lor aprobării... în consecință, zețarii și ceilalți camarazi tipografi nu se vor pune la lucru decât după ce vor fi obținut de la directorii jurnalelor lor promisiunea categorică de a realiza libertatea tiparului. Până atunci, lucrătorii tipografi de la acele jurnale vor stăruii în grevă; iar *Sovietul Deputaților* va lua toate măsurile necesare, **io** pentru ca tovarășii greviști să-și păstreze salariul întreg. Jurnalele care nu se vor supune deciziei prezente vor fi confiscate și distruse, iar mașinile lor tipografice sabotate..."

în același timp, *Sovietul* își institui o cenzură proprie, declarând că manifestele partidelor de dreapta „nu vor fi imprimate decât dacă textul nu cuprinde vreun apel la violență și pogrom”.

Consemnul a fost respectat cu atâta rigoare, încât chiar *Manifestul Constituțional* din 17 octombrie **20** n-a putut apare în *Monitorul Oficial* decât zețuit de soldați. Iar pentru că jurnalul reacționar „Raza” a găsit mijlocul să imprime clandestin proclamația țarului, dosindu-se de propriii săi zețari, redacția și tipografia lui au fost devastate de muncitori.

25 Nu mai putea vedea lumina zilei niciun petec de hârtie, tipărită fără voia *Sovietului*.

Numai *Departamentul Poliției* și Comandamentul Jandarmeriei puteau, trăgând obloanele în jos și baricadând ușile, să-și publice apelurile la pogromuri, utilizând mașinile de mână, confiscate pe vremuri de la revoluționari...

Repercusiunea pe care o avu „decretul” sovietic din nouăsprezece octombrie a creat o situație paradoxală.

Directorii celor mai reacționare jurnale nu îndrăzneau să-și supună foaia cenzurii și cereau și în provincie de la sovietele locale și de la diferitele comitete revoluționare certificate, precum că numai *sî-lite* apar *liber*/...

Pe de altă parte, comitetele și sovietele revoluționare se credeau în drept să rechiziționeze orice tipografie pentru publicațiunile lor.

Bella Ghitis povestea în urmă, cu mult haz, un **io** episod melodramatic din aceste „zile ale libertății” - *dni svobodî*, cum au rămas cunoscute în istorie primele trei săptămâni după publicarea *Manifestului Constituțional*.

De mai mulți ani, Bella făcea serviciul de noapte, **15** ca primă corectoare, la unul din cele mai răspândite ziare din Odessa - „Foaia poporului”. Și când era încă foarte tânără, nu se sfia să străbată străzile pustii ale orașului, în toiul nopții, de la redacție până la ea acasă, într-un cartier mărginaș, știind să-și impună respectul celor mai îndrăzneți și întreprinzători vânători de pe trotuare.

În redacțiile Odessei circula pe seama ei o anecdotă caracteristică.

într-o seară, o urmărea un fante cam matur, în **25** joben și cu un monoclu arogant, care nu se lăsa descurajat de nicio reprimandă.

Bella, plictisită de această urmărire, se opri și aruncă sec inoportunului:

- Domnule, oprește o trăsură!... Nu merg pe jos!

30 Bucuros, Don Juanul trotuarului făcu semn unui birjar cu bastonașul lui încârligat, cu mâner de aur; ajută pe captiva lui să urce în trăsură, șoptindu-i la ureche:

- Poftim, poftim, frumoasa mea!...

Abia așezați, Bella îl apucă strâns de braț și își scoase revolverul:

- Nu te mișca, că trag! - declară ea ferm, fără să-și ridice vocea. Apoi strigă spre capră: - Birjar! îți cunosc numărul. Să ne duci drept la poliție, să predau pe ticălosul acesta.

- Hi-hi-hi-hi! - izbucni mulțumit birjarul. Ține-1 bine pe scârnăvia asta, duduie!... Să nu cumva, mă!... că îți turtesc jobenul! - rânji el din tot obrazul lui larg și roșu și pocni din bici spre cal: Hai, înainte, porumbelule, că e nuntă !...

Povestea făcuse ocolul întregii prese. Bella era de atunci sigură să potolească ardoarea oricăruia asaltant nocturn, numai scoțând revolverul.

15 în acea noapte a libertății însă, atitudinea „cavalerilor” o surprinse.

întâi, o opri un băietan rotofei, cu gene albicioase, care luceau sub razele lunei pline, - uzina electrică nefuncționând din cauza grevei.

20 - încotro, tovarășă ? - își întinse el brațele în fața ei.

Bella nu apucă să scoată revolverul, când, la răspunsul ei - „La treabă!... La redacția «Foi Popoului»... - el se și dădu în lături, aruncând numai: 25 „Mergi sănătoasă, tovarășă!... ” și dispăru în umbră.

Peste vreo cincizeci de metri, fata fu oprită de o altă figură - tipică de muncitor „subțire”, om în vrâstă, sumbru și cu barbă incultă.

La declarația corectoarei, se topi și el în noapte, 30 fără niciun cuvânt.

Aproape la fiecare cincizeci de metri, scena se repetă cu același rezultat.

În jurul clădirii impunătoare a ziarului, acum întunecate, se deslușeau mai multe pete mari, umbroase, împrăștiate în puncte strategice.

Bella se crezu datoare să-și raporteze impresiile 5 directorului, gârbovit în fața biroului lui, la lumina scundă a lumânării de stearină.

Nu își isprăvi încă povestirea, când în birou apărură trei indivizi; unul dintre ei, cu înfățișare și port de intelectual, anunță apăsător:

10 - Suntem delegați ai *Sovietului*. Am venit să ne tipărim manifestele. Declarăm tipografia voastră rechiziționată.

Directorul, om bătrân, un vechi deportat în Siberia, surâse blajin mângâindu-și bărbuța albă:

15 - Eu nu sunt stăpân aici. Îmi dați voie să telefoniez proprietarului, cum este datoria mea ?

Șeful delegației declară scurt:

- Telefonul nu merge! Și nu puteți ieși din cameră să-i comunicați pe altă cale... Tomca, Tomca! 20 Scoate revolverul și stai la ușă... Poate intra aici oricine, dar să nu lași pe nimeni să iasă!...

Directorul tot surâdea:

- Dar nu avem lumină!... Nici gaz pentru stereotipic... Cum aveți să lucrați ?...

25 - Care sunt secțiile de unde vă vine curentul electric și gazul ? Avem să avem de toate.

- Dar dacă vine proprietarul sau altcineva și ne surprinde?...

- Să chemați pe portarii voștri! - fu răspunsul.

30 Portarii în Rusia țaristă erau, în același timp, și agenți ai poliției, chiar purtau un fel de uniformă.

- Dați-vă jos cojoacele! - le porunci șeful. Câți sunteți? Cinci?... Să vie cinci tovarășii!... Iar voi, n-aveți dreptul să ieșiți de aici...

- însă de unde veți lua hârtie? - puse ultima întrebare directorul.
- Unde e depozitul vostru?
- Dar!...
- 5 - Fără vorbă!... îți liberăm un bon de rechiziție!...
- Într-un sfert de oră, tipografia mergea în plin, chiar cu lucrătorii ei, sub paza „portarilor” improvizati, care ocupaseră toate intrările.
- Peste vreo două ore, năvăliră în atelier un detașament de poliție și soldați, sub comanda amicului nostru comisarul-poloboc, pus în mișcare de iluzia neașteptată a clădirii.
- Găsiră un tablou pașnic, cu zețarii la mesele lor și cu toate mașinile în mers.
- n - Ce înseamnă aceasta? - urlă comisarul, la spatele căruia se zări și un omuleț speriat, cu o bonetă de noapte în cap și cu un pardesiu aruncat pe un costum sumar.
- Ce însemnează aceasta? - se rățoi comisarul.
- 20 Cine sunteți voi!... Vă arestez!
- Zeci de revolvere sclipiră sub lumina becurilor.
- Ești arestat! - tună delegatul comitetului.
- Lucrătorii se amestecară printre soldați, propaganda lor găsi imediat răsunet, peste câteva momente n-au mai rămas în atelier decât comisarul și proprietarul cu boneta de noapte, sub straja muncitorilor înarmați.
- Spre dimineață, manifestul fu tipărit în sute de mii de exemplare; mașinile oprite, aduse în ordine;
- 30 imprimările transportate în enorme camioane rechiziționate de la o fabrică de bere din vecinătate.
- Peste două zile, un alt „decret” tulbură și mai adânc clasele diriguitoare: Sovietul hotărî ca ziua de

- muncă în fabrici să fie mărginită la opt ore; numi niște comisii care să elaboreze proiecte pentru stabilirea unui salariu minimal, ca și pentru exproprierea moșiilor!...
- 5 Aceasta dădu semnalul unei neînchipuite saturnalii.
- Răutu nu mai știa ce să facă din materialul ce se îngrămădea zilnic pentru corespondențele lui.
- În provincie, nu numai că se creau peste tot soviete, care își asumau puterea supremă, dar se proclamau și republici independente: la Krasnoiarsk, la Cita, în Caucazia de Nord, în Soci...
- 10 Organele administrative, de cele mai multe ori, erau reduse la neputință și silite să privească impasibile cum până și soldații peste tot se revoltă, constituie și ei „soviete” sau proclamă „Republici”: la Kiev, Ekaterinodar, Elisavetpol, Proskurov, Kursk, Lomja, Irkutsk.
- La Sebastopol, locotenentul Schmidt se îmbarcă pe crucișătorul „Oceakov”, se proclamă comandant al flotei din Marea Neagră și trimite Țarului telegrama:
- 20
- „Glorioasa flotă a Mării Negre, păstrându-și cu sfințenie credința către poporul nostru, îți ordonă, domnule, convocarea imediată a Adunării Constituante și încetează de a se supune miniștrilor tăi...”*
- 25
- Comandant al flotei:*
Cetățeanul Schmidt.”
- Contra-amiralul Pisarevski în zadar încercă să reprime această rebeliune a marinarilor, publicând o ordonanță prin care oprea toate întrunirile publice și meetingurile în Sebastopol.
- 30 Un martor ne lăsă o descriere pitorească a incidentului.

Contra-amiralul conduse personal până la porțile cazarmii marinarilor o companie a regimentului de Brest și porunci cu glas tare:

5 - Să nu lăsați pe nimeni să iasă din cazarmă! În caz de nesupunere, să trageți!...

Din rânduri ieși însă un soldat; își încarcă metodic carabina; și cu primul foc omorî pe locotenent-colonelul Stein, iar cu al doilea îl răni pe însuși contra-amiralul Pisarevski.

10 Un ofițer sări înainte și comandă:

- Arestați-1!

Nimeni nu se mișcă.

Soldatul - pe care îl chema Petrov - lăsa patul puștii în jos și exclamă:

15 - Ei, arestați-mă!...

Ofițerul, căutând să iasă cumva din această situație penibilă, îl întrebă:

- Petrov, tu n-ai făcut această grozăvie înadins ?

20 - Cum n-am făcut înadins ? Am ieșit din rânduri, mi-am încărcat carabina, am ochit... Dacă aceasta nu mai e înadins!...

Petrov rămase liber. Iar ofițerii de serviciu au fost dezarmați și arestați...

25 Dezordinele soldățești se înșirau: în Rostov pe Don, în Sormov, Harkov, Nikolaev, Piatigorsk, Sveaborg, Kronstadt, Novorosiisk, în centrele industriale din Ural...

Dar, în toate aceste explozii, nu se vedea nicio legătură, nicio coordonare.

30 Adesea unitățile abia răzvrătite puteau fi întru buințate împotriva altora ce le urmau.

Se întâmpla și mai rău.

La Deșlagar, în Caucazia, răsculații, după ce au împușcat pe toți ofițerii garnizoanei, afară de unul singur, cad în genunchi înaintea acestuia, implorându-l să-i ierte!...

5 Marinarii de pe crucișătorul „Azov” întâi fugăresc pe ofițeri, împușcând pe mai mulți dintre ei.

Apoi pleacă la Riga, unde predau autorităților pe instigator!

Reacția nu putea întârzia.

10 Din „zilele libertății”, în măsura în care *Sovietul* din Petersburg se afirma ca organ suprem de comandă revoluționară cu decretul său, iar, de altă parte, cum pojarul se întindea până în văgăunele cele mai înapoiate ale împărăției, atitudinea burghezimii și a nobilimii liberale se schimbă treptat.

15 Cei dintâi „și veniră în fire” căpitanii industriei. Democrația burgheză se declară „obosită” de greve și de decrete sovietice.

20 însetată de liniște și de „pace socială”, ea se organizează pentru o rezistență energică și se pune la dispoziția guvernului.

Își „veniră în fire” foarte curând și *zemstvele*.

25 La șase noiembrie, Congresul „Uniunii consiliilor orășenești și a zemstvelor” - atât de bătaioase odinioară - votează o moțiune, în care exprimă, cu oarecare modeste rezerve, încrederea în guvern și alege o delegație, care s-o comunice primului ministru.

Contele Witte însă refuză s-o primească.

30 Cu toată această aroganță, guvernul nu prea avea mijloace directe de represiune.

încurajat însă de defecțiunea claselor avute, pe de o parte, căuta să le mențină în bunele lor sentimente, prin elaborarea zgomotoasă a „legilor fundamentale”,

pe de altă parte, recurse la arma tradițională a pogromurilor, care au bătuit prin toată întinderea împărăției, chiar din primele „zile ale libertății”, paralele cu răscoalele din orașe și jacqueriile din sate.

5 La Odessa, spre sfârșitul lui octombrie, în cârciumile, tripourile și lupanarele din cartierele cele mai rău famate ale suburbiilor se observă, noaptea și ziua, o rară animație.

Vestitele „catacombe”, pe care se ridică cetatea
10 Mării Negre, au revărsat clientela lor de figuri patibulare - drojdia porturilor, vagabonzi și declasați, certați cei mai mulți cu justiția.

În cârciuma lui Petca „Rânjitul” - cu dinții go-liți de sub buza rătețată -, e mare chef.

15 Basamacul curge în pâraie.

Un uriaș desfigurat, „însemnat de Dumnezeu” - cu nările rupte și cu o grozavă cicatrice, care îi trece peste nas de la o ureche la alta -, un fel de gorilă păroasă, saltă cu o nimfă de cloacă într-o îndrăcită
20 „camarinsca” chiuind:

- Hei, turturico! E ceasul nostru!... *Казна*¹ plătește!... Scoatem mațele la jidani... și jupuim de vii pe *libelari*... cei cu burta lată și punga groasă!... Mâna mea e stăpână!... Să trăiască amiralul nostru!...

25 Și în toate speluncile, cântecul de lăutari, tropotul de dans, între bătaii, chiote și sudălmii ale masculilor avinați, țipete și scâncete de femele dezmațate.

Și pâraie, pâraie de basamac...

30 Agenții de poliție, abia dacă deghizați, emit bonuri de plată.

- E ceasul nostru!...

¹ *Казна* (rus.) - tezaurul public, vistierie (n.ed.)

² *Avine* (fr.) - beat (de vin) (n. ed.)

Duminică - soare mult.

Abia dacă puține rupturi imaculate de nori albi aruncă o horbotă subțire de umbre pe acoperișurile și zidurile strălucitoare, ca și pe pavajele din sfărâmături
5 de granit și pe trotuarele sumbre, din plăci de lavă.

La catedrală - un serviciu cu deosebire solemn.

Arhiepiscopul Hermogen, în odăjdii aurite, presărate de nestemate, ține o predică, binecuvântează
10 pe Țar, familia imperială și „tot norodul pravoslavnic și credincios”.

După sfințirea prapurelor și a icoanelor, le încredințează „norodului” cucernic - alcătuit ca înadins
din tipuri de ocnași evadați, asasini, incendiari și tâlhari de drumul mare.

15 „Arhanghelii împărătești” stau înșirați - sub comanda indispensabilului comisar-butoi - înaintea înalt Preasfințitului, în brațe cu portretele Țarului, împrumutate de la prefectură.

20 Procesiunea pornește, în frunte cu clerul în vestminte sacerdotale, cântând imnul imperial, în acordurile muzicii militare.

25 Agenții de poliție, doșiți în bluze și rupturi de haine, de sub care însă apar pantalonii și cizmele de uniformă, încadrează această gloată „pravoslavnică” și „credincioasă”.

30 Comisarul-poloboc, comandantul, pe trotuar, cu pumnul în șold, lasă să treacă în fața lui toată coloana, apoi luând loc în „troica” lui de „șic”, iese încă o dată înaintea oastei sale, înconjurând pe străzi lăturalnice.

Avram Zalkind, privind de sus, din ferestruica mansardei sale, bagă de seamă că în mai multe ferestre apă-rură icoane, iar pe uși se zugrăveau în grabă cruci...

Rostul demonstrației nu-i mai putea da vro iluzie.
Casa lui, o clădire întunecată de cinci etaje, era locuită aproape exclusiv de sărăcimea evreiască.

Deodată, pe balconul din față, apăru o mână slo-
5 bozind un foc de revolver în aer...

Din fund se auzi un răget de fiară.

Avram Talmudistul cunoștea, din experiență, ritualul pogromurilor.

Își lepădă repede gabardina, își scoase din panta-
10 Ioni poalele cămășii colorate, o încinse cu o curea și, aruncându-și o caschetă ruptă în cap, care-i dădea un aer de calfă de meseriaș, porni pe scara din dos.

- Fraților! - se adresă dintr-o nișă de intrare comisarul-comandant către mulțime. Fraților! Jidani-
15 nii ne omoară, cu studenții și cu gazetarii!... Pe ei și pe gazetarii criminali, răzvrățiți împotriva Țarului, unsul lui Dumnezeu! Pe ei! Sunteți și voi slobozi trei zile!...

Slobozi pentru trei zile!

20 Nimic nu e mai grozav ca bestia omenească, care se simte slobodă, știe că *totul îi este iertat*, - după ce a trăit o viață de paria, sub veșnica amenințare a legii, în așteptarea călăului, în fața gurii deschise a ocnei, târându-se din zi în zi, flămânzită, bătută de vreme,
25 fără adăpost, fără o clipă de răgaz și de odihnă.

Țarismul muribund își găsise oștirea...

Pandemoniul dezlănțuit de apelul comisarului-butoi, în acea zi memorabilă în Odessa, îngheț de groază și inimile cele mai neîndurate.

30 Muzica militară nu contenea să trâmbezeze imnul imperial; popii îndreptau rugi spre jidovul răstignit de milenii, iar prin clamorile bestiale ale haitei

asmuțite străbăteau gemetele și țipetele victimelor masacrate în numele lui.

Vrăbiile ce ciripeau în razele soarelui, pe acope-rișuri și balcoane, se risipiră ca prin farmec...

5 Avram Zalkind fugea înainte, fără să știe încotro, când, dintr-o ulicioară, se revărsă o ceată de pogromiști, sub comanda unui ofițer de poliție - în civil -, așa de șters și incolor, încât părea un smoc de aburi, dacă, din când în când, o privire fioroasă ori un pumn
10 izbit în dreapta și stânga nu-i dădea o consistență.

În frunte, înainta gorila cu nările rupte și nasul sfărâmat, alături de însuși Petca Rânjitul.

Beat, clientul, la braț cu patronul, agita o enormă sticlă de rom, din care sugea în urlete:

15 - Biiine, domle comsar! - se împleticea el. Mergem... șși la „Foaia Poporului”... hi-hi-hi!... Vvzut... fffetișile... șși în față băcânia... Rrotche. Te procopsești, Rânjitule...

„Foaia Poporului” !... Bella! - i se strânse inima
20 lui Avramcic.

- Prretine! - se opri îndată, gorila, în fața lui, lăsând brațul Rânjitului.

Surâzând cu generozitatea ultimului grad de be-
ție, îi întinse sticla cu rom:

25 - Ia... uun... gât... haai... grrămadă... la Rrotchi... găsım maai bun ca la Rânjitul... și fffetișe...

- Ce stai la taifas, mă Dronca! Marș înainte! - comandă posomorât polițistul, materializându-se într-un brânci trântit gorilei generoase în ceafă.

30 Omul-gorilă se clătină și, ca să nu cadă, îmbrățișa după gât pe Zalkind, lovindu-1 cu sticla în spate...

- Hâc! - sughiți el și, cu un rânjet de beatitudine, care îi despica obrazul ca o altă tăietură, de la

- ureche la ureche, bolborosi, căscându-și cloaca gurii: - Mmerg... mmerg... domle comsar!... hhai... prretene!...
- Un vifor trecu prin gândul lui Avram Zalkind: Să fugă?... Ar fi moarte imediată... Să-i urmeze?...
- 5 Poate ar găsi mijlocul să previe redacția „Foaiei Poporului” și să salveze pe Bella.
- Hă! - se înfurie ofițerul comandant. Vă dezmiertați acum! Să dezmiertați la noapte târfele voastre!...
- 10 Zalkind simți un pumn în spate.
- Nu mai avea de ales...
- Dinapoi venea o altă coloană din oastea dezvățată, gonind în fața ei femei zdrențuite, copii - fantome de groază, oameni fără chip și asemănare...
- 15 Unii, rupți și însângerați, adunându-și ultimele puteri, căutau să fugă și, căzând, rămâneau striviți sub călcăie sau mistuiți într-o masă amorfă sub loviturile de ciomag.
- Alții, prinși de nebunie, se aruncau ei înșiși sub
- 20 topoare.
- Toată strada părea ninsă de puful perinilor desfundate, care își împrăștiau în văzduh fulgii albi... Din ferestre zburau în stradă mobile, vase de porțelan, oglinzi, ghiveciuri de flori și trupuri de femei și
- 25 copii, aruncați pe pavajul de granit din etajele superioare și din mansarde.
- Popii și muzica dispărură, ca și ofițerii în uniformă.
- Orașul fu lăsat jertfă bandelor de ucigași și jefuitori, care nu prea se sinchiseau să deosebească pe „jidani” și „liberali” de pravoslavnicii smeriți și supuși.
- 30 Nici agenții deghizați nu se arătau prea scrupuloși.
- La vreo cincisprezece pași de Avram, o fetiță încă fragedă, cu părul blond muiat în sânge, se zbătea între patru pogromiști, care, nechezând, îi dezgoliră

- trupul și trăgându-i în lături de-a surda brațele și piciorușele subțiri, o întindeau în văzduh, pe când alți doi se îndesau spre „trufanda”...
- Copila, suspendată în aer ca o jalnică otreapă, fără conștiință, cu ochi sticloși, nu mai scâncea; și, inert, capul buclat lovea trotuarul sub smunciturile călăilor...
- Avram se dedubla.
- Se văzu rupându-se din brațele gorilei și cu un geamăt aruncându-se în neștire cu capul înainte, iz-
- 10 bind în piept pe fiara îmbăiată în spasmul ei bestial.
- Gorila, în primul moment, nu înțelese și rămase cu gura căscată; apoi obrazul i se desfigura într-o hidoasă strâmbătură:
- Hăăă! - ricana el. Ești waszcă *Iribelar*... jidan ?...
- 15 Se repezi și, cu sticla lui groasă, pe jumătate încă plină, lovi cu furie pe Avram în cap, până ce se sfărâmă în țândări...
- Eroul necunoscut căzu în nesimțire la pământ și, după câteva contracțiuni de scurtă agonie, rămase nemișcat.
- 20 Din capul spart, un șiroi de sânge, cu bucățele trandafirii de creier, stropi asfaltul, în aureolă roșie...
- În cartierul portului, în căsuța ei dărăpănată, Măria Culiceeva, îngrijorată de întârzierea lui Fo-
- 25 nia, trimis în oraș cu un mesagiu, ieși în prag.
- Din partea de sus, venea un zgomot surd, ca un grohot îndepărtat de stânci prăvălitate sau ca un ropot de valuri ale mării bătute de furtună.
- De după colț, se zări alergând spre ea Iliușa Jucov.
- 30 - Tovarășă Gioconda! - abia putu răsufla el, ținându-și mâna stângă lipită de piept, deschizând cu cealaltă portița. Tovarășă Gioconda!... Pogromul... Și la noi, în port, se ridică huligănimеа... Li sa-u dat

bani și băutură din belșug... îs turbați... Caută pe studenți și pe evrei. Să fugim cât este vreme sau să facem semnul crucii pe porțiță și pe păreți.

Gioconda păli, dar rămase nemișcată.

5 - Nu pot fugi, trebuie să aștept pe Fonia... Semnul nu-l fac... Ar fi ca un denunț împotriva vecinilor.

Din ușile și ferestrele dimprejur, se arătară figuri îngălbenite de spaimă, tăcute.

10 Iliușa, fără să mai spună un cuvânt, se așeză pe treptele scării și, răzemat în cot, își puse un revolver de calibru mare pe genunchi.

Din sus se auziră bubuituri.

Iliușa ridică încet capul:

- Tunuri! - aruncă el un singur cuvânt.

11 - Trag în pogromiști? - se întoarse repede spre dânsul Gioconda.

- Aș! - numai gemu cu năcaz Iliușa. O fi asupra unei case cunoscute și însemnate dinainte... Sau bat chiar în clădirea „Foaiei Poporului”... sub pretext că s-ar fi tras focuri...

20

Pe scara dinspre Bulevardul Nicolae, în toată lărgimea ei, se iviră primele rânduri ale „oastei credincioase”, cu icoanele, prapurele și portretele Țarului.

25 Gloata cobora cântând imnul imperial. Imensa scară se scurgea ca un puhoi de lavă, - neagră de oameni. Cântul se întretăia de chiote, suierături și sudălmii.

Iată că și din altă parte, dinspre Fontanca, se arată, de-a lungul țărmului mării, capul unei alte cete

30 de asadini.

Aceasta pierduse de mult orice urmă de disciplină și orice frâu, revărsându-se în valuri tulburi

prin ulicioarele întortocheate ale cartierului, unde mătura și mistuia tot ce găsea în cale.

5 în urma ei se înălțau, drepte, coloanele subțiri de fum, întreșându-și firele negre cu horbota spumoasă de nori ușori, prin care surâdeau, senine, ochiurile de azur delicat al cerului.

Iar fața mării, scânteind în mii de ace aurite, sub păinjiniișul de catarguri și odgoane ale vaselor adormite, se legăna de voluptate în pacea ei maiestuoasă.

io Stoluri vesele de pescăruși înfloreau zarea și spârgeau luciul apei.

Dar apelurile lor stridente se amestecau cu mugetul fiarelor avinate, cu bocetele și blăstemele victimelor.

15 Pe dinaintea Giocondei - împietrite pe prag -, femei fugărite se repeziră în desperare, spre țărm și, din luntrele înlănțuite la debarcader, se aruncară peste bord, dispărând în centrul cercurilor tremurate ce se întindeau în luciri ușoare spre larg...

20 Iliușa, strângând cu putere mânerul revolverului, porunci surd Giocondei:

- Intră în casă!... Acuma e prea târziu!...

Dar, în răspuns, auzi numai un țipăt de leoaică rănită.

25 - Fonia!... Fonia!...

Băiatul, despuiat, însângerat, cu capul gol, gonea spre casă, urmărit de o bandă înarmată cu ciomege și topoare.

30 Iliușa, nebun de mânie și spaimă, scoase și el un răcnet huruit și, cu revolverul întins, se aruncă după mama hotărâtă să-și acopere piul cu trupul ei.

Gioconda se împiedică și căzu fără simțire în praful străzii.

Fonia abia apucă să se aplece deasupra ei; Iliușa nu avu nici vreme să tragă mai mult de două gloanțe înspre năvălitori și, deodată, totul dispăru sub o movilă de trupuri, care se zvârcoleau, grămadă peste cei
5 căzuți, zbierând și lovind orbește fără deosebire, care încotro apuca, cu ciomege, topoare și drugi de fier...

Când incendiul trecu dincolo de căsuța Giocondei, mânând ceata de pogromiști, în stradă rămase doar o pastă de carne omenească, înecată în noroiul
10 diluat de șiroaiele de sânge...

Chișinăul află despre grozăviile pogromului din Odessa cu mult mai târziu.

Un bilețel zgriptănat pe un petec de hârtie îl ridică pe Răutu de la masa lui de lucru:

15 „Pentru Dumnezeu, dragă Văniușa, - citi el îngrozit. Vino îndată! A sosit Bella, nu știu cum și nu știu de unde. Nu mă taie capul ce să fac. E o grozăvie. Corina.”

Corina îl aștepta în prag.

20 Palidă, tremurând din tot trupul fără să spună un cuvânt, îl apucă de mână și îl trase în coridor.

Din fund, se auzea un gemăt continuu, înfiorător prin monotonia lui:

- Ai-ai, ai-ai, ai-ai! - gemeau parcă înșiși păreții.
25 în prima cameră, în colțul divanului, Myra, crescută, ședea pe vine, trăgându-și, cu un gest mașinal, rochița scurtă peste picioarele ei subțiri, lungite.

Își rotea ochii ei larg deschiși, strângând la piept capul frățiorului, al cărui plânset se asocia cu gemătul
30 prelung și monoton, ce se prelingea de după părete:

- Ai-ai, ai-ai, ai-ai!...

La deschiderea ușei, Bella sări și, trântindu-se cu tot trupul de părete, parcă vroind să se strecoare

prin pietrele lui, scoase un țipăt sfâșietor, cu ochi nebuni de spaimă, fără să recunoască pe Răutu.

Părea o fantomă, cu părul ei *alb* ca neaua, cu bărbia mai ascuțită și mai lungită, cu fața torturată de
5 tremurul neconținut al tuturor mușchilor.

Răutu, îndurerat, se repezi spre ea, o cuprinse în brațe și, mângâind-o peste sărmanele ei bucle, îi grăi cu înduioșare.

- Bella!... Bella!... Drăguță... liniștește-te! Eu
10 sunt, Vania... Vania Răutu!

Bella se zbătea urmându-și scâncetul monoton:

- Ai-ai, ai-ai, ai-ai!...

Prins de deznădejde, Răutu nu mai știa ce să întreprindă, când simți că nenorocita, fără să-1 privească
15 măcar, se lipi de dânsul, schimbându-și vaietele într-un apel tot așa de turburător:

- Vania!... Vania!... Vania!...

Îl recunoscuse!... Bucurat de această licărire a conștiinței, Vania o **îmbrățișa** mai strâns de piept, o
20 sărută pe frunte, urmând s-o mângâie în tăcere.

Mai potolită, Bella plângea acum încet, șoptind numai mereu:

- Vania... Vania... Vania!...

Cu greu și-a putut da seama cu timpul Ion Răutu
25 despre cele suferite de biata femeie, din frânturile de fraze, incoherente și întrerupte de bocete.

În ziua pogromului, lucra la masa ei de corectoare în redacția „Foaiei Poporului”.

După primele vești despre manifestația pornită
30 de la Catedrală, cu prapure și cu portretele Țarului, se simți o oarecare nervozitate printre colaboratorii din redacție și lucrătorii din tipografie.

Dar nimeni nu se aștepta la proporțiile apocaliptice la care ajunsese măcelul.

Peste puțină vreme, se apropie de masa ei Serghei Alexandrovici Jaba, care prinsese o deosebită simpatie pentru biata fată, în temeiul povestirilor și al amintirilor ei din vremurile adolescenței - din zilele *Comunei* de la bariera Buiucanilor -, asupra cărora adesea revenea și Răutu.

Bătrânul și blajinul revoluționar părea liniștit și chiar zâmbi prietenos adresându-se Bellei:

- Știi, tovarășă Bella, ar fi mai bine s-o ștergem... „Foaia Poporului” e un fel de paratoner... își poate concentra asupra ei toate fulgerele din vecinătate...

- Cum să-mi părăsesc tovarășii? - întrebă Bella tulburată. Apoi... încotro să fug?... Stau într-un cartier evreiesc... Aici suntem la etajul al patrulea... Poate...

- Și cartierul meu e cam tot așa, - rosti gânditor Serghei Alexandrovici, strângându-și în pumn perii rari din bărbuță.

Deschise fereastra și se plecă în afară.

Toată strada dinspre Catedrală furnica sub un torent negru, care se revărsa spre clădirea „Foaiei Poporului”.

- E poate și prea târziu! - se gândi bătrânul.

Dar se așeză liniștit la masă și, luând în mână tamponul cu hârtie sugativă, îl aplică pe foaia de corectură din fața Bellei, întrebând-o în același timp:

- îl cunoști de mult pe Răutu?... Mi-a vorbit mult bine despre dumneata... Ține la dumneata...

Bella se îmbujora ca o copilă.

- Nu ne-am văzut, pot spune, din copilărie, - îngăimă ea privind într-o parte - cred că și uitase de existența mea.

¹ *Paratonerre (fr.)- paratrăsnet (n. ed.).*

Din stradă, prin fereastra rămasă deschisă, răzbăteau, tot mai apropiate și mai puternice, accentele imnului imperial.

Brusc detunară mai multe focuri de revolver sau de pușcă, înecate numai decît într-o explozie de răgete bestiale.

Păreții vibrau până sus de izbiturile în ușile de intrare.

Zăngănit de geamuri sparte, trosnet de obiecte grele trântite de trotuar... Vaiete... Blesteme... Suda!mi... Bocete... Urlete... Planșete și gemete... tot mai grozave și mai apropiate.

Tropote de pași grei pe scări... Mai sus... mai sus... tot mai aproape!

Serghei Alexandrovici porni încetișor de la masă, tot cu tamponul de hârtie sugativă în mână, și se postă în fața ușii

- încotro duce uscioara ceea din colț? - întrebă el încet, indicând-o cu o mișcare din bărbie, și porunci scurt și sec: Caută să scapi pe acolo... Eu îi rețin aici, cât oi putea...

în pervaz apărură un gligan fioros, cu nări rupte, cu obrazul tăiat peste nas de o cicatrice de la o ureche la alta, în negrit de funingine și de sânge coagulat...

Jaba ridică tamponul și din răspuțuri izbi cu el în nasul diform al fiarei.

Era prima și ultima lovitură dată de dânsul unei făpturi omeneste, în lunga lui carieră de revoluționar...

Namila se clătină ușor, dar Bella, fugind, putu încă întrezări lovitura de topor, care rostogoli la pământ pe apărătorul ei.

Mașinal, se aruncă prin uscioara din dos și trase zăvorul.

Se găsi într-un mic depozit de chitanțiere și registre vechi, din care o ferăstrucică, ce părea prea strâmtă și pentru un copil, dădea pe o scară întunecoasă din dos.

- 5 Ultimele licăriri de conștiință ale Bellei putură numai înregistra zbieretele nearticulate și năprasnicele izbitori în uscioara ei.

Nu-și mai putea da seama, în urmă, cum de se trezise în zori de dimineață, sfâșiată și desculță, la mai
10 mulți kilometri de Odessa, unde fu ridicată în căruță de un colonist german.

Pogromul din Odessa, anunțat de zierele din străinătate cu două ore înainte de izbucnire, fu oprit numai a patra zi spre seară, ca prin minune, de către ordinul
15 scurt al guvernatorului general, afișat de poliție pe ziduri și redactat cu o francheță și cu o candoare demne de admirație:

„Cetățeni ai Odesei! - glăsuia manifestul amiralului Siniavin. Înțeleg revolta supușilor credincioși ai M. S. împăratului împotriva *cramolei* jidovești,
20 înfrățite cu pleava degenerată și necunoscătoare de Dumnezeu. Dar ajunge! Ordon liniște! Voi aduce la cunoștința Majestății Sale devotamentul și credința poporului. Autoritățile vor reprima, din momentul de față, orice nesubordonare și tulburare a
25 ordinii obștești...”

Bilanțul celor patru zile de pogromuri, după datele oficiale, suspecte prin rotunjimea lor: trei mii morți, zece mii răniți, două mii de locuințe și magazine devastate, zece clădiri dărâmate de tunuri, dintre care din imensul edificiu al „Foaiei Poporului”
30 au rămas numai pivnițele...

Cap. IV

MOLDOVENII

În Chișinău, valul de reacțiune se resimți în primele zile numai în atitudinea mai arogantă și
5 provocatoare a celor doi lideri ai „adevăraților ruși” - Pavlușa Brașevan și Andrei Matu -, ca și a organului lor oficios, „Russcaia Pravda”.

„Patrioții” își pierduseră pudoarea și cumpătul de la primele manifestări mai îndrăznețe ale „Cercului pentru învățătura și propășirea moldovenilor” - și, mai cu seamă, după apariția primului ziar din Basarabia în limba națională, intitulat „Nistrul”, care, mulțumită bunăvoinței doctorului Roitman, se tipărea, după *Manifestul Constituțional* din 17 octombrie, în tipografia „Gândului Basarabiei”, cu
15 slove rusești, atât pentru că alfabetul latin încă nu era cunoscut în provincie, cât și din lipsa materialului.

Această relativă libertate a cuvântului și a acțiunii culturale a moldovenilor a primit, pe neașteptate, loviturile cele mai sensibile de la huliganii localnici.

Moldovenii Brașevan și Matu, e adevărat, în zelul lor polițist, nu lăsau nici mai înainte nimic de dorit.

Imediat după întemeierea „Cercului” pentru cultură moldovenească, „Russcaia Pravda” publică, sub
25 iscălitura însăși a directorului P. Brașevan, un atac

furibund, sub titlul sugestiv: „*Noi nu-i vom trăda, nici nu-i vom vinde!*”...

Și acest produs literar al moldovanului pan-moscovit suna textual:

5 „Zilele acestea am aflat că se și fac la noi încercări, care, treptat, pot să provoace în sufletele basarabenilor înstrăinarea și uitarea datoriei lor față de Rusia... Am aflat că s-a format nu știu ce cerc, al cărui scop tinde la deschiderea de școli românești în
10 Basarabia, predarea limbii românești moldovenilor, dezvoltarea gustului pentru literatura românească etc... într-un cuvânt, s-a făcut primul pas, care fatal va duce la *antagonism și separatism.*”

După acest denunț formal, fostul pupil al bucătăriilor și al scărilor de serviciu din Năpădeni nu se is sfia să mai insinueze:

„Nu știu dacă acest «Cerc» s-a format sincer și numai din lipsă de judecată sau el s-a întemeiat sub înrăurirea discursurilor seductive ale unui *emisar românesc 20 sau ale unui agent secret venit de peste Prut...*”

Autorul ținea cu tot înadinsul să se știe că el nu din ușurință, ci cu bună știință își pornește atacul, subliniind anume primejdia moldovenismului:

25 „Poporul - scria el mai jos - are prea puțin timp ca să poată învăța deodată carte rusească și românească. Și desigur că *majoritatea va preferi să învețe în limba maternă, în cea românească...*”

îngrozit de această perspectivă, adevăratul rus născut la Cucernica, în hotarul Năpădenilor, fiul mașter
30 al coanei Anica Mesnicu, nașa lui Vania Răutu, își încheie patetic pamfletul:

„Nu! Nu vor trăda basarabenii pe urmașii liberatorilor lor și nu-i vor vinde. Și nu vor jertfi, pentru foloase josnice și calcule meschine și vulgare, ceea ce

este darul suprem al tuturor sufletelor nobile: fiindcă nimic nu e mai grav decât pecetea de trădător...”

In „zilele libertății”, pentru prima oară peste bariera Prutului, au putut trece și ziarele românești.

Basarabenii s-au aruncat cu lăcomie asupra lor.

Efectul însă al acestui prim contact cu opinia publică românească a fost dezastruos.

Chiar „Ogorul”, monitorul „Apostolului neamului”, profesorul Christophor Arghir, proslăvea pe
io Paul Brașevan și Andrei Matu ca „naționaliști înfocați”, care luptă împotriva jidanilor și a anarhiștilor, pentru credința strămoșească și națiune!...

Răutu nu citise încă „Ogorul”, când în camera lui năvăli tremurând și vânat de mânie președintele „Cercului moldovenesc” Porfir Gavrilovici Gheorghiiță.

15 - Ce-i aiasta, frate, ce-i aiasta? - strigă el zvârlind în fața lui Răutu un număr al „Ogorului”. Ce-i aiasta? Prostie sau măgărie?... Și cine-i cela, directoru, profesorul?... Ce fel de profesor?... Christophor Arghir!... Trebuie să fie cumpărat de ruși...
20 de jandarmi...

Răutu parcurse în grabă articolul încriminat.

- Nu, Porfir Gavrilovici! - rosti el cu un surâs trist. Profesorul Arghir e considerat în țară ca un
25 mare patriot, apostol al neamului... Dar e rău informat. Basarabia a stat până acuma prea izolată...

- Ce informație, frate! - se indignă bătrânul moldovan. Nu vede el că aiștia ne fac vânduți, pentru că ne ridicăm împotriva stăpânirii rusești?... Cică
30 rușii ne-au liberat și le suntem datornici! Și că primejdia cea mare ar fi învățătura în graiul nostru...

- Brașevan și Matu - obiectă Răutu - se ridică împotriva evreilor... Și, în țară, mulți confundă antisemitismul cu naționalismul...

5 - Ce antisemitism? - se înfurie și mai tare candidatul desemnat al moldovenilor pentru Duma imperială. Nu știe Arghir aista al dumitale că ei se ridică împotriva jidanilor, ca și împotriva noastră a moldovenilor, *ca adevărați ruși* și ne porcăresc, pentru că ținem la nația noastră? Și nu înțelege el că numai cu
10 ajutoru evreilor am putut începe gazeta noastră?...

In zadar încercă Răutu să deschidă ochii naționaliștilor de profesie din Regat, prin corespondențele sale, publicate sub diferite pseudonime în „Farul” și în presa zilnică.

15 Lucrurile mergeau din rău în mai rău.

Chiar atunci când Brașevan denunța fățiș gazeta „Nistrul” ca „vândută guvernului român” și amenința pe basarabeni cu „vărsarea unui ocean de sânge”, organul profesorului Arghir nu înceta cu osanalele la
20 adresa acestui „naționalist” care, pentru ca să-și justifice atacurile împotriva „moldovenizanților”, ajunse până chiar să conteste caracterul etnic al Basarabiei, afirmând, sub semnătura sa, că Moldova între Prut și Nistru era „aproape pustie” când rușii „au scăpat-o
25 de jugul turcesc” și că, astăzi, populația moldovenească, de altfel, credincioasă în masă țărilor, abia dacă se ridică la „vreo opt sute de mii de suflete”.

Mai târziu, directorul „Nistrului”, punându-și candidatura pentru Dumă, primi o lovitură care îl
30 jigni atât de adânc, încât Răutu nu mai știa cum să-1 ogoiască.

„Russcaia Pravda”, publicând lista candidaților, însoțea numele protagoniștilor huligani, ca o supremă recomandăție, cu titulatura de *adevărat rus*.

Iar pe candidații moldovenilor nu-i mai scotea din jidoviți, trădători și vânduți, de nu găsea alte cuvinte mai grele de ocară...

In ce privește personal pe Gheorghiuță, monitorul brașevanist nu se dădu în lături de la un denunț în toată regula:

„În persoana lui P. G. Gheorghiuță, Duma imperială ar căpăta pe un românofil aprins, care, desigur, va susține foarte energic toate autonomiile, începând cu autonomia Basarabiei, deși, credem că ar fi mai
10 *loial* din partea lui să ridice, fățiș, pur și simplu chestiunea anexării Basarabiei către România...”

Iar „Ogorul” totuși îi ținea isonul, ponegrind pe candidatul moldovenilor ca *filosemit* și *slugă a*
15 *guvernatorului*...

Mai mult răsunet găsea acțiunea lui Răutu la reprezentanții familiilor boierești, care aveau ramificații în Basarabia, cum sunt Cazareștii Vatatzeștii și Sferțenii.

20 Aceștia au venit în ajutorul primei tipografii românești din Basarabia, cu toate că nici persoana, nici ideile lui Răutu nu le puteau inspira vro simpatie.

Ioniță Cornea intră sfios în biroul „Nistrului” în care lucra Răutu.

25 - Sărut mâna, conașe Vania! - salută el tușind ușor.

- Să trăiești, Ionică! - îi răspunse Răutu, punându-și condeiul pe masă și aprinzându-și țigarea. Ia loc și spune cum mai merge treaba!... Nu te-am
30 mai văzut, cred, mai bine de o săptămână.

Băiatul însă rămase în picioare, frământându-se pe loc și schimbându-și stinger piciorul de reazăm, cu privirea fixată în căciula lui, pe care o răsucea când într-un pumn, când într-altul.

Vădit, era tare tulburat de ceva.

De când apăruse „Nistrul”, făcea mari servicii de colportor și agent de propagandă în sânul unei populații care nu văzuse încă un cuvânt tipărit în graiul ei.

5 Era și el însuși un cititor pasionat al „Nistrului”, după ce învățase alfabetul rusesc cu o repeziciune vertiginoasă, mulțumită Gionnei Varnavin, și acum era pe cale să învețe și pe cel latin.

- Ia loc, dragă Ionică! - insistă cu blândețe Răutu.

io Poftim și o țigară! Și zi, ce ai pe suflet?

Se așeză anevoie pe un colț de scaun și, oftând greu, își ridică spre Răutu ochii lui de violetă, întunecați de deznădejde.

n - Conașe Vania! - îndrăzni el în sfârșit să-și înceapă spovedania. Conașe Vania!... Ci facem cu *dișțirtirii*?... Nevoi mari!... Să scriiți ceva la gazetă...

Răutu înțelese îndată ce nor îl amenință.

Totuși, căutând să nu-și piardă cumpătul, întrebă cu aparentă liniște, urmărind inelele de fum
20 ale țigării:

- Și ce-i cu ei, Ionică?...

- Ii mari nevoi! - repetă tulburat Ionică. Amu, norodu piști tăt îi tare bucuros di gazetă. Fieșticari, cari știi olecuță di slovă îi ahotnic s-o citească... Dar
25 *dișțirtirii* iștia strică tătă treaba... Spării norodu... Sunt grămadă în fieșticari sat... și grăiesc di prăpădenii că piști Prut îi mai rău ca la noi... Că țărani mor di foami... și sunt jupuiți di *naloguri*... și-s căzniți mai rău ca în iad... N-au nici legi, nici dreptăți... *NădeP*
30 pușintel și la muncă... duși cu sila, pentru ti miri ci... A fi adevărat, conașe Vania?... Ci să zic eu oamenilor?

¹ *Nalog* (rus) - impozit (n. ed.).

² *Na del* (rus) - lot de pământ dat în folosință, lot de improprietărire (n. ed.).

Era un orator născut.

Accentele acestei vorbiri nemeșteșugite mișcară adânc pe Răutu.

Ochii albaștri, ațintiți asupra lui, implorau, și
5 mai elocvent, un cuvânt de mângâiere.

Rareori în viața lui, Ion Răutu s-a simțit într-o situație mai penibilă.

Cugetul nu-i îngăduia vreo retușare a adevărului.

10 În același timp, își dădea seama că numai câștigând sufletul țăranului din Basarabia își poate îndeplini sarcina.

I se înfățișa primul prilej de a-și încerca puterea de convingere, fără să se abată din calea adevărului.

15 O seară întreagă, în camera lui de hotel, încercă să-și spună întreg gândul, fără niciun înconjur, să se spovedească față de acest simplu țăran necărturar, dar cu suflet curat - *fiul Ilenuței*...

Birui.

20 înainte de despărțire, noaptea târziu, Ionică repeta trist, dar resemnat:

- Așa-i... Dezrobiri pentru norod nu poati să fii fără di lumină... Iar lumina vini numai din învățatură, din cârti... în graiu lui... Așa-i. Amu suntem mai rău ca cei calici di la iarmaroaci, la cari Dumne-

25 zeu li-o luat lumina ochilor... Și norodu tăt moldovenesc, grămădit, laolaltă, mai ușor poati dovedi pe boierii hrăpăreți și pi nacialnicii haini... Așa-i... Amu, aici, ti bati rusu, dincolo, îmi zici mata, unguuru ori neamțu... Și piști Prut își pot faci di cap
30 boierii și nacialnicii cei răi... Așa-i...

Vorbea încet, revenind mereu la același gând, ca și cum vroia să-și întipărească bine în minte ce are de spus norodului.

Se ridică oftând în picioare și, răsucindu-și din nou căciula, se rugă:

- Să scrii și la gazetă, conașe Vania!... Am să li talmăcesc eu la oameni...

5 Uraganul revoluției, care arunca din fâgaș milioane de vieți, bântuia înainte cu o furie neînfrântă.

Valurile pogromurilor se încrucișau cu răzvrătirile orașelor și cu tulburările agrare.

Adunându-și notele, zi cu zi, pentru corespondențele destinate „Farului”, Răutu era adesea prins de ameteți, căutând o imagine expresivă, care să facă inteligibilă în țară vijelia ce zguduia din temelii o împărăție milenară.

15 Rusia apărea ca imensul crater hawaian Kilauea, sublimizat, în care veșnic clocotește lava incandescentă, revărsându-se în răstimpuri peste margini, spre a arunca apoi în văzduh flăcări cu gaze otrăvite și blocuri fumegânde, - și, înainte de a fi stins și închegat, un strat este înecat sub altă cascadă de minerale liquefiate.

20 Altădată, împărăția țărilor mai curând evoca o menagerie, din care fiarele, scăpate din cuștile lor, răspândesc moarte și spaimă împrejur, sau o casă de nebuni furioși, evadați, pe care nicio putere de 25 persuasiune și nicio constrângere fizică nu-i mai poate stăpâni.

în fața acestei erupțiuni de stihii, Basarabia părea cu adevărat o țară adormită.

30 Ca răsplată pentru purtarea ei „cuminte”, autoritățile au ferit Chișinăul de un pogrom general.

Însuși Răutu se deprinsese să nu dea prea mare atenție micilor distracții ale „adevăraților ruși”, ca

devastarea locuinței doctorului Roitman și a redacției „Gândului Basarabiei”, deși suferise atunci și modesta instalație a „Nistrului”.

5 Chiar „execuțiunile” pe care, din vreme în vreme, și le îngăduiau huliganii autohtoni păreau fapte diverse, uitate în momentul chiar când erau aflate.

I-a fost sortit însă să asiste la asasinatul vechiului tovarăș din „cercul de autoinstrucție” al elevilor Chișinăului, preotul Andrei Găină din Perieni, - 10 pentru care simțea și muștrări de cuget.

Andrei, deși rămăsese bun moldovan și nu-și refuza contribuția pentru „Cercul de cultură națională”, cu vrâsta, se moleși și căzu sub dominația mamei-preotese, Anisia Ivanovna, care, odată cu 15 contururi mai debordante, câștigase mult și în autoritate conjugală.

Răutu îi transmise prin Ioniță Cornea o scrisoare de reproșuri amare pentru atitudinea lui rezervată într-un moment atât de hotărâtor pentru 20 Basarabia, - cu injoncțiunea de a se prezenta fără întârziere la Chișinău.

Peste puține zile după pogromul din Odessa, într-o dimineață rece dar senină de noiembrie, Andrei apăru la „cartierul general” de la Hotelul Paris.

25 Timid, aproape rușinat, își lăsă jos giubeaua Mănuită, cu guler de astrahan și, după o salutare nedelușită, se așeză cu aer vinovat în fața mesei ovale la care scria Răutu și începu să-și frece manile ca să și le încălzească puțin.

30 - îmi pare bine că te văd, dragă Vania, - începu el cam încurcat - că te găsesc sănătos și în voci bună... Iaca, am venit! Abie am putut scăpa de năcazuri... Ce poruncă?

Răutu se încruntă și strâmbă puțin din nas.

Bietul Andrei se rotunji. Obrajii plini și rumeni îi atestau buna sănătate, dar totuși lui Răutu i se păru că împrăștia în jurul său niște exhalățiuni delectere, în care se amestecau mirosurile de tămâie, de pomadă râncedă, de trup rar spălat, de copii neîngrijiți și de saltea de puf neprimentită.

5 - Ascultă, Andrei! - îl interpelă Răutu cu oarecare asprime. Știi că Vasile Giurilă e pe lista amnistiaților?... Trebuie să fie pe drum, din Siberia... E în
10 drept să ne ceară socoteală - și mie și... ție!... Conștiința nu-ți spune nimic?... Trecutul nu ne leagă?..

Andrei pâlă și, lăsându-și capul în jos și răsufând greu, își freca mereu manile în tăcere, neîndrăznind să privească în față.

15 Tăcerea ținu mai multe minute.

Răutu, emoționat el însuși, se ridică în picioare și se apropie de fereastră.

în fața hotelului, în alea largă a „Bulevardului” se desfășura o scenă obișnuită în „zilele libertății”.

20 Un auditor se strânse în jurul unei tribune improvizate.

Pe banca de grădină, un adolescent, în pălărie cu borduri largi și cu un pled în spate, cu gesturi de orator popular, ținea, desigur, un discurs de propagandă.

25 Răutu nu putea auzi cuvântarea lui, nici aplauzele auditoriului, destul de vii, judecând după mișcarea palmelor.

Tabloul se estompa pașnic în simfonia de toamnă, cu frunzele aurite ale copacilor din „Bulevard”, cu
30 flăcările aprinse de apus în crucea de pe cupola Catedralei, ce se tăia maiestuoasă în cerul palid deasupra obeliscurilor de plopi.

Răutu auzi deodată, la spatele lui, sufocări de plâns.

Andrei, cu fața lăsată pe masă, strânsă între degetele lui crispate, se cutremura în hohote. Pletele lui pomăduite și îngrijit ondulate se răsfireau într-o stranie aureolă.

J Răutu se aruncă spre el, încercând să-i ridice capul:
- Andrei!... Andrei!... Ce faci? Fii bărbat!...

- Ah, Vania! Vania! - sughițea bietul om. Sunt un păcătos... tare păcătos! Diavolu e tare... Ne suge în tină... Ce să fac?... Ce să fac?... Cum să dau ochii
” cu Vasile?... Am crescut de mici împreună... Am stat la seminar tăta vremea pe aceeași bancă... Și amul!...

Răutu, ca să-și stăpânească emoția și să-l îmbărbăteze și pe el, luă un ton hotărât și sec:

- Dragă Andrei! - grăi el încet, oprindu-se
15 aproape la fiecare cuvânt - dragă Andrei, cu toții avem păcate. Omul e slab... și e grea povara vieții. Dar un bărbat nu se bocește... trăim astăzi vremuri mari... Se hotărăște nu numai soarta Basarabiei sau a Rusiei... Purtăm o grea răspundere... Vasile tre-

20 buie să ne găsească gata de luptă și de jertfă, vrednici de dânsul...

Conversația fu îndrumată, cu încetul, în fâgașul unei discuții liniștite asupra metodelor de luptă și îndeosebi în ce privește pregătirea campaniei electorale pentru Dumă.

25 Andrei își lua sarcina pentru răspândirea „Nistrului” și pentru propaganda în mijlocul preoțimii.

Prietenii se despărțiră împăcați, strângându-și mâna cu căldură și amândoi, cu nădejdea reînviată
30 în viitor.

O bucată de vreme, Răutu se primbla gânditor prin odaie.

Un zgomot din ce în ce mai puternic îi atrase însă atenția spre stradă.

Deschise fereastra și deodată văzduhul se umplu de vuiet.

Un spectacol de altă natură se dezveli înaintea lui.

5 în stradă și pe trotuar, două detașamente de cazaci, iar dinspre „Bulevard”, două cordoane de poliție prinseră la mijloc auditoriul improvizat și inofensiv, care se strânsese cu câteva clipe înainte în jurul adolescentului cu pledul.

O bandă de ciomăgași opera în libertate.

io De sub banca ce-i servise de tribună, se întindeau picioarele rigide ale oratorului. Un tip de bețivan se trudea să-1 descalțe, iar altul trăgea de sub trupul inert pledul studentesc.

15 încercările de fugă erau zădărnice; oamenii dezarmați primeau loviturile de ciomege și de „harapnice” căzăcești ca o turmă de vite, fără împotrivire, umplând numai văzduhul de bocete și strigăte disperate.

La stânga terasei de intrare a hotelului, stătea căruciorul cu un cal al preotului din Perieni, pe lângă care se ținea, paralizat de groază, un flăcăuan, atârnat de căpăstrul calului, ce se ridica spăriet în două picioare.

- Ce-i cu Andrei ? - fulgeră prin gândul lui Răutu, care se și aruncă în jos pe scări.

25 în clipa în care apăru pe terasă, văzu pe Andrei, în cărucior, cu hățurile calului strânse în mână, adresându-se către mulțime:

- Fraților! - striga el amestecând cuvintele rușești și moldovenești. Fraților, să fie pace și voie

30 bună între voi! Fraților, așa a lăsat cuvântul Domnului nostru, Mântuitorul nostru.

Predica însă îi fu tăiată aici.

O stârpitură hidoasă și dezământată, cu un cap turtit de degenerat, punându-și piciorul în scara trăsuriceii,

își înfundă cuțitul în coasta preotului, sub giubeaua lui blănită întredeschisă la piept.

Nenorocitul căzu cu fața drept înaintea peste capră, cu brațele în cruce,

s Gulerul de astrahan îi acoperi capul, trecând dincolo de marginea de sub capră.

Calul se mulse; flăcăuanul căzu răsturnat pe spate; trăsurica porni în goană furtunoasă pe bolovanii de granit, răzbi printre caii cazacilor și se șterse după colț.

io Răutu putu numai zări mototolul negru săltând de-a curmezișul căruciorului.

15 În stradă și în alea Bulevardului zăceau mai multe trupuri, din care unele încă se zbăteau scaldate în sânge.

După un semn dat de un polițist, cazacii din partea de jos a străzii cârmiră caii și plecară, lăsând loc liber mulțimii, mânată din urmă de șarjele de infanterie și poliție.

Cap.V

ÎN RĂZMERIȚĂ

Două săptămâni, Răutu urmărea înfrigurat telegramele și corespondențele din Moscova, unde fusese atins momentul culminant al revoluției în lupta de baricade.

De la șase până la douăzeci decembrie, răsculații - cei mai mulți muncitori industriali și lucrători din atelierele căilor ferate - au ținut piept bombardamentului și salvelor de mitraliere.

Înfrângerea puse o mare creștătură pe răbojul istoriei.

Imediat, *Institutul Tehnologic*, în care își ținea sedințele Sovietul, fu înconjurat de trupe și toți deputații arestați.

Fluxul revoluției se tot retrăgea.

Defecțiunea burghezimii și a nobilimii liberale și, mai cu seamă, întârzierea satelor lăsară stăpânirii câmpul liber pentru o feroce represiune.

Orice șef militar fu autorizat să proclame, după libera lui apreciere, starea de asediu și să se declare „guvernator general”, ceea ce îi dădea, prin simpla ordonanță semnată de el însuși, puteri discreționare, până la dreptul de viață și de moarte asupra întregii populații, lăsată adesea pradă unei fantezii morbide.

Zilnic, colecția de informațiuni din ziare a lui Răutu se îmbogățea cu documente din ce în ce mai îngrozitoare.

O adevărată saturnală de sadism și de cruzime sălbatecă se revărsă pe toată întinderea împărăției.

Țarismul, prins în spasme mortale, năpusti asupra „țării răzvrătite”, ca pacificatori, pe *căciularii albi* - aghiotanții din suita Majestății Sale Imperiale.

Veni vremea când unul din acești pacificatori putu decreta, fără să se sinchisească de legi, că „satele ai căror locuitori nu vor să execute angajamentele de muncă, vor fi bombardate...”

Iar altul, și mai scurt: „în cazul vreunei nesubordonări față de autoritățile militare, toți cei reținuți ca ostateci (*sic!*) vor fi împușcați, peste un ceas, fără judecată!...”

Și regimul de ocnă putea fi invidiat ca un model de ordine legală...

Dispăru și orice orânduială socială.

Pe de o parte, țăranii devastau și incendiau regiuni întregi, omorau peste tot pe proprietari și pe arendași, violau pe soțiile și pe ficele lor, schilodeau vitele.

Pe de altă parte, „bandele negre” schingiuiau și măcelăreau, în numele țarului, populația târgurilor, prefăcute în grămezi fumegânde de moloș, - adesea sub comanda reprezentanților autorităților militare, cum era acel căpitan Bielorucev, care se proclamă „guvernator general” în târgușorul Greazi și *amenința toată populația cu exterminarea!*...

Asemenea vești reproduse, din grămadă, într-o singură corespondență a „Farului” din ianuarie, după înfrângerea răscoalei din Moscova, Răutu le

înregistra zilnic, alături de știri care semnalau degerarea acțiunii revoluționare până la acte individuale de banditism și de tâlhării la drumul mare împotriva particularilor, sub denumirea pompoasă de „exproprieri revoluționare”.

Un ziar îi aduse la cunoștință că și vechiul „prietenuș” din Serghinsk, Spirea Varnac, surprins la jaful unei bănci private - în numele partidului social-democrat! -, fu grav rănit și, înainte de moarte, denunță
10 pe instigatorul său - „șeful” Artamon Danilov...

Și un alt vechi tovarăș din deportațiunea siberiana se distinse pe această arenă: în Polonia opera cu mult răsunet bandele de „expropriatori” conduse de fostul social-democrat și membru activ al partidului polonez „Proletariatul” - Ioseph Pilsudski,
15 care făcea incursiuni îndrăznețe din Galiția.

Făcea concurență, în această privință, celuilalt Ioseph - Joso Djugașvili din Caucazia...

Rusia, cu adevărat, nu mai părea un stat - nici măcar
20 o societate -, ci o junglă din epoci preistorice!...

În această răzmeriță, se elaborau de către miniștrii țarului, pentru a hrăni nădejtile clătinate ale liberalilor, „legile fundamentale” și se pregăteau alegerile pentru Duma imperială.

25 Pe Răutu îl exaspera mai cu deosebire proclamația grupărilor revoluționare, care au decretat boicotul Dumii și abținerea de la alegeri.

Prin aceasta se pierdea ultima nădejde în înfrângerea imediată a țarismului.

30 Ziarele anunțau că, printre alți prizonieri ai Schlessburgului, fusese eliberată și Vera Nicolaevna Corceaghina.

- Undina!...

Pe la sfârșitul lui ianuarie, Răutu luă trenul spre capitala Rusiei de sud-vest, în nădejdea de a afla ceva despre soarta ei.

s Ocupă în trenul de sară un loc din clasa întâia, pe care îl prefera din considerații de „siguranță”.

Vagonul era aproape gol - afară de vreo doi funcționari superiori, care mergeau numai până la Benderi.

io Peste Nistru, în Chersonia, reîncepură tulburările agrare și, chiar prin gări, mai multe depozite de grâne ale căilor ferate fură devastate.

Era natural dar ca „lumea bună” să se ferească de călătorii.

15 De la Tiraspol, reînviară priveliștile din octombrie: zărilor aprinse de incendii, conacuri și magazinele mâncate de flăcări; salve de puști și chiar bubuit de tunuri.

Spre dimineață, pe drumuri, caravane de care țărănești șerpuiiau iarăși în toate direcțiile, când goale,
20 când încărcate.

Cu o variantă însă sugestivă: peste tot mișunau acum și detașamente de infanterie, escadroane de cazaci și chiar baterii de tunuri, care urmăreau cetele înarmate numai cu coase, topoare și ciomege.

25 Înainte de stația Rasdielnaia - punctul de joncțiune cu linia Kievului -, trenul fu o vreme chiar reținut din cauza încăierării ce avea loc tocmai în excavațiunea căii ferate.

Când trenul putu porni, de-a lungul șinelor se înșirau
30 șirau cadavre lungite pe taluzul terasamentului, iar pe șoseaua Odesei șerpuiă un convoi de prizonieri cu carele lor.

- în stație, intră în vagon un om înalt, cu un „tulup” gros, negru, cu o enormă „papahă” albă în cap, de sub care răsăreau ciudat niște ochelari rotunzi, afumați și o față zbârcită și ciupită de vărsat, complect rasă.
- 5 Călătorul aruncă o privire asupra lui Răutu, trecu prin coridorul vagonului până la capăt, apoi alese totuși compartimentul lui Răutu, unicul călător.
- își scoase tacticos „tulupul”, de sub care apăru un trup slab și deșirat; își puse „papaha” în cui și
- io geamandanașul în rețeaua de bagaje; își netezi în fața oglinzii un păr negru stufos și lucios ca o coamă de cal și se așeză pe banca din față, încolăcindu-și picioarele lungi și subțiri, cu un gest care îl făcu pe Răutu să tresară.
- n După pornirea din Rasdielnaia, călătorul zâmbi și, apucându-și „mărul lui Adam” între degetele drepte, se adresă pe neașteptate tovarășului de compartiment:
- Sunt, vasăzică, bine mascat, tovarășe Pimperlic ?...
- 20 Era însuși Artamon Dimitrievici Danilov.
- Peruca și dispariția bărbii îl transfigurară desăvârșit. Discuția se aprinse îndată pe tema zilei - boicotul alegerilor de către revoluționari.
- Nu putem adera nici într-un chip, - reluă
- 25 Danilov maniera lui scdată de vorbire, căutându-și mașinal tufițele de lână recent mistuite de pe obrazul lui ras. Nu putem adera la această minciună... Ar fi și în zadar. Țarismul e un cadavru... Și cu el e mort și regimul capitalist, care nu trăiește în Rusia decât
- 30 din grația Țarului.
- Dar mișcarea revoluționară e înfrântă! - obiectă Răutu, aducându-și de emoție manile la piept. Proletariatul industrial, singura forță revoluționară mai conștientă, e obosit, extenuat, demoralizat, iar țăranii...

- Țăranii dumitale, - porni Danilov cu vehemența lui rece - țăranii ne-au înșelat... Sunt niște brute, o turmă fără nicio coeziune, incapabilă de organizație și inițiativă... N-au jefuit și n-au distrus
- s nici a douăzecea parte din moșiile și conacurile boierești, nici a douăzecea parte din ceea ce erau *datori* să distrugă, pentru a suprima pe teritoriul Rusiei rușinea feudalismului asiatic... Degeaba le-am aruncat lozinca: *Să jefuiți pe jefuitori!*
- io - Dar aceasta învederează numai și mai bine înfrângerea revoluției!
- Sunt înfrângerii, dragul meu, care înseamnă mai mult ca o victorie! - fu răspunsul dârz. Dezvoltarea reală a evenimentelor e totdeauna încurcată...
- 15 Poți întrezări în fășii epilogul, înainte chiar de a vedea prologul...
- Nu e mai bine să fie utilizată Duma ? - încercă să obiecteze Răutu. Cel puțin ca un popas, să fie evitată o zadarnică vărsare de sânge...
- 20 - H m! - surâse feroce vechiul tovarăș din *Nu-mărul Cinci*. Tot ești prinț bizantin și umbli cu migdale zaharisite. Duma e o jucărie a burjuilor... Mai mult folos, pentru revoluție, aduce o bandă bună de expropriatori!...
- 25 - Dar - încercă încă o dată „prințul bizantin” - mi se pare că ultimul congres al social-democraților - al partidului dumitale! - a condamnat aceste operațiuni ?...
- Momâi osificate! - hârâi disprețuitor ireductibilul comandant al revoluției. Îmi ajunge o mână de revoluționari profesionali, îndrăzneți și disciplinați, ca să întreținem haosul, până ce clasa muncitorească se va reculege și va veni momentul oportun pentru o

singură acțiune rațională - insurecția. Lozinca zilei este: Insurecția este înfrântă, trăiască insurecția!...

Răutu simți zădărnicia discuției și căută să schimbe subiectul:

5 - N-ai auzit cumva dumneata, Artamon Dimi-trevici, ceva despre Undina, Vera Nicolaevna Corceagghina, eliberată din Schluesselburg ?...

- A! Narodovolca ? - sună în răspuns un glas indiferent. împușcată la Moscova... de un glonte **ra-tacit**. A găsit cu cale să se primble la Presnea, între baricade și trupele de represiune...

Danilov aproape căscă.

Un zid negru se ridică în fața lui Răutu și-1 **izola** de restul lumii.

15 în apropiere de gara Odesei, mai că nu-și mai auzea pe tovarășul de călătorie, care, îmbrăcându-se, îi arunca porunci:

- Să ieși înainte și să treci de la un capăt la celălalt al peronului. Dacă vei vedea ceva suspect, să fluieri

20 melodia imnului imperial. Eu, pentru orice ocazie, am să stau pe scara din dosul vagonului.

Din nou, ca și cu un sfert de veac înainte, străzile marelui oraș i se păreau lui Răutu pustii și mute.

Moartea rupea toate firele ce-1 legau de trecut...

25 Numai cadavre...

Deodată, i se ridică în față viziunea deșertului polar, după suflarea *biusului*.

Nesfârșirea albă și moartă, presărată de pete negre ale vietăților distruse și înghețate sub suflul uci-

30 gător, - ca o imensă manta de hermină...

Moarte se ridicau, ca enorme mausolee, edificiile cu patru și cinci etaje...

Moarte stăteau tramvaiele, cu pasagerii morți și înțepeniți înăuntru și cu caii morți și nemișcați înaintea lor, morți, - ca și trecătorii de pe trotuar...

Toți: morți, muți, negri și înghețați...

5 Porni ca în somn spre Bulevardul Nicolae.

Vastă se întindea, sub aerul înghețat, fără nicio creștătură, oglinda *albă* a mării, punctată de siluețele negre ale marilor pacheboturi și ale luntrilor de pescar, deopotrivă moarte și tăcute,

z o între țărni și poalele podișului pe care se înalță bulevarul, mohorât se așternea cartierul portului, parcă fumegând încă sub jocul de umbre ușoare, printre cadavrele calcinate ale căsuțelor pierite în pojarul pogromului din octombrie.

15 Răutu nu îndrăzni să se apropie de banca de lângă statuia Ecaterinei...

Mașinal, se îndreptă spre cartierul în care se înalța sumbra clădire a cazărmii *Numărul Cinci*.

20 închisoarea politică fusese transferată într-o altă clădire, special construită, și vechea ei încăpere restituită cazărmii.

în curte fu totuși întâmpinat de un caporal mărunțel și agil, care îl întrebă cu siguranța unui ghid experimentat:

25 - Ați venit să vedeți *politica* ?

Și porni spre colțul unde, pe vremuri, se ridicau *promenadele*.

30 Răutu urcă în urma lui treptele roase și, din coridor, se îndreptă spre ultima cameră ce o ocupase - camera Fanyei Perlov.

Același tavan jos, ce te apasă, îți cade în cap.

Tot drept de la podea, se ridică ogiva retezată a ferestrei, dar acum lumina pătrunde neîmpiedicată de scutul de tînichea și de geamurile mate.

De-a lungul părerilor, cu îngrijire neteziți și vă-
ruiți, se întind *narele* de scânduri, cu așternutul sol-
daților, în parte ocupate.

Nicio urmă de sufletele zbuciumate, care visau
5 aici triumful revoluției...

Iată și camera lui Andrei Rechinul...

Alături, a lui Artamon Danilov...

Dincolo, a sârmanului Maroghin - „tovarășul
Maurul”.

10 Mai trăiește oare ?...

Intr-una din aceste încăperi joase și mohorâte a
stat Undina, înainte de transferare la Cetatea „Pe-
tru și Paul” din Petersburg și la Schluesselburg.

Pe aceste ziduri se opreau privirile ochilor aceia
15 senini ca lacuri de munte...

Dar nimic nu mai reflectează chipul cristalin și
eroic al fecioarei jertfite, care a sfințit pe veci pie-
trele acoperite acum cu *graffiti* obscene...

Și totul e înecat în duhoarea de iuft, de picioare
20 nespălate, într-un amestec răscolitor de aer acru, de
pâne rău dospită și de *ști* soldățești.

Câți au mai rămas dintre tovarășii zilelor acelea ?...

- Vine Vasile Giurilă! - își aduse subit aminte
Răutu.

25 Nu mai avea tăria să caute pe altcineva la Odessa
și, cu cel mai apropiat tren, se întoarse la Chișinău.

O căsuță modestă pe țărmul Volgei, într-o
suburbie a Saratovului, în mijlocul unei vaste curți
pustii, aproape înmormântată sub zăpadă.

30 In ușa abia crăpată, la sunetul clopoțelului, se vă-
zură un ochi gălbui și un colț al gurii lăsată în jos:

¹ *Ști[bletî]* (rus.) - bocanci, ghete, pantofi (n. ed.)

- Pe cine căutați, maică ? - se auzi o voce stânsă.

- Ecaterina Efimovna ?... Eu sunt Minscaia...

Ușa se deschise și se reînchise imediat, înghițind
figura palidă a călugăriței sașii și șchioape.

5 În cabinetul lui de lucru, Simion Vichentievici
Polieschi, fost deportat politic în Turinsk, cunoscut
sub porecla de „Patriarh”, își clasifica vastul mate-
rial, adunat chiar de dânsul, despre grupările etnice
- epave din secolarele migrațiuni ale hoardelor asia-
10 tice - împrăștiate între Volga și Ural.

Se schimbase relativ puțin din vremurile când
organiza muzeul din Minusinsk sau de când își ții-
nea cursurile la „Academia” din Turinsk.

După două decenii scurse, părul, ceva mai rar, îi
15 descoperi creștetul cu perfidie și-i lărgea fruntea;
barba de patriarh, ceva mai lungită, se împeștrise
și mai mult de fire albe.

Obrajii însă rumeni și netezi, privirea senină, ju-
decata cumpănită, ca și pasiunea nestăpănită pentru
20 știința pozitivă îi dădeau, ca și în trecut, aerul de
vecinie adolescent blajin și naiv.

Chiar destinul paradoxal de martir al revoluției,
fără pic de patimă și interes pentru politică, îl urmărea
mereu - „din greșală de tipar rămasă *fără errata*”,
25 cum râdea defunctul Țicorschi.

În zadar, după întoarcerea din Siberia, căuta să
se consacre exclusiv unei mari opere de preistorie și
protoistorie, menită să dovedească, pe temeiul do-
cumentelor nediscutabile, că leagănul omenirii ar fi
30 fost în taigaua Minusinskului, la poalele Saianilor.

Ori de câte ori un vechi tovarăș din deportație
avea nevoie de o „adresă conspirativă” sau de un
adăpost, nici Simeon Vichentievici, nici Ecaterina
Efimovna nu aveau inimă să-1 refuze.

Astfel, sărmanul „Patriarh”, regulat, aproape în fiecare an, trebuia să-și părăsească biroul pentru o celulă de închisoare, până ce jandarmii, convinși pentru nu se mai știe a câta oară că e un suflet nevinovat și incapabil de vreo acțiune subversivă, îl restituiau preistoriei și protoistoriei.

10 în mijlocul pojarului încins în toată regiunea Volgei și îndeosebi la Saratov, *Patriarhul* se căznea să diferențieze un trib mongolic, din grupul de sate de pe malul Turgunului, de înrudiții voguli, mordvini și ciuvași.

- Intră! - strigă el, recunoscând bătaia discretă în ușă a Ecaterinei Efimovna.

Aceasta, dimpotrivă, era greu de recunoscut.

15 Din tinerețe puțin adusă din spate și veștejită înainte de vreme, acuma părea o bunicuță gârbovită, fără pic de sânge în față și fără un fir de păr negru în cap.

După pierderea unicului lor copil și după anii de zbcium și de grijă pentru soarta unui alt copil - mai nevinovat - , „Patriarhul” însuși, biata femeie parcă adăogase anii care îl cruțau pe dânsul la cele peste cinci decenii trăite din greu de ea însăși.

- Senia! - i se adresă încet Ecaterina Efimovna.

25 Lia Davidovna e aici.

Patriarhul, care, în așteptare, își schimba pumn peste pumn pe masă, scufundat în gânduri, își trecu mașinal degetele resfrate pe dedesuptul bărbii, apoi, lăsând tot neamul vogulilor și al ciuvașilor în plata

30 Domnului, se ridică în picioare.

înțelese că îl chema iară destinul lui paradoxal.

Lia Davidovna fu dosită chiar la ei - în ipostază de „bucătăreasă din Astrahan”.

Cu îngrijirile Ecaterinei Efimovna, și pentru Danilov cu Suhanov - veniți mai târziu cu trenuri și din direcții deosebite - se găsiră adăposturi „sigure”.

5 Astfel, „comandamentul revoluționar” își stabilii cartierul general la Saratov.

Toată „volgătimea” trăia sub teroarea „expedițiilor punitive” a generalului-aghiotant din suita Majestății Sale Țarului, Fridrich Carlovici Bruenn.

10 Născut dintr-o familie de baroni bălți scăpătați, fu din copilărie oploșit din milă în casa unui magnat polonez, care cu greu reuși să-1 plaseze într-o școală privilegiată de cădeți.

Protestant, ca să-și asigure bunăvoința patronului, apucase să treacă, în adolescență, la catolicism.

15 Dar înainte de terminarea școlii, după ce-și denunțase binefăcătorul ca „separatist” și „austrofil”, fu primit în sânul bisericii pravoslavnice.

Darurile de această natură îi asigurară o carieră strălucită.

20 La vrâsta de cincizeci de ani, ajunse general-aghiotant în suita țarului și unul din favoriții și oamenii săi de încredere cei mai apropiați.

25 înalt și elastic, numai din oase și tendoane - o răsucire de cabluri de oțel abia învelite într-o piele respingător de albă -, de la prima vedere inspira aprehensiune și neliniște.

30 îl caracteriza o ferocitate rece, care îngheța de teroare pe subalternii săi, mai cu seamă fiind mascată de priviri dulci, de o voce catifelată și de graiul spășit, ce parcă duhnea a tămâie și aghiasmă.

încă simplu căpitan, înspăimânta pe soldații companiei sale până la leșin numai trecând de-a lungul frontului.

- Cum te cheamă, băiete ? - întreba cu blândețe, oprindu-se brusc în fața vreunei „cătane”. Anton ?... Anton!... Așa! - îi punea prietenește mâna pe umăr. Din Cobâlca, Pskov?... Nu știi să coși, puiule?...
 5 Vezi, îți cade al treilea nasture... He-he-he! - râdea el subțire... Te-ai deprins să-1 coase mama?... Hai!... Feldwebel, - se întorcea el dulce la acest important personaj din companie, responsabil gradului de sergent major în alte armate - Feldwebel! Ia, să-i dai puiului ăstuia douăzeci și cinci de cingători, unde-1 mângâie mama, și trei zile de carceră.
 io Nu se sfia să practice și personal „arta dentară”.
 Inspectând cazarma încremenită în tăcere mor-mântală - „să se audă, mă, și musca! -, se oprea,
 n deodată, în fața ușii de ieșire, parcă aducându-și ceva aminte:
 - A!... *Efreitor* (frunțas) Andreev... Ai fost întârziat, drăguță, la rugăciune! Ei, l-ai făcut pe Dumnezeu să te aștepte!... Ha! Ai un *cin* mai mare, băiete,
 20 decât Dumnezeu?... Dumnezeu, în toată slava lui, cu arhangheli și heruvimi, e mai puțin decât un efreitor?... Ia, vino încoace, puiule... Mai aproape... mai aproape... Așaa!...
 Brusc, pumnul, ca aruncat de un resort, lovește
 25 sec în gura *efreitorului* care, însângerat, se clatină, dar cu o sforțare supraomenească se ține „în front”, cu toate că vreo doi dinți îi săriră din gură și i se prelingeau șuvițe de sânge.
 - Feldwebel! Ia să strângi dinții băiatului, să-i
 30 semene la mama acasă și să mi-1 pui pentru o săptămână la carceră, cu dieta numărul doi.
 Dieta numărul doi era pâne cu apă goală; dieta numărul unu - pâne și numai un pahar cu apă, pe jumătate cu sare.

Soldații îl porecliră „încuiatul”, pentru că nu puteai ști ce dă dintr-însul, ca și dintr-o ladă încuiată: voie bună sau mânia lui Dumnezeu.
 Acestui om a fost încredințată comanda expediției punitive din regiunea Volgei.
 5 Din prima zi, a căutat să arate „ce poate”.
 în Kamâșin - orașel tihnit de pe Volga -, nu se știe de cine, nu se știe în ce împrejurări, nu se știe de unde, nici în ce direcție, se trage un foc de pușcă.
 io Dar în apropiere trecuse tocmai în acel moment o patrulă militară.
încuiatul chemă la dânsul pe primarul orașelului cu porunca de a comunica numele „agresorului”, sub amenințarea de grave sancțiuni.
 15 Deputăția cetățenilor ce i se prezentase îi aduse la cunoștință că focul ar fi fost tras, din greșală, chiar de un soldat, o ordonanță beată.
 Ordonanța însă tăgădui.
 în consecință, *încuiatul* afișă un manifest, prin
 20 care vestea că, în cazul când, în trei ore, „vinovatul” nu va fi predat, vor fi împușcați trei cetățeni ai Kamâșinului, aleși la întâmplare.
 Și au fost împușcați.
 Și alt manifest preveni târgușorul îngrozit că, de
 25 „nu va prinde minte”, vor mai fi împușcați, tot luați la întâmplare, alți nouă din concetățeni, peste alte trei ore - încă douăzeci și șapte și așa mai departe, în aceeași progresie; iar după douăzeci și patru de ore, se va începe bombardarea Kamâșinului însuși.
 30 „Vinovatul” neexistând, catastrofa nu putea fi prevenită decât doar prin jertfa de sine a unui martir care s-ar fi hotărât, ca o nouă *Mona Vanna*, să-și salveze concetățenii cu prețul vieții.

Eroii nu s-au găsit și programul fu realizat până la capăt.

Încuiatul a asistat în persoană la progresia de execuțiuni.

5 - Ei, fraților! - își adresează el predica pe rând condamnaților. Acum aveți să vă înfățișați înaintea lui Dumnezeu atotputernicul. Pe Dumnezeu nu-l înșeală nimeni, fraților!... Și pe cei nevinovați îi va pune la dreapta lui, în toată slava... V-ați spovă-

10 duit?... V-ați împărtășit?... Să nu mă uitați înaintea tronului celui Prea înalt...

- Foc!...

După douăzeci și patru de ceasuri, orașelul întreg fu trecut prin foc și sabie: bombardare, salve de puști și mitraliere, incendiarea caselor și a prăvăliilor.

Încuiatul sili pe preotul bisericii, „cu tot soborul”, să officieze prohodul.

20 în uniformă de paradă, pravoslavnicul călău își făcea cruci largi, în rugăciune pentru odihnirea răposaților - și ținea isonul în falset la „veșnica pomenire”...

Baronul căuta cu tot înadinsul să-și afirme în adevăr ortodoxia.

Proceda la „pacificare” după un plan bine chibzuit în toate detaliile, cu meticulozitatea și temein-

25 cia caracteristică rasei.

Avea însemnate pe hartă, cu diferite semne cabalistice, toate localitățile unde urma să restabilească „ordinea”.

Serviciul divin era un element apreciat în tac-

30 tica lui.

Pentru „loviturile mari”, alegea chiar duminicile și zilele de sărbătoare.

Marele sat Lesnoie, lăsat în pace două săptămâni după ce-și gonise moșierul și-i devastase conacul, aproape nădăjduia să scape de urgie.

Totuși, la biserică, în acea duminică de pomină, se strânsese puțină lume: mai mult babe uitate de moarte și câțiva fruntași, „gospodari cinstiți”, cam burtoși - tipuri clasice de *culac*.

5 în timpul serviciului, năvăli deodată în biserică Carpușca - un băietan cu capul galben ca morcovul - și se repezi pe nerăsuflăte spre Eremei Titici Suchin, primarul.

- Moș Titici!... Armata... Soldați... Ghenerali... Strașnicil!...

15 Primarul se înverzi, - chiar părul lui, împărțit în două, ca la icoanele bizantine, se zburli și clinul de barbă începu să tremure ca o coadă de codobatură.

Carpușca nu apucă să-și șteargă nasul cu dosul manei, când, în tropotul de cai, dintr-o „troică” cu zurgălăi, escortată de cazaci, sări în strălucirea ga-

20 Ioanelor și a decorațiilor *încuiatul*.

Intră în biserică, cu o cravașa subsuoară, brăzdând de la prag văzduhul cu cruci largi de neîndoielnică pravoslavnicie.

Preotul rămase stâlp pe loc, cu gura căscată și cu

25 crucea înțepenită în mână.

Generalul sărută crucea, simula o mișcare spre mâna popii, care, ca lovit de curent electric, sări îndărăt.

- Sărut mâna, părinte! - îi zise cucernic și smerit neașteptatul „flu duhovnicesc”, cu cel mai dulce glas din rezervele lui de dicție artistică. Glăsuiri în-

30 ainte, părinte... Dumnezeu e mai mare ca generalii...

Bietul popă abia își putu sfârși liturghia, behăind ca o capră gutunărită.

După slujbă, enoriașul de ocazie adună în jurul său pe primar și pe fruntașii satului, pe învățător, ținând pe popă la dreapta lui.

Babele, care împreună agonisau vreo două milenii, înlemniră în grămadă. Cea mai bătrână, cu capul tremurat și ochii înlăcrămați, se uita evlavios la „Măria Sa”, ținându-și mâna pâlnie la ureche.

Copiii se strecurau peste tot, în cap cu Carpușca, care, cu morcovii săi din vârful și cu pârâul din nas, își holba ochisorii de cicoare.

Apărură puțin câte puțin și țărani mai zdrențuroși, mai supți la față și la trup și cu opinci de rogojină, scâlciate.

- A... domnule primar! - începui cu glas mai subțiat solul împărătesc. Cum te cheamă?... Bun!... Ia să-mi spui, cinstite domnule primar, cum de ai scăpat *cucosul* roșu de odinioară?... Ha?...

- Să trăiți, Măria Voastră, e mare năpastă, - porni plângător primarul; și ochii lui mici și șireți căutau să pătrundă taina *incuiatului*. După miezul nopții!... Abia adormisem tocmai, când dumneaci îmi spune: „Ereimei Titici, arde ceva” !.. N-am știut nimica, Măria Voastră!

- Ha?... Vasăzică, Ereimei Titici, - întrerupse generalul - numai când dumneaci te-a sculat ai aflat?... Mmda!.. Poate ți-a stricat și pofta?... Păcat!... N-a fost, se vede, într-un ceas bun... He-he-he! - râse Măria Sa mai gras.

- Hi-hi-hi-hi - îl urmă și primarul, bucurat de voia bună a Măriei Sale.

- Dar bine, domnule primar, cum de n-ai oprit tâlhăria?... Ești doar autoritate!... Ai jurat!...

Și în miera glasului său picură un iz de amăreală.

- Să mor pe loc, Măria Voastră! — se revărsă grăbit primarul și burta începu să-i scadă. M-am căznit!... Erau ca de piatră!...

- Așa? Hm! Așa?... Te-ai căznit? - lungi și * mai mios generalul și deodată, brusc: - Cine-s instigatorii?...

Primarul căzu în genunchi, își lovi fruntea de pământ și - cu cărarea bizantină încâlcită, cu clinul de barbă muiat în zăpada murdară - exclamă crucindu-se:

- Măria Voastră!... Pe sufletul părinților!... Tot *mirul*... Nu știu!... Pe viața copiilor...

- Și dumneata, domnule învățător? - se întoarse subit, *incuiatul*. Dus cu arcanul?... Da?... n Ai măsurat și ai împărțit pământul?... Da?... Nu știi?... *Mirul*?...

Și fără să mai asculte bolborosirile nenorocitului, care stătea în fața lui cu brațele lungite de-a lungul picioarelor, cu fața crispată și ochii ieșiți din orbite, comandantul expediției se apropie de preot, vorbindu-i cu o blândețe și dulceață atât de exagerate, încât sârmanului i se părea că e prins într-un nor de gaze otrăvite:

- Sărut mâna, părinte!... I-aipus să jure în biserică pe Sfânta Evanghelie și pe Cruce?... I-ai dat zălog bunului Dumnezeu?... Ha?... Nu știi? *Mirul*!... Da, da!...

își ridică încet cravașa și privind cu zâmbete drept în ochii preotului, îl creștă de două ori peste obraz.

30 Cu același zâmbet, repetă apoi gestul cu învățătorul și primarul.

- Părinte! - răsună o comandă - cântă veșnica pomenire!...

Popa scâncea numai, respirând greu, gata să leșine.
între bocetele și văitările izbucnite din mulțime,
porni și o tropotire de neliniște a cailor escortei.

Generalul se întoarse scurt spre cazaci și parcă
5 lungindu-se și mai mult, trecând privirea lui, fioros
de blajină, din dreapta spre stânga frontului.

Tropotirea încetă.

- Feldwebel! - răsună din nou comanda. Ai
frânghii? Să mi-i spânzuri pe aceștia! - arătă spre
io grupul cu fețele însângerate de cravașa lui. Să mi-i
spânzuri pe aceștia însemnați, pe fiecare în fața por-
ții lui!... Căpitane Perțov!...

- La poruncă, Excelență!

- Să stai cu compania. Dacă, până la ora trei,
15 instigatorii nu vor fi predați, ai să împuști zece din
acești burtoși și zece din opincari; să bombardezi
satul o jumătate de oră - îți las două tunuri; apoi
să-i dai foc și până în seară să fii la Gribnoie...

La Gribnoie, expediția n-a găsit nicio țipenie de
20 om. Nu se auzea niciun lătrat de câne.

în afară de fumul care se răsucea din câteva co-
șuri și de două trei mârțoage rătăcite, nimic nu dă-
dea de bănuit că, în acea dimineață încă, în sat bătea
viața din plin.

25 Urmă o judecată scurtă.

Satul fu distrus în flăcări, cu tot jalnicul avut ce-l
mai adăposteau căsuțele rebegite și cu tot rodul
unui an de muncă.

Compania căpitanului Perțov rămase în sat încă
30 pentru douăzeci și patru de ore, cu ordinul de a îm-
pușca pe oricine se va apropia de vatra văduvită.

Era o muncă de Sisif.

Abia prefăcut într-o pată neagră un sat pacificat,
că și venea vestea că în alte patru-cinci sate, la cinci-
zeci sau o sută de kilometri și adesea în direcțiuni di-
ametral opuse, s-au aprins noi focare de revoltă.

5 Toate saturnaliile represive păreau zadarnice.

Numele neînfricoșatului aghiotant al țarului
ajunsesse în puține zile să semene groaza într-o rază
de trei sau patru sute de verste.

Din șoaptă în șoaptă, în sătulețele cele mai ui-
w tate de Dumnezeu, se răspândise povestea cum *în-*
cniatul ridică din patul nupțial pe tinerii căsătoriți,
îi dezbracă până la piele, îi culcă cu fața în jos pe ză-
padă, pune să-i bată cu cingătoarea în cântecul
„Isaia dănțuiește” până leșină amândoi.

15 - Asta-i *nuntă împărătească*, fraților!... Hi-hi-hi!...

Față de adâncurile răscolite în sufletul colectiv
al țărănimii, teroarea rămânea însă fără răsunet.

Din sat în sat, de la moș Feodorovici la moș
20 Ivanovici sau la moș Antonovici vine cuvântul: *Po-*
runca de la studienți - să fie curățiți boierii! Se
orânduiește *împărțeala neagră*... *Mirul* rămâne sin-
gurul stăpân al pământului! Cine nu ascultă po-
runca nu are parte!...

împărțeala neagră!...

25 Și *mirul* avea o singură grijă: să asigure, pentru
orice întâmplare, răspunderea solidară a obștiei.

De aici, și normele bine stabilite de procedură:

Focul e pus de *obștie*, cu ajutorul unui șomoig
de paie, prins în vârful unei prăjini pe care ține
30 mâna tot obșteanul.

Vitele sunt cotonogite, în grămadă, orice obștean
fiind dator să dea la comandă, cu toporul sau cu
cuțitul!...

Represiunea putea, în aceste condițiuni, distrage fizicește pe unii răzvrățiți, putea opri temporar manifestarea forțelor elementare care mânau țărănimea, dar nu ducea la pacificare - nu stânga

5 pojarul, ci-1 gonea în subsol.

în urma coloanelor expediției rămânea pustiul; dar nici generalul Bruenn nu își făcea iluzii asupra realității: răzvrătirea mocnea, se prelingea în adânc, sub temelile edificiului social, pentru ca să reizbucnească, cu și o mai mare furie, ca și incendiul rău

w stâns, la cea dintâi adiere de vânt.

însăși temelia împărăției - credința țărănimii în *Țarul alb* - se surpa.

15 „Căciularii albi” se însărcinara să-i desăvârșească educația politică.

Dar rezultatul imediat nu lăsa nicio îndoială: țărănimea se pusese în mișcare prea târziu, după ce intelectualitatea și proletariatul orașelor erau doborâte de reacție.

20 Pacificatorul cu căciula albă cu o deosebită ferocitate urmărea pe *studienții* care, după glasul norodului, erau agenții principali ai acțiunii subversive - ai *cramolei*, în limbajul oficial -, ca și pe slujbașii și lucrătorii căilor ferate, în care vedea armatura revoluției.

25 în stația Gnilie, reușise să capteze¹, dosit în depou, pe Grigore Goncev, inspectorul regiunii Volga-Kama, urmărit ca unul din organizatorii și conducătorii grevei din octombrie.

30 Scoase îndată pe bățatură, în fața gării, tot personalul stației, al depoului și al atelierului.

¹ Evident, termenul propriu aici e *să captureze*. E dificil însă de spus dacă avem o simplă greșală de tipar sau un *lapsus calami* (n. ed.).

- Domnul șef al gării ? - aduse generalul cravașa lui în semn de salut la căciulă. Am onoarea... îmi pare bine de cunoștință!... Dumnealui? Domnul inspector Goncev? - și parcă cuprins de o adâncă

5 tristețe și obosit, întrebă domol, ca un murmur de șipot: - Sunteți șef aici, domnule Goncev?... Mai aveți musafiri?... Nu e cumva pe aici pe la dumneavoastră și domnul Artamon Dimitrevici Danilov, „tovarășul Minin” sau cum îl mai cheamă?... *Voievodul studenților*, într-un cuvânt...

Dar nu sfârși fraza și își îndreptă cu vioiciune privirea spre grupul de clădiri de dincolo de linie.

15 între mai mulți agenți de poliție se zbătea un bărbat înalt, deșirat, cu o față nerasă de mai multe zile, cu o coamă de peri negri strălucitori, care îi cădea ciudat peste ochi. Târât în fața comandantului, își pierdu coama, de sub care apărură un păr cenușiu, însurit încă de vârstă.

20 - Să trăiți, Excelență, salută militarmente șeful escuadei. L-am găsit pitit într-o ladă, în pivnița de cărbuni...

La un semn al căpitanului jandarmeriei din județ, generalul surâse cu beatitudine și reveni la inspectorul Goncev:

25 - îmi pare rău, domnule inspector, nu sunteți un amfitrion amabil! Apoi, sec:

- Cine-i domnul?...

30 Inspectorul Goncev, cu obrajii supti sub pomeți și cu ochii mici, suri, de sub un stog de păr rigid ca acele de arici, îl privea tăcut, cu buzele strânse.

- A?... Nu vrei să vorbești?... Ia, băieți, alegeți o frânghie mai subțire și să mi-l trageți pe dumnealui până în vârful stâlpului ăstuia de telegraf...

Pe când se executa ordinul, în fața frontului de lucrători și funcționari, generalul urmărea operațiunea bătându-și ușor poalele mantalei cu vârful cravașei.

Și chiar înainte de încetarea convulsiiunilor executatului, se întoarse către celălalt captiv de distincție.

Se apropie lent, cu pași mărunți.

O clipă statură față în față, tăcuți, fără nicio mișcare - numai enormul cartilaj tiroidal luneca pe gâtul lui Artamon încet în sus și în jos.

10 Privirile reci se încrucișară ca două lame de oțel.

Apoi, în ochii și glasul generalului reapăru mierea:

- Ce zici, Artamon Dimitrievici? - surâse el cu o supremă amabilitate. Ți place dansul?... Hm!...

75 într-o fulgerare ca de resort încordat, brațul captivului se ridică și ca o pocnitură de tobă răsună palma pe obrazul neted al călăului.

Acesta clipi din ochi.

Pe fața-i albită se tăia, în dungi viorii, palma răsfirată.

20 Un pumn osos se ridică apoi încet spre obrazul palid al agresorului și, cu mișcări măsurate, monotone, porni să-1 izbească drept în gură: o dată, de două ori, de trei ori...

25 în aerul rece, loviturile răsunau nenumărate, ca tic-tacul de pendulă, regulat și implacabil.

Cu toată sforțarea lui supraomenească, capul executatului, la fiecare izbitură, se clătina în tact, dar gura lui rămânea înclăștată.

30 Prizonierii, soldații și chiar jandarmii și agenții de poliție stăteau fără suflare, capetele lor urmând oscilărilor pendulei.

Șeful gării se zvârcolea în noroi într-un atac de epilepsie.

în sfârșit, pumnul însângerat se lăsă în jos.

- Băieți! - porunci răgușit „căciularul alb” - ia să-i dați nădragii jos și să mi-1 culcați la pământ... Pfu!L. De când n-ai fost la baie, băiețoare? Ai nevoie de spălătură... *Pisica!*... Dați băieți, până ce nu 5 rage de iertare... He-he!... Un creștin trebuie să știe să ierte... Dați-i!... Dați-i!... Unul... doi... trei...

Cinci soldați din echipă se așezară pe gât, brațe și picioare, al șaselea mânuia „pisica” - un bici cu nouă împletituri plumbuite la capăt.

10 Și fiecare săltătură a „pisicii” era însoțită, în tact, de o lovitură ușoară a cravașei pe poala mantalei cu vipușca roșie.

Pravoslavnicul baron balt, Fridrich Carlovici Bruenn, general-aghiotant din suita Majestății Sale 75 împăratul Tuturor Rusiilor, stătea cu ochii pironiți în carnea sfâșiată la picioarele lui, urmărind cu voluptate fiecare țâșnitură de sânge, fiecare petec de piele zdrențuită.

20 în van! Nu putea smulge torturatului niciun strigăt de durere, niciun gemăt.

Numai mușchii încordați i se contractau la atingerea plumburilor biciului.

25 în cerul albicios pluteau peteci de nori prin care, pe întinsul înzăpezit dimprejur, nemaculat încă de apropierea omului, cădea în ușoare scânteieri pulberea aurită.

- V-ați obosit, băieți?... Altă echipă!... Antonov, ia tu pisicuța, ești mai zdravăn...

10 În răstimpul de schimb al echipei, Danilov nu încercă măcar să ridice capul. Se vedea numai o abia perceptibilă tremurare a mușchilor.

Pe bătătură, luceau în reflexele soarelui mici băltoage de sânge, pe care, cu încetul, le sorbea zăpada murdărită de cizmele executanților.

- Dă-i, băietel!... Unu... doi... trei!...

Și iarăși, fiecărui zbor al „pisicuței” îi urma, în tact, câte o ciocănitură de cravașa pe poala mantalei de general.

î Echipa urma după echipă, cu același ritual.

După un timp, contracțiunilor mai violente ale trupului victimei le urma o ușoară horcăială.

Amuți și aceasta; nicio fibră a masei informe de carne nu se mai mișca...

10 Dar loviturile cravașei de poala mantalei cu vi-puşca roșie, inexorabil, dictau sărituri neîncetate ale pisicii plumbuite.

Soldatul care o punea în mișcare leșină și căzu peste trupul întins la picioarele lui.

15 între prizonieri se auziră țipete isterice.

Șeful gării, cu fața cadaverică, se târa în genunchi spre general.

în zăpada murdară, se zbăteau în spasme mai mulți dintre spectatorii nevolnici.

20 Și între cazaci, ușoare murmure semnalau momentul critic.

Căpitanul de jandami, galben, se aplecă asupra trupului inert:

- E mort, Excelență! - zise el strangulat.

25 - Căpitane Perțov! Să fie împușcat șeful de gară și, dintre ceilalți, câte unul din zece! - comandă șeful expedițiunii.

Și urmând mașinal să lovească cu cravașa în poala mantalei, se așeză în troică și, furtunos, porni
30 din loc.

Răutu citi în jurnal o telegramă din Saratov:

„Ieri după amiază, în fața trăsorii Excelenții Sale, F.C. von Bruenn, aghiotant din suita Majestății Sale

Imperiale, fu surprinsă șchiopătând de-a curmezișul străzii o femeie deghizată în călugăriță.

Înainte ca vizitiul să fi putut cârmi, ea se aruncă sub picioarele cailor și, în același moment, se auzi o
> detunătură.

Generalul, ofițerul său de ordonanță, vizitiul și doi cazaci din escortă au fost uciși de o bombă ascunsă în haina pretinsei călugărițe.

Capul criminalei fu regăsit pe trotuar. E o femeie în vrâstă, cu ochi încrucișați, cu doi dinți aurii în stânga fălcii inferioare.

Persoana ei n-a putut fi încă identificată..."

Simion Vichentievici Polieschi, așezat în fața lui Răutu în redacția „Nistrului”, își schimba pumnii răzimați de genunchi, unul peste altul, și vorbea cu caracteristica-i blândețe candidă:

- înțelege, Ivan Gheorghievici, că nu era de glumit! Ar fi ajuns ei, în cele din urmă, a dibui ultimul domiciliu al Liei Davidovna. Apoi, afară de asta,

20 toată regiunea Turgunului e devastată și populația ei decimată și împrăștiată... M-am gândit că mai ușor îmi pot isprăvi lucrarea în străinătate... Cât ne trebuie pentru mine și Ecaterina Efimovna pot câștiga eu la revistele de specialitate. Ca să ne strecurăm

25 mai discret, Ecaterina Efimovna a pornit spre Riga, iar eu am socotit că ai să mă poți trece peste Prut... Numai de nu s-ar pierde materialul meu...

Iarăși *Patriarbul* - vorba răposatului Țicorschi - „din eroare de tipar fără *errata*”, revoluționar și
30 martir, ajunsese și un emigrant politic.

Răutu abia își putut stăpâni emoțiunea; dar Simion Vichentievici, blajin și senin ca întotdeauna, aștepta cu încredere răspunsul, pieptănându-și barba dedesubt cu degetele dreptei răsfirate.

Cap. VI

ANTRACTUL

- Cu toată nemaivăzută dezlănțuire de energii - față de care și Marea Revoluție Franceză părea un
5 joc de copii -, pojarul din 1905-1906 se stângea, lăsând, în aparență, numai ruini și deznădejdi.
- Pentru ce?
Pentru Răutu nu putea fi îndoială:
Lipsa de coordonare în acțiunea orașelor și a sa-
10 telor a dat țarismului puțința de rezistență.
- Dezacordul între muncitorimea industrială și cea agricolă a fost fatal pentru revoluție.
Țărănimea nu-și dăduse încă avântul, pe când orașele erau în plină răscoală.
- 15 Proletariatul industrial *nu mai putea face vreo sforțare*, când țărănimea se puse în mișcare.
- E semnificativ că, în aceeași zi de șase noiembrie, când se adunase la Moscova congresul zemstvelor, pentru a mărturisi capitularea democrației burgheze -
20 ceea ce dădu semnalul *sfârșitului* revoluției orășenești -, tot în Moscova semnala *începutul* revoluției agrare congresul „Uniunii Țărănești”, în care însă abia dacă era reprezentată - și încă adesea prin uzurpare - țărănimea numai din douăzeci și șapte
25 gubernii, din cele peste o sută, în care era împărțit teritoriul Imperiului.

Și totuși, în credința lui Răutu, revoluția înfrântă în 1905 deschidea - tocmai mulțumită acestui *început* de mișcare țărănească - o nouă eră în istoria mondială.

- t Rusia, ca izvor al reacțiunii mondiale, trăise.
Pe câmpiile Mandgiuriei se aprinseră zorile unei lumi noi.
„Ce ne așteaptă pe ziua de mâne? - se întreba Răutu în *Cronica* de februarie a «Farului».
- io E probabil - urma el -, cum recunoaște și un publicist conservator, că revoluția, ca și boala în căutarea unui medic prost, va fi gonită înăuntrul organismului.
- 15 Vor dispărea bubele de pe piele, dar otrava va roade țesuturile, pregătind ruina nu numai a edificiului de stat, dar și prăbușirea ordinii sociale.
- Concluzia?
Nimeni nu poate prevedea peripeții prin care va trece tragedia mondială - căci nu e în joc numai țarismul.
- 20 Dar e sigur că, din cataclismul acesta epic între forțele trecutului și aspirațiunile viitorului, nu mai poate rezulta restaurația trainică a Rusiei țariste - *în condițiunile ei politice și sociale tradiționale și nici*
25 *chiar în configurația ei geografică de astăzi* -, deși poate numai în deceniile viitoare vom putea spune: *consumatum est...*
- In orice caz, de pe acum putem trage un învăță-mânt neîndoielnic:
30 *Destinul omenirii întregi atârnă de soluția problemei țărănești, în Rusia - și pretutindeni...*

Campania electorală pentru Duma se desfășura - între „expediții punitive” și răscoale agrare, spânzurători

și lupte de baricade, pogromuri și răzvrățiri de soldați și marinari - într-o atmosferă neînchipuită.

Boicotul decretat de partidele revoluționare, pe de o parte, și abuzurile administrației, pe de altă parte, se puneau în calea unei sincere reprezentări a curentelor de opinie publică.

în Basarabia, situația era cu deosebire dezastruoasă.

Burghezimea orașenească, în întregime străină de masele populare, politicește nu avea nicio însemnătate.

10 Nobilimea, străină sau înstrăinată în majoritate covârșitoare, forma rezerva reacționară a țarismului.

Intelighenția națională lipsea aproape cu desăvârșire.

Tot stratul social superior nu avea astfel niciun
11 contact mai intim cu masele moldovenești.

Țărănimea, lipsită de școli, claustrată în satele ei - adevărate lagăre de concentrare -, zăcea ca o masă amorfă și inertă față de marile evenimente care zguduiau împărăția, fără să le poată înțelege și, adesea,
20 chiar fără să le poată cunoaște.

Lumea satelor fatal orbăcăia numai între șoaptele, venite din moș în moș, despre *studienții* mântuitori și între defăimările pătimase ale *dizertivilor* de peste Prut.

25 în afară de puținii seminariști grupați la „Nistrul”, „partidul social-țărănesc” din Basarabia, pentru care Răutu redactase și un program, nu găsea aproape de nicăieri niciun sprijin.

30 Tineretul ieșit din „tagma duhovnicească” adesea dădea dovadă de mult zel și devotament, dar în-deobște era lipsit de pregătire.

Nu putea da cadrele unei mișcări populare și mai cu seamă pentru a duce cu perspective de

biruință lupta neîndurată împotriva țarismului, cum o visa Răutu.

Adesea cădea el aproape în deznădejde: care mai putea fi acum rostul lui și ca moldovan, și ca revoluționar ?

10 în rarele și scurtele incursiuni în țară, aproape clandestine, pe care și le-a putut îngădui, spre a mai vedea familia și prietenii, puse la cale crearea la Ciubărești a unui cămin pentru studenții moldoveni din Basarabia, care, cu timpul, să poată îndeplini misiunea de conducători luminați ai poporului lor.

Intr-un moment de depresiune, în care îi era silă să se prezinte până și la redacția „Nistrului”, Răutu scria în camera lui de hotel un articol destinat „Farului” despre poezia ardelenescă, cu multe înțelesuri și subînțelesuri, mai cu seamă pentru intelectualii din Regat.

15 Lăsă condeiul. Din coridor se auzi o voce care făcu ca inima să-i sară în zvâcniri de nădejde și spaimă:

20 - Zici, camera numărul paisprezece ?..

Fără să mai aștepte, se repezi spre ușă.

In fața lui stătea un moșneag uscățiv și gârbovit, cu o chelie peste tot craniul și o barbă mototolită, mai mult gălbuie decât albă.

25 Și totuși era el, tovarășul lui din vremurile de ucenicie, Vasile Giurilă - depozitarul legământului său solemn!

Nimeni altul nu putea avea acești doi ochi suri, cu luciri de otel.

30 - De ce ai întârziat atâta, dragă Vasile ? - găsi numai să spună prostește Răutu, ținându-1 pe Vasile în prag, sub privirile curioase ale „madamei” și ale unui

ochi de proveniență necunoscută, ce se zărea din crăpătura ușii din față.

- Lasă-mă întâi, măi Vania, să intru în odaie!... Tot ești picat din nou ca și pe atuncea! - zâmbi cu vechea lui ironie Vasile Giurilă.

Două decenii strecurate de la ultima lor întrevedere în Turinsk!...

S-au despărțit doi adolescenți, abia la pragul vieții, plini de nădejdi...

Și acum?...

S-au scurs numai două decenii?...

Cum poate o conversație să umple golul imens dintre această zi și aceea în care Răutu atacase cu pumnii lui încheștați poarta penitenciarului din Turinsk?

Simțea nevoia să spună *totul* într-o singură clipă - și nu găsea niciun cuvânt.

Orice încercare ducea numai la o divagație, la o sarabandă de idei, de fapte, de exclamații, de amintiri și destăinuirii, asupra vremurilor moarte sau a celor nenăscute încă.

Cel dintâi își veni în fire Vasile Giurilă:

- Stai, ciocoiășule! - zâmbi el din nou. Ai să mă înnebunești așa... Nu încăleca vremea!... Hai să facem legământ: două zile să nu vorbim nimic... Să ne uităm numai unu la altu, să mâncăm, să bem, să ne primblăm, să dormim... până ce se mai astâmpără duhurile... Ori, știi ce? Să mergem la Andrei Găină... Trebuie să știi unde a fi așezat... A fi popă pe undeva, cu o mamă preoteasă groasă pe lângă dânsu. Totdeauna îi plăceau „prepeșițele grăsuțe”, cum zicea el...

- E mort! - își lăsă Răutu capul în jos.

Vasile Giurilă era plin de impresiile culese în cursul călătoriei de aproape patru luni, de la hotarele

Chinei pân' la Nistru, prin imensul crater în ebulliție, cum se înfățișa Rusia în anul de revoluție.

- N-a sunat încă, dragă Vania, ceasu pentru zidire în Rusia! - grăi el cu convingere și fermitate, după ce „duhurile s-au mai astâmpărat”. Trebuie întâi rânită vatra de toate necurățeniile, de toate scârnelor, îngrămădite de atâta amar de vreme. Aiasta este amu treaba pe care o fac toate noroadelor împărăției și pe care trebuie să fim vrednici să o facem și noi, moldovenii din Basarabia noastră.

Pe Răutu îl chinuia ticul care îi desfigura mereu fața și chiar toată făptura.

La cea mai mică emoție, partea din stânga a trupului, din tâmplă până în călcâi, întâi se zmuca în sacade în sus, spre a se prăvăli brusc îndărăt.

- Dar, Vasile, campania electorală și Duma... fac parte, cred, din opera constructivă?...

- Nici din campania cea electorală a ta, nici din Duma n-are să iasă mare scofală, dragu meu. Cu norodu întunecat, fără încheșare și fără îndrumare, și cu *intelighenția bezmetică* sau ticăloșită, ce campanie ai să faci?... Și ce Dumă să fie întocmită? Are să curgă încă multă apă pe Nistru, până ce moldovenii noștri au să închege o partidă politică de temei... Degeaba te năcăjești... Rostu tău este altu.

- Care? - întrebă Răutu înfrigurat, simțind că Vasile Giurilă îi ghicește sentimentele, pe care lui însuși îi era teamă să și le mărturisească.

- Apoi ce crezi, frate Vania, că s-o isprăvit? Că Țaru scapă din nevoi? Amu începe greu, frate!... Împărăția lui trăiește numai câtă vreme nu-i dă cineva un genunchiu... Atunci se prăvăli ca o movilă di băii gar sub ploai... Norodu di aici însă n-are putere să-i dei cu genunchiu. E nevoie tot di o măciucă din

afară. Și ari să vii negreșit!... Și... noi, moldovenii, trebui să folosim popasu ista pi cari ni-1 dă istoria - că poate n-ari să ni-1 mai dei, ca să fim vrednici să ni durăm țara, cum mi-ai vorbit tu... Și aici, și piști Prut, și piști munți! Aista-i rostu tău!... Și poati ai să ajuți tu și cu genunchiu...

- Dar am pornit aici o acțiune. Am întemeiat o gazetă... Organizăm alegerile...

10 - Gazetă? - se ridică Vasile în picioare și, după felul lui de altădată, deși zmuncit de tic, își puse manile pe umerii lui Răutu. Pentru gazetă?... Pentru alegeri? Lasă-le în seama noastră, care nu mai suntem vrednici di altă treabă... Altminteri, tari mi-i teamă că, taman când ari să ni ardă mai tari și avem
15 să avem mai multă nevoi de tini, ai să fii undeva prin pustietățile tundrei sau chiar în fundu ocnei...

Răutu nu se lăsă însă convins.

20 Moldovenii încheiară în Basarabia un cartel electoral cu *cadeții*, partidul constituțional-democrat, și erau plini de nădejde și încredere în realitatea regimului constituțional.

Constituționalii-democrați, în urma boicotului partidelor revoluționare, se afirmău ca o forță politică de primă ordine.

25 Dar, la începutul lui aprilie, tuturor nădejdilor și iluziilor le fu dată lovitura de grație.

Democrația franceză, cu toate insistențele întregii opinii publice din Rusia, acordă guvernului țarist, cu trei săptămâni înainte de constituirea Dumei, un împrumut de mai multe miliarde.

30 Acesta nu mai avea dar nevoie de sprijinul reprezentanții naționale pentru a-și asigura mijloacele financiare.

În consecință, se găsi în măsură de a-și impune atotputernicia.

5 Cu o singură trăsătură de condei, bancherii francezi, sprijiniți de guvernul lor, transformară Duma - după cuvântul unui publicist popular - în „cimitirul de nădejdi”.

Răutu, în adevăr, nu mai avea ce căuta în Basarabia.

Un „fapt nou” puse capăt tuturor șovăielilor lui.

10 Intr-o seară, pe la mijlocul lui aprilie, află că Bella Ghitis îl căutase și la hotel, și la redacție, și-i lăsase cuvânt să vie negreșit la ea, „pentru o chestie foarte gravă”.

O găsi foarte agitată.

15 După tragedia din Odessa, capul îi tremura mereu și biata femeie nu mai putu reveni din melancolia ei neagră.

Răutu o vedea rar, parcă se ferea și ea însăși de întâlnire.

20 Acum, până și bărbia ei ascuțită, atât de provocatoare altădată, făcea o impresie jalnică.

- Dragă Vania! - se repezi ea îndată. A fost la mine Simion Brânzariu... Știi că nu se emoționează și nu se mișcă ușor... Dar acum părea înspăimântat. Spune că trebuie numaidecât să vă întâlniți, pentru o
25 chestie foarte gravă... Se teme să vie la hotel. Și nici nu vrea să te duci la dânsul. Ne-am înțeles să vă întâlniți chiar astă-noapte la vărul meu Kleiman, pălărierul...

30 Brânzariu, pe care Răutu îl cunoștea întotdeauna ca om masiv, serios, tăcut și șters, se arătă la întâi-nire neastâmpărat și nervos până la isterie.

După ce inspecta toate ferestrele și ușile, îl trase într-un colț și-i șopti tremurând:

- Nu știi dacă îți aduci aminte... de Șleapchin... fl8
 tovarășu nostru de gimnaziu... rus... amu slujește
 în cancelaria guvernatorului... are legături tainice
 cu cadeții... Mi-o spus că este hotărâtă arestarea ta... ^1
 Ca dovadă mi-o dat copia acestui *șircular*. H

În mâna lui tremura o fițuică pătrată, scrisă la
 mașină și împodobită cu fel de fel de „anteturi” ofi- BJ
 ciale, peceți și semnături. BJ
 H

Răutu citi: flj

MINISTERUL DE INTERNE I

Guvernatorul Basarabiei flf

No. 531-3 aprilie 1906 fl

Chișinău Sj

Absolut secret m

D-lui m

Ispravnic al Județului Chișinău m

Sunteți invitat de a avea cea mai stăruitoare su- S
 praveghere asupra agitațiunii în mijlocul țăranilor. •

Agitația este organizată din România pentru a B
 aprinde în această gubernie o răscoală generală a ță-
 ranilor, întrucât, în calitate de conducător al agitați-
 unii, apare publicistul și profesorul de liceu din
 Ciubărești, Ion Răutu.

Încordați toate puterile și recurgeți la toate mij-
 loacele necesare pentru a nu îngădui întinderea tul-
 burărilor în județul ce vă este încredințat.

În caz de veți constata prezența în mijlocul țăra- »
 nilor a agitatorului numit, îl veți aresta și îl veți ex- f
 pedia imediat sub o escortă sigură la Chișinău.

GUVERNATOR, z

Șambelan al Curții Imperiale:

A. Harzinschi

Director al Cancelariei: Iv. Covată >

Răutu nu putea bănuși pe atunci că îi va fi sortit
 să mai fie o dată denunțat de același Ivan Ivanovici
 Covată, ajuns inspector administrativ în Basarabia
 românească, că ar fi organizat agitația între țăranii
 * basarabeni spre a aprinde răscoala generală ca agent
 al bolșevismului...

Consiliul de război - adunat la Corina Schwartz
 și la care, în afară de aceasta și Răutu însuși, nu fură
 admiși decât Bella Ghitis și Vasile Giurilă - stabili
 10 un plan de acțiune.

Răutu dispăre imediat, fără să mai treacă la ho-
 tel, adăpostit în sânul unei familii evreiești sărace
 din mahala.

Secretul absolut va fi păstrat față și de cei mai
 11 buni prieteni, pe care mai târziu se însărcinează să-i
 înștiințeze Giurilă, după ce va fi primit vestea că fu-
 garul este în siguranță.

Ca punct de evadare, calea Unghenilor, ca prea
 primejdioasă, e respinsă.

20 E de preferit Odessa, unde tocmai atunci izbuc-
 niră tulburări grave. Și tocmai pentru aceasta: auto-
 ritățile aveau acolo altă treabă decât să caute pe un
 ipotetic agitator din Basarabia.

25 Bella Ghitis și Vasile Giurilă pleacă de a doua zi,
 cu trenuri deosebite, la Odessa: Bella, pentru a-i găsi
 o gazdă sigură, iar Vasile, pentru a se pune în contact
 cu cercurile revoluționare și a obține, prin ele, ospita-
 litate pe bordul vreunui vas comercial străin.

30 La un semnal convenit din partea Bellei, urma să
 plece și Răutu, însoțit, pentru orice eventualitate, de
 Corina, deghizați ca mici negustorași de provincie.

Odessa apărură lui Răutu ca un microcosm în haos.

Orașul era împărțit, ca o tablă de șah, pe cartiere, între trupele guvernamentale și insurgenți.

Un cartier trecea - dintr-o zi într-alta și adesea chiar de mai multe ori pe zi - de sub oblăduirea administrației sub puterea revoluționarilor.

Locuitorii puteau afla dimineața că, peste noapte, din supuși credincioși ai Țarului Tuturor Rusiilor au devenit cetățeni liberi ai unei republici socialiste și să constate că foaia din cartier, din monitor al bandelor negre, se transformase într-un organ de propagandă subversivă.

La fiecare pas, trecătorul era oprit de o patrulă, cu strigătul de:

- Manile sus!

Și trebuia astfel „să se legitimeze” când față de poliția țaristă, când față de oastea revoluționară.

Chiar Vasile Giurilă se putea orienta cu greu în această topografie de război civil.

Răutu fu întâmpinat în gară, din prudență, numai de Bella Ghitis, spre a fi condus până la gazda ce i se rezervase.

Corina se întoarse imediat la Chișinău.

Bella se mai putea ușor strecura mulțumită chipului ei bătrânesc și a portului de femeie simplă din popor.

Răutu trebuia să-i urmeze numai de la oarecare distanță.

Îl ajuta însă, la patrulele militare, pașaportul lui de „călător străin de distincțiune”, iar la echipele revoluționare, procura zemstvei democratice din Chișinău.

Fuga îl aruncă pe Răutu într-o stare de marasm moral. Se simțea apăsător de o greutate aproape peste măsura puterilor lui.

Își dădea seama că o acțiune directă în Basarabia, pe viitor, multă vreme nu-i mai poate fi îngăduită.

În așteptarea vasului mântuitor, melancolia lui se agrava prin izolarea desăvârșită de lumea din afară în care trăia.

Pitit în vizuina lui între Giurilă și Bella Ghitis - tovarăși de copilărie, de aceeași vârstă cu dânsul, ajunși însă dezolante ruine -, era exasperat de ticurile lor.

Fără de veste, se surprindea clătînându-și capul sau săltându-și sacadat partea stângă a trupului.

În sfârșit, într-o seară, peste vreo patru zile, Vasile Giurilă îi aduse pe Isaac Blumberg, *alias* tovarășul Prudens.

Acesta îl bucură cu vestea că, în calitatea lui de membru al partidului social-democrat german, reușise să-i asigure un loc pe bordul unui vas comercial, pe care partidul are oarecari aderenți printre marinari, înfățișarea lui vădea un început de „europenizare”.

În loc de bluză și curea de „nihilist”, purta o vestă și un veston de croială simplă și, în loc de ciubote de iuft, ghete de aspect solid, încât, la Berlin, ar fi putut trece drept un contramaistru după ieșirea din atelier.

Părea mai puțin jovial și expansiv.

- Trebuie să fii dis-de-diminează la crâșma lui Petca Rânjitul. De acolo ai să te strecuri până la vaporul tău cu un grup de marinari... Ți-am adus o bluză și o șapcă de ale lor. Dar unde stai până atunci? Aici e departe... Iar noi avem treabă aiurea... Chiar și Bella trebuie să vie la consfătuire, în numele social-revoluționarilor.

- Ce fel de consfătuire? - întrebă Răutu.

Isaac Blumberg, cu manierele lui Prudens din Berlin, își scoase tabachera - numai că era din piele „imitație de crocodil” - și începu să-și răsucescă cu îngrijire o țigaretă.

5 - Conferința interfracționistă! - își zvârli umărul stâng în sus Giurilă, pierzând răbdarea. Umblă acuma după potcoave de cai morți, caută cum să lățească și să adâncească revoluția... *în Europa...*

io - Știi ce ? reluă liniștit Isaac. Ar putea veni și el... Ar fi chiar de folos. E la doi pași de Petca Rânjitul. Pentru fațada convenită, îi dăm o manta peste odăjdiile de marină... Ne adunăm, de altfel, în cartierul nostru cel mai sigur, sub paza lucrătorilor din port, bine înarmați...

15 în odaia ale cărei dimensiuni erau mistificate de umbră, stăteau - în pâlپâirile unei singure lumânări de parafină înfiptă într-un gât de sticlă - vreo două duzini din vechii luptători din Odessa și împrejurimi.

20 Cei mai mulți erau cunoscuți lui Răutu.

Corifeii lipseau: arestați, deportați în Siberia, înfundați în ocnă sau distruși, - arena a fost lăsată mai mult pentru personajii din subordine.

Aspectul general nu semăna cu adunările intelectualilor și ale revoluționarilor ruși din alte vremuri.

Mobilierul se reducea la vreo trei scaune schiloade cu o măsuță șchioapă, pe care stătea sticla cu lumânare.

Nici paharele sacramentale de ceai nu se vedeau.

30 Dar fumul țigărilor și al lulelelor îngroșa umbrele unui tablou demn de penelul lui Rembrandt.

în cercul mai luminat din jurul măsuții, după mersul discuțiilor, răsăreau din umbră chipurile

familiale și mai agresive ale lui Costea Fomin, Mihail Suhanov, Vasile Giurilă și Isaac Blumberg.

În dosul personajilor de avanscenă, se estom-pau alte figuri agitate, degradându-se treptat până i în colțurile mai obscure.

La intrarea lui Răutu, vorbea Mihail Suhanov.

Era luminat numai în profil, din stânga, vorbea, întrerupându-și mereu cuvântarea pentru a trage vreo două pufuiri din lulea și atunci se aprindeau re-IO flexele roșii și pe cealaltă parte a feței.

Răutu înregistra sunetele, dar înțelesul nu mai răzbătea până la focarele conștiinții...

Profilul lui Suhanov se șterse în umbră și, din fundul obscur, se zămislă, din dreapta, triumphiul 15 agresiv al lui Costea Fomin, cu ochiul prins de flăcări roșii.

Se topi și acesta...

În cercul luminos se desemnă ovalul lui Isaac Blumberg.

20 Lui Răutu i se părea de la o vreme că se găsește în afară de spațiu și de vreme.

Și, cu tot haosul de păreri și doctrine, din adâncimi abismale bubuie același tainic glas de cavernă, care vestește - Moarte ?... Resurrecție ?... Viață vecinică ?...

25 Și la doi pași, se concentrează cazacii.

Nu mai putu răbda și se apropie de masă, în zadar Giurilă îl trage de poală.

- Să-mi fie iertată, tovarășilor, francheța cu care mă simt dator să vorbesc! - începu Răutu, emoționat, dar hotărât să meargă până la capăt. Mi se pare că plutiți în nori... Nu vă dați seama nici de caracterul adevărat al cataclismului care zguduie Rusia, nici de semnificarea lui istorică... Nici boicotul Du-meî, nici mișcarea spontană a *mirului*, nici cucoșul

roșu, nici bomba și dinamita și mai puțin încă așa numita „expropriere revoluționară”: nimic din toate acestea, în condițiunile date, nu poate duce la revoluția mondială. Chiar numai pentru Rusia, aceste expediente nu pot înlocui coordonarea acțiunii muncitorimii industriale și agricole - care presupune o educație politică, imposibilă fără regim democratic și cultura maselor și, deci, pentru fiecare neam, cultura lui națională. Aveți dovada: Basarabia cu populația ei românească, care, cum știți, a ajuns pepiniera reacționarismului panmoscovit...

Sfârșitul fu înecat în protestări vehemente:

- Burjuil!... Șovinist!... Reacționar!...

Nu se știe de unde se năpusti asupra vorbitorului „tovarășul” Pudel, care - drăguță, dar clocotitoare -, apucându-1 de piept, încerca să-1 scuture, țipând:

- Pimperlic!... Tovarășe Pimperlic!... Dragă Vania! - scânteia ea din ochi, săltându-și „bretoul” de pe frunte. Ești drăguț... ești deștept... De ce ții întotdeauna să te singularizezi?

Bella o înlătură cu o mișcare de umăr și, toată în lacrimi, îmbrățișa și îl sărută pe Răutu:

- Dragul meu! - îi șoptea ea luminată de bucurie. Nu-i asculta! Ai vorbit foarte bine!... Ai toată dreptatea!... Lasă-i în pace!... Adevărul își va face drumul...

Vasile Giurilă, care tot timpul nu contenea să-1 tragă de poală și să-i dea cu cotul la pasagiile mai provocatoare, îl apucă de braț și-1 scoase din cameră.

Îi urmară pe scări și Isaac Blumberg cu Bella.

Spre răsărit, abia se rărise marginea întunecată, când cei patru vechi „cercuiști” din Chișinău apărură în stradă.

Răutu se răsti cu năcaz la Isaac:

- Nu înțeleg de ce mai discutați atâta?... în fond, sunteți cu toții de acord: boicotați Duma și mântuiți toate Europiile cu „cucoșul roșu” de dincolo de Volga și cu „exproprieri revoluționare” la

5 SalvâcegodskL.

- Nu te supăra! - îi puse Giurilă manile pe umăr, luptându-se cu ticul lui. Ai vorbit foarte bine... Dar, la adicăte, tot ei au dreptăți!

- Și tu? - gemu Vania, lovindu-se peste șolduri de exasperare.

- Nu pentru mântuirea Europiilor! - își urmă gândul Giurilă, repunându-și liniștit manile pe umerii tovarășului. Dar cum vrei să fii dărâmat țarismu?... Și aiasta e amu de zor... Apoi, urma a alege!...

- Tu, Vania, nu ești realist! - declară doctoral Isaac Blumberg. Nu poate fi vorba ca nespălații noștri să civilizeze Europiile, dar dacă țarismul nu va fi prăbușit sau sleit de ultima picătură de sânge, capitalismul din Occident va avea la dispoziție un teribil jandarm. In orice caz, naționalitățile de la marginea apuseană vor profita de această anarhie eternizată și poate chiar - *last, not least!* - se vor rupe de Imperiu... Ești doar român, ce dracu!... Acesta e rostul lozincei de „revoluție permanentă”, ca o condiție a revoluției mondiale... Dar e vreme de pornire! Să iei rămas-bun de la Vasile și Bella. N-avem să mergem doar în picnic... Lasă-le și mantaua...

Bella sughițea de plâns:

- Avem să ne mai vedem în viață? - abia avu ea 30 putere să șoptească.

Foarte emoționat, Giurilă și Răutu își strânsesă numai cu tărie manile:

- Fii liniștit, Vania! - asigură grav Vasile. Am să îngrijesc eu de alegeri... Și-i ieu în chingi pe moldovenii

noștri. Ionică a tău din Năpădeni e un băiet de aur. S-o întors, zice el, și moșu-său Niculiță... Lasă că avem să pornim jocu...

îmbarcarea se făcu mult mai ușor de cum își închipuise Răutu.

în fața crâșmei lui Petca Rânjitul îi aștepta un grup de marinari.

- *Genosse Hans!* - apelă încet Isaac. Iată tovarășul român despre care îți vorbisem.

- *All right!* - fu răspunsul scurt în englezește.

Silueta albă a imensului „Hamburg” se legăna în port în apropierea „zonei de influență” a cartierului revoluționar.

în debandada luptelor de stradă, nimeni nu se sinchisi de luntrea cu marinari, care se îndreptă spre vasul ancorat.

Puținele ceasuri în care Răutu stătu dosit în fund, între baloturi de marfă, până la ieșirea din apele teritoriale, abia-i putură da senzația că a părăsit și el apele tulburi ale revoluției.

Vântul de sud aducea în fața „Hamburgului” adierea primăverii.

La dreapta, dispărând linia de țărm, în care primele fire de vegetație nu dovedeau a mistui aspectul cărămiziu al stepei, abia trezită la viață.

Dispărură pescărușii. în calea vasului, săltau delfinii.

Răutu, răzimat de bord, privea gânditor spre apus, unde se întindea în depărtare țara menită să-i servească de arenă pentru o nouă și grea luptă.

Iar un hotar!...

Se simțea, ca și cu paisprezece ani în urmă - după pustiitățile și grozăviile siberiene, în trenul de Zlataust -, aruncat năprasnic pe „alt țărm”.

5 Trecură numai zece luni de când sfâșiase pe popul de peste Prut foile cu slove rotunde, care îi hărăzeau chemarea de „drept vestitor apostol al unei vremi ce va să vie”...

Ce spații intersiderale îl despart acuma de acea clipă?

10 Și unde îl duce orbita vieții?

Câtă vreme va dura acest „antract al istoriei mondiale” ?...

15 - *Genosse Răutu!* - îl întrebă, răgușit, *Genosse Hans*, pufăind din lulea. Crezi că se sfârșește revoluția în Rusia?... *Die russischen Kerle sind so dumm!*...

Nasul lui mototol era aproape invadat de sprincenele roșcate, groase, prin care ochii lui deschiși, naivi și gravi, așteptau răspunsul lui Răutu.

- *Genosse Hans!* - ripostă puțin înciudat Răutu.

20 Ce crezi, se începe revoluția din Germania?... *Die deutschen Kameraden sind zu gescheit!*...

Genosse Hans, învăluit în fumul lulelei, îi ru-mega răspunsul, *gründlich*, mai multă vreme.

Apoi cu un:

25 - *All right!* - schimbă vorba. Mergem fără escală la Constantinopol. Te oprești acolo? Să nu avem plictiseli... Desigur, n-ai hârtii în regulă...

- Am pașaportul meu românesc... Mă grăbesc... Poate găsim în Bosfor vreun vapor român. M-aș urca pe bord îndată, fără să mă cobor pe țărm.

30 - *All right!* - hârâi din nou *Genosse Hans* și plecă legănându-se cu pas de marinar.

¹ *Tovarășii ruși sunt așa de proști!* (germ.) (n. ed.).

² *Tovarășii germani sunt așa de deștepți!* (germ.) (n. ed.).

³ *Gründlich* (germ.) - temeinic, profund, aprofundat (n. ed.).

Cap. VII

ÎN APE LINE

Căpitanul „Reginei Elisabeta” se nimeri să fie un vechi și asiduu abonat al „Farului”, Ștefan Iacobescu, cunoscut mai mult sub porecla Iacobson.

Plin de atenție pentru Răutu, îi puse la dispoziție chiar cabina lui.

Fără aproape să arunce o privire asupra peisagiului în care se îmbrățișau anticele civilizații ale celor două continente, Răutu își părăsi cabina numai pentru dejun, la invitația căpitanului Iacobescu, care îi oferise un loc de cinste lângă dânsul.

Pe bord - în afară de unii străini, pentru care tranzitul prin România reprezenta o prescurtare de călătorie -, se găseau mai multe persoane cunoscute: o păreche de însurăței, care petrecuse iarna la Cairo, și doamna se întorcea plină de conștiința misiunii îndeplinite, de clientă credincioasă a marilor croitori din Paris; un grup de excursioniști care vizitase Atena, pe seama statului, în cap cu unul din cei trei „Ofi”, Naum Călărașu, profesorul de estetică, extaziat de comorile Acropolei; vreo doi-trei oameni de afaceri și bărbați politici - între ei și un deputat -, exaltați de „o strașnică lovitură” pe care ar fi reușit-o în capitala padișahului.

Îndată după schimbul de saluturi de rigoare, Răutu se simți în atmosfera „de acasă”.

Se puse chiar de la *bors d'oeuvres* problema pal-pitantă: dacă guvernul „stă” sau „se duce” și cine, cum și când „vine”, dacă pleacă, și cum rămâne, dacă nu pleacă...

5 - I-am spus lui Sașa, - declară cu autoritate unul din oamenii de afaceri, etalând o eleganță atât de excesivă, încât comeseții își păzeau buzunarele - i-am spus lui Sașa că dacă se împacă cu Nitza, atunci conu Iorgu va da peste cap pe conu Toma și, împreună cu Ipolit Mircescu, ar putea sta până ce îi crește părul prin căciulă lui Aurel...

- Nu poate, domnule, să se împace Nitza cu Sașa! - rosti cu vocea grasă și târăgănată a omului pentru care nu există misterele culiselor domnului Panait Șarivaricescu, deputat din Oltenia. Nu se poate ca Nitza să se împace cu Sașa. Sașa râvnește să fie *Kronprințul* partidului... Dar Nitza nu-i așa de prost, ca să se lase încălecat de Sașa... Apoi, nu vine Maharadjaua, pentru că ar însemna ruptura definitivă cu Toma Fior... Și nici Mircescu nu intră dacă Toma Fior iese...

În altă parte, Naum Călărașu întreținea pe pelerinii din luna de miere despre arta ateniană.

Ținându-și capul răsturnat pe spate - încât profilul lui concav, cu ochelarii rotunzi încălecați pe rudimentul de nas, nu părăsea linia orizontală -, scanda inspirat, cu gesturi studiate după Ipolit Mircescu:

- Ah! Când m-am apropiat de pietrele sfinte ale Partenonului, mi-am pus fruntea pe sărmenele lui coloane mutilate... și am stat așa - manele lui, puse pe inimă și pe frunte, închipuiau peste plinul entuziasmului și al pietății estetice - am stat așa ziua întreagă de dimineață până în noapte târziu... Am stat

așa... simțeam cum fluidul geniului elen se filtrează în toate fibrele ființii mele...

- *Ab! charmant!... Ab!... sublime!* - murmură duduia din Cairo - și-și furișă mâna sub masă pe genunchiul exuberantului ei însurățel...

Ce lumi îl despart de Bulevardul Nicolae sau de cartierul portului din Odessa!...

în țară, Răutu se simțea tot mai mult ca eroul din romanele utopice, care peste noapte se trezește pe altă planetă.

10

în afară de cercul intim din jurul „Farului”, care se ținuse întrucâtva în curent cu evenimentele din Rusia, opinia publică din România ignora ciclul istoriei mondiale pornit din șesurile Volgei și care amenința fatal și România.

15

Răutu nu-și mai credea simțurilor.

Cum oare, în vecinătatea imediată a unei erupțiuni cosmice, o țară își poate păstra, în dosul unui pârâiaș mălos, seninătatea apelor de baltă, neîncrețite de nicio adiere?

20

Nici măcar instinctul de conservare nu o prevestește că, pentru torentul de lavă incandescentă, Prutul nu ar putea fi o stavilă?

Pentru cei mai mulți din cetățenii acestei fericite țări, Duma din Petersburg părea un fel de copie a clubului din Dealul Mitropoliei, în care, natural, politicianii și bărbații de stat, în cazul cel mai bun, se interesează dacă „stă” Witte și cine vine, dacă pleacă.

25

Oamenii mai subțiri chiar doreau numai să se înfomeze ce înseamnă „cadet”, „octobrist” sau „adevărat rus” și dacă sunt „mai tari” la Curte „octobriștii” sau „adevărații ruși”.

30

însuși Aurel Crăsneanu se îngrijea numai dacă „regimul constituțional” nu cumva are să schimbe directivele politice internaționale a Imperiului.

Numai T. T. Fior se arată ceva mai original.

>' - He! - ricana el sarcastic. Ce zici acum despre memoriul dumitale! Ți-am spus eu!... Nemții îi țin pe Romanovii!... Le convin mai bine în capul moșicimii pravoslavnice... aceștia decât nihilistii dumitale atei.

/0 Fugit la Ciubărești, Răutu avu nevoie de mai multă vreme pentru a-și recâștiga simțul realității.

Simțindu-se îmbătrânit de *masa* vieții trăite, el nu-și dădea seama de scurtimea reală a timpului petrecut în craterul revoluției.

15 Se mira că și aspectul exterior, și „timbrul” sufletesc din Ciubărești nu părea să fi suferit vreo schimbare.

Elisa rămase aceeași tovarășă afectuoasă și devotată, colaboratorii „Farului” nu pierdură nimic din entuziasmul și din combativitatea lor; chiar copiii crescuseră prea puțin - afară de Luța; nu se arătau cu mult schimbați nici sufletește - iarăși afară de Luța; chiar Antonel, ajuns la pragul universității, rămase tot un adolescent timid și cuminte.

25 Luța, însă, - acum un delicios *Backfisch* - nu numai că prevestea, cu silueta ei zveltă, liniile grațioase ale unui corp de fecioară triumfătoare, dar și, moralmente, se afirma ca un temperament dominator.

De altfel, părea și mai prietenoasă față de Răutu, dar cu o notă de cochetărie capricioasă.

30

Nervoasă, întotdeauna puțin agitată, nesatisfăcută de studiile sale de liceu, cerea mereu îndrumări

Backfisch (germ.) - (fig.) tânără fată, fetișcană, codană (n. ed.)

lui Răutu asupra lecturilor ei - și, cu pasiune și insistență, aborda problemele pe care acestea i le sugerau -, revoltându-se dacă i se părea că el nu-i acordă destulă atențiune.

Prima grijă a lui Răutu fu să organizeze la Ciubărești căminul pentru studenții moldoveni de peste Prut, care să deie Basarabiei un mănunchi de intelectuali adăpați la cultura națională.

10 Cu ajutorul și sfaturile lui Hariton Spirescu și cu fondurile acordate de bătrânul Iorgu Vatazi - pe atunci ministru al Economiei Naționale -, reușise să închirieze o casă spațioasă în strada Sărată și s-o mobilizeze simplu, dar cuviincios.

15 Elisa se consacră, cu energia și cu simțul ei practic, amenajării căminului și se însărcina și cu conducerea gospodăriei lui.

20 Astfel, în curând, pe străzile Ciubăreștilor apăruură figuri insolite: tineri imberbi sau, dimpotrivă, cu aspect de patriarhi - dar toți pletoși, cu ciubote de iuft, bluze cu gulere încheiate pe lături, încinși de curele negre, cu bastoane noduroase și în pălării enorme, dacă nu - ceea ce producea o deosebită senzație - cu șepci „căzăcești” pe cap.

25 Și cu toții vorbeau într-un *savurospatois* moldovenesc, împestrit de expresiuni rusești și influențat de fonetica slavă.

Numai Valentie Pohrib aducea o notă ceva mai distinctă.

30 Se purta și el tot cu plete, dar acestea nu se zburleau în volbure revoluționare, ci, smerit, se prelingeau în jos, împărțite călugărește de o cărare trasă cu îngrijire.

Barba lui creștea, de asemeni, în voie, dar i-ar fi dat mai curând chipul uleios de Crist al iconarilor

ruși decât aerul auster de patriarh biblic, dacă ochii lui nu priveau cu aceeași platitudine de nasture de mătăasă neagră și nu ar fi fost zăvoriți - acum, ce-i dreptul, nu de un *pince-nez* bătaios ca odinioară, ci de niște ochelari mari și rotunzi, de bonz chinez.

O transfigurare analoagă în vestminte: în loc de bluză nihilistă, purta acum un fel de anteriu popesc și, în loc de ciubote de iuft, galoși de cauciuc, legați cu sfoară de cânepă.

10 Din social-revoluționar ajunsese tolstoian și, ca atare, nu-și putea îngădui încălțăminte de piele, care presupuneau uciderea de animale!

15 Veniseră și vreo patru fete, care nu mai puțin impresionau cu pălăriile lor demodate și cu siluetele lor severe, în fuste negre și bluze de *civ* ieftin, strânse în curea.

20 Individualitățile mai proeminente dintre ei păreau a fi: Alecu Cristea din Cahul, fiu de *pisalt*, băiețel încă foarte fraged, timid și susceptibil, pe care, cu spiritul lui analist și logic, îl răzvrătise teologia, cu inconsecvențele și inconsistentele ei metafizice. Ochii lui negri și melancolici își puneau veșnic parcă întrebarea asupra rostului lumii.

25 Sârghie Ion, al optulea copil al unui preot sărac din județul Orhei, - temperament de agitator, - fusese exclus din Seminarul din Chișinău și lipsit de dreptul de a mai intra în vreo școală publică din Rusia.

30 Furtună Mihail, băiat de țaran din județul Ismail, arestat în timpul campaniei electorale pentru Dumă „ca agitator al moldovenilor”, - tânăr tăcut și posomorât, dar foarte tenace.

Gheorghe Motanu din Soroca, student al Universității din Dorpat, prins cu arma în mână pe o baricadă

a Moscovei, scăpat de moarte sigură numai prin fuga senzațională de sub escortă.

Dintre foștii colaboratori ai „Nistrului”, în afara de Valenti Pohrib, se înfățișă și Grigorie Taur, ca în-
5 totdeauna corect, stăpân pe sine și hotărât.

Mulțumită intervenției lui Iorgu Vatatzî - ministrul de Economie Națională, din guvernul de pe vremuri -, tinerii moldoveni fură înscriși la Academia Ciubăreană fără să li se ceară condițiunile riguroase
10 prescrise de regulament.

Nu fără repulsiune tănuită pășise Răutu peste pragul păzit de leii heraldici ai palatului din „Podul Mogoșoaiei”, cum se îndărătnicea boierul să-și numească strada, și intrase în vastul birou - o adevărată
15 galerie a portretelor de strămoși, care se înșirau, peste domnii Moldovei și ai Munteniei, dincolo de împărații bizantini.

Fu întâmpinat cu afabilitate și bunăvoință de un om de statură mijlocie, dar cu multă prestanță, care
20 parcă cobora linia portretelor de strămoși până la fotoliul lui de stejar, sculptat și aurit în stilul bizantin.

- Domnule Vatatzî, - începu Răutu cam încurcat - nu v-am cerut întrevederea din vreun interes personal...

- Ia loc, domnule Răutu! - îl întrerupse domol bătrânul. Fumezi? - îi întinse el o havană, care, chiar neaprinșă, emoționa pe pătimașul fumător, îi oferî o mică dar complicată mașinărie, un fel de ghilotină de aur, care putea da țigării o tăietură de orice formă și
30 adâncime dorită, apoi îi servi și un chibrit.

- Mulțumesc! - îngăimă Răutu puțin jenat de acest exces de amabilitate și încercă să ia un ton cât mai rece, menținându-se strict la obiectul intervenției

sale. Domnule Vatatzî, Basarabia, cu desăvârșire lipsită de școli românești, are mare nevoie de conducători... de - se grăbi să se corecteze - de cadre de intelectuali cu cultură națională...; dar, - căuta o expresie cât mai ternă - dar cei mai mulți dintre tineri, care ar dori să se înscrie la universitățile din țară, sunt de obârșie modestă și n-au pregătirea cerută de regulamentele noastre...

- Sunt revoluționari? - nu se putu reține marele boier și latifundiar.

- Da... revoluționari! - îi cam sări țandăra lui Răutu. Dar conservatorii și în genere... cei din elita socială, chiar când sunt de obârșie românească, n-au, cum puteți ști, - își sublinie el agresiv aluzia - n-au
15 conștiința națională...

- Domnule Răutu, - relevă atacul descendentul Capetingilor cu o politeță subtilă, care sună pentru Răutu și mai agresiv - domnule Răutu, înainte de a fi conservator sau, cum zici dumneata boier, sunt român... și dumneata însuși poți dovedi că, și în Basarabia, nu toți boierii sunt deznaționalizați... Ești nepotul defunctului Mihalache Răutu... dacă nu mă înșel?... Și, după cum îmi spune vărul meu Cazară, suntem chiar puțin cimotoii?...

Răutu, puțin rușinat, aruncă o privire fugară spre galeria de portrete până la Capetingii legendari, cu care, pe neașteptate, îi găsi astfel încrucișați cu și-
25 rul rezeșesc de urmași ai nu mai puțin legendarului „bătrân”, Ștefanache Răutu din Năpădeni...

- Ai dreptate, domnule Răutu! - auzi el vocea gravă și solemnă ca întotdeauna a „Maharadjalei”. Formalismul excesiv ar fi o ineptie... Nu bacalaureatul are importanță în asemenea caz... Cei vrednici își vor complecta ei înșiși studiile indispensabile.

Isaac Blumberg căzu ca din cer în Ciubărești - sub ipostaza elegantului Prudens din Berlin, intelectual rafinat și jurnalist de renume.

5 Chiar în dimineața zilei în care Răutu se îmbarcase pe bordul „Hamburgului”, cartierul portului fu cucerit de trupele guvernamentale.

Casa - în care se prelungise discuțiunea, dacă revoluția trebuie mărginită la hotarul Rusiei sau să se reverse și în Europa - fu înconjurată de cazaci și toți
10 debaterii arestați, fără considerație pentru nuanțe și divergențe de păreri.

Acuma îi așteaptă judecata sumară - cu scara tradițională de sancțiuni: închisoarea, Siberia, ocna, spânzurătoarea.

" - Vasile Giurilă? - abia putu să întrebe Răutu, apăsându-și cu putere pieptul în dreptul inimii.

- Cofrat! - căuta să-și ascundă emoțiunea Isaac prin minuțiozitatea obișnuită a operațiunilor cu Havana scoasă cu precipitare din port-țigarul de
20 argint. Dar are șanse să se aleagă *numai* cu ocna, pentru că nu luase cuvântul la consfătuire... Fusese un simplu spectator... Dacă n-ar fi fost vechi ocnaș, abia amnistiat, poate scăpa și mai ușor.

Răutu se îndreptă spre fereastră și se lipi cu fruntea de geam, fără să-și oprească privirea asupra Ceahlăului îmbrăcat în toată splendoarea apusului de primăvară.

- Bella, - începutu Isaac...

- Și ea? - se repezi Răutu.

30 - A avut noroc din pricina nenorocirii! - se sili să glumească Isaac. I-a servit delicateța sentimentelor... După despărțire, nu s-a mai dus la consfătuire,

¹ *Coffrer (fr.) - a aresta, a închide, a băga la zdup (n. ed.)*

ci a șters-o cu primul tren la Chișinău. Și eu îmi dadoresc norocul tot ție... N-am apucat să plec de la țărniș, după ce te-am văzut urcat pe bord, când aflai despre începutul atacului oastei pravoslavnice...

5 Nici gând nu mai putea fi de întoarcerea la consfătuire... Cu chiu și vai, sub înfățișarea de aspirant rabinic - îmi potrivisem și o perucă perciunată -, cu ajutorul lui Aron Balahulă și cu coreligionarii săi habotnici m-am strecurat până la Prut. Și iată-mă...
10 Dar n-am pașaport și argintii mi-s pe sfârșite...

Rezultatul alegerilor în Rusia a fost o surpriză și pentru guvern, și pentru opoziție.

Cu tot boicotul din partea revoluționarilor și cu toată anarhia, opoziția cucerise majoritatea covârșitoare a mandatelor.
15

Guvernul nu putea conta sigur decât pe vreo paisprezece deputați din prima serie de trei sute optzeci și doi aleși.

Din acești paisprezece făcea parte și Andrei Matu
20 din Basarabia; Pavel Brașevan căzuse rușinos.

Răutu avea puține motive de a se bucura: dintre moldoveni n-a pătruns în prima Dumă decât Porfir Gavrilovici Gheorghită, directorul „Nistrului”.

E adevărat că moldovenii se puteau bizui și pe
25 alesul colegiului țărănesc Boris Serov, învățătorul din sudul „guberniei”, care, deși bulgar de origine, își însușise programul partidului social-țărănesc, ce fusese publicat în „Nistrul”.

Restul reprezentanților Basarabiei aparțineau
30 partidului constituțional-democrat - un partid burghez de stânga, tolerant pentru „alogeni”, dar totuși panrus.

Acest rezultat avu o caracteristică repercusiune în România - pe cât de neașteptată, pe atât de

dureroasă pentru studenții moldoveni la Academia Ciubăreană.

Christophor Arghir fu nemângâiat de înfrângerea lui Pavel Brașevan.

Urmând să țină o conferință în aula Academiei Ciubărene, și-a răsuflat rancuna..

Recunoscând în coridor, după odăjdiile lor pitorești, un grup de basarabeni, care venise pentru conferință, se opri în fața lui Alecu Cristea și, agresiv, cu capul aruncat cu „grandeață” îndărăt, scârțâi provocator:

- Sunteți basarabeni?... Moldoveni... Pentru cine ați votat... He !...

- Pentru partidul nostru... moldovenesc... social-țărănesc, - răspunse fâstâcit Cristea, care nici nu avea încă vrâsta de alegător.

- De ce n-ați votat pe Pavel Brașevan? He!... își ridică tonul „apostolul neamului”.

- Noi nu suntem antisemiți! - îndrăzni să-i obiecteze timidul Cristea și adaogă, cu pronunțarea ru-sească a neologismelor: Noi suntem *gumanitari* (humanitari)...

- Ba sunteți *gugumanitari!* - îl apostrofă dușmănos supernaționalistul român și, bălăbănindu-și brațele lungi, purcese în slavă înainte.

În cursul conferinței, intitulată *Națiune și popor* - plină de aluziuni răutăcioase la adresa *poporanismului* și a social-țărănismului -, găsi prilejul pentru un „excurs” violent împotriva „pletoșilor nihilști jidoviți”, care „vor să aducă raiul pe pământ în ciubote de iuft”...

Grigorie Taur se ridică din bancă și porni spre ușă, urmat și de ceilalți basarabeni.

Eruptivul conferențiar dădu el însuși semnalul huiduielilor.

Încurajați, „băieții” săi - pe care irascibilul dascăl îi poreclise el însuși, într-un moment de luciditate, „secături înflăcărare” - nu aveau nevoie de alt îndemn pentru a-și manifesta entuziasmul.

Se repeziră cu urlete și sudălmi după „demonstranți”.

În coridor se încinse o strașnică bătaie. Numărul asigură „băieților” o victorie ușoară. Basarabeni, crunt bătuți, fură aruncați pe scări afară.

Blândul și visătorul Alecu Cristea încercă un apel *gumanitar*.

- Pentru di ci, fraților, aiastă obidă?...

Primul ucenic al apostolului, Lascar Trântorel, un flăcău zdravăn, cu figura asimetrică de ocaș, puse capăt expansiunilor cu o formidabilă lovitură drept în față:

- Obida mă-tii, jidan parșiv! - rosti el triumfător văzând pe Cristea răsturnat pe spate.

Băiatul se trezi cu nasul turtit și un dinte rupt.

În apropiatul număr al „Ogorului”, o notiță redacțională - după ce descria demonstrația „unor neobrazăți” împotriva „marelui nostru savant și îndrumător” - încheie cu următoarele cuvinte:

„Acest incident, fără importanță în aparență, e în legătură cu venirea a vreo zece studenți *jidano-ruși*, studenți care au început în diferite cercuri o vie propagandă de socialism jidovesc. Lucrurile se încurcă rău și o lămurire *demonstrativă va*, avea loc cu siguranță în curând...”

Răutu nu mai știa cum să mai liniștească pe bieții pelerini de peste Prut, nu numai ofensați, dar și direct amenințați.

încercă să-i convingă că incidentul nu are importanță, că amenințarea nu e decât un exercițiu stilistic și că interesul superior și datoria lor față de neam trebuie să precumpănească în sufletul lor asemenea
5 incidente, desigur penibile, dar care, în fond, nu merită decât disprețul.

Totuși, se crezu dator să publice și în „Farul” o lămurire pentru opinia publică, în care - după ce relevă tragedia istorică, rezultată din înstrăinarea se-
10 culară și din lipsa de contact a Basarabiei cu cultura națională - insistă asupra interesului covârșitor de a asigura acestui băștinaș pământ românesc un contingent de intelectuali trecuți prin școlile țării.

Urmă și un apel direct către studenții înșiși, invo-
15 când misiunea istorică a intelectualilor de peste Prut.

„Să nu luați dar - sfârșea apelul -, să nu luați dar în nume de rău chiar cuvintele domnului Arghir: un temperament de profet e pornit să exagereze însem-
20 nătatea persoanei sale și greutatea cuvintelor, însă nu e un neam mai puțin impresionabil de aerele profetice decât neamul nostru.

Aceste mici incidente vor trece și peste puțin timp ne veți putea judeca mai bine decât acum, prin
25 prisma primelor impresiuni neplăcute, și veți duce de aici în sânul poporului, pentru care voiți să luptați, un dar neprețuit: sămânța culturii naționale...”

Notița citată a „Ogorului” trecea cu prudență asupra faptului că *lămurirea demonstrativă* și apucase a fi pornită pe coridoarele Academiei.

30 Ea însă servise „băieților” drept un nou îndemn la o glorioasă campanie împotriva jidano-rușilor.

A și fost pus îndată la cale un adevărat pogrom al căminului basarabean.

Până și studentele nu fură cruțate de maltratare.

Sosind de la redacție, Răutu fu întâmpinat de Elisa, care, tulburată, îl trase în odăița copiilor.

- Dragă Vania! - șopti ea emoționată. în birou e delegația basarabenilor... Vor să plece din țară...

•> Ce-i de făcut?

Răutu se repezi în birou.

Găsi stând în picioare pe Alecu Cristea, micuț și zgribulit, cu nasul încă umflat, și pe Gheorghe Mo-
10 tan, țepăn și clocotitor în același timp, cu o enormă vânătăie peste un ochi și cu craniul zdrelit de ureche aproape până în creștet.

- Ivan Gheorghievici! - începu acesta ostentativ
15 *în rusește*, abia stăpânindu-și mânia. Vă mulțumim pentru bunăvoința pe care ne-ați arătat-o... Ne-am simțit datori să vă aducem la cunoștință că suntem
20 hotărâți să plecăm. Nu avem nevoie de cultura ce înflorește aici... Eu voi încerca să mă stabilesc undeva în Apus, căci peste Prut mă așteaptă ștreangul... Ceilalți - arată el cu un gest spre Cristea - ceilalți se vor
25 întoarce acasă... în închisoare sau în Siberia, la care unii din ei sunt poate expuși, își vor complecta studiile universitare inaugurate la Ciubărești.

- Amu, domnule profesor, - interveni *în românește*, timid, Cristea, ca să mai slăbească efectul
30 declarațiilor ritoase ale lui Motan - amu, domnule profesor, să ne iertați, dar nu mai putem răbda... Am înghițit multe, dar amu s-a trecut cu șaga... Și-au bătut joc și de biete fete... Le-au suduit cu vorbe scârnave, ba le-au și pământuit și ghiontit... Le-au rupt
35 bluzele și fustele...

Glasul lui tremura de plânsul oprit în gâtlej.

Ca sub apăsarea unui coșmar, Răutu nici nu mai știa ce să spună și ce să facă pentru a-i abate de la

funesta lor hotărâre, care ar fi avut urmări catastrofale nu numai pentru ei personal, dar ar compromite chiar și acțiunea în Basarabia: *dizirtirii* făceau desulă propagandă pentru „cultura națională”.

5 Cu ajutorul talentului deosebit al Elisei de a mângâia sufletele obidite și a simpatiei calde a colaboratorilor „Farului”, reuși să-i mai potolească - afară de Gheorghe Motan, pe care nici nu-l mai văzu înainte de plecarea lui în Elveția, și de Grigore Taur
10 și Alecu Cristea, care trecură peste Prut și, arestați de îndată, ispășiră cu ani de închisoare și deportare dorul lor de învățatură românească.

Soarta lui Gheorghe Motan fu mai tragică.

Neavând mijloace și necunoscând nicio limbă stră-
15 înă, încercă să se furișeze sub un nume fals în Rusia.

Fu însă prins, judecat, condamnat la moarte și-i sfârși, cum prevăzuse, tânăra lui viață în furci.

Uraganul rusesc vâjâia cu o furie neînfrânată. Aripile lui începură să bată și peste Nistru, semă-
20 nând ruine peste ruine, fără să poată da nădejdea unei noi vieți și ordine.

Din când în când, Răutu primea vești dintr-un colț sau altul al Basarabiei despre o răsccoală, un conac incendiat, magazii prădate, o represiune sângeroasă.

25 Ducea o viață dedublată.

Își făcea datoria la catedra lui de liceu, diriguia „Farul”, lua parte, din când în când, la ședințele Parlamentului, discuta cu „amicii” și cu „adversarii” politici - deopotrivă străini de evenimentele care
30 prevedeau o nouă fază a istoriei mondiale.

El însuși, însă, fascinat de grandoarea și grozăvia acestor evenimente, trăia toate peripețiile cataclismului.

il îngrozea cu atât mai mult indolența și lipsa de pătrundere a elitei sociale din România, cu cât simțea o mare tensiune în straturile de jos.

5 Se credea adesea un naufragiat aruncat pe un țarm ostil.

Amintirea tovarășilor pieriți în ultima rafală a uraganului nu-i îngăduia niciun răgaz.

Veșnic avea înaintea lui pe Vasile Giurilă, așa cum îl văzuse în momentul despărțirii.

10 îi era intolerabil gândul că e din nou înghițit de ocnă.

Și icoanele morților: Andrei Găină, asasinat sub ochii lui; apoi Undina; Serghei Alexandrovici Jaba; Avram Talmudistul; Grișa Goncev; Artamon
15 Danilov; Lia Minscaia.

Și cei de demult, în cortegiu nesfârșit, se înșirau în zvâcnirile inimei lui, în arsurile nemiloase ale conștiinței...

20 încă fiind în Basarabia, primise o înștiințare de la Gheorghe Oanea despre agitațiunea între consătenii săi din Vaideei, provocată de veștile răspândite, de la moș la moș, asupra revoluției din Rusia.

în țară, ori de câte ori putea veni în contact cu țărani, găsea o atmosferă morală schimbată.

25 Intr-o zi, trecând din întâmplare prin „medean” - piața în care se vindeau de predilecție produsele gospodăriei țărănești -, dădu peste Grigore Dobrea din Vaideei, tot așa de rumân și de spătos, cu brăul lui de piele și ținte de alamă argintate.

30 Dar nu mai fu oprit cu jovialitatea expansivă de altădată.

Foarte rezervat, cu priviri împrăștiate, îl salută cu oarecare răceală:

- Să trăiești, domnule Răutu!... De mult n-ați mai fost pe la noi.
- N-am fost în țară. Am stat aproape un an mai mult prin Basarabia.
- 5 Dobrea își întoarse și mai mult capul și-și concentra atenția asupra vârfului de bici, cu care își netezea ciubota.
- Am auzit! - tuși el surd. Și ce-i pe acolo?... La noi, de!... satul... ca oamenii... zic prostii... că ar
- 10 umbla *studienții*...
- O privire furișată din coada ochiului trăda atențiunea încordată cu care aștepta răspunsul.
- Nu știi la ce studienți se gândește lumea - răspunse grăbit Răutu -, dar e tulburare mare...
- 15 mai mult dincolo de Nistru și mai departe, în fundul Rusiei...
- Dar moș Eftimie din Zădăreni - zise încet Dobrea, plecându-se cu totul spre capătul de ciubote și înăbușindu-se de burtă - moș Eftimie din
- 20 Zădăreni are un băiat fugit din armată, într-un sat din ținutul Bălților... zice că *studienții* ar fi trecut Nistru și ar fi ajuns și până la ei...
- Și ce mai zice ?
- De! - oftă frunțașul vaidecan îndreptându-se,
- 25 dar tot ferindu-se de privirile lui Răutu și găurind pământul cu coada biciului. Prostii!... Ca oameni întunecați... Cică împărțesc moșiile boierești... cu vite, cu pluguri, cu tot... Boierului îi lasă numai un lot, să-1 muncească ca toată lumea... și de nu vrea, îl gonesc...
- 30 Prostii!... Oameni fără judecată. Ce ziceți, domnule Răutu ? - pentru prima oară se întoarse drept spre convorbitor și-1 fixă cu o privire lacomă și ostilă.
- Mult sânge țărănesc s-a vărsat, domnule Dobrea, - răspunse cu tristeță Răutu - pentru vorbele

- acestea de la moși pentru studienți... Să ne ferească Dumnezeu de năpastă! V-am vorbit eu de atâtea ori despre rostul luptei politice... Cum se poate cuceri dreptatea...
- 5 - De! - căzu vocea lui Dobrea și privirile îi alergau din nou - îs oameni fără minte, fără învățătură... Să trăiți, domnule Răutu, se face târziu... am venit cu carul...
- Aceleași priviri chiorășe, aceleași glasuri zăvo-rite și ostile, aceleași aluzii misterioase la „ceasul studienților” îl întâmpinau ori de câte ori încerca să steie de vorbă cu vreun țăran cunoscut.
- IO Se bucură la vizita tânărului învățător Costache Ștefănescu din județul Ciubărești, cu care menținea
- 15 contactul de la prima lui campanie electorală.
- Deși oscila mai mult între Christophor Arghir și Hariton Spirescu, rămase abonat neclintit al „Farului”.
- Ambițios și energic, își căuta drumul, dar „complexul de inferioritate” îl făcea răzvrătit împotriva
- 20 ordinii actuale.
- întotdeauna serios, acum părea grav și îngrijorat.
- Domnule Răutu, - interpelă el, pe când se așeza în scaun, aranjându-și poalele cămășii țărănești - domnule Răutu, știu că ați venit din Rusia,
- 25 mi-a spus domnul Gheorghe Oanea... Ce credeți? Biruiește democrația ? Și - adaogă el cu oarecare șovăire - are să aibă aceasta oarecare înrăurire și asupra României ?
- Răutu îi expuse cu toată sinceritatea observațiile și impresiunile sale.
- 30 Ștefănescu, o clipă gânditor, își mângâia mașinal părul la ceafă de jos în sus.
- Atunci, nu poate fi nădejde - rosti el în sfârșit iritat -, nu putem avea nădejde la vreo schimbare,

în curând... Țăranii se agită și tare mi-i teamă că, spre iarnă, după culesul păpușoiului, să nu avem o mare zarvă...

Răutu se înțelese prin scrisori cu Gheorghe Oanea
5 pentru o călătorie la Vaideci, în două zile consecutive de sărbători.

Oanea, în tren, în chipul lui măsurat și cumpănit, îi confirmă toate temerile.

- De multă vreme fierbe cazanul țărănesc! - grăia
10 acest licențiat al Academiei Ciubărene, rămas cu sufletul țărănesc intact. Fierbe mereu, clocotește, chiar când pare că fața-i abia aburită... Cum știi și dumneata... numai în foamete și răscoale o duce... Dar acum, veștile despre revoluție, care Dumnezeu știe
15 cum pătrund, prin scrisori și dezertori, prin cumetriile satelor vecine de peste Prut, trezesc nădejtile și aprind poftelile mai dihai ca oricând... Acum au oamenii de lucru și recolta pare să fie bogată... Poate ne va înconjura furtuna... Altfel, orice vorbă e zadarnică...
20 După culesul păpușoiului, vine prăpădul...

În gară la Perieni îi aștepta moș Spiridon cu căruța lui.

Dar și el, cu toată prezența lui Gheorghe, se ținea mai rezervat, tăcut și zgribulit pe capră.

25 Pe Răutu nu-l putea prinde nici peisagiul familiar al plaiurilor ondulate, îngrădite de creasta posomorâtă a Ceahlăului, în ceasul apusului de soare.

Pe cea dintâi coamă de deal, Spiridon nu mai putu răbda și, întinzându-și biciul spre un grup de clădiri
30 ce se ridicau pe coasta din dreapta, rosti mâhnit:

- Iaca și aiasta îi stodola Froimeștilor, arendași de la noi, la Vaideci, după ce o scăpătat conu Vasiliică

Gârlă... S-o întins hăt, până în munți - arătă el cu biciul spre Ceahlău - și în sus până la Botoșeni și mai departe...

- E un nou fenomen, trusturi atendeșești! - comentă Gheorghe. Aici, în nordul Moldovei, familia Froim stăpânește aproape trei sute de mii de hectare... Trei mii de kilometri pătrați... cât un mic regat nemțesc... Dincolo, se pleoștește cam tot pe atâta Tache Alenei... Țăranul legat de peticul lui de pământ / o n-are încotro. Trebuie să primească orice tocmeli pentru muncă sau pentru o bucățiță de ogor arendat...

Oamenii din Vaideci și din Flămânda erau de nerecunoscut.

Prietenoși și expansivi înainte, acum priveau
15 mohorâți de sub sprincene și vorbeau ca și cum ar fi răsturnat pietre de moară.

Chiar Gheorghe Oanea, întotdeauna, cu toate hainele lui nemțești, privit în sat ca al lor, acum fu întâmpinat cu neîncredere și chiar cu o surdă ostilitate, care se răsfrângea întrucâtva și asupra părinților săi, pentru că „mâncau de dulce” de la *lefeștiul* lor de fecior. Iar „lefești” erau, în principiu, dușmani, aliați ai ciocoilor...

Era inutilă orice încercare de a împrăștia această
25 atmosferă de neîncredere și ostilitate.

Zidul care despărțea mereu satele de oraș se ridicase acum ca o barieră și mai impenetrabilă între țărănime și surtucărime.

Atitudinea lui moș Spiridon și, poate și mai
30 mult, a mamei Gafița erau pecetluite de situația lor de „iepuri de două hotare”.

Moș Spiridon, fire sentimentală și visătoare, însă cu multă putere de comprehensiune, greu suferea personal această ruptură morală.

Se simțea *vinovat* și față de obștia satului, a cărei durere o împărtășea, a cărei dreptate o recunoștea și a cărei răzvrătire o înțelegea și o justifica.

Se trezea, totuși, vinovat și față de fiul său, în a cărui bună credință nu se îndoia și ale cărui aspirațiuni și le însușise, ca și toată ideologia lui, rumegată și asimilată pentru mintea țărănească.

- Ce vrei, domnule Răutu, - grăi el cu stăruință, dregându-și năvodul, fără să ridice capul - durerea e oarbă și nedreptatea înăcrește și otrăvește sufletul fiecui... Și norodu de amar de vreme nu mai știe mângâiere și nu găsește dreptate...

După o pauză, reîncepu încurcat, plecându-se și mai jos asupra năvodului:

- De! Dumneavoastră, ca și bietu de Gheorghe, aveți inimă bună, milă pentru norod... Dumnezeu să vă răsplătească!... De!... Dar o rândunică nu face primăvara... Și norodului îi lehamite de vorbe dulci...

Mama Gafița, mai înnegrită și mai jigărită ca oricând, umbla și cu buzele și mai subțiate și mai strânse.

În fond, ea împărtășea pe deplin năcazurile și urile consătenilor. Le recunoștea toată dreptatea. Dar îi era ciudă împotriva lor, tocmai pentru că aveau dreptate și pentru că era silită să le-o recunoască.

Pe de altă parte, se revolta și împotriva lui Gheorghe.

Din vina lui ajunse „iepure de două hotare”.

O indigna că vestonul lui și ghetetele lui galbene înstrăinează inima norodului de ea și de moș Spiridon.

Ghetele galbene!...

Nichita lui moș Sofronie - în care, când venea cu coasa sau cu hârlețul de la muncă, nimeni n-ar mai recunoaște pe fercheșul sergent de odinioară -, trecând

pe lângă portiță, tocmai pe când Răutu cu Gheorghe erau gata să iasă, se opri și, șuierând de mirare și de admirație ironică, exclamă:

- Bre-bre-bre! Ce ciuboșele!... Adevărat boierești... ca la don general Freacă-Dosu a nostru, când se pune în țivil pentru madame... Fiu-fiu-fiu! - șuieră el, scuiță și porni înainte, cu năcaz și dușmănos.

- He!... Râiosule! - îi aruncă din urmă clocotind Gafița. Dar când te lafaia cu *apaleturi*, cu *zorzozoane* și *galoane* și *bumbi aurii*, de nu puteai încape în uliță, umblai mai dihai cu coada în vânt ca toți ghegeneralii, pârlitule!... Dar tu ce te fudulești prin glodurile noastre cu papucii tăi galbeni! - se năpusti ea și asupra lui Gheorghe. Poți zvârli parale cu lopata? Hei?... Cât am flămânzit cu tat-tu, până ce te-am scos la lumină... Scoate îndată papucii, trăsнитule!

Și, furioasă, aruncă o buturugă în purcelul care guița prietenos apropiindu-se de poala ei și fugi fumegând spre casă.

Năcazul cel mare al mamei Gafița era că în rup-tul capului nu s-ar despărți de foloasele și avantajele care dădură familiei învățătura lui Gheorghe, deși vedea un păcat în această diferențiere de gloata satului, o dezsolidarizare pe care inima ei de țărancă n-ar putea-o ierta nici sieși, nici satului, nici mai cu seamă lui Gheorghe.

Și ca țărancă, simțind freamătul surd al furtunii îndepărtate, se exaspera în sfâșieri sufletești.

Lui Răutu i se părea că până și căsuțele țărănești din Vaideei îl priveau dușmănește, cu ochii lor încrunțați și fațada crispată.

Se grăbi să plece.

Sub impresiunea catastrofei pe care o vedea cu ochii venind, Răutu întreprinse, pe de o parte, o serie

de articole teoretice, în „Farul”, sub titlul de *Marxismul și țărănimea*, în care supunea unei aspre critici doctrina marxistă „ortodoxă”, în ce privește rolul social al țărănimii.

5 încerca astfel să câștige elementele democratice și revoluționare ale societății românești și, în primul rând, pe socialiști.

Iar pe de altă parte, o serie de „cronici interne” era menită să lumineze judecata și să trezească conștiința clasei diriguitoare.

7 Una din aceste cronici se rezuma într-o grozavă constatare:

„Așadar, *peste un milion* de țărani, cu mai puțin de *trei milioane hectare*, și în fața lor o *mie* de latifundiați cu peste *patru milioane* de hectare!...”

15 În același timp, țărănimea formează 96% din numărul total al contribuabililor; iar cei o *mie* nu reprezintă decât 0,09% (*nouă sutimi la sută - nouă la 10.000!*) din totalitatea contribuabililor.

20 0,09 LA SUTĂ!...

Și, pentru această doză farmaceutică a poporului nostru, nu se poate reforma măcar legea tocmelilor agricole; pentru a asigura dominația politică a acestor 0,09%, se menține sistemul privilegiilor electorale, 25 care aruncă țara într-o groaznică corupțiune; pentru a nu se atinge această homeopatie națională, Regatul României a ajuns să inspire românilor de peste hotare groaza prin mulțimea lui horopsită de iloți, scufundată în întuneric și mizerie... *Pentru 0,09% !...*”

30 Studiul *Marxismul și țărănimea*, în care fu rezumată teoria lui asupra rostului social al țărănimii, n-avu un efect mai puțin senzațional.

Dar, pe când cronicile au ațâțat patimile celor 0,09%, studiul a ridicat împotriva „Farului” și a

directorului său pe socialiștii de diferite nuanțe și mai cu seamă pe conducătorii și teoreticienii lor.

Concluziile studiului se rezumau în puține propoziții.

Veacul al XX-lea e veacul țărănimii, precum cel al XIX-lea a fost veacul proletarietului industrial.

A apărut pe arena istoriei mondiale moșicul.

Ii va întinde proletariatul mâna ?

Răspunsul va hotărî destinul lumii...

Cap. VIII

DOUĂ LUMI

Vacanța, petrecută, ca de obicei, în via de pe Dealul Recii, fu consacrată acestor lucrări publicistice.

Tot „clanul” era pătruns de importanța lor, și chiar copiii: tihnitul Antonel - acum bacalaureat, la pragul templului universitar - arăta nu mai puțin interes decât neastâmpărata și vecinie clocotitoare Luța.

10 Elisa își dădea toată silința nu numai să împiedice vizitele inoportune, dar să-1 ferească pe Răutu de ziare ostile, cu „Vestea” în cap, ca să nu fie inutil turburat de polemicile plumitivilor *mercenari*, ca și de atacurile vehemente ale droaiei de politicieni de
15 toate culorile și de toate calibrele.

Chiar pe colaboratorii „Farului” adesea nu-i lăsa să ajungă până la biroul lui Răutu.

20 - Dragă Ciorbadgioglu, - surprindea Răutu câteodată glasul ei implorator - a scris toată noaptea... Abia acum a ațipit puțin... Nu te supăra... dar e slăbit și foarte nervos...

Ciorbadgioglu, cu fanatismul lui, se mulțumea de multe ori să privească numai din depărtare la Răutu, când se așeza cu vreun tratat voluminos -
25 necesar pentru *Marxismul și țărănimea* -, sub noul bătrân.

O surpriză pândea pe Răutu.

Avea o oarecare considerație pentru lucrările speciale de la începutul carierei profesoriale ale lui Christophor Arghir.

5 Și, chiar în urmă, „Farul” releva cu plăcere orice contribuție reală a lui la știință.

Dar de când Arghir își luă în serios rolul de profet, declarând că prin glasul lui „nu vorbește limba lui de lut”, ci însuși Duhul Sfânt, un raționalist și un
10 spirit critic putea zâmbi numai la pretențiile lui de îndrumător politic sau literar.

Pe Răutu îl iritau și vanitatea lui maladivă, ca și lipsa de orice consistență în idei și de orice coeziune în acțiunea lui politică.

15 Când declara că țărănimea se confundă cu însăși națiunea românească, că orașele sunt cuiburi de corupțiune, în care se zbate „pleava din toate națiile”, - și apoi se înregimenta sub steagul celui mai reacționar bărbat din România, T. T. Fior, și ataca
20 pe „demagogii care vor să dea țara, prin votul universal, analfașilor”, - lăsând astfel țărănimea pradă „pleavei din toate națiile”; când împetrița paginile „Ogorului” cu perle stilistice ca: „harhat”, „puchinos”, „perciunat parșiv”, „zic zou” și „Adivor”, și
25 apoi se proclama singurul european și umanitar din România; când înființa o asociație din care excludea politica și politicienii; - și apoi o transforma într-un partid politic, care colecta toate elementele soviniște, oricât de reacționare, ale societății românești.

30 Nu era greu de înțeles că, în fond, pentru Arghir, țărănii aveau un interes mai mult ca un obiect de studii etnografice și folclorice.

„Datinile lor străvechi” - o supraviețuire a obiceiurilor și tradițiilor trecutului îndepărtat - erau

apreciate mai cu seamă ca un element pitoresc în arta română.

Față de aceste veșnice fluctuațiuni și învârtituri, Răutu de multă vreme nu se mai interesa de exploziunile publicistice și agitațiunile politice ale savantului geograf.

în timpul din urmă, Christophor Arghir desena însă din nou un pronunțat viraj spre stânga.

Tot mai des lua atitudini de campion al intereselor țărănimii, -bineînțeleș, cu o violentă aromă antisemită.

Pe Răutu, chiar acum când simțea atât de mult nevoie de sprijin în opinia publică, aceste fluctuațiuni nu-l impresionau și cu atât mai puțin cu cât Arghir, la fiecare pas, scotea la iveală o desăvârșită ignoranță în problemele sociale și economice, ca și o lipsă neînchipuită de comprehensiune în ce privește realitățile românești.

în toamnă, Răutu se hotărî să plece la București, ca, înainte de sesiunea parlamentară, să-și spună impresiile și aprehensiunile lui Aurel Crăsneanu și să mai stea la sfăt eu Constantin Dobrovici, pe care îl ținuse în curent cu toate vicisitudinile și experiențele sale.

în compartimentul lui nu se mai găsea decât un singur călător, un om încă relativ tânăr, care răsfoia un teanc de jurnale.

Din privirile și gesturile lui, Răutu își dădu seama că fusese recunoscut.

Și ca să evite o conversație, se întoarse spre fe-reastră.

Trenul fugea printre dealurile line ale Moldovei, brăzdate de fășii înguste și disparate - ogoarele țărănești, cu păpușoiul încă necules, cu semănături de

toamnă și arături încă negre, care păreau niște rup-turi împeticite între lanurile nesfârșite de mătasă verde ale latifundiilor.

In melancolia apusului de toamnă, părea că în-
* suși pământul respiră răzvrătirea împotriva inegali-tăților și nedreptăților sociale.

într-o gară, Răutu auzi din coridor un glas stri-dent, bine cunoscut:

- Conductor, ai un loc, he, într-un comparti-
ment mai liber, he ?

- Compartimentul din mijloc.

Și în ușă apărură cocoșele lui Christophor Arghir.

Ochii lui ascuțiți, de sub pleșuvia prematură, se
15 pironiră asupra lui Răutu, - grozav surprins de sa-lutul lui aproape prietenos.

- A!... Domnule Răutu! îmi pare bine că te gă-sesc, he... Am vrut chiar să-ți scriu, he... Nu îm-părtășesc, he, internaționalismul dumitale... Dar
20 chestiunea țărănească, he, ne apropie... Ai drep-tate!... E o rușine, he...

Expansiunile urmau intercalate de considerațiuni teoretice, de observațiuni politice, de izbucniri de indignare.

- Numai, de ce mă prigonești, he, în „Farul” ? -
exclamă el, în sfârșit. Nu e număr, he, în care să nu te anini de mine cu critici, ironii și insinuări, he...
Dar cel puțin, în ce privește chestia țărănească, sun-tem de acord, he... Și aceasta e chestia cea mare,
30 he... Trebuie să ne înțelegem, he...

- Ce e asta ? - se gândi Răutu - o încercare de *captatio benevolentiae* sau e o pornire sinceră în fața primejdiei de care își dă seama ?

- Al treilea călător se arată impresionat de societatea acestor tovarăși de drum, ale căror fotografii le putea vedea reproduse chiar în ziarele ce le avea pe genunchi.
- 5 Arghir și Răutu!...
- Asculta lacom expansiunile lui Arghir și scurtele răspunsuri ale lui Răutu și nu-și lua ochii deasupra lor.
- Deodată, formidabilul geograf se întoarse către dânsul și îl interpelă în scârțâituri vehemente:
- 10 - Ce mă fixezi, domnule, he? Ce holbezi ochii la mine, he, ca la un urs? he...
- Călătorul, intimidat, începu să îngăime:
- Să mă scuzați, domnule profesor, eu am vrut... numai... eu, domnule profesor... nu știu... cu tot respectul... cu toată inima...
- 15 Față de această derută a inamicului, eroul prudent, mereu în dosul „băieților” săi, prinse curaj:
- Eu, pentru obraznici, am două părechi de palme, he! - scârțâi el jupiterian. Ieși afară, măgarele, he!
- Bietul om își strânse cu manile tremurate jurnalele și țâșni pe ușă, uitându-și hainele și bagajele.
- Academicul *Jupiter tonans* se potoli ca prin minune și, triumfător, se adresă lui Răutu:
- 25 - Acum putem vorbi mai liniștit, he!...
- Și cu un aer jovial și prietenesc, în dorința vădită de a fi agreabil și amuzant, începu o serie de anecdote scabroase, de obscenitate crudă și grosieră.
- O senilitate precoce sau o tară congenitală? -
- 30 se întreba Răutu, neștiind ce atitudine să ia. Ii este îngăduit să-și dea la iveală dezgustul pe care îi inspirau aceste divagări? Are dreptul, în aceste momente critice, să respingă concursul eventual ce-l poate da un om cu o nediscutată înrâurire asupra opiniei publice?..

- Nu vă cunoașteți? - întrebă Aurel Crăsneanu, încă tolănit pe fotoliul său, după primele salutări cu bătrânul decorativ, cu capul de doge venețian. Domnul Ion Răutu, despre care v-am vorbit mult și pe care, desigur, îl cunoașteți din auzite și din scrieri; domnul Leonida Ciupagea.
- Bătrânul rămase în picioare, foarte țeapăn și parcă îl sfredeli pe Răutu cu ochii săi negri.
- Dragă Răutu, putem vorbi liniștit. Domnul Ciupagea e, cum desigur ai auzit, un vechi și bun prieten, un om cu judecată luminoasă și cu multă experiență, care ne poate fi de folos cu sfaturile dumisale; domnul Răutu - se adresă el către bătrân - mi-a comunicat lucruri extrem de interesante despre cele vă-
- 15 zute de dânsul în Rusia și în Basarabia în timpul revoluției, cât a stat acolo... Cât ai stat, Răutu?..
- Aproape un an...
- Și acum îl îngrijorează situația de la noi. Crede că focul poate fi aruncat și în țară de peste Prut.
- 20 - Nu *poate* numai - întrerupse cu vioiciune Răutu -, se aprinde sigur. Prea multe materii inflamabile și explozibile s-au îngrămădit aici... Ajunge o scânteie! De data asta, însă, mulțumită vulcanului rusesc, nu se va mărgini la vreuna din răscoalele noastre periodice... Primejdia este mare și din punct de vedere național și internațional, nu numai social...
- Eu îi spuneam tocmai lui Răutu, domnule Ciupagea, când ați venit, - interveni Aurel Crăsneanu - că, după părerea mea, are dreptate. Primejdia e mare, mai cu seamă fiind dat guvernul de astăzi, incapabil, lipsit de sentiment național, despot, fiind izvorât dintr-o clasă care de veacuri trăiește din exploatarea și opresiunea țărănimii... Ce putem face, dragă, Răutu? - se adresă el direct către acesta. Nu

suntem la guvern și prea de curând au venit boierii, ca să putem spera la o grabnică schimbare de regim...

- Rotativa! - aruncă sarcastic Răutu.

5 - Normele de regim parlamentar! - obiectă apăsat bărbatul de stat. Un guvern nu cade câtă vreme are încrederea Parlamentului și a Coroanei. Până la sfârșitul legislaturii e încă multă vreme; și, pentru Coroană, care ar fi motivul de a-și retrage încrederea în acest guvern, după scurtul timp de când i-a acordat-o?... Să sperăm că ochii factorilor răspunzători
10 se vor deschide, cât nu e încă prea târziu.

Răutu înțelese că lui Aurel, renumitul strateg de partid, nu i-ar plăcea o mică agitație printre țărani.

15 Leonida Ciupagea, care, rigid, în redingota lui originală - un fel de levită lungă, albastră închisă -, stătuse atent la conversație, spuse lui Răutu când acesta se ridică să-și ia rămas-bun:

20 - Mi-ar părea bine să te cunosc mai de aproape, domnule Răutu. Și aș avea ceva de spus, relativ la cele povestite de dumneata... Unde stai la București?... A! Vrai să-mi faci cinstea să vii la mine? - rosti el, la gestul lui Răutu, cu o eschiză politeță bătrânească. Ai să-mi faci mare plăcere. Sunt totdeauna acasă, între trei și patru după amiază.

25 Leonida Ciupagea era, în toată puterea cuvântului, un personaj mitic în viața obștească a României.

Unul dintre puținii supraviețuitori ai generației romantice de la 1848, ca fost tovarăș de arme al defunctului Dumitru Crăsneanu, tatăl lui Aurel, la
30 urmat în toate aventurile de revoluționar și a suferit împreună cu el toate prigonirile, au împărțit și amărăciunile exilului.

Exquis,-e (fr.) - încântător, fin, delicat, distins (n. ed.)

Rămas credincios tradițiilor liberalismului integral de la jumătatea veacului trecut, a trăit toată viața cu sentimentul de adâncă și caldă pietate pentru memoria lui Dumitru Crăsneanu.

s Auster și inflexibil, nu s-a putut acomoda cu elasticitatea morală a generațiilor mai noi - și mai cu seamă nu le putea ierta „felonia” față de Dumitru Crăsneanu, împiedicat, în credința lui, numai de lașitatea politicianilor să-și dea toată măsura la
io cârma țării.

Abia dacă trecea cu vederea succesul politic al lui Aurel, întru cât acesta presupunea adaptarea la moravurile vremii.

15 Personal, refuza orice demnitate și situație în stat, nu accepta nici măcar un mandat de deputat sau senator, ca să nu vie în contact cu oficialitatea.

Acțiunea lui politică din trecut ar putea da însă un material bogat pentru o epopee.

20 Carbonar și conspirator cu ultimii ucenici ai lui Buonarroti în Franța, agentul lui Mazzini în Italia, naționalist și unionist feroce în România, știu să aducă țării, în momentele tragice ale istoriei ei, servicii neprețuite grație energiei sale indomptabile, unită cu o rară ingeniozitate.

25 După răsturnarea lui Cuza-Vodă, la hotărârea de a așeza pe tronul României un Domn dintr-o dinastie străină, Sultanul - suzeranul - concentrase pe țărmul drept al Dunării o oaste de invaziune, pentru a restabili „ordinea în Principatele vasale”.

30 Armata țării se reducea la vreo cinci mii de oameni, prost înarmați, lipsiți și de muniții.

Dumitru Crăsneanu porunci scurt tovarășului său încercat:

- Leonida, ne trebuiesc arme și munițiuni, cu orice preț!...
- Peste trei zile, locotenenta domnească avu din belșug pentru oastea ei tunuri, puști și munițiuni.
- 5 Ciupagea trecuse noaptea peste Dunăre; prin intermediari abili, se puse în contact cu pașaua care comanda armata turcească, cumpără de la dânsul materialul de război necesar, încarcă mai multe șlepurii și le trecu peste Dunăre...
- 10 După Războiul Independenței, în epoca de renovare a vieții noastre obștești, Ciupagea, impresionat de nivelul agriculturii noastre, înființase „Creditul Ameliorativ”, pe temeiul de mutualitate și cooperare, în care rolul statului se mărginea la dreptul de control și supraveghere, printr-un guvernator numit de guvern.
- Sieși, Ciupagea își rezervase numai un loc în consiliul de administrație.
- De fapt, însă, știu să-și asigure o adevărată dictatură în instituția menită să joace un rol însemnat în economia națională.
- 20 Guvernele, fără deosebire de partid, nu mai îndrăzneau să numească un guvernator, fără avizul prealabil și adeziunea lui formală.
- 25 Un incident învedera caracterul implacabil al creatorului „Creditului Ameliorativ”.
- Printre corifeii de primul rang ai partidului roșilor se număra și domnul Arhimed Psellos, ministru în repetate rânduri și mulți ani ambasador la Paris.
- 30 Un om cu o serioasă cultură literară, care citea în original pe Homer și pe Platon, talentat, de o inteligență subtilă și de gusturi rafinate.

- Originalitatea acestei figuri politice românești o accentua mândria lui de descendent din ilustrul om de stat și scriitor bizantin din veacul al XI-lea, cu afișarea de neprihănit naționalism românesc.
- 5 Aceste însușiri, ca și prestața, eleganța de stil și spiritualitatea scânteietoare a cuvântărilor lui parlamentare impuneau tuturor considerație, deși excesiva lui elasticitate morală nu era o taină pentru nimeni.
- Felul lui de a fi pusese în circulație multe anecdote picante în cercurile politice.
- 10 Pe când încă se găsea ca ministru plenipotențiar al țării la Paris, primul ministru de pe vremuri primi telegrama cifrată cu cuprinsul alarmant:
- „*Expediați de urgență treizeci mii lei. Chestie importantă. Psellos!*”.
- 15 Pe atunci, însă, miniștrii noștri plenipotențiar din străinătate erau ținuuți cam la strâmtoare.
- Primul ministru întrebă despre destinația unei sume extrabugetare atât de însemnate.
- 20 Peste patru zile, Psellos, abia coborât din tren, se înfățișă la ședința consiliului de miniștri.
- Premierul întârziase.
- Psellos, indignat, se adresă înaltului colegiu:
- Ce știe dumnealui? - se referi el la cunoscuta austeritate de moravuri a premierului. Cere justificare!... Uitați-vă! Face aceasta treizeci de mii de lei? - scoase el din portofoliu fotografia unei celebre și prea decoltate demimondene din Paris.
- în timpul ministeriatelor sale, erau vestite partidele lui de *ecarte*, cu rezultate fatale pentru solicitatorii de favoruri guvernamentale.
- 30 La o vacanță a postului de guvernator la „Creditul Ameliorativ”, Psellos își puse candidatura, care aruncă în mare perplexitate guvernul din care el însuși

făcea parte; nu putea fi refuzat, însă i se ceru adeziunea de rigoare din partea lui Leonida Ciupagea.

În consecință, „Calabrezul” - cum îl porecleau și amicii politiciii, și adversarii - se înfățișă la biroul atotputernicului diriguiitor al „Creditului Ameliorativ”.

Trăsăturile fine ale obrazului lui supt și ochii scânteietori de sub sprincenele stufoase exprimau cea mai desăvârșită siguranță de sine, când se așeză cu dezinvoltură în fotoliul indicat.

10 - Calabrezule, dragă! - îl interpelă fără inconjur Leonida Ciupagea. Ai iar nevoie de parale ?

Și tamburinând sugestiv cu degetele-i fine pe coperta carnetului de cecuri, scos din sertar, adaogă:

- Cât?...

15 Interpelatul respinse oferta cu o mișcare plină de demnitate:

- N-am venit pentru aceasta, bădiță Leonida. Dar guvernul mi-a propus postul de guvernator. Nu vreau însă să-1 accept fără adeziunea ta...

20 - Dragă Medică, eu țin la tine! - afirmă cu seninătate și hotărâre dictatorul „Creditului Ameliorativ”. Tu ești băiat capabil („băiatul” nu era cu prea mult mai tânăr decât vorbitorul), ai făcut mari servicii partidului și ai să mai faci; dar nu poți fi guvernatorul „Creditului Ameliorativ”...

- De ce, bădiță Leonida ? - ripostă Calabrezul tot țanțoș, dar cu o voce mai scăzută. Nu sunt capabil ?...

- Ești prea capabil, dar nu poți fi, dragă Medică, guvernator la „Creditul Ameliorativ”, - insistă neînduplecatul carbonar de altădată și ovalul lui fin, cu barba albă îngrijit tăiată, ca și perii răsăriți în jurul cheliei discrete, se înăspri. Nu poți, dragă Medică, nu poți, nu te supăra, pentru că ești tâlhar... Banul ispitește și amețește... Nu se poate apropia

oricine de el... Ai să compromiți Creditul și ai să te nenorocești și pe tine... De câte parale ai nevoie ?...

A rămas o taină între ei doi valoarea cecului semnat de Leonida Ciupagea.

s Acesta era omul care îl invitase pe Răutu la el acasă.

De mult îl cunoștea din reputație. îl intriga chiar prin felul său de a fi.

10 Ducea o viață atât de regulată, încât, ca și Immanuel Kant, ar fi putut servi pentru verificarea cec-sornicelor în zilnicul lui circuit de acasă până la Credit și îndărăt.

15 Iarna și vara, fără pardesiu, în aceeași levită albastră-închisă, purcedea întotdeauna pe jos pe aceleași străzi dosnice.

Niciodată n-a fost văzut în trăsura și nici în Calea Victoriei.

20 Nu avea relații sociale, nu se ducea nicăieri în vizite, nu frecventa reprezentații teatrale sau concerte. Rar acorda audiențe la el acasă, între ora trei și patru după amiază.

25 O singură excepție își îngăduia, în amintirea defunctului Dumitru Crăsneanu, față de fiul său Aurel, care putea oricând să-1 caute și pe care îl vizita și el însuși regulat, o dată pe săptămână, în aceeași zi și la aceeași oră.

Numai o dată circuitul zilnic a fost turburat.

30 Cu prilejul înaltei vizite anunțate la Credit, se echivă și-și părăsi biroul, lăsând pe alt membru al consiliului de administrație să facă onorurile instituțiunii.

Nu putea face nicio concesiune organelor de autoritate ale statului, care se făcură vinovate de lipsă de considerație pentru marele Dumitru Crăsneanu.

Și totuși, Leonida Ciupagea avea, de fapt, o atât de mare înrâurire asupra afacerilor publice, încât adversarii politici ai „roșilor” susțineau că ar fi șeful lor „ocult”.

La ora fixată, Răutu intră în biroul lui Leonida Ciupagea.

Drept în față, îi opri un moment privirea o minunată copie a *Viziunii lui Ezechiel* de Rafael, din Palazzo Pitti.

io - Ai fost la Florența? - îl întrebă bătrânul revoluționar. E frumos, nu-i așa? - și adaogă cu evlavie, arătând figura lui Sabaot: E întocmai capul domnului Crăsneanu...

15 Niciodată, desigur, nici cu sine însuși, nu-1 numea altfel pe defunctul său tovarăș.

- Domnule Răutu, - apucă el taurul de coarne, abia că se așeză în față în față - domnule Răutu, să ascuți un sfat bătrânesc... Să nu vorbești niciodată despre eventualitatea unei revoluții în România... Poporul 20 nostru e un popor cuminte... El nu face revoluții!...

- Dar răscoalele țărănești? - ripostă surprins Răutu de această declarație a vechiului carbonar.

- Incidente fără importanță... Mici *escarmușe* ațățate de jugănarii ruși și de jidani.

25 Capul lui de doge venețian se întunecă și ochii lui se ațintiră asupra lui Răutu, în timp ce tamburina mereu cu degetele pe placa biuroului.

- Dar nu despre aceasta vreau să-ți vorbesc, - reluă el. Știu că ai înființat un jurnal românesc la Chișinău...

30 - Un jurnal revoluționar! - insinua Răutu.

¹ *Escarmouche* (fr.) - hărțuială, luptă ușoară (n. ed.)

- E altă chestie! - tăie sec bătrânul *pașoptist*. O națiune subjugată trebuie să se ridice împotriva opresorilor, dacă are sânge în vine și e vrednică să trăiască... Aveți tipografie și fondurile necesare? - schimbă el brusc vorba. O gazetă nu se ține numai cu entuziasm! Cine e responsabil pentru conducerea ei și pentru toată acțiunea românilor din Basarabia?... Porfir Gheorghită?... Deputat?... Om de nădejde?

io Fiecare cuvânt aruncat de el, măsurat, dar cu o neînduplecată hotărâre, parcă despica neîndurat, ca o pană de oțel, obstacolele ce i s-ar ridica în cale.

Numai cu mult mai târziu, Răutu află suma care fusese pe atunci transmisă printr-un mecanism complicat de virimente lui Porfir Gavrilovici Gheorghită. 15

Constantin Dobrovici nu mai găsea cuvinte de indignare, în urma povestirilor lui Răutu.

Confundă într-o pastă de dispreț și batjocură: țarismul; pe revoluționarii ruși nedestoinici; tembelismul moldovenilor din Basarabia; pe latifundiarii și arendașii din Regat; pe socialiștii români pentru „revoluționarismul lor trandafiriu”; guvernul hain al ciocoilor; ca și opoziția anemică a roșilor:

- *Des cochons, des brutes, des crapules feroces* P- 25 clocotea el. Lasă că avem să-i punem noi pe toți la punct după deschiderea sesiunii de astă iarnă!...

Ochii lui fulgerau și pe fața palidă și asimetrică se tăiau sinistru mari pete roșii.

Răutu se simți reconfortat de această atitudine 30 fermă și energie nebiruită, deși nu mai punea mare preț pe acțiunea parlamentară.

¹ *Porci, brute, desfrânați crunți* (fr.) (n. ed.)

Toată nădejdea își puna în acțiunea publicistică pentru deșteptarea opiniei publice și pentru solidarizarea elementelor democratice.

5 O recoltă îmbleșugată aduse, în aparență, oarecare potolire în sate.

Răutu urmărea cu atenție procesul molecular în psihica țărănimii.

Îl îngrozea atmosfera de frivolitate și inconștiență, care domina în straturile suprapuse ale societății.

10 Lua rar parte chiar la ședințele Camerei.

Saloanele capitalei erau, în iarna aceea fatidică, mai cu deosebire preocupate de aventurile doamnei Dolores Barancea.

15 Trecută de mulțor peste pragul fatal al celor treizeci de ani, ajunsă la o deplină eflorescență a frumuseții feminine, Dolores făcea acum deliciile generației mai tinere din vârful piramidei sociale.

Își lua din când în când sarcina de inițiatoare în arta amorului, sărind încă peste o generație.

20 Elaborase chiar o tactică irezistibilă, pentru curcineria adolescenților.

Priviri languoase, undularea sugestivă a liniilor; atingeri iscusite, șoapte sacadate și gesturi de abandon aprindeau simțurile cele mai adormite.

25 Leoaicele mai coapte din Citera mondenă se revoltau de concurența neleală și limbile se ascuțeau în ace otrăvite; mamele înduioșate și mândre de proba de virilitate a puilor lor, - recunoscătoare -, o învăluiau în măguliri și mângâieri; masculii din generații ascendente, izgoniți din „edenul doloresian”, erau nemângâiați sau ricanau sardonice, dacă pe vremuri bătuseră zadarnic la poarta lui fermecată.

Dar „Gitana” triumfătoare, ca soarele, lumina cu razele ei verzi și pe cei dreapți, și pe cei vinovați.

Ultima ei ispravă aruncă în fierbere toate budua-rele și toate saloanele.

5 Odrasla unui ilustru neam, un băietan zdravăn și precoce, abia în vrâstă de vreo paisprezece ani, cu ochii îndrăzneți și gura senzuală, descoperi, sub îndrumarea seducătoarei călăuze, împărăția fermecată a Afroditei.

„ Zumzetul albinelor de salon se subție în șuier de șarpe...

Dar colonelul Tudor Barancea își asigură galioanele de general...

15 Și nimeni din această lume frivolă, prinsă în vârtejul veșnicului carnaval, nu-și pleca urechea spre grohotul surd al adâncimilor.

Nici în sfera bărbaților de stat, cărmuitori ai țării, nu se putea găsi îndeobște mai multă judecată și pătrundere.

20 Discursul fulminant în discuția la Mesaj al lui Constantin Dobrovici crea în Cameră o atmosferă de înalt furnal și fu înăbușit de vociferări, invective, în tropot de picioare și în zgomot de pupitre.

25 În zadar încercă Răutu să-i vie în ajutor cu un material de statistici și de rapoarte oficiale.

Abia își putu sfârși cuvântarea în mijlocul întreruperilor și al huiduielilor majorității, ațâțate de apostrofele lui Nitza Vasilescu, de pe banca ministerială.

30 Pe culoar fu însă surprins de surâsul afabil al acestuia, care, luându-1 prietenește sub braț, îl trase în nișa unei ferestre:

- De ce luați voi „idealiștii” atitudinea aceasta agresivă ? - întrebă el cu curiozitate, fără nicio umbră de supărare. Nu și-a asigurat Aurel un portofoliu la venirea roșilor la guvern ?

5 Nicio clipă nu se oprise la gândul că poate fi vreun alt motiv al atitudinii politice...

- Domnule Vasilescu!...

Fața lui Nitza se crispa, ca întotdeauna când vreun convorbitor îi omitea prenumele, care îi singulariza banalitatea *Vasilescului*...

10 Observând mișcarea, Răutu reluă cam iritat:

- Domnule Nitza Vasilescu! Nu sunt copil, îmi dau seama de greutatea cuvintelor. Ascultă: situația

nu mai poate fi tolerată... Explozia se va produce și chiar foarte curând. Și, în conjunctura actuală, constituie o primejdie de moarte...

15 He-he-he! - râse subțire ilustrul bărbat de stat. Suntem auguri, nu-i așa?... Românul n-are misticismul slav, cu care te deprinseseși dincolo... Sau

20 tot încă privești lumea prin cețurile Siberiei ? Ei ? Ești prea deștept!... He-he-he!

Răutu, resemnat, renunță la o discuție zadarnică.

Nu mai puțin caracteristică a fost conversația lui cu Nazarie Mreană.

25 Răutu întotdeauna își cam pierdea cumpătul când se gândea măcar la acest corifeu al lumii politice.

Publicist de mare talent, cu o serioasă cultură istorică și economică, era unul dintre puținii *debateri* parlamentari, pe care îi asculta cu atenție și plăcere.

30 Vorbea foarte greu, nu-și găsea cuvântul; reîncepea aceeași frază de patru și de cinci ori; fața lui smeadă se încrunta și se crispa; ochii se injectau; găfâia; gemea; dar când, în sfârșit, prindea cuvântul,

acesta era atât de *pregnant*, caracteriza atât de minunat și puternic o situație; formulele greu ferecate erau atât de spirituale și totodată răsunătoare ca un clopot de aramă, încât auditorul stătea fascinat, se > trudea parcă, împreună cu dânsul, la această penibilă elaborare oratorică.

10 Cugetător original și îndrăzneț, spirit critic și caustic, ca și în articolele lui, despica întotdeauna cu luciditate o situație politică, delectând pe prieteni și exasperând pe adversari.

Numai atât că prietenii și adversarii se schimbau într-un neconținut *chasse-croise*.

15 În tinereță, pornise o campanie fugoasă contra „partidelor istorice” și întemeiase, chiar la Ciubărești, de unde era originar, un partid radicalizant sub denumirea „Frațiunea democratică și liber-cugetătoare”, care adunase în jurul lui un grup entuziast de intelectuali.

20 „Frațiunea”, sub conducerea, ca *elector*, a unui profesor de gimnaziu din localitate, celebrul „răzeș” Gherasie Bivolaru, porni cu mult avânt în arena politică și-i asigură lui Mreană, aproape nestrămutat, un mandat în colegiul al doilea din Cameră.

25 Pe vremuri, în întrunirile publice din Ciubărești, aprindea entuziasmul obștesc însăși figura lui, de urâțenie impresionantă: toată în lățime, cu pomeții ieșiți și prelungiți de aripile urechilor, cu nasul pleoștit, despărțit de o gură - cu buze groase, întinsă de la o ureche la alta - de barba scurtă, crescută în lături ca o cetină neagră.

30 În momentul când apărea astfel pe avanscenă și - aruncându-și ochii mici ca grăunți de piper asupra asistenței - pornea, ca un taur, cu craniul lui brăzdat

Pas de dans; (fig.) schimb reciproc de locuri, situații etc. (n. ed.).

și scorjot în tot felul, plecat în căutarea cuvântului, tot auditoriul rămânea fără suflare, suspendat de fiecare cuvânt, de fiecare gest.

Mreană inaugurase, pe atunci, la Ciubărești, chiar întruniri contradictorii, în care, de cele mai dese ori, rupea lăncile și împărțea succesele cu Tică Vasilescu.

O serie de articole de o îndrăzneală neobișnuită, sub titlul general de *Șacalul teutonic*, îi dădu și aureola de martiraj politic.

10 Condamnat la închisoare, se refugiase în străinătate, unde îl urmase simpatia ciubăreștenilor.

Amnistiat, se întoarse cu glorie și cu cununa de martir politic.

13 Se părea că îl așteaptă o carieră politică excepțională.

Din nenorocire, apetiturile necompatibile cu mijloacele lui l-au dus pe căi de rătăcire și înjosire.

Treptat, ajunse gladiatorul parlamentar utilizat de toate guvernele.

20 Partidele istorice se făceau pe rând ținta atacurilor lui corosive, în opoziție, și se bucurau de tămâie și osanale, la guvern.

Numai o țintă săgețile lui cu statornicie nu o cruțau - Christophor Arghir, a cărui emfază și lipsă de consistență îi inspirau un dispreț nemăsurat.

25 „Cap de curcă”, „profet de suburbie”, „doctrinar de cașcaval”, „geniu acefal” erau epitetele care însoțeau mereu numele lui Christophor Arghir, ori de câte ori îi cădea sub condei.

30 De altfel, și Arghir nu era de o mai mare distincție literară, când polemiza cu dânsul.

în fluctuațiunile lui, Nazarie Mreană era o bucată de vreme urmat și de „Frațiunea democratică”. Gurile rele spuneau că își vindea partidul cu toptanul.

Spre sfârșit, însă, „electorul” său din Ciubărești, Gherasie Bivolaru, „răzeșul” nelipsit de fineță, cu tot aerul lui din topor, se obosi de a fi tratat ca o marfă veșnic de vânzare.

5 Și după un nou „pact” al șefului, își încruntă cele două perii negre ale sprincenelor sale, își trase și pe cea de a treia, a mustății de cazac zaporojan, declarând cu brutalitate:

- Dacă e vorba, șefule, de comerț, îl fac pe io seamă proprie!

Și se fixă definitiv în gloata rapace a lui Nitza Vasilescu.

n Acum, eroul Ciubăreștilor de altădată, părăsit de toți entuziaștii săi prozeliți, muștrat poate și de cuget pentru atâtea iluzii risipite, coborât la rolul de mercenar al condeiului și al tribunei, îl intrigă pe Răutu cu masca lui tragică: inteligența și cultura lui îl atrăgeau, dar atitudinea politică îl dezgusta și îl revolta.

20 După o cuvântare a lui Răutu, când acesta, cam obosit și nervat, se așezase pe o bancă în Sala pașilor pierduți, Mreană luă un loc alături și, răzimat cu manele de tapițeria băncii, îl privi cu o ciudată expresie, de melancolie și, în același timp, de ironie:

25 - Ei, și unde vrei să ajungi, siberianule? - îl întrebă clipind din ochi, cu mușchii feței crispați ca în momentele de elaborare a cuvântărilor sale de pe tribună. Crezi să întorci țara pe dos?... Hai ?...

30 - Mă lupt! - răspunse cam sec Răutu. E singurul lucru care mi se poate cere... Chiar un Napoleon poate numai fi silit să accepte o bătălie, nu poate însă fi sigur și de victorie.

- Hm!... Poți lupta, - rosti mai mult cu tristeță ex-șeful „Frațiunii democratice și liber-cugetătoare”

- poți lupta împotriva stâncilor de granit, împotriva cuiraselor de oțel... împotriva tuturor trăsnitelor și fulgerelor... Dar... Am cetit undeva că în tundrele siberiene sunt niște băltoage fără fund, de mâl cleios - se numesc mi se pare *sorbură*... Le-ai văzut?...
5 Cu acele nu poți lupta. Dacă ai avut nenorocul sau ai făcut prostia să cazi peste ele, te sugă până la fund. Zadarnice sunt toate zvârcolirile... Țara noastră, dragul meu, este un sorb de acestea. Țară păcătoasă!...
- 10 Cum ai să lupți?...
Răutu fu prins de această „confesiune a unui rătăcit”...
- Ah, domnule Mreană! - îi ripostă el. Omul nicăieri nu e înger. Și nu găsiți raiu nici într-o țară...
15 Zici „Țară păcătoasă”?... Care popor nu-i încărcat de păcate?... In aceasta tocmai, pentru unii, e un îndemn de luptă, pentru alții, la resemnare sau la adaptare, cum spunea marele satiric rus Șcedrin - *adaptare la mârșăvie*...
20 - Hm! - surâse din nou Mreană cu melancolie îmbinată cu ironie. Am înțeles... Nu e greu să iai această atitudine de predicator puritan... Dar te cred mai cu stofă și te poți ridica și la o judecată mai obiectivă... Ești în oarecare măsură marxist?... Care este
25 clasa socială pe care ai să te razimi în România?...
- Desigur, nu pe boierii noștri, nici pe burghezii ticăloasă din orașel!...
- Dacă erai marxist cu adevărat - reluă ricanând Nazarie Mreană - dacă erai marxist cu adevărat, te-ai fi bucurat să avem o adevărată nobilime și
30 o adevărată burghezime ca în Apus... Ar fi fost un punct de reazim, orișicum... Boierimea noastră?... Emananțiile delatere ale Fanarului... Lăcustele venite cu vrun pezevenghi din Constantinopol, care plătiesc

- vizirului dreptul să-și stoarcă îndărăt bacșișul ca Domn al țării... Descendenții acestora... Ce conștiință de demnitate pot avea, ce mândrie de privilegiile lor de clasă? Au fost, sunt și vor fi ca niște tenii, limbrici
> sau alte varietăți de faună intestinală parazitară...
- Dar burghezimea?... Intelectualii?...
- Burghezimea! Burghezimea occidentală are veacuri de tradiții, de demnitate profesională, de muncă, de corectitudine, - în comerț, în meserie
io sau în industrie... La noi? Comerțul și industria nu s-au putut naște, cu adevărat, decât după Tratatul din Adrianopol... Mahalaua lui Caragiale... Nici tradiții... nici muncă... nici cinste... Acestea ar fi doar cauze de inferioritate în lupta pentru existență... Iar
/} intelectualii?... Ha-ha-ha! - izbucni el în râs amar. Uite, avortonul acestal!...
Cu o mișcare din cap spre Arghir, care tocmai pășea spre incintă, etalându-și cu solemnitate co-coașa, exclamă cu răutate:
20 - Acesta este omul reprezentativ al intelectualilor noștri! Arivist și demagog... lipsit de orice convingere, cu tot exhibiționismul lui șovinist; lipsit de orice cinste intelectuală... Intelectualul, dragă Doamne, nu este orice biped înarmat cu diplome, care își roade fundul pantalonilor la o catedră sau într-o cancelarie!
25 Intelectualul este un om care s-a putut ridica până la o concepție generală asupra lumii și a vieții, până la o *Weltanschauung*, și e gata să-și jertfească viața pentru idealul izvorât din această concepție... Nici nu
30 poate vedea realitatea decât prin prizma idealului... Unde, frate, sunt acești intelectuali? Bran Carogi
La un gest al lui Răutu, îl apucă de braț:
- Stai!... Să nu-mi începi numărătoarea!... Ar fi un dezastru! Apoi, o rândunică nu face primăvară!...

- Dar țărani ? - izbucni cu vehemență Răutu. Nu trăim cu toții din munca lor? Și munca nu este o justificare prin sine însăși?... Un izvor de energie, ca și de demnitate?...
- 5 - Mai ai puținică răbdare, vorba ceea, - își coborî glasul briliantul polemist, clătînându-se nervos pe locul lui. De când omul s-a desprins din restul regnului animal, el muncește... A muncit în Egipt, a muncit în Indii cu castele lor nenumărate, muncește
- 10 și astăzi, și în Africa, și în Polinesia, și în Asia... Dar muncitorii din India - să spunem - sau din Anam, pot ei servi de temelie pentru o acțiune politică...? Se pot răscula din când în când, dar nu știu să ducă lupta politică. Energia creatoare n-a produs-o decât un mic colțișor al globului, o extremitate a unei mici peninsule. Din ce sferă face parte robul acela, desigur, nenorocit, care îți inspiră milă... Din sfera Apusului european sau din Asia?
- 15 - Și atunci?
- 20 - Și atunci!...
- Nazarie Mreană își plecă și mai jos capul și foarte încet repetă de mai multe ori:
- Și atunci... Și atunci...
- Răutu fu prins de milă și de oroare.
- 25 Văzu beznele sufletești, care încă așteaptă pe un Shakespeare oriental să le dea expresie și plasticitate...
- Urmărind, „de pe alt tărâm”, tragedia ce se desfășura în împărăția Țarului, Răutu înțelese sentimentul pe care l-ar avea un spectator de pe Marte, privind
- 30 prin obiectivul lunetei astronomice evenimentele de pe planeta vecină.
- în răstimp, prima Dumă fusese dizolvată.

- Stăpân pe situație, mulțumită miliardelor franceze, guvernul prezidat de un bătrân birocrat reacționar din prima zi a ignorat cu desăvârșire acest „parlament” *sui generis*.
- 5 *Spiritus rector* al guvernului era ministrul de Interne - poreclit „fabricantul de cravate” și „sugrumătorul tuturor Rusiilor”, pentru că „ar fi despădurit țara și ar fi istovit toate depozitele de frânhii pentru spânzurători”.
- 10 Numai după vreo două luni de la inaugurarea ei, Duma a fost, în realitate, nu dizolvată, ci, cum se exprimă un istoric, „împrăștiată de forțe armate ca o bandă de tâlhari, nu numai fără decret de dizolvare, dar și fără simplă înștiințare prealabilă a președintelui”.
- 15 A urmat o „campanie” care nu poate găsi analogie decât în viziunile Apocalipsului.
- Majoritatea opozantă lansează un apel, prin care popoarele Rusiei sunt îndemnate de a refuza
- 20 plata impozitelor și contingentul de recruți.
- Semnatarii sunt pe dată arestați, în cap cu președintele Dumei, ilustrul profesor Muromțev.
- Tulburările agrare recapătă o recrudescență la Voronej, în Caucazia, în Chersonia.
- 25 Odessa apare, din nou, un vulcan în erupțiune.
- Se semnalează noi răscoale militare în Poltava, în Brest-Litovsk, în Sveaborg, în flota de război din Marea Baltică.
- „Fabrica de cravate” abia poate satisface cerințele
- 30 de material lemnos și de cânepă pentru spânzurătorile care ajung un element constant al peisagiului pe toată suprafața Imperiului, de la Marea Baltică până la Oceanul Pacific și de la ghețurile subpolare până

la stepele toride ale Asiei Centrale și până la țărmurile Mării Negre...

Pe la jumătatea lui august, coborând strada Ogarului, Răutu văzu pe țișănușii „gazetari” strigând în fuga mare ca de obicei la acea oră:

- „Secolul” *spicialde* mânel!...

Și tot ca întotdeauna, oftând de inutilitatea gestului, luă un exemplar și îl desfăcu pe loc la coloaană:
Ultima oră.

70 Prima telegramă tipărită cu aldine vestea:

„*Petersburg, 13 august.* Vila ministrului de Interne Stolâpin a fost distrusă de bombe aruncate de mâni criminale. Aproape cincizeci de persoane au fost omorâte. însuși ministrul și câțiva membri de familie sunt grav răniți. Amănunte lipsesc”.

Abia se putu ține pe picioare.

Fu silit să închidă ochii, răzimându-se cu mâna de felinar. Totul se rotește în jurul lui și casa cu două etaje în care se găsea „Clubul Vânătorilor” și cofetăria „Griitli” încet-încet se pleca să se culce în curtea Hotelului „Ciubăr-Vodă”...

...începutul sfârșitului?...

Aproape leșinat, abia îndrăzni să-și redeschidă ochii.

25 Și deodată se liniști:

... Totul stă pe loc!...

Terasa „Griitli” e populată de aceiași consumatori, care stau la măsuțele lor umbrite.

30 Veteranul Ciubăreștilor, conul Alexe Danciu, ca întotdeauna, cu pălăriuța lui cât un cap de ciupercă mică, lăsată pe sprincene, joacă table cu partenerul lui nestrămutat, doctorul Bogza, vecinie transpirat, iarna și vara, și cu legendarul lui fluture de cravată alb.

Și generalul pensionar Artur Vernea, ca întotdeauna, expunându-și spatele la soare, dormitează în fața aperitivului.

Și, ca și el, șade singur ultimul supraviețuitor din „senatul elvirian”, doctorul Volbură.

Tineretul aurit însă e, ca întotdeauna, în complex - afară de Boris Cerbini, înălțat în alte sfere, și alți vro doi, care au găsit un debușeu mai rentabil.

Și tot capul de condotier italian al lui Râul Rinetta - cu nasul lui acvilin și cu ochii înflăcărați - răsare cuceritor, abia dacă puține fire albe denotă cursul vremii; și din cei doi Zernate, Popilică e tot durduliu și roz, în contrast cu Gaston, „artistul”, mai sumbru, mai tras la față și cu coama pe jumătate însurită; și părechea Borcea - cel obez și cel cârn -, ca și părechea Gheorghrades - Gură strâmbă și Gheorghrades-Sportsmanul -, cu toții sfidau perturbările istorice...

20 La ora fixă, conul Alexe Danciu, cu nasul ce se scurgea deasupra gurii fără dinți, se certă la table cu doctorul Bogza, care, nervos, își răsfire favoritele.

Lângă trotuar, în fața terasei, vestita lui mârtoagă roaibă, jigărită și cu picioarele ei lungi noduroase, stătea ca întotdeauna adormită, cu capul plecat până la nivelul trotuarului.

Pe *capra, faetonului* antediluvian dormita, iarăși ca întotdeauna, antediluvianul lui vizitiu, moș Pintilie.

- Doftor ești, măi, tu, sau bojogar din medean! Ptiu! - scuiță conul Alexe, cum își încheia zilnic, de vreo jumătate de veac, partida de table cu doctorul Bogza.

30 Se ridică și porni spre „caleașca lui Tata Noe”, cristalizată în amintirile atâtor generații de ciubăreșteni.

- Aa! - exclamă el observând pe Răutu, tot nemîșcat lângă felinar, cu greu revenit în fire. Avem cînstea, coane Ionică!... Vii din București?... Zi, coane: când pică hoțomanii de ciocoi și vin ai noștri?...

5 Conul Alexe Danciu era, imuabil, președintele consiliului județean din Ciubărești, sub toate guvernele.

Și acum avu darul să-1 readucă pe Răutu la realitate.

10 - Bine, coane Alexe, - îi spuse acesta cu oarecare bruschetă - dar ești, mi se pare, conservator?...

- He-he-hei! - sâsâi cu bonomie din gura lui fără dinți antediluvianul președinte. Păi... am fost cu ei! Doar cu cine să guverneze ei?... Să aducă pe englezi?... Dar acum am să merg cu conu Todiriță

75 al nostru... Suntem prieteni din copilărie...

- Ar trebui să facem o lege, ca hodorogii de peste șazeci de ani să nu mai aibă dreptul să facă politică! - izbucni Răutu, căutând o diversiune pe seama inofensivului conu Alexe.

20 - E-he-hei! - își deschise netulburat caverna fără dinți fosila județeană. Eu am trei certificate de la Episcopie. Am să-mi potrivesc eu unul... He-he-he!...

25 își ridică încetișor piciorul pe scara caleștii, se așeză în fund și căzu pe loc în somnolență.

La zdruncinătura *faetonului*, scheletica roaibă începu să piseze pe loc, ridicându-și sus de tot picioarele noduroase, fără să se deștepte; și tot parcă fără să-și revie din lumea visurilor, moș Pintilie

30 *abia*. întinse hățurile și întreg echipajul, ca fantasma-goria de mișcare și de curgerea vremii, porni - himeră adormită - în jos spre strada Motoc...

... Și la depărtare de câteva ceasuri de mers, se zămislea, în spasme catastrofice, o lume nouă...

In tot cursul iernii, Răutu, în fața ciclonului de peste hotare, trăind la fiecare veste nouă toată grandoarea tragică a acestei ciocniri de uriașe forțe elementare, se simțea copleșit de duhoarea stagnației palustre în viața publică a țării.

Insensibilitatea clasei noastre diriguitoare, în fața primejdiei, părea o adevărată narcoză, neexplicabilă pentru un om „treaz”.

10 Cu prilejul expoziției din vara aceea, Răutu organizase excursia în țară a unui grup de țărani basarabeni, între care erau și Niculiță Morariu și Ioniță Cornea din Năpădeni.

înainte de întoarcere, Niculiță, scărpinându-și ceafa și privindu-și vârful ciubotelor, îi zise:

15 - Amu, conașe Vania, am grăit și *mpoiezd*¹, și aicea cu oamenii - și cu cei di piști munți, și cu cei din Bucovina -, și chitesc că nu-s boieri mai haini și mai hrăpăreți ca cei de aici... Au dreptăți *dizertirii*... Numai di la *studienți a* da Dumnezeu să vie mântuirea!...

20 Răutu putu numai să ofteze de rezultatele acestei manifestări patriotice...

O clipă de tresărire îi dădu o neașteptată „escapadă” a lui Hariton Spirescu.

25 Ministrul Economiei Naționale de sub trecuta guvernare a roșilor, om modest, tăcut și blând, publică un articol vehement, denunțând mizeriile, opresiunea și exploatarea rușinoasă a țărănimii.

30 După puținele manifestări de rigoare în presa de partid - atacul și ironia, pe de o parte, apărări stinghere, pe de altă parte -, acalmia reveni.

¹ Tren (n. aut.).

Roata istoriei își urma cursul.

Campania electorală din Rusia se desfășura în același haos de anarhie.

Zilnic, în jurnalele străine apăreau vești despre
5 noi turburări agrare, pogromuri, asasinat de dem-
nitari ai statului, execuțiuni, bombe, expedițiuni
punitive.

La începutul lui februarie, un atentat împotriva
10 Marelui Duce Nicolae Nicolaevici a sugerat guver-
natorului general din Tambov un proiect, prea ca-
racteristic pentru situația din Imperiu.

Ingeniosul „pacificator”, speculând asupra simțu-
lui moral al revoluționarilor, propusese ca fiecă act
terrorist să fie urmat, imediat, de execuțiunea unui nu-
15 măr de cetățeni, *trași la sorți*, după un tarif general
de „compensațiuni”, care, plecând de la două vieți
pentru „compensația” unui simplu polițist, se urca
până la douăzeci pentru un ministru și lăsa să se în-
trevadă o progresiune astronomică pentru membrii
20 familiei imperiale...

În ziua în care Răutu află din „Times” acest pro-
iect, ziarele din București erau pline de tot felul de
versiuni asupra remanierii guvernului, necesitate
de decesul unuia din membrii cabinetului.

25 Partidul albaștrilor fiind pe vremuri fracționat în
vreo cinci sau șase grupulețe disidente, fiecare va-
canță ministerială deschidea perspective nesfârșite
pentru speculațiuni asupra celor ce ar putea „intra”
sau „ieși”.

30 Imaginația reporterilor avea cariera cu atât mai
liberă, cu cât, mereu în cursul acestei legislaturi, com-
binațiunile consecutive, dacă reușeau să reunească

pe banca ministerială vreo două sau trei fragmente
de partid, prin însuși acest fapt, le aruncau pe cele-
lalte în opoziție. Pe deasupra, fracțiunile din „opozi-
ție” mereu pactizau pe sub mână cu cele din guvern,
s pe seama „aliaților” de moment.

Cap. IX

METEORUL

- în avalanșa de pronosticuri, de revelațiuni, de comunicate oficiale sau oficioase, trecu, pentru cei mai
5 mulți, neobservată o notă prezărită despre un „fapt divers”, care, pentru cei inițiați, prevestea prin sine însăși o catastrofă ineluctabilă.
- De ani îndelungați, primar în Vaideei rămânea, neclintit sub toate guvernele, Costache Eremia, fostul vechil al lui Vasilică Gârlă, care, după arendarea
10 moșiei, intrase și în slujba Froimeștilor.
- Faptul revolta pe săteni, care, în ciuda presiunilor administrative, de șase ori pe rând au „trântit” în
alegeri lista lui Costache Eremia, dând majorității covârșitoare
75 listei cu Nichita lui moș Sofronie în cap.
- Însă după ultima zădărnărire a sufragiului sătenilor, pe la mijlocul lui ianuarie, Costache Eremia fu
găsit înjunghiat și cu capul spart, în zăpadă, la marginea satului.
- 20 Totul indica complicitatea unei cete întregi.
Bănuielile au căzut imediat asupra rivalului.
- Nichita lui moș Sofronie însă dovedi un *alibi* nediscutabil; în noaptea crimei se găsea la subprefectură, văzut de însuși domnul subprefect.
- 25 Urmară arestări de-a valma, - cu procedeele tradiționale ale „instrucției” polițienești.

Instructorilor le păru însă suspectă dispariția lui moș Sofronie, deși toate mărturiile afirmau că ar fi lipsit din sat cu mai multe zile dinainte de crimă.

- Un reporter al „Globului” publică o conversație
5 pe care o avuse în curtea prefecturii din Ciubărești cu unul din bănuți - un gospodar matur, cu o vorbă cumpănită și priviri îndrăznețe.

- Ei, bădiță, - stăruia ziaristul - cine atunci l-a omorât?... A fost trăsnet din cer?...

- io - Nu știm, boierule! - îl privi fără clipire, gospodarul. Se poate și aiasta... L-ar fi osândit Dumnezeu, că era tare hain.

- Pentru ce zici că era hain?...

- Nu puteam răsufli de răul lui. Din pricina lui,

- 75 nu mai puteam căpăta *oșirtă* de pământ...

- Ei, și acum aveți s-aveți pământ?...

Țăranul își întoarse puțin capul și aruncă în silă:

- Are să ni-1 deie stăpânirea. N-are încotro...
Altfel, nu e chip de trai...

- 20 - Dar dacă nu vi-1 dă?... Faceți răscoală?...

- Nuuu! - lungi țăranul parcă și mai în silă...
Noi nu facem huiet... Dar plecăm cu Dumnezeu...
Ne lăsăm de țara aiasta... Ne ducem peste Prut! -
răcni el deodată.

- 25 Și fixând acum îndrăzneț drept în ochi pe interpelator, porni într-un torent:

- Ne ducem și peste zece hotare!... Cine îmi dă să mă hrănesc, acolo mă duc! -...Facem la ruși armată?...

Dar parcă aici nu facem?... Și rușii nu-s așa de haini ca
30 aiștea de aici... Acolo, nu ține pe flăcăi flămânzi și goi în cazarmă!... Nu-i căznește!... Nu-i bate!...

- Dar cine v-a spus, - se grăbi reporterul - cine v-a spus că rușii au să vă dea pământ? A fost cineva în sat la dumneavoastră?...

- Dar cine v-a spus, - se grăbi reporterul - cine v-a spus că rușii au să vă dea pământ? A fost cineva în sat la dumneavoastră?...

- N-a fost! - își coborî omul îndată glasul și se întoarse iar mohorât în lături. N-a fost nimeni... Dar parcă nu vorbesc oamenii?... Nu se aude?...

Notița din „Globul” făcu ocolul presei, dar
5 Răutu putu constata cu durere că nimeni n-a prins rostul revelațiunii...

De la culesul păpușoiului, în iarna aceea prelungită peste măsură, fluidul de răzvrătire radia de peste hotarele împărăției rusești, din sat în sat, de la moș
10 la moș, pe căi obișnuite în lumea satelor.

Prutul înghețat nu mai putea stăvili revărsările uraganului.

În Vaideei și în Flămânda - răscolite și din pricina asasinatului președintelui comisiei interimare -, lu-
15 mea aștepta cu încordare „semnul”.

Cei mai agitați se arătau Grigore Dobrea și Nichita lui Sofronie.

Acesta era foarte năcăjit de lipsa bătrânului.

Moș Sofronie, de teama „caznelor”, se refugiase
20 la niște neamuri din județul Botoșani, tocmai pe malul Prutului, gata la bătrânețe de pribegie.

Din când în când, Nichita se furișa să-1 vadă.

Și, de fiecare dată, revenea tot mai frământat și mai învrăjbit.

25 Pe la începutul lui februarie, Grigore Dobrea, trecând pe lângă ograda lui Nichita, îndată după întoarcerea acestuia din tainica lui călătorie spre malul Prutului, îl întrebă de la porțiță:

- Ce veste ne mai aduci, bre Nichita? - se opri
30 el răzimându-și coatele de gard.

Nichita aruncă barda cu care robotea pe lângă car și veni și el la gard.

- Se apropie, bădiță Grigore! - șopti el cu înțele. Se apropie!... Moș Nichifor din Șerbenii de peste Prut a zis tătucăi așa: is trecuți în ținutul nostru, adică în județul Bălților, - is acum la Sinești,
5 numai vreo cinci sau șasă poște de la Prut...

Grigore Dobrea își scoase căciula, se uită cu multă băgare de samă în fundul ei și o puse din nou în cap, o trase puțin pe sprincene și, privind în lături, întrebă și el tot în șoaptă:

10 - Studienții?...

- ihâm, făcu Nichita. Studienții!... Zice așa: Vin negreșit și la voi, - adică dincoace... Zice așa: Așteptați *semnul!*... Vin până nu se desprimăvărează, ca să intrăm cu plugul... Zice să dăm cu badanaua: cu
15 roșu pentru foc, cu negru unde-i să nu rămâie piatră pe piatră... Cu alb pentru cei care-s mai bunșori, de numai să li se spargă câte ceva...

- Hei! Să rămână cui săruta mâna? - rânji supărat Grigore Dobrea.

20 - Ba nu! - se încruntă Nichita. Să nu rămână nici stăpân și nici arendaș!... Pe toți să-i alungăm!... Să slobozim vitele, pentru împărțeală cu dreptate... Grânele să le încarcăm, lemnele iară și toate a gospodăriei, cu dreptate... Cică să ne legăm cu jurământ...

25 Cine stă acasă, la dosu muierii, să nu aibă parte...

Grigore Dobrea doar croncăni cu mulțumire, își împinse căciula pe ceafă și o porni la vale.

- Bună sară, moș Gavrilă! - opri el în drum pe un ghiuj gârbovit, care, ajutându-se cu un toiag înalt, pisa zăpada, urcând în susul uliței. Ei, moșule, vine ceasul! A trimes vorba de dincolo moș Sofronie...
30 Vin studienții... Cică să așteptăm semnul... Să facem, ca și dincolo, împărțeală pe dreptate!... Dar, de!...

Oamenii pe la noi sunt buni numai de gură... Pupă și caftanul jidanului...

- Mamă Ilinca, mamă Ilinca, deschide! - strigă mai pe înserate la ușa unei căsuțe de la cellalt capăt
5 al satului o femeie zdravă, stăruind să-și bage mâna dreaptă pe mâneca cojocului aruncat din grabă numai pe spate.

Și abia se crăpase ușa, că se și aruncă în tindă spre baba care își ițise din umbră, luminate de opaiț,
10 doar nasul și bărbia ascuțită...

- Mamă Ilinca, moș Gavrilă zice că vin studienții... începe împărțea pân' nu desprimăvărează...
Și slobod hoțomanii și pe moș Axinte a mnetale din temniță!...

15 Și satul se încorda de ură și de nădejde, mai cu seamă prin casele unde gospodarul sau feciorul erau duși la temniță pentru pricina lui Eremia.

Grigore Dobrea ațâța patimile mai mult prin interjecții, exprimând scepticism și neîncredere în
20 vrednicia consătenilor.

Și peste tot, din sat în sat, prinseră a se furișa șopotirile. Răzbăteau sub toate acoperișurile. Tresăltau toate inimile la pânda *semnului*.

Părea că pământul însuși tremură sub tensiunea
25 așteptării.

Cafeneaua „Capsa” spuma în fierbere.

Interesul tuturor cercurilor din capitală era concentrat asupra luptei homerice dintre Sașa Delescu și Nitza Vasilescu.

30 Sașa Delescu se găsea în grupul disident al lui T.T. Fior.

Nitza Vasilescu făcea parte, cu „Maharadjaua”, din constelația guvernamentală.

Dar Sașa Delescu mina pe tovarășul său de opoziție, T. T. Fior, în înțelegere cu partizanii intimi ai Maharadjalei, în favoarea șefiei acestuia în partidul albaștrilor fuzionați, cu condiția să fie aruncat peste
5 bord Nitza Vasilescu.

Spre a „contracara” mașinațiunile lui Sașa Delescu, *nitziștii* tratau în taină cu Aurel Crăsneanu.

Nitza Vasilescu s-ar fi angajat față de Aurel Crăsneanu să răstoarne „o oră înainte” guvernul, cu condiția ca, în parlamentul viitor, al roșilor, fracțiunea
10 lui să fie mai bine reprezentată decât celelalte nuanțe conservatoare.

- Domnilor, - exclamă în pragul cafenelei Traian Zelegeanu, prim redactor al „Conservatorului” -
n știu de la cineva din culisele albaștrilor, care e totdeauna bine informat, că Sașa 1-a convins pe Toma să accepte pentru moment portofoliul Domeniilor în cabinetul Maharadjalei, debarcându-1 pe Nitza.

- He-he-he! - strecură odată cu fumul havanei
20 între buzele lui groase, ștergându-și chelia ascuțită în căpățână de *zahăr*, domnul Versata, cronicarul politic al „Progresistului”. E răsuflată... Ți-o spun eu, - n-am nevoie de izvoare tainice de culise -
25 Sașa și Nitza s-au întâlnit pe teren neutru la generatul Orfescu și s-au împăcat... Conul Toma va fi proclamat șef al partidului și va forma guvernul cu excluderea Maharadjalei.

- A! Iată, Berman!... Vino încoace, Bermă-nachel!... Berman o să ne spună!... Berman știe!... -
30 se auzi dintr-odată din toate părțile.

Directorul „Globului”, zâmbind misterios, rosti:

- Mofturi!... Zvonuri de mahala!... Nu se schimbă nimic, pentru că Vodă nu primește pe Toma ca prim-ministru... Nici nu înțelege un guvern al

albaștrilor fără Nitza. Doar dacă Nitza primește
 Legațiunea din Paris, atunci, în locul lui Nitza, trece
 Toma, iar Critos iese, ca să intre Sașa, dacă cumva
 Vodă nu e hotărât să cheme pe roșii sau să țină pe al-
 5 baștri sub președinția neutră a generalului Orfescu...

Manșetele tuturor ziarelor purtau, în litere de o
 șchioapă, toate zvonurile din parlamentul „Capsa”:
 „Crișa de guvern
 „Fușiunea conservatoare”,
 io „Probabila schimbare de regim”;
 „ Guvernul stăpân pe situație”...

în saturnalele acestea de zvonuri de cafea,
 atențiunea opiniei publice românești abia dacă se
 putea opri asupra telegramelor din Petersburg ves-
 15 tind constituirea celei de a doua Dume.

Deși numărul mandatelor din extrema dreaptă,
 pe care se putea răzima guvernul imperial, crescuse
 ceva, această creștere avusese loc pe sama burgheziei
 moderate: iar, în total, opoziția era acum și mai pu-
 20 temică încă și alcătuită din elemente mai extremiste,
 înfrângerea guvernului nu putea fi tăgăduită,
 deși, spre bucuria „naționaliștilor” din Regat, fusese,
 în sfârșit, ales Pavel Brașevan.

Deschiderea sesiunii dădu semnalul unei fermenta-
 25 țiuni revoluționare și mai violente, cu cortegiul ei
 sacramental: greve, conflicte cu poliția, atentate și,
 mai cu seamă, tulburări agrare.

Aproape odată cu aceste vești, apărură în ziare,
 printre informațiuni tipărite cu cele mai mărunte li-
 30 tere, și primele știri despre agitațiile agrare din țară.

în poarta bisericii din Vaideei se opriră, înainte
 de a merge la slujbă, mai mulți gospodari.

Moș Spiridon Oanea, tacticos și cuminte, în co-
 joc alb cu cusuturi frumoase, grăi cu rost, ca întot-
 deauna, către gârbovitul moș Gavrilă:

- Bădiță Gavrilă, amu ne cheamă după slujbă la
 5 curte Froim, ca să ne învoim pentru pământ și pen-
 tru munci... Cum socoti, bădiță ?...

- Păi ce să socotim, frate ? - își mestecă greu cu-
 vintele moș Gavrilă, răzimându-se în băta lui groasă.
 Amu se topește omătul... S-a isprăvi și iarna aiasta
 io odată... Amuș... amuș... trebuie să ieșim cu plugu...

- De ieșit, ieșim noi... dar nu după socoteala și
 voia jupanului Froim, - se răsti mohorât Nichita
 lui moș Sofronie și scuipă în lături.

- Păi, măi băiete, - mestecă iarăși moș Gavrilă -
 15 dacă nu facem învoială la vreme...

- N-avem încă *semnu!* - aruncă dârz Nichita.
 Să nu ne stricăm rostu, moșule, - intrăm, așa, fără
 învoială...

- Bine, bre Nichita, - interveni moș Spiridon
 20 cu oarecare fereală - îți cunoaștem gându... Toată
 iarna am așteptat... Eu chitesc, dacă n-o venit semnu
 până amu... cine știe...

în capul uliței apăru silueta robustă a lui Grigore
 Dobrea, în blana lui acoperită cu șeiac închis.

25 Mergea cu pași mari și repezi, cu căciula lăsată
 pe ceafă și făcând semne cu mâna, ca să oprească pe
 oameni în pragul bisericii.

- Ia mai stați, oameni buni! - strigă el încă din
 mers, suflând greu. Stați!... Viu de la curte... Am stat
 30 de vorbă cu jupănu Froim... Zice, să-i plătim șeizeci
 și cinci de lei pe falce și pe deasupra pânză, și pui, și
 ouă, și lână - cine are oi -, și miere - cine are știu-
 beie... Și nu ne dă nici imaș, nici fâneață... N-avem

s-avem unde să lăsăm un mânz să pască, niciun braț de fân pentru o vită...

Ca un suflu trecu prin piepturile gospodarilor adunați în fața bisericii. Se priveau în tăcere, parcă î de teamă să scape o vorbă.

- Vai de mine și de mine! - izbucni deodată, din grupul femeilor ce ieșiseră din biserică, bocetul babei Ilinca. Toată iarna am chiorât la război și amu, taman înainte de Paști, când să prind și eu un golo-

10 gan, să-i dau parșivului pânza mea?... Și omul meu e la gros!... Sărăcan de mine și de mine!...

Și, deodată, muierile se năpustiră asupra bărbaților. Țipetele și ocările lor stridente se încrucișau:

- Găinușile mele!... înaintea Paștilor, să-mi ieie

15 spurcatu ouăle!... Măi, Ioane, să mor dacă le dau!... Iaca, dacă ni-s becisnici bărbații!... Să ne jăfuiască?!...

Moș Gavrilă, mestecând, fără nicio vorbă, din gura lui neagră, se întoarce și porni de la biserică în jos pe uliță, spre crâșma lui Petrea Groapă.

20 Gospodarii îl urmară încrunțați, ferindu-și privirile.

Muierile amuțiră ca la comandă și apucară după dânșii, cu mama Gafița Oanea și mama Ilinca în frunte.

25 Gospodarii și femeile întâlnite în drum și aceia care se mai găseau pe acasă se luară cu cărdul, fără să mai întrebe.

Bătătura din fața crâșmei lui Petrea Groapă furnica neagră de norod.

30 Gospodarii, câți mai putură încăpea, intrară în crâșmă, cei mai tineri rămaseră să aștepte afară, femeile se adunară grămadă mai la o parte, copiii se cățărau prin garduri...

Toată lumea aștepta parcă un cuvânt de ordine...

înlăuntru, Petrea Groapă, un roșcovan burtos, fără să mai aștepte comanda, împărțea la „gospodari cinstiți” ulcioare cu vin.

Grigore Dobrea, tactician iscusit al sfaturilor de

5 obștie, tăcea sfredelind provocator, între pahare, cu ochii lui vii, pe moș Spiridon Oanea.

Acesta, luptând cu sine însuși și parcă în dorința de a ține în loc destinul, împotriva obiceiului, trase de dușcă mai multe pahare.

10 Tuși în sfârșit și, ștergându-și gura pe sub mustață, întrebă iscodind cu priviri furișe pe Grigore Dobrea:

- Amu, oameni buni, ce facem? Ca mâne trebuie să ieșim la plug... Amu, iaca șezeci și cinci de

15 lei falcea. Nu-i chip... Nu avem putere!...

- Apoi, moș Spiridoane, - îl întrerupse rânjind Grigore Dobrea - să ne rugăm de jupănu Froim să ne miluiască, să-i sărutăm mâna să ne mai scadă!... Iar mneata... poți plăti și o sută de lei pe falce... din

20 leafa lui Gheorghe...

Moș Spiridon Oanea își strânse umerii, ca ferindu-se de lovituri.

Moș Gavrilă încercă să mai potolească spiritele:

- Păi, oameni buni - mestecă el sâsăind - șezeci

25 și cinci de lei falcea nu se poate, chiar de ne juchește... Să ne ducem grămadă la curte, să ne scadă...

- Ai să te milogești degeaba! - se strâmbă, ca în durere de dinți, Grigore Dobrea. Doar toată dimineața m-am ținut de capu lui. îi cunosc buba...

30 Cică nu plătește el arendă stăpânului, ca să ne deie pământu nouă...

- Lasă că-1 legăm pe **tartan**, cot la cot cu stăpănu, - izbucni Nichita învinețit de mânie. îi ducem burduf

afară din sat și le luăm noi pământu... Noi, înde noi, cât ne trebuie, ca cei de peste Prut...

Strigătul lui Nichita sfărâmă zăgazurile.

Gospodarii, care până acum stăteau de vorbă
5 mai mult sau mai puțin liniștiți, porniră să zbiere cu toții odată:

- Să legi pe mă-ta!... Vrai să mergem cu toții la temniță?! - răcnea dintr-un colț un prichindel, cu un cojoc larg în spate și cu o enormă căciulă brumărie în cap, bocănind furios cu toiagul în podea. Tot
" din pricina ta sunt căzniți la Ciubărești atâția gospodari cinstiți...

- Tacă-ți fleanca!... Iudă... Du-te de-1 pupă pe Froim! - se auzi, în același timp, din alt colț.

" - Stați, oameni buni, la ce să facem degeaba atâta huiet!...

- Ba îl legăm și pe dânsul cu târtanu și ciocoiu !... L-a uns!... îl cinstește cu rachiul!... Da ce, bre, iar
vrai să te omenеști în bernevici?...

20 Nu se mai auzeau decât sudălmii și urlete.

Cei de afară căutau să dea năvală înăuntru.

Oamenii mai bătrâiori și mai cumiți se strecurau afară, unii chiar porniră spre casă.

Dintre aceștia era și moș Spiridon Oanea, pe care
25 îl urmă, de îndată, desprinzându-se din grămada femeilor, și mama Gafița.

Nu-și vorbeau, dar mama Gafița, tot îndreptându-și nervos tulpanul pe cap, arunca din când în când căutători năcăjite spre moș Spiridon.

30 Soarele cobora în apus; apropiat de coama Ceahlăului, înviora în reflexe roșiatice zăpada din uliță, în care se tăiau umbrele nemăsurat de lungi ale bătrânilor.

- Mă duc la curte! - zise domol moș Spiridon, ca pentru sine. Să grăiesc cu jupânu Froim... Poate

l-a mai lumina și împlânzi Dumnezeu... Să nu iasă vrun păcat.

Mama Gafița se opri o clipă, măsurându-1 din cap până în picioare.

5 Apoi dârz:

- Hai întâi acasă! - rosti ea poruncitor. Să îmbucăm ceva. De dimineață n-am pus nimic la inimă, cu prostiile voastre...

Intrat pe poarta vechii curți boierești, moș Spiridon se îndreptă spre un tânăr roșcat, în haine nemțești, care se frământa lângă trăsura arendașului vorbind cu vizitiul cinchit să deretice ceva la roată.

- Domnule Iosel, am avea de grăit cu dumnealui, cu domnu Duvid Froim.

75 - Și ce treabă ai cu dumnealui? - întrebă cu arțag roșcatul.

- Păi... chitesc să vorbim pentru învoielii...

- Atunci, așteaptă aici... Dumnealui stă la masă... E gata de plecare la Ciubărești...

20 Moș Spiridon oftă, se trase mai la o parte și, răzimat în băta, se puse pe așteptare.

Cu încetul, se întunecă de-a binelea. Coama Ceahlăului se mistui în zare, pierzându-și coroana de săgeți roșcate. Se aprinseră primele stele...

25 Suflări ușoare de vânt aduceau din depărtare zgomotul surd al mulțimei de la crâșma lui Petrache Groapă.

Moș Spiridon tresări și cu spaimă își făcu cruce.

30 Spre răsărit, foarte jos, se aprinse dintr-odată o stea căzătoare și fugind pieziș spre dreapta, aproape paralel cu linia orizontului, lăsă în urma ei o dâră largă de scânteii:

- A fi un semn de la Dumnezeu... pentru păcatele noastre! - gândi moș Spiridon.

- Vino încoace, moș Spiridoane! - fu el, în sfârșit, deșteptat din gândurile lui de vocea domnului Froim din cerdac.

5 Era un om înalt, burtos, buzat ca un negroid, cu ochii bulbucăți:

- Ce treabă ai cu mine, moș Spiridoane? - se răsti el, agresiv din capul locului.

- Păi, domnule Duvid, - începu cumpătat moș Spiridon - am venit să grăim pentru învoieli... Să
10 nu fie cu bănat, jupâne Duvid... Dar satu-i tare amărât... Să nu iasă vrun păcat...

- Ce păcat?... N-avem poliție?... Nu este temniță? Eu nu plătesc arendă?... Să vă dau degeaba pământul?... Nu vă place?... Nu luați!... Am numai
15 pagubă cu voi!... Nu sunt destui golani în Galiția? Îs bucuroși să muncească pentru o bucată de pâne... Nu-i pot aduce cu miile?... Să umplu țara!...

Deodată, din sat, dinspre crâșma lui Petrea Groapă, se auzi ca o prăbușire năprasnică de stânci.

20 Strigăte și chiote, care parcă nici nu se nășteau din gâtlejuri omenești, se succedau în valuri, rostogolindu-se în ecouri prin toate vâlcelele înconjurătoare, ca însăși clamoarea pământului răzvrătit.

Jupanul Duvid Froim păli:

25 - Ce-o fi aiasta, moș Spiridoane?...
Bătrânul oftă, își făcu cruce și rosti resemnat:

- A fi ce-a fi voia lui Dumnezeu ca să fie, jupâne Duvid...

După plecarea lui moș Spiridon și altor gospodari mai cumpătați, rămăseseră la crâșma lui Petrea Groapă mai mult zurbagiii, care, după un număr mai
50 mărișor de pahare, nu mai țineau sama de ierarhia tradițională a obștiei.

Tinerii de afară năvăliră și ei în crâșmă. Glasurile lor covârșiră, în curând, vorbele bătrânilor.

Cuvintele de ură ale lui Nichita, ca și „șfichiurile” insinuante ale lui Grigore Dobrea stârneau din minut în minut tot mai mult răsunete în obștie.

10 În curând, nu mai putea fi vorbă de vreo discuție. Nu era nici măcar o sfadălie. Exclamațiunile, interpelările, incriminările și sudălmile, din ce în ce mai neînfrânate, se contopiră într-o învălmășală de
i0 zgomote nearticulate, din care rar se mai putea desprinde vreun cuvânt deslușit.

Prichindelul în cojocul larg și cu căciula brumărie lăsată pe ceafă, peste urechea dreaptă, țopăia acuma în fața lui moș Gavrilă, zbierând de-a surda:

15 - Ce?... Să-1 pupăm la spate pe puchinos?... Băgare-aș clopotnița bisericii din Zădăreni în balabusta lui.

Trecuse în răstimp de la extrema dreaptă la extrema stângă!

20 În ciuda larmei haotice, pe căi neînțelese pentru parlamentarismul occidental, discuția de la crâșma lui Petrache Groapă reuși să realizeze consensul aproape unanim al obștiei.

Era căutată doar „formula” practică pentru acțiune.

25 Spre sară, cei de lângă teighea auziră deodată mai multe strigăte de bucurie din afară:

- Au venit!... Au venit!... Fraților!... Studienții!... Ieșiți încoace oameni buni!... Bădiță Nichita!...

30 Moș Grigore!...

Gloata din crâșmă dădu buluc pe ușă.

In băătăură, lângă carul lui cu caii înspumați de goană, stătea Chiriac Brânză, un flăcăuan de vreo

- șaptesprezece-optsprezece ani, cunoscut ca fire romantică și visătoare.
- îngălbenit la față, abia putea grăi de emoție:
- 5 - Au venit!... I-am văzut... Am grăit cu ei!
- Cine, bre ?...
- Pe cine, măi ?...
- Cu cine, frate ?...
- Vorbește odată, diavole!...
- Băietanul, înăbușit, își desfăcea suflând greu co-
- 10** jocelul la piept.
- Studienții! - îi scăpă în sfârșit cuvântul fatal.
- Studienții ?...
- Studienții!...
- Unde, mă ?...
- 15 - Spune, frate! - hurui grămada.
- Femeile își făceau cruce. Se auziră sughite și planșete reținute.
- Potoliți-vă, oameni buni!... Lăsați flăcău să vorbească! - porunci cu gravitate Grigore Dobrea.
- 20** - Taci din gură, măi!...
- Ce te îndesi peste mine, fa!... Unde te vâri?...
- Dă-te la o parte, păduchiosule!...
- în sfârșit, cu greu se făcu liniște și Chiriac putu vorbi:
- 25 - Veneam cu caru... cu lemne... din codru Zărnenilor... M-a trimes maca... Zice că are nevoie pentru Paști... cozonaci...
- Dă-o pe mă-ta încolo, mă! - izbucni Zaharia, prichindelul cu căciula brumărie. Vorbește odată de studenții!...
- 30 - După păduricea Scăioasei, - se repezi Chiriac - înainte de răscrucea dintre Perieni și Izvoreni, mă ajunge din urmă o sanie... strașnică!... cu doi harmasari... negri... straș-nici!... cu *zurgălăii legați*...

- Hei?...
- Ei... he?...
- Tsss!...
- Vizitiu cu barbă, lu-ungă!.. Mai lungă ca a
- 5 lipovanului din Cârniceni. Și doi boieri... tineri... cu blănuri mari... straș-nice!... Și cu gulere cât un urs... Straș-nice...
- Ei?!... Spune odată, măi, băga-te-aș în oală!...
- S-a oprit lângă mine, - se zori și mai mult băietanul - și un boier... negricios - roșu la față... cu ochii ca de jăratice... îmi zice așa: Măi, flăcăule, care-i drumul la Izvoreni ?... Aista-i - zic - și cărmește la dreapta... Și cel mai bălai zice așa: îi departe până la Izvoreni ?... Cam o poștie, zic... Dar dumneavoastră
- 15 cine sunteți ?... Și cel negricios zice așa: Studienții!...
- A-a-a-a! - răsufală ca dintr-un singur piept grămada.
- Și negriciosu zice așa: Ai foc, băiete?... *Foc și lumină să fie!*... Și când a pornit să bată cremenea cu
- 20 amnaru meu, așa săreau scânteile mari ca fulgerele, de s-a luminat jur împrejur ca ziua. Și cum a apucat iasca, a prins s-o învârtească așa, iaca așa s-o învârtească - băiatul descria un cerc mare, cât își putea lungi brațul. Așa învârtea... așa tot învârtea... de se
- 25 făcuse ca o roată mare de foc... mai mare ca roata morii lui moș Tănasă!... Și când mi-a aruncat înapoi amnaru și cremenea, roata de foc o rămas în cer...! M-a-a-re... acolo, dinspre Prut!... Și apoi s-o prăvălit cu încetu la noi, în țarină... Și negriciosu se uită încolo și ochii îi ard ca jăratecu, și-mi zice așa: Aiasta-i semnu cel bun, băiete!... Ești din Vaideei ?... Să spui așa la oameni, să știe de la studenți: Foc și lumină să fie! Și... dreptate!... Și... pământ!... Ca dincolo...

Și s-au făcut nevăzuți: nici sanie, nici cai, nici studienții!... Numai vântu sufla dinspre Prut...

Băiatul sfârși. Oamenii din jurul lui, bătrâni și tineri, bărbați și femei, și chiar copiii tăcură o clipă.

5 Apoi, după muieri, urmând pilda lui moș Gavrilă, își scoaseră căciulele din cap și-și făcură cruci largi, apăsate.

- A dat Dumnezeu!...

Nici îndoială nu mai putea fi.

10 Cu toții văzuseră doar meteorul! - semnul cel bun, roata de foc, aprinsă dinspre Prut și prăvălită în țarina Vaideeilor...

Foc și lumină să fie!...

Și dreptate!...

" Și pământ!...

Nichita lui moș Sofronie luă comanda:

- Oameni buni, mergem grămadă la curte!...

Măi, Chiriac! - porunci el vestitorului - să dai fuga pe la mine, să iei din tindă trei tinichele cu boie...

20 roșă, neagră și albă... cu badanale... Cu Dumnezeu înaintea, oameni buni!

în bătătură era adunat acum tot satul.

Ca prin farmec, aflară vestea bună și cei din Flămânda.

25 Și grămada porni spre curte.

în cap mergeau bătrânii cu gospodarii mai cu greutate, - numai Grigore Dobrea o ștersese pe nesimțite.

30 Urmau tinerii și apoi femeile; copiii țopăiau pe de lături ca niște stoluri de vrăbiuțe.

în drum, întâlniră pe moș Spiridon Oanea, care, cu mama Gafița în urma lui, se grăbea, cu pașii lui mărunți, spre vârtoarea satului.

- De unde îmi vii, bădiță Spiridoane? - îl interpelă prichindelul cu căciula brumărie. Nu cumva ai fost la Jupânu Froim?... Hei, hei!... Ai făcut tocmeala?...

5 Moș Spiridon făcu un gest deznădăjduit din cap, încât căciula îi căzu pe ceafă, și, pe nevrute, stârni furtuna:

- Degeaba! - exclamă el cu năcaz. Acum pleacă de acasă... se duce la târg...

10 - Băieți! - răsună glasul de comandă al sergentului Nichita Bardă. Să nu lăsăm pe tartan să fugă cu condicele moșiei!... După mine!... Pas alergător... Marș!...

15 Pământul înghețat durui în tropot de picioare grele și, în goană furtunată, grămada urni spre curte, în cap cu sergentul Bardă, urmat de tineri cu picioarele mai sprintene.

La scara vechiului conac boieresc, dărăpănat de vremuri, dar impunător încă, aștepta trăsura uzată, dar spațioasă, încărcată de bagaje.

20 Arendașul Duvid Froim, cu blana de *ianot* în spate, pornea să se coboare din cerdac, când un argat, trimis anume de iscoadă, veni în fugă, fără suflare.

- Coane Duvide, vine satu grămadă... tot norodu... porunca studienților... roata de foc!...

25 Duvid Froim stătu o clipă ca trăsmit.

Apoi se repezi spre casă, strigând porunci contrazicătoare:

30 - Să vie conia... fa, Catinca!... așa cum este... cu copilul... plecăm îndată... Măi, Niculai, închide poarta... Unde-i Iosel?... Să vie Iosel!...

Bărbia îi tremura, fața smadă i se acoperi de o ploare cenușie și chiar buzele-i groase albiră, parcă.

Era prea târziu!

în poartă apăru Nichita Bardă, în frunte cu primele rânduri ale năvălitorilor.

Alergară cu toții drept spre cerdac, unde apăruse și jupâneasa, cu un șal aruncat pe cap, vârându-și grăbită brațele într-o blană de samur.

- Vrai s-o ștergi, tartane **7** - **se** repezi prichindelul cu căciula brumărie.

Și cojocul lui parcă se lățea de furie împrejur, ca o fustanelă de balerină.

10 - Vrai să fugi, hei! - zbieră el. Destul ne-ai supt sângele... Vascesul tău de **tartan** râios, parșivule!

Duvid Froim doar clipea din ochi la fiecare insultă și se trase înapoi, ca și cum ar fi vrut să-și acopere nevasta.

15 Nichita Bardă dădu de umeri îndărăt pe agresivul prichindel și luând un ton rece și poruncitor se adresă arendașului:

- Jupâne Duvid, să ne dai condicele moșiei și contractele de învoielii... Și... cheile!...

20 - Ce condici, bade Nichita ? - mai prinse parcă puțin curaj arendașul. Ce contracte?... Ce chei?... Ai înnebunit, bre Nichita ?... Ce, suntem în pădure ? L-or găsi la o adică și pe tat-tu!...

25 Nichita îngălbeni și, fără niciun cuvânt, îl apucă de blană, sub guler, și-l izbi de vreo trei ori cu spinarea de stâlpul cerdacului, de bietul om numai icnea la fiecare izbitură.

Jupâneasa prinse a țipa de spaimă, cu o mânecă a blănii căzută de pe umăr:

30 - Ce faci, măi Nichita ?... Vrai să-1 omori, tâlharele ?... Cum l-ai omorât și pe sârmanul Eremia ?...

Prichindelul, suduind în superlative răsunătoare, sări înainte, îi smulse șalul din cap cu o smucitură care-i desfăcu din creștet concilul de păr roșcat.

- Taci din gură, căță râioasă! Amuș îți ridic poalele să văd de-ți este peste tot părul roșu.

Frânele se tociră brusc.

5 într-o clipă, mulțimea năvăli în cerdac. Un flăcău prinse pe contabilul Iosel, care se furișase pe o ușă lăturalnică, și-l trânti jos.

Până și bătrânul moș Gavrilă, cu gura strâmbată și ochii holbați, guițând ciudat, dădu cu bâta în capul jupanului Duvid.

10 în clipa aceasta critică, răsări în pervazul ușii Catinca, doica, o fată zdravănă, chiar din sat, ținând în brațe un copil.

15 - Stați, oameni bun! - își ridică brațele în sus moș Spiridon. Să nu puneți care cumva mâna pe prunc... Că el, ce-i vinovat, sărăcuțul... Să nu ne luăm mare păcat pe suflet înaintea lui Dumnezeu!

Zgomotul se potoli ca prin minune. Oamenii se dădură toți la o parte, pe două rânduri, să poată trece doica.

20 Sergentul Nichita Bardă prinse din nou cărma în mână.

- Domnule Froim! - se răsti el hotărât și rece - fii bun... condicele moșiei... învoielile... cheile!...

- Care chei ? - îl întrebă mai domol arendașul.

25 - De la hambare... pivniță... Și de la... lada de fier.

Nichita surprinse ca un gest de ușurare din partea jupanului Duvid și o privire a jupânesei aruncată spre bagajele din trăsură.

- Și de la toate dulapurile! - adăugă Nichita.

30 De la toate sertarele și lăzile...

Jupâneasa începu a se boci.

- Ce, vrai să ne dezbraci ?... Să umblăm goi ? - țipă ea, de furie, improșcându-și scuipatul din gură.

Nichita nici nu se uită la dânsa și, chiar cu un gest, opri mișcarea din grămadă. Dar nu slăbea din ochi pe jupanul Duvid.

- Iosel! - porunci acesta plângător roșcatului. Să dai cheile de la hambare și pivniță... Iată și pe celalalte! - scoase el din buzunar două legături cu tot felul de chei; întinse și una anume: Aiasta-i de la lada de fier... Găsești acolo și cele ce mai lipsesc...

- Condicele și învoielile?...

- în dulapul cel mare din birou...

- Băieți! - comandă șeful recunoscut al expediției - amu, să descărcați trăsura jupanului... Să lăsați numai boarfele!

Lui Duvid Froim i se umflă și mai mult capul de sângele ce-i înecă obrazul. Abia putu vorbi, cu buzele-i tremurate, sugrumat de spaimă și mânie:

- Bădiță Nichita! - scânci el. Mă omorâți... mă caliciți... mă prădați... de toată munca mea... Nu vă temeți... de Dumnezeu ?... Rămân pe drumuri !...

Jupâneasa se aruncă, schelălăind, spre trăsură.

Nichita o opri, punându-și brațul greu pe umerii ei lunecați.

Ea se smunci, șalul îi căzu jos, părul roșu, muiat în plâns, îi acoperi fața. Migdalele ochilor ei negri răsfrângeau în cristalul lacrimelor mari scânteierile lunei pline, ce împrăștia lumina rece asupra peisajului feeric al plaiurilor Moldovei și al păcatelor bieței vermene omeneste...

În grămadă se auziră murmure de mânie.

Prichindelul cu căciula brumărie se trezi iarăși în vârful scării zbierând:

- Să le scoatem mațele la spurcăciuni!... Dați năvală, băieți! Destul ne-au supt sângele din vine lipitorile jidovești!...

- Stați! Dă-te jos, bade Zaharia! - opri tumultul Nichita cu un gest de comandă, apoi se adresă hotărât către Duvid:

- Domnule Froim, e munca noastră... nu-i a dumitale... Munca noastră ce n-a fost răsplătită... Amu vine ceasu de răsplată... Hai, suiți-vă în trăsură și plecați cu Domnu... Nu puneți la cercare norodul!...

De jos, din jurul trăsurii, izbucniră clamori de bucurie:

io - Iacătă-ofraților!...Iacătă!...Bre-bre-bre-bre!... Grea e, măi!... Greul pământului!...

Dintr-o cergă, fu dezvălită o lădiță dreptunghiulară de fier, pe care de-abia o putură ridica doi flăcăi voinici.

15 Trăsura porni cu Duvid Froim în fund, care își ascunsese capul în gulerul lui de *ianot*; cu Jupâneasa alături, despletită, bocindu-se neconținut; cu Iosel pe capră, lângă vizitiu, și încă cu vreo doi lefegii tineri cățarați pe scări.

20 Grămada îi petrecu chiuind, huiduind, șuierând, aruncând vorbe tari de batjocură, dar acum fără răutate, mai mult pentru a da expresiune sentimentului de triumf și bucurie.

- Măi, Chiriac! - porunci sergentul. Dă încoace boielele, cu badanale cu tăt... Să facem, fraților, după porunca studienților!... Să deschidem grajdurile și ocolu... să dăm drumu la cai și la vite... pentru împărțeala, după dreptate... Hambarele le golim... Să știe norodu că-i zi mare astăzi!...

30 - Dar lemnele din pădure pe care le-am tăiat noi! - îl întrebă cam cu hârțag Zaharia, prichindelul cu căciula brumărie, răsărându-se în vârful băteii sale lungi.

- Avem să ridicăm și lemnele... Pornim dis-de-dimineață cu carele... să ridice fiecare după dreptate!...
Aici, moș Gavrilă ieși înainte și sâsâi cu înțeles...
- Oameni buni, întâi să ridicăm grânele din
5 hambare!... Lemnele nu fug din pădure...
- Așa este!...
- Așa este!...
- Grăiește drept moș Gavrilă!...
- întâi hambarele!... - hurui grămada.
- io* - Ba eu zic să defundăm întâi poloboacele din pivniță... să ne încălzim inima! - exclamă jovial căciula brumărie.
- Stați, oameni buni! - se grăbi să intervină Nichita, de teamă să nu scape el cârma. întâi să împlinim porunca studienților!... Să punem semnele...
15 pe casa boierească... Iaca! - muie el badanaua în tinicheaua cu boia neagră: Pun crucea neagră... O desfacem bucățele... să nu mai aibă unde sta boierii și arendașii... Pe grajduri și pe hambare, cruce albă!...
20 Le golim, dar le lăsăm, să fie de folos obștiei... Iar roșu să punem - se uită el împrejur - iaca, roșu să punem pe umblătoare... să-i dăm foc... să nu rămâie în sat putoare boierească și jidovească.
- Toată noaptea și toată ziua următoare, obștia
25 din Vaideci și din Flămânda nu mai știu odihna, aducând la îndeplinire cu meticulozitate „porunca studienților”.
Din conacul boieresc n-a rămas un par: două rânduri de care circulau mereu, goale spre curte și
30 pline spre sat.
Bătrânii vegheau, ca împărțeala să fie pe sfânta dreptate. La gura pivniței stătea, în cap cu lunganul

- Tănasă Ciuntu și cu Chiriac „Vestitorul”, o strajă de flăcăi puși de Nichita.
Dar prichindelul de Zaharia găsi soluția:
- Bădiță Petrea, - apelă el cu energie la cârciu-
5 mărul Petrache Groapă - să cinstești amu norodu... pentru ziua aiasta mare... Și pentru fieșticare polobocel pe care avem să ținem, avem să-ți dăm două, din pivnița jupanului, când a veni la împărțeală...
Voia bună nu lipsi, așadar, spre năcazul lui
io Nichita al lui moș Sofronie.
Satul înflori pe dată de podoabele și comorile din garderoba bogată lăsată de jupâneasa lui Duvid Froim, pe care muierile și fetele le și împărțiră, sub supravegherea mamei Uinca.
15 Însăși natura parcă lua parte la sărbătoare.
Un vânt cald, din sud, vesti, în sfârșit, primăvara întârziată.
Zăpada muiată se zdrențuia sub arșița subită; șuvoaie vesele și mărunte șipoteau prin uliți și chiar
20 pe poalele Ceahlăului apărură pete mari, negre.
Ziua plugului nu mai părea departe pentru țarina dezrobită.
Spre sară, Petrea Groapă sugeră norodului un gând nou, pentru împlinirea poruncii studienților:
25 - Dar cu Ițic, cârciumaru arendașului, ce faceți? - întrebă el, cinstind pe Zaharia. E tot o cârciumă boierească... dată cu chirie numai de ochii lumei!... Dar folosul îl trage tot jupânu Froim... Stă acolo Ițic, drept la mijloc, între Vaideci și Flămânda, pe șleahu cel mare... Suge ca lipitoarea... cămătar... S-a tuchilat acum încuiat... Dar în pivniță
30 are și el vin boieresc și rachiu de cel bun...
- Așa este!...

- Așa estel...
 - Cuvânt drept!
 - Bine ai zis, bre Petrea!...
 - Să-1 scoatem pe jidanu arendașului, oameni
 5 buni!...
 - Hai!... Să-1 scoatem!...
 - Mergem!...
 - Mergem, oameni buni!...
 Grămada de vreo trei sute de oameni aprinși și
 10 zgomotoși, sub comanda lui Zaharia, care se cam
 împletecea, și cu moș Gavrilă, care se ținea dârz,
 porni spre Flămânda.
 în gazdă la Ițic, crâșmarul, stătea medicul de
 plasă Iacob Herzenstein, un om palid și slăbuț, har-
 15 nic și conștiincios, care știuse să inspire țăranilor în-
 credere și considerație.
 în fața mulțime! zgomotoase, care înconjură lo-
 cuința lui alipită de crâșma de la șleah, bietul om
 ieși speriat în ușă, mai mult mort de spaimă.
 20 - Oameni buni! - apelă el. Moș Gavrilă!...
 Nichita!... Bade Zaharia!... De ce v-ați grămădit
 așa?... Ce doriți?...
 - Domnule doftor! - îi răspunse măsurat și cu
 toată cuviința moș Gavrilă. Să nu vă fie teamă... că
 25 nu vă facem nimica... Sunteți cel mai bun student!...
 N-are să vă miște nimenea un fir de păr în cap... Iaca,
 stăm cu toții grămadă, tăta obștia, cu piepturile noas-
 tre, de pază, măcar că sunteți de legea lui Ițic... Dar,
 să nu fie cu bănat!... pe *jidan* îl scoatem din sat!...

Cap.X

POJARUL

Prefectul județului Ciubărești, Andrei Coteanu,
 cunoscut prin temperamentul lui violent și caracte-
 5 rul autoritar, se afla, în acele zile de criză guverna-
 mentală, la București, în așteptarea deznodământului,
 ca și cei mai mulți prefecți din țară.
 întrebat de un ziarist, răspunse cu indiferență:
 - Nu e nimica, frate!... O mică scărămăneală nu
 10 strică jupanului Froim. S-a cam prea obrăznicit...
 Multe ziare nici nu găsiră loc, printre intermina-
 bilele cancanuri din „culisele” partidului conserva-
 tor, pentru o notiță care să înregistreze „turburările”
 din Vaideci.
 15 Chiar foile antisemite, în frunte cu „Vestea” lui
 Anibal Ionescu, s-au folosit de acest prilej, mai mult
 pentru „a mai trage de perciuni trusturile jidovești”.
 Scene analoage, repetate în împrejurimile Vai-
 20 deecilor, pe moșiile arendate tot Froimeștilor, aproape
 că nici n-au fost pomenite în foile bucureștene, care
 tocmai atunci erau preocupate de noutatea senza-
 țională despre „ruptura definitivă dintre *Mahara-
 djana* și Nitza Vasilescu”.
 Coloane întregi erau rezervate pentru titluri și
 25 subtitluri ca:
 „T. T. Fior izolat...”

- „întrevederea lui Sașa Delescu cu domnul Iorgu Vatatzî...”
- „Demersul domnului Ipolit Mircescu...”
- „Domnul Todiriță Cânta chemat la Palat...”
- 5 „Nitza Vasilescu văzut intrând pe porțița din dos la Aurel Crăsneanu.”
- „Oculța trage din nou sforile!”...
- „Leonida Ciupagea nu admite niciun com-promis...”
- io** Aproape că n-a produs impresie mai mare nici chiar devastarea orașelului Răzoaia - un cuib evreiesc din județul Ciubărești, cu o populație mărginașă de țărani agricultori.
- 15 Peste vreo trei zile după „praznicul” din Vaideei, în târgușor se adunaseră țărani de prin împrejurimi pentru recrutare.
- De data aceasta, animația mulțimei îngrămădite - întotdeauna vie în zilele de recrutare — era mai febrilă și chiar amenințătoare.
- 20 Peste tot se puteau vedea grupuri de săteni discutând ceva cu foc și gesticulând cu disperare.
- Și mai impresionantă încă părea tăcerea care survenea subit la apropierea vreunui „surtucar”.
- 25 Cu toate măsurile luate pentru închiderea crășmeilor, nu erau puține figuri turmentate, mai ales printre tineri.
- Flăcării din satele Froimeștilor - care împliniseră „porunca studienților” - fură peste tot sărbătorii ca eroi.
- 30 Dintre toți, se distingea Tănasă Ciuntu din Vaideei, lung cât o clopotniță, dar cam strâmt în spate, ca predestinat pentru coiful escortei regale.
- În jurul lui se strânsese, în bățatură, drept în fața crășmei lui Moșcu Goldner - parcă adormită, cu

- geamurile împainjenite și ușile zăvorite -, grupul cel mai numeros: recruți, părinți, bunici, mătușe, surori...
- Și zi, măi Tănasă! - îl întrebă un gospodar bătrân de la Izvoare, cu ochii șireți și bănuitori - zi, măi, i-ai văzut chiar tu, cu ochii tăi, măi Tănasă?...
- 5 - Păi! - se făli lunganul.
- Și ai grăit tu cu ei, din gura ta, măi Tănasă?...
- Păi!...
- Și ce spuneau, măi, Tănasă?...
- io** - Cine, moșule?...
- Studienții, măi!
- Au fost și pe la voi, măi!...
- Au fost și la noi, la Izăreni!...
- Și ce-au făcut, măi Tănasă?...
- 15 - Și ce spuneau, măi, Tănasă?...
- Tăceți din gură, oameni buni, să grăiască flăcăul!...
- Oamenii se tot grămădeau.
- Gospodarul de la Izvoare se găsea aproape înăbușit între o muiere pieptoasă și un moșneguț sprinten, care dădea cu furie din coate.
- 20 Gâturi sucite, ochi țintuiți asupra flăcăului, mâni trase la ureche, îmbulzeală care dovedea interesul acut până la uitarea de sine, strânseseră un cerc enorm de căciuli și tulpene împetrișate în jurul lui Tănasă Ciuntu.
- Măgulit de atenția obștească, lunganul, care întrecea cu un cap pe cei mai înalți din auditorul lui, își trase căciula pe o ureche și începuse, nu fără oarecare artă declamatorie:
- 30 - Când au aprins, bre, studienții ceia o roată de foc mare cât căsoiu ista și-au slobozit-o în cer, roata ceia porni de la noi din țarină spre Izvorenii și spre Izărenii și încoace spre Răzoaia și mai departe, hăt...

hăt, până la Ciubărești și Botoșani și Iași și în jos, spre Bacău și mai încolo... și în urmă lăsa ca răzoare de foc, care se împrăștia ca la *luminăția* de Zece Mai, la Ciubărești...

- 5 - Și la Răzoaia, măi ?...
 - Și pe la târguri, măi ?
 - Păi?... Târgurile nu-s boierești?... Jidovii nu sunt și ei în slujba ciocoilor ?...
 - Și ce spuneau studienții, măi, băiete ? - insistă
io bătrânelul sprinten, răsturnându-și capul pe spate, ca să prindă mai bine răspunsul din gura flăcăului.
 - Păi, spuneau așa: amu o venit ceasu țăranilor!... Ei sunt mai mari ca boierii și negustorii!... Nu muncesc ei țarina?... Nu dau ei pâne la toată lumea?... A
 15 lor să fie tot dreptu!... A lor să fie tot pământu!... Să și-1 împartă pe dreptate... Iar boierilor și jidanilor să le lege talanga de gât și să-i gonească!...

Tocmai în momentul când interesul deșteptat de povestirile lui ajunsese la apogeu, Tănasă pierdu
 20 brusc favoarea atențiunei obștești.

Din jos, dinspre primărie, înainta chiuind un grup de recruți în cap cu Vasile Bălan din Pârjolești, care abia se ținea pe picioare de emoție întărită de băutură.

- 25 Vasile își dădea mai cu samă „coraj” față de mică-să, mama Tinca - femeie mai mult trecută de muncă și năcazuri decât de vrâstă -, care, puțin amețită și ea, trăgea mereu pe băiat de mânecă:
 - Măi, Vasilică, puiu mamei, cu cine mă lași, drăguțu mamei ?!... Vădană și cu casa plină de copii !...
 30 Se poate să te icie taman pe tine ?...
 Vasilică se opri șt, holbându-și ochii sticloși spre mama Tinca, începu să zbiere clătînându-se:

- Dar pe cine, pe cine să icie, mamă?... Hhc! - icni el, duhnind, vinul otrăvit. Pe cine să icie ?... Pe harhații care plătesc pe doftori și *afșterij*... Eu de unde să-i plătesc ?...

- 5 Impiedicându-se de un bolovan, Vasilică Bălan era cât pe ce să cadă, dacă nu-1 sprijinea mama Tinca; dar îi și veni o inspirație subită, care îl înălță numai-decât ca adevărat erou al zilei.

inciudat, se aplecă, apucă cu ambele mâni bolovanul cu pricina și din răspuțeri îl trânti în geamul posomorât, învinețit de praf, al cârciumei lui Moșcu Goldner.

Tot norodul strâns în uliță răsuflă ca o singură ființă.

- 15 Tănasă Ciuntu zvârli cu un alt pietroi.

Chiar moșneguțul sprinten, cu gura dusă de furie spre ureche, trânti cu bâta.

- în câteva clipe, n-a rămas în crâșma lui Moșcu Goldner, cu fereștile și ușile scoase din țățâni, decât
 20 rafturile goale.

Strada era plină de cioburi de sticlă sparte și de doage de poloboace sfărâmate.

Fu ca un semnal așteptat de toată mulțimea.

Puhoiul porni prin strada Regală.

- 25 Din scuncele ei prăvălii, într-o jumătate de oră, nu mai rămăseseră decât jalnice mărturii de mizerie și sălbătăcie.

Autoritățile au fost surprinse.

- La vestea despre prăpădul din strada Regală, adusă
 30 la primărie de sergentul Plămădeală, al cărui nas de bețiv, strâmb și vânăt, se făcuse portocaliu de frică, maiorul pâli și întrebă surd pe domnul subprefect:

- De ce forțe polițienești poți dispune, domnule ?

- Afară de acesta - indică domnul subprefect pe Plămădeală -, mai am un hodorong schiop și astmatic...

- Atunci ce așteptăm aici? Să ne omoare pe toți?
- scârțâi jalnic maiorul și se repezi în jos pe scări.

5 în trăsura la care fură înhămate mârțoagele primăriei abia putu încăpea onorata comisiune, care - suspendând operațiunile de recrutare - se și topi pe dată, ca prin farmec...

Pogromul de la Răzoaia a dat un motiv mai mult
10 pentru rătăcirea opiniei publice.

Presa și oficialitatea, cu o unanimitate mișcătoare, relevau caracterul mișcării pornite din Vaideei și Flămânda, ca o răzvrătire a sentimentului național împotriva exploatarelor străini.

15 „Vestea” înregistra cu deosebită mulțumire devastările și izgonirile de arendași evrei, care se succedau vertiginos în toată Moldova de nord: la Pârliți, la Izvorenii, la Prăpădiți, la Dumbrăveni...

Christophor Anghir, după primele vești asupra
20 acestei mișcări naționale, s-a și repezit la Ciubărești.

O mare întrunire publică, convocată în grabă, asigura pe țărani de sprijinul „bunilor români”, pentru marea operă de emancipare a neamului românesc de jugul păgân.

25 Dintre IOD! nici, oratorul de frunte al acestei întruniri a fost un înfocat naționalist român, avocat fără procese, Garabet Chebap.

Pe neașteptate, sună și pentru el ceasul de glorie.

Era cunoscut mai mult ca un intransigent rival
30 al doctorului Levieux - unul din veteranii Războiului Independenței, naturalizat ca răsplată pentru că „luase parte la asaltul Griviței”.

Doctorul suferea, spre nenorocirea sa, de o manie nevinovată: își punea candidatura la toate alegerile din Ciubărești: pentru Cameră, pentru Senat, pentru consiliul comunal, pentru cel județean, pentru Camera de Comerț.

Nu reușea niciodată.

Dar de ani de zile, în nenumăratele lui campanii electorale, se izbea de același adversar implacabil: Garabet Chebap!

10 Putea totuși înregistra cel puțin un „succes moral” față de acesta: aduna întotdeauna ceva mai multe voturi.

Amorul propriu jignit îi insuflase lui Garabet Chebap confesiunea de credință antisemită.

15 Ajunsesese nici să nu mai aibă altă ocupație decât „polemica” zilnică, la toate răspântiile, împotriva doctorului Levieux.

Negricios, foarte creț, buzat, cu ochii săriți din orbite - poreclit pentru această figură de etiopian „Faraon” -, clocotea veșnic - în coridoarele Palatului de Justiție, la restaurant, în antracetele spectacolelor pe terasa „Griitli” sau pe „promenada” Motoc -, gesticulând cu violență și „abimând” pe odiosul său rival.

25 Acestei uri îi datora singurul cuvânt de duh pe care l-a putut zămisli în toată viața lui.

După proclamarea rezultatului unor alegeri pentru consiliul comunal, unde reușise să fie distanțat de doctorul Levieux numai cu două voturi, perora chiar în localul de vot:

30 - Auzi, domnule!... Parșivul de jidan! Să aibă și acum mai multe voturi ca mine!... Bețiv!... Cartofor!... Curvar... Gheșeftar!... Pleșcar!

Abimer (fr.) - a nimici, a distruge (n. ed.).

Aici, după o oprire de o clipă, o inspirație genială:
- S-a *românizat*, moșă-sa pe ghiață de puchinos !...

De la începuturile apostolatului lui Christophor Arghir, *Faraonul* îl urmase cu credință, dar fără să
5 iasă din obscuritate, până la faimoasa întrunire din Ciubărești.

De astă dată însă, cuvântul lui găsi, în sfârșit, răsunet în conștiința publică.

- Frați români! - exclamă el cu o însuflețire atot-
10 biruitoare. Să nu lăsați un pui de jidan pe pământul sfânt al țării noastre!... România e pentru români, pentru jidani e Palestina!...

După întrunire, „băieții”, entuziasmați, porniră sub conducerea lui Garabet Chebap și a vechiului lor
11 șef de echipă Lascar Trântorel drept în Târgul Pupăzei, unde bătură vreo trei jidani și sparseră câteva gemuri de prăvălii și locuințe jidovești.

Din nenorocire pentru Christophor Arghir, îi scăpară și lui la acea întrunire câteva cuvinte, pe care
20 avu motivul să le regrete amar în urmă și care au dat o altă semnificație și demonstrației patriotice din Târgul Pupăzei.

Răpit de atmosfera sălii - în care, prin excepție, se găseau în afară de „băieți” și câțiva cetățeni vrăstnici,
25 curioși să afe ceva despre tulburări -, glasul lui găsi accente care depășiră cu mult gândul vorbitorului:

- **Tema** aceasta, - vestea înfăcăraturii apostol - terna aceasta, frământată de veacuri de strămoșii noștri, udată de sudoarea lor, stropită de sângele
30 lor, este astăzi robită lipitorilor păgâne, care trăiesc din munca țărănimii noastre! Dar munca, *numai munca sfințește pământul!* Dumnezeu a dat ogorul

aceluia care-i ridică greul, care îi răstoarnă brazda neagră, o îmbracă primăvara cu mătasa verde și o acopere cu aurul de toamnă! *Nimeni altul n-are dreptul să stăpânească pământul!*...

5 Sărmanul geograf, aruncând acest cuvânt, nu-și dădea sama că nu e decât un ecou șters, o copie palidă și diformată, un reflector inconștient al patimilor răscolite de o năprasnică erupțiune a istoriei mondiale sub alte ceruri...

10 Fatalitatea voi ca această lozincă să răsunet într-un moment critic al mișcării maselor țărănești.

Efectul fu grandios și fulgerător...

Până și după pogromul din Răzoaia, cercurile guvernamentale, clubul parlamentar din Dealul Mitropoliei, ca și redacțiile ziarelor primeau cu placiditate
15 veștile despre turburările țărănești din Moldova.

Anibal Ionescu, proprietarul și directorul „Vestei”, găsi chiar prilejul binevenit să speculeze flăcările conacelor din Moldova, pentru a învălui în fumărie
20 operațiile sale, cam nedelicate, cu listele de subscripțiuni, care concentraseră, pentru un moment, atențiunea obștească asupra filantropiei sale îndoielnice.

începuturile relativ blajine ale mișcării, ca și caracterul etnic al primelor victime ale ei puteau ori-
25 cum explica orbirea.

A doua zi după pogromul din Răzoaia, când procurorul și prefectul au apărut în târgușor, în dosul unor însemnate forțe polițienești, ei fură mirați constatând că pogromiștii de ieri dădeau adăpost în casele lor familiilor devastate!...

30 - Ce înseamnă asta, măi? - întrebă procurorul pe un țăran mai bătrâior, care fusese denunțat ca unul dintre „instigatori”.

- Păi, ne-a fost milă, cucoane, de dânșii... că au neveste și copii, săracii!...
- Procurorul, exasperat, începu să zbiere:
- Dar nu v-a fost milă, ticăloșilor, când le-ați spart casele și le-ați prăpădit avutul?...
- 5 Omul, cu obrazul ca împietrit pe loc, tăcu, răsucindu-și numai căciula, cu privirile îndreptate în pământ.
- Vorbește, măi! - se răsti și prefectul, vestitul
- io Andrei Coteanu - că acuși îți mut fâlcile!
- Păi, cucoane, așa a fost cuvântul!... Aista-i semnul!...
- Cuvântul! Semnul!*
- Cercetarea n-a putut scoate nimic mai mult de
- 15 la făptuitori.
- Cuvântul! Semnul!*
- în aceste lozinci era concentrată o putere magică, care ducea masele, fără ca stratul dominant al societății să le poată înțelege rostul.
- 20 în satul Cepurile, ducea singură gospodăria moșiei doamna Elena Cristide, rămasă de tânără văduvă, după un soț bătrân, care i-a lăsat uzufuctul averei, cu condiția să nu se mai mărite.
- Femeia își ducea cu sfințenie sarcina, se îngrijea
- 25 de moșie și își creștea copiii, trăind în bună înțelegere cu sătenii, care nu aveau nimic de împărțit cu o stăpână prevenitoare pentru nevoile lor și darnică în zilele de năcaz.
- Dar, totuși!...
- 30 O delegație de fruntași ai satului, aducându-i primii miei născuți din oile lor, îi declară pe neașteptate:
- Sărutăm mâna, conîță!... Să nu-ți fie cu bănat matală că am venit să te înștiințăm că ne răsculăm și noi... facem rivolutie...

- De ce, oameni buni?
- Apoi, ne e rușine, cuconiță, de gospodarii din celelalte sate...
- Și cum voiți să vă răsculați?
- 5 - Apoi, iaca așa... Să spargem măcar fereastra aiastal!...
- Nu se poate, oameni buni, e fereastra din sufragerie! Cum am să stau cu copiii la masă?...
- Apoi, că așa este cuvântu și semnu, cuconiță!...
- io După o târguială, oamenii căzură de acord să spargă numai o ferestruică chioară la cămăruța din dos.
- Apoi, să nu te superi, cuconiță! - urmă tacticos „instigatorul”, moș Eftimie, omul de încredere și favoritul curții. Trebuie să mai facem ceva...
- 15 - Ce să mai faceți, moș Eftimie?
- Apoi, iaca, așa... Adică, după cuvânt și semn... Să luăm pe jupanul crâșmar și să-i legăm o talangă de gât și să-1 purtăm prin sat...
- Voi aveți să-1 bateți, bre!... E păcat, moș Eftimie!
- 20 - Ferească Sfântu, nu-1 batem, cuconiță!... Dar așa e cuvântu...
- „Răsculații”, grămadă, îl purtară pe crâșmar, cu talanga de gât, pe ulițele satului, apoi îl duseră neatins înapoi la casa lui.
- 25 Jupanul, mulțumit că scăpase cu atâta, i-a și cinstit cu câte un păhăruț de rachiu...
- Astfel, „cuvântul” a fost socotit ca împlinit...
- Dar peste noaptea care urmă întrunirii lui Christopher Arghir din Ciubărești, mișcarea luă altă
- 30 înfățișare.
- Telegraful aduse la București ecouri despre tulburări cu mult mai grave și mai primejdioase, izbucnite deodată în mai multe focare îndepărtate și fără

nicio legătură între ele: Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Iași, Pașcani, Bacău, Covurlui, Brăila...

Cititorii de jurnale fură copleșiți de o avalanșă de vești fantastice.

5 În Bacău, s-au format cete care cutreierau județul din sat în sat, pe căprarii și cu trompete...

Un colonel, încercând să împiedice devastarea unui conac, fusese bătut și silit să comande „foc” !...

Târgușorul Mihăileni a fost luat cu asalt și de-
10 vastat...

lașul ar fi fost amenințat...

... Patruzeci de mii de țărani, respinși la barieră, stau ascunși prin văi și păduri...

Un tren cu răzvrățiți arestați, atacat de mulțime...

15 Arestații liberați...

Gloatele înarmate par stăpâne pe situație: în Botoșani, Tutova, Putna, Vaslui, Covurlui...

Asupra caracterului mișcării nu se mai putea hrăni nicio iluzie.

20 Mai mulți proprietari, români băștinași și mari boieri din Moldova, fugiți de pe moșii, bombardează guvernul cu telegrame desperate...

La Izvoreni, în județul Ciubărești, grandiosul palat al lui Alexandru Vatazi-Izvoreanu nu e decât

25 o ruină fumeșă.

Castelanul, un degenerat și un detractat, era urât de săteni, atât din cauza învoielilor nemiloase, cât și din pricina orgiilor neînchipuite, care pângăreau cuibul acesta vechi boieresc, în văzul și cunoștința

30 obștească.

Boierul putuse scăpa numai deghizat în haine femeiești, din mila uneia din victimele sale...

Indolența sferelor înalte cedă locul panicei.

Culoarele Parlamentului, ca și redacțiile jurnalelor erau acum preocupate de descoperirea „instigatorilor”, ca singură cauză a dezastrului...

5 Câtă vreme se credea că țărani se ridică numai împotriva „trusturilor jidovești”, chiar și „bărbații de stat cei mai bine gânditori” erau dispuși să caute un remediu.

Până și Nitza Vasilescu - reprezentant prin excelență al ideii de ordine și conservare socială - recunoștea necesitatea unor măsuri de ocrotire a țăranilor, bineînțeles, cu „respectul drepturilor câștigate”.

Ceea ce a sugerat lui Hariton Spirescu replica lui vehementă:

15 „Despre ce drepturi câștigate este vorba? - întrebă într-un fulminant articol fostul ministru al Economiei Naționale. Despre dreptul de a extermina pe țărani noștri?... Cine-și poate aroga acest drept monstruos?... Dacă l-am recunoaște, s-ar ridica împotriva noastră, singure, și pietrele stropite de sângele țăranilor...”

Acuma însă, nu mai era vorba decât despre represiune și fulgere împotriva instigatorilor.

25 În Camera Deputaților, T. T. Fior, cu tonul lui hotărât și casant, își condensa concepția într-o formulă răsunătoare:

„întâi represiune, apoi vom aviza!”

„Instigatori” nu era greu de găsit.

30 În primul rând, instigator a fost declarat, bineînțeles, Ion Răutu, cu întreaga redacție a „Farului”.

Nitza Vasilescu putu aduce mărturie în Parlament că acesta îi prevestise, chiar lui personal, răscoala țăranilor!...

5 Instigator a fost declarat și Hariton Spirescu, pentru protestul împotriva „dreptului câștigat de a extermina țăranimea”.

Vai! Instigator s-a dovedit și Christophor Arghir, prin discursul la întrunirea din Ciubărești!...

10 Bietul om, deprins numai cu aplauze și cadelnitașare, s-a trezit amenințat de furia proprietarilor și arendașilor.

Clamorile acestora îndemnară chiar pe guvern să ordone o percheziție la casa profetului naționalist!

15 Dar instigatorii cei mai nediscutabili fură proclamați învățătorii sătești în masă.

în limbajul politic din acele vremuri, cuvântul de „învățător” ajunsese aproape sinonim cu „instigator”.

Confuziune, care - durere! - nu se mărginea la o simplă greșală de stil.

20 Răutu citi cu emoțiune protestul tânărului învățător din Stăuceni - Costache Ștefănescu -, care, cu mult curaj, aruncă în fața stăpânilor o mărturie semnată, sub titlul: „*Suntem instigatori!*”

25 „Da, suntem instigatori! - suna articolul lui din «Globul». Dacă a organiza pe țărani, pentru ca din munca lor să le rămâie cât mai mult pentru ei și cât mai puțin pentru punga altora, prin tovărășii de arendare - în ciuda cui? -, de grădinărit, de brutării, înseamnă *instigație*: noi suntem instigatori!...

30 Dacă înlăturarea intermediarilor în desfacerea produselor țărănești înseamnă *instigație*: suntem instigatori!...

Dacă a arăta țăranului nostru cum trăiesc plugarii în alte părți se cheamă *instigație*; dacă, mai ales,

a-l povățui să nu mai aleagă ca deputați pe toți vântură-țară, ci pe oamenii de nădejde ai satelor; dacă a răspândi printre țărani cunoștința drepturilor ce le garantează Constituția e o și mai mare *instigație*:
5 da, noi suntem instigatori!...”

Goana după instigatori a creat pentru Răutu - el însuși acuzat și amenințat cu ocna și chiar cu spânzurătoarea - o situație dificilă.

10 Fuseseră, între alții, arestați fostul normalist, profesorul Anton Vădrășcan și un alt colaborator al „Farului”, tânărul avocat Panaite Gloabă, dintr-un județ de pe Prut.

15 Aduși între baionete la București, ei fură închiși la Văcărești, fără ca lui Răutu să-i fie măcar îngăduit să-i vadă.

Guvernul boieresc, sfâșiat de disidențe, subminat de intrigi, scăpase de fapt cârma din mână, mai cu seamă după ce răscoalele trecură și în Muntenia, coborându-se până în județele Buzău și Prahova.

20 A fost pusă chiar problema „apărării Capitalei”.

La „**Capsa**” circulau informații „din cel mai sigur izvor” despre mii de țărani, care, după ce ar fi devastat capitalele județelor limitrofe, ar fi pornit și asupra Bucureștiului.

25 Răutu a stat neclintit în capitală, așteptând desfășurarea fatală a evenimentelor.

Nu putea avea nicio îndoială asupra caracterului real al mișcării.

30 îndurerat, aștepta semne de trezire a conștiinții publice.

Cap. XI

„APĂRĂTORUL ORDINEI!...”

Și nu trecură decât vreo zece zile de la răscoala din Vaideci, când până și la periferia Bucureștiului se putură constata aglomerări suspecte.

5 Cel mai bătaios dintre membrii guvernului, Nitza Vasilescu, determină, în sfârșit, prin demisia lui, retragerea cabinetului, implorând ajutorul adversarilor politici.

10 Noul guvern, după insistența lui Aurel Crăsneanu, făcu apel la „tinerimea idealistă”, ca membrii ei să ia sarcina de potolire a spiritelor în sânul țărănimii, - în calitate de prefecți în județele răscolite ale Moldovei.

z Ion Răutu fu și el solicitat pentru prefectura Ciubăreștilor.

Un examen al conștiinței nu-i îngădui refuzul, - lui, mai puțin ca oricui.

20 După experiența trăită în timpul revoluției rusești, el făcea parte dintre puținii oameni politici din România, care își dădeau seama de adâncă semnificație istorică a mișcării țărănești.

Pentru el, nu puteau fi iertate decât una din cele două atitudini posibile:

25 Să se pună în fruntea răsculaților, ca să ducă până la capăt revoluția politică și socială;

Sau să încerce pacificarea - fără jertfe omenești -, pentru ca să impună, în urmă, un minimum de reforme.

De fapt, nu exista nicio alegere.

5 Revoluția - în dezorientarea și lipsa totală de organizare a maselor și față de inexistența cadrelor - nu putea fi încercată.

Mai mult.

Aurel Crăsneanu îi comunică în taină, ca și celor-
10 lalți candidați la prefectură, că atât Rusia, cât și Austro-Ungaria concentrează trupe la granițele țării.

Guvernul român fusese înștiințat din ambele părți că împărățiile vecine nu pot tolera focare de revoluție la hotarele lor.

15 Aceasta ar fi fost chiar cauza decisivă a căderii guvernului conservator.

Cel puțin în ce privește Rusia - unde focarele de răzvrătire nu fuseseră încă toate stinse -, înștiințarea nu putea fi pusă la îndoială. Răutu primi, deci,
20 însărcinarea cu o adâncă turburare sufletească.

Pentru un vechi revoluționar, după ani petrecuți în închisoare și în deserturile Siberiei, situația, care eventual îl putea împinge la o represiune sângeroasă, punea în joc însăși problema ființei lui morale și chiar a vieții.

25 În trenul pentru Moldova, nu se găseau în vagonul de clasa întâi decât cei patru prefecți dintre „tinerii idealști” - în afară de Ion Răutu: Constantin Dobrovici și cei doi „instigatori”, Anton Vădrășcan
30 și Panaite Gloabă.

Aceștia trecuseră la Ministerul de Interne - pentru prestarea jurământului - direct de la Văcărești.

Călătorii se luptau să-și stăpânească emoțiunea și preocupările.

Constantin Dobrovici nu-și găsea astâmpăr.

Cu paloarea lui străvezie, tăiată de largi pete roșii, alerga prin coridorul vagonului și, izbindu-se la fiecare pas de pereți, strecura printre dinți, la adresa Dumnezeu știe cui, înjurăturile sale sacramentale:

- *Des crapules! Des brutes feroces!*

Panaite Gloabă, cel mai tânăr dintre noii prefecți, părea la marginea nebuniei: ba nu-și putea stăpâni accese de plâns, ba râdea sau, molipsindu-se de exemplul lui Dobrovici, înjura printre căscături nervoase, dar cu sudălmii neașe românești.

Cu fața aprinsă, cu ochi injectați, își ștergea mereu sudoarea de pe fruntea deprimată, care fugea îndărăt, sub părul rărit înainte de vreme.

Chiar giumbușelul neînvinș Anton Vădrășcan în zadar încerca să-și ascundă nervozitatea prin gestriculații exagerate și povestirea hazlie a vizitei încercate la Christophor Arghir.

Apostolul, de teama proprietarilor și a arendașilor, se baricadase în locuința lui, nu primea pe nimeni, punând de strajă la ușa din față - în afară de sergentul cerut de el - și pe fata din casă, înarmată cu o mătură, iar la ușa din dos pe bucătăreasa, cu o enormă cociorbă de fier...

Dispoziția călătorilor era gravă și chiar solemnă.

Până și conductorii vorbeau pe șoptite.

În noapte, sub cerul roșit de flăcările conacurilor aprinse, trenul fantomă înainta încet; în timpul opririlor prelungite în gări și pe linie, se deslușeau din depărtare împușcături de armă și sunetul clopotelor

de alarmă; puținii inși rătăciți de pe peroane povesteau grozăvii...

De odihnă sau măcar de oarecare liniște nu putea fi vorba.

După o scurtă consfătuire, cei patru prefecți se înțeleseseră asupra acțiunii lor de prim moment în județele respective.

Înainte de toate, se impunea ca țăranii să capete puțină nădejde și încredere.

În scopul acesta, argonauții prefecturali au și elaborat condițiunile care urmau să fie dictate proprietarilor și arendașilor, pentru învoielii de arendă și de muncă pentru anul în curs.

Din cea dintâi gară unde trenul stătuse mai îndelungat, au și fost expediate directorilor de prefectură telegramele necesare, pentru ca proprietarii și arendașii - peste tot, de altfel, refugiați în capitalele de județ - să fie convocați pentru consfătuire.

În zori de zi, același spectacol se înfățișa pe drumurile ce convergeau spre orașele de-a lungul căii ferate.

Prin văi și lunci, la margini de pădure, se zăreau cete de țărani, ținuți în afară de barieră de forțe militare și polițienești, ca niște „haite de lupi”.

Scene care îi treziră lui Răutu amintirile din călătoria cu „balahula” lui Aron prin Chersonia...

Pe peronul gării din Ciubărești, prefectul fu întâmpinat de un grup compact de proprietari și arendași, care-i așteptau sosirea.

Chiar la scara vagonului, îi ieșiră înainte Alexandru Vatazi-Izvoreanu și Duvid Froim, care - unul mai smerit și mai supus decât altul - se informară despre ora conferinței plănuite la prefectură.

- Domnule prefect!... Domnule prefect! - implora Duvid Froim, atingând cu un gest oriental poala paltonului lui Răutu. Aveți milă de noi!... Viața noastră e în manile dumneavoastră...

- *Nous sommes tout a fait ruines, monsieur le prefect!* - se scâncea icnind Alexandru Vatatzî, cu fața schimonosită de ticuri violente. *Notre vie meme est en danger, monsieur!*...

10 - Vă rog să veniți cu toții, la ora patru după amiază, la prefectură, - încercă să-i liniștească Răutu. Trebuie mai întâi să mă informez mai de aproape asupra situației.

La prefectură îl aștepta o surpriză.

O găsi ocupată de militari.

15 Prin coridoare, prin birouri, se agitau, foarte afe-rați, ofițeri de diferite grade.

20 Iar în cabinetul prefectului, între doi aghiotanți, generalul Tudor Barancea, în fața hărților județului întinse pe masă, stătea cu un enorm creion albastru în mână, cu care împărțea județul în „sectoare”.

II primi pe Răutu foarte de sus.

Obrazul lui fleșcăit și incolor se umflă parcă de conștiința importanței sale:

25 - Domnule prefect, - se recomandă el îngâmfat - sunt generalul Tudor Barancea, numit comandant al trupelor din județ. Nu știu dacă ați luat cunoștință de faptul că, în cursul nopții, a fost decretată mobilizarea. Am și luat măsurile necesare pentru restabilirea ordinii. Județul e împărțit în cinci sectoare,
30 în primul sector, cartierul e fixat la Vaideci, de unde a pornit mișcarea. Comandant este domnul maior

¹ Suntem cu desăvârșire ruinați, domnule prefect! (fr.) (n. ed.).

² Viața chiar ne e în primejdie, domnule! (fr.) (n. ed.).

Bălțeanu. Trupele se vor mișca în evantaliu... în sectorul al doilea...

5 - Domnule general! - îl întrerupse cu răceală Răutu. Nu găsesc necesară această desfășurare de forțe. Vă rog, până la noi dispoziții, pe care le voi găsi necesare după informații, să retrageți imediat trupele din județ.

Un moment, generalul rămase cu gura căscată, holbând de uimire ochii lui șterși.

10 - Domnule prefect! - izbucni el în sfârșit, biruindu-și firea, prea puțin combativă. Eu n-aș putea lua răspunderea pentru retragerea trupelor... Nu pot garanta altfel ordinea...

15 - Domnule general, răspunderea e a mea, ca reprezentant al guvernului! în calitate de comandant al trupelor, trebuie să așteptați, pentru intervenția forței armate, cererea mea. Pentru moment, vă rog să dați imediat ordin pentru retragerea trupelor.

20 - Nu pot da acest ordin, domnule prefect! - bolborosi posomorât generalul - fără înștiințarea prealabilă a șefilor mei...

Răutu simți atins punctul critic de la primul pas al carierei sale prefectoriale.

25 Dacă scăpa acum cârma din mână, evenimentele l-ar duce fatal spre prăpastie.

Fără să mai urmeze discuția cu Barancea, luă receptorul telefonului și ceru legătura urgentă cu Ministerul de Interne.

30 Aproape imediat auzi glasul ministrului din cabinetul său din București.

- Domnule ministru! - i se adresează Răutu în tonul cel mai oficios și casant. Aici vorbește prefectul de Ciubărești, din cabinetul prefecturii. Am găsit prefectura ocupată de domnul general Barancea,

care înțelege să-și exercite autoritatea, fără să țină seama de dispozițiile mele. Vă rog, domnule ministru, să dispuneți rechemarea imediată a domnului general Barancea sau să primiți demisia mea...

5 - Ce te-a apucat tocmai acum hărțagul, dragă Răutu? - se auzi glasul al cărui timbru catifelat nu-l putea înăbuși nici firul telefonului. Am destule pe capul meu! Caută să vă împăcați!...

- Domnule ministru! - obiectă și cu mai multă
10 răceală Răutu - nu pot purta răspunderea fără să am toată autoritatea. Rog să dispuneți revocarea imediată a domnului general Barancea, cu instrucțiunile necesare asupra rolului de comandant pentru succesorul său, sau să mă considerați demisionat chiar
15 din momentul acesta...

- Așteaptă un pic, frate, să găsesc la telefon pe ministrul de Război.

Răutu lăsă receptorul pe aparat și rămase în fotoliul său, sprijinit în cot de masă.

20 Generalul, cu creionul lui albastru cât o lance, înțepeni, învinețit de furie și de frică, în fața hărților sale, între cei doi aghiotanți lungiți în fire de ață.

O tăcere penibilă de peste un sfert de oră.
în sfârșit, telefonul zbârâni.

25 O voce necunoscută întrebă:

- Allo, allo!... Prefectura Ciubărești?... Generalul Tudor Barancea e acolo?...

Răutu întinse fără nicio vorbă, receptorul generalului.

30 - Allo, allo!... Aici e generalul Tudor Barancea, comandantul din Ciubărești... La ordin, domnule ministru!...

Receptorul îi căzu din mână.

Comandantul forțelor din cele cinci sectoare ale județului Ciubărești porni, fără să salute măcar, pe ușă, urmat de aghiotanții săi, care se grăbiră să strângă hărțile,

s Cu primul tren, soțul frumoasei Dolores dispăru din cetatea lui Ciubăr-Vodă.

Lui Răutu nu i-a mai fost dat să-1 revadă de-aproape.

10 Dar, după mulți ani, amintirea conflictului de autoritate din cabinetul prefecturii din Ciubărești fu reînviată, în alte împrejurări, pentru cei doi parteneri.

După masă, hotărât să plece a doua zi prin județ, prefectul Răutu luă măsurile pregătitoare necesare, pentru a se putea consacra în liniște operelor de pacificare.

15 Cu moșierii și arendașii n-au fost multe discuții. Bieții oameni, terorizați de urgia stihțiilor, bucu-roși că au putut scăpa cu viață, se arătau recunoscători pentru orice cuvânt de nădejde în ce privește vreo fărâmă din avutul lor.

Dar Arsenie Sferțea-Izăreni se singularizase și de data aceasta.

25 Cele mai multe din moșiile sale se găseau în afară de județul Ciubărești.

Dar Răutu avu motivul să creadă că orgoliosul descendent din Domniei Moldovei apărură în cabinetul său mai mult din sadism: să vadă pe Răutu în rolul de reprezentant al autorității și, eventual, ca un
30 organ al represiunii.

Era caracteristic însuși felul cum întâmpină el răscoala la reședința lui „domnească” din Izăreni.

Aflând despre agitația țăranilor, încercă să-și mobilizeze argații, ca să opună răzvrătiților o rezistență armată.

Dar slugile s-au împrăștiat, fără să-i asculte poruncile.

Până și vechilul Ion Buestru, om sumbru și crunt, dispăruse fără veste.

Rămas singur în castel, indomptabilul aristocrat își aprinse țigarea în vestitul său chilimbar și așteptă în cerdac pe musafirii nepoftiți.

Când oamenii năvăliră în curte, boierul apărură, puffând, în scară și liniștit, se adresă căprarului rezervist Andrei Biciușca, care se agita în fruntea răsculaților:

- Ați venit pentru răscoa-a-ală? ?... Hei? ?...

Andrei, care vociferase grozav tot drumul, din bătătura primăriei până în curte, se fâstăci și luându-și căciula din cap îngăimă:

- Apoi, cucoane, suntem și noi ca lumea... Aista-i cuvântu și semnu...

- Ca lu-mea... Sem-nul și cu-vântul... Bi-i-i-ne! - lungi stăpânul pe nas. Dar să știți, măi Andrei, că veți plăti pentru fiecare fir de ață!... Și îndeosebi tu, măi Andrei!... Ne cunoaștem, hei? ?...

Nu dăruie nicio privire mulțimii, care asista înlemnită la dialog.

- Ai uitat papara pe care ai mâncat-o acum cinci ani? Hei? ?... Nu e niciun vizitiu la grajd? ?... Au fugit, ticăloșii!... Adu tu, măi Andrei, pe Dragonu și pune-i șeaua!... N-ai uitat de când ai ieșit din cavalerie? ?... Las totul descuiat, măi Andrei!... Ai să-mi dai socoteala de toate, măi Andrei!...

Încalcă harmăsarul său negru și porni, prin grosul mulțimii, care, tăcută și smerită, se dădu în lături, ca să lase trecătoare...

Se dovedi mare psiholog: în adevăr, nu i-a fost atins în conac niciun fir de ață, punându-se de strajă însuși căprarul Andrei Biciușca, capul răscoalei...

Nu luase parte la consfătuirea cu moșierii și
5 arendașii. Dar se înfățișă mai târziu la prefectură și, fără să țină seamă de consemn, intră în biroul lui Răutu, cu chilimbarul fumegând, înmănușat, cu redingota lui sură, încheiată până în gât.

Așezat în fotoliu, picior peste picior, mai multă
10 vreme scrută pe Răutu în grandoarea lui prefectorială cu o indescritibilă malițiozitate.

- Ei, acuma pe unde scoți cămașa, re-vo-lu-țio-na-ru-le? ?...

Prefectul, cu ochelarii pe nas, îi evita privirile,
15 prefăcându-se preocupat cu răsfoirea unor dosare.

- Și ce greutate în această privință vezi dumneata, domnule Sferța? ? - strecură el ca în treacăt, cu indiferență, între două foițe de manuscris oficial.

- He! Pentru mine n-ar fi nicio gre-u-ta-te!
20 Hm!... Dar mi-ar plăcea să văd pe un com-pa-ni-on si-be-ri-an îm-puș-când pe ță-rani! Hm! - își strâmbă el cu voluptate buzele.

- Sper că nu voi avea nevoie să-i împușc. Proprietarii și arendașii se arată deocamdată rezonabili.

25 Mâne dimineață plec în județ și cred să mă înțeleg și cu țăranii, ca muncile să înceapă în condițiuni convenabile.

Stăpânul Izărenilor, slobozind un nor des de fum, cu un rictus nestăpânit, aruncă pe nas și exclamația:

30 - Rezo-na-bili? Hm? ?... Eu zic: *lași!*... Pe mine n-ai să mă învârtești, domnule ni-hi-list!... Nu recunosc unui pre-fect dreptul să-mi dicteze condițiile de muncă!... Hm? ?...

Un nou nor de fum abia permise lui Răutu să-i întrezărească ochii mici scânteind răutăcios.

„Nihilistul”, abia stăpânindu-se, apucă nervos un creion și, lunecându-1 printre degete de la un capăt la altul, sublinie cu răceală:

- Domnule Sferțea, înțeleg gluma, căci cred că nu voiți să luați o atitudine de provocațiune. În momentele libere, sunt la dispoziția dumneavoastră pentru orice *causerie* de salon. Acum însă, ca reprezentant al autorității, aș vrea să știu de la dumneavoastră, ca moșier, numai dacă acceptați, în aceste vremuri turbure, condițiunile de muncă stabilite cu ceilalți proprietari. Iată lista...

Boierul, cu același rictus, luă între două degete colțul foaiei ce-i fusese întinsă și, fără să arunce ochii pe ea, o puse în lături.

- He-he-he! Aș dori, domnule pre-fect, să știu și eu care este textul legii care vă în-gă-du-ie acest in-i-ma-gi-na-bil a-mes-tec în raporturile pri-va-te ?...

Răutu se ridică în picioare.

- Domnule Sferțea, legea prevede sancțiuni pentru actele de provocațiune! Socot inutilă orice discuție în această privință și fiți sigur că-mi voi face datoria, menținând liniștea și ordinea *împotriva tuturor...*

- He-he-he-he-he! -se revărsă mândrul urmaș de Domni într-un râs de o veselă și prietenească familiaritate.

Toată expresia i se transfigura, când, cu aceeași familiaritate prietenească, rosti printre râsete:

-Bravo! Bravo! He-he-he!... Ai fost bine! He-he-he!... Ai reușit la examen!... Știam bine că ai stofă... De altfel, experiența tuturor vremurilor

dovedește că guvernării cei mai autoritari și inflexibili se recrutează tocmai dintre re-vo-lu-țio-narii ajunși!... He-he-he-he-he!... Dă-mi foița ceea în-coace... Ai copie. ?... He-he-he!...

5 Pături cu îngrijire lista de condițiuni, o așeză cu băgare de seamă în portofoliu, printre alte hârtiuțe, păturite tot cu aceeași îngrijire, vârî portofoliul în buzunarul dinăuntru al redingotei și își întinse mâna, mereu înmănușată, salutând, cu o politeță ironică și totuși cu o nuanță de considerație:

- La revedere, tiranule siberian... Dar tot se vede că ești un pui de „ciocoi” din Năpădeni... he-he-he!... Scuză-mă, dar eu nu scot mănușa... mă tem de in-fe-ctie!...

15 Răutu, bucurat de această biruință, îi strânse mâna, nu fără căldură, trecând peste aroganța tonului.

împotriva obiceiului pământului la orice schimbare de regim, Răutu menținu pe vechiul prefect de poliție și înștiința pe primarul orașului că nu înțelege să ceară dizolvarea consiliului comunal.

Conul Alexe Danciu, tot în virtutea obiceiului, era inamovibil de la sine în consiliul județean.

25 Dar, în aceeași seară, pentru ca să poată pleca liniștit în județ, numi provizor ca director al prefecturii pe bătrânul Mihai Nastia, administratorul „Farului”, și ca subprefecți pe Gheorghe Oanea, Ilie Turcu, Nicolae Soltuz și încă vreo doi tineri profesori dintre vechii colaboratori ai „Farului”.

30 Toată redacția rămase iarăși în sarcina indispensabilului Spiridon Ciorbadgioglu.

Cu toată oboseala zilei și după noaptea petrecută în tren, Răutu nu putu închide ochii.

După prima zi „în exercițiul funcțiunii”, era frământat de gânduri și apăsător de simțul răspunderii.

Conversația cu Arsenie Sferțea-Izăreni puse în fața lui cu o luminoasă cruzime eventualitatea unei
5 represiuni sângeroase.

Conștiința nu i-ar fi îngăduit să se sustragă de la niduna dintre obligațiunile pe care le implica sarcina asumată.

Dar își dădea seama, în același timp, că i-ar fi imposibilă viața, dacă s-ar face responsabil pentru o
10 singură picătură de sânge țărănesc.

Elisa, observând și înțelegând tulburarea lui, sub diferite pretexte, se ținea pe lângă dânsul și căuta să-1 liniștească, discutând diferite chestiuni indiferente.

15 - Să mă ierți, dragă Lizi, - îi tăie cuvântul Răutu enervat - dar mai am puțin de lucru, pentru ca să pot pleca mâine dis-de-diminează.

Elisa șovăi o clipă, dar se supuse. îl sărută cu un surâs trist și dispăru în camera de culcare.

20 Răutu, nu fără remușcare, o lăsă să plece.

Se așeză la birou și luă condeiul ca să-și justifice purtarea.

Numai atunci îi veni gândul de ce avea de făcut.

Cine știe pe ce tainice căi de asociație își aduse
25 aminte de povestirea umoristică a lui Anton Vădrășcan, despre vizita lui zadarnică la Christophor Arghir.

Nu avea nici considerație, nici simpatie pentru omul care, acum înfricoșat, stătea baricadat în casa lui, torturat de fantasmagoriile atroce ale unei răz-
30 bunări mereu așteptate, pentru cuvântarea lui din Ciubărești, din partea moșierilor și a arendașilor.

Orișicum, însă, acea cuvântare, chiar dacă debordase intențiile lui și nu se potrivea cu adevărata

lui mentalitate, merita o încurajare în aceste clipe de panică și de nebunie obștească.

Nu sunt mulți dintre intelectualii români, în afară de socialiști, care, fie chiar dintr-un *lapsus linguae*, ar
5 fi fost în stare să declare că Dumnezeu a dat pământul numai aceluia care îi ridică greul și că nimeni în România, afară de țărani, n-are dreptul să-1 stăpânească.

Astfel, pe neașteptate pentru el, primul act semnat de noul prefect al Ciubăreștilor a fost o scrisoare
10 de simpatie și îmbărbătare adresată lui Christophor Arghir!...

A doua zi, după dejunul de dimineață, când Antoșca Scapetul, angajat pentru județ, trase la scară, Răutu, vroind să-și ia rămas-bun de la membrii
15 familiei, se trezi cu Luța, îmbrăcată, gata și ea pentru plecare.

- încotro ai pornit așa de dimineață? - o întrebă mirat Răutu. Vrai să te las undeva în drum? Eu merg spre bariera Vaideilor...

20 - Mă duc cu tine, *papi* - îl luminează ea din ochii ei scânteietori.

O scrută intrigat.

Copila, de obicei, nu înlocuia deminutivul rusesc al numelui său „*Vania*” cu alintatul „*papi*” decât când
25 încerca să-1 seducă, pentru vreo rugămintă dificilă.

Acum, sub căciulită ei „căzăcească”, trasă cochet pe ureche, răpitoare de eflorescența celor șeptesprezece ani, ea îl fulgera, surzătoare, prin ochiurile rare ale voaletei, calină și încăpățânată, ca întotdeauna în
30 momentele ei „războinice” sau, cum se exprima brutal Răutu, când „își ciulește urechile”.

- încotro, fetișo? - o întrebă îngrijorat.

- în județ, papi, cu tine!...

Reprezentantului autorității îi căzură brațele:

- Cum, dragă? - îngăimă el speriat. Am să cutreier toate văgăunele prăpădite... mai multe zile... în condițiuni imposibile, adesea fără alt loc pentru

5 odihnă decât primăria...

- Tocmai de aceea!... Singur, după douăzeci și patru de ore, vei fi intoxicat de cine știe ce infamie și nu ai să te odihnești măcar!... Eu pot pregăti un dejun delicios cu o ceapă și o bucățică de slănină; și

10 să transform într-un dormitor minunat, cu două etaje, și o masă de biurou...

- Dar e răsccoală!... Primejdie!...

- Ah! Nu vrei să iei niciun străjer cu tine!...

Vezi ce revolver am? - scoase aici din poșetă o armă

11 de călătorie, foarte elegantă, dar de mare precizie. Știi că sunt țințasă foarte bună...

Răutu se supără:

- Asta mai trebuie!... Să împuști oamenii!...

- Tare ești comic, papi! - surâse Luța, totuși

20 blajină. Acum mă iai drept un canibal! Uite-te la mama!... Tremură săraca!... Nu vrei să fie mai liniștită?... Papi! - își lipi ea de barba lui hirsută obrăjorul rumenit de emoție. Ce fericită am să fiu lângă tine... puternic și blând... aducător de dreptate și lumină! -

25 se lingusea ea, radiind de frescheță și duioșie.

Elisa stătea tăcută la o parte, întoarsă spre fereastră. Răutu îi surprinse numai mișcarea cu care își șterse o lacrimă trădătoare.

Nu se crezu în drept să stăvilească această pornire.

30 Se gândi apoi că, poate, tocmai dovada, astfel dată, de încredere și de siguranță de sine îi va înlesni sarcina de pacificare.

Dacă rizicul nu se putea tăgădui, nu trebuia însă nici exagerat.

- Bine, drăcușorul! - râse „papi” acum înseninat. Nu e tocmai măgulitor pentru mine, dacă mama are mai multă încredere în revolverul matale decât în judecata mea.

5 - Nu ești în stare să dai atenție nimicurilor vieții zilnice, - se roși până în creștet Elisa. Nici nu e bine ca ele să te distragă de la acțiunea ta... Să-ți bați acum capul cu tot felul de fleacuri!... Dar de ele atârnă adesea nu numai sănătatea omului, ci și echilibrul suflesc... Apoi, și ca siguranță... Fata are multă prezență de spirit și energie... Merge și în foc pentru tine... Face pentru pază mai mult ca zece jandarmi!...

- Hai, *Miss Revolver!*... Nu pierde vremea! - se lasă definitiv învins potolitorul *ex officio* al răscoaielor. Suie-te repede în trăsură!...

Luța ținută de vreo trei ori, își sărută mama, îi zbârlă părul din capul *\uipapi* și, după mai multe pi-ruete, se aruncă în sfârșit, triumfătoare, spre ieșire.

Dincolo de barieră, sub adierea dulce de sud,

20 mureau, în depresiunile câmpului și în șanțurile șoselei, ultimele pete de zăpadă.

Viața biruia.

Prin vegetația moartă, răzbătea verdeța plăpândă încă. Și chiar bulgării de glod, aruncați de

25 copitele harmăsarilor lui Antoșca, exalau mirosul stimulent al pământului prins de taina germinației.

Luța, așezată, bineînțeles, la dreapta - „femeie”! -, răsuflea cu voluptate, din toți plămânii, aroma înviorătoare.

30 Cu toate trăsăturile ei neregulate și asimetrice, figura aceasta feciorelnică desăvârșea peisagiul de primăvară.

Vibrarea de energie vitală părea să armonizeze întreaga fire într-o singură erupțiune trepidantă de viață.

5 Chiar bătrânul Ceahlău, sub săgețile dimineții, frământa orizontul prin contrastul violent de lumini și de umbre de pe coastele lui, trezite sub învelișul zdrențelor strălucitoare de zăpadă.

Răutu prinse mânuța Luții, - caldă sub mătasea ei neagră.

10 Se simțea mulțumit și liniștit, plin de încredere în sine și de hotărâre.

Chiar scapetul de pe capră își întoarse voios strachina feții, despicate de surâs din margină în margină.

- Domnișoara vrut primblat cu *tratori* frumos!...

11 He-ei, vulturașilor! - își îndemnă el țacăind caii, care, sprinteni, mistuiau șoseaua scorojită de iarnă.

Țăranii, întâmpinați în drum, își ridicau, mașinal, căciulile.

Aer dulce, soare, liniște și pace...

20 Unde e răscoala?

La Pârjolești, de care ținea și cătunul Perieni, cu halta căilor ferate din drumul spre Vaideei, Răutu avu primul contact cu răsculații de pe moșiile Froimeștilor.

25 Cu toate că oamenii fuseseră preveniți, în fața primăriei se adunase numai un mic grup de gospodari, tăcuți și posomorâți.

Mai la o parte, se strânseseră într-un număr mai mare femeile, mai agitate și mai zgomotoase.

30 în scara primăriei, prefectul fu întâmpinat de primar - un om în vârstă, dar voinic și cu o privire cruntă de sub sprincene groase - și de Leiba Froim, cel mai căpățânos membru al trustului Froimeștilor - un

bătrân chel, dar cu o barbă deasă, de un alb neprihănit, care închipuia un fel de aureolă în jurul trăsăturilor lui fine și expresive.

5 Luța sări sprintenă din trăsura și se îndreptă pușcă spre grupul femeilor.

Ochii de cunoscător ai lui Leiba Froim urmăreau cu vădită mulțumire mersul lunecat al acestei figuri „prerafaelite”.

io - E fiica dumnevoastră? - întâmpină moșneagul cu familiaritate pe Răutu, pe când acesta urca scările.

- Da! - tăie scurt prefectul.

- Mm! - replică el cu un sunet nearticulat, dar admirativ...

75 - Domnul doctor Nicolae Soltuz e aici? - se adresă Răutu către primar.

Drept, în poza militară, cu brațele lungite în jos, primarul răspunse răspicat:

20 - Să trăiți, domnule prefect!... Domnul subprefect a trecut pe la primărie aseară târziu... Dar, după o convorbire la telefon cu primăria din Vaideei, a și plecat de cu noapte... Mi se pare că a fost din nou o mică tulburare pe acolo...

25 - Cât va fi Grigore Dobrea în capul obștiei, nu va fi liniște în Vaideei! - interveni în surdina Leiba Froim.

Prefectul, fără să ție seamă de insinuare, ordonă primarului:

- Să ceri legătura cu primăria Vaideei și să mă chemi îndată ce are să răspundă.

30 Reuși cu ușurință să capete lămuririle doctorului Nicolae Soltuz.

Aseară, după consfătuirea de la prefectură, și sosiră de îndată la Vaideei Duvid Froim cu Iosel, aducând condițiile de muncă și arendă stabilite de prefect.

Dar condițiunile nu precizau nimic în ce privește imaşul.

De aici - o gâlceava.

Duvid Froim, care nu vroia să cedeze nimic din
5 imaş, fusese pus pe goană, iar primarul, adică preşedintele comisiei interimare, Daniil Gâscă, omul arendaşului, fusese arestat de săteni, ca şi contabilul Iosel şi bătrânul învăţător Ion Andronache.

Acesta din urmă, pentru motivul că ar fi refuzat
10 să măsoare „imaşul obşteii”.

Nicolae Soltuz îi găsisse închişi în şura de lemne a primăriei.

Ajunse să-i elibereze, dar satul rămase tot agitat şi aştepta cu nerăbdare sosirea anunţată a prefectului.

Îs Lăsând receptorul telefonului, după o fugară răsfoire a însemnărilor sale, Răutu se adresă brusc primarului:

- Te cheamă Gheorghe Gâscă?... Eşti rudă cu Daniil Gâscă din Vaideci ?

20 - Frate... să trăiţi, domnule prefect! - se întinse şi mai rigid primarul în poziţia lui „de front”.

- Eşti vechilul domnului Leiba Froim ? - urmă interogatoriul.

Primarul numai icni la această insidioasă întrebare.

25 - *A fost*, domnule prefect! - se grăbi să intervină capul Froimeştilor, cu un surăs blajin, dar plin cu subînţelesuri. Dar *acum* nu mai este, domnule prefect...

Răutu lăsă fără nicio observaţie această intervenţie şi-şi continuă interogatoriul:

30 - Domnule primar! Văd că s-a adunat prea puţină lume... Ai vestit oamenilor, conform cu ordinul dăe aseară, sosirea mea

- Vestit, domnule prefect! Dar - se zgribuli primarul după o privire furişată spre Leiba Froim - dar domnul arendaş le făcuse cunoscute învoielile, după cum au fost ordonate de dumneavoastră... Şi
5 oamenii, mulţumiţi, au pornit la muncă, că vremea e târzie...

- Dar cei ce stau în faţa primăriei ?..

- Aiştea... aiştea, domnule prefect, - fugea primarul cu ochii de la Leiba Froim la Răutu - aiştea,
10 domnule prefect, nu primesc învoielile...

- Pentru ce ?..

- Domnule prefect! - i se adresă aici stăruitor arendaşul. Aiştea nu sunt muncitori la mine... sunt bogătaşi... Dar îmi cer pământul în arendă pe preţul
15 din învoieli, fără să se îndatorească şi la muncă...

De ce aş mai ţine eu moşia, dacă aş fi dator s-o împart cu o arendă chiar mai mică decât cea plătită de mine... Nu este drept, domnule prefect!... Atunci, măi bine mă las de moşie... Dar dacă proprietarul

20 nu va voi să rezilieze contractul ?..

- Domnule primar, fii bun să pofteşti pe gospodari, să mai stăm aici de vorbă...

în momentul acesta, un intermezzo neaşteptat înseamnă birourile mohorâte ale primăriei din Pârjoleşti.

25 De afară, urmată de mai multe femei, năvăli, înăbuşindu-se de răs, îmbujorată de aerul primăvăratec, sclipitoare de tinereţă, Luţa, în braţe cu doi copilaşi bucălaţi, rumâni şi cu ochii veseli.

- Papi, papi, - chemă ea înduioşată - uite ce
30 *buburuji* nostimil!...

„Buburuji”, în adevăr foarte drăguţi, nu aveau mai mult de doi-trei ani.

Punându-i în fața „domnului prefect”, pe masa pătată peste tot de cerneală, între registre mototolite, cu colțuri murdărite, Luța, bineînțeles, nu își dădea seama în ce măsură contribuie la rezolvirea unei grave probleme de stat.

5 - Piti, Miți! - exclamă ea, îndreptând hăinuțele copiilor. Ia să jucați frumos „bătuta” pentru moșu ista.

Copilașii surădeau cam intimidati, scrutând fețele străine dimprejur. Dar, îndemnați de zburdalnica lor
10 protectoare, se apucară de mâni și începură cu gravitate să tropotească printre condici și călimări, în tacitul cântecului și bătăilor în palme ale Luței.

Cu toată bunăvoința, Răutu nu-și putu păstra aerul solemn cerut unui reprezentant al autorității,
n în împrejurări atât de grave.

Domnul primar nu știa, vădit, dacă mai este la locul ei atitudinea lui „de front”.

Gospodarii, în frunte cu pântecosul și hărțăgosul Alecu Ceapă, rămaseră zăpăciți.

20 Desigur, nu se așteptau la o scenă de balet, când fuseseră chemați înaintea domnului prefect, pe care îl cunoșteau bine - ca om auster - încă din prima lui campanie electorală.

Numai Leiba Froim știu să prindă avantajele situației: scoase din buzunar câteva monezi strălucitoare,
25 pe care, râzând seducător, le întinse dansatorilor.

Răutu fu silit să recurgă la un act de autoritate.

- Luța dragă, fii bună, - i se adresa cu severitate „domnul prefect” - peste puține momente
30 sunt la dispoziția ta...

Luța își prinse „buburuji” și dispăru în hohote de râs pe ușă, cu femeile după ea, fulgerând totuși din ochi:

- Hai la sfatul nostru femeiesc!... Facem mai bună treabă ca dumnealor aici!...

Conferința solemnă urmă.

Atmosfera însă a rămas schimbată.

J Din atitudinea lagărelor adverse din Pârjolești, de la primul pas al acțiunii sale, Răutu desluși că, în dosul maselor răscolite, stau frunțașii satelor, cărora regimul latifundiar le răpea posibilitățile de ascensiune economică.

io Alecu Ceapă, roșcovan și irascibil, trepidant, cu toate proporțiile impunătoare ale abdomenului său, puse neted toată problema:

- Domnule prefect! - răcni el din „fundul ră-runchilor”, răsucind cu violență în mâni căciula, ca
15 și cum ar gătui un pui de găină. Domnule prefect!... Să aibă dreptul la pământ numai un bețivan și un be-cisnic, pe care dumnealui îl cumpără cu un pahar de rachiu?... Dar un gospodar vrednic și cinstit unde să-și găsească un petec de ogor, dacă nimeni nu vrea
20 să i-1 vândă?...

Soluțiunea conflictului, evident, necesită o revizuire din temelie a întregii legislații agrare.

în atmosfera potolită în urma exhibiției de balet, fu mai ușor găsit un compromis provizoriu, până la
25 necesarele reforme constituționale mai adânci.

Părțile căzură de acord asupra unui maximum de întindere, ce putea cere în arendă un țăran și a unui minimum de obligațiuni de muncă, la care se angaja prin faptul arendării.

30 O comisiune, prezidată de subprefect și înjghebată din reprezentanții țăranilor și ai administrației moșiilor, urma să rezolve conflictele ivite la aplicare - sub rezerva apelului la prefectură.

După încheierea procesului verbal în care se formulau aceste condiții, Răutu puse ritos întrebarea lui Leiba Froim:

- Unde e fratele dumitale Duvid?..

5 - Aici, la mine, la Pârjolești...

- Să vie cu mine la Vaideei!...

- Vin și eu, domnule prefect!... Vă urmărm în trăsură... Dar nu stați în tîi la dejun, domnule prefect?... Duduita...

io - Mulțumesc! - tăie scurt Răutu. Mă grăbesc... Dar dumneavoastră puteți dejuna. Să nu pierdeți însă prea multă vreme, pentru că în astă seară chiar, după Vaideei, trebuie să trec la Izvoreni.

Luța fu condusă până la trăsură în ovațiunile femeilor și ale copiilor.

Până și colericul Alecu Ceapă o urmărea cu ochii înveseliți, lățindu-și gura peste tot obrazul lui rotund.

20 - Ei, papi, - fulgeră ea din ochii ei surâzători, ocupând locul din dreapta - îți pare rău că m-ai luat cu tine?..

Răutu o mângâie peste obrăjorii ei aprinși.

- Dar revolverul? - o ațâța el cu sarcasm. Ce-ai făcu cu el?..

25 - La nevoie, voi scoate și revolverul! - își aruncă ea căpșorul cu sfidare îndărăt. Dar acum... Ce ai fi făcut fără mine?.. Am înțeles din vorba cu femeile că Alecu Ceapă este capul răutăților... și că ține grozav la progenitura lui... Copilașii pe care ți
30 i-am prezentat sunt ai lui!... Ai văzut cum s-a mutat îndată ce s-a trezit cu ei în brațele mele în fața lui? Ha-ha-ha-ha! - răsună însăși primăvara în trilarile râsului ei.

- Acum să trecem la lucruri mai serioase! - reluă ea schimbând tonul. Mi-am dat seama de acasă că nu poți primi invitațiile din partea proprietarilor și a arendașilor; te-ar jena chiar un *Festin de Sardanapal* în văzul țăranilor!... M-am îngrijit de toate... Anton Vasilieviți! - apelă ea la Antoșca Scapetul. Fii bun!... Coșul cu mâncare!... Să ne oprim undeva într-un colțișor mai pitoresc. Avem carne rece, tartine cu icre, cu brânză și unt, portocale... Am luat și
io o sticlucă cu vin... Știu că nu-ți place... Am și *șvarț*, dar e greu de încălzit în drum... La Vaideei am să-ți pregătesc un ceai „ca la mama acasă”...

Vorbind, acoperi îndemânatecă, cu un șervet, capul coșului așezat pe băncuța din față și etala
15 previziunile, ale căror „articol” îl făcea...

În Vaideei, de la prima vedere, situația se înfățișă cu mai multă gravitate.

În bătătură și în ulițele dimprejurul primăriei, se îngrămădise țăranimea nu numai din Vaideei și
20 Flămânda, dar și din satele vecine.

La intrarea în ograda primăriei, unde îl așteptau la scară Nicolae Soltuz cu primarul și notarul, Răutu fu surprins de manevra lui Grigore Dobrea, care se
25 furișă spre fundul ogrăzii în opinci scâlciate și în haine rupte, care detonau atât cu volumul, cât și cu obrazul lui plin de sănătate.

Doctorul Nicolae Soltuz zugrăvi situația în două cuvinte.

Luând atitudinea de vechi ofițer în fața șefului,
30 el „raporta” în fraze scurte și substanțiale.

Pe moșiile de sub administrația lui Duvid Froim, gospodăria se făcea după sistemul „muntenesc”, în „rușvet”.

Pământ era muncit, chipurile, în „dijmă” cu vitele oamenilor.

Dar arendașul nu înțelegea să rezerve pentru săteni îmașul necesar, ca și o cât de mică fâneață.

- Domnule prefect! - încercă să se justifice Duvid Froim, sosit între timp - condițiile stabilite de dumneavoastră nu mă obligă să le dau îmaș și fâneață pentru vitele lor... Dacă ei muncesc pământul pentru mine, eu le plătesc munca cum porunciți dumneavoastră... Dacă muncesc pământul în dijmă, îmi iau partea ce mi se cuvine... Îmaș și fâneață eu nu țin nici pentru mine...

Această declarație provocă o erupțiune în grămadă.

Cu greu se putea desluși între vociferări câte un cuvânt:

- Dar parcă ai vite, jupâne?... Ce-ți trebuie îmaș sau fâneață pentru capra ta râioasă și măgărușu cel jerpelit, pe care îi ții în grajdiu gol... Dar ce, jivinele noastre să crape?... Cu ce să-ți muncim?...

- Vrai să ne sugi și măduva din oase, măi, jidane? - se aruncă în sus pe scări mărunțelul Zaharia, cu căciula lui brumărie căzută pe ceafă. Și cu mneata, domnule prefect, așa ne-a fost vorba, când ni te-ai ploconit ca un mielușel, pentru voturi?...

Din grămadă se auziră grohote surde ca de furtună ce se apropie.

Venise momentul critic.

Dar, deodată, în calea furibundului prichindel, apăru silueta înaltă și șuie a Luței, care, înarmată numai cu farmecul surâsului feminin, aproape îl aruncă în lături pe Zaharia, repezindu-se cu salutări gentile spre grupul de femei și copii din fundul ogrăzii.

Zaharia, fâstâcit, își luă căciula din cap și deodată, potolit, îi urmă fuga zâmbind cu beatitudine.

Clătinând din cap și icnind de admirație, își repuse căciula pe ceafă, dar își pierdu avântul.

În josul scării apăru Grigore Dobrea, care, dând la o parte cu o mișcare de mână pe Zaharia, grăi hotărât, apăsător, cu mânie stăpânită:

- Domnule prefect! Oamenii n-ar avea nevoie de atâtea vite pentru gospodăria lor... Le țin pentru a munci moșia dumnealui... Cum vine dar treaba?... Omu e silit să-și dea banu pentru vitele ce nu-i trebuie, să le poarte grija, să aibă paguba, dacă piere... Toate numai pentru folosul arendașului, care n-are nicio grijă. Și măcar îmaș și fâneață să nu deie?... Cu plată?... Iar în primăvară, când ridicăm de coadă bietele dobitoace în flămânzite, încă face gură că arătura nu-i bună!...

Duvid Froim sări ca ars.

Toate fibrele obrazului lui de negroid tresăltau, buzele îi tremurau, când abia putu îngâima plângător:

- Domnule prefect! - scânci el. Să întrebați pe dumnealui câte fălci mi-a arat de când sunt pe moșie?... Să nu vă uitați că și-a pus de ieri opinci în picioare și rupturi în spate, pentru ochii domnului suprefect... Întrebați-1 câte sute de oi are?...

- Dar ce treabă ai să-mi numeri oile, tartane? - se răsti Dobrea cu o neobișnuită vehemență pentru el. Și ce-mi socoti priminelele?...

- Domnule prefect! - se căina acum jupan Duvid Froim. Auziți cum mă batjocorește?... Nu oamenii au nevoie de îmaș și fâneață pentru muncă! Dumnealui se îngrijește de oile dumnealui... Dumnealui buntuluiește tot satul! - își scuipă el năcazul.

Leiba Froim îl apucă de braț și îi șuieră o singură silabă:

- Sssa!

Acceași problemă a frunțașilor se ridică dar și aicea.
 Răutu se hotărî „să apuce taurul de coarne”, ape-
 lând direct la „gloată”.

Norodul era îngrămădit acum în masă compactă
 5 și în afară de curtea primăriei și de bătătura din fața
 ei, prin ogrăzile vecine și prin uliți mărginașe.

- Oameni buni! - ridică el glasul, care, în aerul
 răcoros al amurgului apropiat, răsună limpede dea-
 supra mulțimii. Oameni buni! Bădița Zaharia m-a
 io întrebat dacă așa mi-a fost vorba pe vremea alegeri-
 lor... Vă întreb și eu pe dumneavoastră: așa ne-a fost
 vorba?... V-am grăit atunci de lupta pe care trebuie
 s-o ducem pentru pământ și pentru dreptate. Dar
 v-am vorbit oare să dați cu toporul, cu țăpoiul, cu
 15 șomoiagul aprins?... Ca să vie armata, să fie vărsare
 de sânge și temnițele pline de țărani? Căci altceva
 nu poate veni din răscoală decât prăpădul și robia și
 mai grea. Robul întunecat n-are altă armă decât to-
 porul și țăpoiul... Dar cetățeanul are votul, el luptă
 20 cu glasul, cu orânduială, cu înțelegere și închegare
 obștească între frați de suferință... Sunteți mare pu-
 tere! Sunteți mulți!... Din munca dumneavoastră se
 hrănește țara. Cu flăcăii dumneavoastră se apără...
 Să nu risipiți această putere!... La dreptate deplină
 25 nu putem ajunge fără primenirea legilor. În curând
 au să vie alegerile. Băgați de seamă acuma, în ceasul
 din urmă, pe cine să trimeteți în Sfatul țării, pentru
 acea mare primenire a legilor... Dar pământul tre-
 buie muncit, căci altfel vine asupra norodului întreg
 30 prăpădul și foametea. Voi căuta să întocmim o învo-
 ială vremelnică mai dreaptă, să se facă arăturile și se-
 mănăturile la vreme... Dar lupta adevărată, lupta cea
 grea abia acum începe. Și aveți să mă găsiți mereu ală-
 turi de dumneavoastră. Jur că îmi voi da toate puterile,

toată vlaga, tot sufletul meu pentru izbânda dreptă-
 ții! Mă cunoașteți de mult... Am căutat să vă slujesc
 și să vă luminez. Dați acum crezare cuvântului meu,
 oameni buni?... Aveți încredere în mine?...
 5 - Avem!...
 - Avem!...
 - Să trăiți! - ropoti grămada.
 Moș Gavrilă își ridică de pe cap căciula și-și făcu
 o largă cruce, mistuind o rugăciune.
 io Biruință!...

Amurgul, învălind în vraja flăcărilor sale toată
 zarea din care se înălța numai spinarea neagră a Cea-
 hlăului, aduse potolire în sufletele răscolite.
 învoiala vremelnică fu acceptată fără rezistență
 15 și de arendași, și de săteni.

Se constitui și aici o comisiune pentru suprave-
 gherea de aplicare.

Numai în momentul acesta apărură și Gheorghe
 Oanea, care nu primise subprefectura în plasa aceasta
 20 și găsisese chiar de bună strategie să stea în rezervă în
 clipele de încordare.

Acum însă, cu toată firea lui domoală, nu-și putu
 stăpâni bucuria.
 - Ai să vezi, frate! - își netezea el mustățile dede-
 25 subt cu dosul mâinii. Ai să vezi!... S-a sfârșit cu cio-
 coimea și arendașimea!... Zilele lor sunt numărate!

Era prea târziu pentru a mai merge la Izvoreni.
 Doctorul Nicolae Soltuz și Gheorghe Oanea,
 subprefecții improvizați, fură expediați, ca să pregă-
 30 tească adunările de a doua zi, rămânând ca Răutu și
 Luța să înnopteze singuri la Vaideei.

Cu toții se puseră de acord ca prefectul să nu accepte găzduirea nici măcar la moș Spiridon Oanea, pentru ca să nu stârneasă susceptibilitățile și bănuielile obștiei.

5 Luța, cu ajutorul mamei Gafița, reuși să improvizeze pe o lampă de spirt un ospăț cu adevărat savuros.

Răutu își găsi apoi un culcuș minunat pe masa primăriei, sub care, după o draperie improvizată din
io șaluri și scoarțe, Luța își aranjase un „buduar pe care l-ar fi putut invidia și Cleopatra”, cum declarase ea cu mândrie.

Muncit de gânduri, Răutu așteptă multă vreme în zadar somnul.

15 Ghicea aceeași frământare și dedesubtul mesei, de unde târziu, după miezul nopții, îi parveni o șoaptă:
- Papi, papi! Ești mândru de fata ta?... Eu sunt mândră de papi al meu!...

20 Era parcă semnalul așteptat. Răutu fu de îndată cufundat în neant.

Scenele din Pârjolești și Vaideei se repetau cu puține variante aproape în toate satele județului.

Răutu ar fi putut socoti misiunea sa îndeplinită: răscoala din județ se potoli fără vărsare de sânge,
25 muncile începură peste tot și se desfășurau ca în vremuri de liniște.

Dar colindând prin județ, în lung și în lat, Răutu se putea convinge aieva cât de mult izolată trăia lumea satelor.

30 Poșta rurală era o minciună. Jurnalele, chiar și fără măsurile excepționale, motivate de răscoală, nu răzbăteau. Primăvara, în afară de cele câteva șosele,

transforma toate drumurile în impracticabile pâraie de noroi.

Numai prin telefon - accesibil, în regulă normală, doar oficialității -, chiar Răutu, în calitatea
5 lui de prefect, putea cu greu menține oarecare contact cu „cealaltă lume”.

Mihai Nastia, lăsat ca director de prefectură la Ciubărești, îi comunica în fiecare seară, cu multe reticente, vești îngrijorătoare.

io Se părea că centrul de gravitate al tulburărilor se mutase în Muntenia, unde însă, de la început, ele luară un caracter cu mult mai violent și mai primejdios.

N-ar fi lipsit ciocniri sângeroase nici în Moldova și chiar într-un județ vecin cu Ciubăreștii.

15 O convorbire impresionantă, pe care multă vreme n-o putu uita Răutu, avu loc la Stăuceni cu vechea noastră cunoștință - învățătorul Costache Ștefănescu.

20 Acesta, Dumnezeu știe pe ce cale, ajunsese în posesiunea unui număr nu prea întârziat al „Globului”.

O corespondență vorbea acolo despre „lupte” între armată și țărani răsculați în județul Teleorman.

In lipsa însă a informațiilor inițiale asupra acestor grozăvii, ca și asupra sfârșitului lor, nu se putea
25 căpăta o icoană justă a evenimentelor.

Costache Ștefănescu se arăta foarte deprimat și tulburat.

Dar se părea că nu grozăvia represiunilor determină în primul rând această stare sufletească.

30 După o conversație mai îndelungată și mai prietenească în cursul nopții - Răutu se crezu îndreptățit, pentru biata Luța, să accepte ospitalitatea școalei -, Costache Ștefănescu se destăinui.

Era un reprezentant tipic al ideologiei „albăstri-mii” sătești.

- Nimic! Nimic n-are să iasă din afacerea aceasta! - exclamă el trăgându-și nervos în jos poalele cămășii. Cel mult o nouă lege de învoieli agricole, care, în situația de fapt, va rămânea o literă moartă... Și învoielile impuse de dumneata, domnule Răutu, nici nu ating buba...

- Și care este buba? - întrebă Răutu umplându-și stăruitor luleaua ca să-și mai ascundă emoția.

- Buba? - aproape răcni învățătorul. E imposibilitatea de selecționare a unei elite în sate!... Ce cale poate găsi un țăran vrednic, inteligent și energetic, care nu se resemnează cu orice învoieli, la rolul de ilot al proprietarului sau al arendașului?... Nu poate fi decât cârciumar sau cămătar!

- Adică, dumneata crezi, domnule Ștefănescu, că rezolvirea problemei agrare necesită crearea unei clase de țărani bogătași?

- Desigur - se repezi Ștefănescu. Și aceasta nu numai pentru problema agrară propriu-zisă, dar și pentru toată problema socială și politică... Cred că și în Rusia, în capul țăranimii revoluționare stau tot frunțașii satelor... Dacă aceștia sunt înfrânți și dez-nădăjduiți, e moarte.

- în Rusia, dragă domnule Ștefănescu, norodul numește pe acești frunțași *culaci*. Și acolo *mirul* îi poate oricând înfrâna. La noi, a înlocui mia de latifundiari de astăzi cu zece sau douăzeci de mii de proprietari mai mărunței ar însemna a duce opresiunea și împilarea țăranimii muncitoare la o putere fantastică... Nu, domnule Ștefănescu, orice soluție adevărată trebuie să ducă la asigurarea folosinței pământului celor ce-1 muncesc cu brațele lor... Ar fi o

crimă și o nebunie să compromitem viitorul, creând în fiecare sat un grup de aprigi, lacomi și puternici exploataitori ai muncii țărănești. Peste puține decenii, ar fi nevoie de un groaznic măcel pentru emanciparea acesteia.

Cap. XII

FĂRĂ CĂRMĂ

Vestea telefonată de Nastia, despre o ciocnire cu armata în satul în care se retrăsese moș Sofronie

5 Bardă, îi sugerează lui Răutu presimțiri sumbre.

Tot timpul cât se afla la Vaideei se simțea neliniștit din pricina lipsei lui Nichita Bardă, care fusese mobilizat.

Unde o fi acum? Și ce o fi făcând moș Sofronie?

10 La Ciubărești, Răutu se trezi în situația unui om aruncat în neștire în mijlocul unui uragan.

Nu lipsise nicio săptămână și, deodată, ca printr-un geam spart într-o casă tihnită, năvăliră vești grozave din fiecare coloană a ziarelor adunate cu îngrijire pe biroul lui de lucru.

15 O scrisoare recomandată a lui Christophor Arghir îl făcu să se cutremure de revelațiuni amenințătoare.

Chiar plicul scrisorii era sugestiv.

20 Adresa era de mâna autorului scrisorii însuși și purta indicațiunea „personală”.

Dar ca expeditor figura un oarecare „Radu I. Marinescu, student, strada Salvator, 19”.

Geograful încerca, vădit, să-și tănuiască corespondența.

Misiva însăși, ca răspuns la scrisoarea de îmbărbătare a lui Răutu, suna, în slovele ei prizărite și încâlcite, și mai semnificativ:

20 martie, 1907

5

Dragă domnule Răutu

Toată viața dumitale vei avea mulțumirea că ai scăpat viața multor oameni și că ai putut face puțină dreptate în această țară a celor mai mari nedreptăți.

10 Dacă ar fi fost ca dumneata și mulți alți prefecți! Aici, în Muntenia, e grozav. Cea mai grozavă te-roare militară se desfășură cinic.

15 În «Globul», un inginer de la căile ferate, întors de la înmormântarea tatălui său împușcat, arată ce neomenii păgâne s-au săvârșit, după răscoale sau și fără răscoale, de reprezentanții în uniformă ai celei mai triste clase dominante.

Sunt vremuri de cumplită reacțiune.

20 Și suntem osândiți a vedea cum limba ceasornicului politic bate între autoritarismul farizaic al lui Todirită Cânta și încăpățânatul reacționarism al lui T.T.Flor.

Nu cred să rămâi mult timp acolo unde te-aș dori cât mai îndelungat.

25 N-ai grijă, vor veni în curând *Camerile intruabile*, - și legi ideale...

E greu până începe urgia egoismului cinic de clasă.

Atunci, ce vei face?

Vei răbda, vei tăcea?

Nu cred, după inima ce-ți cunosc.

30 Vei rupe cu partidul exploatorilor fără milă.

Și vom putea face ceva, noi de noi, atunci când toți oamenii cu milă de popor și cu sete de dreptate vom sta umăr la umăr.

Să ajungem ziua aceea!

Până atunci, îți mulțumesc pentru încrederea ce mi-ai arătat și te rog a crede că, de azi înainte - de la ce se petrece de azi înainte -, nu putem fi decât frați de luptă, pentru binele *adevăratului* popor românesc.

Prietenul dumitale,
CHR. ARGHIR

Cu un zâmbet de melancolie, Răutu lăasă scrisoarea pe masă.

10 Naționalistul intransigent, pentru care nu existau îngrădiri în sânul națiunii, baricadat acum în biblioteca lui, de teama proprietarilor și a arendașilor, *acceptași doctrina luptei de clasă!*...

is Doar cuvântul subliniat, singurul subliniat în toată scrisoarea, de „*adevăratul* popor românesc”, mai făcea o aluzie discretă la antisemitismul său profesional...

20 Cu mulți ani mai târziu, când Christophor Arghir reclama să fie „pus la zid” „prietenul și fratele său de luptă” din 20 martie 1907, Răutu dădu, din întâmplare, peste acest document omenesc, rătăcit printre hârtiile sale.

Cu același zâmbet de melancolie îl puse la o parte. Nicio clipă nu avu ispita să-1 publice în facsimile.

23 Ii era milă de sârmanul apostol!

Ce-i de vină el?

30 Un biet primitiv, spâriat de diplomele sale, osândit la rolul de purtător al făcliei într-o țară de recentă cultură, care nu putea avea încă o măsură justă pentru oamenii săi...

Documentul nu are valoare decât doar ca o mărturie a vremurilor.

Dacă istoria se va interesa odată de trecerea printrina acestui glob a unui oarecare Ion Răutu, va regăsi și mărturia aceasta între filele îngălbenite ale arhivei sale.

Î Din notele și articolele ditirambice, împănate printre descrierile grozăviilor represiunii, Răutu cu greu putu reconstitui tragedia - care așteaptă încă pe un Shakespeare sau chiar pe un Dante - desfășurată la marginea Stufestilor de pe malul Prutului.

io Stufesteni, după ce goniră din sat pe arendaș, siliră pe preotul lor să ia jurământul fiecărui sătean, că nu se vor abate de la „porunca studienților”.

Apoi intrară cu plugul și traseră brazda împărțind moșia „după dreptate”!

/; Au rămas surzi la toate îndemnurile autorităților și au pus strajă, ca nu cumva proprietarul, arendașul sau oamenii lor să intre în sat.

Pentru mai multă siguranță, au dat foc nu numai la conac, ci și la toate acareturile din curte.

20 Din compania trimisă pentru restabilirea ordinii făcea parte și sergentul mobilizat Nichita Bardă din Vaideci.

2i Ce se frământa în sufletul acestui om care, încă ieri, înainte de a-și pune uniforma, se găsea el însuși în fruntea răsculaților?...

Acum însă destinul a voit ca gloata răzvrătită din Stufesti să urmeze tocmai pe tatăl său, moș Sofronie!...

30 Apropiat la mai puțin de o sută de metri, Nichita îl putea vedea bine.

Slab și lung, întrecând cu un cap pe cei mai mulți din gloată, moș Sofronie își rotea brațele lungi, strigând din răspuțeri:

- Să nu ne lăsăm, oameni buni!... A nostru-i pământu... Amuș vin studienții!... Să ne facă dreptate... Au să se risipească păgânii ca pleaval...

Barba lui albă, bătută de vânt, părea un simbol de ocrotire pentru ostașii „dreptății”.

Zadarnice fură intervenția subprefectului, ca și somația procurorului.

Căpitanul Feștilă, scurt, gras, roșcovan, ca omul deprins de dulce la mâncare și băutură, închise ochii și comandă răgușit:

- Foc!...

O clipă de tăcere moartă.

Ambele lagăre, împietrite de spaimă, nu puteau reveni parcă la odioasa realitate. Din primele rânduri ale răsculașilor, moșneagul înalt, mai lungit încă de brațele încordate drept în sus, cu steagul alb al bărbii înflorit de pete roșii, căzu drept pe față în băltoaga din fâgașul șoselei...

Urmară încă trei trupuri...

Apoi, vaietele și blăstămele femeilor; mulțimea se risipi cuprinsă de groază, lăsând în urmă, zvârcolindu-se încă, zdrențe omenești, sfâșiate și scaldate în sânge...

Procurorul fără față, sughițând ca în agonie, cu obrazul acoperit în mâni, se piti în dosul soldaților.

Căpitanul Feștilă se clătina de pe un picior pe altul, în afara rândurilor, învinețit, cu ochii înfipti în pământ, de spaima faptei sale...

Numai subprefectul, Onisifor Blajinu, un vechi slujbaş, care trăise și văzuse multe, sub toate guvernele, păstră destul cumpăt pentru a porunci vătăjelului să cheme din sat oameni, care să ridice pe răniți și să aducă rogojini sau scoarțe pentru a acoperi cadavrele.

- Domnule căpitan, vă rog să-mi dați o permisie! - tresări brusc căpitanul Feștilă la un apel răgușit.

În fața lui stătea în poziția reglementară, dar fără pic de sânge în față și cu ochii săriți, sergentul Nichita Bardă.

- Ce permisie?... Cum permisie? Pentru ce permisie?... Acum? - hârâi buimăcit căpitanul.

- Să trăiți, domnule căpitan! - urmă sacadat și încă mai sugrumat sergentul Nichita Bardă. Să îngrop pe tata!...

- Să îngropi?... Pe tata?... Cum să îngropi?... Pentru ce să-1 îngropi? - bolborosea căpitanul fără să-și deie seama de ce vorbește.

- Să trăiți, domnule căpitan, e mort...

- Cum mort?... De ce e mort?... Unde e mort? - se sperie căpitanul și fața-i, acoperită subit de o paloare cadaverică, fu inundată de sudori reci.

Sergentul Nichita Bardă stătea rigid, cu mâna la cozoroc, fixând drept în ochi pe căpitan.

O ușoară mișcare a ochiului spre stânga îngrozi pe comandantul de companie. Abia avu tăria să-și ridice o clipă privirea spre cei căzuți, întrevăzând un braț lung și uscat, ridicat spre cer, cu un obraz livid și o lungă barbă albă, muiată în băltoaga însângerată...

Răutu se simțea înghețat de abisul pe care îl dezvălea grozăvia din Stufești.

Ce secole de opresiune și împilare, ce milenii de întuneric și anarhie morală presupunea însăși fapta lui Nichita Bardă?

Ieri încă, conducătorul sătenilor din Vaideei, capul răscoalei împotriva boierilor și arendașilor din întreg *Froimland*, era destul ca, mobilizat, să-și

pună uniforma de sergent și, la comandă, să-și împuște tatăl!...

Pentru Răutu, și mai groaznic fu răsunetul pe care îl găsi tragedia în opinia publică.

5 Coloanele ziarelor, declarațiile și discursurile bărbaților de stat exultau de entuziasm și admirație în fața neomeniei.

Nichita Bardă, ucigătorul bătrânului său părinte, moș Sofronie, reverat și adorat de dânsul, fu glorificat ca erou, ca martir al simțului de datorie, pentru credința lui în jurământul dat, pentru spiritul de disciplină și de ordine...

Fu citat în ordinul de zi pe armată, decorat, înaintat în grad; ziarele îi publicau portretul...

15 Și, pentru ca nemernicia să fie dusă până la capăt, mai târziu, când sergentul-major Nichita Bardă, demobilizat, primit cu oroare în satul său, chinuit de cuget, își puse capăt zilelor în ștreang, finalul glorioasei isprăvi din Stufefști nu fu pomenit nici cu un cuvânt...

Fapt divers !...

Pentru Răutu însă, incidentul de la Stufefști și mai cu seamă reacțiunea opiniei publice față de el constituiau mai mult decât un simbol.

25 Ele învederău acea lipsă de consistență a statului și de coeziune socială, care îndreptățea pe Miron Osmanii să tăgăduiască „Ciubăreniei” caracterul de societate și să ponegrească statul român ca o „inven-

30 „Faptul divers” din Stufefști dădea un adânc, un apocaliptic înțeles coloanelor ziarelor bucureștene, care reflectau cataclismul răscoalelor țărănești.

În cele cinci-șase zile în care mișcarea din Moldova de nord s-a întins în Muntenia și Oltenia, se părea că statul, în disoluție desăvârșită, s-a prăvălit în anarhie, societatea a degenerat până a ajunge junglă primitivă.

Cârma părea ruptă și orice simț de solidaritate socială sau națională stins de istov.

Fără ziare, fără legături poștale sau telegrafice, fără alte mijloace de comunicație decât șopotiri de la moș la moș, în mai puțin de o săptămână, țara întregă, străbătută de curente tainice, se ridicase ca o singură suflare la porunca misterioasă a *studienților*.

Zilnic se aprindeau zeci de focare noi la distanțe mari, fără nicio legătură aparentă între ele.

Ca într-o imensă pădure cuprinsă de flăcări, orașele aveau aspectul unor rare și mizerabile adăposturi de biete fiare îngrozite.

Veștile cele mai fantastice țineau încordate, de așteptare și nădejde, mahalalele și paralizate de spaimă saloanele.

Articolele din ziare făceau impresia unor divagațiuni ale clienților din casele de sănătate.

Și totuși, fantasmagoriile cele mai deșănțate găseau crezare imediat.

25 înfrigurat, Răutu parcurgea titlurile ziarelor:

„Alexandria devastată”.

„Roșiorii de Vede o grămadă de ruini fumegânde...”

„Giurgiu asediat de patruzeci de mii de răzvrățiți...”

30 „Cincizeci de mii de țărani înainteașă asupra Bucureștiului...”

„Țăranii înconjurați...”

„Lupta de la Stănești...”

„Bombardarea Băileștilor...”
 „Patru sate distruse până în temelie de armată...”
 „Sătenii răzvrățiți ascunși prin păduri...”
 „Se așteaptă bătălia decisivă în Vlașca...”

- 5 în cadrul acestor reportagii senzaționale, imaginația țitelor de mahala și de saloane găsea un câmp liber.
 - Ai auzit, dragă? - șoptea cu spaimă doamna Lucreția Popândău la urechea doamnei Lăptucescu. Ai auzit, dragă, ce au făcut sârmanei Ilenuța Grămă-
 10 ticescu?... După ce... hm!... cu toții pe rând... au băgat fierul roșu în ea, de au străpuns-o până în gât...
 - *Cepaivre Manole de Prapornicescu* - se plângea madame Renee Coadălnicescu. - *Quel mort cruelle!*... L-au tăiat cu fierăstrăul de-a lungul, drept,
 15 drept pe jumătate!... Drept, drept - *vous comprenez, Mesdames, juste, juste, par milieu!... Affreux!... Affreux!* - repeta ea în șoaptă, cu ochii întorși, de nu li se mai vedea decât albul.

Spaima societății era provocată de sporadicele
 20 cruzimi și acte de sălbătăcie săvârșite pe alocurea de răsculați.

- Totuși, cercetând ziarele, pornite mai curând să exagereze atrocitățile mișcării țărănești, Răutu - chiar pentru Muntenia și Oltenia, unde răscoala de la înce-
 25 put avu un caracter mai violent - nu putu culege informații mai precise și mai demne de crezare decât despre vreo patru-cinci omoruri de arendași și despre vreo zece-douăsprezece excese mai impresionante.

¹ Bietul Manole Prapornicescu! [...] Ce moarte crudă! [...] înțelegeți, doamnelor, drept prin mijloc! [...] Cumplit, cumplit! (fr.) (n. ed.)

Ceea ce însă cu adevărat putea inspira groază era o vădită carență a autorității de stat.

- In dosul coloanelor sure ale ziarelor, viziunile
 5 realității înviau în fața lui Răutu și îmbrăcau culori și forme plastice.

Autoritățile și clasele stăpânitoare îndeobște nu înțelegeau nimic în spasmele care, ca prin farmec, cuprindeau în aceeași clipă zeci și sute de sate, în regiunile cele mai depărtate una de alta.

- io Aceeași scenă se repeta peste tot până la nesfârșire. într-un sat, care părea liniștit, viața curgea în monotonia ei de toate zilele.

Și deodată, se auzeau vorbele sacramentale: *studenții, semnul, cuvântul.*

- 15 Zămislirea lor putea fi motivată, în aparență, de niște „călăreți” apocrifi, pe care nu-i văzuse nimeni, dar de a căror trecere iarăși nimeni nu se îndoia; de șoapta unui moș, care ar fi primit, Dumnezeu știe de la cine, o veste; de o frântură de conversație prinsă la telefon; sau de întoarcerea din oaste a unui flăcău, -
 20 și toată obștia dlocotea, cuprinsă deodată de furie.

În Moldova, lucrurile nu se petrecuseră altfel: proprietari și arendași goniți, conace incendiate, ogoare ocupate cu silnicie, târgușoare devastate.

- 25 Totuși în Moldova, mai cu seamă unde erau numiți perfecții dintre „tinerii idealisti”, nu era nevoie de vărsare de sânge pentru potolire.

Ajuncea puțină încredere și nădejde însuflete în inima țăranului.

- 30 Deosebirea mare însă consta în faptul că, majoritatea arendașilor din Moldova fiind evrei, agitațiile țărănești de la început n-au tulburat prea mult cuge-
 tul guvernanților.

Dar când pojarul trecu peste Milcov, clamorile alegătorilor colegiului întâi, din care făceau parte proprietarii și arendașii din Muntenia și Oltenia, au găsit un alt răsunset în sfaturile ocârmuirii.

- 5 Guvernanții cuprinși de panică, după ce au decretat starea de asediu și mobilizarea și au transmis prin telefon prefecturilor ordine și apeluri disperate, au scăpat cârma din mână, dusă pe valuri zbuciumate și tulburate prin însuși falimentul autorității de stat.
- 10 Nu e o recomandatie pentru „burghezimea națională”...

Ca moment critic în desfășurarea evenimentelor apare tocmai decretul de mobilizare.

- Răutu vedea ca aieva „cartierele generale”, instalate în diferite centre ale țării - fusese doar numit un comandament suprem și pentru apărarea capitalei! -, după chipul și asemănarea celui ce fusese găsit de dânsul la prefectura din Ciubărești, sub înalta conducere a domnului general Tudor Barancea.
- 20 Hărți impunătoare întinse pe mese; creioane de diferite culori, grosimi și lungimi; aghiotanți și ofițeri de ordonanțe; „sectoare” și „centre” însemnate pe hartă...

- Dar acțiunea efectivă a fost, de fapt, lăsată pe seama
- 25 căpitanilor și a maiorilor, pe care instrucțiunile „clare și precise” primite, prea puțin însă potrivite cu realitatea, puteau numai și mai rău rătăci în lumea misterioasă a satelor.

- Bieții căpitani se treziră astfel cu o grozavă sarcină și răspundere în fața unor autorități civile dezorientate și terorizate, ca într-o pădure dintr-un continent necunoscut, fără vreun plan statornicit, fără ordine

articulate, fără îndrumări și adesea chiar fără arme și munițiuni.

- Sub zvârcolirile neputincioase ale unui căpitan Ionescu sau Popescu, s-a și declanșat întâi catastrofa
- 5 din gara unui orașel din Oltenia.

îndeobște, rezerviștii au răspuns la apel dacă nu cu voie bună, dar cu resemnare și fără rezistență.

Prima manifestare de insubordonare avu loc în gara din Alexeni.

- 10 Sub supravegherea câtorva agenți subalterni și ofițeri inferiori, un tren pe jumătate gol, cu rezerviști din oraș, aștepta pentru complectare sosirea contingentelor din împrejurimi, care veneau treptat în grupuri mici, adesea numai sub supravegherea unui vătășel.

- 15 Oamenii păreau morocânoși, dar supuși.

O ploaie mărunță învăluia tot peisagiul într-o rețea rece și sumbră.

- Târgoveții, rupți de la afacerile lor, porniți împotriva țărănilor, pe care îi făceau răspunzători pentru
- 20 *deranj*, după câteva ceasuri de așteptare, deveniră mai agresivi și primeau pe flăcăii de la țară - adesea însoțiți de părinți și neamuri - cu glume și observații răutăcioase.

- Măi, opincarilor! - rânjea Niță Pârvulescu, cizmarul năcăjit că trebuie să-și părăsească nevasta în
- 25 ajun de dezlegare și să lase prăvălia plină cu comenzi neisprăvite. Mă, opincarilor, zburdați de dulce?... v-ați săturat de bine ?...

- Au stat toată iarna pe cuptor cu muierile și
- 30 acuma le fierbe sângele! - aruncă posomorât un om mai bătrâior, grăsuliu, tip de cărciumar prosper. Lasă că le dau jos prisosul... cingătorile; are să se scurgă pe dinapoi ca să se mai dezumfle din față...

Țăranii tăceau, mohorâți, cu sacii în spinare, așteptând ordinul de îmbarcare...

Funcționarii de la mișcare, surprinși de decretul de mobilizare, uluiți, excedați de ordine și contraordine contradictorii, după o noapte de nesomn, nu mai știau încotro să deie cu capul: vagoanele lipseau, erau greșit atașate, rămâneau cu locomotivele fără presiune; oamenii erau urcați într-un vagon de pe peron, pentru ca să fie îndată coborâți pe cealaltă parte, duși la o altă garnitură, a cărei mașină, răătăcită Dumnezeu știe unde, era în zadar așteptată.

Un căpitan apoplectic, cu ochii bulbucați și injecționați, sub pretext de comandă, se exercita în citații folclorice la adresa funcționarilor, a rezerviștilor, a soldaților, a superiorilor, a cerului, a lumii întregi.

- Mă, mângositul! - zbiera el răgușit - încotro alergi, mă? Te-a apucat pânticăraia?... Mâncați-ar șobolanii ficăței!... Stai, mă!... Nădragii Sfintei Caterina de pe muntele Sinai!... Nu vezi unde-i vagonul, mă?... Vagonul bunică-tii!... Dar dumneata, domnule, paști găștele aici? - se năpusti el asupra șefului de gară, un om ftizie și diformat de rahitism, care, nici el nu mai știa pentru ce, alerga fără suflet de la locomotivă spre birou, de la telegraf până la garnitura văduvită de pe linia de garaj.

- Câtă vreme ai să ne ții aici, domnule?... Asta-i mobilizație?... Pasca și pogrebania!... Mă, domnule! Îți tai curele din pielea spinării, te fac piftie cu vanilie, domnule!...

- Fss... fss... n-am fsss... locomotive... fs... domnule căpitan! - făsâi jalnic șeful.

Căpitanul, în disperare, ridică brațele în sus, apoi scoase repezit ceasul din buzunar și cu un gest deznădăjduit mârâi:

- I vremea mesei!... Magii și Faraonii și candela din Ierusalim! - își încheie în pripă mantaua și se repezi spre ieșire, lăsând totul în plata Domnului.

Dispăru și șeful de gară.

5 O ploaie mărunță și deasă, ploaie ciobănească, îngroșa pâcla ce parcă se lăsa până în inima pământului, izolând sub clopotul ei umed gara oropsită și uitată de Dumnezeu și... de autorități...

Rezerviștii, grămădiți treptat până la două-trei mii de suflete, neputând încăpea în vagoanele trase lângă peron, se revărsau dincolo de peron, pe șinele ce se lungeau ca un balaur din povești spre un destin necunoscut.

Oamenii enervați, frământați de gândurile de acasă, flămânziți și înrăiți, se simțeau cuprinși de o clocotire surdă, care căuta o ieșire din situația aceasta penibilă și absurdă.

Sudălmi, mârâieli, priviri dușmănoase arătau niște suflete rătăcite în vrajba care ridica pe fiecare împotriva fiecăruia.

Dar sub clocotul acesta de patimi mărunte, un proces molecular și tainic ducea mulțimea disperată la închegarea unui singur duh de răzvrătire.

Niță Pârvulescu, cizmarul din târg, se manifesta cel mai zgomotos și cel mai dușmănos față de „opinarii” care îi jigneau și conștiința profesională.

- Mă, țopârlanilor, mă! Dacă v-a bătut Dumnezeu la cap, vreți să vă jupoaie și pielea din spate?... Ia atunci să vii, moșule, la mine... Să-ți torn o păreche de cizme *faine!*... Ha-ha-ha-ha!... Vite *descălfate!*... Și omul trebuie să-și lase treburile și prăvălia din pricina voastră...

Simion Moțățoiu din Căprești, tăcut și posomorât, stătea printre șine cu umărul răzimat de fierul

rece și ud al felinarului. Cu o ciudată îndărătnicie, fără să se uite împrejur, se căznea să prindă cu două degete o bucată mare de cremene, ridicată de sub picioare cu care mereu jongla.

s Pâcla stropită de burniță, ridicând o perdea impenetrabilă spre satul lui, pătrundea și în sufletul lui și-i muia, rece și grea, ciolanele până în măduva spinării.

10 Nu era un suflet de erou; căprar în rezervă, întors de mai mulți ani la vatră, uitase de cazarmă și, trăind toată viața obștei, aștepta și el cu înfrigurare „semnul” și „cuvântul” despre care auzise de la moși.

n Muncitor și sobru, foarte sărac, purtând povara mamei văduve și a fraților orfani, simțea de mult încolțind în inima lui germenii răzvrătirii.

Dar, blând și supus din fire, și-ar fi dus poate jugul până la mormânt, dacă inadvertența administrativă nu l-ar fi ținut ceasuri întregi subțea și bura din gara orașelului oltenesc.

20 I se părea acum ca și cum l-ar fi supt o lipitoare la lingurea, mai cu seamă când oamenii începură să scoată merindele din traistă.

25 Nu luase nimic cu dânsul de acasă, socotind că, din momentul mobilizării, stăpânirea trebuie să-1 aibă în grijă.

De o statură mijlocie, fără niciun semn mai distinct în înfățișare și în figură decât doar nările puțin prea deschise, el atrase pe neașteptate asupra sa privirile lui Niță Pârvulescu.

30 - Mă, gușatule! - îl apostrofă acesta din fereastră vagonului. Uite că ai strămbat felinarul, de când îl tot împingi cu dosul.

Lipitoarea de sub lingurea își vărsă deodată veninul în sângele lui Simion.

în ochii lui se aprinseră flăcări galbene și, spre surprindere pentru el însuși, răcni:

- Dă-te jos, mă, cioflingarule!... Dă-te jos îndată!... Dați-vă jos cu toții!... Ce?... Cristelnița și Soborul arhanghelilor! Aveți să ne mâncați rărunchii, vârcolacilor? - și-și aruncă cu violență piatra pe fereastra vagonului.

Niță Pârvulescu se feri, dar, după sudălmii și strigăte, se putea ghici că piatra își găsisese totuși o țintă.

io - Fraților! - cresc subit pe peron în Simion Moțățoiu din Căprești un orator popular... Fraților! - gesticula el înăbușindu-se de mânie. Fraților!... Ce stăm noi aici?... Să ne omoare ca pe niște câni?... Au să vie și la noi studienții ca în Moldova!... Să-i dăm **15** numai pe putorile de târgoveți jos din tren!...

Rezerviștii săteni, ca după comandă, se repeziră spre pietrișul de pe linie și acoperiră trenul cu o ploaie de grindină.

20 Dar în ciuda vaietelor și sudălmilor celor loviți, bombardamentul avu un efect miraculos: înfrățirea rezerviștilor țărani cu cei din oraș!

Cel dintâi își manifestă „transubstanțierea” tocmai cizmarul Niță Pârvulescu:

25 - Stați... stați... fraților! Nu dați! - strigă el întinzându-și brațele spre peron. Ce suntem noi, păgâni?... Avem și noi o cruce!... Eu sunt socialist, - mă înțelegi? - mă, tu ă! cu nasul în vânt?...

30 Bombardarea încetă în hohote de râs. Târgoveții săreau voioși din vagoane amestecându-se printre sucmanele sure, îmbobițate de burniță, ale sătenilor.

Abia dacă „intelectualii”, în frunte cu avocatul Lache Forfotescu și cu farmacistul Rudolf Șain, se jeneră de a se asocia la această spontană manifestare.

Advocatul închipui chiar un discurs patriotic:

- Oameni buni!... Cetățeni!... Ostași! - încerca în zadar vocea lui de clopot să răzbată prin zgomotul mulțimii. Ne cheamă țara!... Drapelul!... Jurământul!...

5 - Așa-a-a! - muși printre dinții strânși Niță Pârvulescu și apucându-1 de mustața groasă îi smunci capul în jos.

Intelectualii fură bătutei crunt și nu se știe ce soartă ar fi avut, dacă în acel moment nu s-ar fi auzit un fluier de locomotivă și nu s-ar fi întrezărit prin pâcla burnițată enorma omidă sumbră și muțată a unui tren, ce se apropia gâfâind.

Pe peron apăru, cu părul vâlvoi, rahiticul șef de gară, cu doi trei hamali, care jalnic apeluau la mulțime.

15 - Oameni buni!... Oameni buni! - aproape plângea nenorocitul. Dați-vă la o parte!... Dați-vă la o parte!... Dați-vă la o parte!... Nu se oprește aici!... E tren cu rezerviști. Trece mai departe!...

- Hă!... Cu rezerviști? - muși cizmarul. Fluieră, ofticosule, să se oprească!... Nu dăm voie!... Fluieră, jerpelitule, că acuși scot măruntaiele din tine!... Nu-1 lăsăm, fraților!... Hai, grămadă în fața mașinii!...

Trenul își încetină mersul. Din vagoane începură să sară, cu chiote, flăcăii de țărani. Sub grindina de pietre mașinistul opri locomotiva...

25 Și, spontan, toată gloata de mii de oameni porni în frunte cu Niță Pârvulescu și Simion Moțățoiu spre oraș...

30 Orașelului oltenesc i-a fost dat să trăiască grozăviile unui adevărat pogrom.

Și, prin ironia soartei, prăvălioara singurului evreu din Alexeni, Moise Grinfeld tinichigiul, a rămas neatinsă, ca, de altfel, și alte locuințe ale sărăcimii...

Când, peste noapte, fu adus în grabă pentru represiune un batalion de infanterie, „răsculații” nu se mai vedeau.

Târgoveții se pitiră, iar sătenii se și risipiră pe dată.

5 Numai geamurile sparte și zăpada de puf din perinele sfâșiate dădeau Alexenilor aspectul jalnic de oraș prin care ar fi trecut o oaste inamică.

Groză și haos.

La ordinea zilei: „distrugerea cetelor de răzvrătiți și stângerea focurilor de răscoală”.

De aci: acea fantasmagorie tragică a jocului de-a baba oarbă între detașamentele militare și gloatele de țărani, care băjbăiau pe întinsul mai multor județe.

15 Respinse din oraș, oprite la marginea satului lor, vâdate ca fiare din pădure, acestea erau silite să se dea la prădăciuni, cruzimi și sălbătăcii.

Iar trupele, ca vestiții carabinieri ai lui Offenbach, veneau prea târziu sau se dovedeau neputincioase.

20 Ordinele „cele mai energice” transmise de ștafete speciale sau prin telefon sunau cu adevărat solemn:

„Bande de răzvrătiți, care cutreieră județul... să fie oprite, înconjurate și distruse fără cruțare... Focarele de răscoale să fie stinse cu orice preț... Satele în care răzvrătiții au devastat... au gonit... au omorât... 25 să fie supuse... bombardate... incendiate... Instigatori să fie prinși și exterminați...”

Coloana căpitanului Ionescu-Popescu - o companie de infanterie - apare pe colina deasupra satului răsculat Golășești.

30 Căpitanul privește prin binoclu.

Conacul ars fumegă încă, hambarele sunt goale, în bătătura primăriei, în vatra satului și lângă crășmă se văd mici grupuri, prin curți și uliți gospodine

aferate și copiii zburdalnici: un tablou de liniște și pace - cel mult, animația unei zile de sărbătoare.

Sună goarna.

5 Coloana intră în sat, căpitanul - călare lângă o trăsură hodorogită, în care șade pleștit un om burtos și unsuros - arendașul ce fusese gonit din sat în fața primăriei.

10 Primarul spăriat și obsecvios, secretarul comunei, jerpelit, învălit doar în duhoarea de basamac, un vătășel în opinci și ȋtari - toate autoritățile satului de pe vremurile uitate, când nu se născuseră încă șefii de post și de secție.

La sunetul trâmbiței, se adună obștia: două, trei mii de oameni posomorâți și îndârjiți, dar tăcuți.

15 în cercul mai larg din dosul lor: femeile și copiii pe garduri, pe prispe, printre picioarele oamenilor.

Tăcere.

20 După câteva clipe de șovăire și priviri rătăcite împrejur, căpitanul Ionescu-Popescu își găsește o voce răgușită:

- Domnule primar, care sunt instigatorii? - puse el întrebarea sacramentală, prima întrebare a tuturor „restauratorilor ordinii”.

25 Primarul spăriat își întinde în jos cămașa de sub vestă, își trage nădragii în sus, apoi, lăsându-și brațele în poziție reglementară, sub săgetarea a mii de ochi, mârâie ceva nedeslușit:

- Domle... cptan!... Oameni... străini... Cete...

30 N-am fost... nu știu... mm... nn... nm! - isprăvi el cu scânceli nearticulate.

Arendașul nea Niță Ciurciucurescu se plecă pe scara trăsorii spre urechea căpitanului, vârându-i în mână o fițucă motolită și murdară.

Căpitanul Ionescu-Popescu începu „apelul nominal”:

- Nae Stănoiu!

Tăcere.

5 Dar printr-o mișcare spăriată a mulțimii, se formă ca un gol în jurul unui gospodar sătul și spătos, cu chimir impunător, care mai mult mirat interpelă pe arendaș:

” - Păi, coane Niță, știi bine că am avut nunta nepotului la Vorniceni...

La un semn al căpitanului, omul fu înșfăcat și tras la o parte de sergentul Vrăbioară și alți doi soldați și imediat luat între baionete.

- Andrei Veverițeanu!...

15 - Petre Cârjolescu!...

- Ion Brăbețeanu!...

Doi flăcăi, duși în brânci, opuseră oarecare rezistență, provocând murmure în grămadă.

20 Un moș gârbovit, acoperit peste tot cu un fel de puf alb-gălbui și cu ochi înlăcrâmați, se aruncă la pământ văitându-se:

- Ce vreți cu mine, păgânilor?... Lăsați-mă, lăsați-mă! Vai de mine!... Sunt cu un picior în groapă!...

25 Mulțimea începu să se îndese. Din ultimele rânduri se auziră bocetele femeilor.

Sublocotenentul Puiculescu, îngălbenit de un acces de furie isterică, se repezi spre moșul care urma să ȋpe scârțâiat și plângăreț, îl izbi cu cizma, ca să-l silească să se ridice.

30 Tremura ca varga și, din gât, îi ieșea în zvâcnituri, ca nechezul unui hărmăsar apucat de turbare:

- Hn... hn... hn... hn!

Mai la o parte de grosul obștici, sâtea răzimat în băta lui enormă ciobanul, *baciul* Costache Ungureanu.

Om închis și hursuz, trăit toată viața cu turmele de oi prin văgăunele și platourile munților, el nu prea lua parte la frământările satului.

5 Era doar plictisit că primăvara întârziată a depășit toate soroacele de pornirea oilor din șes.

Venise spre primărie la sunetul goarnei mai mult pentru că nu avea altă treabă.

Asista de la început posomorât, dar aproape cu indiferență, la primele scene.

no Când însă văzu pe moșul Ion Brăbețeanu călcat de cizmele sublocotenentului Puiculescu, pe neașteptate chiar pentru el însuși, se năpusti cu un răcnet sălbatec asupra ofițerului și cu o lovitură de bătă îl culcă la pământ cu țeasta crăpată.

15 într-o clipă, toată grămada, cu femei și copii, acoperi ca o avalanșă scunda coloană a expediției, din care răsăreau răzlețe numai câteva baionete ca vârfuluri de copaci părăduiți.

20 Câteva detunături spasmodice, necomandate, mai multe lovituri de baionetă, puținii morți și răniți căzuți și călcați în picioare nu mai putură opri puhoiul.

25 Ca prin farmec, apărură oameni înarmați cu topoare, țăpoaie, lanțuri, oiști de car și drugi de fier, cu vreo două puști ruginite de vânătoare.

Prinsă de psihoza răzvrătirii, mulțimea se închegeă într-o singură fiară, pentru care nu se mai găsea frâu, care nu știa de frică, nu mai avea judecată, pierduse până și urma instinctului de conservare.

30 O femeie îmbrobodită cu un tulpan verde, fără altă armă decât un copil în brațe, se aruncă și ea vrăjmașă și căzu, înecându-și pruncul în sângele ei de mamă în fața executantului îngrozit.

împușcăturile, gemetele, strigătele de mânie, bocetele și planșetele nu mai puteau răzbate peste mugetul acestei Niagare omenești.

5 Căpitanul Ionescu-Popescu de mult o rupsesse de fugă, călare.

Arendașul Niță Ciurciucurescu îl urmă.

10 Stând în picioare în fundul trăsorei, dădea în neștire cu biciul în mârțoagele sale, abia reușind să prindă cu stânga crispată un hăț, - vizitiul se mistuise în mulțime.

15 Iepele scheletice, înspăimântate de împușcături și de urlete, sub mușcăturile biciului și sub ploaia de pietre, porniră în vifor, izbind vehiculul hodorogit de buturuge și bolovani, peste trupurile oamenilor surprinși de goană.

Soldații fugeau împrăștiați peste câmp, mulți fără armă.

La apel n-au răspuns vreo șaisprezece din companie.

20 Morți ? Răniți ? Prizonieri ? Rătăciți printre cețele răzvrătite ?

La raport, căpitanul Ionescu-Popescu își justifică... retragerea strategică, prin faptul *că nu avea cartușe!*..

25 încrederea în obediența tradițională a țărănimii era atât de înrădăcinată, încât nimeni de la cartierul general nu se gândise la necesitatea acestui accesoriu...

30 Peste patruzeci și opt de ore, porni spre Golășești, sub comanda maiorului Popescu-Ionescu, o expediție punitivă de altă anvergură - o adevărată armată: cavalerie, infanterie, artilerie..

Ordinul dat fu și mai aspru și nu admitea nicio interpretare:

„Satul *răsculat* urmează să fie nimicit, șters de pe fața pământului...”

Așadar, spre amiază, coloana maiorului Popescu-Ionescu se desfășură pe colinele din jurul Golășeștilor în formațiune tactică de rigoare: în prima linie, infanteria, în urmă, artileria cu șrapnele și obuze de incendiere, și la aripi - cavaleria, spre a împiedica,
10 eventual, fuga inamicului.

Comandantul își lăsă mirat ocheanul jos.

Epoleții înzorzonați și cingătoarea aurită nu reușeau să deie un aer marțial staturii lui grele - alcătuită ca dintr-un butoi de bere, așezat pe două butoiașe
15 mai mici ale picioarelor.

Dar prin ochii săi mici și galbeni, parcă morți, care abia puteau fi ghiciți prin crăpăturile feței inundate de grăsime, el părea totuși un simbol al destinului orb.

20 - Căpitane! - grohăi el către ajutorul său, căpitanele Ionescu-Dion. Satul e pustiu!...

în adevăr, pe uliți și prin ogrăzi nu se vedea nicio făptură omenească.

Câteva umbre rătăcite de vite, de cai răpciugosi și
25 de porci răpănoși, printre care mișunau, în căutarea zadarnică a gospodinelor, găinile și rațele înflămânzite, rămâneau ca singurul vestigiu de viață al unei mari așezări țărănești.

30 Maiorul Popescu-Ionescu, încurcat, își netezi câteva momente, în tăcere, burta sub cingătoare.

Dar ordinul era „clar și strict”...

- Șrapnele și bombe de incendiu! - răsună în sfârșit comanda răgușită.

Dansul infernal ținu aproape două ceasuri.

Dintr-un sat mare și bogat nu rămaseră decât grămezi de cenușă fumegândă și cadavre carbonizate de dobitoace.

5 Tunarii rivalizau cu salvele de puști ale infanteriei, alegând drept țintă pentru tirul lor vacile și porcii, câți se mai mișcau în urâciunea pustiirii.

- Să trăiți, domnule maior! - se lungi în fața șefului figura spilcuită a sergentului-major, reangajat,

10 Costache Pătlăgică. Să trăiți! Peste deal se văd fugind răsculații...

Maiorul Popescu-Ionescu își îndreaptă ocheanul în direcția arătată.

15 în zare, se profilau cete de fugari: în căruțe, călări; cei mai mulți pe jos; femei însărcinate sau cu prunci în brațe; copii de toate mărimile și culorile.

Comandantul își bombă cât putu pieptul:

20 - Căpitanul Ionescu-Dion! Cavaleria în galop!... Mișcare de învăluire, din ambele laturi... Să fie oprțiți pe loc!... Căpitane Popescu-Pion! Artileria de pe șosea paralelă ajunsă în dreptul coloanei - șrapnele!... Căpitane Ionescu-Mizil! Infanteria în marș forțat... Foc de la 500 metri!... Salve susținute!...

25 în capul fugarilor, goneau spre Țuicari, satul vecin, pe care de generații îl legau cu Golășeștii raporturi de prietenie și de rudenie, - într-un cărucior, ferecat și ghintuit, cu o păreche de roibi zdraveni - primarul, notarul și Nae Stănoiu.

30 Prăpăstii abrupte despărțeau suflețește pe cei trei membri *axprotipendadei* Golășeștilor.

Nae Stănoiu era unul din acei fruntași ai satelor care stăteau în dosul mișcării țărănești și căutau să profite de exasperarea sărăcimii, pentru a-și asigura propășirea gospodăriei și un rang social superior.

Cu toată dorința de a nu veni în conflict fățiș cu autoritățile, el nu înțelegea că răscoalele au pus, pentru dânsul, ca și pentru toți sătenii săi din *elita satelor*, problema existenței însăși.

5 Primarul făcea parte din același strat social. Dar, aflându-se de ani în serviciul arendașului, își datorea situația privilegiată mai mult favoarei acestuia decât voturilor consătenilor. Neștind cum se vor isprăvi răscoalele, era stăpânit de un singur gând: să nu se
10 compromită nici într-o direcție...

Ca și notarului, îi părea grozav de rău că nu reușiseră să dispară din sat înainte de ciocnirea ireparabilă.

Acesta din urmă însă avea lămurit psihologia de *prizonier* al obștiei.

15 Silit să-și ducă viața în josnicii și slugărnicii obiecte, el, în tainițele sale sufletești, acumulasе împotriva „ciocoilor”, în fond, mai mult venin ca înșiși țărani de rând.

Totuși se simțea mortal ofensat, dacă era confundat în masa „prostimii” de la țară.

Acuma o ura, pentru că îl silise, prin teroare, să-și asume riscuri grozave.

20 Neavând nicio încredere în rezultatele mișcării, ar fi fost fericit să poată, chiar cu prețul a mii de vieți, să-și recapete încrederea și bunăvoința stăpânirii.

Acest microcosm de patimi din căruciorul ferecat al lui Nae Stănoiu fu întâmpinat, la marginea țării, de o ceată de oameni înarmați cu topoare, țăpoaie și coase.

30 Din rânduri păși primarul, om înalt și vânjos, cu o enormă căciulă târcată - un tip de „argat boieresc”.

- Ce căutați pe aici, oameni buni? - grăi el, rătăcindu-și privirile. Vreți să fim prăpădiți laolaltă și noi?...

Nae Stănoiu se sculă, uluit, în picioare și, fără să lase hățurile din mână, își ridică brațele spre cer:

- Bine, mă Gută, așa ne primiți? - în glasul lui sună o notă înecată. Nu putem găsi la voi adăpost la vreme de urgie?... Când satul vostru a fost ars acum patru ani...

- De, cumetre Nae! - interveni un fruntaș al Țuicarilor, care, prin volum și înfățișare, părea o copie fidelă a fruntașului Golășeștilor. Ce folos aveți
10 s-aveți dacă ne omoară laolaltă?

Omul era vădit rușinat de acest refuz de ospitalitate, dar spaima îi ucisese toate scrupulele.

- Nu e glumă! - îngăimă el - ciocoii își haini și și-au pierdut mințile... La noi a mers treaba mai domol...
15

- Ce atâta vorbă! - izbucni un bătrânel coleric - au să ne jefuiască și golani lor, cum au făcut la Andieșeni, de au dat foc la case și au pustii și gospodăriile...

Cu apropierea primelor gloate de fugari, mulțimea
20 începu să murmure și devenea mai amenințătoare:

- Hai! Cărați-vă cu Dumnezeu! - săriră în față mai mulți flăcăi. Că vă luăm în țăpoaie și coase!... N-avem să plătim pentru voi cu pielea noastră...

25 Legendele despre ororile execuțiunii, ca și despre devastările „bandelor”, spaima în fața exemplului din vecini, ferocele instinct de conservare stingeau orice urmă de omenie.

Mai îndârjite se arătau femeile.

30 îngrozite de gândul primejdiei pentru progenitura lor și pentru gospodărie, ele improșcau cu sudălmi pe bărbații lor ca niște „papă-lapte”, pentru că nu pot veni de hac haimanalelor și hoțomanilor, care fac pe grozavii, dar se slobod în țări când vine armata și bat câmpii jăcmănind și nenorocind lumea...

O matronă voluminoasă și împopoțonată, puțin băută - după toate aparențele cârciumăreasă -, porni aiurită să taie văzduhul cu chelălăieli stridente.

5 - Ha! Puturoșilor!... Mangosișilor!... Pierde-vară!... Mânca-v-ar orbeții buricul!... Să le rupem noi, femeile... mațele! Să-i jugănim... Hărmăsari râioși!...

10 Istovindu-și înfloriturile de stil, întoarse brusc spatele și, ridicându-și mai multe straturi de fuste de diverse colorațiuni și frăgezimi, expuse inamicului rotunjimi agresive.

Situația deveni extrem de încordată, când ajunse din urmă o gloată și mai numeroasă de golășeșteni, sub comanda baciului Costache Ungureanu.

11 Acesta, odată înfierbântat până la incandescență, prins de ardoarea mistică acumulată pe înălțimi solitare, nu mai putea reveni la o temperatură normală.

Nu mai știa nimic, nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic.

20 Fără niciun cuvânt, își puse în mișcare formidabila lui bătă și intră în grosul țuicărenilor, culcând la pământ deodată vreo doi-trei din cei ce îi stăteau în cale.

25 O încăierare și o învălmășeală groaznică amestecă ambele lagăre într-un furnicar pătimaș de ființi înrăite și ieșite din minți.

30 Un țuicărean, lung și sfrijit, încreștă cu o învărtitură de coasă picioarele lui Nae Stănoiu, tot încă în căruciorul lui, și rostogoli ca pe un buștean sub copitele roibilor înspăimântați, care și porniră furtonos drept peste grămadă.

Și deodată: șrapnele!...

Precum un suflu de uragan așterne o fâșie dintr-un lan de grâu, chiar prima salvă deschise un drum larg printre beligeranți.

Intr-o fulgerare, ambele lagăre se topiră într-un gemăt și o apucară în goană spre sat.

O salvă a escadronului descălecat, sub comanda căpitanului Ionescu-Dion, le tăie calea.

5 Apoi, focul de infanterie...

Salve...

Ploaie de gloanțe...

Numai găurile în strategia și tactica maiorului Popescu-Ionescu au mai îngăduit grupurilor răzlețe de fugari să răzbată până la văgăunele pădurii sau să se risipească prin râpile din câmp...

15 Spre seară, coloana de expediție putu lăsa în urmă spectacolul grandios al unui sat în flăcări uriașe, care se prelingeau în degradări pe vânățul mai întunecat al cerului.

Și astfel țuicărenii se treziră și ei, fără voie, hoinărind cu „cete de răzvrățiți", pe coclauri și prin păduri.

20 Vreo trei zile după victoriile maiorului Popescu-Ionescu, căutau spre seară, în Valea Spinilor, un adăpost sub tufe de mărăcini niște turme nemernice, alcătuite din sfărămiturile fugarilor din Golășești și Țuicari, amestecate cu drojdia orașelor, prinsă de vârtej - tot felul de oameni fără căpătâi, derbedei, țigani, dezertori și pușcăriași evadați.

25 Baciul Costache Ungureanu se simțea doborât de această promiscuitate, ca și de jalnica și absurda peregrinare printre ponoare și pârlouage.

30 Dintre oamenii mai răsăriți, nu se mai aflau în jurul lui decât moșul Ion Brăbețeanu din Golășești și cumătrul lui Nae Stănoiu, Gheorghe Albinaru din Tuicari.

Nae rămăsese pe câmpul de bătălie, iar primarul și notarul probabil reușiră să o șteargă.

Se alipise de gloata rătăcitoare și dascălul Axinte, de la biserica unui alt sat oropsit, om slăbuț și galben, ros de o boală ascunsă.

- Nu mai merge, moșule, - se adresă baciul către moș Ion Brăbețeanu, uitându-se în lături. Trebuie să isprăvim odată!...

Moșul își suflă doar nasul, ștergându-1 cu dosul io palmei.

Tabăra se împrăștie prin toată întinderea văii în mici grupuri răzlețe, strânse în jurul ceanelor suspendate deasupra focurilor ce aruncau spre cer panașe subțiri de fum cenușiu.

15 Intr-un colț, se auzeau sunetele preistorice ale „drâmbii”.

În altă parte, se certau, mai mult spre a-și descărca nervii, două femei dezvățate.

Baciul mai găsi în fundul traistei un pumn de mălai și-1 aruncă în cean. Dascălul Axinte adaogă 20 dintr-un nod al basmalei un ardei roșu și câteva fire de sare...

Și peste tot, prin tufiș, foșnea invincibilul Eros, sub complicitatea imensului cort de catifea vânăță, 25 cu poalele înciucurate de aur și de foc.

Un pașnic „Apus de soare în câmpie” - sub care abia dacă se putea ghici freamătul de negrăită obo-seală și deznădejde...

Noaptea nu-și lăsase încă vâlul protegitor asupra 30 Văii Spinilor când, în zare, se arată coloana maiorului Popescu-Plantagenet.

Rugurile aprinse ofereau o minunată țintă pentru tunuri și „manlicheri”.

0 tăcere mortală cuprinse întreaga tabără.

Până și femeile păreau figuri simbolice, împietrite de spaimă.

5 Și deodată, apăru linia de demarcație dintre elementele dispartate ale taberei.

Derbedeii orașelor și țigani, pitindu-se în orice crăpătură, în dosul dâmburilor și al tufișelor, se furiau afară din vale și se topeau în amurg.

Plugarii își ațintiră ochii asupra baciului Costache Ungureanu, șeful nediscutat din clipele de cumpănă.

Acesta, răzimat în bâta lui, se ridică în toată înălțimea și glasul lui crescut pe platourile munților grăi ca din adâncimi nescrutate:

15 - Fraților! Ce să mai cercăm degeaba pe Dumnezeu? Să stăm locului!... Facă-se voia lui... Acum și pururea și în vecii vecilor... Amin!...

- Amin!...

- Amin!...

20 - Amin! - rocoti ca un ecou din toate colțurile văii.

Dascălul Axinte începu să cânte, pe nas, ca la biserică, cu un tenor subțire, dogit.

25 - Doamne miluiește, Doamne miluiește, Doaaamne mi-lu-ieș-te-ne pre noi!...

1 se adăogară basul nestăpânit al cumătrului Gheorghe Albinaru, sopranel scârțâiat al lui moș Ioan Brăbețeanu și isonul răgușit al baciului.

30 Cărciumăreasa masivă din Țuicari - din ale cărei zorzoane rămaseră numai niște rupturi jalnice și murdare - sfredeli, în cor, cerul cu plânsetul ei ascuțit, căzând în genunchi.

Toată gloata îi urmă pilda.

Și Valea Spinilor se înalță într-o rugă extatică:

- Doamne miluiește, Doamne miluiește...
Doaaamne mi-lu-ieș-te-ne pre noi!...
- Maiorul Ionescu-Plantagenet, călare, de la distanță de cinci sute pași, ordonă:
- 5 - Foc!...
Șrapnele...
Salve de „manliheri”...
Ploaie de gloanțe...
Zeci de morți... sute de răniți.
- 10** Gemete... Bocete...
- Și ruga Văii crește și mai fierbinte spre cer:
- Doamne miluiește, Doamne miluiește, Doaaamne miluiește-ne pre noi !...
- Foc! Șrapnele...
- 15 Salve...
Obuze și gloanțe risipite...
Morți... răniți...
Gemete... răcnete... bocete... blăsteme...
- Ruga încă tremură:
- 20 - Doamne miluiește, Doamne miluiește, Doaaamne miluiește-ne pre noi !...
- Foc!...
- Fie voia lui Dumnezeu!... Acum și pururea și în vecii vecilor... Amin!
- 25 - Amin!...
- Amin!...
- Amin!
- Doamne miluiește, Doamne miluiește, Doaaamne mi-lu-ieș-te-ne pre noi!
- 30 - Tatăl nostru carele ești în cer...

- Amin!...
- Amin!...
- Amin!
- Foc!
- 5 Execuția a bătuit toată noaptea.
Și în grohotul tunurilor, în vâjâitul salvelor, în tocatul dușmănos al gloanțelor împrăștiate printre horcăitul muribunzilor, gemetele răniților, bocetele femeilor și vaietele copiilor, se stîngea cu încetul, ca răsuflarea cea din urmă, și ruga apocaliptică, sorbită de constelațiile aprinse ale cerului de primăvară...
- In zori de zi, maiorul Popescu-Plantagenet ordonă înhumarea grabnică a celor căzuți pe câmpul de... glorie...
- 15 Nimeni nu cerceta dacă mai zvâcnește o inimă printre aceste otrepe omenești.
Sergentul Buruiană, zorind operația, deodată întrevăzu o grozavă vedenie ridicându-se în fața maiorului la picioarele calului său negru.
- 20 Un om sfâșiat în ciosvârte, cu un ochi scurs, cu țeasta crăpată, cu tot obrazul stâng retezat de pe oase, cu dinții rânjiți, se răzîmă trudnic în bâta lui noduroasă și-și întinse tremurat brațul ciopârțit către comandantul expedițiunii - și o voce grozavă, ca dangătul unui clopot crăpat, întretăiat de șuierul de șarpe, rupse văzduhul:
- Blăstămat să fie, în vecii vecilor, tot neamul vostru păgân, din spiță în spiță... Amin!...
încheierea rugilor din noapte...
- 30 Maiorul PopescuPlantagenet, un om încă tânăr, cu obrazul mat și net, înflorit de o mustață creață și de ochi de smoală, îngălbeni.

Sergentul Buruiană puse mâna pe revolver.

Dar vedenia se prăbuși și se întinse ca o masă de carne însângerată, lățită sub crengile recalcitrante ale măcăcinilor...

- 5 Și prin râpile și pârloagele țării, miile de morți tăinuși lăsară sămânță de revoltă și de ură, al cărei răsad își așteaptă încă ceasul.

Cap. XIII

POVARA.

Răutu își lăsă jurnalele jos.

- 5 „Globul” pasagiile mai impresionante - care, de altfel, fiind dintr-o sursă oficioasă, se găseau reproduse în toate jurnalele -, le dată și le lipi, înconjurându-le cu un chenar negru, pe harta României atârnată în fața biroului său.

- 10 Aproape zilnic revedea în urmă acest lugubru *Memento*:

„Globul”, 11 martie 1907, corespondență din târgușorul Băcești:

- 15 „Sătenii, în număr de două mii, au înconjurat armata și au atacat-o cu pietre...

Soldații s-au așezat în careu și au tras prima salvă, care a culcat la pământ zece morți și mai mulți răniți...

- 20 Sătenii, *speriați*, s-au retras ca să se *reformeze!* (*sic!*) - atunci compania s-a așezat pe linie și s-a retras trăgând focuri...

Nu se cunoaște numărul celor care au căzut.

Armata s-a retras din *lipsă de muniții*, lăsând târgul pradă răsculaților, până vor sosi noi forțe...

- 25 Firele telefonice și telegrafice sunt rupte, iar telegrafistul a fugit rănit..."

Peste două zile, 13 martie, corespondența din județul Vlașca:

„O bandă de peste două mii de răsculați a trecut prin comuna *Arsache*, a luat cu asalt primăria, a gonit telefonista, a devastat primăria și a dat foc caselor proprietarilor. Arendașul I. a fugit. A sosit compania (*sic!*) 10 din cavalerie...

S-a încins o luptă crâncenă. Două mii de oameni într-o furie nebună au înaintat asupra armatei lovind în soldați cu *topoare și ciomege*. Armata a tras salve...

Armata *terminându-și cartușele* s-a retras."

În același număr, mai la vale:

„O altă bandă a venit la Cacaletți. Aci a avut loc o luptă grozavă cu compania de infanterie de sub comanda domnului căpitan M.

Răsculații dădeau cu topoarele. Locotenentul D. a fost rănit. Armata a tras salve. Numărul morților nu se cunoaște...

Armata s-a retras la *Putinei*..."

Corespondența din Vlașca în numărul din 16 martie e de o candoare care atinge eroismul:

„Astăzi - scrie ziarul -, pe la douăsprezece și jumătate, au plecat din Giurgiu spre satele răsculate o secție de artilerie cu șase tunuri și șase chesoane sub comanda d-lui căpitan P., precum și două escadroane de cavalerie și un batalion de infanterie sub comanda domnului maior O...

A avut loc o luptă înverșunată. Numărul morților nu se cunoaște, dar e de prevăzut că e foarte mare...

Cetățenii stau grupuri-grupuri așteptând *știri de pe locul luptei*...

Din oraș se vede focul din comunele bombardate, care sunt probabil în flăcări."

Iar mai la vale, corespondența precizează ce fel de luptă a fost aceea:

„Trupele se îndreptară spre Vieru, pe care începură a-l bombarda cu șrapnele de la o distanță de o mie cinci sute de metri...

Soldații și ofițerii povestesc că, la apropierea trupelor, apărură pe dealuri bărbați, femei și copii, care văzând că sosește armata o *luară la fugă*...

Trupele aveau însă ordin... să tragă fără cruțare...

După prima lovitură de tun, sătenii, cuprinși de panică, încercară să fugă spre stânga. Cavaleria o luă însă în galop spre partea opusă, iar infanteria înconjură satul, *împiedicând* astfel, după cum povestesc însăși soldații, *refugierea țăranilor răzvrățiți (!!)* ●●●

Populația comunei fiind foarte mare, șrapnelele trebuie să fi produs un adevărat dezastru. Numărul morților și al răniților nu se poate însă preciza.

Țipetele femeilor și ale copiilor, cum *povestesc martorii*, se amestecau cu mugetele vitelor și nechezatul cailor..."

Corespondența se încheie cu rezumatul victoriei lor în acel joc sinistru de-a baba oarbă, care a tras hotăr în istoria socială a țării:

Patru „bande de răzvrățiți", fugind în neștire și căutând în zadar vreun adăpost, au fost distruse de istov în diferite părți ale regiunii...

În ediția de dimineață a „Globului" din 18 martie, e rezumată după cum urmează „Bătălia de la Stănești".

„Deși Stăneștii sunt o comună foarte mare, nu sunt de înregistrat nici morți, nici răniți, *fiindcă satul a fost cu desăvârșire pustiu*. Prin bombardare au

- fost ucise numai cincisprezece vite mari și douăzeci și două vite mici...
- Liniște complectă..."
- Apoi:
- 5 „Au fost distruse și incendiate peste două sute de case. Au mai fost omorâte și *aruncate în foc* încă peste cincizeci capete de vite mari și o sută cincizeci și două vite mici...
- Pe la orele două după prânz artileria văzu (?) pe
- 10 oameni fugind pe deal. Se respiră pe câmp și începe să tragă...
- Țăranii spăriați, desculți, cu capul gol au rupt-o la fugă peste câmp, îndreptându-se spre Slobozia...
- Țăranii din Slobozia, de spaimă, le opun rezis-
- 15 tentă și-i gonesc înapoi...
- Batalionul de infanterie pus sub comanda maiorului O. se respiră și el în tiraliori și începe să tragă *în cei care fugeau. (!)*
- A fost ucisă și învățătoarea comunei...
- 20 O echipă de soldați lucrează să înmormânteze pentru veci în tainele pământului cadavrele..."
- S-ar părea că proprietarii nu ar mai fi avut nimic de dorit...
- Totuși, la 19 martie, un deputat destăinuiește că
- 25 în cercurile lor se discută ajutorul eventual al armatei austro-ungare, pentru înăbușirea răscoalelor, după cererea guvernului român...
- Singur faptul acesta putea arăta în adevărata lor lumină comunicările oficioase despre urgența răscoalelor...
- 30 Și brusc, „Globul”, ca și celelalte jurnale, în numărul din 21 martie - apărut în ziua de 20 martie -, după coloanele de orori din zilele imediat premergătoare, într-o manșetă de peste toată pagina, anunță:

- „ÎNCETAREA RĂSCOALELOR ȚĂRĂNEȘTI!”...
- De la primele tulburări din 28 februarie, la Vaideci, nu trecură decât douăzeci și una de zile - just numai trei săptămâni!
- 5 Trei săptămâni!...
- Dar în aceste douăzeci și una de zile, toată problema vieții luă pentru Răutu altă înfățișare.
- întotdeauna s-a simțit român sau, mai bine zis, moldovan.
- io Dar acest sentiment avea pentru el mai mult caracterul unei legături organice cu solul *din care crescuse*.
- Se știa urmaș al unor generații nesfârșite, care se trag din legendarul Ștefanache Răutu, zămisliți și crescuți în timp de veacuri din terna Năpădenilor.
- 15 Cultura primitivă în școlile rușilor, ideologia însușită de la intelectualii și revoluționarii lor pe vremea cât a stat în Siberia nu putură șterge în conștiința lui faptul că e considerat și că este realmente *străin* în mediul acela.
- 20 Datoria de revoluționar nu i se impunea ca tovarășilor săi - cu tot doctrinarismul lor socialist, luptători, în primul rând, pentru emanciparea și înălțarea țării lor, a poporului lor.
- în revoluția, la care lua cu ardoare parte, pentru
- 25 răsturnarea țarismului vedea înainte de toate dărâmarea barierii ce se ridica în *calea, progresului mondial*, împotriva realizării și a dezvoltării formelor sociale superioare, *pentru omenirea întreagă*, împotriva libertății și a propășirii *tuturor popoarelor*.
- 30 Se credea dar dator să ducă războiul acesta nu ca oricare intelectual din Rusia, nici măcar numai ca un român, ci, în primul rând, ca *cetățean al lumii*.
- După ce trecuse Prutul, neputându-se adapta la atmosfera din țară, simți această stare sufletească
- 35 mai curând ridicată și la o mai înaltă potență.

România apărea mai mult ca un centru nou de acțiune revoluționară împotriva țarismului.

Desigur că era convins că astfel își servește și neamul, că, fără prăbușirea țarismului, statul și poporul
5 român nu au viitor, nu au viață, pentru că, vorba lui Nitza Vasilescu, „Rusia și România sunt două vieți care se exclud”.

Aceasta însă era numai o consecință, un rezultat - fie chiar un rezultat necesar, dar un rezultat numai.

10 Scopul esențial rămase dărâmare țarismului.

Și iată că acum, prin acceptarea prefecturii de Ciubărești, el și-a asumat răspunderea personală - directă și ineluctabilă - pentru toate victimele expedițiilor punitive, pentru miile de morminte tănuite
15 prin câmpiile îndoliate ale țării.

N-a curs sânge la Ciubărești, sub prefectura lui ?

Dar, prin fiecare picătură de sânge țărănesc care a stropit țarina Munteniei sau a Olteniei, el, Ion Răutu, prefect, *reprezentant al puterii de stat*, nu a contrac-

20 tat mai puțin față de poporul român - indiferent de orice considerații revoluționare - o datorie tragică, pe care nicio sofisticare nu o poate eluda.

Mai mult.

Chiar vechea lui luptă se impune acum, mai ales
25 din punctul de vedere al acestei datorii.

Fiindcă numai după prăbușirea țarismului poate fi înfrântă și „cea mai tristă clasă dominantă”, „în această țară a celor mai mari nedreptăți” - cum spune în scrisoarea lui Christophor Arghir.

30 Urgia ce a urmat după comunicatul despre „*încetarea răscoalelor*” a putut numai îngreui și mai mult povara pe conștiința lui Răutu.

Și după zece zile de la acest comunicat, barca statului tot era purtată încă fără cârmă pe valurile însângerate ale anarhiei represive.

Carența autorității și a *ordinei* de stat, chiar în s capitală, luă forme monstruoase.

De îndată ce nu se mai semnalau noi „focare de răscoală” la sate și ultimele „cete de răzvrătiți” fuseseră nimicite, se anunță cu zgomot înființarea „partidului marilor proprietari”.

io In salonul celui mai luxos club al capitalei - cu pereții tapisați de portrete în uniforme strălucite și în fracuri încărcate cu decorații -, se adunară câteva zeci de latifundiari, care, de fapt, din vechi țineau în **manile** lor destinele țării.

15 Era caracteristic pentru conjunctura momentului că se găseau față nu numai amicul nostru Pamfil Toteanu - șeful unei organizații județene a roșilor -, ci și un prefect al regimului - ilustrul domn Izidor Ilarian, un bărbat foarte decorativ: cascada lui de păr mătăsoasă - pornită de la bărbie și sprincene stufoase - îi justifica chiar pretențiunile la rolul de om de stat, împreună cu marea lui avere, câștigată îndeosebi prin fraudă fiscală la fabrica lui de spirt.

Ca președinte fu aclamat T. T. Fior.

25 Cu un ton solemn, neobișnuit la el, acesta denunță „*politica de desperados*” a guvernului, care sapă temelile unei vieți de stat orânduite.

Protestând împotriva abuzurilor de autoritate ale „prefecților revoluționari”, care se încumetă să
30 intervină în jocul liber al forțelor economice, îndemnă pe marii proprietari să nu accepte învoielile impuse de aceștia, ca fiind ilegale.

- Trebuie să înceteze odată demagogia guvernamentală - încheie *junkerul de pe Șiret*. Nu sărăcia a

fost cauza răscoalelor. Niciodată țărănimea noastră n-a fost mai prosperă. Dar dacă guvernul va substitui legii, în raporturile dintre țărani și proprietari, bunul plac al prefecților, - căci muncile nu mai pot fi întârziate și trebuiesc înfăptuite, până la o eventuală nouă legislație, după legile în vigoare -, odată cu ruina mării proprietăți va cădea în mizerie și țărănimea...

Un entuziasm eruptiv cuprinse adunarea, în asistență, cu toată uniformitatea portului, care vădea o tinereță trecută pe bulevardele Parisului, se puteau distinge două tipuri predominante: oameni de peșteră, cu fălci viguroase, obrazuri apoplectice și ochi bulbucați, ca două bule injectate de sânge, și germinația Levantului, cu pielea măslinie și chiar cu ochi gata să se scurgă ca untdelemnul rân-ced - „bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire”, după inspirația poetului...

Spre tribună se strecură Nitza Vasilescu.

Subțirel, cu păr lucios, lipit cu îngrijire de craniu, el, evident, ca om căruia numai faconda lui excepțională și cel mult nenumăratele jetoane de prezență în consiliile de administrație ale băncilor și altor întreprinderi capitaliste îi puteau da ideologia de latifundiar, se simțea cam stânjenit în acest mediu.

Pripit, netezindu-și mustața și trăgându-și în jos cravata elegantă, nepotul popii Vasile din Ciubărești încercă să supraliciteze asupra declarațiilor lui T.T. Fior.

- Onoratul domn T. T. Fior are perfectă dreptate! - exclamă el cu un salut reverențios la adresa omului pe care, cu puține zile înainte, îl caracteriza ca înfumurat și maniac. Perfectă dreptate! Dovada e că țărani au fost acolo mai fioroși unde nevoia și suferința au fost mai mici. Nu de nevoie și nu de

disperare s-au răzvrătit, ci spiritul de răzvrătire s-a servit de întunericul mulțimii. Fără spiritul general anarhic, nici complotul n-ar fi putut transforma dintr-o lovitură țara întregă într-o mare de foc. Cuvântul complot vă surprinde, domnii mei. Desigur, agitația demagogilor - â la domnul Christophor Arghir - a pus țara într-o stare de febrilitate.

- La ocnă, la spânzurătoare cu el! - urlară într-o duioasă armonie levantinii și troglodiiții de pe bulevardele Parisului.

- Las' că-i fac eu, neică, de petrecanie! - sughiță cu furie d. Pamfil Toteanu, lipindu-și sfârcurile mustății pe obrajii unsuroși.

- Dar, domnii mei, - reluă cu și mai multă siguranță oratorul - cu toate aceste agitațiuni, n-am fi avut o asemenea manifestare uniformă, dacă n-am fi avut o tainică organizație. Care a fost scopul complotului, nu se poate încă stabili. Totul arată numai că centrul a fost aici la București. Bănuiesc că mișcarea a izbucnit prea devreme, înainte de a fi fost complet organizată. Se plănuiuse, probabil, o mare răscoală pe vremea secerișului, când s-ar fi distrus toată recolta...

În mijlocul răgetelor de menajerie, sări spre masa biroului antagonistul cel mai feroce al „bastardului din Cazacinci, cu urechile veștede și obrajii de Ițic” - aristocraticul Sașa Delescu.

- Domnilor! - irupse jubilând fugosul protector al frumoasei Dolores. Domnilor, afirm că guvernul compromite raporturile noastre de bună prietenie cu împărățiile vecine! Guvernul din Petersburg a protestat, pentru că la granițele Imperiului fuseseră numiți ca prefecți niște anarhiști primejdioși!...

Chiar și bătrânul cuminte și atât de cumpănit, de obicei, ca Iorgu Vatatzi - „Maharadjaua” - găsi o formulă mușcătoare și, din nenorocire, prea justă la adresa anarhiei represive:

- 5 - Acum două săptămâni - spuse el cu amărăciune -, oficiosul roșilor tuna și fulgera, când, sub guvernul nostru, trupa a ucis patru țărani la Botoșani. Noi însă nu spunem nimic despre dragonadele și execuțiile în masă ale țăranilor din câmpiile Vlașcei și
10 ale Doljului, deși cel mai elementar simț de umanitate ar fi putut să ne îndemne a lua o altă atitudine...

Presă a putut, cu drept cuvânt, înregistra, în sfârșit, cu acest prilej, „perfectul acord” și chiar vestita „fuziune” a tuturor grupărilor și a nuanțelor partidului boieresc...

După această manifestare, goana după instigatori ajunse la paroxism.

Zilnic se arestau profesori, învățători, studenți, medici, avocați - destul să fi fost cunoscuți prin
20 ideile lor de avangardă.

Chiar și paginile de sentimentalism literar și umanitar, semnate de *Carmen Sylva*, găsite la vreo percheziție, serveau drept dovadă de intenții subversive...

La Christophor Arghir și la ucenicii lui, perchezițiile se țineau lanț și voci tot mai stridente reclama
25 au arestarea ilustrului geograf.

Acesta fu silit să-și dezgolească bronzul, renegând - și tocmai în „Vestea”, organul lui Anibal Ionescu! - cuvântarea din Ciubărești: el, Christo
30 phor Arghir, cel mai român, cel mai bun român, n-ar fi fost niciodată antisemit și nici mort nu admite lupta de clasă...

Dar mai cu seamă la țară, chiar în satele în care nu se constatase nicio mișcare de răzvrătire, a fost dezlănțuită o prigoană fără nume.

A fost găsit prilejul binevenit de a încheia vechile
5 socoteli.

Cuvântul de „dragonadă”, lansat de Iorgu Vatatzi, dădea caracteristica cea mai adecvată acestei orgii bestiale.

Manșetele „Globului” purtau acum:

- io „înșiorătoare execuții de țărani nerăsculați”;
„Liste de proscriși întocmite de proprietari și arendași”,
„Orori inutile”;
„ împușcați fără judecată”;
15 „ Țărani fugiți în pădure și în baltă...”

Erau zilele de mărire și de glorie ale lui Pamfil Toteanu.

În domeniul lui, Urlățeni, cu țăranii căzuți de mult în robie necuvântătoare, n-a fost nicio agitație.

20 Dar jovialul client al Cazinoului din Monte Carlo păștea de mult pe unii fruntași ai satului. Și, în primul rând, pe octogenarul Dinu Ionițescu, fost învățător, primar, perceptor, judecător comunal și acum proprietarul unei mori, care făcea concurență stăpânului.

25 Apoi, și obraznicul Ghiță Nițulescu, care reuși să abată la crâșma lui cea mai bună clientelă din sat și acum îndrăzne să-și pună și candidatura la primărie, împotriva vechilului Petrăchel.

30 Luând ca pretext trei hambare părăsite, de la marginea satului, arse cine știe din care cauză, stăpânul Urlățenilor apăru în sat însoțit de un escadron de roșiori, sub comanda căpitanului Ionescu-Fumul.

Comandantul fu bine ales.

Porecla „Fumul” i-a fost dată pentru că aproape niciodată nu putea fi găsit teafăr: se culca totdeauna „afumat” și când se ridica din pat, părea „aburit”; iar pentru „a-și veni în fire”, se și apuca pe dată „să se afume”.

După două-trei pahare, se puna la „punct” și dădea o reprezentăție, care făcea deliciile lui Pamfil Toteanu și-i asigura patronajul acestuia: ronțăia între dinți marginile paharului și înghițea pulberea de sticlă astfel măcinată.

Din pricina aceasta, probabil, era verde la față și veșnic furibund.

După o masă copioasă, amfitrionul șopti la urechea căpitanului, „afumat” la potența necesară:

15 - Hei, căpitane, acum să-mi curăț satul de derbedei, *supresivi*, mă-nțelegi?... Să am liniște în sat... mă-nțelegi?... Să fii și tu mulțumit, mă! Mă-nțelegi ?

- Care-s?... Unde-s ? - hârâi „Fumul”, holbând ochii și scrâșnind din dinți.

20 - Iată lista, frate... Strașnic *arnabisti!*... Să mi-i *natomizezi*... he-he-he-he!

Și-i întinse un petec de hârtie cu vreo șaptesprezece nume, în cap cu Dinu Ionițescu și Ghiță Nițulescu.

25 - De unde să-i iau ? - mârâi, încruntându-se, căpitanul.

- Să-i chemi la primărie!...

30 „Condamnații” fiind adunați la scara primăriei, bătrânul Ionițescu, îmbrăcat curățel „nemțește” și cu o vorbă măsurată, care vădea oarecare cultură, impresiona și pe „afumatul”.

- Nu înțeleg, domnule căpitan, - grăi el potolit - pentru ce sunt arestat și adus aici. Am fost învățător, primar, funcționar la stat, acuma sunt pensionar. N-am nimic cu proprietarul moșiei: nu muncesc și

n-am muncit niciodată la dânsul... Nu țin și n-am ținut vreodată pământ în arendă de la dânsul. Am copii învățați prin școli la București și la Paris - unul e inginer la Căile Ferate, altul e profesor la Ploești, 5 al treilea e preot...

Căpitanul se încruntă și râgâi:

- Taci din gură, căne bătrân! - și-i trânti doi pumni sub fălci.

Totuși, după câteva momente de reculegere apăsătoare sată, clătînându-se, porunci:

- Să-i legați cot la cot, mă, să-i ducem la regiment!

Dinu Ionițescu, legat cot la cot cu fiul său Tudose, învățătorul, urmați de șiragul jalnic de oameni încatușați, în coadă cu cârciumarul și candidatul la primărie Ghiță Nițulescu, fură târați printre cai, pe jos 10 prin noroiul drumurilor desfundate.

La marginea satului, înaintea calului căpitanului, se aruncă în genunchi Lina, fiica lui Dinu Ionițescu:

20 - Domnule căpitan, domnule căpitan, aveți milă de tata! Nu e vinovat de nimic, ca și Tudose!...

Era o femeie tânără și frumoasă.

Printr-o ruptură de nori, soarele își aruncă poleiala aurie pe fața ei smadă și îmbujorată de goană, ca și pe sânul robust, care, în fuga-i peste câmp, rupse 25 zăgazul cămeșii înflorite.

- Mn! - rânji căpitanul și pe pielea lui verzuie și ochii-i sticloși scânteiară, de asemeni, picături de soare. Nu se poate... ffetițo! - abia putu bolborosi el. Nu se ppoate... amândoi... sunt anarhiști... primedjioși... răzvrățiți... ssssubverssivi!... Dacă îi fi 30 drăguță, îți dăruiesc pe unul... Ppe care-1 vrei ?

O clipă - o eternitate! -, bătrânul și cei doi copii se priviră în tăcere drept în ochi.

Apoi, băiatul și fata lăsară capul în jos.

- Domnule căpitan! - rosti bătrânul. Mi-am trăit traiul. Lăsați-1 pe băiat...

Lina abia putu trage pe fratele ei dezlegat la capătul coloanei, când, din sat, răsări în goana mare
5 trăsura lui Pamfil Toteanu.

În picioare, congestionat, stăpânul Urlășenilor răcnea cât îl ținea suflarea:

- Ce faci?... Ai înnebunit, bețivule?... Vrei să-mi dea foc satului?... Am să te spun ministrului...
io că mi-i prieten!... Și pentru târfa asta?... Dar ți-o aduc, mă, pe tavă, și cu altele mai spălatele...

Lina, târând pe fratele ei de braț, apucă peste câmp. Căpitanul porunci escadronului să descalece...

Să lăsăm cortina asupra scenelor ce urma să
15 aintă de a se fi ridicat la marginea drumului movila ce înghițise cele șasesprezece cadavre...

„Afumatul” își dădu astfel sufletul zălog. Ajunse unealtă oarbă în manile lui Pamfil Toteanu și nu mai putea îndrăzni niciun cuvânt.

20 în aceeași seară, fură executați încă doisprezece „răzvrățiți”.

Petrăchel vechilul lăsase apoi șoapta prin sat că boierul *are să ierte* pe cei care *au să-l despăgubească*.

Chior, bețiv și astmatic, acesta știu să servească
25 pe stăpânul său, fără a se uita pe sine.

Nici fantezia unui Edgar Poe nu poate întrece simpla narație a corespondentului din „Globul” cu data din 31 martie.

„În urma acestor executări, intrase așa groază
30 printre țărani rămași și cei fugiți din sat, încât au consimțit să plătească sume enorme proprietarului, ca să-i șteargă de pe lista de *condamnați*.

Consilierii, șeful de garnizoană și alți frunțași au plătit de la douăzeci până la o sută de napoleoni de

cap, iar o femeie, nevasta lui Tănase al Popii, a dat salba ei de galbeni, în valoare de douăzeci și cinci de napoleoni, pentru a scăpa pe bărbatul ei.

Au mai dat Floarea al Predei optzeci de napo-
5 leoni, Niță al Firii patruzeci de napoleoni, Ghiță Niculescu, Ion Niculescu și alți mulți - care patruzeci, care optzeci, care o sută de napoleoni.

Văzând teroarea și supunerea țaranilor, castelanul Urlășenilor i-a asigurat că satul lor e pe lista ce-
10 lor ce urmează să fie distruse prin bombardare și le făgădui mântuirea, dacă are să plătească fiecare cap de familie câte patruzeci și șase de franci sau o chilă de porumb, iar dacă n-au, să dea în loc câte o vacă sau un bou, porc ori alte animale, - cei ce n-au nici
15 atâta să se angajeze pentru muncă.

Sub impresiunea executării în masă din satul lor și știind că satele Oprișor, Izemșa și altele din jurul lor au fost cu desăvârșire distruse de artilerie, bi-
20 ețiii oameni se supuneau tuturor injoncțiilor și se robeau.

Pentru ca trupele să fie imediat retrase din comună, ei au semnat chiar un contract, prin care fiecare cap de familie se obliga să dea cinci ani de-a rândul câte optzeci și cinci de franci ca despăgubire..."

25 Domnul Izidor Ilarian, prefect, om de lege și bărbat de stat, a procedat mai sistematic și cu un aparat mai impunător.

înființase un „tribunal” din doi cărciumari, doi isprăvnici ai moșiei și cinci chiaburi din „partidul
30 boierului”.

Prezida unul din cărciumari - om somnoros, cu ochii veșnic pe jumătate închiși -, care părea că nu înțelege nimic și nici nu vrea să înțeleagă nimic.

Când trebuia să se adreseze vreunui membru al „tribunalului” sau să-i ceară votul, mârâia numai ceva nedeslușit și îl izbea cu cizma sub genunchi.

Procedura era de o simplitate genială.

5 Unul din cei doi isprăvniceii, Simion Cașcavaliceanu - pripit și bâlbâit-, lătra câte un nume de „inculpat”.

Membrii „votau” dând din cap.

Dacă, din când în când, vreunul scotea din gâtlej
10 vreo silabă răgușită, care putea să închipuie o întrebare sau o obiecțiune, era destul ca bâlbâitul să se oțărească, pentru ca votul să și fie dat.

Secretarul comunei, un cocoșat degenerat, se grăbea, sufocându-se și el însuși tremurând de frică,
15 să înșire numele „condamnaților” pe o foaie cu „antetul” primăriei.

în răstimpuri, de trei sau patru ori pe zi, lista astfel întocmită era comunicată de Simion Cașcavaliceanu boierului.

20 Satul risca astfel să fie golit de locuitori.

Dar nu degeaba Izidor Ilarian era bărbat de stat.

Încrunțat, trecându-și mâna răsfirată prin cascada mătăsoasă a bărbii, se oprea cu băgare de seamă asupra
fiecărui nume în parte și ștergea din ele câteodată
25 și nouă din zece, strecurând numai printre dinți:

- Să-i ceri... zile... Să adaoge... pentru arendă...

Se întâmpla, rar însă, ce e drept, să se înscrie câte un nume nou, îngăimând:

- E becisnic și-i bețiv... Nu-i mare scofală de

30 el... Dar fiu-su, sergent, e cam obraznic...

„Sentința”, fiind definitiv stabilită de instanța superioară, *prefectul*, fără s-o mai treacă prin tribunal, o preda comandanților trupei „spre executare”.

„Pentru exemplu”, osândiții erau în prealabil bătuti cu vergi „până ce se moaie”, apoi puși la zid și împușcați, adesea fără să-și mai vie în fire.

Se mai întâmplau și mici „greșeli”.

5 Un deputat din Mehedinți denunță în numărul din 1 aprilie al „Globului” o asemenea „mică greșală” - care se dovedea, din nenorocire, a nu fi *un poisson d'Avril*.

Preotul din Corcova și secretarul comunei,
10 aduși la prefectură, fură găsiți nevinovați chiar de teribilul Izidor Ilarian și eliberați.

Și totuși, în urmă, printr-o *confuziune*, fură puși la zid și împușcați...

Această lugubră poveste nu era lipsită și de elemente romantice.
13

Doamna Lucreția Popândău - zână răscoptă a vreo trei generații de *gigolo* din Capitală - nu voi să se întoarcă în conacul moșiei fără să-i fi fost pus la dispoziție de „comandantul sectorului” - un străvechi adorator și acesta - un pluton de infanterie, sub comanda tânărului și vîgurosului sublocotenent Popescu-Hiperion.

De aci se încheagă o duioasă idilă.

Sublocotenentul Popescu-Hiperion, băiat de
25 cârciumar rural, se înălțase cu multă trudă la epoleții de ofițer.

Arta lui de conversație nu trecea peste monosilabe și un fel de nechez, prin care dădea expresie sentimentelor celor mai poetice.

30 în *acțiune* însă era neîntrecut.

Până la omagiile pe care le putuse aduce la picioarele doamnei Popândău, el nu cunoscuse femei cu

ciorapi de mătăasă, precum și alte parfumuri decât cele naturale.

De astă dată însă, destinul îi hărăzi o aventură cu „o doamnă din elita socială”.

5 El nu-i vedea părul vopsit, nici dantura falsă sau stridentă pictură și sculptură facială.

Era însă transportat de „manierele ei aristocratice” și amețit de rafinările artei amoroase, pe care nici nu le putuse bănuși.

10 Chiar în prima seară petrecută după un supeu „arozat” de șampanie, băiatul cârciumarului își dădu seama de înalta lui misiune.

- Ah, domnule Hiperion! - își ridică ochii spre cer timida doamnă. Mi-e așa de frică... mi-e așa de
15 frică!... Oamenii sunt așa de răi... așa de răi! - gângurea Julietta sexagenară. Și sunt așa de singură... așa de singură!... Nu mă părăși... nu mă părăși, Hiperion!...

Și *peignoarul* elegant descoperi un petec de carnație roză și parfumată.

20 - N-ai să mă părăsești, nu-i așa, Hiperion?... N-ai să mă părăsești!

- Hă... hă... hă! - își zgâi Hiperion ochii spre tainițele *peignoarului*.

25 - Ah! - și căpșorul oxigenat se plecă spre pieptul eroului...

A doua zi dimineața, la cafea, între dezmierdări și șoapte înflăcărâte, doamna Lucreția Popândău îi vâri sublocotenentului Popescu-Hiperion, printre nasturii uniformei, o listă ce-i fusese adusă de logofătul Ifrim:

- Ah, dragă Gini, aceștia sunt tâlharii, bandiții, care m-au jefuit și vor să mă omoare!... Ah!...

Și astfel se desfășură în conacul sirenei oltenești o feerie, în care sublocotenentul Popescu-Hiperion

apărea noaptea în cununa de trubadur, pentru ca ziua să-și reia funcțiunile de „executor al înaltelor opere”...

Nimic nu poate învedera mai bine destrămarea și degradarea vieții de stat în acele triste vremuri decât rezultatul reclamației profesorului C. Andreescu
5 din Mehedinți, care aducea la cunoștința opiniei publice, printr-o scrisoare deschisă adresată autorităților, asasinarea fără judecată a tatălui său, la simpla stăruință a arendașului, într-un sat în care ordinea
10 nu fusese tulburată.

Ziarele au publicat următoarea telegramă a ministrului de frunte al cabinetului:

„Domnului C. Andreescu,
profesor de matematici
15 Liceul Turnu Severin.

Am luat cunoștință cu durere de reclamația dumneavoastră și am comunicat-o celor în drept. Vă încredințez încă o dată în aceste împrejurări de sentimentele
20 mele întristate și vă rog a primi expresiunea considerățiunii mele...”

Profesorul din Turnu Severin trebui, la sfârșit, să se mulțumească numai cu „sentimentele întristate” și cu considerația ministerială...

Răutu se hotărî să nu-și mai întârzie călătoria la
25 București, spre a-și prezenta demisia și pentru a avea lămuriri de la Aurel Crăsnanu.

Pe fereastra deschisă a vagonului intrau razele calde ale soarelui și aroma pământului răscolit de primăvară.

30 Câmpii nesfârșite mătureau munca pașnică prin fâșiile negre brăzdate de plug, printre verdeața lacomă și însetată de soare și aer.

Numai din când în când, linia orizontului era frântă, ca de o enormă măsea cariată, de ruinele unui conac.

5 Și peroanele tuturor gărilor erau pline, printre baionete, de mii de țărani încătușați și însângerați.

Constantin Dobrovici îl primi în biroul său, mai palid încă și mai slăbit ca înainte, cu pete roșii și mai violent tăiate pe obrazul scofâlcit - campania de prefect în Moldova în timpul răscoalei nu-1 costase puțin.

io - *Ces crapules immondes, ces brutes feroces!* - explodă el alergând prin cameră. Mizerabilii cred că se pot mulțumi, după toate aceste orori, turnând apă zaharată pe racilele putrede ale corpului social.

is Răutu preferi să se prezinte lui Aurel Crăsneanu împreună cu Dobrovici, deși acesta își și dăduse demisia.

Nici pe Aurel Crăsneanu nu l-au costat puțin răscoalele și represiunea.

20 în ochii lui, de obicei, parcă crescuseră pentru dezmiertări feminine, acum ardeau mici flăcări sumbre, când îl întrebă surd pe Răutu:

- Ai venit să-ți dai demisia?... Știu... Am avut mari năcazuri cu rușii din cauza dumitale...

25 Răutu trecu de îndată la „ordinea zilei”:

- Când se va pune capăt acestui coșmar sângeros? - întrebă fixând pe Aurel drept în ochi.

- Unde suntem, - izbucni și Dobrovici - în pădurea africană sau într-un stat european?...

30 O grozavă „chintă” de tusă îl prinse și batista dusă în grabă la gură fu într-o clipă însângerată.

Crăsneanu păli și flăcăările negre din ochii lui se condensară încă și mai mult, când își stoarse sacadat răspunsul:

- Acuma de-abia prindem cârma... Pentru un vas purtat *a la derive* de furtună, nu era ușor...

- Și ce aveți să faceți, când o să puneți mâna pe cârmă? - insistă Răutu. Au să rămână neispășite 5 aceste crime odioase?

Crăsneanu, nădejdea generației sale, își deturna ochii, îndurerat în amorul lui propriu:

- Nu putem distruge toată armatura statului! - aruncă el cu o abia stăpânită iritație.

io - Armatură?... Proprietarii și arendașii sunt armatura statului în România?... Nu țărănimea - peste optzeci la sută din națiune?...

15 - Nu! - apăsă descendentul „carbonarului” din 1848, ridicându-se brusc în picioare. Țărănimea e protoplasma care, dacă vrei, asigură viața și dezvoltarea organismului național... Ea nu poate însă constitui încă armatura statului. Apoi, ce are mai multă importanță: răzburarea sau reformele, la care nu putem ajunge împotriva clasei dominante 20 întregi?

- Dar atunci, - ripostă foarte emoționat prefectul demisionat al Ciubăreștilor - noi am servit numai pentru a acoperi răzburarea împotriva victimelor, care sunt torturate cu miile în beciurile prefecturilor, 25 ale polițiilor și ale primăriilor de la țară?...

- *Cochons!... Brutes!... Crapules!* - clocoti Dobrovici, scuipându-și sângele în batistă. Pornim o campanie, să rămână de pomină armatura dumitale în toată lumea!

30 Aurel Crăsneanu se așeză din nou și-și sprijini capul de speteaza fotoliului său englezesc.

Și în vocea lui tremura parcă emoțiunea, când își lungi acum vorba cu langoarea lui obișnuită:

- Nu știu dacă nu e mai greu să smulgi clasei noastre diriguitoare amnistia generală decât chiar și reforma agrară...

- Dreptul de amnistie e o prerogativă a Coroanei! - obiectă Răutu. Nu intră în atribuțiunile parlamentului...

- încercați o campanie în acest sens! - își închise ochii Crăsneanu, lunecându-și pe rând vârful degetelor pe sub unghia celui gros.

10 înaintea lui Răutu fu din nou pusă ispititoare întrebare: dacă, în locul zvârcolirilor într-un partid de guvernământ, nu e mai preferabil un gest frumos, oricare ar fi consecințele lui imediate?...

- Nu! - exclamă cu violență Constantin Dobrovici. Să murim pe baricadă!... Odată ajunși aci, să vindem scump fiecare centimetru pătrat de teren...

în numărul apropiat al „Farului” apărură sub semnătura lui Răutu o cronică intitulată *Amnistia*:

20 „Faptele, oricât de reprobate de ordinea de stat, nu pot atrage nicio pedeapsă, atunci când însăși această ordine e suspendată sau desființată.

Mișcările revoluționare, când cuprind masele populare adânci, sunt caracterizate tocmai prin suspendarea ordinii stabilite: am putea spune, în limbajul lui Hobbes, că atunci e denunțat însuși *contractul social* în virtutea căruia fusese încetat *bellum omnium contra omnes*...

Aci e izvorul grozăviilor din războaiele civile.

30 într-un război civil, ca în toate războaiele, nu sunt față în față criminalii și reprezentanții autorității de stat, ci două tabere dușmane.

Și am trecut printr-un adevărat război civil.

În adevăr, atunci când artileria bombarda satele, adesea chiar pustii, eram în fața unui act de represivitate a crimelor sau a unui *act de război*

5 Sau atunci când se împușcau, cu zecile, la marginea satului, fără cercetare și judecată, după ordinul unui ofițer sau sergent-major, cei denumiți de către... *învingători* f...

Destule victime!

Să întorcem mai curând această tristă pagină a istoriei noastre, de care suntem responsabili, în primul rând, *noi*, cei care ne bucurăm de toate privilegiile, *noi* care am lăsat ca durerile nealinate să deie naștere la atâtea patimi și la atâtea ură, *noi*, - nu cei orbiți de suferință în satele oropsite.

15 Să întorcem această pagină *cu totul* și pentru ei, și pentru ceilalți nenorociți, care au dezlănțuit urgia chiar peste măsura iertată de împrejurări.

Vor scăpa câțiva făptuitori de rele, care s-au folosit, poate, de vremuri tulburi, pentru a-și da drumul pornirilor spre pradă și omor?

20 Vor scăpa câțiva amețiți de atotputernicie, de biruință, care nu și-au putut stăpâni instinctele sanguinare ale bestiei trezite?...

25 Cine poate găsi cumpăna dreaptă?... Cine poate măsura marginele răspunderii?...

Să întorcem pagina!...

îmi dau bine seama cât pot trage în cumpănă pentru oameni de guvernământ aceste șiruri căzute din fuga condeiului...

30 îmi fac însă datoria, numai în nădejdea că, după *amnistie*, se va deschide în adevăr o *nouă* pagină a istoriei naționale, prin realizarea reformelor *făgăduite*..."

Aproape în același moment, pe neașteptate, Miron Osmanii adresă un patetic apel la conștiința publică.

Peste puține zile, apăru decretul regal care acorda o largă amnistie.

Și abia vreo lună după *ororile inutile*, colegiile țărănești au votat, conform tradiției, după porunca subprefecților...

Dar fostul prefect al Ciubăreștilor înțelegea că ura din inimile mulțimii în satele întunecate își împlânta rădăcinile otrăvite tot mai adânc.

Și... se îngrozi de povara ce-i căzu pe umeri...

V A R I A N T E

SFÂRȘITUL VOLUMULUI AL VIII-LEA